IV. N. 128
37784/B

WOORDENBOEK

DER

PRAKTISCHE

GENEESMIDDELLEER.

42600

ENCYCLOPEDISCH
WOORDENBOEK
DER
PRAKTISCHE
GENEESMIDDELLEER,

NAAR DE BESTE BRONNEN EN EIGENE VEELJARIGE ONDERVINDING BEWERKT

DOOR

Dr. G. F. MOST.

NAAR HET HOOGDUITSCH.

EERSTE DEEL.

TE AMSTERDAM, BIJ
HENDRIK FRIJLINK.
1845.

WELLCOME HISTORICAL MEDICAL LIBRARY

Koninklijke Bibliotheek te 's Hage.

Verwijderd K. B.

GEDRUKT BIJ BAKELS EN KRÖBER.

VOORBERIGT.

Het Encyclopedisch Woordenboek der Praktische Genees-middelleer, *waarvan het Eerste Deel bij deze het publiek wordt aangeboden, is voornamelijk bestemd voor jonge praktiserende Genees-, Heel- en Artsenijmengkundigen, welke hunne akademische loopbaan geëindigd hebben, of zich tot het examèn voorbereiden.*

Het bevat in bondige kortheid alle oudere en nieuwere tot in- en uitwendig gebruik dienende geneesmiddelen, eene naauwkeurige opgave der doses, wijze van toediening en derzelver verbindingen, ruim 1500 *zeer werkzame en beproefde geneeskundige voorschriften der beroemdste artsen van alle tijden, en eenige honderden magistrale voorschriften uit eigene praktijk en die der grootste Hospitalen van Europa. Bovendien bevat het eene naauwkeurige opgave der doelmatigste tegenmiddelen bij vergiftiging; eene zeer naauwkeurige Terminologie; bij de Vegetabilia zoowel de juiste aanduiding van het geslachtsstelsel volgens* Linnæus, *als van het natuurstelsel volgens* de Jussieu, de Candolle, Richard, Rob. Brown *en anderen; eindelijk overal eene getrouwe beschrijving van de werking der geneesmiddelen op het zieke organismus, derzelver aanwijzingen en tegen-aanwijzingen, alsmede eene opsomming van alle middelen, welke volgens scheikundige grondbeginselen of volgens die eener echt praktische recepteerkunst bij de toediening der verschillende geneesmiddelen vermeden moeten worden.*

De Schrijver, bekend door verscheidene zoowel door het publiek als door de kritiek gunstig opgenomene werken, heeft, gesteund door eene vijfentwintigjarige ondervinding

aan het ziekbed en het bezit der oudere en nieuwste werken over geneesmiddelleer en hare deelen, voornamelijk getracht iets regt praktisch te leveren, waarin alle wijdloopige zoogenaamde geleerde redenering vermeden, de beperkte ruimte daarentegen alleen aan het nuttige en waarlijk wetenswaardige gewijd is.

Dit is hoofdzakelijk hetgeen over deszelfs strekking en inhoud het oorspronkelijke ten geleide verstrekte. Aan de verwachting, welke men op zoodanige aankondiging koesteren mogt, heeft hetzelve volkomen beantwoord, en aan zoodanig werk was in onze taal nog groote behoefte. De ondergeteekende nu, in die bestaande behoefte willende voorzien, en aangemoedigd, zoowel door het getuigenis van verschillende deskundigen, als door den gunstigen bijval, welke aan andere vertaalde werken van denzelfden schrijver is te beurt gevallen, heeft eene vertaling van dit in alle opzigte aanprijzenswaardig werk ondernomen, waarvan hij dit Eerste Deel het publiek aanbiedt. Over de wijzigingen, welke hetzelve bij deze vertaling noodzakelijk heeft moeten ondergaan, zal, om in geene herhalingen te gevallen, eerst dan gesproken kunnen worden, wanneer deze arbeid geheel volbragt zal zijn.

Dit Eerste Deel (*dat in* 8 *maandelijksche Afleveringen, ieder à* 4 *vel druks, is uitgegeven) zal door* nog één Deel van gelijke dikte *gevolgd worden, hetwelk mede* 8 *in maandelijksche Afleveringen het licht zal zien, zoo dat het geheele werk op* 1 *April* 1844 *in* Twee Deelen *compleet zal zijn.*

De Vertaler.

INLEIDING.

Non eruditis, sed erudiendis.

Sedert het begin van mijne praktische loopbaan als genees-, heel- en verloskundige zijn reeds vijf-en-twintig jaren verloopen, gedurende welken tijd ik niet alleen eene zeer drukke praktijk bezat en jaarlijks drie- tot vier-honderd zieken behandelde, maar ik het mij bovendien tot eenen pligt maakte, zoowel een naauwkeurig zieken-journaal, als ook een medisch-chirurgisch aanteekenboek te houden, in welk laatste ik onder anderen ook de volgende, vóór twintig jaren nedergeschrevene, aanteekening vind: »Eene echt praktische Materies medica zal het best alphabetisch gerangschikt worden, daar zich de werking der geneesmiddelen in het algemeen niet juist bepalen en onder zekere hoofdpunten brengen laat. Wel de wetenschap en het afgetrokken verstand, doch niet de natuur kent genera en species; zij kent slechts individuen. Ieder geneesmiddel is derhalve iets op zichzelf staande, en kan daarom door een ander middel niet geheel en al vervangen worden. Even ongepast is de indeeling naar de krachten, of naar de drie rijken der natuur, of naar derzelver schei-

kundige eigenschappen en het overwigt van zuurstof, stikstof, koolstof en waterstof, zoo als BURDACH (l. c.) reeds n 1807 beproefde, en daarop zelfs een stelsel der geneesmiddelen vestigde." Nog heden ben ik van dezelfde meening, en stem volkomen in met hetgeen de ondervindingrijke, voortreffelijke NEUMANN (l. c. p. 5) nog vóór korten tijd (1840) over de rangschikking der geneesmiddelen zeide: »Ik heb wel overwogen, onder welke rangschikking de geneesmiddelen voor te dragen, en heb besloten liever geen stelsel te volgen. Ieder stelsel heeft zijne zwarigheden en geeft tot herhalingen aanleiding. Liever zou ik nu eens van klassen van geneesmiddelen, dan weder van de afzonderlijke geneesmiddelen spreken, en mij aan geen stelsel binden. Volgt men een natuurhistorisch systema, in hetwelk men over metalen, zouten, zuren en andere delfstoffelijke ligchamen, vervolgens over wortelen, bladeren, houtsoorten, zaden, sappen en chemische educten van planten, daarna over geneesmiddelen uit het dierenrijk, en eindelijk over de gasvormigen handelt (b. v. SOBERNHEIM l. c. e. m. a.), dan vervalt men bij de beschrijving van derzelver werking in een geheel en al onoplosbare verwarring. Bouwt men een stelsel op de werkingswijze, zoo als de meeste schrijvers over geneesmiddelleer, en spreekt men van braak-, laxeer- en andere ontruimende middelen, vervolgens van versterkende, verzwakkende middelen, enz., dan geraakt men in een dubbel gevaar; want nu eens neemt men hypothetisch aangenomene werkingswijzen voor de grondslagen der indeeling; dan weder ziet men zich genoodzaakt hetzelfde middel in vele klassen te gelijk te plaatsen; eindelijk moet men zich bij middelen, welker werkingswijze niet in de gekozene indeeling gebragt kan worden, daardoor helpen, dat men eene klasse van prikkelende middelen vormt, in

welke men alles onder elkander werpt, hoewel men zeer wel weet, dat alles noodwendig prikkelen moet, wat als geneesmiddel zal worden aangewend. Is het niet tijd de alterantia, resolventia, incitantia, enz. eindelijk eenmaal ter zijde te stellen?" Men moet zich verwonderen, wanneer nog vóór weinige jaren BISCHOFF (l. c.), in zijn uit drie deelen bestaand *Handbuch der Arzneimittellehre*, een der laatst genoemde stelsels, even als BURDACH, eenzijdig op de scheikunde konde vestigen, in hetwelk hij meende de eenheid van de scheikundige vorming der geneeskrachtige ligchamen en hunne eigenaardige werking te kunnen aantoonen. Daartoe zijn wij evenwel tot nog toe niet genaderd. Wij behoeven nog geheel andere hulpmiddelen dan de scheikunde, om eenen dieperen blik in de werking der geneesmiddelen te kunnen werpen. — Eene andere even zoo oude aanteekening van mij is deze: »Eene Materies medica, welke naauwkeurig zoowel de verhoogde als de verminderde of somtijds veranderde werking van ieder geneesmiddel, hetwelk zij nu eens door bijvoeging van een tweede, derde, enz. overeenkomstig of niet overeenkomstig ander geneesmiddel, door de ondervinding geleerd, doet verdragen, dan weder ook de door ouderdom, geslacht, constitutie, jaargetijde, weder, klimaat, levenswijs, gemoedsaandoening, enz. eigendommelijk gewijzigde werking derzelve op de dierlijke huishouding steeds en in de fijnste wijzigingen opmerkt, — eene zoodanige Materies medica zoude voor den praktischen geneesheer zeker zeer wenschelijk zijn, maar is tot nog toe een pium desiderium gebleven, ofschoon het aan wezenlijke voorbereiding daartoe niet ontbreekt."

Toenmaals ontbrak het mij gedeeltelijk nog aan toereikende ondervinding, welke den arts alleen zeker op zijne onbepaalde baan leidt, deels ontbraken er nog

echt praktische hand- en leerboeken, en zulke werken over geneesmiddelleer, welke noch de Brownsche, noch de natuurphilosophische periode somwijlen weder konden aan den dag brengen, welk gebrek evenwel later door de nieuwere voortreffelijke werken van eenen L. A. Kraus C. Sundelin, A. F. Hecker, J. V. ab Hildenbrand, L. W. Sachs, Wurzer, Wendt, Vogt, Dierbach, Dulk, Sobernheim, K. G. Neumann, Riecke e. m. a. (z. d. t. a. p.), welke als de voornaamste en beste bronnen ter bewerking van mijn Woordenboek der Geneesmiddelleer te beschouwen zijn, minder gevoelig geworden is. Dankbaar ben ik al deze schrijvers, voornamelijk evenwel Kraus, Sundelin, Sachs, Vogt, Neumann, Dulk, Sobernheim, Hecker, Dierbach en Riecke, voor het veelvoudige nut van hunne hiertoe behoorende klassieke werken. — Te regt zegt E. Horn (voorrede voor Sundelin t. a. p.): »Het is eene verdienstelijke onderneming, eigene en vreemde ervaring in het gebied der praktische geneeskunde te verzamelen, aan welke getrouwe waarneming der natuur en onbevooroordeelde zelfbeproeving te gronde ligt. De geneesmiddelleer behoort eene verzameling van zoodanige ervaring en de door deze erkende geneeskundige voorschriften te zijn. Zij zal, uit de grondstellingen der wetenschap en kunst ontwikkeld, den beginnenden praktischen arts het gebrek aan eigene waarnemingen van de natuur en hare krachten vergoeden en hem in de behandeling van zamengestelde ziektegevallen ondersteunen; den reeds geoefenden arts zal zij tot vooruitgang in de kunst noodzaken.”

Wanneer Hufeland in zijn *Conspectus materiae medicae, Berol.* 1820, als echt practicus, de handhaving van een scheikundig beginsel voor de geneesmiddelleer, zoo als Burdach, Bischoff e. a. getracht hebben, voor

vruchteloos houdt, dan stemt hij ook hierin met onze voorouders overeen, die wel is waar niet zoo geleerd als wij, maar aan het ziekbed veel betere practici waren, en den schat van geneesmiddelen beter wisten aan te wenden. Deze, onze voorouders, zagen het afzonderlijke, als zijnde voor de praktijk het voornaamste, beter in dan wij; en daarom bewerkten zij ook de geneesmiddelleer niet natuurhistorisch, zoo als LINNAEUS (1749—87), A. E. BÜCHNER (1754), LUDW. TESSARI (1762), J. A. MURRAY (1777—95), SWEDIAUR (1800—1804), of volgens scheikundige beginselen, zoo als BURDACH, BISCHOFF e. a., maar alphabetisch, zoo als PET. ZORN (1714), L. G. KLEIN, (1760), W. LEWIS (1760—1761), DE LA BEYRIE (1763), D. W. TRILLER (1764), J. R. SPIELMANN (1783), F. L. SEGNITZ (1796), J. A. SCHMIDT en JAHN (1811), L. W. SACHS en FR. PH. DULK (1830), J. THOMSON (1827), V. A. RIECKE, C. G. LINCKE, PH. PHOEBUS en J. RADIUS (1840). Bovendien kozen nog de alphabetische indeeling: in Engeland: LEWIS, PARIS, BRANDE, AINSLIE, A. T. THOMSON en DUNCAN; in Frankrijk: CLOQUET, BODARD, CHEVALLIER, RICHARD en GUILLEMIN, DE LENS, RATIER, MERAT en MARTINET. Zeer juist zeggen SACHS en DULK (l. c. Bd. I. Vorrede S., VII.), »dat alle proeven eener systematische behandeling der Pharmacologie vruchteloos gebleven zijn, dat de schuld van dit mislukken evenwel in de zaak zelve en in den tijd ligt. — Dat men evenwel ook nog tegenwoordig den weg van stelselmatige proeven voor de wetenschappelijke Pharmacologie niet laat varen, bewijzen de ondernemingen van den nieuwsten tijd; ondernemingen, aan welke men eenen aanmerkelijken graad van scherpzinnigheid en eene vereerenswaardige geleerdheid niet ontkennen kan, wanneer men zich ook door dezelve in wezenlijke kennis niet

gevorderd en de waarheid dikwijls door de niet te verbergen gewelddadigheid des moedwilligen stelsels geschonden, zelfs te kort gedaan voelt!" En verder (S. IX.) zeggen zij: »Wij zijn tot de gemeenschappelijke overtuiging gekomen, dat eene systematische bearbeiding der geneesmiddelleer tegenwoordig noch aan deeischen der wetenschap, noch aan de praktische behoefte kan voldoen, en wij beiden haar daardoor veeleer een groot onregt zouden aandoen. Ja, juist de groote vooruitgang, welke zoowel in de algemeene natuurkunde, als in de physiologie, en gedeeltelijk ook in de ziektekunde, in den lateren tijd plaats vond, is het, welke een zoodanig trachten meer afraden dan wel bevorderen moest, daar de voortgaande kennis van het afzonderlijke meer den afstand dan toenadering toont, en veeleer tot scheiding van het somtijds voor verbonden of verwant gehoudene noodzaakt, dan wel tot ineensmelting van hetgeen gescheiden scheen." Ik ben van dezelfde meening, en kies daarom niet de systematische, maar de alphabetische voorstelling; ik volg hier de meerderheid der stemmen en onze voorouders, zoowel als onze tijdgenooten, die in hunne voetstappen traden, en ben van meening, dat alle zoodanige niet-systematische bewerkingen, boven grootere praktische bruikbaarheid, nog het voordeel verzekeren van magazijnen van daadzaken, ontdekkingen en uitvindingen te zijn, die als bronnen voor een waar systema slechts eerst zullen kunnen gebruikt worden, zoodra een Kepler zal geboren zijn, die de wetten, volgens welke de geneeskrachtige ligchamen werken, beter uitvorschen kan, dan wij dit doen kunnen. Maar waarschijnlijk is nog niet eens de boom geplant, uit welks stam eenmaal de wieg gemaakt zal worden, die den pasgeborenen, pharmacodynamischen Kepler schommelen zal.

De kennis der geneesmiddelen noemt men Genees-

middelleer, Artsenijmiddelleer, Pharmacologie; en dat deze niet eeniglijk Materies medica (d. i. verzameling van artsenijmiddelen) is, merkt reeds J. A. Stifft (t. a. p. Bd. I. Einl. S. XX.) zeer juist aan. Doch ook het woord geneesmiddel (*remedium*) beteekent meer dan artsenijmiddel (*medicamentum*, *pharmacum*). Ik lever hier derhalve geen Encyclopedisch Woordenboek der gansche Geneesmiddelleer, maar slechts der Artsenijmiddelleer, waarom er ook noch over lucht, water, bewegingen, rust, slaap, waken, noch over aandoeningen en hartstogten, over voeding, kleeding, muzijk, lektuur enz. als geneesmiddel gehandeld zal worden, noch ook over die krachtige physische middelen, als electriciteit, galvanismus en mineraalmagnetismus.

Sachs en Dulk (l. c. I. Einleitung, S. XXXIX) stellen het begrip van artsenijmiddel tusschen dat der diaetetische of voedingsmiddelen en dat van vergif in het midden. Volgens hen is artsenijmiddel in uitgestrekteren zin alles, wat, op het organismus werkende, eenen gegevenen ziekelijken toestand veranderen en den gezonden in eenen ziekelijken verwisselen kan.

De geneesmiddelleer behoort noodwendig onder de oudste wetenschappen der geneeskunde, vermits ziekten en gebreken de menschen reeds zeer vroeg noodzaakten hulp te zoeken. Zelfs bij de ruwste volkeren, zoo van vroegeren als tegenwoordigen tijd, heeft men geen afzonderlijk volk gevonden, bij hetwelk men geene, indien ook slechts bekrompene, kennis van eenige geneesmiddelen aantrof. De oude Grieken ontleenden hunne kennis der meeste geneesmiddelen uit Egypte; zij gebruikten weinige en grootendeels slechts eenvoudige middelen. Bischoff (l. c. Bd. I. S. 38 sqq.) deelt in een geschiedkundig overzigt der geneesmiddelleer het volgende mede: dat bij de Hindoes reeds

zalven, berookingen, baden, — bij de Chinezen mercurius, antimonium en zwavel, — bij de Egyptenaren (1600 v. C.) reeds squilla tegen waterzucht, vlooijenzaad bij borstlijden aangewend werden, waarschijnlijk ook reeds salpeter en aluin, uitwendig loodwit en spaansch groen, alsmede asphalt en soda tot het balsemen der dooden; voorts, dat bij CHIRON chironia centaureum, achillea (?) in den tempel te Kos en te Knidos (1263 v. C.), elaterium, euphorbium, scammonium, drastische purgeermiddelen, melk en wei, — ten tijde van PYTHAGÓRAS (580 v. C.) mostaard, anijs tegen slangenbeet, acetum squillae, — ten tijde van HIPPOCRATES oleosa, mucilaginosa, honig, salix, galnoten, cantharides, castoreum, vele hartsen, cicuta, crocus, hyoscyamus, mandragora, opium, lood- en koperbereidingen, zwavel-arsenicum werden toegediend. — Allengskens evenwel klom de schat van geneesmiddelen, vooral die uit het plantenrijk, tot eene aanmerkelijke hoogte. Spitsvindigheid, bijgeloof en ligtgeloovigheid waren aan de eene zijde zoowel eene reden, waarom men jaarlijks talrijker en meer zamengestelde middelen ontdekte, waarom men immermeer zamenstelde, als aan de andere zijde het geloof, dat het vele en zamengestelde in erge ziekten meer moest helpen dan het weinige en eenvoudige. De weelderige Romeinen duldden aan hunnen disch gee eenvoudig geregt, geene eenvoudig toebereide spijzen; daarom namen zij wegens indigestie dikwijls purgeermiddelen, ja JULIUS CAESAR zelfs alle vier weken; en even zoo weinig vertrouwden zij eenvoudige geneesmiddelen; want de artsen begrepen reeds toen te regt, dat zoowel deze als gene in de dierlijke huishouding opgenomen en rondgevoerd, d. i. in succum et sanguinem veranderd moes-

ten worden, om hunne weldadige werking uit te oefenen en de ziekte op te heffen, en dat zulke verwende, de natuur afvallig geworden menschen niet zoo gemakkelijk door simplicia genezen konden worden, als zij, die een eenvoudig leven leidden, — eene daadzaak, welke ons nog heden door de vergelijking der land- en stadspraktijk bevestigd wordt. De redeneringen van GALENUS over de eigenschappen der geneesmiddelen waren minder gegrond op getrouwe waarneming aan het ziekbed dan op spitsvindige bespiegelingen en ongegronde hypothesen, en wanneer zich zijn stelsel vele eeuwen tot op den hervormer PARACELSUS (1517) staande hield, zoo kon dit de lijdende menschheid slechts tot groot nadeel verstrekken.

Zeer veel heeft de geneesmiddelleer aan de Arabische geneeskundigen te danken. Zij voerden, gelijk bekend is, een aantal zeer werkzame geneesmiddelen in, voornamelijk uit het plantenrijk; doch ook het delfstoffelijk rijk werd door hen doorzocht en menige schoone vond voor de Materies medica gedaan. Zoo vinden wij reeds bij ABU MUSSA (710 n. C.) sublimaat, roode praecipitaat, aq. fortis, lac sulphuris, nitras argenti; bij RHAZES (800–922) ung. mercuriale, nitrum, borax, sulphas cupri; bij AVICENNA (1036) piper cubebar, nux moschata, aloë, rheum, ferrum, asant, aurum, argentum, het vergulden en verzilveren der pillen; bij EBN SERAPION († 1070) nux vomica, asant, moschus, ambra, bezoar, asphalt enz. De Arabieren scheidden de behandeling der zieken en het bereiden der geneesmiddelen van elkander af, en zoo werd (765 n. C.) de eerste apotheek te Bagdad opgerigt. In Europa volgde deze scheiding eerst in het jaar 1238. De eerste Duitsche apotheek werd onder Keizer FREDERIK II, in het jaar 1212, te Wetzlar gevestigd. Toen in de dertiende eeuw in Europa de Alchemie

meer en meer op de geneeskunde toegepast werd, veroorzaakte het hersenschimmig zoeken naar den steen der wijzen en een algemeen middel wel is waar menig nadeel, doch stichtte in het vervolg ook veel goeds, daar het ons met een aantal voortreffelijke, deels nieuwe, deels in vergetelheid geraakte, geneesmiddelen bekend maakte. Reeds Nicol. Praepositus († 1110) schreef een *Dispensatorium ad Aromatarios*, de eerste grondlegging der Europische Pharmacopoeën, en Averrhoës († 1217), de vestiger van het denkbeeld der cardiaca, gewaagt van het goud en zilver als haemato-catharticum inwendig gebruikt, en voert reeds drie verschillende ijzerpraeparaten aan. De volmaking der scheepvaart door middel van het vinden der magneetnaald gaf tot het ontdekken van nieuwe landen aanleiding, en zoo werden ook een groot aantal nieuwe, geneeskrachtige planten, basten, wortelen en kruiden tot ons gevoerd, en daardoor de schat van geneesmiddelen aanmerkelijk vermeerderd.

De achttiende eeuw, even groot in den vooruitgang der natuur- en geneeskunde als in godsdienstige en philosophische verlichting, volmaakte voornamelijk ook de leer der geneesmiddelen. De groote ontdekkingen der natuur- en scheikundigen onzer negentiende eeuw zijn in dit opzigt nog belangrijker te noemen. Ik herinner hier slechts aan de ontdekking van zoovele eerst sedert twintig tot dertig jaren bekend geworden zeer werkzame geneesmiddelen, als het chinium, morphium, jodium, strychninum en andere alcaloiden, welke tegenwoordig in zoo menig erg lijden met vrucht toegediend worden, en dikwijls nog daar hunne goede aanwending vinden, waar de oudere artsen het gebrek voor ongeneeslijk aanzagen, b. v. bij vele verlammingen het strychninum, tot verligting der kwellende pijnen bij carcinoma het azijnzure morphium,

een waar solamen malorum, hetwelk in zulke gevallen ver boven het opium te verkiezen is.

Het hoogste doel van den geneesheer is en blijft zekere en ware genezing. Dit is hem het heiligst; dit is zijn leven, zijn hemel, zijn God, zijne godsdienst. Maar is dit schoone, hooge doel te bereiken zonder juiste kennis der eigenlijke werking en goede wijze van toediening der geneesmiddelen aan het ziekbed? Nimmer! Te regt zegt een verdienstelijke leerling van Max. Stoll, de oude A. J. Stifft (l. c. Bd. I. Vorrede): »De geneesmiddelleer is voor den praktischen arts zoo gewigtig, dat zij billijk zijne belangrijkste studie gedurende het geheele leven zijn moet. In haar uitgestrekt gebied zal ten allen tijde, zoolang er geneesheeren zijn, nog arbeid overblijven. De natuur heeft zoovele geheime schatten, die voor leven en gezondheid heilzaam kunnen zijn, dat alle wel niet ontdekt zullen worden; en ook in het reeds bekende en gebruikelijke ligt nog zoo veel verborgen, is nog zoo veel te regelen, zijn nog zoo vele dwalingen op te heffen, dat slechts door de vereenigde ernstigste en opregtste pogingen van alle artsen eindelijk een vol licht verspreid worden kan." Hoe weinig worden deze gulden woorden in onzen tijd behartigd! Ja vele jonge artsen gelooven nog, hetgeen reeds Choulant vóór jaren met misnoegen aanmerkte, dat de geneesmiddelleer, even als de geheele therapie, slechts een bijvoegsel der medische vorming is, welke zich uit de natuurstudiën van zelve vindt (z. o.), en hunne kennis van dezelve is daarom dikwijls zeer bekrompen. Helaas! de natuurkundige wetenschappen doen in onze dagen veelvuldig de praktische geneeskunde tot nadeel der zieken lijden, daar zij haar zoovele en daaronder ook schrandere hoofden ontrukken, welke het gemakkelijker vinden gene studiën voort te zetten, dan de geneeskunst te beoefenen,

welke hen op een ernstig, stil en moeijelijk levenspad leidt, waar zij dikwijls in de holen des ongeluks en de verblijven van jammer de reddende engel, de trooster en helper zijn moeten, op welke men de laatste hoop des levens stelt. — Anderen verlaten de Akademie: zij bereiden zich tot het examen voor; doch hier wordt, helaas! tegenwoordig meer op zuivere geleerdheid en doodsch weten, op natuurhistorische kennis, op anatomia en physiologia brutorum dan op de ware praktische kennis gezien. Daar worden niet zelden den jongen geneesheer bij het examen door de medische faculteit mondelijke en schriftelijke vragen voorgelegd over het maaksel der visschen, der amphibiën, over de spijsvertering der meikevers, en over duizend andere hoogst belangrijke zaken voor den denkenden mensch en den vriend der natuur; maar hiermede kan de jonge geneesheer zelfs geenen enkelen zieke het leven redden. En bovendien is het ergste voor de zaak nog dit, dat deze studiën den jongen man den zoo noodigen tijd ontrooven tot aanleering van het waarlijk nuttige en volstrekt noodwendige, om zich tot een bekwaam praktisch geneesheer te vormen.

Even zoozeer heeft de ellendige stelselzucht de praktische geneeskunst, en met haar ook de geneesmiddelleer, als onafscheidelijk deel van dezelve, benadeeld. Wat heeft men theoretisch niet van de geneesmiddelen verteld! De zuren b. v. zouden het bloed rooder maken, vermits men ze voor zuurstofhoudend hield; beide is valsch, en zuiver uit de lucht gegrepen; — zij zouden voornamelijk het spierstelsel en de irritabiliteit aanzetten (Burdach l. c. Bd. 3 § 570) enz.; hiermede is het even zoo gesteld. — Zeer voegzaam zegt in dit opzigt Haeser, in zijn opstel over Paracelsus (z. Haesers *Archiv für d. ges. Medicin*, 1840, Bd. I. Heft I. S. 28): »De geneeskunde zoude ten allen tijde

spoediger vooruitgegaan zijn, wanneer de natuur aan vele menschen geene onverwinnelijke begeerte had ingeschapen om over al wat begrijpelijk en niet begrijpelijk is te philosopheren. — — Het beperken van de oneindige natuur binnen ellendige wetten, welke de arme mensch zich verstoutte haar voor te schrijven (stelsel-fabrikanten), de nietige voorschriften, waarin hij de eeuwige levenskrachten waant te bevatten, de bedriegende kortzigtigheid, met welke hij zijn eigen ik tot een aggregaat der doode krachten verlaagde, en welke alle dwalingen voortbragt, tot welke die zoowel zegenrijke als verderfelijke roeping de natuuronderzoekers van alle tijden vervoerde, deze alleen hebben de geneeskunde steeds van eene hoogte teruggehouden, welke zelfs de onvermoeidste ijver, de duurzaamste vervolging van den slechts door weinigen gebaanden, eenigen goeden weg niet bereiken zal. — — De dolste hypothesen, de willekeurigste stelsels oefenen eene onbetwistbare heerschappij uit, zoolang het scalpel van den ontleedkundige werkeloos verroest; magtspreuken en dogmata, welke een duizendjarige waan heilig maakte, zinken in het niet terug, hetwelk zij voortbrengt, wanneer het scherpe oog van den waarnemer met de ontdekking der kleinste tegenstrijdige daadzaken het stout verwelfde gebouw den slotsteen rooft."

Practische vruchtbaarheid is de proefsteen van alle theorie. Er bestaat in dit opzigt eene theorie der praktijk en eene theorie der wetenschap. Maar het veel-weten verbrokkelt, volgens Lord Melburns ware uitspraak (in het Engelsche Parlement 1837), niet slechts bij regtsgeleerden, maar ook bij artsen dikwijls het verstand. »De behandeling der inwendige ziekten," zegt te regt Choulant (*Zeitschr. f. Natur- u. Heilkunde*, Bd. I, Heft. 2, S. 313—324.), »is tot een weinig geacht aanhangsel in de vorming van

jonge artsen geworden, welke, zoo als men gelooft, uit de andere studiën zich van zelve vindt, geene bijzondere studie behoeft, en noch kunst in de aanwending, noch wetenschap in zijne regels heeft; van daar de klagten, dat de praktische geneeskunde geene zekerheid, geene duurzame theoretische grondslagen bezit. Deze onzekerheid is evenwel het gevolg van het te hoog waardeeren onzer verstandelijke vermogens, daar wij ons niet slechts aanmatigen het onkenbare, den inwendigen voortgang bij ziekten te zullen zien, maar zelfs dit onnavorschbare tot grondslag onzer geneeskundige theoriën maken. De Ouden gingen met meer bescheidenheid te werk. Zij onderzochten bij de beoordeeling der ziekten alleen het bekende, namen dit evenwel zoo veelzijdig en zoo onbevooroordeeld mogelijk waar, handelden dan hierna bij oneindig mindere kennis, doch en met geluk als artsen. Zij bestudeerden met juist oordeel bovenal de aetiologie en semiotiek, en stelden de verklaring van den voortgang der ziekte op den achtergrond. Daardoor verkreeg de praktische herkenning der ziekten en het behandelen derzelve eene zekerheid, welke aan het talent de vrije beoefening der kunst, en aan de wetenschap eene voortdurende ontwikkeling toeliet. Wij hebben in onzen tijd, helaas! den tegenovergestelden weg ingeslagen: wij hebben het onzekerste der geheele wetenschap, onze vermeende kennis der naaste oorzaken (die, volstrekt onverklaarbaar, door de wetenschap slechts vermoed kunnen worden, slechts het doel zijn, naar hetwelk zij streeft, doch niet de grond, van welken zij kan uitgaan), tot grondslag gesteld, en laten Aetiologie en Semiotiek als zijtakken theoretisch daaruit voortgroeijen, gebruik van haar makende en haar te kort doende, zoo als het met dien pathogenischen grondslag overeenkomstig schijnt. Wij erkennen de ziekten, zoo als zij zijn konden, niet zoo als zij wezenlijk zijn."

Daartoe leidt de ongelukkige vruchtelooze wetenschappelijke theorie en de overdrevene reeds alleen meer dan een menschenleven vorderende studie der natuurkundige wetenschappen; van daar de regtmatige klagten over zoo vele, wel is waar zeer geleerde, maar aan het ziekbed zeer ongeschikte artsen. De theorie der praktijk daarentegen, zoo als die Schönlein, Dieffenbach, Wagner, Osann in Berlijn, Stark in Jena, Puchelt in Heidelberg, Kruckenberg in Halle, Raimann in Weenen, Conradi en Fuchs in Göttingen, Pfeufer in Zurich, Choulant en Clarus in Leipzig, Neumann in Bonn (de verdienstvolle mannen en hoogleeraren van mijne studietijd, Berends, Heim, Hufeland, Rust, Bartels, Graefe en Himly niet te vergeten) e. m. a. tegenwoordig leeren, levert alleen den waren grond op, zonder welken de therapeutische behandeling slechts een vaag, blind experimenteren is. »Deze theorie," zegt te regt E. Feuchtensleben (*Oesterr. med. Jahrb.* Bd. 14. st. 2.), »is de bloesem der praktijk, welke de zaden tot haren toekomstigen wortel bevat. Het middel om haar te verkrijgen is een geneeskundig natuuronderzoek, waarbij men generaliseren en analyseren vermijden moet."

Tot de eerste dwaling geeft de bespiegeling, tot de andere de empirie aanleiding: de eerste, dewijl zij verkeerdelijk een verkregen resultaat buiten de grenzen van zijn gebied uitbreidt, en alle op zichzelve staande verschijnselen aan haar onderwerpt; de laatste, dewijl zij het beeld en den persoon verwisselt, en, zonder terugzien op de voorwaardelijke wetten, verschijnselen en werkingen van den verschillendsten aard, even als gelijke verschijnselen van verschillende kwalen, onder elkander vergelijkt en vermengt. Zoo ontstonden de eenzijdige stelsels (en eenzijdig zijn zij alle); dewijl het menschelijk verstand

verkeerdelijk eene stelling willekeurig in het midden plaatste en de overige rondom dezelve rangschikte, terwijl in de natuur alles centrum, niets peripherie is. — Voor het overige onderzoekt FEUCHTENSLEBEN te gelijk JAHN's System der Physiatrik (1835) en K. R. HOFFMANNS Idealpathologie (1837), ook de voorstelling, dat ziekte geen toestand, maar een organismus zoude zijn, toont met gewigtige gronden het onbestaanbare van deze theorie aan, en bewijst, dat, indien alle veronderstellingen ook goed waren, de geneesheer echter [illegible]iets daarop bovendien kan, ja dat datgene, hetwelk hij [illegible]amaal daarop mogt vestigen, valsch en gevaarlijk zijn z[illegible]e; want de voorstelling van JAHN, dat ziekte eene valsche bewerktuiging is, leidt er toe om deze te vernietigen. Dan evenwel loopt men ook gevaar, om de zamenvatting der verschijnselen, alsmede de zich in dezelve openbarende geneeskracht der natuur en de zieke zelfs te vernietigen.

Het is hier niet de plaats om geneeskundige theoriën te kritiseren (*); ik wilde alleen toonen, hoe weinig eene zoodanige theorie den praktischen arts baat. Zeer doelmatig en waar zijn hier de woorden van HENSCHEL in zijne verhandeling over HIPPOCRATES (HAEZER's *Archiv f. d. ges. Medicin* 1840, Bd. I, Heft I, S. 25), waar hij zegt: »Zien wij slechts om naar de geleerdheid van onze dagen, wat helpt zij ons tegenover hem (HIPPOCRATES)? Onze geheele geleerdheid is ons een last geworden, die wij aan het ziekbed moeten wegwerpen, om den vrijen tred in het praktische leven, de zuivere onbevooroordeelde denkwijze voor de behartiging der natuur en dezelfde kunstmatige wijze van beschouwing weder te verkrijgen,

---

(*) Zie hierover G. F. MOST, *Ueber alte und neue Medicinische Lehrsysteme im Allgemeinen, und über Schönleins naturhistorische System insbesondere. Leipzig, Brockhaus*, 1841.

welke Hippocrates bezat. De beschouwing der geneeskunde als kunst, de praktische blik is de ware wijze van zien, welke sedert en door Hippocrates in de geneeskunde gekomen is, en welke zij zich als voorbeeld en doel immer voortelt; eene waarheid in het voorbijgaan gezegd, welke alleen de wijze van beschouwing, zoo als deze zich tegenwoordig onder den barbaarschen naam van Homoeopathie uitbreidt, ten eenenmale loochenen kon. Deze dwaling zal te niet gaan, alsook veel van onze wijsheid; evenwel zal zich altijd de gewigtige geschiedkundige daadzaak weder doen gevoelen, dat iedere tijd, welke van Hippocrates afweek, weder tot hem terugkeeren moest, zoodra het oude streven ontwaakte, om in hem het onbereikte voorbeeld van echt kunstmatige praktische kennis op nieuw op te zoeken. Theoriën en veelweterij, zonder het denkbeeld van kunst, maken den grooten, gelukkigen arts niet. Alleen de ware toewijding aan de kunst verleent den kunstoefenaar een zedelijken levenswandel en echte godsdienstigheid. Van daar ook, dat er, vermits beide in onzen tijd zoozeer gezonken zijn, vele geneeskundige veelweters bestaan, die weinig kunnen.

Te regt zegt ook Hohnbaum ter gelegenheid eener aankondiging van de vijfde uitgave van Hufeland's *Encheiridion medicum* (Schmidt's *Jahrb.* 1840, Bd. 27, Heft 2, S. 254—255): »De nieuwere tijd heeft het zich tot eene bijzondere taak gemaakt, eene menigte nieuwe ziektevormen op te sporen, en, aan de hand der ziektekundige ontleedkunde, de teekenen van het ziek zijn der verschillende werktuigen en derzelver deelen vast te stellen, en eene menigte nieuwe geneeswijzen en nieuwe middelen is dit diagnostisch onderzoek op den voet gevolgd; — hoezeer men zich aan de eene zijde ook verheugen moet over het wetenschappelijk streven, hetwelk daarin over het algemeen doorstraalt, alsmede over de rijke aanwinst,

welke aan de geneeskunde volgens deze rigting ten deel gevallen is, zoo moet men toch ook aan den anderen kant er op bedacht zijn om deze fijne ontleding en scheiding der ziektevormen, zoowel als het onderzoek naar nieuwe middelen, niet te ver te drijven. Het gezonde zoowel als het zieke leven biedt tallooze zijden ter waarneming aan, en de laatste nakomelingschap zal deze alle niet beschouwd hebben; maar de vraag blijft nog over, wat van al deze waarnemingen tot het doel der genezing nuttig zal zijn. Eene menigte waarnemingen en besluiten, welke men uit deze getrokken heeft, gelden slechts het afzonderlijke geval, hetgeen men juist waarnam; eene menigte ziektevormen en hunne teekenen zijn daarom volstrekt niet als regels voor de praktijk te gebruiken, waartoe men ze verkeerdelijk heeft willen brengen. Zij zijn op zichzelve staande, en komen welligt nimmer zoo terug. Hetzelfde geldt van vele middelen: zij hebben in afzonderlijke gevallen wonderen gedaan, terwijl zij in honderd andere gevallen niets doen. De meer naauwkeurige kennis van de menigvuldige afwijkingen der verschillende organen en derzelver deelen heeft ook betrekkelijk nog weinig nut voor de behandeling gehad. Wij moeten, om gelukkig te willen genezen, eindelijk immer onze toevlugt weder nemen tot de algemeene therapie, en artsen, die haar hunne bijzondere opmerkzaamheid wijden, zijn dikwijls juist de gelukkigsten, al weten zij ook terstond niet, waar en waarin de ziekelijke afwijking bestaat, welke zij juist voor zich hebben. Dat evenwel deze gewigtige tak der geneeskunde, voornamelijk door jongere artsen, boven het zoeken naar bijzondere teekenen en vormen verwaarloosd wordt, kan wel naauwelijks betoog behoeven. Het zoeken naar pathologische veranderingen in lijken en de aan deze beantwoordende verschijnselen in het leven is tegenwoordig

aan de orde van den dag, en geneeskundigen van alle landen wedijveren daarin. De massa van datgene, hetwelk men gevonden en beschreven heeft, wast tot berghoogte en dreigt iedere andere rigting van onderzoek te bedekken. De zaak heeft hare goede zijde; maar van den jongen arts verwart zij de denkbeelden, en eindelijk ziet hij het woud van enkel boomen niet meer. Laten wij het daarom Hufeland niet ten kwade duiden, wanneer hij, indachtig aan hetgeen eeuwig waar blijft, en hetgeen den jongen arts voornamelijk moeite kost, op al deze nieuwere ontdekkingen en verrijkingen weinig of in het geheel geen acht slaat. Niets is verderfelijker voor den beginnenden arts, dan dat hij meent met de herkenning van den vorm der ziekte ook reeds de middelen tot hare genezing gevonden te hebben, terwijl er in de meeste gevallen toch minder aan gelegen is, of men de ziekte eenen naam weet te geven, wanneer men slechts in staat is, hare oorzaken na te gaan en daarop een algemeen plan van genezing te vestigen. Verre van daar, dat wij het nut van de kennis der verschillende ziektevormen zouden ontkennen, houden wij het er toch voor, dat deze kennis den arts even zoo weinig nut aanbrengt, als aan den kruid- en dierkundige de kennis van de namen der planten en dieren. De vaststelling van zekere ziektevormen is slechts een hulpmiddel, om onder de massa van verschijnselen een vast punt te hebben, waaronder het gelijksoortige gerangschikt kan worden; maar zeer dikwijls bedriegt men zich, indien men meent, dat het gelijksoortige, alsmede het wezen van zoodanige ziekten, elkander volkomen gelijk zijn; nog meer evenwel, zoo men denkt, dat het op dezelfde wijze geneeskundig moet behandeld worden. Indien de Homoeopathen in ééne zaak gelijk hebben, dan is het daarin, dat zij ieder ziektegeval als op

zichzelf staande beschouwen, eene waarheid, welke echter bij hen alle kracht en gewigt daardoor verliest, dat zij de eigendommelijkheid slechts in de verschijnselen zoeken, en niets anders weten te doen, dan middel en verschijnsel elkander tegenover te stellen." Hoe nadeelig voor de vorming van ware praktische artsen zulk eene wijze van voorschrijven zoowel ten opzigte der ziekten als der geneesmiddelen is, — eene zaak, welke velen slechts aangenaam vinden, om daarmede hunne logische kennis aan den dag te leggen — dit heb ik reeds op eene andere plaats uitvoerig betoogd. (Zie G. F. Most, *Ueber alte und neue medicinische Lehrsysteme.* Leipzig, bei F. A. Brockhaus. 1841, Kap. 4 u. 5.)

Met de theoriën over de werkingswijze van vele onzer geneesmiddelen ziet het er in het algemeen niet veel beter uit dan met die der geneeskunde. Vóór vijftig jaren zeide A. J. Stifft (l. c. I. Einl. § 7.): »De werkingswijze der geneesmiddelen is zeer moeijelijk te verklaren; daartoe ontbreekt ons nog vele physiologische en pathologische kennis; ook zijn de geneesmiddelen zelve ons te weinig bekend, dan dat daarover iets voldoende kan gezegd worden. Het strekt ons daarom tot een groot voordeel, dat er veel minder aan gelegen is, te weten, op welke wijze geneesmiddelen zekere gevolgen te weeg brengen, dan welke zij voortbrengen. Onmogelijk laat zich hunne werking uit de gedaante hunner deelen, uit enkel mechanische, hydraulische, physische gronden, uit resultaten, aan de retort ontleend, afleiden; men moet niet vergeten, dat de levenskracht steeds het voornaamste aandeel daaraan heeft, en dat de werking der geneesmiddelen derhalve een gevolg is van de verhouding, welke er tusschen hunne physische eigenschappen en de dierlijke huishouding plaats heeft." Hier heeft Stifft groot gelijk.

Ieder geneesmiddel, hetwelk uit- of inwendig op het organismus werkt, is een prikkel, waarop het laatste terugwerkt, en daarom wordt de geneeskrachtige werking slechts door de zamenkomst van het werkzame geneesmiddel en de daarop terugwerkende levenskracht voortgebragt. Dat vele geneesmiddelen daardoor werken, dat zij primair het zenuwstelsel aandoen, is eene bewezene zaak; maar het is zeer ten onregte, dit van alle te beweren. In onzen tijd weet ieder arts, dat b. v. het typheuse ziekteproces op primaire aandoening van het bloed, welke Eisenmann bloedvergiftiging noemt, berust; (Pommer, Eisenmann, Rösch, Magendie, Puchelt, Lesser, Clarus, Stokes, Chomel, Piorry, Tweedie e. a.) ja Piorry noemt Typhus zelfs Typhaemie, en Raciborski vond hier den bloedkoek steeds losser en naar onderen toe donkerder gekleurd, niet vast en helder, als bij ontsteking; ook ontbrak, wegens gemis van vezelstof, het zamengedrongene van de cruor. Lesser en Wolff zijn te regt van gevoelen, dat bij Typhus abdominalis te veel koolstof in het bloed aanwezig is, welke het besmet, en aderlijke bloedophoopingen in de onderbuiksorganen te weeg brengt. Dit is ook het geval met miltversterving, met verscheidene septische vergiften, welke primair het bloed aandoen, enz. — In den tegenwoordigen tijd heeft de strijd over de hoogere waarde der humorale of solidaire pathologie het langst stilgestaan. Men ontkent beide niet, daar men weet, dat bloed en zenuwen, vaste deelen en vloeistoffen, steeds in het leven eenen noodzakelijken afwisselenden invloed op elkander uitoefenen, en dat deze afwisseling reeds in weinig tijds als in seconden voortgaat. — Zoowel als nu iedere geneeskrachtige werking zamengesteld is uit de inwerkende geneesmiddelen en het daarop terugwerkende levende organismus, even zoo is iedere ziekte ook slechts zamengesteld uit de gevolgen der

opgehevene harmonische werkzaamheid der organen en uit de uitvloeijingen van de geneeskracht der natuur. De levenskracht is in den pathologischen toestand geenszins verschillende van dien nisus formativus, welke zich in den physiologischen toestand vertoont. Daarom is het ook eene dwaling, te zeggen: »De ziekte is een parasiet op den bodem van het organismus, begaafd met eigendommelijke levenskracht;" want deze moderne wijze van redenering is niet getrouw aan den atuur, moge zij ook groote mannen, zoo als Jahn, Eisenmann e. m. a., tot aanhangers hebben. Even zoo was het vroeger en is het nog tegenwoordig met de theoriën over de werking der geneesmiddelen. Over het *hoe* weten wij weinig; want geen enkel geneesmiddel heeft eene absolute, ieder slechts eene relatieve werking, welke men uit de somtijds bekende eigendommelijke krachten en eigenschappen derzelve niet met zekerheid vooruit bepalen kan, en welke, bij gelijke kracht des geneesmiddels, in verschillende of ook in dezelfde gevallen, doch onder ongelijke omstandigheden toegediend, menigvuldig gewijzigd worden en zeer verschillende gevolgen hebben kan. De verscheidenheid der levenskracht, de meerdere of mindere graad van prikkelbaarheid en de verschillende bloedmenging van het organismus, het klimaat, de ouderdom, het geslacht, het temperament, het jaargetijde, de levenswijze, de staat van gezondheid of ziekte, de gewoonte, de plaats waar het geneesmiddel aangewend wordt, al deze dingen moet men bij het onderzoek van de werkingswijze der geneesmiddelen niet uit het oog verliezen. Zoo als bekend is, zijn er b. v. vele vergiften en geneesmiddelen, welke zonder schade, ja dikwijls met veel nut, inwendig toegediend worden, maar door inspuiting in den bloedsomloop of in eene wonde gebragt, spoedig dooden. Ook kennen wij vele stoffen, welke voor de eene dierklasse

geheel onschadelijk, voor de andere daarentegen vergiftig zijn, ja zelfs bij dezelfde dierklasse, naar derzelver verschil, verschillend werken. Zoo b. v. doodt peper de zwijnen, het dikke drap van koffij de eenden; geiten vreten zonder schade dikwijls groote hoeveelheden conium maculatum; twee tot drie pond keukenzout kan een paard dooden; calomel heeft op hetzelve geenen invloed; tien drachmen opium brengen bij een paard tympanites en stupor, maar geen slaap te weeg. Een drachme cantharides doen een paard geene schade, en even zoo kan een hond eene gift van negen greinen, welke een mensch dooden, verdragen. Het sap van rhus toxicodendron heeft, in- en uitwendig aangewend, geene werking op de dieren met ongespletene hoeven. Eene gift van 36 greinen opium, welke eenen mensch dooden kan, brengt bij eenen hond in het geheel geene werking te weeg. Wanneer een schaap van de bladen des ipenbooms eet, krijgt het trismus en convulsiones; bij het paard veroorzaken deze bladen verwijding der pupil en groote onrust; maar geiten en honden schaden zij in het geheel niet. Bilzenkruid, doornappel, schierling en narkotische plantenvergiften zijn reeds in kleine giften bij den mensch gevaarlijk; de huisdieren doen zij niet aan, wanneer zij dezelve niet in honderd maal grootere gift gebruiken. (Zie Charret in *Revue médicale* 1827, I. p. 514. Corvisart, *Journal de médicine*, XIX, pag. 154—156.)

Uit het gezegde volgt, dat de Pharmacodynamica, d. i. de leer van de werking en aanwending der geneesmiddelen tegen zekere ziektevormen, eene der gewigtigste studiën, maar hare beoefening niet gemakkelijk, haar vooruitgang echter ook tegenwoordig nog eene noodwendige behoefte is; want de praktische geneeskunde behoeft van deze zijde nog het meest de verdere volmaking.

(Zie VOGT l. c. I. Voorrede voor de derde uitgave, pag. XI.) Wanneer voorname praktische artsen nog vóór drie jaren (1839) in de bijeenkomst der Duitsche natuuronderzoekers en artsen te Pyrmont hunne ambtgenooten aanspoorden, om afzonderlijke, erkende werkzame geneesmiddelen, als jodium, joduretum potassii, ijzer enz., in hunne werking nog nader aan het ziekbed en zelfs aan gezonden na te gaan, zoo is met deze uitnoodiging ook erkend, dat de behoefte, om de praktische geneeskunde daardoor verder te volmaken, tot nog toe niet uit den weg geruimd is. Zeer scherpzinnig is van VOGT (l. c. I. § 21) het onderscheid tusschen de inwerking en de werking van een geneesmiddel voorgesteld geworden. Slechts in betrekking tot de eerste, niet altijd tot de laatste, kan men mechanisch, chemisch en dynamisch werkende middelen vaststellen.

Volgens hem (t. a. p. I. § 52, 53) is ieder geneesmiddel in deszelfs werking op het levende organismus, zoodra hare inwerking eenmaal in het leven zelf opgenomen is, op eene bepaalde, geheel en al bijzondere, eigendommelijke wijze werkzaam. »Deze werkzaamheid," zegt hij, »kan nimmer zelve te voorschijn treden, maar alleen uit de wederkeerige werking met het organische leven voortvloeijen, en daarom ook niet volgens de wetten der onbewerktuigde natuur beschouwd, verklaard en onderzocht worden. De kracht van ieder geneesmiddel is geheel eigendommelijk, specifiek (*). Zij is slechts bij

(*) Deze verklaring is eene openhartige bekentenis van onze onkunde van de werking der meeste geneesmiddelen. Alle specifieke middelen vallen weg; wanneer wij de wetten gevonden hebben, volgens welke zij werken. Met de vorderingen der natuur- en geneeskundige wetenschappen is dan ook wezenlijk het getal van deze geliefkoosde voorwerpen der onwetendheidzeer verminderd, en zijn vele vroegere specifica het thans niet meer. M.

dezelfde geneesmiddelen gelijk; soms heeft er slechts overeenkomst plaats, maar geene volkomene gelijkheid. Surrogaten moeten volgens deze stelling beoordeeld worden. Zij kunnen het middel, hetwelk zij zullen vervangen, wel zeer nabij komen, maar niet geheel en al aan hetzelve gelijk zijn." Neumann (l. c. p. 53.) zegt te regt, ten opzigte der salix als surrogaat der kina: »Zij is het genoegzaam even zoo, als een steenen trap een surrogaat van een goed bed is. De voorstelling van een surrogaat is op zichzelve ongerijmd; men verlangt, dat een middel dezelfde qualitative werking zal doen, zonder van dezelfde qualiteit te zijn. In eenen anderen zin kan men een bepaald doel door bepaalde middelen verkrijgen, maar ook door andere middelen tot hetzelve geraken, en gene door deze doen vervangen. Dit is in de therapie ongetwijfeld zeer wel mogelijk; doch de middelen blijven daarom toch verschillende."

Paracelsus legde er zich op toe, om de werkzaamheid van verschillende geneesmiddelen uit hunne natuurkundige eigenschappen te verklaren. Zoo b. v. hield hij de knollen van eenige orchis-soorten goed bij ziekten der ballen, vermits zij in vorm eenige overeenkomst met een testis hebben. Belangrijk is in dit opzigt het werk van Dierbach *über die Arzneikräfte der Pflanzen, verglichen mit ihrer Structur* (1831). In vele gevallen bestaat er eene analogie tusschen den uitwendigen vorm en de geneeskracht eener plant, zoodat, wanneer men weet tot welke familie eene plant behoort, men hare werking vooraf bepalen kan. Zoo b. v. werken alle cruciferae stimulerend, vermits zij alle een vlugtig, scherp beginsel en scheikundig zeer veel overeenkomst bezitten (onze zoogenaamde antiscorbutica); de labiatae bevatten eene bittere harsachtige stof en eene aetherische, aromatische of vlugtige olie (onze carminativa, amaro-aetherea). In beide

genoemde familiën bevindt zich geene enkele schadelijke of verdachte soort. Maar deze regel heeft talrijke uitzonderingen: zoo zijn b. v., bij de uitwendig zoozeer overeenkomstige umbelliferae, wortel en bladen van daucus carota voedzaam en onschadelijk, die van conium maculatum daarentegen vergiftig; ja cucumis melo en cucumis colocynthis behooren zelfs tot hetzelfde geslacht, en de eerste is een verkoelend onschadelijk voedsel, de laatste daarentegen een scherp vergift. Zelfs de zoo natuurlijke plantenfamilie van Decandolle, de gramineae, welke ons meel en brood geven, bezitten vergiftige soorten, als lolium temulentum, gesleria quitensis Sprengel in Peru. Men vergelijke de vruchten van capsicum annuum en atropa belladonna, en hoe verschillend is hunne werking! Uit de chemische eigenschappen tot de geneeskrachtige werking te besluiten, geeft ook dikwijls tot vergissing aanleiding. Hoezeer komen baryta en strontiana scheikundig met elkander overeen, zoodat men ze gedurende langen tijd met elkander verwisseld heeft! Intusschen werken slechts de barytzouten vergiftig, niet de strontiaanzouten. Koolstofzuur, zuringzuur en blaauwzuur bezitten dezelfde bestanddeelen (koolstof, stikstof en waterstof), slechts in eenigzins verschillende verhouding; en echter, hoe verschillend zijn deze in hunne werking! Eenigen willen, dat niet de verwijderde, maar de naaste chemische bestanddeelen van een geneesmiddel tot de bepaling van deszelfs werking moeten leiden. Dit zoude goed zijn, zoo men bij de ontleding der bewerktuigde zelfstandigheden altijd naauwkeurig kon aantoonen, wat product en wat educt zij. Vroeger geloofde men, dat de oleum amygd. amarar. in de zaden der bittere amandelen bevat was; tegenwoordig heeft men zich overtuigd, dat deze olie, zoowel als het blaauwzuur, hetwelk zij

bevat, door de werking van het water op de amandelpers gevormd wordt. Hetzelfde is met de oleum sinapeos het geval. Ook is het nog de vraag, of vele planten-alcaloïden, als chininum, morphium enz., niet even goed producten als educten zijn. Overigens laat zich het werkzame beginsel van een middel niet immer isoleren, b. v. tot nog toe niet in het secale cornutum. De werking der geneesmiddelen aan gezonden te onderzoeken, is ook slechts eenzijdig, en het besluit daaruit tot deszelfs werking in deze of gene ziekte is dikwijls bedriegelijk. Zoo is er b. v. geen juist denkbeeld over de eigendommelijke werking van het opium en het calomel te verkrijgen, wanneer men alleen hunne werking in tetanus en bij syphilis kent (z. JON. PEREIRA l. c. pag. 3—10), en het zieke organismus reageert anders dan het gezonde. Welke verschrikkelijke doses opium kan een lijder aan tetanus, welke sterke giften tart. emetic. de krankzinnige verdragen, voordat gene slaapt of deze braakt!

De grondstelling, Medicamina non agunt in cadavere, staat vast. Het levende ligchaam heeft eigenschappen, welke hier bemiddeld moeten worden. Deze zijn evenwel noch zuiver physische (mechanische, electrische), noch zuiver chemische, maar vitale: gevoel, beweging, gewaarwording, terugwerking (vroeger gebrekkig uitgedrukt door de woorden prikkelbaarheid, sensibiliteit, irritabiliteit en kracht van reproductie). De eene stelt als zulke vitale eigenschappen drie, de andere eene, de derde (b. v. BICHAT), zelfs vijf vast; de vierde houdt eenzijdig het inwendige levensbeginsel voor gelijk met de electrische vloeistof. Welk werkend beginsel roept nu evenwel deze vitale eigenschappen te voorschijn? Wij weten het niet. Ook de laatste oorzaak van de werking der geneesmiddelen is en blijft ons, even als alle levensverschijnselen, verborgen!

Slechts na de werking, derhalve a posteriori, niet a priori, kunnen wij over een of ander geneesmiddel en de eigendommelijke veranderingen, welke zij in het dierlijk organismus te weeg brengt, een zeker en waar oordeel vellen. De oorzaken en de hoedanigheid dezer veranderingen liggen in het duister verborgen. Het ontbreekt ons hier — onthouden wij ons van vele doode, half ware of valsche denkbeelden — nog zeer aan inzigt en kennis. En dit moet ons een prikkel tot verdere navorsching zijn. Goddank! wij weten, dat ons noch traagheid, noch hoogmoed treffen kan, daar er ons in dit opzigt nog veel aan te leeren en na te vorschen overblijft, en dat het bewustzijn onzer onkunde ook reeds een hoogere graad van kennis is (Schleyermachers *Dialektik*). Hetgeen wij in het algemeen over de werking der geneesmiddelen in het menschelijk ligchaam deels weten, deels gelooven, is het volgende: (*)

1. Wij kunnen eene primaire en secundaire werking der geneesmiddelen onderscheiden; b. v. een purgans doet primair het darmkanaal aan, veroorzaakt daardoor aldaar eenen sterken prikkel, toevloed van vochten (volgens de grondstelling: ubi irritatio, ibi affuxus), en werkt zoo secundair als weldadig derivans van het hoofd. Wanneer nieuwere schrijvers de primaire eene physiologische, de secundaire daarentegen eene therapeutische werking noemen, zoo zijn deze benamingen stellig niet de beste. De primaire werking is eene zoodanige, welke nu eens alleen plaatselijk, dan weder verwijderd werkt. Volgens talrijke proeven van Christison, Coindet, Tiedemann, Gmelin, Magendie, Wöhler, Stehberger, Croquier, Cantu,

(*) Ik deel hier een gedeelte mijner inleiding tot de Geneesmiddelleer, waarover ik sedert jaren aan onze academie voorlezingen houd, in het kort mede.

Krimer e. m. a. is het aan geen twijfel onderworpen, dat vele geneesmiddelen door opslorping der aders in het bloed overgaan, zonder dat de melk- en watervaten, zoo als W. Hunter en Monro II vroeger meenden, daaraan aandeel hebben, en dat zulke geneeskrachtige stoffen zich later in den adem, de huiduitwaseming, de melk, de urin laten wedervinden; b. v. kwik, jodium, zwavel, riekstof der moschus, knoflook, ajuin in de huiduitwaseming; kamfer, alkohol, aether, phosphor, zwavel, asant enz. in den adem; indigo, jodium, meekrap en purgeerstof na gebruikte purgeermiddelen in de melk; eindelijk zeer vele zelfstandigheden in de pis, als subcarbonas potassae, nitras potassae, chloruretum potassii, zwavelblaauwstofzure potasch, borax, tartras potassae, blaauwzuur ijzer en potasch, indigo, meekrap, rheum, gummi gutti, lign. campechiense, radijs, moerbeziën, vlier, terpentijnolie, valeriana, crocus, asant, knoflook, opium, aspersie, castoreum, het narkotisch beginsel van amanita muscaria (van daar, dat de Kamtschadalen slechts de pis van eenen daarmede dronkengemaakten drinken, om ook zichzelve dronken te maken, hetgeen nog tot op den vijfden man werking doet, zoodat slechts A de vliegenzwam, B de urin van A, C die van B enz. gebruikt), alle spirituosa, naphtha, wijn, rum, arak e. m. a.

2. Of ook de verwijderde werking der geneesmiddelen ten gevolge van de opslorping derzelve plaats grijpt of niet, deze vraag is nog niet uit den weg geruimd. Wij weten, dat geen orgaan, zonder ondersteuning van het bloed, zijne werkzaamheden verrigten kan, en dat veranderingen in de qualiteit van het bloed met veranderingen in de werking op het orgaan of het stelsel gepaard gaan moet. Nu moeten de geneesmiddelen, welke in het bloed zijn opgenomen, het laatste zelf veranderen, vermits

zij zich zeer fijn daarin verspreiden, waarbij dan sommige organen of deelen des levenden ligchaams tot een of ander geneesmiddel eene grootere of geringere aantrekkingskracht, affiniteit, iets overeenkomstig met de scheikundige keurverwantschap zullen bezitten, en naar die mate verschillend daarop terugwerken. Zoo b. v. werkt nux vomica het sterkst, wanneer men haar op de oppervlakte der longen brengt; minder sterk, wanneer zij ingenomen, nog minder wanneer zij op de epidermis aangewend wordt. Is deze laatste evenwel door combustie of een vesicatorium verwijderd, zoo is de opslorping van het middel en zijne werking op het organismus veel aanmerkelijker (vandaar de werkzaamheid der endermatische methode van Lemberg en Lesieur). Daar de aderen veel gemakkelijker en sneller vloeistoffen opslorpen dan vaste ligchamen, zoo verklaart het zich, hoe arsenicum, morphium en de meeste oplosbare geneesmiddelen in oplossing veel krachtdadiger dan in vasten toestand werken. Zoo maakt men bij vergiftigingen door de als het nuttigst bevondene tegenmiddelen eene onoplosbare verbinding, die als zoodanig niet opgeslorpt wordt, en daarom onwerkzaam, derhalve onschadelijk wordt, b. v. bij arsenicum door ijzerverzuursel-hydraat, bij lood en baryta door sulphas sodae, bij morphium en andere planten-alcaloïden door galnotenzuur, bij vergiftiging met zuringzuur door koolzure kalk, met koper door eiwit enz. Bij alle vergiftigingen berust daarom de redding van het leven eenvoudig, deels op verwijdering van het vergift uit het darmkanaal (door braking, de maagpomp), deels op het onwerkzaam maken van het daarin nog overgeblevene, vermits wij geheel en al op scheikundige gronden met het vergift eene moeijelijke of onoplosbare verbinding daarstellen, welke als zoodanig niet opgeslorpt, derhalve niet in het bloed

opgenomen worden en niet als vergift werken kan. Bij bloedrijke individuen is het vermogen van opslorping der aders veel geringer dan bij anaemie. Hieruit verklaart zich, hoe eene aderlating het beste middel is om bij de smeerkuur van Louvrier en Rust den speekselvloed te bevorderen, hoe vergiften en geneesmiddelen bij bloedarme menschen reeds in kleine giften hevig werken, enz.

3. Is derhalve het geneesmiddel door opslorping in het bloed gekomen, heeft het zich in hetzelve zoo fijn mogelijk verdeeld, en wordt het door den bloedsomloop met alle deelen in aanraking gebragt, — eene onderstelling, welke, door de resultaten van zoovele experimenten gesteund, geenen twijfel overlaat, — dan is daarmede de nadere werking van het geneesmiddel nog niet verklaard. De aanraking met de weefsels is het waarlijk niet alleen; want waarom werkt het in de gansche bloedmassa en bloedsomloop gebragte opium voornamelijk op de hersenen, het strychninum op het ruggemerg, het kwik op de speekselklieren, de cantharides op het systema uropoëticum? Hebben zekere organen eene bijzondere aantrekking tot zekere geneesmiddelen? Ik vermoed het, doch kan, ofschoon steeds datgene, wat wij over consensus, sympathie en antagonismus der deelen weten, ofschoon ik daarbij de electrische verhouding, waarin de verschillende weefsels tot elkander staan, in aanmerking neem, het nadere, het h o e daarvan niet opgeven. Hier blijft ons nog een groot veld tot onderzoek open. Het is eene daadzaak, zooveel weten wij zeker, dat sommige geneesmiddelen, welke Hufeland specifica topica noemt, sommige organen in het bijzonder aandoen, namelijk: *a*) narcotica en spirituosa de hersenen; *b*) strychninum, brucinum en lood bevattende zelfstandigheden het ruggemerg; *c*) digitalis, tabak, arsenicum etc. de organen van den bloedsomloop;

d) emetinium, sublimaat, braakwijnsteen de longen; *e*) diuretica de pis-afscheidende werktuigen, diaphoretica de huid; *f*) kwik, somtijds ook blaauwzuur, salpeterzuur, opium, arsenicum, digitalis de speekselklieren; *g*) terpentijn, copaiva, kwik, ammonia de slijmvliezen; *h*) jodium en kwik het watervaatstelsel, moederkoren, sabina, taxus den uterus; *i*) kwik de lever, ijzer de milt, belladonna de keelholte e. m. a. Maar al deze zoogenaamde specifica topica doen de genoemde organen slechts op die wijze aan, dat zij secundair op dezelve inwerken, en zoo qualitatief en quantitatief derzelver werkzaamheid veranderen.

4. Vele geneesmiddelen moeten, ook zonder vóór dien tijd opgeslorpt te zijn geworden, eene verwijderde werking in het organismus voortbrengen. Daarvoor pleiten de volgende punten: *a*) de snelle, dikwijls oogenblikkelijke werking van vele geneesmiddelen, b. v. van den aether, de acida dulcificata, van het acidum hydrocyanicum enz.; *b*) de verwijderde werking staat niet in verhouding tot de opslorpende kracht van het deel; *c*) de verdunning vermindert de verwijderde werking; *d*) mechanische beleedigingen doen eveneens verwijderde organen aan, b. v. hoofdwonden de lever, en omgekeerd. Hier nemen velen eene sympathische werking door middel van het zenuwstelsel, door middel der continuiteit en contiguiteit der organen aan. Veel meer opheldering kan in dit opzigt de nieuwe leer der endosmosis en exosmosis (*) van DUTROCHET en anderen ons nog geven. Het proces der imbibitie en der flikkerende beweging berust hierop, ja grootendeels alle opzuiging, se- en excretie; zelfs is onlangs door den

(*) Het dubbele verschijnsel, aan organische vliezen waargenomen, daarin bestaande, dat verschillende, aan beide vlakten van een zoodanig vlies geplaatste vloeistoffen hetzelve aan beide zijden gelijktijdig, doch meer of minder gelijkmatig doordringen.

voortgang der endosmosis en exosmosis de leer van de zoogenaamde ettermetastases voldoende verklaard geworden. (Zie ROMBERG in de *Med. Vereinszeitung*, Berlin 1834, No. 16.)

5) De werking van een en hetzelfde geneesmiddel is qualitatief verschillende, naar de grootte der doses. Zoo is b. v. 1 scrupel ipecacuanha een emeticum; 1 grein evenwel, nog beter $\frac{1}{4}$ grein, een antispasmodicum, diaphoreticum en stypticum; $\frac{1}{2}$ grein opium brengt verstopping te weeg; opium in groote doses diarrhoea; 10—15 druppels oleum therebinthini werken prikkelend op het gansche ligchaam en op de werkzaamheid der nieren; eetlepelswijze toegediend, purgeert dezelve; rheum is in kleine giften een resolvens, stopt zelfs diarrhoeën; in doses van een scrupel purgeert het, enz.

6) Veranderingen der mechanische en chemische eigenschappen der middelen veranderen ook hunne werking. Zoo is b. v. het acid. sulph. concentr. een bijtmiddel, het dilutum niet; morphium werkzamer in oplossing dan in zelfstandigheid.

7) Ook de gewoonte heeft invloed. Langzamerhand kan de mensch zich aan groote doses spirituosa en narcotica gewennen; maar anders is het met de metalen; deze schijnen door herhaling aan werkzaamheid te winnen, b. v. het kwik. (PEREIRA l. c. I. pag. 45.)

8) Eindelijk wijzigen het klimaat, het verschil van temperament, individueel en nationaal verschil, vroegere of nog bestaande ziekten, gemoedsaandoeningen, ouderdom, geslacht, idiosyncrasie enz. menigvuldig de werking der geneesmiddelen; zoo b. v. verdraagt de potator groote doses opium, volgens Engelsche waarnemingen zelfs tot 20 grein en meer, en reeds $\frac{1}{4}$ grein van hetzelfde middel doodt eenen zuigeling; zelfs werkt het op den laatsten in

het geheel niet als opium, maar meer als belladonna en doodt apoplectisch. Een tweejarig kind verdraagt zeer goed dagelijks een of meer greinen calomel; daarentegen krijgt een volwassen meisje, gedurende de menses, dikwijls reeds na $\frac{1}{2}$—1 grein salivatie. Wanneer overigens in ziekten de geneesmiddelen hunne gewone werking niet doen, b. v. dat opium geenen slaap, calomel geen speekselvloed, geen purgeren te weeg brengt, zoo is dit een goed teeken en bewijst de juiste aanwending van het middel. Hier heeft de ziekte als het ware het geneesmiddel verbruikt, en hoe heviger de ziekte is, des te grootere doses kan de zieke verdragen; want even als twee en twee in elkander opgaan, zoo gaan ook 3 en 3, 4 en 4, 5 en 5 enz. in elkander op. Op deze wijze alleen verklaren zich de goede gevolgen der groote doses opium in tetanus en andere middelen bij een ander lijden.

De juiste gift van een geneesmiddel in zamengestelde gevallen eerst te beproeven door kleine en hoe langer hoe grootere giften, totdat door de werking de juiste hoeveelheid gevonden wordt, voert in de praktijk tot eene verderfelijke, schadelijke sleur; zij moet terstond approximatief worden aangevat. (Vogt l. c. § 69.) Hetzelfde is het geval met de tijdsbepaling voor de herhaling der gift. Hoe vlugtiger en spoediger assimileerbaar een geneesmiddel is, des te korter kan de tusschenruimte zijn; in het tegenovergestelde geval moeten zij in langere tusschenruimten toegediend worden.

Om aan het voorliggende werk eenen hoogeren graad van praktische bruikbaarheid te geven, heb ik in het bijzonder in het oog gehouden de juiste doses, den vorm, de aanwendingswijze, de menging en de verbinding der afzonderlijke geneesmiddelen, alsmede hunne empirische en met de zintuigen waar te nemene werkzaamheid, hunne

verhouding tot het levende organismus, en de wijze, waarop het laatste naar het verschil van ouderdom, geslacht, constitutie, status morbosus enz. daarop terugwerkt. Het spreekt van zelve, dat ik in dit werk steeds de nieuwste en gewigtigste ontdekkingen in de materies medica gedachtig geweest ben, dewijl ik dezelve gedeeltelijk uit de nieuwste medisch-chirurgische journalistiek met omzigtigheid ontleende, gedeeltelijk RIECKE (l. c.) en DIERBACH, zoo ver zijn aangevoerd werk verscheen, daartoe gebruikte. Hier moet ik evenwel alle beginnende geneeskunstoefenaren in het bijzonder nog waarschuwen om niet onvoorwaardelijk en bona fide het nieuwe te vertrouwen, of in het geheel niet naar het nieuwe te haken en ieder in de nieuwste medische journalistiek aangeprezen middel terstond bij het eerste ziektegeval te beproeven, zoo als die ruwe, half ruwe en fijne empirici, alsmede allen, welke de oude middelen uit onkunde niet ter hunner plaats juist weten aan te wenden, en daardoor geen regt vertrouwen in dezelve verkregen hebben, helaas! plegen te doen. Het is nog eene groote vraag, of het grootste aantal dier nieuwe middelen, met hunne geroemde werkingen, waarachtige ontdekkingen en verrijkingen van onzen schat van geneesmiddelen zijn, en of, bij het harstogtelijk streven en den eenzijdigen ijver om den voortgang der scheikunde en overige natuurkundige wetenschappen tot uitbreiding der geneesmiddelleer te gebruiken, steeds nieuwe middelen en geneeswijzen te zoeken en te vinden, — of, vraag ik, uit deze rigting eene wezenlijke aanwinst voor de leer der geneesmiddelen voortgekomen is. Ook hier is de geschiedenis van het grootste gewigt. De wereldgeschiedenis is het wereldgeregt! Even zoo is ook de geschiedenis der geneesmiddelleer alleen het zekere middel ter navorsching en beoordeeling van het hoogstgewigtige vraagpunt, of een

of ander nieuw ontdekt of der vergetelheid ontrukt geneesmiddel, dat vroeger in onbruik is geraakt, inderdaad de op nieuw toegezwaaide lof en groote aanprijzing verdient of niet. Op dezen grond zal ik ook aan het voorliggend werk, wanneer althans de ruimte het toelaat, eene door mij onlangs bewerkte korte geschiedkundige schets over nieuw ontdekte en op nieuw aanbevolene geneesmiddelen in korte trekken toevoegen. Wij vergelijken hier slechts de in de laatste veertig jaren (1800—1840) nieuw aanbevolene geneesmiddelen. Hoe weinige derzelve hebben aan de verwachting, welke men van hen koesterde, beantwoord! Hoe vele zijn er onder, welke bekwame artsen deels vergeten, deels om gewigtige redenen niet aan het ziekbed aangewend hebben! Wie schrijft tegenwoordig (1840) nog wel tinctura cantharidum tegen kinkhoest voor, hoewel Hufeland (zie deszelfs Journal) ze in 1802 zoozeer daartegen aanprees? Wie de dierlijke gelei, welke in 1803 Seguin e. a. tegen tusschenpoozende koortsen aanbevalen? Zij is onverteerbaar en verzwakt de maag! Wie de gratiola officinalis, volgens de Husson, tegen jicht? Wie de in 1808 zoozeer tegen rheumatismus, klierziekte en syphilis geprezene clematis erecta? Wie den in 1809 door v. Hildenbrand tegen intermittens geroemden bast van den tulpenboom? Wie de in 1811 zoozeer tegen syphilis aangeprezene tinct. antisyphilitica Besnardi? Wie de tegen longtering in 1814 geprezene cortex Alcornoque? Om aan geene andere middelen uit dezen en lateren tijd te herinneren. Zal het evenwel met den tegenwoordigen tijd in dit opzigt wel anders zijn dan met den verledenen? In geenen deele. Het goede en ware zal alleen blijven; het overige voert de stroom des tijds met zich mede. Het is niet te ontkennen, dat wij belangrijke, krachtige geneesmiddelen aan den nieu-

weren tijd verschuldigd zijn: ik noem slechts het jodium, joduretum potassii en joduretum ferri, kreosoot, chininum, morphium, ijzerverzuurselhydraat en strychninum. Maar van hoevele zal welligt weldra geen spoor meer over zijn! De zaak heeft ook haren goeden grond; de kunstoefenaar is hoe langer hoe wantrouwiger geworden jegens nieuw ontdekte geneesmiddelen, daar de tijd de meeste derzelve niet bevestigd heeft gevonden; de reden daarvan is ook dikwijls daarin gelegen, dat vele hunner aanprijzers ons niet met de waarheid bekend maakten, maar ons ziektegeschiedenissen, op het studeervertrek ontworpen, hebben medegedeeld, van welke niet het minste waar is. In dit opzigt heeft Schönlein (*Vorlesungen der Pathologie u. Therapie*, 4. Aufl. Bd. I) wel gelijk, wanneer hij, wat de waarheidsliefde betreft, de waarnemingen onzer oudere artsen ver boven de ontwerpen der nieuwere de voorkeur geeft, en zelfs beweert, dat de jonge geneeskunstoefenaar uit laatstgenoemden in het geheel geene casuistiek leeren kan. Voor 't overige zijn er onder de oudere geneesmiddelen nog vele zeer werkzame simplicia, voornamelijk uit het plantenrijk, welke ten onregte aan de vergetelheid overgeleverd zijn. De schuld ligt hier bij de geneeskundigen, vermits vele derzelve de natuur liever in philosophische raadsels abstract, dan in het leven en met gezonde zinnelijke waarneming bestudeerden en nog bestuderen, en daardoor de kennis der geneesmiddelen verwaarloosden. »Voor den arts," zegt Wiggers (l. c. pag 2.), »is pharmacognostische kennis even zoo gewigtig en noodzakelijk, als voor den apotheker. Slechts door het streven naar deze kennis kan hij het bekende verwijt van Jacquin ontgaan, dat hij de werktuigen van zijn eigen vak niet kent. De belangstelling voor de kennis der ruwe geneesmiddelen, zoo klaagt men,

verkoelt bij geneeskundigen en apothekers hoe langer hoe meer. Is deze klagt gegrond, dan zoude voornamelijk daarin de reden gelegen zijn, waarom zoovele zeker doelmatige middelen nu eens vergeten, dan weder niet onderzocht worden."

Ik heb inderdaad de pharmacognosie in dit werk niet geheel en al over het hoofd gezien, ten minste niet bij nieuwe, nog weinig bekende middelen; doch dit is eene bijzondere studie, welke de geneeskundige niet verwaarloozen mag. Hiertoe dienen niet alleen werken, b. v. het zeer aanbevelingswaardige, uitvoerige, onlangs door Wiggers uitgegevene (l. c.); maar de eigene beschouwing der verschillende geneesmiddelen, hun vorm, kleur, smaak, reuk enz. is daarbij volstrekt noodzakelijk. De toxicologie daarentegen hield ik voor te gewigtig, om, bij de beschrijving der verschillende heroïsche middelen en vergiften, hunne eigene tegenmiddelen over het hoofd te zien.

Er worden in mijn werk ook nog eene menigte goede zamengestelde geneesmiddelen gevonden, uit eigene en vreemde ervaring geput, tegen verschillende kwalen en gebreken der menschen. Door zamenstellen wordt niet alleen de werking van een middel, zoo als Vogt (l. c. I. § 63) meent, versterkt of verminderd, maar zij wordt daardoor naar mijn inzigt ook dikwijls geheel en al veranderd. Ik houd ieder zamengesteld middel denkbeeldig voor een eenvoudig, hetwelk zich door de verbinding van meerdere geneesmiddelen gevormd heeft, en hetwelk in de natuur niet gevonden wordt, evenwel in zamengestelde ziektegevallen, volgens mijne ondervinding, meer doet dan een eenvoudig. Zoo is dit b. v. met de zoo heilzame aethiops antimonialis het geval: dezelve doet in deze verbinding veel meer en werkt geheel anders dan zwavel,

kwik en spiesglans afzonderlijk toegediend. Men heeft reeds lang en dikwerf over het groote aantal geneesmiddelen geklaagd, en op vereenvoudiging aangedrongen. Wij bezitten, zeide reeds Stifft (l. c. I. S. XXXIV) vóór vijftig jaren, eenen buitengewoon grooten voorraad van geneesmiddelen, welke der kunst meer nadeelig dan nuttig is. Bijgeloof, vooroordeel en onwetendheid hebben tot haren aanwas niet minder dan de arbeid en vlijt van zoovele geleerden bijgedragen. Het is niet moeijelijk de lijst derzelve nog te vermeerderen; maar haar tot vereerenswaardige en bondige eenvoudigheid terug te brengen, dit vordert de kunst en verlangt de arts."

Een klein getal goede krachtige middelen is tot genezing der meeste ziekten toereikend. Volgens Sundelin's meening naauwelijks honderd; Pet. Frank had, volgens Sachs en Dulk (l. c. I. Voorrede XVII), omstreeks vijftig zeer werkzame geneesmiddelen in werkelijk gebruik. Het is daarom goed, dat ieder beginnend geneesheer zooveel mogelijk slechts simplicia voorschrijft, daarin eene goede keuze doet, en dan op hunne gepaste aanwending, volgens tijd, plaats, doses, vorm enz., volgens de verschillende verhouding des zieken en der ziekte enz. de grootste vlijt aanwendt, en in het bijzonder hunne zinnelijk waarneembare, in het oog vallende, op het geheele organismus of op afzonderlijke systemen en organen invloed hebbende werking naauwkeurig beschouwt. Eene zoodanige keuze van een niet zeer groot aantal geneesmiddelen (zij zijn in dit werk, bij de verschillende middelen, vóór den naam met een sterretje (*) door mij aangeduid) heb ik bij den aanvang mijner praktijk getroffen, en ook onder eenige, daartoe behoorende, oude, in onbruik geraakte geneesmiddelen veel goeds ontdekt. Maar niet immer blijft eene zoodanige eenvoudigheid den arts toebehooren. Sommige goede

composita zijner leermeesters en der directeuren van groote gasthuizen, welke men op zijne reizen bezoekt, zal de jonge doctor, zoo hij zich van derzelver werkzaamheid overtuigd heeft, reeds vroeg aannemen en voorschrijven. Zonder over de verkwisting der geneesmiddelen en de ellenlange recepten der 17de en 18de eeuw te spreken, moet ik echter bekennen, dat men, als practicus, met den tijd alleen meer dan in het begin zamenstelt, vermits men meerdere en rijpere ondervinding der verschillende ziekten en geneesmiddelen verkregen heeft, en deze ondervinding ons niet zelden leert, dat men dikwijls door een zamengesteld geneesmiddel in zamengestelde ziektegevallen ook dan nog eene goede werking kan te weeg brengen en eenen zieke het leven redden, nadat het eenvoudige middel ons in den steek gelaten heeft.

De wetenschap evenwel, ten koste der menschheid en het leven onzer leidende medemenschen, door naauwkeurige waarnemingen over de werking der eenvoudige geneesmiddelen te verrijken, is zonde, schande en verraad, aan de menschheid gepleegd. Ik zoude er gedurende mijn geheele leven eene gewetenszaak van maken, ook slechts het geringste middel van een zamengesteld voorschrift bij het voorschrijven weg te laten, wanneer mij een overeenkomstig gevaarlijk ziektegeval voorkwam, in welk laatste het zamengestelde recept eenen mensch van de dood gered had. Ik herinner hier slechts aan de door Torti en Werlhoff het eerst naar waarheid voorgestelde febres intermittentes pernitiosae, comatosae, apoplecticae, waar dikwijls reeds de tweede of derde aanval doodelijk is, en waar ik alleen door een decoct. chinal. regiae en fuscae, met chininum en opium in de intermissie toegediend, het leven redden kon.

Zeer waar en behartigingswaardig is hetgeen de zoo

ondervindingrijke Hufeland over het voordeel van de zamenstelling der geneesmiddelen zegt. (Zie deszelfs *Journal für prakt. Heilkunde*, 1834, St. I.) Hier voert hij aan: »Het beginsel der vrije zamenstelling van verscheidene geneesmiddelen is een der gewigtigste en vruchtbaarste der geneeskunde, en het regt daartoe een regt, hetgeen de geneeskunst-oefenaar zich op geene wijze moet laten ontnemen. Wij waren reeds tweemaal in groot gevaar hetzelve te verliezen. Den eenen keer door de scheikunde, welke ons onder haar beheer trachtte te stellen, en ons volstrekt geene zamenstellingen wilde toestaan van middelen, welke elkander, volgens de wetten der scheikundige verwantschap, niet dulden. Eenen anderen keer, toen een stelsel deszelfs ijzeren roede op ons legde, dat, volgens eene zelfgeschapene verdeeling van alle middelen in twee tegenovergestelde klassen, het onzin noemde twee middelen uit deze klassen te verbinden, welke elkander noodwendig over en weder moesten vernietigen. Beide gevaren zijn gelukkig geweken. Scherpzinnige scheikundigen stemmen zelfs tegenwoordig toe, dat zich het gebied der scheikunde niet zoover in het leven uitstrekt, en dat een scheikundig tegenstrijdig voorkomend mengsel echter in het leven nieuwe onvermoede en eigendommelijk heilzame werking kan te weeg brengen. En wat de theorie der geneeskunde betreft, deze is tegenwoordig zelfs zoo ver gekomen, dat zij de praktijk geene wetten a priori wil opdringen. Tegenwoordig evenwel zijn wij voor de derde maal in gevaar, en wel van de zijde der Homoeopathie, welke alle zamenstellingen van geneesmiddel stellig verwerpt, en dezelve, als ongerijmd en schadelijk, geheel en al verbant. Het schijnt nu derhalve tijd te zijn, aan dit onderwerp eene naauwkeurige verklaring te wijden, en de geneeskundigen gedeeltelijk op het onschat-

bare voordeel opmerkzaam te maken, hetwelk uit de zamenstelling der geneesmiddelen voortvloeit, gedeeltelijk op gronden, welke ons daartoe moeten leiden. Zij zijn de volgende:

» 1) Dat wij daardoor — iets, dat niet zelden voorkomt — in staat gesteld worden aan verscheidene aanwijzingen te gelijk te voldoen. Welken arts is het onbekend, dat een zieke aan verscheidene ziekten te gelijk kan lijden, welke gelijktijdige hulp verlangen of wel zich wederzijds bedingen, zoo als b. v. de verbinding van gastricismus met zwakte. Hoe heerlijk werkt hier de verbinding van rhabarber, taraxacum, zouten met kina, of de verbinding van eene zenuwziekte met eene rheumatische of prorische dyscrasie tot grondslag! Hier is de verbinding der noodzakelijke zenuwmiddelen met de antirheumatische en antipsorische (zwavel, antimonium met valeriana en dergelijke) zoowel als met de geheele antirheumatische en antipsorische methode geheel en al onontbeerlijk.

» 2) De verhooging en bepaling van de kracht eens geneesmiddels. Wanneer wij een roborans (china, quassia) aanwenden, en het niet versterken wil, verbinden wij een vlugtig prikkelend middel (serpentaria, wijn, alcohol) daarmede, en terstond treedt de versterkende kracht in vollen glans te voorschijn. En niet alleen geldt dit voor de versterkende middelen, maar voor allen, ook voor de specifica, bestaat dit voordeel der zamenstelling; b. v. de heerlijke verbinding van kwik met alcohol (aether mercurialis); het geeft aan het middel als het ware vleugelen. Wanneer bij waterzucht de diuretica en andere ontruimende middelen niet werken willen, verbinden wij wijn daarmede, en terstond vertoonen zij hunne werkzaamheid. — Even zoo gewigtig en heilzaam is dikwijls de bijvoeging van een middel, om aan het hoofdmiddel

eene bepaalde rigting naar een orgaan of een stelsel van organen en naar een bepaald ziekteproces te geven. Ik wil hier slechts aan de bijvoeging van vin. antim. of tart. emet. bij de antiphlogistische mixturen in ontstekingskoortsen, in het bijzonder bij ontstekingen der borstorganen herinneren, waardoor aan het geheel eene zoo heilzame, de spanning der huid verminderende, de huid- en longen-uitwaseming en de crisis bevorderende kracht medegedeeld wordt, zoodat ik het in mijne praktijk altijd bij zoodanige ziekten voor een hoofdregel gehouden heb, de mixturen met antimonialia te verbinden. Zoo verbinden wij, wanneer de kina alleen de koorts niet opheffen wil, opium met dezelve, en zij bereikt daardoor terstond haar doel. Ja bij de febr. intermittens perniciosa hangt de redding van het leven eenvoudig van deze bijvoeging van opium af.

» 3) Verzachting, verbetering, bepaling van de werkzaamheid des geneesmiddels. Hoe dikwijls vinden wij ons niet genoodzaakt, bij zeer verhoogde prikkelbaarheid der maag, des darmkanaals, of van het zenuwstelsel in het algemeen, bij onze geneesmiddelen een bedarend, zacht narcoticum te voegen, om dezelve weldadig, ja slechts verdragelijk te maken! Ik kan verzekeren, dat ik in zoodanige gevallen dikwijls aan de bijvoeging van hyoscyamus den geheelen goeden uitslag mijner kuur verschuldigd was. Of wij willen kwik geven, zonder den zieke aan eenen lastigen speekselvloed bloot te stellen; eene bijvoeging van zwavel verzekert hem daarvoor. Wij willen verhoeden, dat, bij het gebruik van spiesglans, de in de maag aanwezige zuren geen braakwekkend antimoniumzout vormen, en zorgen daarvoor door de bijvoeging van magnesia.

» 4) Scheikundige ontleding, verbinding en vorming

van een geheel nieuw geneesmiddel. Ik wil hier slechts aan de zoo schatbare verbinding der potasch of der magnesia met acid. tartar. of succ. citri (pulvis aërophorus, potio Riverii) herinneren. Ontstaat daar niet een geheel nieuw, eigendommelijk werkend geneesmiddel, en welke geneeskundige zoude zonder dezelve arts willen zijn? Even zoo is het met de niet genoeg te prijzen verbinding van zwavel of antimonium met kwik (aethiops miner. pulvis Plummeri) gesteld. Genezen wij daardoor niet talrijke dyscrasiën, tegen welke de middelen afzonderlijk te vergeefs zijn aangewend? — De verbinding der looistof (tanninum) met metaalzouten toont ontleding; maar er ontstaat daardoor een nieuw produkt, hetwelk in vele gevallen van onschatbare waarde is, b. v. de oplossing van tart. emet., van merc. sublimat. corros., van acetas plumbi in een decoct. cort. peruv. of salic. Ik wil hier nog een voorbeeld geven, hetwelk mij zelf in de vorige jaren mijner praktijk overkwam. Ik verbond, in vele gevallen van acute, voornamelijk ontstekings-koortsen met gastrische complicatie, nitrum met sal. mirab. Glauberi, om het darmkanaal meer te zuiveren. Maar ik vond, dat nu deze mixtuur, in plaats van sterker te laxeren, veeleer slechts zeer matige, maar heilzame stoelgangen deed ontstaan, waarna de koortsachtige beweging in het oog vallend verbeterde, en algemeene crisis volgde, welke de genezing onder het voortgebruik van deze mixturen volkomen bewerkstelligde. Ik beken, dat ik dit niet begrijpen kon, tot ik van achteren ontdekte, dat zich door bovengenoemd mengsel nitras sodae gevormd, en ik alzoo, zonder het te weten, een middel aangewend had, hetwelk ik naderhand, als een der voortreffelijkste middelen bij koortsen, waar de nitras potassae te verzwakkend of te sterk purgerend werkt, in mijne praktijk heb behouden.

»En niet alleen scheikundig, maar ook dynamisch vormen zich door zulke zamenstellingen geheel nieuwe geneesmiddelen, zoo als de bij uitstek uitmuntende werking van zoodanige, gedeeltelijk ongerijmd schijnende mixturen aantoont. Wij zullen slechts aan de pilul. hydragog. Janin., aan het decoct. Zittmanni, zoowel als aan de pilul. balsam. Hoffmanni, de elixeria proprietatis en aperitiva der vereerenswaardige oude school herinneren. Zijn er niet even zoo vele nieuwe middelen, van welke men niet een enkel bestanddeel veranderen kan, zonder de werkzaamheid te schaden?

»5) Eindelijk maakt ook dikwijls de individuele constitutie der zieken, of eene bijzondere idiosyncrasie het onvermijdelijk noodzakelijk, verscheidene geneesmiddelen met elkander te verbinden, welke hiertegen aangewezen zijn.

»En al deze voordeelen zullen wij ons laten ontrooven door eene te ver gedrevene, verkeerd begrepene simpliciteitsleer? Nimmer. Niemand kan meer dan ik doordrongen zijn van achting voor ware eenvoudigheid in de geneeskunde; ja ik erken gaarne, dat, wanneer het er op aankomt om de geheele kracht van een gewigtig geneesmiddel ongestoord te behouden, het pligt is, hetzelve zoo zuiver mogelijk en ongemengd aan te wenden; maar dit sluit in andere gevallen in geenen deele het voordeel, ja de noodzakelijkheid der verbinding met andere middelen uit, en niemand zal ons deze vrijheid in de uitvoering der kunst beperken, en ons het onschatbare voorregt ontnemen, om zelf nieuwe scheppingen tot heil der menschheid daar te stellen.

»En wezenlijk, het gansche denkbeeld berust, naauwkeurig onderzocht, op dwaling en bedrog. Hebben dan de voorstanders der nieuwe leer, de hevige vijanden der zamengestelde geneesmiddelen, er in het geheel niet aan

gedacht, dat hunne zoogenaamde eenvoudige middelen dit geenszins zijn? In de geheele natuur bestaat niets eenvoudigs, behalve de geest. Alle stof is zamengesteld, en derhalve ook ieder geneesmiddel. Rhabarber, kina, ipecacuanha, kortom, alle middelen, welke zij als eenvoudig aanwenden, zijn reeds composita; de minerale wateren aan het hoofd. — En hetgeen de natuur zelf doet, zoude de arts niet navolgen? — Ja, wat nog meer is, het eenvoudigste middel wordt, zoodra het in de maag komt, een zamengesteld, door de bijvoeging van het maagsap en hare scheikundige werking, ja zelfs door het voermiddel, het water, met hetwelk de zieke het gebruikt. — Wij willen evenwel hierdoor geenszins de verdediger worden der ellenlange recepten en zamenstellingen van vele artsen; want hoofdregel blijft altijd: geene verbinding van geneesmiddelen, welke chemisch of dynamisch de oorspronkelijke werking vernietigt, b. v. wanneer men zuren wil aanwenden, geene loog bij te voegen."

Daar de geschiedkundige beoefening in ieder vak van geleerdheid van veel belang is, zoo moet de jonge geneeskundige ook meer kennis van Pharmacologie hebben, dan de gewone handboeken aanbieden; hij moet ook de verouderde, niet meer officinele, in onbruik geraakte geneesmiddelen, ten minste hunne namen, bestanddeelen en vroegere wijze van aanwending, kennen, al ware het alleen om onze oudere klassieke medische schrijvers beter te verstaan. Op dezen grond is er ook aan die oudere geneesmiddelen, welke alle met een kruisje (†) geteekend zijn, gedacht, en doorgaans de schrijver, welke dezelve gebruikt heeft, mede vermeld; verder heb ik alle nieuw ontdekte, werkzame stoffen, welke tot nog toe tegen ziekten niet toereikend zijn beproefd, maar het nog verder verdienen, door een kruisje en een sterretje († *)

aangeduid. Wij kennen tegenwoordig van de 55 door de scheikundigen aangenomene eenvoudige stoffen, slechts 28, welke in de geneeskunde als geneesmiddelen zijn beproefd. Dat ook vele der overige niet onwerkzaam zijn, laat zich denken (zie Göbel, *pharm. Chemie*, p. 19.). De beroemdste, werkzaamste composita der meeste Pharmacopoeën van Europa heb ik eveneens vermeld en ben aan hunne aanwending in zamengestelde ziektegevallen kortelijk indachtig geweest.

Te regt zegt Vogt (l. c. I § 78): »Het bepaalde werkzame gedeelte van een zamengesteld geneesmiddel laat zich inderdaad eenigermate vooruit herkennen, dewijl men de kracht der verschillende zamenkomende middelen op eene bijzondere wijze zoekt op te sommen. Alleen is groote voorzigtigheid en nog grootere omzigtigheid daarbij noodig. Niet alleen moet men niet uit het oog verliezen, of reeds in het mengsel de qualiteit van een geneesmiddel door een ander vernietigd of ook slechts veranderd wordt, maar ook de verhouding der verschillende in de mixtuur bevatte geneesmiddelen tot het levende organismus in zamengestelde gevallen in overweging nemen, te meer, daar men zoovele geneesmiddelen vindt, welke in hunne werking zeer veel overeenkomst met elkander hebben, en evenwel, met elkander vermengd, zich wederzijds in hunne werking beperken. Daar de scheikunde bij deze bepaling nagenoeg geene waarde heeft, en alleen de ondervinding ook hier oordeel vellen kan, — daar verder de ondervinding zelve over de verhouding der kracht van vele geneesmiddelen nog geen voldoend licht verspreid heeft, en door iedere vermenging een nieuw geneesmiddel gevormd wordt, hetwelk slechts als één geheel te beschouwen is, zoo volgt hieruit van zelf, dat men niet zoo onvoorwaardelijk over het gedoogen of niet gedoogen van

vele oude zamengestelde middelen met een vooringenomen oordeel beslissen moet. Oude zamenstellingen van bepaalde, veelzijdig bevestigde werkzaamheid zal men daarom ook laten zoo als zij zijn, vermits door iedere verandering ligt hunne oorspronkelijke werking, zonder dat wij dit vermoeden, zou verloren gaan." — Ik herinner hier slechts aan het decoct. Zittmanni, aan de pil. aperientes Stahlii, pil. hydragogae Janini, pil. Kaiseri, aan Schmidt's bandwormmiddel, Hellmund's kankermiddel, enz.

VERKLARING DER BEKORTINGEN EN TEEKENS.

Dl.	beteekent	deel.	
Eetl.	»	eetlepel.	
Omg.	»	omgeschud.	
p. D.	»	pro dosi.	
Ph. Batav. . .	»	Pharmacopoea	Batava.
Ph. Belg. . .	»	»	Belgica.
Ph. Bor. . . .	»	»	Borussica.
Ph. Brit. . .	»	»	Britanica.
Ph. Dan. . .	»	»	Danica.
Ph. Edinb. .	»	»	Edinburgensis.
Ph. Gall. . .	»	»	Gallica.
Ph. Hann. . .	»	»	Hannoverana.
Ph. Lond. . .	»	»	Londinensis.
Ph. Lus. . .	»	»	Lusitanica.
Ph. Rus. . .	»	»	Russica.
Ph. Suec. . .	»	»	Suecica.
Ph. Wirtemb.	»	»	Wirtembergensis.
u.	»	uur.	
theel.	»	theelepel.	

Een sterretje (*) vóór het woord beteekent, dat de schrijver het geneesmiddel of het geneeskundige voorschrift als zeer werkzaam aan het ziekbed zelf bevonden heeft en daarom onder zijne geliefkoosde middelen rekent.

Een kruisje (†) beteekent, dat het middel in onbruik geraakt is.

Een sterretje vóór een kruisje (*†), dat het geneesmiddel nieuw en nog niet voldoende beproefd is, maar nader beproefd verdient te worden.

Een kruisje vóór een sterretje (†*), dat het middel wel is waar in onbruik geraakt is, maar wel op nieuw beproefd mogt worden.

Twee kruisjes (††) duiden aan, dat het middel zeer gevaarlijk, vergiftig is, bij de aanwending daarom de grootste voorzigtigheid vereischt, en ook niet eerder voorgeschreven mag worden, voordat zachtere en onschadelijke tegen het lijden aangewezene middelen zonder gevolg gebleven zijn.

A.

*AALBEZIËN, z. *Ribes rubrum.*

AARDAPPELMEEL, z. *Amylum.*

*AARDROOK, z. *Fumaria officinalis.*

*†AARDVEIL, z. *Glechoma hederacea.*

†ABELMOSCHUS, z. *Hibiscus abelmoschus.*

†ABRAHAMSKRUID, z. *Agnus castus.*

ABROTANI HERBA ET SUMMITATES, z. *Artemisia abrotanum.*

ABSINTHII HERBA ET SUMMITATES, z. *Artemisia absinthium.*

ACACIA GERMANICA, INDICA, PISONIS, VERA, z. *Succus acaciae verae.*

†ACACIASAP, z. t. z. p.

*ACETAS AMMONIAE LIQUIDUM, *Ammonium aceticum liquidum*, *Liquor ammonii acetici*, *Liquor s. Spiritus Mindereri*, *Liquor acetatis ammoniaci*, *Aqua acetatis ammoniae*, vloeijende azijnzure ammonia. Dit is de saturatie van Subcarbonas ammoniae met Acetum destillatum (Ph. Belg. p. 117) en het eerst door Boerhaave (1732) beschreven (ten onregte noemt men derhalve Minderer als ontdekker). Het is een onschatbaar middel in ligte erethische, catarrhaal-rheumatische, gastrische en bi-

lieuse koortsen (na voorafgegane ontlastingen), bij angina rheumatica, bij acute exanthemata, om op de huiduitwaseming en diuresis te werken, b. v. bij pokken, mazelen zonder aanmerkelijke koorts, of na voorafgegane bloedontlastingen, in het tijdperk der desquamatie, bij koortsen van kraamvrouwen, bij hydrops, ten gevolge van roodvonk.

Tegenaanwijzingen van den Spiritus Mindereri zijn: echte ontstekingachtige toestand met eenen grooten, vollen, harden pols, sterke hitte, groote dorst, reeds ingetreden rijkelijk zweet, sordes primarum viarum, met koorts gepaarde, acute huiduitslagen, b. v. mazelen, pokken, roodvonk enz. Hier kan hij eerst na het acme, na het stadium efflorescentiae in voegzame gevallen toegediend worden. (Vroeger wendden de geneeskundigen dit middel verkeerdelijk aan in het begin van exanthematisch lijden, dewijl zij het uitslag daardoor wilden doen uitkomen. Z. Jahn l. c. Bd. 2. S. 442.) Uitwendig wendt men het aan tegen chronische oogontstekingen in gorgeldranken, inspuitingen, linctus, fomentationes, tegen angina rheumatica, hydrocele, hydrops genu, rheumatische hoofdpijnen, kneuzingen, beenbreuken, enz.

Gift en vorm. De Spiritus Mindereri wordt in mixturen (℥ β — ℥ j op ℥ iv vloeistof, alle 2 uren 1 eetl. vol) of ook alleen met een aftreksel van vlierbloemen (℥ β op 3 kopjes, spoedig achter elkander te gebruiken) toegediend. Men vermijde kalkwater, aluin, sulphas magnesiae, zuivere en koolzure, vaste loogen, zuren en zouten met overmaat van zuur.

Radius (l. c. p. 49) prijst als zacht middel, in met koorts gepaard gaande ziekten, ter bevordering der huiduitwaseming en pisafscheiding:

*N°. 1. ℞. Spirit. Mindereri,
Oxymell. simpl. āā ℨ vj,
Aq. flor. sambuci ℥ iv.
M. S. Alle 2 u. 1 eetl. vol.

Jahn (l. c. II. p. 446) geeft tegen waterzucht na roodvonk:

N°. 2. ℞. Spirit. Mindereri,

Acetat. potass. liquid.,
Oxym. scillit. āā ℥ j β.
M. S. Alle 2—3 u. 1—2 eetl.

WENDT beveelt bij angina scarlat. ulcerosa:

N°. 3. ℞. Infus. flor. sambuci ℥ viij,
Spirit. Mindereri, Mell. rosar. āā ℥ j.
M. S. gorgeldrank.

SOBERNHEIM (l. c. p. 256) prijst, bij pas ontstaan rheumatisme en catarrhale koortsen, de volgende ook door mij zeer werkzaam bevondene mixtuur aan:

*N°. 4. ℞. Inf. flor. sambuci (ex ℥ β) ℥ iv,
Spirit. Mindereri ℥ j,
Vin. stibiati ʒ j,
Succ. samb. inspiss. ℥ j,
M. S. Omg. alle 2 u. een eetl.

Bij pas ontstane catarrhale en rheumatische ziekten van zwakke, gevoelige personen, ten tijde der influenza, wanneer zoo dikwijls de koorts nerveus opkomt, of het terstond wordt, alsmede bij nerveuse toevallen en acute huiduitslagen, als roodvonk, mazelen enz., vond ik zeer werkzaam:

*N°. 5. ℞. Inf. flor. sambuci (ex ʒ iij),
Inf. rad. valerian (ex ℥ β) āā ℥ iij,
Spirit. Mindereri ℥ j β,
Vini stibiati ʒ j.
M. S. Alle 1—2 u. 1 eetl. vol.

Als expectorans in asthma en chronische catarrhus pulmonum prijzen EDWARDS en VAVASSEUR aan:

N°. 6. ℞. Spirit. Mindereri,
Asae foetid. āā ʒ β,
Aq. menthae ℥ ij.

SOBERNHEIM bij ligte hydrops, ten gevolge van stoornis der huiduitwaseming:

N°. 7. ℞. Spirit. Mindereri,
Oxym. scillit. aa ℥ j,
Aq. petroselin. ℥ iv,
Spirit. nitri dulcis ʒ ij.
M. S. Alle 2 u. 1 eetl.

Brera's *Julep sudoriferum* bestaat uit:

N°. 8. ℞. Spirit. Mindereri ℥ iij,
Camphor. in s. q. Alcoh. solut. ʒ β,
Oxym. simplic. ℥ j,
Infus. flor. samb. ℥ iv.
M. S. Alle 2 u. 1 eetl.

Fischer vond bij hevige angina scarlatin. zeer werkzaam:

N°. 9. ℞. Spirit. Mindereri ℥ vj,
Muriat. ammon. dep. ʒ j,
Mell. rosar. ℥ j.
M. S. Elk ½ uur eene kleine spuit (van ongeveer 2 lood) vol verwarmd in den hals te spuiten.

Een *Collyrium contra maculas corneae Richteri* is:

N°. 10. ℞. Spirit. Mindereri ʒ ij,
Aq. rosar. ℥ ij,
Fell. tauri inspiss.,
Ext. cicutae. aa ℈ j,
Ext. opii aquos. gr. vj.
M. S. Om in te druppelen.

Löfflers *Linimentum anodynum* tegen pijnlijke zwellingen bestaat uit:

N°. 11. ℞. Ol. amygd. dulc.
Spirit. Mindereri aa ℥ j,
Muriat. ammoniae,
Laud. liquid. Sydenh. aa ℥ j.
M. S. Om in te wrijven.

Tot fomentationes dienen gelijke deelen Spirit. Mindereri en Spiritus frumenti.

*†ACETAS CHINII, *Chininum aceticum*, *Quina acetica*, azijnzure chinine (door koking van eene oplossing van chinine met azijnzuur). Aan deze wordt door Fransche geneeskundigen boven de sulphas chinii de voorkeur gegeven, vermits zij beter op het poortaderstelsel werken en voor de maag zachter zijn zoude dan de laatste. HARLESS beproefde haar tegen cardialgie en zenuwzwakte met phthisische borstaandoening.

Dosis en vorm. Als sulphas chinii (z. d.).

*ACETAS FERRI, *Ferrum aceticum*, *Ferrum aceticum oxydatum*, *Ferrum oxydatum aceticum*, azijnzuur ijzer. Is een krachtig, ligt oplosbaar ijzerpraeparaat, hetgeen evenwel eerst sedert kort bekend en nog weinig inwendig toegediend geworden is. Uitwendig heeft men fomentationes (℥ β op ℥ viij water) daarvan tegen cancer uteri aangeprezen. Inwendig geeft men p. D. 4—6 grein in oplossing of pillen. Het *Liquor acetatis ferri s. Liquor ferri oxydati acetici* is bij arsenikvergiftiging door arsenikzure potasch, soda enz. het eenige tegenmiddel. De *Tinctura acetatis ferri aetherea s. ferri acetici aetherea*, *Naphtha aceti martiata*, *Aether martialis*, *Tinctura Martis s. nervina Klaprothi*, *Spiritus acetico-aethereus martiatus*, p. D. 3—4 daags 25—60 druppels, is een zeer zacht, aangenaam middel, hetwelk zelfs zeer gevoelige, prikkelbare personen met eene zwakke maag, atonie der lever, milt, migraine, chlorosis, ook rachitische kinderen, volgens eigene ondervinding goed verdragen.

PITSCHAFT prijst tegen chlorosis:

N°. 12. ℞. Tinct. acetat. ferri aether,
Tinct. vanillae,
Tinct. cortic. aurantior. āā ʒ j.
M. S. Alle 2 uren 20 druppels met 1 eetl. water.

GÜNTHER prijst tegen bleekzucht ten gevolge van nederdrukkende gemoedsaandoeningen:

N° 13. ℞. Tinct. acetat. ferri aether. ʒ iij,
Aq. cinnam. simpl. ℥ iij,

Syr. cort. aurant. ℥ β.
S. 4 maal daags 1 eetl. vol.

†ACETAS HYDRARGYRI, *Mercurius acetatus*, *Hydrargyrum aceticum oxydulatum*, azijnzuur kwikverzuursel. Dit is zeer moeijelijk oplosbaar, en wordt ligt ontleed, waarom het een onzeker praeparaat en bijna in onbruik geraakt is. Men schrijft aan hetzelve een diaphoretische en diuretische werking toe, en prijst het tegen syphilitische exanthemen en gelijktijdig lijden der piswerktuigen. Het is een hoofdbestanddeel der vroeger geheim gehoudene *Pilulae Kaiseri*.

Gift en vorm. Inwendig ¼, ½ tot 1, hoogstens 2 grein p. D. het best in den vorm van trochisci, b. v.

N°. 14. ℞. Acetat. hydrarg. ʒ β,
Chocolad. ℥ j, terantur invicem; admisce
Mucil. gumm. arabic. ℥ β.
M. F. trochisci gr. x.
S. dagelijks 1—2—3 stuks te gebruiken (Plisson).

*ACETAS KALICUS, z. *Acetas potassae*.

*ACETAS LIXIVII SOLUTI, z. t. z. p.

*ACETAS MORPHII, *Morphium aceticum*, azijnzure morphine, komt gewoonlijk in de gedaante van een wit, uit kleine prismata bestaand, kristalachtig poeder voor, is zuurachtig van smaak, ligt oplosbaar, en vervloeit spoedig.

Wijze van toediening. Het verdient in alle zoodanige gevallen toegediend te worden, bij welke het opium (z. d.) aangewezen is, en men de sterk verhittende, bloedophooping bevorderende en stoppende werking van dit middel vermijden wil; in het bijzonder evenwel werkt de Acetas morphii weldadig bij alle wezenlijk pijnlijke en krampachtige aandoeningen, en doet spoedig de hevigheid der toevallen verminderen. Hier is het inderdaad een uitmuntend middel. Men heeft het daarom tot nog toe zoowel inwendig toegediend, als op de endermatische methode, nuttig bevonden: 1) Bij acute en chronische neuralgien: cephalagie, haemicranie (Merat, Jansekowich), prosopalgie (Lesuer, Bellingeri in drie gevallen),

cardialgie, enteralgie (Düburg, Mansfeld), ischias nervosa (Ricotti, Pelletan); hier is het ver boven het opium te verkiezen, — bij desorganisationes urethrae (Vetter), bij consensuele pijnen in den eikel ten gevolge van lithiasis, haemorrhoides der blaas. Het is het sterkste palliatieve middel bij hevige syphilitische beenaandoeningen en bij carcinoma. 2) Bij spastische neuroses: tussis convulsiva (Meyer, Köhler, Blum), bij krampachtig hoesten van teringlijders (wanneer het opgeven van sputa ophoudt, alsmede tegen colliquatief zweet, z. Ebels in Casper's *Wochenschrift*, 1837, N°. 9. Kiene in de *Oestreich. med. Jahrb.* 1835, Bd. 17. st. 3.), — bij hoesten van lijders aan borstwaterzucht, — bij trismus, tetanus (Romberg), spastische ischurie, blaaskramp, krampachtig braken enz. 3) Bij chronisch rheumatismus met zeer pijnlijk plaatselijk lijden (Bally, Blanc, Brera). 4) Bij chronische braking en diarrhoea (Eck *in d. Med. Berl. Vereinszeitung* 1834, N°. 36. 5), bij pijnlijke met spanning gepaard gaande ophthalmia rheumatica (Rosas, Ammon, Koch) en cataracta incipiens (Ammon). 6) Bij sterke prikkeling des zenuwstelsels en slapeloosheid (Brera). 7) Als tegengift bij vergiftiging met strychnine. (Lemberg, tot 2 greinen; ook door Richter bevestigd geworden. Z. *Berlin. Med. Vereinszeitung*, 1834, N°. 36.)

Gift en vorm. Men geeft inwendig de Acetas morphii p. D. van $\frac{1}{12}$, $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{4}$, allengskens, en voorzigtig tot $\frac{1}{2}$ grein gestegen, 2—3 maal daags, in poeder, pillen, oplossing, in clysmata $\frac{1}{4}$—$\frac{1}{2}$ grein, bij de endermatische methode van $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{2}$ tot hoogstens 1 grein, evenwel slechts met groote voorzigtigheid, voornamelijk aan het hoofd, vermits daarna ligt erge vergiftigingstoevallen volgen (Casper's *Wochenschrift* 1837, Juni S. 402.). Uitwendig wendde Gerhard (Casper's *Repertorium*, Bd. 29, Heft 3) tot drie grein, op de door een vesicatorium ontbloote maagstreek, tegen delirium tremens met goed gevolg aan. Ook in zalven en linimenta wordt het toegediend. Men vermijde minerale zuren, chlorureta, loogen, looistofhoudende middelen, choruret. sodii, joduretum potassii, koper-, ijzer- en de meeste metaalzouten.

Berndt genas eenen lijder aan Diabetes door de volgende pillen:

N°. 15. ℞. Acetat. morphii gr. xv (!)
Sulphat. cupri ammon ℨ β,
Fel. tauri inspiss.,
Pulv. ligni quass. āā ℈ iv.
M. f. pil. N°. 100 Consp. Lycopod.
D. S. 's Morgens en 's avonds 5 pillen.

EBER's heerlijk palliatief middel, zelfs in het laatste tijdperk van phthisis pulmonis, bestaat uit:

*N°. 16. ℞. Acetat. morphii gr. ij—iij,
Sulph. aur. antimon. gr. iv,
Extr. digitalis gr. xj.
M. F. c. Mucilag. gummi arabic. Pil. N°. vj.
D. S. 's Avonds 1 pil.

MAGENDIE'S *Tinctura sedativa,* tegen zenuwaandoeningen, slapeloosheid, pijnen en krampachtig lijden, is zamengesteld uit:

N°. 17. ℞. Acetat. morphii gr. vj,
solve Aq. destill. ℨ ij,
adde Acid. acet. gtt. ij,
Spirit. vini alcoh. gtt. xxj.
D. S. van 5—10 druppels.

HILDENBRAND laat tegen Cancer uteri in de schaamstreek inwrijven:

N°. 18. ℞ Acetat. morphii gr. iv,
Ung. hydrarg. ciner.
Ung. simplicis āā ℨ ij.
M. f. Ungt.
D. S. 2 maal daags eene erwt grootte in te wrijven.

MEYER, KÖHLER en BLUM prijzen in het 2de tijdperk van kinkhoest aan, om in den hartkuil door een vesicatorium (beter is een in kokend water verwarmd breed mes) de huid te ontblooten, en vervolgens een goed gemengd poeder, uit Acetat. morph. gr. β en 2 grein witte suiker bestaande, 's avonds op

die plaats in te strooijen. — AMMON's poeder tegen ophthalmia rheumatica en cataracta incipiens bestaat uit Acetat. morphii gr. vj en Sacchar. alb. ℥ β, waarvan iederen avond eene kleine hoeveelheid, met speeksel gemengd, boven de wenkbraauwen ingewreven wordt. Tegen krampachtig hoesten prijst LEPÈRE de volgende pastilli:

N°. 19. ℞. Muriat. morphii gr. j,
Sacchari albi ℥ j.
M. f. c. Mucil. gumm. tragacanth. pastilli N°. 24.
D. S. 2—4 maal daags één.

Tot verzachting van de brandende pijnen bij herpes zoster prijst BEHR eene zalf aan, uit Acetat. morphii gr. iv op ℥ j ung. rosatum bestaande.

*ACETAS PLUMBI, *Plumbum aceticum*, *Acetas plumbicus c. aqua*, *Saccharum saturni*, *Sal saturni*, azijnzuur loodverzuursel, loodsuiker. Wordt met uitstekend gevolg toegediend, en wel 1) tegen dien vorm van longtering, welke het gevolg is van eene uit veronachtzaamde pneumonie voortgekomene verzwering, alsmede tegen phthisis pituitosa, bij het opgeven van stinkende, groenachtig gele dunne sputa. Hier vooral in verbinding met myrrhe. Tegen de eigenlijke Phthisis pulmon. vera s. tuberculosa vermag de loodsuiker niets, ja kan hier zelfs schadelijk zijn, vermits zij het verweekingsproces begunstigt. Slechts in het derde tijdperk, in dat van colliquatie, is zij (met Opium, nog beter met Acetas morphii) een goed palliatief middel. Aan deze ziekte lijdende personen kunnen met den tijd groote doses loodsuiker verdragen; als evenwel plotselijk loodkolijk intreedt, is dit een teeken van de verbetering der hoofdkwaal (G. A. RICHTER, HEINRICH, LAIDLAW), en het duidt aan, dat het middel niet meer aangewezen is. 2) Hevige, profuse bloedspuwing, en bloedvloeijing uit de baarmoeder. Hier redt de Acetas plumbi in verbinding met opium (nadat eene kleine aderlating naar de indicatie is voorafgegaan) dikwijls alleen het leven. (P. FRANK, KOPP, KRIMER, DAVIES, LAIDLAW, COOPER, LISFRANK, STIEGLITZ, HIMLY, MOST.) 3) Chronische colliquatieve diar-

rhoeën, vooral bij of na typhus abdominalis; in het laatste tijdperk van phthisis pulm. vera, exulcerata, wanneer colliquatief zweet en diarrhoeën plaats hebben (z. Spiritus en Nasse in de *Berl. Vereinszeitung* 1835, N°. 20, Töpken en Schlesier in Casper's *med. Wochenschrift* 1838, N°. 19) tegen chron. dysenterie, gono- en leucorhoeën (Wendt, Bell, Most.) 4) Tegen hydrophobia incipiens hebben eerst onlangs Engelsche geneeskundigen groote doses Acetas plumbi, zoowel als Acetas plumbi liquidum (z. d.), met goed gevolg toegediend. 5) Uitwendig dient zij tot inspuitingen, en in de oogheelkunde tegen bovenmatige etterafscheidingen en blennorrhoea oculorum.

Gift en vorm. Inwendig van ¼, ½ tot 1 grein, 3 maal daags in poeders, en nog beter in pillen (z. Voorschrift N°. 23 en 24). Zoodra evenwel kolijkpijnen en maagzwakte intreden, moet er met de toediening niet meer voortgegaan worden. Uitwendig geeft men voor oogwaters gr. j — gr. ij op ℥ j aq. destillata, voor inspuitingen gr. iij—vj op ℥ j; b. v. bij gonorrhoea secundaria, chronische leucorrhoe enz. Bij phthisis pituitosa verbinden wij de Acetas plumbi met phellandrium, dulcamara, myrrhe, bij groote zenuwgevoeligheid met opium, bij erethismus vasorum met digitalis, bij zwakke spijsvertering met extr. gentianae, calami aromatici, trifolii, enz. Men vermijde loogen, kalkwater, zwavel-phosphor-, zout-, kool-, borax- en wijnsteenzuur, met hunne zouten, zeepen, zwavellever, joduretum potassii, kweepitten-, arabische gom- en althaeaslijm, en bronwater.

*N°. 20. ℞. Sacchar. saturni gr. iij,
Opii puriss. gr. vj,
Sacchari albi ʒ ij,
Pulv. aromat. gr. ij.
M. f. pulv. divide in xij p. aeq.
's Morgens en 's avonds 1 poeder.

(Most, in het laatste tijdperk van phth. pulmonalis tegen colliquatieve diarrhoea.)

*N°. 21. ℞. Acetat plumbi dep. gr. ij (!),
Opii puri gr. β,
Acetat. sodae gr. iij,
Sacch. lactis gr. v.
M. f. pulv. disp. dos. tal. iij.
D. S. Ieder uur of half uur 1 poeder.

(Krimer tegen met levensgevaar gepaard gaande bloedingen.)

*N°. 22. ℞. Sacchari saturni gr. ¼ — β,
Pulv. Doveri gr. ix.
M. f. pulv. disp. dos. tal. xij.
S. 3—6 maal daags 1 poeder.

(Spiritus en Nasse l. c. tegen profuse diarrhoea in het 2e tijdperk van typhus abdominalis.)

*N°. 23. ℞. Sacch. saturni dep. gr. vj,
Extr. polygal. amar.,
Pulver. rad. altheae āā ʒ j.
M. f. Pil. N°. 60.
D. S. 2—3 maal daags 2—7 pillen.

(Kopp tegen phth. exulcerata.)

*N°. 24. ℞. Sacch. saturni gr. vj,
Pulv. sem. phellandr. aq.,
Extr. quassiae āā ʒ j.
M. f. pil N°. 60. Consp.
S. 3 maal daags 2—3 pillen.

(Kopp tegen phth. pituitosa.)

*N°. 25. ℞. Sacch. saturni,
Sulph. zinci āā gr. xv.
solv. aq. ferv. ℥ iij,
adde
Camphor. trit. ʒ β.
Opii pulver. ℈ j,
Gumm. arabici pulv. ʒ j.

M. S. Na de pislozing 2 maal daags 1 theel. vol door middel van eene kleine spuit in de fossa navicularis te spuiten en door het toehouden der pisbuisopening 1 minuut lang er in te laten.

(Kluge tegen nadruiper.)

*ACETAS PLUMBI LIQUIDUM, *Acetis plumbi liquida, Acetum lithargyri, Acetum plumbi, Agua lithargyrii acetata*, vloeibaar azijnzuur lood, loodazijn, wordt in zaamgedrongen toestand als *Extractum saturni, Subacetas plumbi liquidum, Acetis plumbi liquida concentrata, Liquor plumbi subacetatis, Acetum saturninum, Acetum plumbi concentratum,* vloeibaar onderazijnzuurlood, loodextract, tegen condylomata, slijmpolypen, wratten, aanhoudend met dezelve in aanraking gebragt, met goed gevolg aangewend. Zij schrompelen daardoor ineen en vallen later af. Zoo men ulcera mercurialia of ook de conjunctiva palpebrarum in het tweede tijdperk van ophthalmia aegyptiaca met loodextract aanstrijkt, volgt er spoedige beterschap (Werneck). Daar het lood geheel eigenaardig narcotisch en bedarend op het zenuwstelsel werkt, gaf Thom. Fayermann in Londen het Extractum saturni tegen hydrophobie, aan een 42jarigen robusten man, bij welke de afschuw van vloeistoffen en het gevaar van verstikking reeds zeer hoog geklommen waren, alle 4 uren 40 druppels met suiker; op den derden dag had er verlamming van de onderste ledematen plaats, de hydrophobische woede hield op, en de zieke was spoedig geheel en al hersteld. (Z. Froriep's *Notizen* 1824, Aug.) In een ander, minder bepaald geval van watervrees gaf E. Smith (z. Gerson en Julius *Magaz.* 1827, März, Apr. pag. 337) in drie dagen inwendig 330 grein Acetas plumbi in 4 oncen Aq. Goulardi uitwendig (tot omslagen om wonden) met goed gevolg. Door omslagen van Extract. saturni schrompelen de candylomata acuata geheel en al ineen, zoodat men ze gemakkelijk wegnemen kan of dat zij van zelve afvallen, en in twee gevallen volgde in de Charité te Berlijn, zelfs bij zeer talrijke condylomata acuata, volkomene genezing (z. Rust *Magaz.*

Bd. 20, Heft. I. pag. 176). Het meest is het met water verdunde loodextract in gebruik als *Liquor subacetatis plumbi*, *Liquor acetitis plumbi*, *Plumbum aceticum basicum liquidum*, *Aqua saturnina*, *Aqua plumbica*, *Aqua vegetomineralis Goulardi*, Goulardwater, voornamelijk bij traumatische ontstekingen, door kneuzing, luxatio, fractura, vulnus te weeg gebragt, doch slechts in de eerste dagen, voordat de ettering begonnen is, bij oppervlakkige ontstekingen van de huid, ontvellingen, voornamelijk evenwel bij phimosis en paraphimosis, waar het, vroegtijdig aangewend, niet zelden eene pijnlijke operatie ontbeerlijk maakt. Bij beleedigingen van het oog, verbranding, pas ontstane winterbuilen, is koud water, later Goulardwater, een hoofdmiddel; bij ontsteking der slijmvliezen in het tweede tijdperk, met gelijktijdig erethismus en profuse afscheiding, bij blennorrhea palpebrarum, sacci lacrymalis, bij goedaardige nadruiper en fluro albus, van welke geene dyscrasie de oorzaak is, is eveneens het loodwater dienstig, zoo althans de blennorrhoea geen vicariërend lijden is. Schwarze (*allgem. med. Annal.* 1827, Juli p. 956.) prijst tegen ambustio het volgende liniment aan:

*N°. 26. ℞. Olei lini rec. expr. ℥ viij,
Album. ovor. N°. vj,
Acet. saturni ℥ j.
M. S. Op lijnwaad gestreken, aanhoudend, in het begin zelfs alle 3 minuten, opgelegd.

(Z. Rust's *Magaz.* Bd. 17, pag. 408.)

Rust's oogwater tegen chronische ophthalmie bestaat uit:

N°. 27. ℞. Aq. flor. sambuci ℥ ij,
Acet. saturni gt. x.,
Tinct. opii simplic. gt. xx.

Bij klierontstekingen is in den regel geen Goulardwater dienstig, uitgenomen bij ontsteking der liesklieren, der ballen en borsten. Hier zijn omslagen uit lijnzaad met Goulardwater, warm aangewend, van aanmerkelijk nut, daar zij terstond de pijn verminderen. Bij hernia incarcerata wendt men niet

alleen Aqua Goulardi plaatselijk op de breuk aan, maar men heeft onlangs ook lavementen van loodwater (alle 2 uren een koud, uit 8 oncen bestaande) als dynamisch voorbereidingsmiddel voor de taxis met uitstekend gevolg toegediend. Er volgde geen intoxicatie, vermits de darm ziek, d. i. ontstoken was (Neuber, Sick *in d. Berl. med. Vereinszeit.* 1839, N°. 3).

Gecontraindiceerd is het uitwendig gebruik van Goulardwater en alle andere loodpraeparaten volgens vreemde en eigene ervaring: bij furunculi, bij alle vergiftigde en zoodanige wonden, welke noodzakelijk etteren moeten, bij mastitis van zogende vrouwen (waar zij somtijds de melkafscheiding doet ophouden), bij alle ontstekingen van vliezen, pezen en klieren, waar reeds uitzweeting of verharding ingetreden is, bij alle dyscratische, arthritische, scrophuleuse ontstekingen, bij erysipelas, voornamelijk bij erysip. consensuale et metastaticum, alsmede bij de meeste chronische huiduitslagen. Bij intertrigo van kleine kinderen vermijde men, vermits de opslorping te vreezen is, alle loodpraeparaten. Het wasschen met koud water en het opstrooijen van Sem. lycopodii is reeds voldoende. Overigens heb ik zonder nadeel door Goulardwater bij erysipelas pustulosum faciei de etterende oppervlakte tot likteekenvorming gebragt. Een door Pearson aanbevolen mengsel tegen cancer uteri als het beste palliatieve middel om in te spuiten, bestaat uit Extr. cicutae, Opium en Aq. Goulardi. Rust (*Chir.* Bd. I. S. 251) prijst aan:

N°. 28. ℞. Inf. flor. chamomill. ℔ j,
Acet. saturni ℥ j,
Tincturae opii simpl. ʒ iij,
(Als gorgeldrank bij speekselvloed, bij stomacace scorbutica enz.)

Men verbindt het Goulardwater ook met Dec. cort. quercus (bij versterving met hevige roodheid en pijn in den omtrek, om het voortgaan te verhoeden), tot omslagen, met brood en andere middelen. De oorspronkelijke zamenstelling van het Aqua Goulardi is:

N°. 29. ℞. Extr. saturni ʒ ij,

Spirit. vini rectificati ℥ β,
Aq. commun. ℔ ij.
M.

De Pharmac. Danica en Batava van 1821 nemen op 2 ℔ Aq. destillata ℥ j Extr. saturni; de Ph. Suecica heeft het oorspronkelijke voorschrift. Het voorschrift der Pharm. Belgica is als volgt:

N°. 30. ℞. Subacetat. plumbi liquid. ʒ vj,
Spirit. vini grad. 10 ℥ ij,
Aq. depur. ℔ ij.
M.

*ACETAS POTASSAE, *Acetis potassae*, *Kali aceticum*, *Acetas kalicus*, *Terra foliata tartari*, Azijnzure potasch, Gebladerde wijnsteenaarde. (Door de volkomene verzadiging van subcarbonas potassae met geconcentreerd azijnzuur, het koken van deze totdat zich een vliesje op hetzelve vertoont, en vervolgens uitdampen onder gestadig omroeren. (z. Ph. Belg. pag. 116.) Men kan tot de verzadiging ook gewone acetum vini bezigen; het verzadigde vocht moet dan evenwel met pulv. carb. veg. gekookt en vervolgens gefiltreerd worden.) De azijnzure potasch is een uitmuntend resolvens en digestivum, diaphoreticum en diureticum, werkt voornamelijk op de klieren, watervaten en slijmvliezen van den onderbuik, nog meer op lever, milt en poortader. Zij is een goed temperans, matigt elken erethischen, congestieven, ontstekingaardigen toestand der onderbuiksorganen, werkt zacht ontspannend (slechts in grootere giften purgerend), zacht zweetdrijvend, en, daar zij in de pisbereidende werktuigen in subcarbonas potassae veranderd wordt, diuretisch. Bij ziekelijk verhoogde veneusiteit, ophoopingen in lever, milt en overige ingewanden, bij beginnende icterus, maagverharding (hier met cicuta, aqua laurocerasi, belladonna), — bij hypochondria en abdomine (z. *Voorschrift* N°. 38), bij scrophuleuse aandoening der glandulae mesaraicae (hier met digitalis, rheum), — verder bij hydrops acutus, inflammatorius (met

mellago graminis), bij torpide waterzucht (met squilla, digitalis, aq. juniperi); bij chlorosis (met ijzerpraeparaten) wordt Acetas potassae dikwijls met goed gevolg aangewend. Het meest wordt zij evenwel met veel nut toegediend bij den aanvang van alle catarrhaal-rheumatische-, gastrische- en galkoortsen (met murias ammoniae, aq. flor. sambuci etc. z. *Voorschrift* N°. 32), bij het opkomen van mazelen, roodvonk, pokken, hersenontsteking, hydrocephalus acutus, alsmede in het algemeen in de kinderpraktijk.

Praeparaten, gift, vorm en verbindingen. De Acetas potassae geeft men als resolvens en diureticum p. D. ℈ β — ʒ β als purgans van ʒ β — ʒ j p D., en wel steeds in oplossing. Het *Liquor acetatis potassae*, *Acetas potassae liquidum*, *Acetis potassae liquida*, *Liquor kali acetici*, *Liquor acetatis kalici*, *Acetas lixivii soluti*, *Liquor terrae foliatae tartari*, (1 dl. acetas potass. en 2 dl. aq destillat.) in driemaal grootere hoeveelheid.

Daar zoowel de Acetas potassae als het Liquor acetatis potassae duurder is dan eene ex tempore bereide saturatie, zoo schrijven de meeste geneeskundigen tegenwoordig deze voor, *Liquor digestivus Boerhaavii*, s. *Potio Riverii c. aceto vini parata* genaamd, welke zich van de met citroensap bereide eigenlijke zoogenaamde *Potio Riverii* nog onderscheidt (z. *Acidum carbonicum*). Voor de eerstgenoemde Potio Riverii neemt men ʒ j — ʒ ij subcarbonat. potass. en acet. vini opt. s. q. ad perfectam saturationem (℥ j op ʒ j). — Men vermijde verbindingen met zuren (benzoe- en boraxzuur uitgezonderd), zure sappen en vruchten, met salpeter-, zwavel-, zout-, phophor-, barnsteen- en wijnsteenzure zouten, en de zouten van het eerste kwikverzuursel.

Als diureticum beveelt Berends aan:

*N°. 31. ℞. Acetat. potass. ℥ β,
solve in Aq. petroselini ℥ v,
Spirit. Mindereri ℥ β,
Vini stibiati ʒ ij,
Oxymel. scillit. ℥ j,
D. S. Alle 2 u. 1 eetl. vol.

*N°. 32. ℞. Potion. Riverii Acet. vini parat. ℥ j β,
Aq. flor. sambuci ℥ v,
Muriat. ammon.,
Succ. liquirit. dep. aa ʒ ij,
Tart. emet. gr. β,
Mell. despumat. ℥ j.
M. S. Alle 2 u. een eetl. vol. (Most).

*N°. 33. ℞. Pot. Riverii c. Aceto vini parat.,
Oxym. squillit. aa ℥ j β,
Aq. juniperi ℥ v,
Syr. rhamni cath. ℥ j,
Spir. salis dulc. ʒ j β.
D. S. Alle 2 u. 1 eetl. vol.

(Most, tegen hydrops.)

*N°. 34. ℞. Liquor. acetat. potass.,
Syr. mannae aa ℥ j,
Aq. destill. ℥ ij.
D. S. Alle 2 u. 1 paplepel vol.

(Wendt, bij hydrocephalus acutus, afwisselend met calomel.)

*N°. 35. ℞. Acetat. potass. ℥ β.
Spirit. vini gallici ℥ j.
solve. S. 4 maal daags 40—80 druppels.

(Berends *Guttae diureticae.*)

N°. 36. ℞. Infus. herb. digital. (ex ℈ j — ʒ β) ℥ vj,
solve Acetat. potass. ℥ β—℥ j,
Oxymell. scillit. ʒ vj.
S. omgesch. alle 2 u. 1 eetl. vol.

(Sobernheim, bij hydrops acutus na acute huiduitslagen.)

N°. 37. ℞. Liquor. acetat. potass.,
Extr. graminis liquid. aa ʒ ij,

Aq. foeniculi ℥ ij,
Tinctur. rhei aquos. ʒ j.
M. D. S. Alle 2 u. 1 theel. vol.

(Schubarth, tegen sordes gastricae bij kinderen.)

*N°. 38. ℞. Acetat. potass. ℥ β,
Aq. melissae,
Aqua menthae pip. aa ℥ iij,
Extr. taraxaci liq. ℥ j β,
Tinct. aromat.,
Spirit. salis dulcis aa ʒ j.
M. S. omgesch. 3 maal daags 1 eetl. vol.

(Most, bij verstoppingen in den onderbuik.)

*N°. 39. ℞. Potion. Riverii c. aceto vini par. ℥ ij.
Aq. flor. sambuci,
Aq. menthae pip. aa ℥ iij,
Oxymell. simpl. ℥ j,
Vini stibiati ʒ β.
D. S. Alle 2 u. 1 eetl. vol.

(Most, bij het begin der griep, van rheumatismus acutus, febres exanthematicae en nervosae.)

*ACETAS POTASSAE LIQUIDUM, z. *Acetas potassae.*

†ACETAS SODAE, *Acetis sodae, Soda acetata, Natrum aceticum, Terra foliata tartari crystallisabilis*, Azijnzure soda, werd door andere artsen ook wel in plaats van acetas potassae aangewend, en wel in dezelfde dosis (z. *Acetas potassae*).

*ACETAS STRYCHNINI, z. *Strychninum.*

†* ACETAS ZINCI, *Zincum aceticum*, Azijnzuur zink, wordt het meest door Engelsche artsen gebruikt, staat in werking tusschen flores zinci en sulphas zinci in het midden, verwekt, volgens Henry, in giften van 5—10 grein braking, en wordt uitwendig in inspuitingen tegen nadruiper, als oogwater tegen

chronische ophthalmoblennorrhoea, gr. IV—XV op ℥ vj) door Ware en Dewees aanbevolen. Rademacher prijst het azijnzure zink bij hersenlijden aan. Volgens hem, brengen ʒ j β, inwendig in 24 uren toegediend, razende krankzinnigen dikwijls in éénen dag tot bedaren; somtijds zijn daartoe 2—3 dagen noodig. (Of evenwel ʒ j β sulphas zinci binnen 24 uren niet hetzelfde doet? wie twijfelt daaraan? Most.)

Gift en *vorm.* Inwendig p. D. 2, 4—6 grein, 3 maal daags en klimmende, bij krankzinnigen p. D. ℈ β — ℈ j, — aan razenden alle 1—2 uren toegediend, en wel het best in aq. destill. opgelost. (z. Phöbus, l. c. Bd. II p. 531. Geiger, *Handb. d. Pharm.* I p. 604. Dierbach, l. c. Edit. I, p. 694. Reicke, l. c. p. 643. Pereira, l. c. I p. 595.)

*ACETIS AMMONIAE LIQUIDA, z. *Acetas ammoniae liquidum.*

*ACETIS PLUMBI LIQUIDA, z. *Acetas plumbi liquidum.*

*ACETIS PLUMBI LIQUIDA CONCENTRATA, z. t. z. p.

*ACETIS POTASSAE, z. *Acetas potassae.*

*ACETIS POTASSAE LIQUIDA, z. t. z. p.

†ACETIS SODAE, z. *Acetas sodae.*

†ACETUM, Azijn. In de genees- en heelkunde wordt alleen de door azijngisting verkregene wijnazijn (*acetum vini*) en de overgehaalde azijn (*acetum destillatum, acidum aceticum dilutum, acidum acetosum*, verdund. azijnzuur) gebruikt. Deszelfs bestanddeelen zijn: zuiver azijnzuur, wijngeest, water, wijnsteen, potasch, slijm en kleefstof. Even als de geestrijke dranken bezit hij een opwekkend, vlugtig beginsel, vermeerdert de diuresis en diaphoresis, is een antisepticum, gaat de ontbinding der dierlijke stoffen tegen en wel meer dan de acida mineralia, — is een adstringens en stypticum bij ligte bloeding van wonden, neusbloeding, — een verkwikkend, opwekkend middel in flaauwten, — is verkoelend, verfrisschend, in- en uitwendig, met water gemengd bij vaatkoortsen, typhus contagiosus, galkoortsen, — voorkomt dikwijls de geheele vorming van zoodanige koortsen, wanneer hij vroegtijdig uitwendig als waschmiddel (1 dl. met 5 dl. versch koud water gemengd) en inwendig insgelijks met water tot

eenen aangenamen zuren smaak vermengd, vlijtig aangewend wordt. Hier prijzen Gesner en Jahn (Lincke l. c. I. p. 6.)

N°. 40. ℞. Aq. flor. sambuci ℥ x,
Aceti vini acerrim. ℥ j,
Extr. cort. peruv. ʒ iij,
Rob. sambuci ℥ j.
M. S. Alle 2 u. 1 cetl. vol.

Bij alle vergiftigingen met narcotica, als opium, belladonna, strammonium, hyoscyamus, cicuta, kolendamp, bij sterke dronkenschap, apoplexia enz, is de wijnazijn uit- en inwendig toegediend, zelfs in lavementen, een heerlijk middel; hij mag evenwel niet toegediend worden, voordat het vergift door een emeticum of de maagpomp verwijderd is. Menige polycholie, geelzucht, bloedophooping van bejaarde vrouwen, is door het voortgezet gebruik van azijn en water opgeheven geworden.

Een te lang voortgezet diaetetisch en geneeskundig gebruik van azijn, en het dagelijks inademen eener met azijndampen bezwangerde lucht, kan voor de gezondheid zeer nadeelig worden, ja zelfs door uittering doodelijk zijn. Zoo als bekend is, worden vele meisjes, welke er te bloeijend uitzien, door veel azijndrinken spoedig bleek en mager, en eene zoodanige hoftint vindt men ook niet zelden in azijnfabrijken. Neumann (t. a. p. S. 51) zegt: »Het lange verblijf in lokalen, waar azijn bereidt wordt en de lucht met azijndampen bezwangerd is, kan zelfs doodelijk worden. Azijn verhindert het vetworden doch kan onmatig gebruikt, uittering te weeg brengen. Azijndampen kunnen longtering veroorzaken; — een gevoel van drukking in de maag, en eindelijk ontaarding derzelve, kan op te lang voortgezet azijndrinken volgen."

In de heelkunde vindt de azijn in den vorm van omslagen, wasschingen, gorgeldranken, inspuitingen, lavementen, dampbaden enz. eene zeer uitgebreide aanwending, en wel 1) tegen contusiones, sugillationes, varices, gescheurde wonden. Bekend is de *Fomentatio frigida Schmuckeri*, *s. Liquor me-*

ningum Schmuckeri, uit 4 ℔ water, 2 ℔ azijn, 4 oncen murias ammoniae en 1 once salpeter. Ik bereid deze fomentatio uit 4 deelen koud water en 1 deel azijn, waarmede compressen worden bevochtigd, en nadat van een poeder, uit 4 deelen salammoniak en 1 deel salpeter bestaande 1—2 theelepels vol tusschen de compressen en op het lijdende deel gestrooid zijn, dikwijls versch aangewend worden. Hierbij ontwikkelt zich eene koude, welke bij hoofd-, borst- en andere wonden wel meer dan de azijn alleen zal doen. Om de nageboorte te verwijderen en de kraamvrouw de pijn van het invoeren der hand te besparen, spoot Mojon (*Revue médicale*, *Juin* 1826, p. 501) azijn en water in de navelader, waarop de baarmoeder zich terstond zamentrok en de placenta uitstiet. Hetzelfde heb ik dikwijls met goed gevolg beproefd, doch heb evenwel geen koud, maar 3 deelen laauw water en 1 deel azijn aangewend. — 2) Tegen atonische bloedvloeijingen bij scorbût, adynamische koortsen en rotkoortsen. — 3) Bij gangraeneuse keelontsteking en dergelijke stomacace als gorgeldrank. — 4) Bij slangenbeet en steken van insekten; hier is evenwel spir. salis ammoniaci, in- en uitwendig toegediend, nog werkzamer. — 5) Bij hernia incarcerata gelukt de taxis dikwijls nog, wanneer vooraf lavementen met azijn zijn aangewend (z. *Clysma Acre*). — 6) Bij mostaard- en mierikwortelpappen voegde men vroeger wel azijn; ik geef evenwel aan het vooraf wrijven van het deel, waarop zij zullen aangewend worden, met in acidum aceticum bevochtigd flanel de voorkeur. — 7) Tot luchtzuivering wendde men vroeger azijndampen aan; evenwel verdienen in lokalen, waarin gangraena nosocomialis en contagieuse kraamvrouwenkoorts en typhus enz. voorkomen, chloordampen zeker de voorkeur (z. *Fumigationes oxymuriaticae*). — 8) Voor prikkelende van het hoofd deriverende lavementen, gebruikt men gelijke deelen water en azijn. Bij erge vormen van miliaria, alsmede bij roodvonk, heeft men, nevens het inwendig gebruik van subcarbonas ammoniae, gelijktijdig clysmata van azijn en zemelwater met goed gevolg toegediend, en alzoo een zeer zacht beloop der ziekte verkregen. (Bodenius in *Heidelb.*

med. Analen 1839 Bd. 5, Heft 3, S. 381.) Azijnlavementen prijst men ook tegen loodkolijk aan; alsmede azijnbaden, waarop de verlamming der onderste ledematen, welke na de ziekte intreedt, verdwijnt. (Grubbens, Neumann in Rust's *Magazin,* Bd. 18. p. 185.). Grubbens slaat dagelijks drinken van azijn en wasschen er mede als voorbehoedmiddel tegen colica saturnina voor. Vergari gaf eenen lijder aan deze ziekte, bij wien men reeds 3 dagen lang oleosa, salia laxantia, baden, lavementen enz. zonder gevolg had aangewend, 2 oncen azijn in 2 ℔ water te drinken. Spoedig daarop verdween de pijn; de zieke viel in zachten slaap en had bij het ontwaken eenige sedes. De azijndrank werd driemaal daags herhaald, en op den 7^{den} dag volgde genezing. (Dierbach l. c. p. p. 459.) Volgens Gruithuizen werken azijndampen en omslagen van azijn om het hoofd en aan den hals zeer weldadig bij croup van kinderen. (*Med. Chir. Zeitung* 1821. Bd. 2. pag. 125—127.)

De beste wijnazijn is de Fransche en Rhijnsche. Hij moet waterhelder, geel roodachtig van kleur, aangenaam zuur van smaak en verfrisschend zijn. Zijn spec. gewigt moet 1,010—1,030 zijn, en 2 oncen moeten een drachme subcarbonas potassae volkomen oplossen. Ter herkenning der vervalsching van azijn met zwavelzuur dient de murias barytae, nog beter de acetas barytae, welke in zoodanigen azijn spoedig een wit poeder (herstelde zwaarspaat) vallen laat. Salpeterzuur ontdekt men in denzelven door potasch, waarin zich dan het gevormde zout als salpeter verhoudt, cubiek kristalliseert, op kolen ontploft, enz. Het heerlijke, door Hippocrates reeds geroemde mengsel van 1 deel azijn en 2 deelen honig (volgens Ph. Belgica, 1 deel op 3 deelen, zie t. a. p. pag. 167), welke in een tinnen vaatwerk tot honigdikte uitgedampt en azijnhonig (*oxymel simplex*) genoemd word, kan ik in koortsen tot dorstdrank (1 deel en 8 deelen water) en als bijvoegsel bij verkoelende geneesmiddelen niet genoeg aanprijzen. Bij eenvoudige erethische koortsen, in het tijdperk van hitte van intermittens, bij ontstekingskoorts van kinderen, is oxymel simplex 1 deel en aqua crystallina 3—4 deelen gewoonlijk

voldoende. In de Apotheken vindt men ook een kruidenazijn (*Acetum aromaticum, antisepticum*), bestaande uit radix calami arom., angelica āā ʒ vj. summitates absinthii ℥ ij β., folior. salv. ℥ iij β, herb. rutae ʒ ij, macis ʒ ij, hetwelk met Aceti vini ℔ viij, bij eene zachte warmte wordt getrokken, waarbij na doorzijging tinct. camphor ℥ β gevoegd wordt. (Zie Ph. Belgica pag. 166), als ook wijnruitazijn (*Acetum rutae.*) In het bijzonder is de zoogenaamde vierdievenazijn (*Acet. quatuor latronum, prophylacticum, Vinaigre de quatres voleurs*), als middel om de besmetting der pest te verhoeden, enz., beroemd geworden. Dezelve is een aftreksel van wijnazijn met herb. rutae, — salviae, — menth.pip., — absinthii en flor. lavendul. met toevoeging van een weinig kamfer. Triller voert nog (l. c. T. II, p. 3—7) vier verschillende soorten van *Acetum bezoardicum* aan, die nagenoeg alle zedoaria, angelica, imperatoria, valeriana, enula, bacc. junip, myrrhe en kamfer bevatten, en als wasch- en riekmiddelen, alsmede in pesttijden inwendig als praeservans zeer geprezen worden. (Z. Palmar, *de febr. pest.* cap. 18 p. 472. Mynsichti *Thesaur.* p. 365, Sylvii *Praxis med. libr.* I. c. 28.) Mynsicht (l. c. p. 367) heeft ook een *Acetum antihystericum*, waarin castoreum en asa foetida komen, aangeprezen, als ook Triller zijn tegen fluor albus en chlorosis zeer geprezene *Acetum chalybeatum*, in hetwelk op 1 ℔ goede azijn 1 ons ijzervijlsel komt; de gift is 3 maal daags ½—1 eetlepel vol. Ook deelt Triller nog het voorschrift van een *Acetum antilyssum*, welke voornamelijk theriak bevat, alsmede een *Acetum Mithridaticum*, volgens Mynsicht, en een *Acetum theriacale*, Dispens. Vienn., tot in- en uitwendig gebruik mede.

ACETUM ANTIHYSTERICUM, z. *Acetum*.

ACETUM ANTILYSSUM, z. t. z. p.

ACETUM ANTISEPTICUM, z. t. z. p.

ACETUM AROMATICUM, z. t. z. p.

ACETUM BEZOARDICUM, z. t. z. p.

*ACETUM CAMPHORATUM, bevat 9 grein kamfer op ℥ j azijn, is inwendig, p. d. ½—1 eetl. vol alle 2 uren, een heerlijk middel in zenuwkoortsen, met groote expansie in het

vaatstelsel, met neiging tot ontbinding; dient ook uitwendig bij eene koude, drooge huid als waschmiddel (z. Vogt, l. c. I. p. 496).

ACETUM CHALYBEATUM, z. *Acetum*.

ACETUM COLCHICI, z. *Colchicum autumnale*.

ACETUM LITHARGYRI, z. *Acetas plumbi liquidum*.

ACETUM MITHRIDATICUM, z. *Acetum*.

ACETUM PLUMBICUM, z. *Acetas plumbi liquidum*.

ACETUM PLUMBI CONCENTRATUM, z. t. z. p.

ACETUM PROPHYLACTICUM, z. *Acetum*.

ACETUM PYROLIGNOSUM, z. *Acidum pyrolignosum*.

ACETUM QUATUOR LATRONUM, z. *Acetum*.

ACETUM RADICALE, z. *Acidum aceticum*.

ACETUM RUBI IDAEI, z. *Rubus idaeus*.

ACETUM RUTAE, z. *Ruta graveolens*.

ACETUM SATURNINUM, z. *Acetas plumbi liquidum*.

ACETUM SCILLAE S. SQUILLAE, z. *Scilla maritima*.

ACETUM THERIACALE, z. *Acetum*.

ACETUM VINI, z. t. z. p.

*ACHILLEA MILLEFOLIUM, L. Gemeen Duizendblad (Cl. XIX. Ord. 2. Syngenesia superflua. Ord. nat. *Synanthereae*). Het kruid, de bloeijende toppen en het daaruit bereide extract (*Herba, flores s. summitates et extractum Millefolii*) werken zacht opwekkend, antispasmodisch, en tonisch adstringerend, de spijsvertering en borstorganen versterkende (van daar dat de duizendbladthee een volksmiddel tegen tering is); ook het slijmvlies van de maag, de pisblaas en de genitalia verkrijgen na lang voortgezet gebruik derzelve de verlorene tonus weder, en hunne quantitatief en qualitatief veranderde afscheiding keert tot de normale terug. Daarom is de herba et flores Millefolii ook een goed middel tegen chronische blennorrhoea pulmonum, vesicae et recti (hier voornamelijk het versche sap als voorjaarskuur), tegen fluor albus en druiper, in een later tijdperk van de kinkhoest, tegen blennorrhoea intestinorum. Andere artsen schreven aan het duizendblad eene specifieke werking op de vrouwelijke geslachts-organen toe, en ongetwijfeld leert ook de ondervinding, dat deszelfs gebruik

bij menstruatio difficilis, parca, nimia, suppressa, bij passive metrorrhagiae van bleeke, prikkelbare vrouwen zeer nuttig is. STAHL en FR. HOFFMANN prijzen Millefolium in het bijzonder tegen bovenmatige haemorrhoidaalbloeding, tegen moeijelijke spijsverteering van hypochondristen en hysterischen aan. Hier, zoowel als bij andere neuroses van het systema gangliorum (intermittens), doet het middel meer dan vele andere heroïsche (narcotische) geneesmiddelen. Uitwendig dient het kruid ook tot baden, lavementen (z. *Erythraea centaurium*) tot fomentationes bij slappe, torpide, kwaadaardige zweren.

Gift en vorm. De *Herba et flores millefolii* tot ℥ j daags als aftreksel, het *succus recens expressus* als voorjaarskuur ℥ ij—℥ iij daags, het *extract* van ℈ j — ℈ ij in pillenvorm of oplossing (ʒ ij—ʒ iij op ℥ vj aq. chamomillae, menthae, cinnam. enz.)

RADIUS *Species* tegen trage afscheiding in den onderbuik, blennorrhoeae en het ophouden van haemorrhoïdaalvloed bestaan uit: ℥ j β Herba millefolii, ℥ j sulph. magnesiae, en ʒ j sem. anisi, gedurende ½ uur met kokend water getrokken. Dosis: 2—3 maal daags 2—4 eetlep. vol. Bij stoornissen in de menstruatie dient een aftreksel van gelijke deelen kamille, melisse en duizendblad, van ieder dagelijks ℥ β te gebruiken. Tegen menostasie geef ik dikwijls met goed gevolg:

*N°. 41. ℞. Extr. millefolii ʒ ij,
Aq. juniperi,
Ac. melissae āā ℥ iv,
Subborat. sodae ʒ β,
Syr. rhamni cath. ℥ j,
Liq. anodyn. ʒ j.
M. D. S. Omgesch. alle 3 uren 2 eetl. vol.

Bovendien wordt nog bovengenoemde aftreksel daarbij gedronken.

ACIDA, Zuren. Wij bezitten en onderscheiden delfstoffelijke, plantaardige en dierlijke zuren. Dit is voor den praktischen arts voldoende; de scheikundige daarentegen onder-

scheiden, naar de vorderingen der wetenschap: 1 *zuurstofzuren*, en wel *a*) met eenvoudig, niet metaalaardige grondlaag, *b*) met eenvoudige metaalaardige grondlaag, *c*) met zamengestelde, niet metaalaardige grondlaag (uit deze grondlagen bestaande), *d*) met gelijke grondlagen (uit twee grondlagen bestaande); 2 *waterstofzuren* en wel *a*) met eenvoudige metaalaardige, *b*) met eenvoudige niet metaalaardige en *c*) met twee zamengestelde grondlagen of verbindingen van twee waterstofzuren. Zoo is b. v. acidum cyanicum een zuurstof-, het acidum hydrocyanicum daarentegen een waterstofzuur (*). Onlangs heeft men in eenige plantaardige ligchamen, b. v. in de belladonna, aconitum, fabae St. Ignatii, cicuta, lactuca virosa en scariola, alsmede in het opium, zuren (*acidum atropicum, aconiticum, igasurinicum, conicum, lactucicum, meconicum*) deels gebonden aan loogen of aardachtige stoffen, deels vrij (zeldzamer) ontdekt, van welke vele zeer vergiftig zijn. Laatstgenoemde zuren zonder ik uit, wanneer ik hier over de genees- en heelkundige aanwending en de werking der zuren in het algemeen spreek.

Van alle zuren werken de plantaardige (niet vergiftige) en delfstoffelijke bederfwerend, en heeten daarom ook *Antiseptica acida*. Zij werken dikwijls, inwendig gebruikt, zoo spoedig opwekkend, bedaren zoo spoedi alle toevallen van flaauwte, angst, hitte, vermoeidheid, dat wij moeten aannemen, dat zij niet eenvoudig den weg door de spijsverteringsorganen moeten afleggen om in het bloed gevoerd te kunnen worden, maar dat de endosmosis hierbij invloed uitoefent. Dit is namelijk met den azijn het geval (z. b.); deze heeft met de andere zuren de eigenschap gemeen, om den dorst te verminderen en de slijmige afscheidingen te beperken, en daarentegen de weiachtige afscheidingen en de diuresis te vermeerderen. Het aanhoudend gebruik brengt bleekheid van gelaat te weeg, ver-

(*) Eerst in 1822 ontdekte Wöhler het *Acidum cyanosum*, het cyanig zuur, hetwelk hij ten onregte cyaanzuur noemde; het laatste toch is het blaauwstof-zuurstofzuur, hetwelk eerst voor een paar jaren door Serullas ontdekt en tot nog toe niet in de geneeskunde aangewend is.

mindert de werking der slagaders, terwijl het evenwel die der aders aanzet; de eetlust gaat verloren, de spijsvertering lijdt, en er volgt diarrhoea; nog later volgt scorbutische cachexie. De zamengedrongene zuren, salpeter-, zout-, zwavelzuur, enz., verstoren de organische, met dezelve in aanraking komende deelen, mond- en keelholte, slokdarm, maag, enz. door ontsteking en versterving (het beste tegenmiddel is magnesia usta ℥ j in 2 ℔ kokend water opgelost, met vele slijmige dranken gedronken) en brengen zoo den dood te weeg. In het algemeen trekken alle zuren (namelijk de delfstoffelijke) de organische deelen zamen (het blaauw- en koolzuur uitgezonderd, welke in het geheel geene adstringentia zijn, en slechts verkeerd den naam van zuren voeren), maken de vliezen digter en dikker, doen in de darmen de eiwitstof stremmen, en vermeerderen slechts de sereuse, niet de slijmige afscheidingen, vermits zij de laatste zoowel in den tractus intestinalis als in de ademhalings-, pisbereidende en geslachtsorganen meer verdikken. Zoo b.v. ontstaat na het ongewone of te sterke gebruik van een zuur (citroensap, zure punsch, enz.) niet zelden strangurie, en wel daarom, vermits de slijm van het slijmvlies der blaas en der pisbuis gestremd zijnde, het slijmvlies daardoor minder beveiligd is, en de door het boven heerschende zuur scherper gewordene urin ongetwijfeld meer prikkelt dan gewone. — Belangrijk is de werking der zuren op het bloed; vele hypothetische verkeerde beschouwingen daarover van vroegeren tijd zijn evenwel onlangs door Hertwig's proeven wederlegd geworden. Het resultaat der laatsten is: de zuren brengen in het bloed geene vermeerdering van plastische stof te weeg; zij verdunnen en maken het bij aanhoudend gebruik weiachtig; zij maken het bloed niet, zoo als velen (Vogt l. c. II. p. 9) gelooven, helder rood, en voeren aan hetzelve ook geene zuurstof toe. De eenmaal voorhanden zijnde plastische stof van het bloed maakt zij evenwel strembaarder; van daar hunne goede, de bloedophoopingen matigende werking bij erethismus vasorum, bij adiposis morbosa, bij bloedvloeijingen, tegen zekere dyscrasiën; vermits zij meer direct op het leven der sappen, slechts indirect op de wanden der vaten en de zenu-

wen werken. — In het algemeen zijn de ziektevormen bij welke men de zurgen voornamelijk nuttig bevonden heeft, volgens Vogt e. a. de volgende: 1 rotkoorts, voornamelijk secundaire, welke uit synochale of synochaal-nerveuse en gastrische koortsen ontstaan is; 2 zenuw-zinkingkoorts met erethisch of ontstekingaardig karakter, met sterk orgasmus van het bloed, of neiging tot bederf, met hevige deliriën, snelle bewegingen, congestie naar het hoofd, roode wangen, heete, droogc huid (hier mogen vooral ook de wasschingen niet verzuimd worden); 3 exanthemathische koorts, wanneer reeds vroeg congestie naar het hoofd opgemerkt wordt, en het uitslag livide, donkerder wordt, in het tijdperk van ettering van pokken, bij roodvonk; 4 ontstekingskoorts van kinderen, hier zoowel als bij typhus abdominalis, is volgens eigene ondervinding ook dikwijls het aqua oxymuriatica (℥ j in ℥ iij dec. radec. salepis seu althaeae) aangewezen. Verder bij rheumatische koortsen met atonie der huid, in het laatste tijdperk van febris gastrica nadat de sordes verwijderd zijn, bij colliquatief zweet van hectische lijders (b.v. elixir. acid. Halleri ʒ ij, laudan. liquid. Sydenham. ʒ β, 4 maal daags 20—30 droppels met aq. hordei), bij scorbut, aphthae, hospitaalversterving, bloedvloeijingen, dyscrasiën, syphilis secundaria, chronische exanthemata, apepsie, enz. Wij laten hier de verschillende zuren alphabetisch volgen:

ACIDUM ACETICO-AROMATICUM CAMPHORATUM, z. *Camphora.*

ACIDUM ACETICUM, *Acidum aceticum concentratum, Acetum radicale, Alcohol aceti*, Azijnzuur. Is waterhelder, riekt doordringend opwekkend; deszelfs specifiek gewigt is 1,050—1,060. De vervalsching met zwavelzuur wordt door azijnzure zwaaraarde, die met zoutzuur door acetas argenti, die met lood door aqua hydrosulpharata aangetoond. Met 3 deelen water vermengd, kan men het in plaats van azijn gebruiken (z. *Acetum*). Dit zoogenaamde eigenlijke azijnzuur is buiten twijfel het beste riekmiddel bij flaauwten en bedwelming ten gevolge van beleedigingen (Neumann). Hier heeft acetum aromaticum ook eene goede uitwerking. Men heeft

het azijnzuur ook tot verdrijving van wratten en condylomata gebezigd, en in lateren tijd verdund bij asthenische oogontstekingen als oogwater aangeprezen (z. RUST, *Handbuch d. Chir.* Bd. I. pag. 267). In het eerste tijdperk van hospitaalversterving wendde WERNECK (*Med. Chir. Zeitung* 1821. I. 75) met acidum aceticum bevochtigde plukselwieken 3 maal daags aan, waarna de pijn en de ontsteking weldra verdwenen. CARMICHAEL prijst tegen eksteroogen bij voorkeur het azijnzuur aan (HECKER's *lit. Annal.* 1826. März. pag. 359). Bij de aanwending van mostaardpappen bereikt men zijn doel veel spoediger wanneer men de huid te voren met azijnzuur bevochtigd heeft. Het is mede een bestanddeel van den aromatischen azijn van RIVET in Amerika. Tegen opiumvergiftiging, is na de verwijdering van het vergift, Acidum aceticum alle 3—15 minuten 40—50 druppels in een kopje water het beste tegenmiddel.

*ACIDUM ACETICUM DILUTUM, z. *Acetum.*

*ACIDUM ACETOSUM, z. t. z. p.

ACIDUM ACONITICUM, z. *Acida.*

†*ACIDUM AROMATICUM ANIMALE BISCHOFFII, z. *Acidum formicarum.*

††ACIDUM ARSENICOSUM, *Arsenicum album sublimatum, Arsenici oxydum, Calx arsenici alba*, Arzenigzuur, wit arsenicum, Rattenkruid. Dit hevig corroderend vergift werd vroeger alleen uitwendig, tegenwoordig evenwel ook nu en dan inwendig toegediend. In kleine giften inwendig gebruikt, werkt het arsenicum prikkelend op het systema gangliosum en het ruggemerg op assimilatie, resorptie en secretie; uitwendig gebruikt werkt het bijtend, en wordt voornamelijk als *Pulv. Cosmii, Pomatum Helmundi*, (z. o.) tegen huidkanker (niet tegen die van klieren) in het aangezigt, de lippen, de neus aangewend. Inwendig heeft men het middel tegen gevaarlijke neuroses, vallende ziekte, St. Vitus-dans, prosopalgia, angina pectoris, tegen hardnekkige intermittens, waar de kina niets doet, tegen carcinoma, herpes exedens, lepra, verouderde scrophuleuse en syphilitische dyscrasiën (HEIM, HARLESS, BIETT) aangewend; het vordert evenwel groote voorzigtigheid, vermits de gevaarlijke gevolgen dikwijls eerst later als chronische arsenicumvergiftiging, ar-

senikcachexie, nausea, dyspepsie, kolijkpijnen, diarrhoeën, tenesmus, drooge, vaal gekleurde huid, angst, borstpijn, verlammingen, voornamelijk der onderste ledematen, stupor, eindelijk de hoogste tabes en hydrops te voorschijn treden. (Toen, volgens het voorbeeld van Heim, andere Berlijnsche geneeskundigen in de toediening van arsenicum tegen tusschenpoozende koortsen stoutmoediger geworden waren, kwamen aldaar dikwijls zoodanige cachexiën voor; z. Sachs, l. c. Bd. I. pag. 455). Slechts in de erge vormen der bovengenoemde chronische huidziekten en van carcinoma, en alleen dan bij intermittens quartena, wanneer deze door de kina en de chinine met den radix hellebori nigri niet kon bestreden worden, heb ik het gewaagd inwendig arsenicum toe te dienen, wel ter harte nemende, hetgeen Sachs (l. c. I. pag. 139) daarover ter waarschuwing zegt, aanmerkende dat het door de ondervinding bewezen is, dat er geene gift van het arsenicum bekend is, welke klein genoeg is, om, gedurende eenen langen tijd aanhoudend gebruikt, geene vergiftiging te weeg te brengen, en dat Vogt (l. c.) de werking van het arsenicum klaarblijkelijk verkeerd heeft voorgesteld, vermits hij het onder de *Tonica balsamica* rangschikt; ook Riecke (l. c. pag. 50) laakt dit te regt. Het inwendig gebruik van arsenicum is tegenaangewezen bij alle zwakke voorwerpen, bij de meeste vrouwen, bij kinderen en bejaarden. Bij hardnekkig eczema, bij lichen agrius en bij lastig prurigo pudendi mulierum doet het middel zeer goede diensten (Willan, Cazenave, Bayer en voornamelijk Biett). Het voortgezet gebruik vordert alle 6—8 weken eenige weken rust, vooral wanneer er verschijnselen van moeijelijke spijsvertering te voorschijn treden.

Gift en Vorm. Inwendig geeft men het arsenicum 2—3 maal daags van $^1/_{30}$—$^1/_{16}$—$^1/_{12}$ grein, het best in oplossing, zoo als b. v. die van Rust, welke even als le Febure één grein wit arsenicum in een pond gedestilleerd water oplossen laat, en daarvan aanvankelijk $^1/_2$ en vervolgens een geheelen eetlepel vol met melk innemen laat. Bij zeer gevoelige personen worden 5—10 druppels tinctura opii bijgevoegd. De *Solutio arsenicalis Fowleri s. Guttae febrifugae Fowleri* bestaan volgens de Pharm. Belg. uit:

N°. 42. ℞. Acid. arsenicosi subtiliss. pulv.,
Subcarbonat. potass. āā gr. LXIV,
Aq. depurat. ℥ viij.
Immittantur in ampullam et in balneo aquae incalescant, donec Acid. arsenicos. perfecte solutum sit, deinde solutioni frigidae ℥ vij, adde:
Spir. lavendul. ℥ β,
Aq. depurat. ℥ viij.

Dagelijks kunnen 5, 10—20 droppels tweemaal toegediend worden. Van de oplossing van Brera, welke ook arsenigzure potasch bevat, ten laatste 25—30 droppels. Nog zwakker is het *Aqua arsenicalis Pearsonii*, hetwelk volgens Pearson boven de oplossing van Fowler de voorkeur verdient. Het is eene oplossing van arsenigzure soda (1 grein op ℥ j aq. destillat.) De gift is aanvankelijk dagelijks ℈ j, later ½ drachme, zelfs 1 drachme. Een scrupel bevat nagenoeg $1/_{24}$ grein arsenigzure soda (z. Riecke, l. c. pag. 52).

Heim's arsenikoplossing tegen tusschenpoozende koorts bestaat uit:

N°. 43. ℞. Arsenici albi pulveris.,
Carbonat. potass. depurat. āā ʒ j.
Coq. c. aq. dest. ℥ vj in baln. aren. ad. solut. arsenici refrig., adde:
Spir. angelicae compos. ℥ j,
Aq. destill. q. s. ut tota solut. constit. ℥ xij.
M. D. S. In den koortsvrijen toestand, omgeschud alle 2 uren 5, 10—15 droppels.

Het *Pulvis Cosmii* tegen huidkanker is zamengesteld uit:

N°. 44. ℞. Arsenici albi ℈ ij,
Solear. ustar. gr. viij,
Sanguin. dracon.,
Cinnabar. factit. āā ʒ ij.
M. f. pulv. subtiliss.

Dit poeder wordt met water vermengd tot de dikte eener zalf, en met een penseel eenige lijnen dik op de te voren gezuiverde zweer gelegd. Na ¼—½ uur ontstaan er hevige plaatselijke pijnen en zwelling. Er vormt zich eene brandkorst, welke met ung. digestivum verbonden moet worden en zich van zelve moet af stooten, hetgeen men meestal na 1—3 weken ziet gebeuren. Overeenkomstige bestanddeelen heeft het middel van HELLMUND, waarvan 2 grein van een poeder (uit arsenici albi gr. x., ciner. solear. calcei, sang. drac. aa gr. IV., cinnabar. fact. ʒ β bestaande) goed vermengd worden met ʒ j van de volgende zalf:

N°. 43. ℞. Balsami peruviani,
Extr. conii maculati aa ʒ j,
Acetat. plumbi ℈ j,
Tinct. opii crocat. ℈ β,
Ung. cerei ℥ j.
M. f. l. a. Unguent.

Wieken, met deze zalf dun bestreken, worden op de zweer (aan den neus, de lippen, de oogleden) gelegd, zoodanig dat zij nog een stroohalm breed over den gezonden rand heen reiken. LE FEBURE en SWEDIAUR hebben ook omslagen uit arsenicum, sap van gewone peen, loodsuiker, opium en cicuta tegen zulke zweren aangeprezen. Het beste tegenmiddel bij vergiftiging door wit arsenicum is Liq. oxydi ferri hydrati; tegen arsenigzure potasch, soda etc. echter Liquor acetat ferri (z. *Acidum hydrothionicum* en *Oxydum ferri hydratum*).

ACIDUM ATROPICUM, z. *Acida.*

*ACIDUM BENZOICUM, *Flores benzoës, Sal benzoes acidus,* Benzoëbloemen, Benzoëzuur. Dit zuur werd vroeger tegen torpide amenorrhoea, menostasie, blennorrhoea, chlorosis, hysterie etc. gebruikt, waar wij tegenwoordig voordeeliger ijzerpraeparaten toedienen. In onzen tijd bezigt men het benzoëzuur voornamelijk tegen asthma mucosum, chronische catarrhus pulmonum, gepaard met veel hoesten en ophoudende

expectoratie. Hier leerde ik het, zuiver aangewend, het eerst op mondeling aanraden van den verdienstvollen en grooten STIEGLITZ aan het ziekbed als een onschatbaar middel kennen, hetwelk niet alleen de expectoratie bevordert, maar ook bedarend werkt, en even als opium slaap te weeg brengt, zonder de onaangename nawerking van het laatste te bezitten. Wij moeten hierbij evenwel een onderscheid tusschen de Flores benzoës der ouden, door drooge overhaling bereid, en ons zuiver Acidum benzoicum maken. Ik geef aan het eerste de voorkeur, vermits het laatste het empyreuma niet bezit. (Z. SACHS en DULK, l. c. Bd. I. p. 30, VOGT, l. c. II. p. 151.)

Vorm en Gift. Inwendig geeft men 4—12 grein in poeders met suiker en arabische gom, 3—6 maal daags; ook in mixturen, linctus; minder doelmatig in boli, pilulae.

HORN prijst bij asthenische pneumonie aan:

N°. 46. ℞. Sulph. aurat. antim. gr. iij,
Pulv. rad. ipecacuanhae gr. vj,
Flor. benzoës gr. XXIV,
Sacch. albi ʒ j.
M. f. pulv. divid. in vj p. aeq. Dent. in chart. cerata.
S. 4 maal daags 1 poeder met haverslijm.

SUNDELIN, tegen paralys. pulmonum:

*N°. 47. ℞. Acid. benzoic. ʒ β,
Camphorae,
Sulph. aur. antim. aa gr. vj,
Eleosacch. foenicul. ʒ j.
M. f. pulv. div. in vj p. aeq. Dent. in chart. cerata.
S. alle 1—2 uren 1 poeder met haverslijm.

BERENDS heeft het volgende linctus:

*N°. 48. ℞ Flor. benzoës ʒ β,
Gumm. mimosae ʒ j,

Adde terendo Syr. amygdalar. ℥ ij.
S. omgesch. alle 1—2 uren 1 eetl. vol.

De tegen chronischen catarrhus pulmonum beroemd gewordene *Pilulae balsamicae Mortoni* bestaan uit:

N°. 49. ℞. Asell. pulv. ʒ x,
Pulv. gumm. ammoniaci ʒ ix,
Pulv. croci,
Pulv. balsam. peruvian. sicci āā ℥ j,
Flor. benzoës ʒ vj,
Bals. sulph. anisati q. s.
M. f. massa diu contundenda et ad usum serva.
Men laat er pillen van 3 grein van bereiden, waarvan de zieke 's morgens en 's avonds 6 stuks gebruikt.

(Z. Lincke, l. c. I. pag. 11.) Spielmann (l. c. T. II. pag. 244) geeft daarentegen het voorschrift op de volgende wijze:

N°. 50. ℞. Pulv. millepèdum ʒ iij,
Pulv. gummi ammoniaci,
Flor. benzoës āā ʒ j,
Extr. croci,
Bals. peruviani āā ℈ β,
Bals. sulph. anisat. q. s.
F. massa pil.

en voegt er bij: » In metu tuberculorum pulmonis (?) dantur ad scrupulum dimidium."

ACIDUM BORACICUM PURUM, *Acidum boricum*, *Sal sedativum Hombergii*, *Sal volatile vitrioli narcoticus*, Zuiver boraxzuur. Dit wordt uit eene solutio boracis ℔ j, waarin eene once zwavelzuur gedroppeld wordt, bereid. Homberg en anderen gaven het middel p. D. van 5—10—20 grein met suiker bij bloedvloeijingen in kwaadaardige koortsen, bij krampachtige aandoeningen met koorts en deliriën, bij carcinoma, manie en epilepsie (z. Bischoff, l. c. Bd. 3. S. 40).

ACIDUM BORICUM, z. *Acidum boracicum.*

†† ACIDUM BORUSSICUM PURUM, z. *Acidum hydrocyanicum.*

†† ACIDUM BORUSSICUM VEGETABILE, z. *Acidum hydrocyanicum vegetabile.*

*ACIDUM CARBONICUM, *mephiticum*, *vinosum*, *Aër fixus*, Koolstofzuur, vaste of mephitische lucht. Wij vinden hetzelve nu eens als vloeibaar koolzuur, als koolzuurhoudend water (*Aqua carbonita*, *aërata*) als bestanddeel van vele minerale bronnen (Fachingen, Bilin, Pyrmont, Driburg, Selters, etc.); dan weder komt het in gasvormigen toestand voor (*gas acid. carbonic.*), hetwelk men kunstmatig uit tot poeder gebragt krijt, marmer etc. en 5—6 maal verdund zwavelzuur verkrijgt; ook uit het *pulv. aërophorus* onder het opbruisen met water. In groote bierkelders, in de Grotta del Cane, in de zoogenaamde zwavelgrot te Pyrmont, vindt men het dikwijls in groote hoeveelheden, voornamelijk op den bodem, vermits het zwaarder dan de dampkringslucht is. Hier, zoowel als bij kalkovens, in kelders waarin zich druivenkuipen bevinden, in de diepte van vele bronnen, brengt het den arbeiders dikwijls schijndood en dood aan. Door het doorstroomen van lucht, kokend water, vuur, in bronnen door oplossing van bijtende potasch, welke men er in roert, kan het levensgevaar het beste worden voorgekomen. Zoo er door koolzuurgas schijndood ontstaat, komen die menschen in de frissche lucht veel spoediger en veelvuldiger bij, dan de in kolendamp verstikten. Het inademen van koolzuurgas, terwijl de zieke zich eenige minuten boven een mengsel van krijt- en wijnsteenzuur plaatst, heeft men bij phthis. pulmon. tuberculosa et exulcerata aangeprezen; het heeft hier evenwel minder dienst gedaan dan bij Laennec's longen-emphyseem, waarbij het de longen aan contractiliteit ontbreekt. Er volgde daarna een aanval van asthma, ten gevolge waarvan de luchtcellen zich zamentrekken en er verligting in trad, zoo als Sundelin (l. c. Bd. I. S. 349) waarnam. Alle kunstige werktuigen tot het inademen van koolzuurgas bij met etterafscheiding gepaard gaand longlijden, door blazen, flesschen, buizen, Girtanner's Inhalor,

enz. zijn als ondoelmatig reeds lang afgeschaft; het best is de kamerlucht met het gas te vermengen, of de zieken in koestallen te laten wonen en slapen, of achter den ploeg den verschen aarddamp te doen inademen, hetgeen vroeger Hufeland, en voor eenige jaren ook Desgenette, welke daarvan zeer gunstige gevolgen bij lijders wil gezien hebben, aanbevolen hebben (z. Vogt, l. c. II. S. 35). Men mengde bij drie deelen dampkringslucht een deel koolstofzuurgas in de kamer van teringlijders, wanneer de fluimen slecht, veelvuldig en stinkend werden. Zoo evenwel de zieken aan congestie naar het hoofd leden, of er nog een ontstekingaardige toestand of plaatselijk erethismus der longen plaats had, bragt het gas veel nadeel te weeg. Echter heeft men hetzelve ook in gasbaden op de huid aangewend, terwijl de zieke zich in eene zoogenaamde dampkast plaatst, welke het hoofd alleen uitsluit, of door buizen, naar omstandigheden, het gas slechts naar afzonderlijke ligchaamsdeelen gevoerd wordt. Het krachtigste werkt het uit de natuurlijke koolzuurhoudende bronnen ontwijkende gas, hetwelk hier en daar ook in kamers opgevangen of in de dampkasten geleid wordt, zoo als b. v. te Meinberg, nabij Pyrmont (volgens *Gellhaus*). Het kunstmatig ontwikkelde gas werkt later en langzamer, en brengt jeuken en branden der huid te weeg, hetwelk lang aanhoudt, en eerst na geruimen tijd in zweet eindigt. Sundelin gelooft dat het zwavelzuur, hetwelk tot de bereiding van het gas dient, en waarvan een deel in de gedaante van damp mede overgebragt wordt, er de oorzaak van is, waarom hij aanbeveelt, in plaats van zwavelzuur het niet vlugtige wijnsteenzuur te gebruiken, of ook vroeger het gas door water te laten stroomen. Men gebruikt en prijst deze gasbaden aan bij chronische huiduitslagen, bij onwerkzaamheid en overgroote prikkelbaarheid der huid, bij atonische jicht, bij rheumatisch en paralytisch lijden, tegen bovenmatig voetzweet; clysmata van dit gas heeft men in rotkoorts en scorbut nuttig bevonden. Vuile slappe zweren, zelfs versterving en kanker, verbeteren zich na uitwendige aanwending van het gas; en de goede werking van gistende massa's, welke dit gas ontwikkelen, b. v. omslagen van gist, brij van gewone peen,

(dagelijks 1—2 maal versch op de zweer gelegd) is bekend (z. *Daucus carota*).

Het vloeibaar koolstofzuur wordt in den vorm van natuurlijk of kunstmatig bereid mineraalwater gebruikt bij chronisch maaglijden, apepsie, pyrosis, plethora abdominalis, geelzucht, melaena, haemorrhoïdes, jicht, steenen in de nieren en in de blaas, hypochondrie en melancholie. Die, welke zouten bevatten met overmaat van zuur, zoo als Wildungen, Kissingen, Schwalheim, Riepoldsau, prijst men bijzonder aan bij active, eretische verstoppingen in den onderbuik; de potasch houdende, als Selters, Bilin, Altwasser, Obersalzbrunn, Göppingen, meer bij atonische verstoppingen, verhoogde prikkelbaarheid, blennorrhoea ventriculi et intestinorum chronica; zij bedaren het zekerst krampachtig braken; de ijzer houdende, als Fachingen, Pyrmont, Flinsberg, Giessübel, Altwasser enz., prijst men zeer aan bij sensibele, zwakke, zenuwachtige, met eene atonische, laxe vezel begaafde zieken, bij phthisis pulmonum pituitosa; bij phthisis tuberculosa zijn zij slechts palliatief; en bij elken ontstekingachtigen prikkel der longen (waaraan periodiek de ware phthisiskandidaten lijden, zoodra weder eene nieuwe groep tubercula in verweeking en ettering overgaan); bij bloedspuwing zijn zij gecontraindiceerd, even als alle andere ijzerpraeparaten. Hier moet men aan Obersalzbrunn, Bilin, Selters, met warme melk gedronken, de voorkeur geven.

In de zoogenaamde bruispoeders is het koolzuur, zoo als bekend is, het werkzame middel. Het *Pulv. aërophorus Vogleri*, uit 2—3 deelen zuivere koolzure potasch, 1 deel zuiver wijnsteenzuur en 4 deelen suiker bestaande (p. D. 2—3 ϶), wordt tegenwoordig, met regt, minder dan het *Pulv. aërophorus Ph. Bor. novae* (Edit. 5ª) gebruikt, daar het laatste de voorkeur verdient. Het bestaat uit drie deelen carbonas sodae completum, twee deelen acidum tartaricum en eene toereikende hoeveelheid suiker (de in Mecklenburg ingevoerde veel gebrekkiger Pharm. Hannoverana heeft gelijke deelen carbonas sodae completum en acid. tartar. genomen); voor hypochondristen en hysterischen voeg ik bij 1 once poeder ook wel 5—6 druppels ol. aurantior. (zoo men meer neemt, stoort dezelve de ontbinding

van het koolzuurgas). Ook laat ik steeds 1 theelepel daarvan droog in den mond nemen, en dan water nadrinken, opdat er niets van het gas verloren ga. Dit bruispoeder is niet alleen het snelst en ligtst bedarend middel bij elken geprikkelden toestand, voornamelijk bij psychische aandoeningen, maar het is ook zeer opwekkend na vermoeijing en inspanning, na oponthoud in mephitische lucht, bij gevoel van angst en hitte van hysterischen (z. NEUMANN, l. c. p. 23). Zoo er maagzuur praedomineert, geeft NEUMANN hetzelve zonder acid. tartaricum. Volgens hem is de beste verhouding van het mengsel 10 grein carbonas sodae completum, en 4 grein acid. tartaric. met suiker p. D. Op zeereizen is het een heerlijk middel, vermits het drinkwater op de schepen niet altijd versch te verkrijgen is. Duitsche scheeps-kapiteins brengen het veel uit Engeland mede. Wanneer zij het gebruiken, mengen zij elken keer de soda en het zuur zamen, welke zij beide in bijzondere flesschen bewaren. Dit is, zoo de flesch slechts goed voor vochtigheid bewaard blijft, bij het pulv. aërophorus Ph. Boruss. geheelenal overbodig. — Bij verhoogde prikkelbaarheid der maag, bij maagzuur en misselijkheid, bestaat er geen beter middel; het stilt zelfs het braken, al kan ook de oorzaak niet terstond opgeheven worden. NEUMANN (l. c. p. 24) zegt daarom te regt: » In ieder huishouden moesten zoodanige poeders (afzonderlijk verdeeld) in voorraad aanwezig zijn. Zij zouden veel meer nut aanbrengen, dan de niet zelden misbruikt wordende Hoffmannsdroppels, welke men overal aantreft."

Het *Pulv. aërophorus Ph. Belgicae* is zamengesteld uit:

N°. 51. ℞. Carbonatis sodae ʒ j,
Acid. tartarici ℥ j β,
Sacch. albi ℥ j.
Leni calore sicca.
M.

Het zachtste middel tot bedaring der koortsachtige bewegingen bij phthisis pulmonal. tuberculosa, welke telkens plaats

grijpen, wanneer eene nieuwe groep tuberkels in verweeking overgaan, is de drank van RIVER in de volgende verbinding:

*N°. 52. ℞. Potion. Riverii cum succ. citri parat. ℥ j β,
Aquae hyssopi ℥ IV,
Mell. despumat. ℥ j.
M. S. Alle 1—2 uren een eetl. vol.

Ik geef hier aan de *Citras potassae* boven de sterker oplossende en op de zwakke spijsvertering inwerkende acetas potassae daarom de voorkeur, daar het meer zacht verkoelend werkt en het verhoogde erethismus vasorum et nervorum dezer zoo gevoelige zieken beter bedaart. (Z. DOPSON, *med. Kräfte d. fixen Luft.* 1781. WITTSTOCK, *Beobacht. über die Heilkräfte d. fixen Luft* 1790. PIEPENBRING, *über Luftsäure* 1792. BEDDOES *und* WATT, *Der med. Gebrauch künstl. Luftarten A. d. Engl.* 1796. HUFELAND'S *Journ.* Bd. 8. St. 3).

ACIDUM CHINICUM, z. *Cinchona.*

*ACIDUM CHLORINO-NITROSUM, z. *Acidum muriatico-nitricum.*

ACIDUM CINCHO-TANNICUM, z. *Cinchona.*

ACIDUM CITRICUM, Citroenzuur. Het wordt bereid uit het citroensap (*Succus citri*), hetwelk in flesschen uit Italië en Sicilië in den handel komt. Dit sap is evenwel ligt aan bederf blootgesteld, en dikwijls met zwavel- of zoutzuur vervalscht. Daarom is ook aan het versch uitgeperste citroensap de voorkeur te geven, b. v. bij de bereiding van citras potassae en andere citroenzure zouten, enz. Versch citroensap, met eene toereikende hoeveelheid water en suiker vermengd, is de gewone Limonade welke in de zomerhitte, en voor koortszieken, zoo als bekend is, een heerlijke, verkoelende drank is, welke intusschen ook hier bij aanhoudende diarrhoea tegenaangewezen is. Overigens is het citroensap in al die gevallen geïndiceerd, in welke men zich van den azijn bedient (z. *Acetum*). Het onderscheidt zich evenwel van den azijn daardoor, dat het niet zoo vlugtig is, en deszelfs aanhoudend gebruik veel spoe-

diger de maag aandoet, hetgeen zelfs gezonden reeds één dag na het gebruik van met te veel citroensap bedeelde punch waarnemen. Inwendig is het zuivere citroenzuur tot nog toe niet gebruikt, vermits men daarvoor succus citri neemt. Uitwendig daarentegen wendde PETERS (HUFELAND's *Journal* Bd. 58 St. 3 pag. 11) hetzelve bij een wormachtig uitslag, hetwelk alle middelen trotseerde, met gelukkig gevolg aan. Als middel om het uitvallen van het haar te verhoeden en deszelfs wasdom te bevorderen dient de volgende zalf:

*N°. 53. ℞. Acidi citrici ʒ β,
Tinct. cantharid. ʒ j β,
Axung. porci ℥ j.
M. S. Om het hoofd mede in te wrijven.
(BLUFF, *Heilkraft der Küchengewächse* 1828 pag. 41. GORAT in MECKELS *Archiv für Physiologie*. Bd. 3. pag. 740).

††ACIDUM CONICUM, z. *Acida*.

††ACIDUM CYANICUM, z. t. z. p.

*ACIDA DULCIFICATA. Onder de benaming van verzoete zuren verstaan wij verdunde ether of naphtha-soorten, welke laatsten, zoo als bekend is, door overhaling van een geconcentreerd zuur met alcohol verkregen worden. Daartoe behooren: 1 *Aether sulphuricus alcoholicus*, *Spiritus sulphurico-aethereus*, *Liquor anodynus mineralis Hoffmanni* (1 deel naphtha vitrioli en 3 deelen alcohol. Volgens de Pharm. Belg. pag. 197, alcohol en aether sulphuricus gelijke deelen). 2. *Spir. acetico-aethereus*, *Spir. aceti dulcis*, *Liquor. anodyn. vegetabilis* (1 deel aether aceticus en 3 deelen alcohol). 3 *Aether muriaticus alcoholicus*, *Spiritus salis dulcis*, *Spiritus muriatico-aethereus* (Z. Ph. Belg. p. 197). 4. *Aether nitricus alcoholicus*, *Spiritus nitri dulcis*, *Spiritus nitrico-aethereus* (1 deel salpeterzuur en 4 deelen alcohol. Volgens de Pharm. Belg. 5 deelen. spir. vini grad. 30 en 2 deelen acid. nitricum). Alle werken opwekkend en bedaren krampachtige toevallen, welke uit zwakte, bloedverlies voortkomen, als maagkramp, migraine etc. Men

geeft p. D. 15, 20—30 druppels op suiker of met water, thee, wijn etc. alle 1/4, 1/2—1 uur, totdat de toevallen voorbij zijn.

†* ACIDUM FORMICARUM, *Acidum formicum, Acidum aromaticum animale Bischoffii*, Mierenzuur. Het wordt verkregen door overhaling der groote Boschmieren (*Formica rufa, L.*) met water, heeft eenen zuren smaak, riekt scherp prikkelend, en trekt blaren op de huid. Met gelijke deelen alcohol gedestilleerd, levert het den mierenether (*Aether formicicus*). Deze is, even als het zuur, inwendig nog niet beproefd geworden; het middel dient evenwel in ieder zoodanig lijden beproefd te worden, waar de ouden den *Spiritus formicarum*, welke behalve eene aetherische olie, vette olie, een weinig carbonas ammoniae ook mierenzuur bevatte, uit- en inwendig aanwendden, namelijk bij verouderde jicht, stijfheid der gewrichten, chronische verlamming, chronische neuralgiën enz. Inwendig is deze spiritus van 1/2 tot 1 eetlepel vol 2—4 maal daags (ook volgens Rink in plaats van Alcohol met wijn getrokken) toegediend; daarenboven moeten de verlamde of aan eene andere ziekte lijdende deelen gewasschen en gewreven worden, met een spiritus bereid, uit 2 ℔ goed gezuiverde mieren, gedestilleerd met alcohol en water āā 4 ℔, waarvan men een aftreksel ten bedrage van 4 ℔ verkrijgt. Tot inwendig gebruik raad ik de door Thouvenel aanbevolene *Tinctura formicarum* aan, in welke levend gestampte mieren met alcohol uitgetrokken zijn. Men geve dezelve evenwel slechts p. D. van 5—10 droppels 3 maal daags in een slijmig voermiddel, even als de tinctura cantharidum (z. Bischoff's *Lehre von d. Heilmitteln* etc. Bd. 3 S. 47).

Onlangs heeft Dr. Nic. Schreiber in Rusland op nieuw de oude, bijna vergetene mierenkuur met nut tegen verlamming van ledematen aangewend. Eene menigte mieren (formica rufa) namelijk worden in een zak gedaan, de verlamde arm of het verlamde been er in gestoken, en vervolgens de zak toegebonden; het lid blijft 2—3 dagen lang in denzelven. De uitwerking is hevig jeuken, branden, electrische schokken in de met de mieren in aanraking zijnde deelen, algemeen zweet. Den derden of vierden dag rust de patient 24 uren uit, en dan worden

weder op nieuw 2 of 3 dagen lang versche mieren aangewend (z. FRICKE'S, *Hamb. med. Zeitschr.* 1840. Bd. 10. Heft. 1. S. 62).

Het mierenbad (*Balneum Formicarum*), een bekend volksmiddel tegen chronische jicht en anchylosis, heb ik als zeer werkzaam leeren kennen. Men kneust 4 ℔ groote boschmieren in eenen linnen zak, giet daarop kokend water, en mengt de afgetrokkene vloeistof tot een bad van eene temperatuur van 28—30° R., waarin de zieke sterk zweeten moet.

*ACIDUM HYDROCHLORICUM, z. *Acidum muriaticum.*

††ACIDUM HYDROCYANICUM, *s. zoöticum*, *s. Prussicum*, *s. Borussicum purum*, Zuiver blaauwzuur, Pruissisch zuur, beter Waterstofblaauwzuur (in 1772 door GUYTON-MORVEAU ontdekt, en door SCHEELE, welke aan hetzelve zijnen dood verschuldigd is, in 1782 het eerst in vloeibaren toestand, in 1809 het eerst door ITTNER in zuiveren gasvorm daargesteld). Het is, zoo als bekend is, een narcoticum, een verdoovend vergift en, helaas! dikwijls door zelfsmoordenaars gebruikt, om zich het leven te benemen. Zoo evenwel de ongelukkigen wisten, welk eenen zwaren dood zij zich gewoonlijk (want zij nemen te kleine hoeveelheden, of oud onwerkzaam blaauwzuur) daardoor aandoen, vermits de vreeselijkste hoofdpijnen, de grootste overspanning, flaauwten, kramp, schokken, sopor en een voor de nablijvenden afzigtelijke toestand (bevuiling van kleederen en bed met urin en drekstoffen) wegens verlamming der sluitspieren den dood voorafgaan, zij zouden zeker eenen anderen dood gekozen of bij tijds het beste tegengift (ammonia liquida, alle 2—5 minuten 20—30 droppels met water) ingenomen hebben, om zich te redden. Het blaauwzuur deprimeert primair het zenuwstelsel, de sensibiliteit en irritabiliteit, is een snel en vlugtig werkend narcoticum, dat niet terstond de hersenen en het hart prikkelt, evenwel iets bedriegelijks in deszelfs werking heeft, waarom ik het in mijne 25jarige praktijk slechts een paar maal aan lijders voorgeschreven heb. Men kan ook aan het ziekbed zeer goed zonder hetzelve zijn doel bereiken, en in plaats van het zuivere ongekleurde aetherische

blaauwzuur, zoo als GAY LUSSAC, HERMBSTÄDT, ITTNER en anderen hetzelve te bereiden voorschrijven, het *Aqua destillata amygdalar. amarar.*, of het *Aqua laurocerasi* toedienen (z. *Prunus laurocerasus*). — Ook de ondervindingrijke NEUMANN (l. c. pag. 109—110) schijnt met mij van hetzelfde gevoelen te zijn, en het blaauwzuur zelden of in het geheel niet aan het ziekbed te gebruiken. »Men heeft," zegt hij t. a. p. »narcotisch met verdoovend vertaald. Is dit juist, dan is een slag op het hoofd, een val van de trappen, eene aderlating met daarop volgende flaauwte en stuipen een narcoticum. Men geloofde het begrip juister te bepalen, wanneer men slaapwekkende middelen narcotisch noemde. Dan is het strychninum niet narcotisch, maar is daarentegen gezonde beweging in de vrije lucht een sterk narcoticum. Belladonna, strammonium, nicotiana etc. brengen inderdaad geen slaap te weeg, maar wie zal hunne narcotische werking ontkennen? Wat is die werking dan? Tot het beantwoorden van eene zoodanige vraag behooren wij ons volstrekt het onderscheid tusschen het plantaardig leven der zenuwen en hare eigendommelijke op polariteit gegronde werking te herinneren. Wanneer het plantaardig leven der zenuwen, derzelver vatbaarheid voor polaire werkingen van den gezonden toestand doet afwijken, zonder derzelver rigting geheel en al om te keeren, ontstaat er narcosis, nu eens van het geheele individu, dan weder van het een of ander deel van het zenuwstelsel, hetwelk met het narcotische beginsel in aanraking is; en wanneer een prikkel bij het meerendeel der individuën dergelijke abnorme uitingen van het polarisch zenuwleven op eenige plaats te voorschijn brengt, zoo noemen wij dezulken narcotisch. Het uitsluiten van de omgekeerde rigting der polariteit is noodzakelijk, wanneer wij nausea- en braakwekkende middelen niet ook onder de narcotica willen rangschikken (*). Beschouwen wij de afzonder-

(*) Men herinnere zich hier de tegenoverstelling van hersenen en maag als twee tegenovergestelde polen. Het is eene daadzaak, dat bovenmatig gebruik van spijzen en sterke dranken hoofdpijn veroorzaakt, en deze weder verdwijnt, zoo door braken de overmaat ontlast wordt. Ja migraine wordt gematigd, wanneer bij eene ledige maag nausea en vomitus volgen. M.

lijke middelen, welker narcotische eigenschap aangenomen is, nader, zoo kunnen wij volstrekt niet van allen staande houden, dat zij het plantaardig leven der zenuwmassa verhoogen (?); veel waarschijnlijker is het, dat zij hetzelve snel verminderen of vernietigen. Dit is namelijk zeer in het oog vallend bij het blaauwzuur. Hoe kon hetzelve het leven zoo spoedig opheffen, wanneer het niet oogenblikkelijk het vermogen der zenuwen tot polaire werking vernietigde? Het ophouden van het leven is slechts het gevolg van de vernietiging der zenuwwerking, juist zoo als de bliksem werkt, die, het zenuwleven doodende, noodwendig ook den ondergang van ademhaling en hartkloppen ten gevolge heeft. — Men heeft vele malen beproefd het blaauwzuur als geneesmiddel in te voeren; bij kinkhoest, catarrhus suffocativus, watervrees, in tetanus is hetzelve schier immer zonder gevolg toegediend. Deszelfs zwakkere vormen, voornamelijk het aqua laurocerasi, hebben bij borstlijden en krampachtig hoesten nog eenige verligting verschaft. Woedende hoofdpijn en een gevoel van geslagen zijn in alle spieren is de eenige werking van het blaauwzuur, waarop men rekenen kan. Ook de reuk van bloemen, welke blaauwzuur bevatten (jasmijnen, kamperfoelie, leliën, hyacinthen en m. a.), heeft geen beter gevolg. Welligt is het aan de toekomst voorbehouden uit dit gewigtig vergift nut te trekken." Ook Sundelin (l. c. Bd. 2. S. 87) spreekt zijn gevoelen zeer waar over het blaauwzuur en deszelfs werking uit. »Zelfs op de zorgvuldigste wijze bereid — zegt hij — is hetzelve nog een zoo onzeker en veranderlijk praeparaat, dat men het, naar mijn inzien, liever in het geheel niet als geneesmiddel moest aanwenden. Daarbij komt nog, dat, volgens nieuwere waarnemingen, zelfs kleine giften van dit middel in eenige gevallen eene bedenkelijke, ja doodelijke werking te weeg gebragt hebben. Ik voer daarom het blaauwzuur slechts bij naam aan, en bepaal mij overigens tot de blaauwzuurhoudende gedistilleerde wateren van planten, zoo als b. v. het aqua laurocerasi, het aqua amygdalar. amarar., welke in hunne werking niet wezenlijk van het blaauwzuur afwijken, gelijkvormiger bereid kunnen worden en langer het bederf wederstaan." Wanneer

nu Vogt (l. c. Bd. I. § 360) zelfs zegt: » De groote vlugtigheid van het blaauwzuur moet hetzelve ongetwijfeld meer dan eenig ander narcotisch middel bij acute ziekten aangewezen maken en datgene, hetwelk over deszelfs werking in het algemeen tot nog toe bekend is (d. i. in het jaar 1832), moet wel de gevallen laten bepalen, waar het bij koortsen, ontsteking en acuut borstlijden uitstekende diensten doen kan. Desniettegenstaande is hetzelve tot nog toe, en dan nog zelden bij koortsen, met het doel, om het koortsproces daardoor te veranderen en te verbeteren, maar meer om aan de indicatie van afzonderlijke toevallen en bijzonder lijden van organen te voldoen, het meest bij plaatselijke ontstekingen en chronische ziekten toegediend," — zoo weet men niet wat men daarvan denken moet. Wie nog zoo weinig koortsen en ontstekingen kent, dat hij hier, — beide klassen van ziekten zoo genomen, zoo als zij voor het grootste gedeelte voorkomen — waar de heilzame pogingen der natuur, nevens eene passive en slechts in hevige gevallen een active behandeling (als uitzondering op den regel) het voornaamste en gewigtigste zijn, — narcotica, onverschillig opium of blaauwzuur, hyoscyamus of pulvis Doveri (en waarom? misschien om rust en slaap te verschaffen, die toch vóór het acme der koorts niet intreden) voorschrijft, die verdient den naam van een echt rationeel practicus niet; hij is een blinde empirist, die iederen dag, ieder uur voor ieder verschijnseltje een middeltje voorschrijft, onverschillig of het middel tegen het hoofdgebrek gerigt is of niet, en of het verschijnsel, wanneer het geneesmiddel van de Apotheek komt, nog aanwezig of reeds lang van zelfs verdwenen is. Riecke (l. c. edit. 2ª pag. 15—16) zegt te regt: » Het lijdt geen twijfel, of men heeft van het blaauwzuur voor de behandeling van vele ziekten vele opgewondene verwachtingen gekoesterd; deze zijn in verloop van tijd zeer verminderd, en het schijnt, dat het middel daarom ook in lateren tijd veel minder is toegediend dan vroeger. Naar onze innige overtuiging evenwel wordt het steeds nog te veel gebruikt, en moet het, vooreerst ten minste, wegens de onzekerheid van deszelfs werking,

geheel en al uit de verzameling van geneesmiddelen verbannen worden.

In onze ook met betrekking tot de geneesmiddelen zoo zegenrijke tijd heeft het slechts eenige historische waarde, in het kort aan te voeren, dat men in longontstekingen, pneumonia notha et suffocatoria (Brera), bij bronchitis, catarrhus suffocatorius, peritonitis, metritis, hepatitis, bij kramp, cardialgie, colica, hysterie, spastische weeën, dolor facici, epilepsie, catalepsie, St. Vitusdans, trismus, tetanus, hartlijden, bloedvloeijingen, bandworm enz., het zuivere blaauwzuur inwendig heeft toegediend en inderdaad niet het ligt ontleedbare van Vauquelin, maar het waterige, spiritueuse blaauwzuur van Schrader, hetwelk zich langer goed houdt, p. D. van ½—1 droppel alle 2 uren en gestegen tot hoogstens 12 droppels daags. Elwert klom tot 40—50 droppels daags. Het blaauwzuur van Ittner en Schrader is ⅓ sterker dan het bovengenoemde. Het officinele blaauwzuur bestaat, volgens Magendie, uit 6 atomen water of wijngeest en 1 atoom zuiver blaauwzuur, volgens de methode van Gay-Lussac. In plaats van het onzekere vloeibare blaauwzuur hebben Robinet en Villerme het zuivere blaauwstof-potassium (*Cyanuretum potassii* — niet te verwisselen met het gewone blaauwstofzure ijzer en potasch) tot ¼ der dosis van het Vauquelin-Schradersche blaauwzuur voorgeslagen; het heeft evenwel weinig aanhang gevonden. De raad van Hufeland, om in plaats van Acid. hydrocyan. het blaauwstof-zink (*Cyanuretum zinci*) van ⅛—¼—½ grein 2—3 maal daags aan te wenden, heeft meer de opmerkzaamheid gaande gemaakt; Henning gaf het met goed gevolg bij cardialgia spastica, kramp van kinderen, dentitie en helminthiasis (z. Vogt, l. c. Bd. I. S. 160).

In plaats van het chemisch bereide blaauwzuur geef ik gewoonlijk het *Aqua folior. laurocerasi* p. D. 10, 20—30 droppels om de 2 of 3 uren bij spastisch hartlijden; bloedophooping bij bejaarde vrouwen, nu eens in verbinding met tinct. digitalis, dan eens met elixir acid. Halleri (z. *Prunus Laurocerasus*). Het zeer werkzame *Elixir anticatarrhale Hufe-*

landi, hetwelk de voortreffelijke man in eenen tijd voorschreef, toen de griep heerschte, bevat laurierkerswater. Het voorschrift is:

N°. 54. ℞. Extr. cardui benedicti ʒ j,
Extr. dulcamarae ʒ β,
Aq. foeniculi ℥ j,
Aq. laurocerasi ʒ j.
M. S. 4 maal daags 60 droppels.
(z. Hufelands *Encheirid. med.*)

ACIDUM HYDROCYANICUM VEGETABILE, Plantaardig blaauwzuur, is eene oplossing van de aetherische bittere-amandelolie in wijngeest en water (1 drachm. ol. amygdalar. aethereum wordt opgelost in alcohol, aq. destill. aa ʒ IX). De dosis is 2—3 droppels alle 2—3 uren. Deze oplossing verdient de voorkeur, vermits zij standvastiger in haar gehalte aan blaauwzuur is, langer het bederf wederstaat, en wegens de specerijachtige, aetherische olie nog prikkelende eigenschappen bezit.

ACIDUM HYDROSULPHURICUM, z. *Acidum hydrothionicum*.

ACIDUM HYDROTHIONICUM, *Acidum hydrosulphuricum*, *Aqua hydrosulphurata*, *Aqua hepatica*, Hydrothionzuur, Zwavelwaterstofzuur, is in vloeibaren toestand in alle natuurlijke zwavelbronnen, kunstmatig bereide zwavelwateren, verder in de calx antimonii cum sulphure, in de hepar sulphuris, sulphur auratum antimonii, kermes minerale enz. bevat. Het riekt onaangenaam naar vuile eijeren, smaakt prikkelend, zoetachtig, en kleurt het lakmoespapier rood. Groote giften van hetzelve zijn doodelijk, vermits zij het bloed ontbinden; de dood volgt onder grooten angst, blaauw roodachtig aangezigt, misselijkheid, braking en flaauwten. Nog spoediger doodt het geconcentreerd Zwavelwaterstofgas (*Gas hydrosulphuratum*); daarentegen is het een heerlijk middel bij phthisis pulmonalis purulenta, wanneer het met de dampkringslucht bij kleine hoeveelheden dag en nacht ingeademd wordt, tot welk einde in het zwavelbad Eilsen bijzondere kamers zijn, in welke dit gas zich

uit de zich daarin bevindende kleine fonteinen, welke zwavelwater leveren, ontwikkelt. Volgens de proeven van CHAUSSIER, NYSTEN, DUPUYTREN e. a., wordt de mensch, welke zuiver zwavelwaterstofgas inademt, zeer spoedig asphyctisch, en werkt dit vergift verlammend, narcotisch (SUNDELIN, l. c. I. pag. 195). De beste tegenmiddelen zijn: versche lucht, het begieten van het geheele ligchaam met koud water, water en azijn, inwendig en in clysmata, aqua oxymuricatica. Wordt intusschen het leven van zulke ongelukkigen al behouden, zoo is toch meestal het gevolg, dat de verlammingen nablijven en de zieken slechts zeer langzaam weder herstellen. Het vloeibare zwavelwaterstofzuur werkt, matig genomen, overeenkomstig met de zwavelpraeparaten: het bevordert zacht de huid- en longuitwaseming, minder de afscheiding van het darmkanaal, en werkt, bij dyscratische metastases, op de zenuwen voornamelijk weldadig. Vroeger was de zwavellever (*hepar sulphuris calcareum*) een tegenmiddel bij vergiftiging met arsenicum; tegenwoordig geven wij hier met regt aan het ijzerverzuursel hydraat (*oxydum ferri hydratum*), alle 2—5 minuten 1 theelep. vol met warm water, de voorkeur. Het beste is het *liquor oxydi ferri hydrati*, hetwelk de Apothekers in de meeste plaatsen van Duitschland in voorraad houden moeten, vermits dit praeparaat niet zoo spoedig bederft. Deszelfs bereidingswijze is volgens de Pharm. Borussic. de volgende: 4 oncen Liq. muriat. ferri (Ph. Boruss. van 1500 spec. gewigt) worden met 96 oncen aq. destillata verdund, en dan ijzerverzuursel met zooveel ammonia liquida als noodig is ($7^1/_2$ onc. ammon. liquid. Ph. Bor.) bijgevoegd. Het verkregene praecipitaat, hetwelk na afwassching met aq. destillata circa 12 oncen bedraagt en met ruim 1 once droog ijzerverzuursel hydraat overeenkomt, wordt in een maatglas met wijden mond gebragt, en zoo veel aqua destillata bijgevoegd, dat het geheel 16 oncen bedraagt. Het wordt in wel geslotene flesschen goed bewaard en vóór de toediening terdege omgeschud. Men geeft alle ¼—½ uur aan volwassenen 2, aan kinderen, 1 eetl. vol met warm water, totdat alle gevaarlijke toevallen verdwenen zijn (bij vergiftiging met arsenig- of arsenikzuur). Is evenwel de vergiftiging geschied met ar-

senig- of arsenikzure potasch, b.v. Liquor arsenicalis Fowleri of het technisch veel gebruik wordende dubbelzout van Marquer, dan moet het *Liquor acetatis ferri* toegediend worden. Dit bestaat uit eene oplossing van 4 deelen Liquor muriatis ferri, op bovengenoemde wijze tot een hydraat gemaakt, waarbij drie deelen azijnzuur van 1,06 en vervolgens zoo veel water gevoegd worden, dat het geheel 16 deelen bedraagt. Eene once van dit Liquor, met veel warm water toegediend, is voldoende om 4 oncen Liquor Fowleri geheel en al te ontleden. — Tegen chronische huiduitslagen, chronische jicht en cachexia mercurialis werken, zoo als bekend is, de natuurlijke en kunstmatig bereide zwavelbaden en het inwendig gebruik van zwavelwateren (*Eilsen*, *Nenndorf*, *Limmer*, enz.) zeer weldadig (z. *Balneum*). Een heerlijk middel tegen locale, acute jicht en zoodanig rheumatisme, alsmede tegen zweren, enz., is volgens eigene en vreemde ervaring het *Emplastrum antarthriticum Helgolandicum s. Empl. calcariae piceum*, hetwelk onlangs is bekend geworden (z. Droste en Holscher's *Hannov. med. Annalen* 1837. Bd. 2. Hft. 4. S. 822). Het wordt op de volgende wijze bereid:

*N°. 55. ℞. Picis liquidi ℥ j,
Cerae flavae ʒ jβ,
liquef. adde
Sulphureti calcis stibiati ʒ jβ.
M. exactiss. S. spoedig op dik leder te strijken en versch op het lijdende deel te leggen.

De pleister moet blijven liggen, totdat zij van zelve afvalt, hetgeen meestal eerst na den negenden dag het geval is. Zijn de pijnen en de roodheid der huid, b. v. bij podagra, nog niet geheel en al verdwenen, zoo wordt nog eenmaal de pleister versch bereid weder opgelegd. Wij bedienen ons tot nog toe aan het ziekbed van het zuivere kunstmatig bereide zwavelwaterstofzuur niet, doch schrijven hetzelve in zachteren, verdunden vorm als natuurlijk zwavelwater voor (z. *Balneum minerale*).

ACIDUM IGASURINICUM, z. *Acida*.

ACIDUM LACTIS, Melkzuur. Het werd reeds in de 18[de] eeuw door SCHEELE, in 1813 door BRACONNOT als zoogenaamd Nancyzuur (product van de gisting van verschillende plantaardige stoffen) ontdekt. GAY-LUSSAC en PELOUZE toonden aan, dat beide identisch zijn. Daar het melkzuur, hetwelk uit de melk verkregen wordt, bij de spijsvertering eene rol speelt, zoo beproefde MAGENDIE het bij gebreken in de spijsvertering, maagzwakte en moeijelijke spijsvertering, in den vorm van limonade of pastilli, en verkreeg voldoende resultaten; ook raadt hij het tegen blaassteenen aan, daar het de phosphorzure kalk spoedig oplost:

N°. 56. ℞. Acidi lactis liquid. ʒ j—ʒ iv,
Aquae communis ℥ viij,
Syr. sacchari ʒ ij.
M. S. alle 2—3 uren 1 eetl. vol.

N°. 57. ℞. Acidi lactis liquid ʒ ij,
Sacchar. pulv. ℥ j,
Olei vanillae gtt. iv.
Gummi tragacant. q. s.
M. f. pastilli pond. ʒ β dent. in vase bene obturat.
S. 2—3 maal daags 1—2 stuks.

(Z. MAGENDIE l. c. p. 415. RIECKE l. c. p. 416. THENARD l. c. Bd. 4. S. 251 en Bd 5. S. 627.)

ACIDUM LACTUCICUM, z. *Lactuca virosa.*

*†ACIDUM MALICUM, Appelzuur. Eerst in 1815 werd het door DONAVAN zuiver daargesteld. Het bevindt zich in alle zure appelen, alsmede in de sorbenbessen (van daar dat het ook *Acidum sorbicum* heet, van sorbus aucuparia afgeleid), berberissen, sleeën (wilde pruimen) pruimen enz. In zuiveren toestand, waarin het ongekleurd en slechts moeijelijk kristalliseerbaar is (in kogelvormig vereenigde zeszijdige zuiltjes), is het tot nog toe niet in de geneeskunde aangewend. In de apotheken dient het tot de bereiding van appelzuur ijzer (z. BISCHOFF l. c. Bd. 3. S. 343).

ACIDUM MECONICUM, Meconiumzuur. Dit zuur is een bestanddeel van het opium, hetwelk SERTÜRNER verkeerdelijk voor een hevig vergift hield, dat convulsiones, dyspnoë, zelfs uittering zou verwekken en ook bandwormen zou afdrijven; want FENOGLIO vond van dit alles niets bevestigd: hij gaf het aan dieren tot verscheidene greinen zonder schade; ook gaf hij de meconas sodae zonder gevolg bij twee aan taenia lijdende vrouwen p. d. tot 4 grein. Gelijke resultaten verkregen SÖMMERING, MULDER e. m. a. (z. VOGT l. c. I. pag. 125) aangaande het meconiumzuur. Alleen heeft men dit zuur nog niet tegen ziekten aangewend.

*ACIDUM MEPHITICUM, z. *Acidum carbonicum.*

*ACIDUM MURIATICO-NITRICUM, *Acidum chlorino-nitrosum*, *Aqua regis s. regia*, Salpeter-zoutzuur, Koningswater. Dit bestaat niet uit zuivere chlorine, maar bevat nog salpeterig zuur en water. Inwendig gaf men dit middel in dezelfde mate verdund als acidum muriaticum, ook tegen leverlijden, chronische exanthemata, syphilis; maar HEDENUS, SCOTT e. a. zagen na deszelfs gebruik groote maagzwakte, en daar de uitwendige aanwending van hetzelve in vele opzigten nog beter werkt (huiduitslag, stinkende halitus oris, zelfs salivatio voortbrengen kan), zoo geeft men het niet meer inwendig, maar slechts in waschwaters, geheele en halve baden. In een geheel bad liet ik kort vóór het instijgen 2 oncen zoutzuur, en terstond daarna 1 once salpeterzuur gieten, waarna het bad omgeroerd werd. Ik heb zulke baden nuttig bevonden bij dezelfde kwalen, waar men vroeger Koningswater inwendig gaf; bovendien ook bij jicht (tegen leverkwalen waren reeds voetbaden voldoende; voor ieder voetbad schreef ik ℥ i Acid. muriaticum en ℥ ½ acid nitricum voor; wekelijks werden er 2—3 genomen). Als omslagen op syphilitische zweren, is het Koningswater, behoorlijk verdund, met goed gevolg aangewend (MOHRENHEIM), alsmede tegen plaatselijke jicht (HUFELAND'S *Journal*, Bd. 28, St. 6).

*ACIDUM MURIATICUM, *Acidum hydrochloricum*, *Acidum salis communis*, *Spiritus salis acidus*, *Spiritus salis fumans Glauberi*, Zoutzuur, Zeezoutzuur, Chloorwaterstofzuur,

Het is waterhelder, van een zwakken reuk en 1,110—1,120 spec. gewigt. Zoo zoutzure zwaaraarde het verdunde zoutzuur troebel maakt, is het met zwavelzuur besmet; ijzer wordt in hetzelve ontdekt door ammonia liquida en bijvoeging van sulphuretum ammoniae hydrogenatum (donker nederslag). Het beste reagens voor zoutzuur en opgeloste chloormetalen blijft de oplossing van salpeterzuur zilver, welke een praecipitaat van chloorzilver te weeg brengt, dat een kaasachtig aanzien heeft en in verdund salpeterzuur onoplosbaar is. Dit gemeene zoutzuur is vlugtiger dan de andere minerale zuren; het brengt daarom in grootere giften, volgens Ferriar, duizeligheid en dronkenschap te weeg, en goede practici prijzen het daarom bij febr. nervoso-putrida aan; want het brengt eene aangename warmte in de maag en het geheele ligchaam voort, doet den pols opkomen, terwijl het bloed er als het ware nieuw leven door verkrijgt, en de afscheiding van zweet en urin vermeerderd wordt. Op dezen grond verdient het acidum muriaticum dilutum. p. d. van 10—25 droppels, alle 2—3 uren met veel siroop, haverslijm, of in eene groote hoeveelheid water toegediend, boven andere zuren in de volgende ziekten de voorkeur: 1. Bij den overgang van onstekingskoorts in febr. nervosa en putrida (wanneer er geene sordes, welke hetzelve tegenaangewezen maken, aanwezig zijn). 2. In de febr. nervosa versatilis P. Frank, waarbij sterke brandende hitte, groote onrust, onregelmatige, volle, welke, ligt zamendrukbare pols, snelle afwisseling van roodheid en bleekheid der wangen, erethismus vasorum et nervorum, en in het algemeen eene groote afwisseling en veel onbestendigheid in de symptomen, waargenomen wordt. 3. In de febr. paralytica Reil et Himly, waarbij de hoofdsymptomen torpor, sopor, stupor, deliria blanda en ware adynamie zijn. Hufeland, Reil, Kortum e. m. a. bevalen het hier zeer aan. Grootere giften zijn dan aangewezen, b.v.

N°. 58. ℞. Acidi muriatici ʒ ij,
Aquae destillatae ℥ iv,
Syr. communis ℥ ij.
M. S. alle 2 uren 1 eetl. vol in een kopje haverslijm.

4. Bij typhus contagiosus is onder dezelfde omstandigheden als bij andere zenuwkoortsen, voornamelijk evenwel bij de meer congestieve vormen, het zoutzuur het beslissendste hulpmiddel (z. Vogt l. c. I. pag. 64). Ook in het begin van het tweede tijdperk van typhus abdominalis, bij exanthematische en hectische koortsen met colliquatief zweet, heeft men het Acidum muriaticum nuttig bevonden. — Wat de chronische ziekten, waartegen men hetzelve somwijlen met goed gevolg heeft toegediend, aangaat, heeft men hetzelve toegediend tegen jicht, lithiasis, maagkwalen, ziekten van de lever en het poortaderstelsel, chronisch zenuwlijden, zelfs tegen epilepsie. Ook roemt men het middel in alle specifieke dyscrasiën, voornamelijk bij syphilis secundaria en chronische huiduitslagen (Vogt l. c. Bd. 2. S. 65). Hufeland prijst het salpeterzuur aan tegen chronische herpes, scabies, voetzweren uit eene algemeene dyscrasie voortgesproten; ik wendde hier met goed gevolg zoutzuur aan, alsmede bij mercuriaallijden, chronische exanthemata ten gevolge van leverlijden met gelijktijdige icterische toevallen; ook heeft men het inwendig tegen klierziekte aangewend; kinderen verdragen het goed, wanneer het goed ingewikkeld is. Tegen blennorrhoea ventriculi et intestinorum, stranguria pituitosa, steenziekte der pisbereidende werktuigen, wanneer de steen uit phosphorzure kalk bestaat, tegen lijden der dunne darmen, wanneer daarmede geen ontstekingachtige toestand verbonden is, heeft men hetzelve aangeprezen. Uitwendig bezigt men hetzelve in siroopjes, gorgeldranken en waschwaters bij stomacace, angina gangraenosa, bij tinea capitis, voornamelijk bij cancer aquaticus, hospitaalversterving (als bijtmiddel) (z. Sundelin l. c. Bd. 2. S. 205). Wil men zacht en aanhoudend werken, zoo bezigt men (bij cancer aquaticus, gangraena nosocomialis, tinea capitis) eene zalf, uit ʒ j zoutzuur op ℥ j vet. Als penseelsiroopje tegen angina enz. dient:

N°. 59. ℞. Acid. muriatici ʒ ij,
Syr. mororum ℥ j β—℥ ij.
M.

Neumann (l. c. pag. 49) geeft aan het zoutzuur boven alle andere zuren de voorkeur, vermits het minder de tanden aandoet, behoorlijk verdund (ʒ j op 6 oncen water) de maag niet bezwaart (misschien wegens verwantschap met het maagsap, hetwelk, volgens Tiedemann's onderzoekingen, uit azijn- en zoutzuur bestaat) en weldadig op het slijmvlies van maag- en darmkanaal werkt. »Bij koortsen — zegt Neumann — wanneer de slijmvliezen zich in eenen zekeren graad van erethismus bevinden, die dezelve taaije slijm doet afscheiden en de vorming van pustulae begunstigt, welke wij als begeleidsters van febris typhoidea kennen, bestaat er geen middel, dat deze afscheiding zoo spoedig verandert en aan den normalen toestand doet naderen, als het Acidum muriaticum. Vervolgens werkt het ook weldadig op het systema arteriosum. Is het juist deze werking op de slijmvliezen, welke onmiddelbaar op het hart werkt, of verandert het zuur de crasis van het bloed, of werkt het op de wanden der arteriën? Genoeg, hetzelve bedaart het vaatstelsel; de pols wordt langzamer en komt meer op. Alleen dan, wanneer zich reeds diarrhoea geopenbaard heeft, wordt het zuur niet verdragen; andere colliquatieve verschijnselen, voornamelijk zweet, verbetert het. In febris biliosa en typhoidea is de werking van dit zuur zoo in het oog vallend, dat deszelfs waarde algemeen erkend is, en de verschillendste meeningen omtrent de zitplaatsen dezer ziekten toch daarin overeenkomen, dat hetzelve het werkzaamste geneesmiddel is. Even zoo uitmuntend is deszelfs werking bij acute exanthemata, voornamelijk bij pokken, wanneer deze confluеren en met hevige angina en koorts vergezeld gaan. Bij tusschenpoozende koorts bezigt men het zuur als bijvoegsel bij decocta corticis peruviani, daar deze zonder hetzelve geen alcaloid bevatten. Bij loodvergiftiging is het een hoofdmiddel; chloruretum plumbi is eene in de menschelijke vochten onoplosbare zelfstandigheid; het nut, hetwelk hetzelve hier aanbrengt, kan evenwel meer in deszelfs gunstige werking op het slijmvlies van het darmkanaal dan in eene chemische werking bestaan. — Van groot nut kan nog het zoutzuur bij chronische haemorrhagiën wezen, en zoowel bij

aphthae van kinderen, als bij die, welke bij exanthematische of hectische koorts te voorschijn treden. NEUMANN bestrijkt zoodanige kinderen met Acid. muriat ʒ j Syr. rubi idaei ʒ vj. Dit mengsel verwijdert ook zeker aphtheus uitslag aan de armen en op den rug van pasgeborenen.

*ACIDUM MURIATICUM OXYGENATUM, *Acidum salis dephlogistisatum*, *Chlorum*, *Halogenium*, Geoxygeneerd zoutzuur, Chloor, Chlorine, Halogeen. Men heeft het chloorgas bij longtering laten inademen, om dezelve te genezen, terwijl men aanvankelijk 5—8 druppels met chloorgas verzadigd water in eene machine met warm water mengde en den damp 2—4 maal daags inademen liet, allengs tot 25 droppels stijgende; of men ontwikkelde het gas in de kamer zelve, uit keukenzout, bruinsteen en zwavelzuur. De laatste handelwijze is minder aanbevelingswaardig, daar het de longen te zeer prikkelt. GANNAL, COTTERAU, CHEVALLIER, MURAY en anderen willen deze kuur, maanden lang voortgezet, bij phthisis pulmonalis tuberculoso-exulterata nuttig bevonden hebben; anderen, als BAILLY, BAYLE, RULLIER enz., verwerpen dezelve als schadelijk. Zekere waarnemingen ontbreken nog; zoo veel evenwel is zeker, dat het gas bij iederen geprikkelden toestand tegenaangewezen is. Daarom kan ik het niet bij de echte phthisis pulmonalis tuberculosa van jonge lieden, maar alleen bij phthisis pituitosa van oude, voor prikkels minder gevoelige voorwerpen, aanbevelen. Zeer nuttig is evenwel het chloorgas, in een schoteltje voor den mond gehouden, bij flaauwten en asphyxie, door het gas, hetwelk in riolen ontwikkeld wordt, gezwaveld waterstofgas, te weeg gebragt (BUCHNER, LABARRAQUE, HÜNEFELD, z. VOGT l. c. Bd. 2. S. 47). Het vloeibare chloor (*Aqua oxymuriatica*, *Acidum muriaticum oxygenatum liquidum*), eene oplossing van chloorgas in water, werkt, volgens het zeggen van vele practici, inwendig toegediend, zeer overeenkomstig met het zoutzuur, maar zachter. NEUMANN (l. c. pag. 50) zegt, dat kinderen het wegens deszelfs reuk en smaak moeijelijk innemen. »Het verdrijft de aphthae even eens als het zoutzuur; echter is het laatste beter in te nemen. In het algemeen heeft men

het overal nuttig bevonden, waar wij bij het zoutzuur melding van gemaakt hebben, waarom ik geloof dat het geen voorkeur boven dit zuur verdient, behalve ter vernietiging van smetstoffen, in welk geval het als waschmiddel uitstekende diensten doet. Het dient eveneens ter verdrijving van een onaangenamen reuk, terwijl deszelfs dampen (z. *Fumigationes oxymuriaticae*) de eigenschap bezitten om de bezwangerde lucht, kleeding enz. van dierlijke smetstoffen te bevrijden." Ook tegen het pestcontagium is, volgens NEUMANN, het aqua oxymuriatica het zekerste voorbehoedmiddel. Hij prijst het verder aan bij acute gastromalacie, tegen eenen onaangenaam riekenden adem (ʒ ij aq. oxymuriatica op ℥ iij aq. rubi idaei), minder bij vergiftiging met blaauwzuur, waar hij aan de spir. salis ammoniaci anisat. (nog beter spir. salis ammoniaci causticus, MOST) de voorkeur geeft. Het Aqua oxymuriatica, niet te oud en goed voor licht en lucht beveiligd, vermits het anders spoedig bederft, kan men p. D. van ½—3 drachma's met water verdund geven, en zoo de zieke het spoedig doorslikt, worden de longen door het zich ontbindende gas niet geprikkeld. Ik heb het bij erethische, exanthematische koortsen, bij scarlatina infantum met aandoeningen van het hoofd, en verhoogde zenuwgevoeligheid, daar waar de synocha nervosa meer in typhus dreigde over te gaan, waar de hitte brandend, de uitslag donker, de adem onaangenaam van reuk, het hoofd zeer sterk aangedaan was, met zeer goed gevolg toegediend, en dat, hetwelk KOPP, PFEUFER, GÖDEN, ten goede waargenomen hebben, geheel en al bevestigd gevonden. Bij ontstekingskoorts van kinderen, welke tanden krijgen, wordt het door geen ander middel overtroffen, voornamelijk bij sterke hitte, roodheid van huid en wangen, groote onrust, aandrang van bloed naar het hoofd. » Hier matigt hetzelve — zegt KOPP (*Denkwürdigkeiten*, Bd. 2) te regt — niet alleen op eene bewonderenswaardige wijze de koorts, zoodat alle gevaarlijke symptomen derzelve afnemen en de crisis regelmatig in alle afscheidende organen (de huid, slijmvliezen, nieren, speekselklieren enz.) intreedt, maar het werkt ook tijdens het innemen, door onmiddelbare aanraking gunstig op de ontsto-

kene met apththae bezette mond- en keelholte." (Indien met zulke koortsige toestanden diarrhoea gepaard gaat, zoo geef ik hetzelve in een dec. rad. salepis.) Wij kunnen ons evenwel met het gevoelen van NEUMANN, welke dat heerlijke middel met het zoutzuur gelijk stelt, niet vereenigen. Voor kinderen van 1, 4—10 jaren is de volgende vorm het meest gepast:

N°. 60. ℞. Aquae oxymuriaticae ℥ j,
Aquae destillatae simpl. ℥ iij,
Syr. sacchari ℥ j.
M. S. alle uur ½—1 eetl. vol.

Tegen chronische urticaria, herpes, porrigo, tertiaire syphilis, tegen ophoopingen in de lever, heb ik het chloorwater zoowel in- als uitwendig met goed gevolg toegediend. Lijders aan roodvonk heb ik met onverdund chloorwater laten wasschen.

*ACIDUM MURIATICUM OXYGENATUM LIQUIDUM, z. *Acidum muriaticum oxygenatum.*

*ACIDUM NITRICUM, *Aqua fortis, Spiritus nitri acidus*, Salpeterzuur, Sterkwater. Aan dit zuur, hetwelk in groote giften een bijtend, door gangreen doodend vergift is, ontbreken de tonische eigenschappen van het zwavelzuur en de prikkelende van het zoutzuur; daarentegen werkt het prikkelend op het klierstelsel, op de watervaten, op lever, milt, pancreas en nieren, en heeft alzoo eenige overeenkomst met het calomel. Men heeft het salpeterzuur, met eene toereikende hoeveelheid water verdund, tegen al die acute en chronische ziekten, waartegen men het zoutzuur aanprijst, aangewend (z. *Acidum muriaticum*). Ik geef aan het laatste, nog meer aan het chloorwater, de voorkeur, doch heb van het *Acidum nitricum dilutum* (2—3 maal daags 5, 10 tot 20 droppels in een kopje haverslijm), voornamelijk in chronische leverziekten met icterische verschijnselen en tegen hospitaalversterving, nut gezien. NEUMANN daarentegen houdt niet veel van hetzelve. Hij zegt (l. c. pag. 49): » Salpeterzuur zoude eens syphilis genezen; hetzelve heeft het echter niet gedaan, waarom het gevoegelijk, even als het phosphorzuur, uit de inwendige genees-

kunde geheel en al verbannen kan worden. Uitwendig, met gelijke deelen kaneelwater vermengd, geneest het vorstbuilen." Vogt (l. c. Bd. 2. S. 69) voert nog aan, dat men het middel in Indië tegen cholera orientalis (met dec. columbo en kaneelwater), bovendien bij syphilis, lithiasis urica, scrophulosis en dyscrasia ulcerosa nuttig bevonden heeft. Hij wil bij dit zuur alcohol, naphtha, opium en specerijen gevoegd hebben, om het gemakkelijk te doen verteren. Het rookende salpeterzuur (*Acidum nitroso-nitricum, Acidum nitricum concentratum, Spiritus nitri fumans Glauberi, Acidum nitri fumans,* z. Ph. Belg. pag. 98) heb ik, volgens Nopitsch, in verscheidene gevallen als roodmakend, deriverend middel bij lijders aan typhus nuttig bevonden, terwijl de opperhuid in scrobiculo cordis ter uitgebreidheid van eenen handpalm daarmede bestreken wordt (z. Most *Med. Chir. Denkwürdigkeiten* Bd. 1). In den vorm van zalf, als *Unguentum oxygenatum, Axungia oxygenata* (ʒ β—ʒ j op ℥ j reuzel; de Pharm. Belgica neemt 1 deel zuur op 16 deelen reuzel z. l. c. pag. 177) doet het zeer veel dienst bij atonische zweren, bij chronische exanthemata, bij oude winterbuilen, zwellingen van beenderen, en gewrichten (hier, volgens Rust, ℥ j op 8 ℔ water als fomentatio).

*ACIDUM NITRICUM CONCENTRATUM, z. *Acidum nitricum.*

*ACIDUM NITRICUM DILUTUM, z. t. z. p.

*ACIDUM NITRICUM FUMANS, z. t. z. p.

*ACIDUM NITRICO-MURIATICUM, z. *Acidum muriatico-nitricum.*

*ACIDUM NITROSO-NITRICUM, z. *Acidum nitricum.*

††ACIDUM OXALICUM, Zuringzuur. Dit zuur en deszelfs verbinding met potasch, Zuringzure potasch (*Superoxalas potassae, Sal acetosellae*) zijn beide hevige vergiften, verstoren in groote giften het slijmvlies van de maag, brengen spoediger dan arsenicum of sublimaat den dood te weeg, en wel het meest in verdunden toestand, wanneer zij terstond opgeslorpt en door verlamming der zenuwen den dood veroorzaken. Voorafgaan: hevige buikpijnen, misselijkheid, bra-

king, flaauwten, stuipen. Tegenmiddelen zijn: versch bereid kalkwater, subcarbonas magnesiae pulverisat., subcarb. calcis pulverisat. Het is eene groote dwaling, dat men het zuringzuur in verscheidene handboeken als in werking aan het wijnsteenzuur gelijk vermeld heeft, ja in oude pharmacopoeën vindt men het onder pulv. refrigerans opgeteld.

*†ACIDUM PECTICUM, Geleizuur, Pectinzuur. Hetzelve werd het eerst door Braconnot in de knolwortels der dahlia's, aardappelen, selderij, naderhand nagenoeg in alle vleeschige wortelen, gele rapen, in de basten der boomen, in vele zaden gevonden, en is identisch met hetgeen wij algemeen gelei noemen. Het is nagenoeg ongekleurd, smaakt zuur, en kleurt het lakmoespapier rood. Alcohol, zuren, salpeter maken het tot eene doorschijnende zwarte gelei. Met potasch vormt het een zeer oplosbaar zout, waarvan kleine hoeveelheden groote massa's suiker bevattende vloeistoffen tot eene gelei maken. Braconnot beveelt dit zuur aan tot het bereiden van geleiachtige limonade voor koortslijders met suiker en citroensap, als tegengift bij vergiftiging met koper-, lood-, zink-, spiesglans-, en kwikzilverzouten, met uitzondering van het sublimaat, den tart. emeticus en lapis infernalis. Daarentegen meent van Santen (Poggendorf's *Annalen d. Phys.* 1827. St. 1. pag. 117), dat het noch uit een pharmaceutisch, noch uit een oeconomisch oogpunt van eenige waarde is.

ACIDUM PHOSPHORICUM, Phosphorzuur. Werkt overeenkomstig met het zwavelzuur, maar veel zwakker. De dosis van zuiver phosphorzuur is 10—30 droppels, 3 maal daags. Rust geeft tegen caries inwendig het volgende:

N°. 61. ℞. Asae foetid.,
Acid. phosphorici sicc.,
Pulv. rad. althaeae āā ʒ ij,
M. f. pil. gr. ij,
S. 3 maal daags 3—4 pillen.

Sundelin (l. c. II. 209) prijst het aan tegen pollutiones, hysterische aandoeningen, longtering, bloedvloeijingen (z. Rust

Helkologie Bd. II. S. 192. WOLF en HUFELAND's *Journal* Bd. 51. St. 5). Ook zoude hetzelve de geslachtsdrift opwekken. Ik houd het met NEUMANN voor ontbeerlijk, dewijl ik het zoutzuur voor hetzelve in de plaats stel, hetwelk veel meer geneeskracht bezit. Ook uitwendig bij zweren helpt het weinig, zoodra een algemeen lijden, dyscrasia cancrosa, scrophulosa etc., er de oorzaak van is.

††ACIDUM PRUSSICUM, z. *Acidum hydrocyanicum.*

*ACIDUM S. ACETUM PYROLIGNOSUM, Brandige houtazijn. Het heeft, volgens de proeven van BERRES (1823, hoewel reeds GÖTTLING in 1771 het kende, LOWITZ in 1793, MEINEKE in 1817 het beproefde), deszelfs bijzondere kracht aan het bijgemengde empyreuma te danken, waarom deszelfs inwendig gebruik krampen doet bedaren en het als een nervinum volatile kan beschouwd worden. *Dosis:* 5—15 droppels 3—4 maal daags, in een slijmig voermiddel tegen gastromalacia infantum. Hier volgens PITTSCHAFT:

N°. 62. ℞. Acid. pyrolignosi ʒ j,
Aq. flor. naphae ℥ ij,
Syr. emulsiv. ℥ j.
M. S. alle uur ½ eetl. vol.

Ook bij febr. putrida, hysteromalacie (z. KLAATSCH, in HUFELAND's *Journal* 1823 febr.). Groote doses houtazijn werken ligt vergiftig. Reeds giften van 1 drachma brengen angst, duizeligheid, beven der ledematen, stuipen te weeg. Tegenmiddelen zijn: vomitiva, oleosa, carbonas potassae, opium (z. BISCHOFF l. c. Bd. 3. pag. 353). Veel meer is de houtazijn door HEIM, VON AMPACH, HARLESS, mij en anderen tegen vuile slappe zweren, cancer aquaticus met goed gevolg gebezigd geworden. Men bevochtigt er plukselwieken mede, en legt die 3 maal daags versch op de gangraeneuse verstoorde deelen, waarna ik binnen 3 dagen verdwijning van den cadavereusen stank, verwijdering van den sphacelus, eene goede roode kleur van de zwerende oppervlakte en nieuwe goede granulatie waarnam. » De houtazijn is een der beste middelen bij

versterving, om den stank de sphaceleuse deelen, alsmede om de vorming en schadelijke opslorping van ichor te voorkomen. Even zoo nuttig heeft dezelve zich volgens Berres getoond, bij drooge versterving der ledematen, bij gangraena ex decubitu, bij stomacace, angina gangraenosa en mercurialis." (Vogt l. c. I. pag. 266.) Om het middel minder te doen doorgrijpen, verbindt of bestrijkt men de deelen met verdunden houtazijn (1 deel met 4—8 deelen water), nadat men dezen 1—2 maal zuiver aangewend heeft. Buchanan prijst inspuitingen van verdunden houtazijn aan, bij doofheid met etterige uitvloeijing uit de ooren; Barth bij angina gangraenosa scarlatinae; Harless bij carcinoma uteri, om den afschuwelijken stank weg te nemen; Rust fomentationes van dezelve bij gangraeneuse winterbuilen; Berres bij porrigo (z. Bischoff l. c. Bd. 3 pag. 358); Kopp bij anthrax van oude lieden, bij carcinoma.

*N°. 63. ℞. Acid. pyrolignos. rectific. ℥ β,
Aq. cinnam. simpl. ℥ iv,
Syr. moror. ℥ ij.
M. D. in vitro charta nigra involuto.
S. mondspoeling (Phoebus).

N°. 64. ℞. Inf. rad. cal. arom. (ex ʒ ij) ℥ vj,
Acid. pyrolignosi crudi ℈ j,
Syr. chamomill. ℥ β,
M. S. Alle uur 1—1½ eetl. vol.

Berres, bij versterving.

*N°. 65. ℞. Acid pyrolign. crudi ʒ j β,
Mell. rosar. ℥ j.
M. S. Om aan te strijken.

Heim, bij waterkanker.

N°. 66. ℞. Acid. pyrolign. crudi,
Olei terebinth. rectif.,

Liq. anodyn. miner. Hoffm. āā ʒ β.
M. S. Iederen avond 2 droppels in den gehoorgang te droppelen.

Buchanan, bij doofheid met eene uitvloeijing van stinkenden etter.

N°. 67. ℞. Furfur. ℔ β,
Pulv. sem. lini ℥ j,
M. bene et adde:
Acid. pyrolignosi crudi q. s.
ut fiat cataplasma.

(Door Engelsche artsen bij onzuivere zweren aangewend; z. Riecke l. c. pag. 27.)

*N°. 68. ℞. Acid. pyrolign. crudi,
Carbon. tiliae alcoh. āā ʒ j,
Tinct. cinnamomi ʒ ij,
Mell. rosarum ℥ j β.
M. S. Om het tandvleesch mede te bestrijken.

(Tegen atonische, stinkende zweren; z. Radius l. c. p. 16.)
Bij carcioma uteri prijst men inspuitingen van 1 deel Acidum pyrolignosum en 8 deelen water aan. De gerectificeerde houtazijn wordt alleen inwendig toegediend. Zoo hij niet goed bewaard wordt, wordt hij even als de ruwe, met den tijd ontleed en onbruikbaar. In den handel zijn ook vervalschingen van denzelven voorgekomen. Men heeft een mengsel van azijn, water en oleum animale, of ook het aqua nativa lignorum, voor echten houtazijn in den handel gebragt. Riecke (l. c. pag. 26) houdt het voor zeer waarschijnlijk, dat de oorzaak van het door de *Mailänder ärtzl. Committé* ter beproeving van het middel in een groot hospitaal uitgesprokene ongunstige oordeel wel daarin zal gelegen zijn, dat de gebruikte houtazijn slecht geweest is.

†ACIDUM PYRO-TARTARICUM, Brandig wijnsteenzuur.

Hetzelve werd vroeger als een verhittend diaphoreticum, ook na flaauwten, schrik, p. D. van 20—30 droppels in warme thee toegediend, en wel nu eens als *Liquor pyro-tartaricus s. Spiritus tartari*, dan weder als *Mixtura simplex*, bestaande uit:

N°. 69. ℞. Spir. tartari ℥ iv,
Spir. angelicae compos. ℥ vj,
Acid. sulphuric. ℥ β.
M.

Men gaf het middel ook bij rheumatisch-catarrhale kwalen; wij geven daartegen, om te zweeten, liquor anodyn. en liq. cornu cervi succinatus āā met infus. sambuci en spir. Mindereri.

*ACIDUM SALIS COMMUNIS, z. *Acidum muriaticum.*

*ACIDUM SALIS DEPHLOGISTISATUM, z. *Acidum muriaticum oxygenatum.*

*†ACIDUM SORBICUM, z. *Acidum malicum.*

*ACIDUM STIBIOSUM, z. *Protoxydum stibii album.*

†*ACIDUM SUCCINICUM, *Sal succini depuratum seu volatile*, Barnsteenzuur. Dit zuur is een balsamisch middel, met de benzoë overeenkomstig, hetgeen nog meer met de *Flores succini* het geval is (p. D. 5—15 gr.), welke wegens haar empyreumatisch beginsel door de ouden als een zenuwversterkend, opwekkend, krampstillend middel met goed gevolg in die gevallen zijn toegediend, waar wij castoreum, carbonas ammoniae en moschus geven. Het Acidum succinicum wordt p. D. van 5—10 gr. in oplossing (ʒ β in aq. cinnamomi vinos. ℥ j, en syr. cinnamomi ℥ β, alle uur ½—1 eetl. vol), of in poeder- en pillenvorm, ook wel met moschus, castoreum, opium toegediend (z. Lincke l. c. I. 25). De oudere artsen schatteden dit middel bij gangraena senilis, bij metastases van jicht, van rheumatismus, bij suppressio mensium zeer hoog; het verdient op nieuw beproefd te worden (hoewel L. W. Sachs, l. c. Bd. I, pag. 153, het voor ontbeerlijk houdt) in acute koortsen met groote adynamie, bij gevaarvolle metastases van exanthematische koortsen, van het podagra naar de maag enz., vermits het zeer sterk op de huiduitwaseming en urinafscheiding werkt. De heerlijke verbinding

van barnsteenzuur met ammonia liquida als *Liquor cornu cervi succinatus* of met Liquor anodynus aa (*Liquor antarthriticus Elleri*) is een goed antispasmodicum, gelijk ieder arts weet (BISCHOFF l. c. 3. pag. 57). z. *Succinas ammoniae.*

*ACIDUM SULPHURICUM, *Acidum vitrioli s. vitriolicum, Oleum vitrioli*, Zwavelzuur, Vitrioololie. Het zuivere verdunde zwavelzuur (*Acidum sulphuricum dilutum, Acidum vitriolicum dilutum, Spiritus vitrioli*) werkt in eene hooge mate tonisch, adstringerend, en doet evenwel de spijsvertering veel minder aan dan salpeterzuur, waarom men het zonder schade kan laten voortgebruiken. Tot inwendig gebruik bedient men zich van het bovengenoemde verdunde zwavelzuur (hetwelk volgens de Ph. Belg. uit één deel zuur en 5 deelen water bestaat, z. l. c. p. 97) p. D. 15—20 droppels in een kopje water of mucilago, of van het zuur van HALLER (*Elixir acidum Halleri, Alcohol sulphuricus acidus, Aether sulphuricus acidus*), d. i. 1 deel zwavelzuur en 3 deelen alcohol (de Pharm. Belgica schrijft gelijke deelen voor, z. l. c. pag. 196), waarvan men p. D. 10—15 droppels in het zelfde voermiddel nemen kan, of het nog zwakkere Elixir van MYNSICHT (*Elixir vitrioli Mynsichti s. Mixtura s. Tinctura aromatico-acida*), waarvan men 25—30 droppels in water of rooden wijn kan laten gebruiken. Daar de oude bereidingswijze van dit elixir ongelijke praeparaten leverde, zoo schrijft de nieuwe Pruissische Pharmacopoea 1 deel zuur en 12 deelen tinctura aromatica voor (z. verder *voorschrift N.* 72). Het is mij een onontbeerlijk, zacht werkend middel. Het *Elixir acidum Dippelii* (1 deel zuur op 2 deelen alcohol) is in onbruik geraakt; daarentegen is het oude *Aqua Rabelii* (1 deel zwavelzuur op 3 deelen wijngeest) nog iets sterker dan de *Mixtura sulphurico-acida Ph. Boruss.* (z. VOGT l. c. II. pag. 72). Het laatste zoude het oude *Elixir acidum Halleri* vervangen. Dit is evenwel niet zoo. Het bevat voor het grootste gedeelte onveranderden wijngeest en onveranderd zwavelzuur; het zuur van HALLER en DIPPEL daarentegen meer ether, dewijl bij vermenging van 1/7 Acidum sulphuricum en 6/7 alcohol (bestanddeelen der mixtura sulphurico-acida Ph. Boruss. novae) weinig warmte

ontwikkeld wordt, terwijl daarentegen bij het elixir acidum Halleri en dat van Dippel een hooge warmtegraad en sterke chemische werking van het zwavelzuur op de bestanddeelen van den alcohol wordt waargenomen, welke de vorming van ether veroorzaakt (z. F. P. Dulck l. c. I. pag. 160). In adynamische, gal- en gastrische koortsen, bij febris ardens, waar de huid brandend heet en droog en de dorst hevig is, maar geen sordes of plaatselijke ontsteking aanwezig is, — in de gedurende eenige jaren zoo zelden waargenomene, somtijds primaire, vaker echter secundaire febr. putrida (gevolg van febr. gastrica), waarbij sterk orgasmus, bovenmatig verzwakkend zweet, maar geen ware torpor met stupor aanwezig zijn, is het zwavelzuur door geen ander middel te vervangen. Bij mazelen is het tegenaangewezen door het met dezelve gepaard gaande ontstekingaardig longlijden; bij scarlatina is aqua oxymuriatica veel beter; tegenaangewezen is het verder bij physconia van lever en milt, bij aanmerkelijke maagzwakte, bij het opkomen van acute exanthemata. Zoo bij koortsen de aanwezige sordes door braak- of purgeermiddelen nog niet verwijderd zijn, doet het zwavelzuur kwaad; maagpijn, hevige, onnoodige diarrhoeae en grootere adynamie zijn het gevolg van deszelfs toediening.

Het *Elixir acidum Halleri* is een zeer voortreffelijk middel in vele ziektetoestanden:

1. Bij febris nervosa met sterk orgasmus van het bloed, erethismus vasorum et nervorum, bij sterke nerveuse congestie, aanmerkelijke hitte, profuse huiduitwaseming, wanneer er geene sordes aanwezig zijn en de tong zuiver is. Ik geef hier aan hetzelve boven het gewone verdunde zwavelzuur daarom de voorkeur, omdat het meer op de huid werkt, waarom het ook een zoo heerlijk palliatief middel bij colliquatief zweet van hectische lijders is (*).

(*) Ik schreef het *Elixir acidum Halleri* met frambozensap eens mijnen aan typhus nosocomialis lijdenden, thans overledenen vader in groote giften voor. De deliriën verdwenen, en hij verblijdde er zich over, dat ik, nog student en onervaren, dit middel hem had toegediend. Hij herstelde in 3 weken en leefde na dezen tijd (1813) nog 19 jaren.

2. In tusschenpoozende koortsen doet het veel nut, voornamelijk in de koortshitte, met siroop en water toegediend. Dikwijls blijft de koortsaanval daarna geheel en al weg, zoo als ik dit ook in de jaren 1807—1814 dikwijls van het zoutzuur gezien heb, hetwelk als volksmiddel, in Hanover, toenmaals veel tegen intermittens van 20—25 droppels 3 maal daags gebruikt werd.

3. Brühl Cramer, Roth en anderen gaven gedurende 14 dagen en langer Acid. sulph. dilutum tegen delirium tremens; b.v. het volgende:

*N°. 70. ℞. Acidi sulphurici diluti ʒ j,
Aquae menth. crispae ℥ vj,
Extr. trifolii fibrini,
Extr. card. benedicti āā ʒ j.
M. S. 3—4 maal daags ½ eetl. vol met een kopje water.

Het *Elixir acidum Halleri* heeft mij in verscheidene gevallen in verbinding met amara dezelfde dienst gedaan; even zoo ook het *Elixir vitrioli Mynsichti*, hetwelk volgens de oudere bereidingswijze werkzamer is dan de nieuwere *Tinct. acid. aromatica Pharm. Bar.* De Pharm. Belg. (l. c. pag. 173) geeft van de *Tinctura acida aromatica, s. Elixir acidum aromaticum s. Elixir vitrioli acidum*, het volgende voorschrift:

N°. 71. ℞. Alcohol. sulphur. acidi ℥ iv,
Spir. vini grad. 20 ℥ viij,
Corticis cinnamomi,
Rad. zingiberis āā ℥ β.
M. Digerantur per octiduum vase clauso frigide.

Het oude voorschrift van Mynsicht (l. c. pag. 270) is:

N°. 72. ℞. Rad. calami aromatici ℥ j,
Rad. galangae minoris ℥ j β,
Rad. zingiberis alb. ʒ iij,
Herb. menth. crisp.

Herb. salviae acutae ãa ℥ β,
Caryophyllorum
Cortic. cinnamomi ãa ʒ iij,
Cortic. citri,
Nuc. moschat.,
Cubebarum ãa ʒ ij.
Incisa, contusa infundantur per 8 dies cum
Ol. vitrioli ℥ iij,
Alcohol. vini ℥ XXIV,
Liquore colato dissolvantur
Sacchari albi ℥ IV.
Filtrentur. (z. TRILLER pag. 141.)

Dit heerlijke praeparaat heb ik aan hypochondristen, die aan apepsie en andere maagaandoeningen, alsmede aan vele uit ziekelijk verhoogde venositeit voortkomende ongesteldheden leden, dikwijls weken lang met het beste gevolg toegediend.

4. Onlangs heeft men het Elixir acidum Halleri ook uitwendig ter inwrijving tegen rheumatische pijnen, b. v. tegen rheumatische kiespijn op de wang ingewreven, aanbevolen. Het brengt een gevoel van branding en roodheid te weeg, en doet de pijn dikwijls van plaats veranderen. Men moet evenwel zorg dragen, dat van het middel niets aan de kleederen kome, vermits deze door het zwavelzuur gecorrodeerd worden. Ook nog met 3—6 deelen water verdund, werkt het middel uitwendig zeer goed tegen rheumatismus. Ik laat katoen daarmede bevochtigen en zoo lang opleggen, dat er een brandend gevoel en roodheid ontstaan. Als prikkelend, afleidend middel is het Elixir acidum ook tot het wasschen van borst en buik in adynamische koortsen, intermittens larvata en maligna nuttig, waarbij het een met miliaria overeenkomstig uitslag te weeg brengt (z. LOEWENSTEIN in *Würtemb. med. Corresp. Bl.* 1840. N. 49. S. 226—228), vooral bij aanwending in onverdunden toestand.

NEUMANN geeft aan het geconcentreerde zwavelzuur als bijtmiddel ter verstoring van woekerende uitwassen boven andere zuren de voorkeur, vermits ééne enkele cauterisatie met hetzelve zoodanige uitwassen reeds geheel en al vernietigt. Bij arthrocace

beveelt Brodie eene prikkelende op de huid deriverende zalf aan, uit ½ once zwavelzuur en 1½ oncen axungia bestaande; en Crampton genas met eene zalf, uit 1 deel zwavelzuur en 8 deelen axungia, tinea capitis. — Het *Aqua vulneraria Thedenii s. Mixtura vulneraria acida*, Thedens wondwater, bestaat volgens de nieuwere Pharm. Boruss. uit

N°. 73. ℞. Aceti crudi ℔ iij,
Alcoh. rectif. ℔ j β,
Mell. despum. ℔ j,
Acid. sulph. dil. ℔ β.
M.

Dit water heeft zijnen roem als goed uitwendig middel bij contusiones, tot stilling van parenchymateuse bloeding uit wonden, bij kwaadaardige stinkende zweren enz. wel gevestigd. Ook tegen rheumatismus kan men het in plaats van het scherpere Elixir acidum Halleri bezigen. Hoewel in onbruik geraakt, is evenwel de *Tinctura rosarum acidula* (1 dl. zwavelzuur op 25 deel. Aq. rosarum) als gorgeldrank bij stomacace, aphthae enz. zeer werkzaam.

*ACIDUM SULPHURICUM DILUTUM, z. *Acidum sulphuricum.*

*ACIDUM TANNICUM, z. *Tanninum purum.*

††ACIDUM TARTARICUM, *Acidum tartarosum*, *Acidum tartari*, *Sal essentiale tartari*, Wijnsteenzuur (in 1769 door Scheele ontdekt). Van alle plantaardige zuren brengt dit zuur het grootste nadeel voort, zoodra het zuiver aangewend wordt: het bederft de maag, verzwakt de spijsvertering, brengt diarrhoea, maagkramp, braking, hevige hoofdpijnen te weeg; ja Neumann (l. c. p. 52) zegt, dat het misschien in groote giften even doodelijk werken zoude als zuringzuur. »Wie zich overtuigen wil hoe het wijnsteenzuur werkt, die bezoeke 's morgens een punchgezelschap, dat den avond te voren punch, met wijnsteenzuur bereid, niets minder dan in overmaat gebruikt heeft, en dan vergelijke hij met dit gezigt het getuigenis, dat hier en daar in geneeskundige werken over de goede werking

van dit zuur gevonden wordt." Ik voeg hier nog bij, dat ook reeds azijn-, citroen-, berberis- en appelzuur in groote giften met het wijnsteenzuur overeenkomstig werken. Sobernheim (l. c. pag. 227) merkt even eens aan, dat het wijnsteenzuur de spijsverteringswerktuigen verzwakt, en zelfs kolijk, cadialgie enz. te weeg brengt, en daarom bij zwakke spijsvertering en diarrhoea niet toegediend mag worden. L. W. Sachs (l. c. I. 170) daarentegen maakt van deze nadeelen ten onregte in het geheel geene melding, houdt het slechts voor een geneesmiddel van minder aanbelang en meer voor een diaetetisch middel voor zure dranken. Overigens heeft men het vroeger meermalen (zuiver van 10—20 grein p. D. in poeder of oplossing) tegen dysuria en stranguria inflammatoria, hydrops inflammatorius, tegen haemorrhoidaallijden van volsappige mannen, in galziekten enz. toegediend; zelfs diaetetisch als Limonadepoeder (1 deel met 4 deelen suiker vermengd, met bijvoeging van eenige droppels Ol. citri). Betere geneeskundigen van onzen tijd dienen, in plaats van wijnsteenzuur, den minder schadelijken wijnsteenroom, overwijnsteenzure potasch, *Supertartras potassae depuratum*, *Tartris potassae acidula depurata*, *Tartras acidulus potassae purus*, *Tartarus depuratus*, *Kali tartaricum acidulum*, *Cremor tartari depuratus*, *Crystalli tartari* toe, welke bij polycholie, bij hydrops na acute huiduitslagen en acute koortsen dagelijks van ʒ β—ʒ j β zeer werkzaam, en bij haemorrhoidaallijden, met lac sulphuris verbonden, zelfs beroemd geworden is. Hiertoe heb ik het volgende voorschrift:

N°. 74. ℞. Cremor. tartari ℥ β,
Lact. sulphuris,
Eleosacch. foeniculi āā ʒ ij,
M. f. p. S. vóór het naar bed gaan 1—2 theel. vol.

Zeer weldadig werkt het Acidum tartaricum, in deszelfs verbinding met carbonas sodae completum, als het bekende pulvis aërophorus (z. *Acidum carbonicum*). Een aangename, verkoelende drank in koortsen is het *Aqua crystallina*, d. i. Cre-

mor tartari en suiker ā̄ā ℥ j, met 3—4 ℔ water gekookt en doorgezegen. Dosis ½—1 kopje vol. Bij groote maagzwakte, diarrhoea en bij zuigelingen mag de cremor tartari niet worden toegediend.

††ACIDUM TARTARI S. TARTAROSUM, z. *Acidum tartaricum.*

*ACIDUM VINOSUM, z. *Acidum carbonicum.*

*ACIDUM VITRIOLI S. VITRIOLICUM, z. *Acidum sulphuricum.*

††ACIDUM ZOöTICUM, z. *Acidum hydrocyanicum.*

*†ACONITINUM, Aconitine, Monnikskapstof, is een hevig vergift, een alcaloïd uit de *Aconitum Napellus L.*, en in den nieuweren tijd ontdekt. De ontdekking wordt deels aan PESCHIER, deels aan PALLAS, deels aan BRANDES, deels aan HESSE toegeschreven. Het heeft in de Pharm. Londin. van 1837 onder den naam van *Aconitina* reeds eene plaats als geneesmiddel bekomen. De bereidingswijze is, volgens TURNBULL, de volgende: Men laat 1 deel pulv. rad. aconiti recent. siccati met 2 deelen sterke alcohol 7 dagen bij eene zachte warmte digereren, warm filtreren en langzaam tot de dikte van een extract uitdampen. Alsdan voegt men bij hetzelve zoo veel vloeibare ammonia droppelsgewijs, dat het geheel naar het laatste riekt. De massa bestaat nu uit onzuivere aconitine, extractiefstof en in water oplosbare zelfstandigheden. De aconitine kan nu met kokenden alcohol of zwavelether uitgetrokken, of omgekeerd de oplosbare zelfstandigheden met kleine hoeveelheden koud water verwijderd worden. Nog zuiverder zoude de aconitine volgens de bereidingswijze van BERTHEMOT en GEIGER (*Pharm. universalis* T. II. pag. 26) zijn. Volgens deze laatsten stelt zij eene vaste, kleurlooze en doorschijnende massa daar, welke glinsterend en wrijfbaar is, zonder reuk, van eenen onaangenamen bitteren smaak, naderhand eene scherpte in de keel nalatende, welke evenwel volstrekt niet bijtend of brandend is. Zij is in alcohol en ether gemakkelijk oplosbaar; tinct. Jodii maakt in de oplossing een roodachtig bruin, tinct. gall. turc. een wit nederslag.

Dit alcaloïd is zoo vergiftig, dat $^1/_{50}$ grein een mensch in

weinige minuten doodt. Slechts drie artsen hebben, voor zooveel Riecke (l. c. pag. 29) weet, tot nog toe proeven daarmede in het werk gesteld: Roots, Turnbull en Skey. Zij prijzen het tegen jicht en rheumatismus, voornamelijk evenwel tegen aangezigtspijn en andere neuralgiën aan, en wendden het uitwendig in eene spiritueuse oplossing of als zalf aan. Volgens Turnbull brengen zulke inwrijvingen een soortgelijk gevoel van warmte en prikkeling in de ingewrevene deelen te weeg, als dit met de veratrine het geval is; met dit onderscheid evenwel, dat bij het Aconitinum nog een gevoel van zwaarte en zamentrekking der spieren 2—12 uren lang na de inwrijving nablijft. Daar er dikwijls over de onzekerheid in bereiding en werking van het extr. aconiti geklaagd is, — vandaar de zoo uiteenloopende meeningen — zoo belooft dit alcaloïd een zeer gewigtig geneesmiddel te worden, dewijl men zich dan, zoo als Riecke meent, op deszelfs gelijkvormigheid in werking bij één en dezelfde bereidingswijze, b. v. volgens Geiger, verlaten kan. Het zoude zeker eene beloonende moeite voor een hospitaal-doctor zijn, de werkingen van dit praeparaat door proeven aan het ziekbed naauwkeurig na te gaan.

Dosis en wijze van toediening. Turnbull beveelt de volgende voorschriften aan (Riecke weet niet of hij dezelve werkelijk toegediend heeft):

N°. 75. ℞. Aconitini gr. j,
Pulv. rad. liquirit. gr. xvj,
Syr. communis s. q.
ut fiant pilul. N. 16.
D. S. Alle 3 uren 1 pil.

N°. 76. ℞. Aconitini gr. ix,
Spir. vini rectificat. ℥ ij.
M. S. om in te wrijven.

N°. 77. ℞. Aconitini gr. xviij,
Ol. olivarum gr. xxxvj,
Axungiae ℥ j.

M. f. unguentum.
D. S. 2—3 maal daags er van in te wrijven.

*ACONITUM, Monnikskap (van Aconitum Napellus of neomontanum volgens de Pharm. Boruss. — Class. XIII. Ord. 13 Polyandria Trigynia Linn., Ord. natural. *Ranunculaceae*) is een scherp en te gelijk verdoovend vergift (narcotico-acre), waarin ook een alcoloïd, het *Aconitinum*, bevat is (z. op dit woord). In de apotheken gebruikt men het uit de versche bladen bereide extract: *Extractum aconiti* p. D. van 1—2 grein. Groote giften van hetzelve, alsmede een afkooksel van den *radix aconiti*, een aftreksel van de bladen, brengen de volgende vergiftigingstoevallen te weeg: duizeligheid, flaauwten, koud zweet, schokken, blindheid, verlamming. Tegenmiddelen zijn: veel laauw water en olie, om braking op te wekken; volgt dit niet van zelf, en is de narcosis aanmerkelijk, dan een braakmiddel uit sulphas zinci, bij flaauwten sterke koffij, wasschingen met azijn. Zoo de lijder niet meer slikken kan, moet er tart. emeticus in de aders gespoten worden, om zoo braking te verwekken, wanneer het aan een maagpomp ontbreekt.

Als geneesmiddel is alleen het extract in gebruik. Behoorlijk aangewend, is het een voortreffelijk, onontbeerlijk middel bij chronisch rheumatismus en jicht, wanneer er in de ledematen, aan de gewrichten zwelling en pijn en reeds vermagering opgemerkt wordt, en daarbij de zieke niet volsappig, maar bleek is en geen koorts heeft; bij ischias en prosopalgie; bij tophi en beenpijnen ex causa scrophulosa, arthritica, venerea; bij oude verharding der mamschijven; bij chronischen catarrhus pulmonalis; bij verlamming der ledematen. Volgens Sachs (l. c. I p. 177) is het ook zeer werkzaam tegen fluor albus benignus en malignus. Het middel is niet alleen een heerlijk diaphoreticum, maar ook een sterk diureticum, zoo als dit het eerst Fouquier (*Med. Chir. Zeitung* 1826. *Ergänz.* Bd. p. 343) en vele anderen waarnamen, waarom Dierbach (l. c. pag. 108) hetzelve ook tusschen digitalis en juniperus communis in het midden plaatst. Ik geef het extract aanvankelijk 3 maal daags van 1—2 grein, en klim alle 3 dagen 1

grein, zoodat de dosis eindelijk 8—10 grein bedraagt; zoodra zich evenwel misselijkheid en duizeligheid voordoen, wordt de dosis tot de helft verminderd. Ik heb het goed bereide, versche extract geheel zuiver in gedestilleerd water voorgeschreven, en mij van deszelfs werkzaamheid, voornamelijk als heerlijk antarthriticum, nog meer als antirheumaticum en antiscrophulosum, genoegzaam overtuigd. Daarom kan ik mij met het gevoelen van NEUMANN (l. c. pag. 148), die hetzelve onwerkzaam noemt, niet vereenigen. Er bestaan evenwel vele goede waarnemers, die nu eens van sommige werkzame geneesmiddelen geene ondervinding opgedaan hebben, dan weder slechts in de gelegenheid waren halve en eenzijdige waarnemingen te doen. Zoo b. v. noemt JÖRG (*Kritische Hefte* etc. Heft 3) het castoreum eene indifferente, geheel en al onwerkzame zelfstandigheid, en de salpeter is in zijn oog in het geheel geen antiphlogisticum (verg. ook BISCHOFF t. a. p. Bd. I. voorrede S. xxxv). De *Tinctura aconiti* heb ik nimmer toegediend; wel daarentegen de volgende verbinding.

N°. 78. ℞. Extr. aconiti ℈ j,
Vini stibiati ℥ j,
M. S. 3 maal daags, 20, 30—40 droppels.

Het extractum aconiti is tegenaangewezen bij alle zuivere en versche ontstekingen, bij synochale koortsen, gastricismus en congestie naar het hoofd en de borst.

N°. 79. ℞. Extr. aconiti ℈ j,
Solve terendo in
Syr. communis ℥ ij;
adde:
Tinct. Guajaci ℥ iij,
Ammoniae depur. liquid. ʒ β.
M. S. 2—3 maal daags 15—20 droppels in een kopje gerstenslijm.

(J. C. MEIJER, bij nerveuse jicht.)

N°. 80. ℞. Extr. aconiti ℈ β—ʒ β,
Vini semin. colchici ʒ β.
M. S. 4 maal daags 15—20 droppels.

(Weber, bij acuut en chronisch rheumatismus.)

N°. 81. ℞. Tinct. aconiti aether.,
Tinct. caryophyll āā ʒ j,
Tinct. guajaci volat. ʒ iij.
M. S. 's morgens en 's avonds 15—20 droppels.

(Stark, bij zeer pijnlijke, nerveuse jicht.)

N°. 82. ℞. Extr. aconiti gr. vj,
Pulv. Doweri gr. xij.
M. f. cum. melle despum. boli sex.
S. alle 2 uren één.

(Brera, tegen dolores osteocopi nocturni.)

N°. 83. ℞. Extr. aconiti ʒ j,
Extr. dulcamarae,
Extr. flor. arnicae,
Pulv. resinae guajaci nat. āā ʒ ij,
Sulph. aurat. antim. ʒ β,
Mercurii dulcis gr. xv.
M. f. pil. gr. ij. Consp. pulv. rad. calami aromat.
D. S. 3 maal daags 5—8 pillen.

(Rust, tegen atonische jicht.)

N°. 84. ℞. Antimonii crudi ʒ ij,
Asae foetidae ʒ j,
Extr. aconiti gr. xv,
Extr. centaur. minor. s. q.
ut fiant pil gr. ij. Consp. pulv. cort. aurant
D. S. 3 maal daags 8 pillen.

(G. A. Richter prijst deze pillen aan tegen jicht met ge-

prikkelden toestand en gelijktijdige, met sterke krampachtige aandoeningen verbondene, verstoppingen in den onderbuik.)

*ACORUS CALAMUS L. (Class. VI. Ord. 1. Hexandria Monogynia. Ord. nat. *Aroïdeae*). Van deze plant wordt de wortel, Kalmuswortel (*Radix calami aromatici*, *Radix acori*) in de geneeskunde gebruikt. Dit heerlijke en daarbij goedkoope geneesmiddel bezit niet alleen opwekkende, maar ook versterkende krachten, vereenigt in eene zekere mate de angelica en cascarilla in zich, en bezit daarbij de goede eigenschap, dat het geene se- of excretie, hoegenaamd ook, tegengaat. Het verkreeg eenen hoogen roem in verschillende ziektetoestanden: 1. In nerveuse, gastrisch-nerveuse, slijm- en rotkoortsen, wanneer het tijdperk van reconvalescentie intreedt. Ook tegen intermittens wordt de kalmus met goed gevolg aangewend. 2. Tegen atonie der eerste wegen, met anormale slijm-, zuur-, en luchtvorming, zoo als bij hypochondristen. (Hier met rheum asant.) 3. Tegen chronische, atonische jicht. Hier voornamelijk bij verzwakte personen, met slechte spijsvertering, ter versterking, opdat er een regelmatige aanval van jicht als crisis tot stand kome. Hier geef ik bij algemeene jichtcachexie met torpor en taaije slijm in de darmen, bij personen, wier vezelachtige weefsels reeds lijden, mijn *Vinum antarthriticum* weken lang met goed gevolg; SCHNEIDER het *Oleum calami* (gtt. xij in ℥ j naphtha aceti, alle 2 uren 15—20 droppels; z. *voorschrift* N. 85). 4. Tegen scrophulosis, atrophie en rachitis van kinderen is de kalmus onschatbaar, voornamelijk wanneer het verouderde gevallen zijn. Hier, even als in scorbut, chlorosis, bij menstruatio retenta et suppressa ex atonia, heeft dit middel CH. LUDW. HOFFMANN, WEIKARD, HORN, HUFELAND en meer anderen tot aanprijzers. 5. Tegen atonische slijm- en bloedvloeijingen (met aluin, kino, kaneel). 6. Tegen neuroses, hysterie, paralysis der ledematen ten gevolge van apoplexia nervosa. Uitwendig voegt men kalmus bij versterkende aromatische baden (z. *Balneum compositum*), omslagen, gorgeldranken enz..

Praeparaten, *gift*, *vorm en verbinding*. Het *Pulvis rad. calami* laat zich moeijelijk innemen; beter het infusum aquosum

aut vinosum (ʒ iij—ʒ vj op ℥ vj colatuur, alle 2 uren 1 eetl. vol). Het *Extractum calami aromatici*, p. D. ℈ β — ℈ j, is weinig in gebruik, vermits het dikwijls onwerkzaam is; des te meer evenwel de *Tinctura calami arom. simplex* et *composita* van 30—40 droppels 3 maal daags met wijn (bij chronisch lijden zonder koorts). Het *Oleum calami* p. D. 1—3 droppels op suiker of in naphtha opgelost.

*N°. 85. ℞. Rad. calami aromatici,
Rad. gentianae āā ℥ j,
Rad rhei,
Cort. aurantiorum,
Rad. angelicae āā ℥ β,
Cass. cinnam.,
Caryophyll. āā ʒ ij.
M. c. c. S. Species, om met eene flesch goeden Maderawijn 24 uren op eene warme plaats te laten digereren, vervolgens door te zijgen, en dagelijks 2—3 maal ½ wijnglas daarvan in te nemen.

(*Vinum antarthriticum Mostii.*)

*N°. 86. ℞. Rad. gei urbani,
Rad. calami arom. āā ʒ ij,
Rad. rhei ʒ β
inf. aq. ferv. s. q. ut reman. col. ℥ vj, refr. adde:
Syr. cort. aurantior. ℥ j,
Liq. anodyni ʒ j.
M. S. omgesch. alle 2—3 uren 1 eetl. vol.

(Most, tegen scrophulosis, rachitis en atrophia.)

*N°. 87. ℞. Rad. calami arom. ℥ β,
Cortic. aurant ʒ ij,
infund. aq. fervid. s. q. ut rem. col. ℥ vj, refr. adde:
Tinct. chinae compos. ℥ β,

Spir. nitri dulcis ʒ j.
M. S. alle 2 uren 1 eetl. vol.

(Most, in de reconvalescentie na zware ziekten, waar de kina nog te moeijelijk te verteren is.)

De *Tinctura stomachica Lentini* is voor oude, torpide jichtlijders met maagzwakte en taaije slijm een zeer werkzaam middel. Zij bestaat uit:

*N°. 88. ℞. Rad. calam. arom.,
Rad. galangae minoris,
Rad. gentianae,
Rad. zedoariae āā ℥ j β,
Rad. rhei ʒ vj,
Coccionellae ʒ ij,
Cardam. minor. ʒ iij,
Cort. aurantiorum ℥ j,
Herb. cardui bened. ℥ β,
Alcohol. ℔ v,
Post. suffic. digestionem exprime et filtra.
S. 4 maal daags 1 theel. vol met Malagawijn.

Hesselbach geeft het volgende voorschrift van rood tandpoeder:

*N°. 89. ℞. Rad. calami arom.,
Rad. iridis florent.,
Pulv. corall. rubr.,
Ligni santali rubr.,
Carbonatis sodae,
Sodae depurat. sicc. āā ʒ j.
M. f. p. subtiliss.
S. tandpoeder.

†*ACTAEA RACEMOSA L., *Cimicifuga racemosa Darlingt.*, (Cl. XIII. Ord. 1. Polyandria Monogynia, Ord. natural. *Papa-*

veraceae of *Ranunculaceae?*) arendragend of Amerikaansch Christoffelkruid. Dit werd door BERGIUS en LINNAEUS reeds als geneesmiddel aanbevolen, doch is daarna in vergetelheid geraakt, tot dat MILLER het als tegengift tegen slangenbeet en COLDEN in Virginie het als nervinum onlangs aanprezen (z. DIERBACH l. c. p. 280). De in gebruik gekomene, ook als volksmiddel in westelijk Amerika bekende wortel: teringwortel, zwarte ratelslangenwortel (*Radix christophorianae americanae, s. cimicifugae serpentariae*), gelijkt in zijne werking aan de digitalis, riekt als rad. hellebori, brengt in grootere giften eenen langzamen pols, duizeligheid, hoofdpijn voort, en kan, daar de plant tot de Ranunculaceae behoort, vergiftig worden. De smaak van den wortel is zamentrekkend en zuurachtig bitter (z. BRANDES *Archiv*, 1826. Bd. 16. Heft 3. p. 247. *Med. Chir. Zeitung* 1824. IV. p. 107). In Duitschland is de wortel nog niet in gebruik gekomen, en noch VOGT, noch SUNDELIN, noch BURDACH, noch RIECKE maken van denzelven gewag. Hij verdient evenwel nader beproefd te worden. In Noord-Amerika is volgens RADIUS (l. c. pag. 26) dit middel tegen chorea en als een goed borstmiddel voor teringlijders (van daar de naam) beroemd, en wel in den vorm van poeder, boli, electuarium, p. D. 1—2 scrupels 3 maal daags.

N°. 90. ℞. Pulv. rad. actaeae racemos. ℥ j.
S. 3 maal daags 1 theel. vol.
(YOUNG, in *Gazette médicale de Paris*, Vol. III. N. 119.)

†ADELAARSTEEN, z. *Aetites*.

ADEPS SUILLA, *Axungia porci*, Reuzel, werd vroeger, even als andere vetsoorten, inwendig gebruikt, gelijk warm bier en hondenvet nog tegenwoordig een geliefkoosd zweetmiddel van den landman is. Tegenwoordig wordt de varkensreuzel voornamelijk ter bereiding van zalven in de Apotheken gebezigd.

*AëR FIXUS, z. *Acidum carbonicum.*

AERUGO, z. *Subacetas cupri.*

AERUGO CRYSTALLISATA, z. t. z. p.

†*AESCULINUM. Aldus noemt CANZONERI het beginsel, dat hij in de zaden van den wilden kastanjeboom vond. Het is eene in de geneeskunde nog niet ingevoerde kristalliseerbare stof, welke evenwel verdient beproefd te worden (*Journal de Pharmacie* 1823. Nov. et Dec. — DIERBACH l. c. pag. 189).

AESCULUS HIPPOCASTANUM L. Wilde kastanjeboom (Cl. VII. Ord. 1. Heptandria Monogynia, Ord. nat. *Acera* Juss. gen., *Hippocastaneae* De Cand.). De bast van dezen boom (*cortex hippocastani*) is, even als de cortex quercus, salicis, een adstringens amarum. Men gaf vroeger het poeder, ook het *Extr. hippocastani* met specerijen, p. D. van ℈ j—ʒ β, of als infuso-decoctum (℥ j op ℥ viij colatuur) tegen ligte tusschenpoozende koortsen, waar men in onzen tijd aan chinine en kina de voorkeur geeft. Tegenwoordig wenden wij het nagenoeg alleen uitwendig aan in strooipoeders, omslagen, mondspoelingen, gorgeldranken, tegen slappe, bedorvene, gangraeneuse, scorbutische zweren en dergelijke anginae met aluin; misschien maakt de cortex quercus dit middel geheel en al ontbeerlijk.

†*AETERNAE s. PERPETUAE PILULAE, Eeuwige purgeerpillen. Deze zijn kleine, van ruw spiesglans gesmoltene kogeltjes, die men om te purgeren ingaf, en welke zonder merkbaar verlies van gewigt weder ontlast werden. Men zocht ze uit de faeces weder op, reinigde ze, en zoo nam een derde, vierde enz. ze in, bij wien zij dezelfde werking te weeg bragten. Ik stel voor, deze pillen bij ileus, in plaats van de groote giften mercurius vivus, te beproeven.

*AETHER, *Naphtha.* Alle ethersoorten behooren tot de zeer snel en vlugtig werkende middelen, wier werking echter weldra voorbij is. Men geeft ze bij flaauwten, zwakken pols, bleekheid van gezigt en groote zwakte, als nervinum, analepticum, antispasmodicum, bij catarrhus suffocativus, bij asphyctische lijders wegens verbloeding, door bliksemslag, asphyxia pallida neonatorum, bij flaauwten na pijnlijke kunstbewerkingen. De dosis is 10—30 droppels op suiker, in wijn, alle ¼—½ uur, totdat de patient weder bijgekomen is. Zij werken opwekkend, vermeerderen de circulatie van het bloed,

wekken een warm zweet op, en zetten ook de diuresis aan. De hiertoe behoorende soorten zijn:

1. *Aether sulphuricus*, *Aether vitrioli*, *Naphtha vitrioli*, Zwavelether, Vitriool-naphtha (z. de bereidingswijze *Ph. Belg.* pag. 196). Deze is de sterkste en daarom het meest in gebruik. Bij hevige zenuwtoevallen, apoplexiae nervosae en hevige kolijken raadt Vogt (l. c. Bd. p. 535) aan dezen ether thee- ja eetlepelswijs te geven, zoo lang als het zenuwstelsel door de ziekelijke aandoening aangetast is. Ook heeft men den zwavelether, als reukmiddel en om in te wrijven, bij flaauwten, hoofdpijn, duizeligheid, en, daar de ether spoedig vervliegt en daardoor op de deelen eene lage temperatuur achterlaat, ook het opdroppelen van denzelven bij hernia incarcerata aanbevolen. In ligtere gevallen brengt men het met het overeenkomstige, maar zwakker werkende liquor anodynus even ver (z. *Acida dulcificata*).

2. *Aether aceticus*, *Naphtha aceti*, Azijnether, Azijnnaphtha. (z. *Pharm. Belg.* pag. 198). Deze is niet zoo sterk, maar aangenamer en verkwikkender dan de zwavelether, werkt ook meer antiseptisch, verhit minder, begunstigt spoediger de diaphoresis, en wordt overigens in dezelfde gevallen, welke bij de aether sulphuricus opgegeven zijn, toegediend, en wel p. D. voor eene minder algemeene werking van 10—15, zoo hij algemeen moet werken van 30—40 droppels. Hij is niet zoo ligt als de zwavelether; want men rekent het drachma aether sulphuricus op 200—240 droppels, van den aether aceticus daarentegen slechts op 150—180 droppels. De mixturen moeten, zoo de zieke in de eerste eetlepels niet te veel, in de laatste niet te weinig aether bekomen zal, goed omgeschud worden. Ik geef daarom aan de bijvoeging van acida dulcificata, b. v. liquor anodynus, op 6—8 oncen vocht ʒ j = 110—120 droppels, of spiritus nitri dulcis ʒ j β (ʒ j = 90—100 gtt.) of spir. salis dulcis (ʒ j = 80—90 gtt.) de voorkeur. Aan de spir. nitri dulcis zoude bij waterzucht, aan de spir. salis dulcis meer bij borstaandoeningen, bij asthma en moeijelijke expectoratie, alsmede bij spastische bloedingen de voorkeur te geven zijn. Ik heb tusschen den spir. nitri dulcis

en den spir. salis dulcis dit onderscheid niet waargenomen, doch geef aan het laatste daarom de voorkeur, omdat het geen vrij zoutzuur bevat, terwijl daarentegen de eerste ligt ontleed wordt, en dan vrij salpeterzuur bezit. Ook riekt de spir. salis dulcis aangenamer (z. NEUMANN l. c. pag. 149).

Aan de volgende opmerkingen en praktische waarschuwingen, omtrent de wijze van toediening der ethers en acida dulcificata, moge hier nog eene plaats worden gewijd.

1. Al deze middelen zijn geen radicale, tegen de causa morbi gerigte geneesmiddelen; zij zijn meestal slechts symptomatische, palliatieve. Daarom mag hun gebruik niet aanhoudend zijn; ook moet men niet gelooven, dat men eene apoplexia nervosa daarmede genezen kan. Zulke gevallen zijn meestal van dien aard, dat de lijder terstond dood blijft, of lam wordt, al dient men ook de ethers eetlepelswijze toe; want zij kunnen de in de hersenen en het verlengde en ruggemerg liggende oorzaak der apoplexie niet verwijderen.

2. Het is een schadelijk misbruik, wanneer geneeskundigen en leeken bij iedere flaauwte terstond naar Liquor Hoffmanni of naar ether tasten. Deze middelen zijn volstrekt te verwerpen: *a*) bij flaauwten, die uit organische gebreken van hersenen en hart voorkomen, welke wij mede daaraan erkennen, dat zij dikwijls terugkeeren; hier zijn eene kleine aderlating, bruispoeder, limonade; uitwendig deriverende mostaardpappen aangewezen; *b*) bij alle flaauwten, welke als heilzame pogingen der natuur te beschouwen zijn, b. v. na bloedverlies, na aanvallen van hysterie, van St. Vitusdans, van epilepsie, na hevige pijnen, sterke gemoedsaandoeningen. Hier stilt de flaauwte de pijnen, den angst, doet het hevige oproer in vaat- en zenuwstelsel, als hartkloppingen, kramp, bedaren, en herstelt de harmonie tusschen het hersen- en ruggemergzenuwstelsel en zenuwknoopstelsel. Hier, alsmede bij flaauwten van krankzinnigen, mogen wij niet terstond zoodanige prikkelende middelen toedienen. Rust en versche lucht, gedurende ¼ uur, zijn tot opwekking meestal voldoende. Is deze tijd evenwel verloopen en is de patient van zelf nog niet weder bij gekomen, dan kan men eene kleine hoeveelheid ether of liquor toedienen. Bij flaauwten, door sterk

riekende zelfstandigheden te weeg gebragt, zijn frissche lucht en azijnether het beste. Flaauwten na pijnlijke kunstbewerkingen verhoedt men het best door toediening van eene goede dosis Laud. liquid. Sydenh. met ether in een glas wijn. Zoo de flaauwte evenwel reeds daar is, zijn deze middelen niet terstond geïndiceerd, en mogen eerst na verloop van 15 minuten gebezigd worden. Flaauwten, bij vrouwen door onderdrukte bloedvloeijingen opgewekt, vorderen dezelfde behandeling, als boven, bij syncope van aan organische gebreken der hersenen lijdenden, is opgegeven.

3. Tot oplossing van galsteenen dient:

N°. 91. ℞. Olei terebinth. ℥ ij,
Naphthae vitrioli s. q.
ad sulutionem.
S. 3 maal daags 25—30 droppels.

Bij arme lieden laat ik den terpentijn om de goedkoopte in alcohol oplossen, waarmede ik hetzelfde doel bereikt heb. — Om den bandworm gemakkelijker af te drijven, geeft Neumann (l. c. pag. 149) eerst eene dosis aether sulphuricus, waardoor de worm dronken wordt, en vervolgens terstond daarop oleum ricini, extr. rad. filic. maris en dergelijke.

*AETHER ACETICUS, z. *Aether*.

†*AETHER FORMICICUS s. FORMICARUM, z. *Acdum formicarum*.

*†AETHER HYDROCYANICUS s. PRUSSICUS, Blaauwstofether. Dit voor weinige jaren door Pelouse ontdekte middel is volgens Magendie (*Formulaire* etc. p. 203) in deszelfs werking met het blaauwzuur overeenkomstig, doch werkt niet zoo hevig en vergiftig als het laatste. Deze ether is ongekleurd, riekt onaangenaam naar knoflook, is weinig in water, daarentegen in iedere verhouding in alcohol en zwavelether oplosbaar. Hij wordt verkregen uit gelijke deelen zwavelwijnsteenzure zwaaraarde en blaauwstof-potassium, welke, naauwkeurig vermengd, in een glazen retort overgehaald en vervolgens door schudden met water gereinigd worden, (z. Riecke l. c. pag. 32).

Werking. 6 Droppels van dezen ether, eenen hond ingegeven, bragten 4 minuten dyspnoea en ligte schokken te weeg; na ½ uur evenwel waren alle toevallen verdwenen. MAGENDIE verkreeg hetzelfde resultaat, als 6 droppels in de vena jugularis van eenen hond gespoten werden. Hij gaf van dezen aether aan een aan kramphoest lijdenden mensch 6 droppels in een linctus van 1½ ℥, waarna de hoest bedaarde. Aan verscheidene zieken in het *Hôtel Dieu* werd het middel eveneens toegediend; doch zij hadden wegens den onaangenamen reuk er zoodanigen afschuw van, dat men met de toediening niet verder kon voortgaan. Verdere onderzoekingen ontbreken nog.

*AETHER MARTIALIS, z. *Acetas ferri.*

AETHER MERCURIALIS, Kwikether, bestaat uit 1 grein sublimaat in 1 once zwavelether opgelost. CHERON (FRORIEP's *Notizen*, Bd. 12. p. 79) gaf dit middel p. D. van 6—10 droppels in melk, suiker of gomslijm, en liet het ook uitwendig bij syphilitisch lijden inwrijven. Zijn *Syrupus mercurialis* als *Potio antiblennorrhagica* bestaat uit 1 deel aether mercurialis en 32 deelen syr. simplex, eetlepelswijze ingenomen. De dosis sublimaat is daarin wel te klein. Bij zeer zwakke, uitgeteerde, aan secundaire syphilis lijdende personen, is dit middel bij uitstek dienstig.

AETHER MURIATICUS ALCOHOLICUS s. ALCOHOLISATUS is spiritus salis dulcis, z. *Acida dulcificata* en *Aether.*

AETHER NITRICUS ALCOHOLICUS s. ALCOHOLISATUS is spirit. nitri dulcis, z. t. z. p.

AETHER PHOSPHORICUS, z. *Phosphorus.*

*†AETHER PRUSSICUS, z. *Aether hydrocyanicus.*

*AETHER SULPHURICUS, z. *Aether.*

*AETHER SULPHURICUS ACIDUS, z. *Acidum sulphuricum.*

AETHER SULPHURICUS ALCOHOLICUS s. ALCOHOLISATUS is liquor anodynus mineralis Hoffmanni, z. *Acida dulcificata* en *Aether.*

*AETHER VITRIOLI, z. *Aether.*

†AETHER ZINCI, Zinkether. Eene verbinding van Liquor muriatis zinci (bijtende zinkboter 1 grein, op 2 drachmen spiritus salis dulcis), heeft men wel bij epilepsie, chorea,

prosopalgie beproefd (HANCKE). De Zinkether is eene overeenkomstige verbinding, uit 1 deel droog zoutzuur zink en 8 deelen zwavelether bestaande. HUFELAND beveelt denzelven bij ingewortelde zenuwziekten van weinig prikkelbare, oude, afgeleefde personen aan (z. VOGT l. c. Bd. I. pag. 337).

*AETHIOPS ANTIMONIALIS, *Aethiops antimoniato-mercurialis*, *Sulphuretum hydrargyri et stibii*, *Sulphuretum hydrargyri stibiatum*, *Hydrargyrum stibiato-sulphuratum*, Spiesglansmoor, Zwavelspiesglans-kwikzilver. Dit voortreffelijk geneesmiddel (bestaande uit antimon. crudi ℥ ij, mercur. vivi, sulphuris depurat. āā ℥ j, volgens de *Pharm. Belg.* uit sulphuret. stibii nat. partes tres, hydrargyri partes quatuor et sulphuris depurati partes duas, zoolang gewreven, dat er geene kwikbolletjes meer te erkennen zijn) vereenigt de werking van alle drie genoemde bestanddeelen in zich. Het werkt, bij lang voortgezet gebruik, opwekkend prikkelend op de watervaten, klieren, slijmvliezen en vezelige weefsels, voornamelijk evenwel op de reproductie der huid, welke zij vermindert, wanneer deze te sterk is, gelijk bij chronische huiduitslagen, als herpes, lepra; bij syphilis, atonische jicht, welke zich op de gewrichten geworpen en tophi en gummata gevormd heeft; bij torpide, phlegmatische constitutie; bij chronische scrophelzucht met leucophlegmatischen habitus en trage volsappigheid; bij physconiën van lever, pancreas, parotis, prostata, testes, schildklier enz. Bij langdurige, chronische zweren, van welke jicht, klierziekte of ingewortelde syphilis de oorzaak is, en bij welke eene zekere plastische woekering plaats grijpt, bij tinea capitis, crusta lactea en scrophuleuse ophthalmoblennorrhoeën is de spiesglansmoor het werkzaamste middel. De *dosis* is: 3, 5—15 grein, 3 maal daags, het best in poedervorm, en opdat het maagsap de werking niet versterke, met magnesia of kreeftsoogen verbonden, b. v.

N°. 92. ℞. Aethiop. antimonialis ʒ β,
Lapid. cancrorum,
Sacch. albi āā ʒ j,
Pulv. aromatici gr. vj.

M. f. pulv. divid. in vj. part. aeq.
S. 's Morgens en 's avonds 1 poeder met water.

Ook de pillenvorm is gepast. De volgende pillen b. v. zijn zeer werkzaam bij complicatie met chronische jicht en syphilis:

*N°. 93. ℞. Aethiop. antimonialis,
Resin. guajaci nativ.,
Extr. dulcamarae $\widehat{aa}$ ℥ ij.
M. f. pil. gr. ij.
S. 3 máal daags 5—10 pillen (Sundelin).

Daarbij worden afkooksels van species lignorum, sassaparille, carex arenaria gebruikt. Bij klierziekte van kinderen verbind ik de aethiops antimonialis met herb. cicutae, bij chronisch rheumatisch lijden met extr. aconiti. Spoelwormen van kinderen, welke zeer verzwakte eerste wegen hebben, worden gewoonlijk door bovengenoemde poeders, 4—6 dagen lang gebruikt, en daarop volgende toediening van een purgans uit calomel en jalappe afgedreven. Bij zeer slechte spijsvertering, bij neiging tot diarrhoeae, kolijken, bij dyscrasia scorbutica, bij door bovenmatige afscheidingen zeer verzwakte kinderen en vrouwen, is de aethiops antimonialis gecontraindiceerd. Overigens werkt hij zachter dan het pulvis Plummeri (z. *Murias protoxydi hydrargyri*), tot hetwelk hij den overgang vormt, en brengt in matige doses slechts 1—2 brijige sedes en slechts in grootere doses misselijkheid, braking en purgeren te weeg.

*AETHIOPS ANTIMONIATO-MERCURIALIS, z. *Aethiops antimonialis.*

†AETHIOPS GRAPHITIALIS, Graphitmoor. Is eene verbinding van 1 deel kwikzilver en 2 deelen graphit, welke Huber bij scrophulosis, struma, zwellingen van klieren, p. D. van 8—30 grein 2—3 maal daags toediende; het middel heeft evenwel weinig vertrouwen verworven (Vogt l. c. II. 445) en is tegenwoordig in vergetelheid geraakt.

†AETHIOPS HYPNOTICUS KRIELII, z. *Aethiops mineralis via humida paratus.*

†AETHIOPS MARTIALIS, *Protoxydum ferri*, *Oxydum ferri nigrum*, *Ferrum oxydulatum nigrum*, Eerste ijzerverzuursel, IJzermoor. Het eerste ijzerverzuursel wordt verkregen door gloeijen van het met olijfolie fijngewrevene tweede verzuursel. De *dosis* is 2, 6—10 grein. Slechts weinige practici schrijven dit middel voor, daar het, volgens Vogt (l. c. I. p. 684), moeijelijk oplosbaar is, van daar onzeker werkt en voor de spijsvertering spoedig nadeelig wordt. Men diende het vroeger in die gevallen toe, waar wij tegenwoordig ferrum pulverisatum voorschrijven (z. op dit woord).

†*AETHIOPS MERCURII PER SE, *Hydrargyrum oxydulatum nigricans*, Zwartgraauw kwikzilververzuursel. Bij Boerhaave stond dit zachte kwikzilverpraeparaat, hetwelk bij prikkelbare, gevoelige personen zeer gepast is, in hoog aanzien. Hij gaf het van 3—6 grein p. D. In lateren tijd heeft men het (Vogt onder anderen) onbepaald en onzeker in deszelfs werking genoemd, vermits deszelfs bereiding niet gelijkvormig was. Het verdient evenwel op nieuw beproefd te worden, voornamelijk bij syphilis neonatorum. Het door de nieuwste Pharm. Borussica opgegeven *Protoxydum hydrargyri nigrum purum* s. *Hydrargyrum oxydulatum nigrum purum*, door het praecipiteren van liquor nitratis protoxydi hydrargyri met bijtende potasch verkregen, is mede een gelijkvormig, goed praeparaat, hetwelk men aan kinderen van ½—3 grein p. D. kan toedienen.

†*AETHIOPS MINERALIS, *Mercurius cum sulphure*, *Sulphuretum hydrargyri nigrum*, *Hydrargyrum sulphuratum nigrum*, Delfstoffelijk moor, Zwart zwavelkwik, wordt verkregen door het zamenwrijven van gelijke deelen mercurius vivus en sulphur depuratum in een glazen mortier. Het is een zacht en nogtans zeer werkzaam praeparaat, hetwelk zeer specifiek op de huid en de diaphoresis, op watervaten, klieren, slijmvliezen even als aethiops antimonialis werkt, maar de spijsverteringswerktuigen minder dan het laatstgenoemde praeparaat aandoet, en daardoor zelfs door kinderen, teedere vrouwen en zwakke personen verdragen wordt. Men dient het toe: bij arthritis chronica, rheumatismus chronicus, scrophu-

losis, syphilis exanthematica, lijden van de glandulae mesaraïcae, bij catarrhale en rheumatische keel- en borstaandoeningen zonder ontstekingaardige toevallen. De *dosis* is dagelijks 4, 6—20 grein. Men verbindt het met overeenkomstige middelen als de spiesglansmoor (z. *Aethiops antimonialis*). Ook is het in de volgende zamenstelling een heerlijk anthelminticum, hetwelk ik sedert jaren als zeer werkzaam ken.

*N°. 94. ℞. Pulv. seminum santonici ʒ iij,
Pulv. radicis valerianae,
Pulv. radicis jalapae aa ℥ j,
Aethiop. mineralis ʒ β,
Mell. despumati ℥ iij.
M. f. Electuarium.
S. goed omgeroerd 3 maal daags ½—1 theelep. vol (voor kinderen van 10—12 jaren).

†AETHIOPS MINERALIS AURATUS, *Hydrargyrum stibiato-sulphuratum aurantiacum.* Is niet meer in gebruik. Men gaf het vroeger p. D. van 2—4 grein in die gevallen, in welke men tegenwoordig het veel werkzamere pulv. Plummeri geeft (z. *Murias protoxydi hydrargyri*).

†AETHIOPS MINERALIS VIA HUMIDA PARATUS, *Aethiops narcoticus*, *Aethiops s. Pulvis hypnoticus Krielii.* Is iets sterker dan aethiops mineralis auratus, doch wordt tegenwoordig ook niet meer gebruikt. Of het werkelijk, zoo als Kriel wil, bedarend en slaapwekkend werkt, is nog niet beslist.

†AETHIOPS NARCOTICUS, z. *Aethiops mineralis via humida paratus.*

†AETHIOPS SACCHARATUS, *Mercurius saccharatus*, is een zacht, tegenwoordig in onbruik geraakt praeparaat, hetwelk veel overeenkomst bezit met den *Mercur. gummos. Plenckii*, welken men vroeger als *Syrup. mercurialis Plenckii* wel aan kleine kinderen gaf. Dit is eveneens het geval met de *Mercurius mellitus* en *Mercurius glycyrrhisatus.* De Aethiops saccharatus kan men als snuifpoeder gebruiken, wanneer men aan het calomel niet de voorkeur geeft.

†AETHIOPS TARTARISATUS SELLII, *Hydrargyrum tartarisatum*, *Mercurius tartarisatus* (uit 1 deel mercurius en 2 deelen wijnsteenzuur bestaande), werd door SELLE (z. zijne *Medicina Clinica*) p. D. van 5—10 grein tegen syphilis met scorbutische complicatie gegeven, doch heeft later geene navolging gevonden.

†*AETHIOPS VEGETABILIS, Plantaardig moor. RUSSEL en anderen gebruikten dit middel p. D. van 10—15 grein tegen struma en meer dergelijke aanzwellingen van klieren, in plaats van de spongia usta. Ten onregte is dit door verbranding van Fucus vesiculosus verkregene middel in onbruik geraakt, vermits het buiten twijfel jodium bevat, en men in oude waarnemingen van heerlijke werkingen van hetzelve gewag gemaakt vindt (z. RUSSEL, *pharmac. Chemie* 1840 S. 98). Het verdient daarom des te meer op nieuw beproefd te worden, daar het bewezen is, dat andere geneeskrachtige ligchamen, welke jodium, chinium, morphium enz. bevatten, b. v. spongia usta, cortex peruviani, opium enz., volstrekt niet kunnen gemist worden, al bezitten wij ook die stoffen, welke men verkeerdelijk als het zamengedrongene geneeskrachtige beginsel van dezelve heeft aangezien. Zoo b. v. geneest sulphas chinii wel een intermittens; maar zoo er recidive komt, verdient de cortex peruvianus zelf, in zelfstandigheid of afkooksel stellig boven gene de voorkeur (z. *Cinchona*).

†AETITES, *Lapis aquilae*, Adelaarsteen, werd vroeger als sympathetisch middel gebruikt. Er werden aan denzelven tegen neuroses krachten toegeschreven, waaraan meer het bijgeloof dan de ervaring deel had.

†AGALLOCHUM, *Lignum Paradisi*, *Xyloäloës*, *Lignum aloës*, werd wegens deszelfs aromatischen reuk als reukwerk bij kinderen en oude lieden tegen zwakte van het hoofd gebezigd. *Agallochum forte* noemden de oudere artsen het rozenhout (*Lignum Rhodium*).

†AGALLOCHUM FORTE, z. *Agallochum*.

†*AGARICUS ALBUS, z. *Boletus ignarius*.

†*AGARICUS IGNARIUS, z. t. z. p.

†*AGARICUS LARICIS, z. t. z. p.

††AGARICUS MUSCARIUS L., Vliegenzwam (Cl. XXIV Ord. 13. Cryptogamia, Fungi), is een verdoovend scherp vergift, brengt in grootere doses hevig braken, convulsiones, flaauwten, regtstijvigheid, paralysis der ledematen, gastritis, enteritis te weeg. Tegenmiddel: na de verwijdering van het vergift, door vrijwillig of door de kunst te weeg gebragt braken, geve men geene zuren, maar daarentegen:

N°. 94. ℞. Gallar. turcic Alepp. pulv ℥ j,
Coque per partem sexagesimam horae c. aq. fontan. fervid. ℔ iv. cole.
S. alle 5 minuten 1 klein glas vol met gerstenslijm te drinken; ook clysmata van hetzelve te zetten (z. Chansarel in *Gazette médicale de Paris*. 1839 N. 2).

Het gedroogde vliegenzwam is minder werkzaam. Tot geneeskundig gebruik dient het tot poeder gebragte onderste gedeelte van de plant p. D. 2, 4, 10—30 grein in klimmende giften 3 maal daags. Te regt merkt Sundelin (l. c. II. p. 166) aan, dat het zoo werkzame vliegenzwam, hetwelk misschien de giftsumak ontbeerlijk zou maken, ten onregte tegenwoordig nagenoeg in vergetelheid geraakt is. Vroeger gaf men het dikwijls tegen met convulsiones en paralysis gepaard gaande, hardnekkige neuroses met gelijktijdigen hoogen graad van torpor; bij ingewortelde epilepsiën, voornamelijk die door schrik ontstaan waren; bij verlammingen (z. Wistling en Bernhard *Chem. Vers. u. Erfahr.* 1755); ook zoude het een bestanddeel van het *Pulvis antepilepticus* van Ragolo zijn, van hetwelk ik evenwel bij verscheidene lijders aan epilepsie geen gevolg gezien heb. Uitwendig heeft men het pulv. agarici muscarii met goed gevolg op onzuivere, slappe, phagadaesche zweren gestrooid. Zeer werkzaam is het etherische aftreksel (*Tinct. agarici muscar.*), uit eene halve once versche vliegenzwam en 12 oncen gerectificeerden wijngeest bereid, p. D. van 25—40 droppels 3—4 maal daags. Meinberg heeft deze tinctuur tegen tinea aangeprezen (z. Vogt l. c. Bd. I. p. 203). Zij verdient

boven het poeder de voorkeur, en verdient bij oude epilepsiën op nieuw beproefd te worden. RADIUS (l. c. p. 29) heeft het middel zeer aanbevolen, en voornamelijk SCHNEIDERS voorschriften (z. CLARUS, RADIUS, enz. *Wöchentliche med. Beiträge* 1833. Bd. I. p. 346) medegedeeld. Onder deze komt voor eene *Tinctura agarici*, bestaande uit:

N°. 95. ℞. Agarici muscarii recent. ℥ ij,
Spiritus vini ℥ v,
Digere leni calore per triduum, filtra cum expressione.
Residuum iterum,
Spiritus vini rectificat. ℥ iij
immitte, post digestionem duorum dierum filtra et primae colaturae adde. Restent ℥ vj.

Van deze Tinctura agarici en tinctura aurantiorum āā geeft SCHNEIDER alle 2 uren 20 droppels in een eetlepel vol water; van het gedroogde poeder 3—4 maal daags 5—8 grein. Hij prijst het middel bijzonder aan tegen verlamming van ledematen, der tong en der halsspieren, bij melancholie, cardialgiën, epilepsie, st. Vitusdans, raphanie, delirium tremens, zelfs bij exanthemata retrogressa.

†*AGARICUM, z. *Boletus ignarius.*

†AGNUS CASTUS, *Piper eunuchorum, Salix americana*, Abrahamsboom, Kuischheidsboom. Vóór meer dan honderd jaren werd de uit *Italie* aangevoerde vrucht tegen gonorrhoea zeer aangeprezen; zij zal wel overeenkomstige werking als de cubeben bezitten (z. op dit woord). (A. DE HALLER *Onomatologia medica completa*, Lips. 1755 pag. 40.)

†*AGREMONIE (GEWONE). z. *Agrimonia Eupatoria.*

†*AGRIMONIA EUPATORIA L. Gewone agremonie (Class. XII. Ord. 2, Icosandria Digynia L. Ord. natur. *Rosaceae*). De bladen zijn zacht adstringerend, rieken balsamisch, en werden vroeger, even als salvia, in gorgeldranken, mondspoelingen, en inwendig als aftreksel gebezigd (z. TRILLER l. c. pag. 20).

AGROPYRUM REPENS, s. *Triticum repens L.* (Class. III.

Ord. 2. Triandria digynia L., Ord. nat. *Gramineae*. Trib. *Hordeaceae*). De wortel van deze plant, Graswortel (*Radix graminis*), wordt in de geneeskunde aangewend. Het van denzelven verkregen *Mellago* en het *Extractum graminis* is een zacht, demulcerend, zacht oplossend, en wegens de in hetzelve bevatte slijm en suiker zelfs voedend middel, — een heerlijk leniens en adjuvans bij chronische opstoppingen in lever, milt, vena portarum (hier met extr. taraxaci, tart. tartarisatus, z. *Voorschrift* N. 96—98), bij catarrhale aandoeningen, atonische leucorrhoea, — volgens SACHS (l. c. Bd. 2. pag. 610) een goed nutriens bij vrouwen met cancer uteri, waar het overvloedig diaetetisch voorgeschreven wordt, en zich met bouillon, wijn, melk enz. verbinden laat.

Gift en Vorm. Het *Succus recens expressus* geeft men tot ℥ ij, vroeg nuchteren met andere versche kruidensappen als voorjaarskuur (z. *Chelidonium majus*); den *Radix* in decocten en species voor thee van 2—4 oncen daags; het *Extractum liquidum* s. *Mellago* tot ʒ j; het *Extr. spissum* tot ℥ β in mixturen.

*N°. 96. ℞. Extr. graminis,
Extr. taraxaci āā ℥ j,
Aquae melissae ℥ vij,
Tart. tartarisat ʒ v.
M. S. 3 maal daags 2 eetl. vol.

N°. 97. ℞. Extr. graminis liquid. ℥ j,
Sulphat. potassae ℥ β—ʒ vj,
Aq. fervidae ℥ viij.
M. S. alle 2 uren 1 eetl. vol (v. SIEBOLD).

N°. 98. ℞. Rad. graminis,
Rad. taraxaci āā ℥ j,
Coq. c. aq. fontanae ℔ j β adde:
Tart. potassae,
Syr. cichorei cum rheo āā ℥ j.
M. D. S. Alle 2—3 uren 1 kopje vol.

(LINCKE l. c. I. p. 669 tegen gastrische koortsen, geelzucht, ophoopingen in den onderbuik enz.)

Tegen ligte galkoorts beveelt FRIEDR. JAHN aan:

N°. 99. ℞. Decoct. rad. granimis concentr. ℥ viij,
Succi citri recent. ℥ iij,
Cremor. tartari ℥ j β,
Sacch. albi ℥ j.
M. S. Alle uren 1 eetl. vol.

Tegen melkmetastases en huidwaterzucht prijst BERENDS aan:

N°. 100. ℞. Dec. graminis et tarax. satur. ℔ iij,
Subcarbonat. sodae ʒ iij,
Nitri depurat. ʒ j β,
Mell. albi ℥ j β.
M. S. Alle 2 uren een kopje vol.

†AILHAUDSPOEDER, z. *Purgantia*.

†AJUGA CHAMAEPITYS, Veldcypres (Cl. XIV. Dydynamia Linn. Ord. nat. *Labiatae*). Het versche kruid is kleverig op het aanraken, heeft eenen balsamieken reuk en specerijachtigen smaak. In de geneeskunde wordt het weinig gebruikt. Het is een bestanddeel der door velen hooggeschatte *Pilulae strateni*, en kwam oudtijds voor in het *Pulvis*, de *Trochisci* en *Pilulae arthriticae*, het *Emplastrum diabotanum* enz. (z. BEETS, *Woordenboek van Droogerijen* Dl. I. p. 62).

AJUIN (GEMEENE), z. *Allium cepa*.

*AJUIN (ZEE-), z. *Scilla maritima*.

ALANTSWORTEL, z. *Inula Helenium*.

†ALBUM CANIS, *Album graecum*, *Flores Melampi*, *Safiri*, *Cynocoprum*, *Stercus canis*, Hondendrek, Hondenklamei werd even als *Album nigrum*. *Muscerda* (Muizendrek) voor honderd en tweehonderd jaren, toen er nog drek-apotheken bestonden, dikwijls als absorbens, purgans en diaphoreticum gebruikt.

†ALBUM GRAECUM, z. *Album canis*.

†ALBUM NIGRUM, z. *Album canis.*

†ALBUM HISPANICUM is hetzelfde als *Bismuthum* (z. *Subnitras bismuthi*).

†ALBUM RHASIS is eene in haren tijd beroemde witte zalf, een unguentum simplex van den arts RHASES tot verbinden van wonden en zweren (z. HALLERI *Onomatologia medica* pag. 44).

ALBUMEN OVI, Eiwit. De wijnkoopers en apothekers bezigen hetzelve ter clarificering van troebelen wijn, en dergelijke sappen, alsmede om te despumeren. Het vormt met gelijke deelen room van melk en boomolie eene goede zalf tegen verbranding, pijnlijke ontvellingen der huid. Zoo men eiwit met brandewijn tot schuim klopt, vormt dit een goed middel tegen dècubitus, pijnlijke borsten en haemorrhoidaalknobbels. Het binnenste vliesje van de eijerschaal is de beste pleister tegen ontvellingen en huidwonden, voornamelijk voor het scheenbeen. Vroeger was een mengsel van eiwit, drakenbloed, mastix en sarcocolla als bloedstillend middel in gebruik. Bij vergiftiging door koper en sublimaat is, volgens ORFILA en anderen, zoodra het vergift door braking verwijderd is, veel eiwit met water en suiker het beste tegenmiddel; daarbij wordt veel olie en gersten- of haverslijm gedronken.

*ALCALI, z. *Subcarbonas potassae.*

*ALCALI MINERALE, z. *Subcarbonas sodae.*

*ALCALI VEGETABILE AËRATUM, z. *Subcarbonas potassae.*

ALCALI VEGETABILE PURUM, z. *Potassa caustica.*

*ALCALI VOLATILE, z. *Subcarbonas ammoniae.*

†ALCHORNEA LATIFOLIA, SWARTZ (Cl. XXII Ord. 13. Dioecia Syngenesia, Ord. nat. *Euphorbiaceae*). De alkornocobast (*cortex alcornoco*) werd in 1804 door JORE naar Spanje, in 1812 door PONDEUX in Frankrijk en van daar naar Engeland en Duitschland overgebragt. Zij heeft veel met den cortex peruvianus gemeen, en werd in decoct (℥ j op ℥ viij colat.) als specificum tegen phthisis pulmonalis aanbevolen, doch is reeds lang in onbruik geraakt, daar de lichen Islandicus meer dienst doet (SACHS l. c. Bd. I. pag. 212).

ALCOHOL, zoo noemden vele oude artsen het antimonium; anderen (en dit is ook nog tegenwoordig in gebruik) ieder zeer fijn gestooten poeder, b. v. Alcohol cortic. peruv. s. cortex peruv. alcoholisat., ferrum purum alcoholisatum enz. De alcohol vini wordt ook wel alleen alcohol genoemd.

ALCOHOL ACETI, z. *Acidum aceticum.*

*ALCOHOL SULPHURICO-AETHEREUS FERRI, z. *Murias ferri oxydatus.*

*ALCOHOL SULPHURICUS ACIDUS, z. *Acidum sulphuricum.*

ALCOHOL SULPHURIS, z. *Sulphuretum carbonei.*

ALCOHOL VINI, *Alcohol*, *Spiritus vini rectificatissimus*, Wijngeest, Alkohol. Wordt in de apotheken ter bereiding van ether en acida dulcificata, van spiritueuse tincturen en zoodanige extracten enz. en in het algemeen tot talrijke pharmaceutische en technische doeleinden gebezigd. De gewone korenbrandewijn (*Spiritus frumenti*) bestaat uit 36—40 proc. spiritus, en het overige is water; even zoo sterk is de Fransche brandewijn (*Spiritus vini gallicus*), de rum (*Spiritus sacchari*) en arak (*Spiritus oryzae*). De werking van alle sterk geestrijke dranken is bekend. Ongewoon en bovenmatig gebruikt, werken zij narcotisch, brengen duizeligheid, hoofdpijn, misselijkheid, braking, sopor te weeg. Tegenmiddelen zijn: eerst een braakmiddel, bij sterke congestie naar het hoofd eene venae sectio, koude omslagen om het hoofd, versche lucht, koud stortbad over hoofd en romp, mostaardpappen aan de kuiten. Tegen eene ligte dronkenschap helpt reeds het drinken van veel koud water, sterke koffij, eenige droppels spiritus salis ammoniaci anisatus. Bovenmatig aanhoudend gebruikt, werkt de Alkohol vernietigend op de bewerktuiging, verzwakkend en oplossend op het bloed; er volgt slechte spijsvertering, chronische verhardingen van lever, milt, pancreas, borst- en buikwaterzucht; reeds vroeger zwakte van geheugen, delirium tremens enz. Het misbruik van geestrijke dranken in de oude en nieuwe wereld is reeds sedert eenige jaren zoo zeer toegenomen, dat eene menigte matigheidsgenootschappen ontstaan zijn, welker leden zich

den pligt opleggen om geen brandewijn of dergelijke spirituosa te gebruiken. Maar hier is het te regt: *Abusus non tollit usum!* Het matige, zoo ook niet het dagelijksche gebruik van spirituosa, is bij schippers, visschers, bij arbeiders op het land, bij jagers, reizenden, soldaten enz., wanneer het weder vochtig, nattig koud, nevelig, het jaargetijde slecht en de woning in een noordelijk klimaat (Noord-Duitschland, Zweden, Noorwegen, Rusland) gelegen is, een goed praeservatief tegen alle uit verkoeling voortkomende ziekten, als angina, rheumatismus, pleuresie, enz. Ik heb op marschen en andere reizen, bij slecht weder, dikwijls waargenomen, dat diegenen, welke zich geheel en al van sterken drank onthielden, spoediger ziek werden dan zij, die denzelven matig gebruikten. — In de hevige torpide en typheuse zenuwkoortsen met eenen hoogen graad van ongevoeligheid beveelt Hufeland (*Pharm. pauperum*), in plaats van den duren wijn, een drank aan, uit korenbrandewijn, eidojer, suiker en water bestaande. Meer opwekkend is arak met water, cognac met water en suiker, zoowel koud als warm. Beide spiritussoorten hebben, wanneer zij zuiver waren, tot nog toe bij niemand, zelfs wanneer zij ook in groote hoeveelheid gebruikt werden, delirium tremens veroorzaakt. Aan deze ziekte heeft wel de foeselolie, welke voornamelijk in den aardappelbrandewijn aanwezig is, de meeste schuld. Men heeft nog nimmer delirium tremens ten gevolge van het zelfs bovenmatig dagelijksch gebruik van wijn waargenomen, namelijk wanneer deze zuiver is, niet wanneer de wijnkoopers, zoo als in Pruissen, denzelven om den hoogen prijs, met Franschen brandewijn enz. vervalschen, even als de rum met aardappelbrandewijn, zoo als b. v. in Stettin. Als uitwendig middel dienen wasschingen van wijngeest in alle asthenische koortsen, bij ware adynamie, bij magere, schrale, aan klierziekte, atrophie en rachitis lijdende kinderen, bij chronische huid- en spierzwakte. Inwrijvingen van zuiveren wijngeest of zoodanigen, waarin kamfer en zeep opgelost is, worden bij alle kneuzingen, zoodra na eenige dagen door koude omslagen de mogelijke ontsteking of ten minste de irritatie voorgekomen is, met

goed gevolg aangewend, — bij chronische zwakte en stijfheid der gewrichten b. v.:

Nº. 101. ℞. Spir. vini camphorati,
Spir. saponis āā ℥ j,
Spir. salis ammoniaci caust. ʒ β.
M. S. om in te wrijven.

Den zuiveren spiritus vini heeft men ook als stypticum bij wonden en asthenische bloedvloeijingen aanbevolen (Sundelin l. c. I. p. 324, Vogt l. c. I. 537).

†ALCORNOCO, z. *Alchornea latifolia.*

ALHANDAL TROCHISCI, z. *Cucumis colocynthis.*

ALISMA PLANTAGO L. (Cl. VI. Ord. 4. Hexandria Polygynia L., Ord. nat. *Alismaceae*), Waterweegbree. De wortel van deze door geheel Europa in stilstaande wateren groeijende, scherpe plant (*Plantago aquaticus*) werd onlangs in Rusland als voorbehoed- en geneesmiddel van watervrees aanbevolen. (Z. Heckers *pract. Arzneimittellehre*, 2 Aufl. Bd. I. pag. 518, Bischoff l. c. Bd. 2 pag. 181, Dierbach l. c. Edit. prima, pag. 241, *Mediz. Chirurg. Zeitung* 1822, pag. 293). Men kan, volgens Orfila, alle 2 uren 20—30 grein van den gedroogden tot poeder gebragten wortel toedienen. Het ontbreekt aan latere waarnemingen tot nadere bevestiging; eenige zouden voor de onwerkzaamheid van het middel pleiten (z. Hufelands *Journal*, 1821, Febr. pag. 89). Ik heb meer vertrouwen op den radix belladonnae en sterke diaphoretica, alexipharmaca als praeservatief tegen hydrophobie. Ook Sachs houdt het middel voor onwerkzaam. Tegen koorts en versche steken van insekten is het sap van deze plant reeds lang bekend (z. Triller l. c. pag. 170).

ALKOHOL, z. *Alcohol.*

ALKORNOCOBAST, z. *Alchornea latifolia.*

ALLIUM CEPA L. Gemeene ajuin (Cl. VI. Ord. 1. Hexandria Monogynia *Linn.*, Ord. nat. *Liliaceae*). De knollen (*bulbi*) bevatten eene scherpe aetherische olie, waardoor zij, uitwendig op de huid aangewend, de oppervlakkige zenuwen en vaten

prikkelen, en brengen zoo eene ligte roodheid, zwelling en pijn, zelfs blaren, even als ten gevolge van Spaansche vliegen, te weeg. Daarom worden zij in de heelkunde dikwijls aangewend om een krachtiger levensproces in de huid te voorschijn te roepen, en verdienen hier stellig boven vele andere overeenkomstig werkende middelen, wegens hunne snelle en zekere werking, de voorkeur. Men heeft zich van gekneusden ajuin als afleidend middel, even als mostaardpappen, bij kiespijn, neusbloeding (van Swieten) enz. bediend; het veelvuldigst evenwel werden zij aangewend bij koude zwellingen, namelijk atonische bubones, die noch geneigd zijn om in verdeeling noch om in ettering over te gaan, bij koude abscessen, furunculi, chronische ontstekingsgezwellen enz., om meerdere werkzaamheid in de vaten op te wekken, en daardoor de ettering of de verdeeling te bevorderen. De door Kerndl aangeprezene, doch door oudere artsen, b. v. Blancard, op eene overeenkomstige wijze aangewende *cataplasmata acria*, welker goede werking in de aangevoerde gevallen bekend is, bestaan uit onder asch gebradenen en gekneusden ajuin, zwart mostaardzaad enz. (z. *Voorschrift* N. 102). Ook wordt het versche sap van gekneusden ajuin zeer tegen wespensteken aanbevolen. Het bedaart spoedig de roodheid en pijn van de steken van wespen, bijen enz. (z. Frorieps *Notizen*, Bd. 12. N°. 5. p. 79). Uit een diaetetisch oogpunt is geen middel geschikter om honger en dorst te stillen dan ajuin met brood, hetgeen daarom de karavanen in de woestijnen steeds met zich voeren, en ook scheepslieden op groote zeereizen met zich voeren moesten. Het *cataplasma* van Kerndl bestaat uit:

N°. 102. ℞. Cepar. assatar.,
Pulv. sem. sinapeos āā ʒ ij,
Sapon. nigri ℥ j,
Coq. c. aquae font. s. q. ad consistent. cataplasmatis.
D. S. Deze massa moet ongeveer een duim dik op het aangedane deel gelegd, en daarna met eene eenvoudige pap bedekt worden, welke zeer eet zijn moet.

Aanwending. Om torpide, onpijnlijke, syphilitische bubones in ettering te doen overgaan. Deze massa wordt dagelijks slechts eenmaal verwisseld. Des nachts laat men dezelve doelmatig door een empl. gummi galbani vervangen.

De ajuin werkt, inwendig iederen morgen met brood gebruikt, opwekkend op de spijsvertering, bevordert dezelve, alsmede de assimilatie, de afscheiding van slijmvliezen en nieren, en drijft wormen en flatus af. Daarom is hij, zoowel raauw gebruikt, als het versch uitgeperste sap p. D. 1 lood met suiker, een goed huismiddel bij verslijming der eerste wegen, bij catarrhus, hydrops, scorbut, tusschenpoozende koortsen en wormen. Het volgende aftreksel is tegen het uitvallen der haren dikwijls aangeprezen, voornamelijk bij vrouwen. Met eene spons, welke met dit aftreksel nat gemaakt is, bevochtigt men het haar en voornamelijk de huid van het hoofd eenige weken achtereen, bedekt het hoofd met een doek of nachtmuts, smeert het haar 's morgens met een weinig pomade in, en kamt het vervolgens met een niet te fijnen kam:

N°. 103. ℞. Bulborum allii cepae incisi N. iij—iv,
Spirit. vini gallici ℥ xxvij,
Macer. p. 36 hor. liquori decantato adde:
Dec. rad. bardanae vel cort. querc. (℥ j) ℥ viij.
S. Haarmiddel.

Als olie tegen catarrhale en rheumatische hardhoorigheid dient:

N°. 104. ℞. Cepar. minut. concisar. ℥ j,
Asellor. vivent. N. LX,
Fell. tauri ʒ ij,
Olei amygd. amarar. ℥ j,
Macera per 2 dies et paul. cocta exprime et adde colaturae:
Olei essent. rutae,
Olei majoran.,
Olei rorismarini āā gtt iij.

M. S. 2—3 maal daags eenige droppels in den gehoorgang te droppelen, en daarna denzelven te sluiten door met hetzelve bevochtigde watjes (Spielmann).

Tegen anthraces op den rug van oude lieden beveelt Bücking het inwrijven van de volgende zeer werkzame zalf aan:

N°. 105. ℞. Cepar. assatar.,
Cerae flavae,
Picis ana ℥ ij β,
Sapon. domestici ℥ vj,
Sem. foen. graec. ℥ iij,
Olei olivarum ℥ j.
M. f. Unguentum.
S. Om in te wrijven.

†*ALLIUM SATIVUM Linn. (Cl. VI. Ord. 1. Hexandria Monogynia L., Ord. nat. *Liliaceae*), Knoflook. Bezit eene met den ajuin overeenkomstige werking, doch is nog sterker, zoodat de gebraden knollen, op de huid gelegd, als epispasticum werken. Men roemt het sap, versch in het oor gebragt, tegen doofheid; het wordt ook als zalf tegen herpes, als clysma tegen ascarides aangewend:

N°. 106. ℞. Allii sativ. bulb. ℥ β,
Lactis tenuis ℥ viij,
Leniter. ebull. col.
S. Lavement.

De oudere geneeskundigen prijzen het knoflook als voorbehoedmiddel tegen aanstekende koortsen aan, alsmede tegen chronischen catarrhus pulmonum, tegen intermittens en podagra, en als diureticum in den vorm van succus recens expressus (z. Spielmann l. c. pag. 21).

†*ALNUS, z. *Betula Alnus*.

*ALOË HEPATICA, *s. lucida*, et SUCCOTRINA *s. socotrina*,

De aloë is het zwarte, glanzige, onaangenaam riekende, kleverige, bittere, verdikte sap van de *Aloë perfoliata vera Linn.* (*Aloë spicata Thunb.*, *Aloë vulgaris Wildd.*, *Aloë arborescens De Candolle* Cl. VI. Ord. 1. Hexandria Monogynia *Linn.*, Ord. natural. *Asphodeleae Rob. Brown*, *Liliaceae De Cand.*) Zij is een gewigtig, onontbeerlijk geneesmiddel, hetwelk de spijsverteringswerktuigen krachtig prikkelt, op de vaten van den onderbuik werkt, verstoppingen in het poortaderstelsel en alle daaruit voortkomende kwalen, als melancholie, hypochondrie, arthritis enz. verdeelt en betert, de wormen doodt, de menses aanzet, de gal- en slijmafscheiding bevordert enz. Men geeft het daarom bij zwakte der onderbuiksorganen, der maag, bij stasis in lever en milt, bij bleek-, geel-, en torpide waterzucht, bij aanhoudende obstructio alvi. Hier werkt hetzelve als purgans, doch niet als drasticum, daar het nimmer buikpijn veroorzaakt (z. *Purgantia*). Uitwendig dient het tegen maculae en ulcera corneae, bij caries en slechte zweren, om de etterafscheiding te verbeteren (Sobernheim l. c. p. 105). In den *Elixir proprietatis Paracelsi*, en *Elixir ad vitam longam*, *Extr. rhei compositum s. Extr. panchymagogum Crollii*, *Balsam. commendatoris*, *Pilulae aperientes Stahlii*, *Pilulae balsamicae Hoffmanni*, *Pilulae hydragogae Janini* enz. zijn aloë, rheum en myrrhe hoofdbestanddeelen. *Bereidingen* van hetzelve zijn het *Extr. aloës aquosum* (z. *Pharm. Belg.* pag. 152) door uittrekking met water en uitdamping tot de dikte van een extract verkregen, en de *Tinctura aloës* (z. *Pharm. Belg.* pag. 172).

Gift en Vorm. Als prikkelend middel inwendig, p. D. ½—1 grein, als zacht oplossend middel p. D. 2—4 grein, als purgans p. D. 8—10 grein. Pittschafft prijst tegen ware geelzucht:

N°. 107. ℞. Extr. aloës aquos. gr. vj—x,
Extr. taraxaci ʒ ij,
Aq. foeniculi ℥ vj,
Aq. amygdalar. amar. concentr. ʒ j.
M. S. Alle uur 1 eetl. vol.

JAHN geeft aan hypochondristen, tot aanzetting van den tragen stoelgang:

N°. 108. ℞. Aloës succotrinae,
Sapon. venetae āā ʒ β,
Pulv. rad. rhei ʒ j,
Calomel. opt. gr. x—xx.
M. f. c. paul. tinct. rhei pil. gr. ij.
S. Alle 48 uren 5—10 pillen.

VOGT beveelt bij verstoppingen in den onderbuik, menstruatio suppressa, haemorrhoides aan:

N°. 109. ℞. Extr. aloës aquos. gr. xv,
Extr. chelidon. majoris,
Fell. tauri inspiss. āā ℥ β,
Aquae communis ℥ vj.
M. S. Alle 2—3 uren 1 eetl. vol.

GRAVES prijst tegen dyspepsie en flatulentie van jichtlijders (en mijne eigene ondervinding heeft dit bevestigd gevonden) den volgenden, zacht werkenden Aloëwijn aan, welke zelfs, even als de species amarae usitatae (z. *Purgantia*), jichtaanvallen voorkomt:

*N°. 110. ℞. Pulv. aloës compos.,
Cortic. aurantior. āā ℥ ij,
Pulv. rad. rhei gross. ℥ j,
Spir. vini gallici ℔ ij,
Macerentur per 7 dies et destillentur.
S. 's Morgens en 's avonds 1—2 theel. vol met ½ kopje water.

Bij chronisch spastisch braken beveelt HUFELAND aan:

*N°. 111. ℞. Tinct. aloës,
Tinct. castorei āā ʒ β,

Tinct. cortic. aurant. ʒ j.
M. S. 3 Maal daags 15 droppels.

Gaubius, Weickard en Jahn (l. c. Bd. I. p. 160) bevonden tegen amenorrhoea, chlorosis en physconia abdominalis, de volgende pillen, toegediend totdat er diarrhoea intreedt, zeer werkzaam:

*N°. 112. ℞. Gumm. ammoniaci ʒ j,
Aloës lucidae,
Ferri pulverisati āā ʒ β,
Extr. taraxaci s. q.
ut fiant pilul. gr. iij.
S. 's Morgens en 's avonds 4—6 pillen.

Radius (l. c. pag. 33) heeft het volgende in het St. George-Hospitaal ingevoerde voorschrift, hetwelk, daar iedere pil slechts ¼ grein aloë bevat, in vele gevallen gepast is, waar men nu eens slechts de werkzaamheid van lever- en darmkanaal verhoogen of met meerdere pillen diarrhoea veroorzaken wil:

N°. 113. ℞. Aloës lucidae ʒ β,
Mass. pilul. sapon. ʒ iij β.
M. f. pil. gr. ij. Consp. lycopod.
S. 's Morgens en 's avonds 1—3 pillen.

Reil prijst bij onderdrukte menstruatie en galafscheiding aan:

*N°. 114. ℞. Aloës lucid. ʒ j—ʒ ij,
Sapon. medicat. ʒ j.
M. f. pil. p. gr. ij., consp. lycop.
S. 2—3 Maal daags 1—2 pillen.

De *Pilulae aloës cum myrrha s. Pilulae Rufi* bestaan volgens de *Pharm. Belgica* (z. l. c. pag. 203) uit:

N°. 115. ℞. Extr. aloës socotrinae ℥ ij,
Gumm. myrrhae,
Croci āā ℥ β,
Syr. simplic q. s.,
ut fiat mass. pilular.

Als oogwater tegen maculae corneae prijst G. A. Richter aan:

N°. 116. ℞. Extr. aloës,
Extr. opii āā gr. xij,
Boracis,
Sacchari albi āā ℥ j,
solve in
Aq. rosarum ℥ vj.
S. Oogwater.

Tegen ascarides beveelt Clarck aan:

N°. 117. ℞. Aloës succot. ʒ j,
Aq. hordei ℥ x.
S. Lavement.

Bij torpide hypochondristen met aanhoudende constipatie geeft Blasius met goed gevolg:

N°. 118. ℞. Aloës succotr.,
Rad. jalap. pulv.,
Sapon. medicati āā ʒ β.
M. f. pil. gr. ij., consperg. pulv. arom.
S. Dagelijks 3—10 pillen.

De vereenvoudigde *Pil. benedictae Fulleri*, tegen opgehouden stonden- en aanbeijenvloed, physconia hepatis en chlorosis, zijn:

*N°. 119. ℞. Aloës succotrinae ʒ ij,
Asae foetidae ʒ j β,
Sulphat. ferri ʒ iij,

Pulv. folior. sennae ℨ j,
Macidis gr. xv,
Olei succini gtt. xx,
Syr. cort. aurant. s. q.
ut fiant pil. gr. ij., consperg. canell. alba.
S. Elken of om den anderen avond 4—8 pillen.

Heim, Horn en Graefe geven aan het extr. aloës, met zwavelzuur bereid, boven het gewone extract de voorkeur.

N°. 120. ℞. Extr. aloës acid. sulphur. correct. ℨ j,
Pulv. rad. jalapae gr. viij,
M. f. pil gr. ij., consperg. pulv. cass. cinnam.
D. S. 's Avonds 1—3 pillen.
(Heim's gewone purgeerpillen.)

Bij hysterischen en hypochondristen voegt de laatste nog castoreum; tegen asthma chronicum prijst Heim aan:

N°. 121. ℞. Extr. aloës, acid. sulphur. correct. ℨ j,
Pulv. rad. ipecacuanh. ℈ β,
Olei menthae pip. gtt. v.
M. f. pilul. N. xxx.
S. 's Morgens en 's avonds één pil.

Stahl's beroemde *Pilulae aperientes* bestaan volgens Sobernheim uit:

*N°. 122. ℞. Aloës lucid. pulv. ℈ ij,
Extr. colocynthid. ℈ j,
Ferri pulverati ℈ β,
Mucilag. gumm. mimos. q. s.
ut fiant pulilae N. xl., consp. pulv. cass. cinn.
D. S. 's Avonds 1—2 pillen.

Het oude voorschrift is evenwel volgens Spielmann (l. c. p. 243) het volgende:

*N°. 123. ℞. Extr. aloës gummosi ℥ j,
Extr. panchymagogi ℥ β,
Limat. martis alcohol. ʒ ij.
M. f. pilul. gr. ij.
S. Bij tragen stoelgang dagelijks 5—7 pillen.

De *Pilulae aloës cum colocynthide s. Pilulae cochiae* bestaan volgens de *Pharm. Belgica* (pag. 204) uit:

N°. 124. ℞. Extr. aloës socotrinae,
Gummi scammon. āā ℥ ij,
Sulphat. potass. ʒ ij,
Colocynthidis ℥ j,
in pulv. redact. et invicem trit. adde:
Olei caryophyllorum ʒ ij,
Mell. alb. q. s.
uit fiat massa pilular.

Het *Extr. Panchymagogum Augustanorum* bestaat uit scammonium, agaricus, rheum, helleborus nig., fol. sennae, aloë (z. *Extractum Panchymagogum*).

*ALOËWIJN, -EXTRACT, -TINCTUUR, z. *Aloë hepatica.*

ALOËZALF, z. *Purgantia.*

ALPINIA CARDAMOMUM Roxb., *Amomus cardamomus L.* (Cl. I. Ord. I. Monandria Monogynia L., Ord. natur. *Scitamineae Rob. Brown.*) *Cardamomum minus*, Kardamom. De zaden van deze plant (*Semina cardamomi*) zijn in de geneeskunde in gebruik. Derzelver werkzaamste bestanddeel is aetherische olie (*Oleum cardamomi aether.*). Men prijst het middel als carminativum en stomachicum tegen flatulentie, apepsie, blennorrhoea ventriculi.

Dosis en Vorm. De beste vorm is het poeder van het gepelde zaad (*Pulvis cardamomi excorticati*) p. D. van 5—10 grein. Zij vormen ook een bestanddeel van het *Pulvis aromaticus*, de *Tinctura aromatica*, *rhei vinosa* en *Tinct. sennae.*

Het *Pulv. aromaticus Pharm. Belgicae* bestaat uit:

N°. 125. ℞. Pulv. cort. cinnamomi,
Pulv. sem. cardamomi,

Pulv. rad. zingiberis āā ʒ ij.
M. (z. *Pharm. Belg.* pag. 199).

*ALPINIA GALANGA Roxb., *Maranta Galanga L.* (Cl. I. Ord. 1. Monandria Monogynia, Ord. natur. *Scitamineae Rob. Brown*), Kleine galang. De wortel (*Radix galangae*) is een krachtig, verhittend middel, met gember en fructus cubeb. overeenkomstig, hetwelk niet alleen den artsen, maar ook den leeken, als een goed maagmiddel bij zwakte en verslijming van dezelve en van het darmkanaal bekend is, voornamelijk bij koude, ongevoelige personen, en torpide, oude lieden. Ook is deszelfs toediening aan het einde van gastrische en slijmkoortsen, na voorafgegane verwijdering der sordes en bij verlammingen ex abdomine, zeer goed, hoewel ik hier aan den radix pyrethri de voorkeur geef. Overigens bevatten de tincturen carminativa, aromatica, aromatico-acida, het elixir ad vitam longam, radix galangae. Daarom is het eene groote dwaling van SACHS (l. c. Bd. 2 pag. 583), dat hij meent, dat de radix galangae in de geneeskunde niet meer in gebruik is. — Bij chronischen druiper en fluor albus, bij verouderden catarrhus pulmonalis, asthma met expectoratie van taaije slijm, waar de bron van het kwaad de mucosa intestinorum is en de longen slechts de zuiveringsorganen van het verslijmde bloed zijn, doet de galanga in verbinding met rheum, aloë, calamus (z. *Voorschrift* N. 128) heerlijke diensten.

Gift en Vorm. Inwendig het poeder p. D. van 10—20 grein 2—3 maal daags of als infusum (ʒ iij—℥ β op ℥ vj colat.) eetlepelwijze. De *Tinctura galangae* kan men van 30—40 droppels met wijn geven, ook met aromatische wateren, bittere extracten enz. verbinden.

N°. 126. ℞. Rad. galangae gr. x,
Cardamom. minor. gr. IV,
Sacch. albi gr. xvj.
M. f. pulv. disp. dos. tal. xij.
S. 4 Maal daags 1 poeder met wijn.

(SCHUBART l. c. p. 471.)

N°. 127. ℞. Rad. galangae,
Rad. rhei aa ʒ j,
inf. aq. fervid. s. q. ad. col. ℥ vj, adde:
Muriat. ferri ammoniac. gr. xij,
Eleosacch. menth. pip. ʒ β.
M. D. S. 3 Maal daags 1 kleine cetl. vol.

(Wendt, tegen zwakke spijsvertering en diarrhoea van kinderen.)

*N°. 128. ℞. Extr. aloës aquos. ʒ j,
Extr. rhei ʒ ij,
Pulv. radic. galang. ʒ iij,
Extr. taraxaci s. q.
ut fiant pil. gr. iij., consperg. pulv. rad. galang.
S. 2 Maal daags 3, 5—10 pillen (Most).

ALSEM, -KNOPPEN, -KRUID, -EXTRACT, -TINCTUUR, z. *Artemisia absinthium.*

ALTHAEA OFFICINALIS Linn. (Cl. XVI. Ord. 13. Monadelphia Polyandria, Ord. natur. *Malvaceae*), Witte heemst, Witte maluwe. In de geneeskunde worden gebruikt de *Radix en Herba Althaeae.* Het decoct. rad. althaeae (ʒ ij op ℥ vj col.) is een goed verzachtend, involverend middel bij ontstekingaardig lijden en geprikkelden toestand van het slijmvlies van longen, darmkanaal en pisbereidende werktuigen; vandaar bij hoest, pneumonie, catarrhus pulmonum, diarrhoea, dysenterie, colica, dysurie, strangurie, ontstekingaardige gono- en leucorrhoea (hier ook als inspuiting, z. Sobernheim l. c. pag. 421), bij catarrhus renum et vesicae urinariae. Scherpe geneesmiddelen, als senega, arnica, salmiak, nitrum enz., laten zich het best met decoct. althaeae als involverend constituens innemen. Uitwendig dient de radix althaeae in decocten, omslagen, mondspoelingen, gorgeldranken. De *Species ad cataplasma*, — *ad Enema*, — *ad gargarisma*, en de *Species ad infusum pectorale* bevatten alle radix althaeae. Ook de *Syrupus althaeae* is in gebruik, en dient als bijvoegsel bij mixturen, linctus, bij catarrhus, enz. b. v.

*N°. 129. ℞. Extr. hyoscyami ℈ β,
Elix. pector. Reg. Dan. ʒ ij;
Aquae foeniculi,
Syr. althaeae āā ℥ j.
M. S. Alle 1—2 uren 1 theelep. vol.

Sobernheim voegt bij de species ad infusum pectoral. nog ⅙ stipites dulcamarae. Zeer werkzaam is ook als gewone drank bij catarrhus bronchorum:

*N°. 130. ℞. Pastae althaeae ℥ β;
Inf. cum aq. ferv. ℔ iij., stent in loco calido ad solutionem. Adde:
Succi citri q. s. ad. grat. sapor.

Zoo ook de *Looch pulmonale Pharm. Hannov.*, bestaande uit:

*N°. 131. ℞. Pulv. semin. foeniculi,
Pulv. semin. anisi,
Succ. liquirit. dep. āā ʒ j,
Syr. althaeae ℥ jβ.
M. S. Alle 2 uren 1 theel. vol.

Het *Pulvis ad dysuriam s. mitigans Wepferi* bestaat uit:

N°. 132. ℞. Radic. althaeae ℥ j,
Radic. liquirit. ℥ β,
Sem. gossypii,
Sem. papav. albi,
Sem. portulac. āā ʒ ij,
Hordei,
Boli armen. ppt. āā ʒ β
Gummi arabici,
Gummi tragacanthae āā ʒ j,
Sacch. albi ℥ β.
M. f. pulvis.
S. Alle ½—1 uur een theelep. vol.

(Dit middel vermindert zeer de pijnen bij moeijelijke urinlozing, en door steenen te weeg gebragt.)

Lincke (l. c. p. 65) prijst bij gonorrhoea inflammatoria het volgende poeder met decoct. sem. lini aan:

N°. 133. ℞. Rad. althaeae ℥ β,
Rad. liquiritiae,
Gummi mimosae āā ʒ j,
Sacchar. albi ℥ j.
M. f. pulvis.
S. 4 Maal daags 1 theelep. vol.

In het Hôpital des Enfans te Parijs geeft men bij hevigen droogen hoest van kinderen het volgende zeer goede linctus:

*N°. 134. ℞. Syr. althaeae,
Syr. opiati,
Olei amygdal. rec. expr. āā ℥ j.
M. S. Alle 2 uren 1 theel. vol.

Verbindingen van het decoct. althaeae met sublimaat, saccharum saturni, aerugo, spirit. sal. ammoniaci caust. moeten vermeden worden, vermits hierbij ontleding plaats grijpt.

Het *Unguentum althaeae* bevatte vroeger althaeaslijm, welke spoedig bedierf, en, in plaats van eene inhullende en pijnstillende, juist eene tegenovergestelde werking had. Men wendde hetzelve aan bij intertrigo, aanbeijenknobbels, scherpen witten vloed enz. De Pharm. Boruss. heeft daarom onder den naam van *Ung. althaeae* tegenwoordig de volgende zalf geplaatst, bestaande uit axungia porci, cera flava, resina pini Burgundica (het *Unguent. resinae pini Burgund. Ph. Boruss.*).

ALTHAEA ROSEA L., z. *Malva sylvestris.*

ALTHAEINUM, z. *Asparagus officinalis.*

ALUIN, z. *Supersulphas aluminae et potassae.*

ALUIN, (GEBRANDE), z. t. z. p.

*ALUINAARDE, z. *Alumina pura.*

ALUINAARDE EN POTASCH, (OVERZWAVELZURE) z. *Supersulphas aluminae et potassae.*

ALUIN-SUIKER, z. t. z. p.

ALUMEN, z. t. z. p.

ALUMEN ALBUMINOSUM RIVERII, z. t. z. p.

ALUMEN CRUDUM, z. t. z. p.

ALUMEN EXSICCATUM, z. t. z.

ALUMEN SACCHARATUM, z. t. z. p.

ALUMEN USTUM, z. t. z. p.

*ALUMINA HYDRATA, z. *Alumina pura.*

*ALUMINA PURA, *Argilla, Terra bolaris s. aluminis, Oxydum aluminii*, Gezuiverde aluinaarde. Deze is bij chronische diarrhoeae van kinderen dikwijls nog nuttig, wanneer alle andere middelen vruchteloos werden beproefd. Hier prijst NEUMANN (l. c. pag. 55) vooral aan:

N°. 135. ℞. Dec. lign. campech. ℥ IV,
Argillae depurat. ʒ ij.
M. S. Alle uur 1 theel. vol.

Het stopt niet alleen, maar absorbeert ook goed het zuur; in verbinding met opium heeft men de aluinaarde zelfs tegen dysenterie aangeprezen. Ten onregte maakt SOBERNHEIM (l. c.) van de zuivere aluinaarde (verkregen uit eene oplossing van aluin, welke met potasch gepraecipiteerd wordt) in het geheel geene melding, daar toch WEESE, FICINUS, ERDMANN en anderen dezelve aan de vergetelheid hebben ontrukt (z. VOGT l. c. Bd. 2. S. 731). Ook SUNDELIN is zelfs in de nieuwste uitgave zijner *Arzneimittellehre* (1833) dit gewigtig geneesmiddel met stilzwijgen voorbijgegaan; LEMCKE (l. c. p. 71) en RADIUS (l. c. p. 108) evenwel niet. DURR gaf aan een kind van 3 maanden, hetwelk aan cholera leed, met goed gevolg:

N°. 136. ℞. Emuls. oleos. c. vitell. ovor. parat. ℥ j,
Syr. althaeae ℥ β,
Argill. depurat. ʒ β,
Aq. cinnam. simpl. ʒ j,
Extr. cicutae gr. ij.

Riecke onder dezelfde omstandigheden:

N°. 136. ℞. Argill. depuratae ʒ β,
Syr. diacod. ʒ iij,
Syr. emulsiv.,
Aquae anisi aa ʒ vj.
S. Ieder half uur 1 theel. vol.

Voor volwassenen, bij dysenterie met vorming van zuur:

N°. 138. ℞. Emuls. semin. pap. albi ℥ v,
Argill. depurat. ʒ j,
Laud. liq. Sydenh. ℈ ij,
Syr. althaeae ℥ j.
M. S. Alle uur 1 eetl. vol.

(Riecke l. c. 1840 pag. 82.)

AMANDELEN (BITTERE, ZOETE), z. *Amygdalus communis.*
AMANDELMELK, z. t. z. p.
AMANDELMELK (GERSTEN-), z. t. z. p.
AMANDELOLIE, z. t. z. p.
*†AMANDELSTOF, z. *Amygdalinum.*
*AMARA DULCIS, is een oude naam van de stipites van *Solanum dulcamara.*
AMBER (GELE), z. *Succinum.*
*AMBER (GRAAUWE), z. *Ambra grisea.*
*AMBERKRUID, z. *Teucrium marum.*
*AMBERPAARLEN, z. *Ambra grisea.*
*AMBRA AMBROSIANA, z. *Ambra grisea.*
AMBRA FLAVA, z. *Succinum.*
*AMBRA GRISEA, Graauwe amber. Onder dezen naam verstaat men de ziekelijke, met cholestearine overeenkomstige concrementen van den potvisch (*Physeter macrocephalus Shaw*), welke aan de kusten van Afrika, Zuid-Azië, Brazilië en de Antilles, deels op zee drijvende, deels op het strand en aan rotsen hangende, gevonden worden. Zij rieken aangenaam, naar benzoë, en reeds een zoodanige reuk toont aan, hoe weinig het met de natuur overeenkomstig is, dit antispasmo-

dicum en nervinum onder den oleum jecoris Aselli, oleum papaveris, oleum nuc. jugland. en andere vetsoorten te rangschikken, zoo als SOBERNHEIM (l. c. pag. 431) gedaan heeft. Volgens SACHS (l. c. Bd. I. pag. 262) nadert de amber aan het castoreum en den moschus, doch is zachter. VOIGTEL geeft aan haar boven den moschus zelfs de voorkeur; BUCHHOLZ verklaart de amber voor eene eigendommelijke stof, Ambreïne genaamd, PELLETIER en CAVENTOU voor eene met galvet overeenkomstige zelfstandigheid. Haar geheel en al uit de rij der geneesmiddelen te verwijderen, zoo als SACHS wil, kan ik niet. Zij kan, wel is waar, castoreum en moschus niet vervangen, maar heeft eene geheel en al specifieke werking op de genitalia, is een werkzaam middel tegen impotentia virilis, sterilitas mulierum (als aphrodisiacum) en menstruatio suppressa. Hier kan men haar niet ontberen. De echte, beste soort, welke slechts zelden in de apotheken voorkomt, is de *Ambra ambrosiana.*

Dosis en Vorm. 2—10 Grein in poedervorm; van de *tinctura ambrae aetherea* (uit ℥ j amber en ℥ vj liquor anodyn.) p. D. ½—1 scrupel; van de *Tinctura moschi cum ambra* (uit moschus 1 deel en ambratinctuur 3 deelen) kan eene gelijke hoeveelheid worden toegediend.

Een zeer duur, maar ook tegen trismus neonatorum en hysterie zeer werkzaam middel is de *Tinctura regia Ph. Parisiens.* Zij bestaat uit: ambrae griseae ℈ ij, castorei ℈ j, civetstof ℈ β, olei cinnamomi gtt. vj, olei ligni rosar. gt. iv en ℥ iv β over rozen- en oranjebloesem overgehaalden wijngeest (z. PFAFF l. c. Bd. 4. S. 413).

Tegen trismus neonatorum prijst SCHNEIDER (*Gemeins. Zeitschr. v.* BUSCH etc. Bd. 5. Heft. 2) aan:

N°. 139. ℞. Tinct. ambrae et moschi ℈ ij,
Aq. flor. naphae ℥ j β,
Syr. diacod. ʒ β.
M. S. Ieder ½ uur 1 eetl. vol.

HELLER en WAITZ zagen tegen vomitus gravidarum, waar-

van geene plethora de oorzaak was, uitstekend nut van eene maagpleister uit empl. de galbano crocat., empl. hyoscyami, oleum cajeputi en opium, en het inwendig gebruik van:

N°. 140. ℞. Mixt. arom. acidae ʒ ij,
Tinct. ambrae ʒ j.
M. S. 4 Maal daags 20—30 droppels met haverslijm.

Augustin (z. Lincke I. p. 74) prijst de volgende pillen als krachtig aphrodisiacum aan:

N°. 141. ℞. Extr. cortic. aurant.,
Extr. cort. peruvian.,
Ambrae griseae āā ʒ j,
Opii puri gr. ij,
fiant pilul. gr. ij.
S. Alle 3 uren 5—6 pillen.

Henschel gaf tegen stinkenden halitus oris:

N°. 142. ℞. Ambrae griseae ℈ β,
Rad. zingib.,
Rad. irid. florent.,
Catechu āā ʒ j,
Sacch. albi ʒ j.
Pulverisatis et actiss. contritis adde:
Mucil. gumm. tragacanth. q. s.
ut fiant trochisci, pulv. rad. ir. flor. conspergendi, levissimo modo exsiccandi N°. C.
S. 3—6 Maal daags één in den mond te laten smelten.

De tegen anginae, rheumatismus, kinkhoest, doch voornamelijk tegen moeijelijke dentitie van zuigelingen sedert jaren bekende Amberpaarlen, welke men den kinderen als voorbehoedmiddel om den hals hangt, worden volgens Clarus en Radius (l. c. pag. 44) aldus bereid:

N°. 143. ℞. Radic. irid. florent.,
Gummi arabici āā ℥ iij,
Mic. panis alb. ℥ ij β,
Mucil. gumm. arabic. q. s.
ut fiat mass. pilul., adde:
Olei neroli ℥ β,
Olei caryophyll. arom. ℈ ij,
Olei bergamott.,
Tinct. ambrae mosch. (Pharm. Brandenb. an. 1781) āā ℥ j,
Moschi tunquin. gr. vj,
Bals. peruvian. ℥ j β.
M. S. De weeke massa in een kleinen kogelvorm te rollen, met eene naald te doorboren, en vervolgens de aan een snoer geregen kogeltjes om den hals te dragen.

*AMBREÏNE, z. t. z. p.

††AMMONIA (ARSENIKZURE), z. *Arsenias ammoniae.*

*AMMONIA (AZIJNZURE VLOEIJENDE), z. *Acetas ammoniae liquidum.*

*AMMONIA (BARNSTEENZURE), z. *Succinas ammoniae pyron-animale liquidum.*

†AMMONIA (GOUDZURE), z. *Aurum fulminans.*

*†AMMONIA (JODIUM-WATERSTOFZURE), z. *Hydriodas ammoniae.*

*AMMONIA LIQUIDA, *Aqua ammoniae*, *Liquor ammoniae*, *Liquor ammonii caustici*, *Ammonium causticum liquidum*, *Spiritus salis ammoniaci causticus*, *Spiritus salis ammoniaci cum calce viva*, Vloeijende ammonia, bijtende salmiakgeest. Deze is van alle ammoniumpraeparaten het vlugtigste en doordringendste, en is in vele gevallen onontbeerlijk. In zamengedrongen toestand werkt het bijtend, maakt ontsteking van de huid, blaren, zweren; zoo het evenwel genoeg verdund is, kan het inwendig zeer goed worden toegediend. Het werkt alsdan prikkelend op het geheele zenuwstelsel, voornamelijk evenwel op de zenuwen der huid, ver-

meerdert de werkzaamheid van het slagaderlijk stelsel, van de watervaten en klieren, en zet de huiduitwaseming en urinafscheiding aan. Aanwending: bij sterke flaauwten, schijndood, hooge graden van dronkenschap (zonder congestie naar het hoofd), in erge koortsen met ware adynamie, wanneer convulsiones intreden en de longen paralytisch dreigen te worden, bij colica flatulenta, tympanitis, cardialgie en zuur in de maag, — bij jicht, en rheumatismus chronicus, als prophylacticum tegen watervrees, tegen den beet van vergiftige slangen, insectensteken, — tegen vergiftiging door blaauwzuur, aq. laurocerasi en aq. amygdal. amarar. Voornamelijk evenwel is het, volgens mijne ondervinding, het beste middel bij den ergen (asphyctischen) vorm van cholera orientalis, en aan hetzelve ben ik, daar ik toenmaals (1832) ook door deze ziekte aangetast werd, de redding van mijn leven verschuldigd. (z. MOST's *Encyclop. der med.-chir. Praxis* 2te Aufl. Artikel: *Cholera orientalis.*)

Gift en Vorm. Inwendig van 5, 10, 15—20 droppels in een wijnglas met water, naar omstandigheden alle 5, 10—15 minuten (in de cholera zoolang, dat de huidwarmte en pols zich weder hersteld hebben). In dezen zuiveren, zeer verdunden vorm laat het zich het best innemen; in mixturen en plantenslijm daarentegen wordt het ligt ontleed. Ik kan daarom den bij SOBERNHEIM (l. c. p. 196) aangegeven vorm (ammoniae liquid. ʒ j — ʒ ij in aq. cinnam. ℥ iv, syr. althaeae ℥ j, evenmin aanprijzen, als de bij LINCKE (l. c. p. 99) en bij RADIUS (l. c. p. 56) door KECK, LAVAGNA en andere opgegevene voorschriften, of de wijze van eenige artsen, welke haar ten tijde der cholera-epidemie (1832) in een decoct. rad. salep voorschreven. Geen middel kan zoo spoedig en zoo zeker kramp van hysterischen verminderen en bedaren, als 10—15 droppels bijtende salmiakgeest, in een kopje water; geen middel absorbeert spoediger de in maag en darmkanaal aanwezige lucht. Uitwendig wordt het in zamengedrongen toestand aangewend als riekmiddel; in verdunden toestand als middel om in te wrijven en te wasschen; bij insektensteken, ver-

giftigde wonden, als bijtmiddel; in linimenta en zalven, als middel om in te wrijven, bij colica, kramp, en verstuiting van ledematen enz. Het alom bekende *Linimentum volatile camphoratum* wordt hiertoe het meest gebruikt; het bestaat uit oleum olivar., ammon. liquid. en kamfer.

De *Sapo ammoniae, s. Linimentum volatile fortius s. Linimentum ammoniae fortius Pharm. Belg.* (p. 179) bestaat uit:

N°. 144. ℞. Ammoniae liquidae ℥ j,
Olei olivar. ℥ IV,
Solve agitando in phiala.

Tegen sterke dronkenschap geeft Piazza ieder ½ uur 20 droppels ammonia liquida in 4 oncen water. Ik kan het ook daartegen aanprijzen, doch ben dikwijls tot 30 droppels gestegen. Tegen braking van zwangere vrouwen, alsmede tot voorkoming van den aanval van epilepsie, geeft Martinet:

*N°. 145. ℞. Ammoniae liquid. gtt. xx—xxx,
Aq. flor. tiliae ℥ jβ,
Syr. althaeae ℥ β,
M. S. In eens in te nemen.

De lijder aan epilepsie drage het middel bij zich, om het terstond in te nemen, zoodra de aura intreedt.

Tegen adderbeet geeft Remer:

N°. 146. ℞. Ammoniae liquid.,
Aether. sulphurici aa ʒ ij,
Aq. menth. pip. vinos. ℥ IV,
Syr. cinnamomi ℥ j.
M. S. Alle uur 1 eetl. vol.

Tegen den beet van vergiftige dieren en insektensteken, tegen flatulentie en hysterische aanvallen enz. is het *Aqua Luciae* (*Eau de Luce*) beroemd geworden. Het bestaat uit:

N°. 147. ℞. Sapon. hispan. alb. gr. iij,
solve in Alcoh. vini ℥ j, filtra et adde:
Acidi succinic. rectif. ʒ β,
Ammoniae liquid. ℥ ij.
M. agitat.

Het ziet er melkachtig uit; men geeft het p. D. van 15—20 droppels met water.

C. J. Meijer en ik vonden bij atonische jicht en verouderd rheumatismus de volgende droppels zeer werkzaam:

*N°. 148. ℞. Ammon. liquid. ʒ j,
Tinct. guajaci ʒ ij,
Tinct. opii simpl. ʒ β
M. S. 3 Maal daags 10—20 droppels in een wijnglas met decoct. sassaparillae.

Als collyrium bij torpide amaurosis (zonder congestie naar het hoofd) prijst v. Graeve de volgende mixtuur:

N°. 149. ℞. Ammoniae liquid. ʒ ij,
Olei menth. pip. ℈ ij,
Naphtha vitrioli ℈ j.
M. S. Droppelswijze in te wrijven in den omtrek van het oog, en op de hand tegen het oog te laten verdampen.

Berends gaf onder gelijke omstandigheden:

N°. 150. ℞. Ammoniae liquid. ʒ ij,
Olei succini rectif. ℈ β,
Spir. rorismarini ℥ β.
M. S. Als N°. 149.

Weller en Fischer prijzen tegen arthritische iritis aan:

N°. 151. ℞. Olei sabinae ℈ j,

Tinct. opii crocat. ʒ β,
Liq. ammonii caust. ʒ iij.
M. S. Omgesch. 1 theel. vol vóór den aanval van pijn in de wenkbraauwenstreek in te wrijven.

LOEBENSTEIN-LOEBEL laat bij gezigtszwakte het volgende op het voorhoofd en de oogleden inwrijven:

N°. 152. ℞. Ammon. liquid. ʒ j,
Mixt. oleos. bals. ℥ j,
Olei essent. chamomill. gtt. xx,
Alcoh. rect. ℥ β.
M.

en VON GRAEFE laat vlekken op de cornea met notenolie ℥ β en 10 droppels ammonia liquid. aanstrijken.

Het *Linimentum petrolei ammoniatum* is, als middel om in te wrijven, bij oude winterbuilen, tegen colica nervosa, en verouderde jicht zeer werkzaam. Het bestaat uit:

N°. 153. ℞. Petrolei ℥ j,
Ammoniae liquid. ℥ ij.
M.

Het *Unguentum epispasticum de Trousseau* verwijdert, 1—2 maal aangewend, in 8—10 minuten de opperhuid, en dient tot aanwending van de endermatische methode. Het bestaat uit:

N°. 154. ℞. Axung. porci ℥ j,
Sevi ovilli gr. vj,
misce exact., adde:
Ammoniae liquid. ʒ j.
M.

Om sterk te deriveren, en pijn op de huid te verwekken, b. v. bij hersenaandoeningen, doofheid, amaurosis enz. dient

het *Causticum ammoniacale Gondreti*, hetwelk reeds in 12 minuten de huid rood maakt, en in 2 uren bijtend werkt. Het is zamengesteld uit:

N°. 155. ℞. Sevi ovilli,
Olei olivarum āā part. j,
Leni calori liquefact. in lagenam vitream effunde et admisce:
Ammon. liquid. part. ij.
Agita donec mixtura concreverit.

Het werkzame *Emplastrum ad clavos Pajoti et Laforestii* strijke men dik op een stuk linnen, hetwelk niet grooter dan het eksteroog is, en legge het op dezelve. Het bestaat uit:

*N°. 156. ℞. Empl. de galbano,
Empl. diachyli gummos.,
Gummi ammoniaci,
Croci āā ʒ ij,
Ammon. liquid. ℥ β,
Camphorae ℥ j,
Opii puri gr. vij β.
M. f. Emplastrum.

††AMMONIA MET WATERSTOF (GEZWAVELDE), z. *Sulphuretum ammoniae hydrogenatum.*

*AMMONIA (ONDERKOOLSTOFZURE), z. *Subcarbonas ammoniae.*

AMMONIA (ONDERKOOLSTOFZURE, BRANDIG DIERLIJKE), z. *Subcarbonas ammoniae pyro-animale.*

*AMMONIA (ONDERKOOLSTOFZURE VLOEIJENDE), z. *Subcarbonas ammoniae.*

*AMMONIA (SALPETERZURE), z. *Nitras ammoniae.*

*AMMONIA (VLOEIJENDE), z. *Ammonia liquida.*

*AMMONIA (VLOEIJENDE AZIJNZURE), z. *Acetas ammoniae liquidum.*

*AMMONIA (VLOEIJENDE, BRANDIG DIERLIJKE, BARNSTEENZURE), z. *Succinas ammoniae pyro-animale liquidum.*

AMMONIA (VLOEIJENDE, BRANDIG DIERLIJKE, ONDERKOOLSTOFZURE), z. *Subcarbonas ammoniae pyro-animale.*

*AMMONIA (ZOUTZURE), z. *Murias ammoniae.*

*AMMONIAKGOM, z. *Gummi ammoniacum.*

*AMMONIAKZOUT, z. *Murias ammoniae.*

AMMONIARETUM CUPRI, z. *Sulphas cupri ammoniacale.*

AMMONII ANISATUS LIQUOR, z. *Spiritus salis ammoniaci anisatus.*

AMMONII VINOSI LIQUOR, z. *Spiritus salis ammoniaci vinosus.*

*AMMONIUM, *Alcali volatile*, Vlugtig loogzout, Ammonia. Volgens de ontdekking van DAVY is het een verzuursel van een metaal, hetwelk hij ammonium noemt. Dit metaal heeft men evenwel tot nog toe niet vrij, maar slechts als amalgama met kwikzilver kunnen daarstellen. Men vindt het slechts spaarzaam in het anorganische rijk: in de natuurlijke ijzerverzuursels, in eenige aluinertsen, de verschillende zeeën, in de producten van vulkanen; veel overvloediger daarentegen in organische ligchamen, zoo b. v. met koolzuur verbonden, volgens PLEISCHL, in de volgende planten: belladonna, hyoscyamus, digitalis, senega, folia uvae ursi, rad. filic. maris, sassaparilla, bardana, saponaria, carex arenaria, trifol. fibrinum, taraxacum, cichoreum, althaea, malva, radix liquirit., radix polypodii; verder in dierlijke producten. Ook wordt het bij de verzuring van de meeste ligchamen, wanneer water en lucht op de verzurende ligchamen inwerken, en uit stikstofhoudende organische ligchamen, wanneer deze bij afsluiting van de lucht ontbinden, gevormd. In het groot wordt het uit salmiak door behandeling met kalkaarde verkregen, het zuiverst door destillatie van een deel tot poeder gebragte salmiak en 2 deelen fijn gewrevene bijtende potasch.

Het vlugtige loogzout en deszelfs praeparaten werken, als vlugtige middelen prikkelend opwekkend, vooral op de nervi spinales en het systema gangliorum; zij zijn daarom diaphoretica calida, zetten het bloed aan, en nemen het zuur in de eerste wegen weg, bevorderen de afscheiding der slijmvliezen, en werken op huiduitwaseming en urinafscheiding. Zij worden daarom

veelvuldig aangewend in nerveuse en typheuse koortsen, bij acute exanthemen met een zoodanig karakter der vergezellende koorts, vooral wanneer de huid onwerkzaam is, en het exantheem niet wil uitkomen, of weder verdwijnt, bij pneumonia typhosa, bij spastische en paralytische aandoeningen, bij apoplexia nervosa, catarrhus suffocativus, flaauwten. Uitwendig dienen zij als riekmiddelen bij flaauwten, asphyxie en apoplexie, als linimenta en wasschingen tegen insektensteken, adder- en slangenbeet. Overigens hebben er tusschen de verschillende praeparaten in hunne werking groote verscheidenheden plaats.

*AMMONIUM ACETICUM LIQUIDUM, z. *Acetas ammoniae liquidum.*

††AMMONIUM ARSENICICUM, z. *Arsenias ammoniae.*

*AMMONIUM CARBONICUM, z. *Subcarbonas ammoniae.*

AMMONIUM CARBONICUM PYRO-OLEOSUM, z. *Subcarbonas ammoniae pyro-animale.*

*AMMONIUM CAUSTICUM LIQUIDUM, z. *Ammonia liquida.*

*AMMONIUM CHLORATUM, z. *Murias ammoniae.*

*AMMONIUM FERRATUM, z. *Murias ferro-ammoniacale.*

*†AMMONIUM HYDROJODICUM, z. *Hydriodasa mmoniae.*

*AMMONIUM MARTIATUM, z. *Murias ferro-ammoniacale.*

*AMMONIUM MURIATICUM, z. *Murias ammoniae.*

*AMMONIUM MURIATICUM FERRUGINOSUM S. FERRATUM S. MARTIATUM, z. *Murias ferro-ammoniacale.*

*AMMONIUM NITRICUM, z. *Nitras ammoniae.*

*AMMONIUM SUCCINICUM LIQUIDUM, z. *Succinas ammoniae pyro-animale liquidum.*

††AMMONIUM SULPHURATUM LIQUIDUM, z. *Sulphuretum ammoniae hydrogenatum.*

†*AMOMI SEMEN, z. *Myrtus pimenta.*

AMYGDALAE AMARAE ET DULCES, z. *Amygdalus communis.*

AMYGDALARUM AMARARUM AQUA ET OLEUM AETHEREUM, z. *Acidum hydrocyanicum vegetabile* en *Amygdalinum.*

AMYGDALARUM DULCIUM OLEUM, z. *Amygdalus communis.*

*AMYGDALINUM, *Amygdalina,* Amandelstof, Amygda-

line. In het jaar 1830 overtuigden zich ROBINET en BOUTRON-CHARLAND, dat het blaauwzuur in de bittere amandelen niet bestond, en ontdekten in dezelve eene eigendommelijke kristalliseerbare stof, welke zij Amydaline noemden, en die zich op zichzelve ten opzigte van het dierlijke organismus indifferent schijnt te verhouden. Door de nieuwe ontdekking van WÖHLER en LIEBIG, welke bevonden, dat deze stof, onder zekere omstandigheden (in aanraking met emulsine en water), oogenblikkelijk in blaauwzuur en bittere amandelolie in bepaalde verhoudingen veranderd wordt, heeft zij aan waarde voor de geneeskunde gewonnen. Men bereidt dit praeparaat door het uitpersen van bittere amandelen en daarop volgende digestie met ether, om dezelve van vette olie te bevrijden; daarna met alcohol. De amygdaline komt voor in glinsterende, witte, parelmoerachtige schubjes, en is in water en in kokenden alcohol moeijelijk oplosbaar (alcohol van 93—95 % lost 1/124 op). De waterige oplossing moet niet troebel worden, vermits zij anders olie bevat. Uit eene bij 40° verzadigde waterige oplossing kristalliseert de amygdaline in doorschijnende gegroepeerde prismata, welke niet zoo hard als suiker zijn, in de lucht hunne doorschijnendheid en bij warmte water verliezen; eerst na lange verhitting op 120° geven zij al hun kristalwater af, en het verlies bedraagt dan gemiddeld 10,57%. De uit wijngeest van 80—81% gekristalliseerde amygdaline bevat 1/3 water minder. WIDTMANN en DENK stelden op zichzelve en op dieren proeven over de werking van dit geneesmiddel in het werk; zij vonden het zelfs tot de dosis van 1 drachma niet vergiftig. Het vermeerderde slechts den honger en bragt ructus te weeg. Daar alle tot nog toe bekende blaauwzuurpraeparaten spoedig bederven, zoo meenen wij bij deze vooral melding te moeten maken van eene door LIEBIG en WÖHLER ontdekte merkwaardige eigenschap der emulsine in de Amygdaline, welke laatste die een gelijkmatig werkend praeparaat oplevert, hetwelk jaren lang onveranderd blijft en alzoo in iedere apotheek in voorraad gehouden worden kan. Men heeft namelijk standvastig bevonden, dat 17 grein amygdaline in aanraking met emulsio amygdalina juist 1 grein blaauwzuur en 8 grein

bittere-amandelolie geven, en dat deze hoeveelheid juist 2 oncen aqua amygdalar. concentrat. ten opzigte van het gehalte aan blaauwzuur en aetherische bittere amandelolie vervangt (LIEBIG, WÖHLER). *Dosis en vorm.* Inwendig in amandelmelk 17 grein Amygdaline op één once.

N°. 157. ℞. Amygdalar. dulc. ʒ ij,
Aquae communis q. s.
ut fiat l. a. emuls. ℥ j, in qua solve:
Amygdalini gr. xvij.

RIECKE (l. c. p. 36) merkt wel is waar op, dat dit middel misschien tot nog toe in de geneeskunde niet aangewend is, doch voert mede aan, dat het geenszins een nieuw, maar slechts een in vergetelheid geraakt middel is, daar reeds KRANICHFELD een geheel en al overeenkomstig praeparaat, *Phyllis amara* door hem genoemd, bereid en tegen scrophulosis, chronische exanthemata, pannus, physconie van lever en milt enz. met goed gevolg aangewend heeft. (z. KRANICHFELD *Diss. de dignitate medicaminibus nonnullis restituenda.* Berolin. 1827. HUFELAND's *Journal* 1828. Jan. p. 156, 1831. Nov. pag. 54. 1836. Dec. pag. 56.)

AMYGDALUS COMMUNIS LINN. (Cl. XII. Ord. 1. Icosandria Monogynia, Ord. natur. *Rosaceae*), Amandelboom. Deze plant levert de bittere en zoete amandelen (*Amydalae amarae et dulces*).

De bittere amandelen bevatten eene blaauwzuur houdende aetherische olie; men heeft ze p. D. van 4—6 stuks of in emulsie inwendig tegen bandwormen en intermittens toegediend, en uitwendig tegen prurigo senilis et scroti, tegen pemphygus aangewend. Zij leveren het plantaardig blaauwzuur (z. *Acidum hydrocyanicum vegetabile*) door hunne aetherische olie, en dienen bij eenige schoonheidsmiddelen (z. o.) als voermiddel.

Eenvoudige anderendaagsche voorjaarskoortsen genas C. J. MEIJER door:

N°. 158. ℞. Amygdal. amar. ʒ ij,

Aquae commun. ℥ iij,
fiat emuls. in qua solve:
Extr. gentianae ʒ β,
Syr. cort. aurantior. ʒ ij.
M. S. Een uur vóór den aanval in te nemen.

Hufeland prijst hier eene emulsio van 3 drachm. bittere amandelen op 3 oncen aan, waarbij hij 2 drachm. extr. centaur. minor. voegt, en het geheel in 2 gedeelten 1 uur vóór den koortsaanval innemen laat.

G. A. Richter prijst tegen prurigo en pemphygus als waschwater emuls. amygdalar. amar. (ex ℥ β) ℥ viij aan.

Schubarts schoonheidswater bestaat uit:

N°. 159. ℞. Benzoës pulv. ʒ ij,
Amygd. amar. excort ʒ vj,
fiat cum Aq. rosar. ℥ viij l. a. emuls, in qua solve:
Borac. veneti ℥ ij.
M. S. Omgeschud als wassching te gebruiken.

De zoogenaamde Jonkvrouwenmelk, *Lac virginum* (*Lait virginal*, *z. Dict. des scient. médical.*) bestaat uit soortgelijke bestanddeelen. Zij is een emulsio uit ʒ ij bittere amandelen, 2 lood zoete amandelen, 5 oncen rozenwater en 1 scrupel flor. benzoës. Het *Pulv. cosmeticus Pharm. Batav.* bestaat uit:

N°. 160. ℞. Amygdal. amarar. excort. ℔ viij,
Farin. semin. oryzae ℔ v 1/3,
Pulv. rad. irid. florent.,
Cretae ppt. āā ℥ iv,
Farin. fabar. ℔ ij,
Sal. tartari ℥ ij,
Olei jasmin. infus. ℥ j,
Olei ligni rhodii ʒ j.
M.

De *Pasta cosmetica Spielmanni* is zamengesteld uit:

N°. 161. ℞. Amygdal. amar. excort.,
Oryzae semin. aa ℥ viij,
Farin. fabar. ℥ xvj,
Myrrhae ℥ ij,
Camphorae ℥ β,
Sapon. venetae ℥ xx.
Contunde et misce.

De zoete amandelen zijn demulcerend, inwikkelend, verkoelend en zijn bij pijnlijke en krampachtige borst- en buikaandoeningen en zoodanig lijden der piswerktuigen, bij diarrhoea, cardialgie, druiper enz. aangewezen. *Gift en vorm.* In emulsio (1 once op 1 ℔ water) alle 1—2 uren ½ kopje vol; voorts dient de amandelmelk als voermiddel voor kamfer, cantharides, nitrum, enz. De *Syrupus emulsivus s. amygdalarum dulcium* wordt als bijvoegsel bij zulke mixturen gebruikt.

Het *Oleum amagdalarum dulcium rec. expressum* is op zichzelf, en in verbinding met siroop of suiker, een onschadelijk, zacht middel bij hoest, angina, colica (in het loodkolijk met opium), bij obstructio alvi et ilius spasticus, bij alle aandoeningen der pisbereidende werktuigen, — bij alle vergiftigingen, welke door scherpe vergiften ontstaan zijn (de cantharides uitgezonderd), een involvens. De *dosis* is alle ½—1 uur 1—2 eetl. vol zuiver of als emulsio (z. o.) Tegenaanwijzingen zijn: status gastricus en biliosus (z. Sachs en Dulk l. c. I. 566).

De *Emulsio amygdalina Pharm. Belg.* bestaat uit:

N°. 162. ℞. Amygdal. dulcium decort. ℥ ij,
Sacchari albi ℥ β,
Contund. in mort. lapid. ope pisitili lignei; emulgendo sensim admisce:
Aquae coctae ℥ xij,
cola per linteum et adde:
Aquae naphae ʒ ij.

De *Emulsio hordeata amygdalina Ph. Belg.* bestaat uit

Amygdal. dulc. ℥ j met 24 oncen aq. hordei geëmulgeerd, met bijvoeging van syr. simplicis ℥ j, aquae naphae ℥ β.

Tegen verhoogde prikkelbaarheid, vomituriones en zuren in de maag prijst Lincke (l. c. I. p. 136 volgens de *Pharm. Bavar.*) de volgende mixtuur aan:

*N°. 163. ℞. Amygdal. dulc. excort. ℥ β,
Semin. hyoscyami ʒ j,
Aq. ceras. nigror. ℥ vtij,
f. l. a. emulsio; colat. adde:
Sacchari albi ʒ vj,
Magnes. ustae ʒ j.
D. S. Alle 1—2 uren 1 eetl. vol.

Een voortreffelijk middel is Rosensteins kindermelk:

N°. 164. ℞. Aquae flor. tiliae ℥ ij,
Aq. ceras. nigr.
Olei amygdal. dulc. rec. et frig. expr. āā ℥ j,
Sal. tartari ℈ j,
Mucil. gummi arab. ʒ j.
M. f. emulsio.
S. Alle ½—1 uur 1 theel. vol.

Sydenham's beroemd, door Sachs zeer geprezen borstmiddel is zamengesteld uit:

*N°. 165. ℞. Olei amygd. dulc. rec. expr. ℥ ij,
Syr. violarum,
Syr. capill. veneris āā ℥ j,
Sacch. cand. ʒ j β.
M. S. Alle ¼—1 uur 1—2 theel. vol.

(Ook tegen hevige kolijken, waar men eenen ontsteking-aardigen prikkel vermoedt, en daarom verhittende antispasmodica ontziet, aan te bevelen.)

Bij ischurie, strangurie en pijnen door steen te weeg ge-

bragt, is, volgens Jahn, het volgende door niets overtroffen:

*N°. 166. ℞. Gummi mimosae ʒ j,
Vitelli ovi ʒ iij,
Aq. calcis viv. ℥ iij,
Tinct. thebaic. ʒ j,
Olei amygdal. dulc. recent. expr.,
Syr. papav. albi ℥ j.
M. S. Alle ½—1 uur 1 eetl. vol.

Fricke prijst bij catarrhale hoest en heeschheid (b. v. bij zangers):

*N°. 167. ℞. Olei amygdal. dulc. ℥ β,
Syr. senegae,
Syr. flor. aurantior. āā ℥ j,
Tinct. croci ʒ j.
M. f. Linctus.
S. Alle uur 2 theel. vol.

Het *Eclegma gummoso-oleosum s. Looch album Pharm. Belgicae* bestaat uit:

N°. 168. ℞. Amygdal. dulc. decort. N°. xvj,
Amygdal. amarar. N°. ij,
Contund. in mort. lapid. ope pistilli lign., sensim affunde:
Aquae coctae ℥ iv,
f. Emulsio, Colat. adde:
Gummi tragacanthae ℈ j,
Olei amygdalar.
Sacch. albi āā ℥ j,
Aq. naph. ʒ ij.
f. l. a. Eclegma.

†AMYGDALUS PERSICA (Cl. XII. Ord. I. Icosandria Monogynia Linn., Ord. nat. *Rosaceae*), Amandelperzikboom. De

vruchten van dezen boom, Perziken (*Persicae mala*), behooren tot de verkoelende ooftsoorten. Het gedestilleerde water van de perzikenpitten (*Aqua persicarum*) bevat, even als dat der bittere amandelen en het laurierkerswater, acidum hydrocyanicum, doch is thans niet meer in gebruik. De bloemen bezitten eenen flaauwen, doch aangenamen reuk, en eenen smaak naar bittere amandelen; na in vergetelheid te zijn geraakt, heeft de Pharm. Belgica dezelve op nieuw onder de rij der geneesmiddelen opgenomen. Men bereidt van dezelve eene syroop (*Syr. flor. persicorum*) (z. *Pharm. Belg.* p. 163).

AMYLUM, *Faecula amylacea*, Zetmeel, Stijfsel. Hoewel meer als voedsel dan als geneesmiddel in gebruik, is het zetmeel bij diarrhoea, dysenterie, bij vergiftiging met scherpe metaalvergiften, voornamelijk bij die, welke met sublimaat, jodium geschied zijn, dienstig. Hufeland voegt Amylum bij braakmiddelen, waardoor zij zekerder werken zouden. Bij dysenterie prijst men clysmata aan van ʒ β amylum en ℥ vj water. Bij profuse diarrhoeën van scrophuleuse kinderen zijn zij door Sachs aanbevolen. Verder heeft met het zetmeel als voedingsmiddel bij phthisis aangeprezen. Hier moet men evenwel aan de sago van den sagopalm (*Palma farinaria Rumphii*), nog meer aan het echte arrowrootmeel, pijlwortelmeel (*Amylum marantae* van *Maranta arundinacea* Cl. I. Ord. I. Monandria Monogynia Linn., Ord. nat. *Amomeae*), met melk of bouillon bereid, de voorkeur geven. Het uit aardappelen bereide zetmeel (aardappelmeel) heeft iets onaangenaams in reuk en smaak, en slechts het zuivere uit tarwemeel verkregene amylum is aangenaam en aanwendbaar, zoo men het amylum marantae niet bekomen kan. Van het laatste mengt men 1 eetl. vol met koud water, en laat het vervolgens met 1 pint water en melk eenigen tijd koken, terwijl men er later suiker ad libitum bijvoegt.

AMYLUM MARANTAE, z. *Amylum*.

††ANEMONE PRATENSIS L. (Cl. XIII, Ord. 2, Polyandria Polygynia, Ord. nat. *Ranunculaceae*), *Pulsatilla nigricans*, Veldanemone, Veldkeukenschelle. Van deze, zoowel in een geneeskundig als in een toxicologisch opzigt belangrijke

plant wordt het kruid (*Herba pulsatillae nigricantis*) gebezigd. Het bevat de anemonestof (*anemoninum*), welke specifiek op de oogzenuwen werkt, en eene snijdende, borende pijn aldaar veroorzaakt. In het algemeen is de Pulsatilla een narcoticum acre, nog scherper dan het aconitum, hetwelk op de huid blaren trekt, en inwendig genomen zoodanig op de ademhalings- en pisbereidende werktuigen werkt, dat het hoesten en niezen en een gevoel van branding in de pisbuis doet ontstaan, bovendien in grootere doses een gevoel van drukking in de maag, misselijkheid, braking en purgeren verwekt, en zelfs bedwelming, kramp, verlamming en den dood kan te weeg brengen. Tegenmiddelen zijn: verwijdering van het vergift (zoo er geene vrijwillige braking ontstaat) door ipecacuanha, de maagpomp, vervolgens mucilago gummi arabici, oleum amygdalarum dulcium, later sterke koffij, terpentijnolie, koude omslagen om het hoofd.

Störk voert de Pulsatilla weder in de geneeskunde in. Hij roemt hare specifieke werking op het gezigtsorgaan tegen amaurosis, cataracta en andere oogziekten met rheumatisch-arthritischen grondslag, alsmede die, welke door plotselijke verkoeling ontstaan of door verstoppingen in den onderbuik te weeg gebragt zijn. Rust, Graefe, Mohrenheim en Zimmermann bevestigen dit. Marcus Herz en Hufeland bevelen het middel nog aan tegen valsche bedwelming, door verkoeling ontstaan. Verder heeft men tegen paralysis der ledematen, syphilitische beenpijnen, chronische huiduitslagen, melancholia ex abdomine, in het 2de stadium van kinkhoest, dit middel met goed gevolg toegediend. (Soebel, Leidler, Ramm.)

Gift en Vorm. Het *Pulvis herbae pulsatillae*, p. D. van 2, 5, allengs tot 10 grein, 3—4 maal daags. Meermalen wordt het *Extr. pulsat. nigric.* p. D. van ½—1—3, en voorzigtig tot 5 grein gestegen, aangewend. Uitwendig dient een infus. herbae pulsat. (ʒ β op ℥ iv col.) als oogwater.

Otalli (z. Graefe's *Journal*, Bd. 19, Heft 3, S. 469) genas binnen 3 maanden eene amaurosis rheumatica met:

N°. 169. ℞. Extr. pulsatill. nigric. gr. ij β—iij—v,
Sacch. albi ℈ β.

M. f. p. Disp. doses tal. xij.
S. 3 Maal daags 1 poeder. De omtrek van het oog wordt daarbij ingewreven met tinct. cantharidum en spiritus rorismar. compos., en van tijd tot tijd wordt er een laxans uit calomel en jalapa toegediend.

Tegen amaurosis arthritica en zoodanige cataracta incipiens prijst RUST aan:

*N°. 170. ℞. Ext. pulsatill. gr. x,
solve in Tinct. guajaci volatil. ℥ j.
D. S. 3 Maal daags 20—60 droppels.

Tegen verouderde huiduitslagen en jicht kan ik het volgende poeder aanprijzen:

*N°. 171. ℞. Herb. pulsatill. gr. IV,
Gummi guajaci nativ.,
Lapid. cancror.,
Aethiop. antimonial.,
Sacchar. albi āā gr. V,
Pulv. aromat. gr. ij.
M. f. Pulv. disp. dos. tal. N. XXIV.
D. S. 2—3 Maal daags 1 poeder; daarbij species lignorum en goed voedsel.

ANEMONESTOF, z. *Anemone pratensis.*

ANEMONINUM, z. t. z. p.

ANETHUM, z. *Pastinaca anethum.*

*ANETHUM FOENICULUM, z. *Meum foeniculum.*

ANETHUM GRAVEOLENS, z. *Pastinaca anethum.*

*ANGELICA ARCHANGELICA L. (Cl. V. Ord. 2. Pentandria Digynia, Ord. nat. *Umbelliferae*), Engelwortel. De hoofdbestanddeelen van den *radix angelicae* zijn: eene zeer vlugtige, scherp riekende aetherische olie en eene eigendommelijke, weeke harst, bekend onder den naam van Angelicabalsem.

Deze wortel is een heerlijk nervinum, staat daardoor met de serpentaria en calamus op ééne rij, overtreft nog de eerste in doordringende prikkelende eigenschap, en deelt met de laatste in deszelfs winden-drijvende kracht, werkt ook sterk op het zweet, en is daarom reeds door de Ouden als een verhittend, vergift afdrijvend alexipharmacon geprezen; ook is hij een goed expectorans bij chronischen catarrhus pulmonalis met sputa van zeer taaije slijm (met dulcamara, goudzwavel) en in de phthisis pituitosa (een inf. radic. angelic. ex ℥ β ad colat. ℥ viij, met extr. cort. peruv. fusci ʒ ij, extr. squillae ℈ β—℈ j, spir. salis ammoniaci anisat. aut bals. peruv. aa ʒ ij; alle 2 uren 1 eetl. vol. Haase). De *Radix angelicae* wordt het doelmatigst als infusum (℥ β—ʒ vj op ℥ x col. alle 1—2 uren 1 eetl. vol) gegeven. Hare werking is in het oog vallend (de smaak is ook veel beter dan die van valeriaan en serpentaria): 1. In de febris typhosa septica (met arnica, kamfer, minerale zuren), in febr. nervosa torpida, pneumonia notha, gastritis nervosa (na zuivering der eerste wegen). Ook heeft hij mij vooral dienst gedaan in de epidemische griep, wanneer de koorts den 5—7 dag nervosa dreigde te worden. 2. In de nerveuse pokken, mazelen, roodvonk, waar wegens huidzwakte of kramp het uitslag bleek is of geheel en al terugtreedt, is de angelica (met carbonas ammoniae) door geen ander middel te vervangen. 3. Is zij ook zeer nuttig tegen verouderde blennorrhoeae der blaas, scheede en darmen. 4. Werkt zij ook als antihystericum, even als de radix artemisae vulgar. Tegen chronische blennorrhoea ventriculi en zwakte der maag, flatulentie enz. is het spiritueuse aftreksel van 2 lood angelica op ½ flesch goeden Rijnwijn, met bijvoeging van ℥ j tinct. cardam. min. 2 maal daags ½ wijnglas, zeer nuttig. Sobernheim prijst (l. c. p. 157) bij typheuse, tot ontbinding neigende, terugwijkende huiduitslagen:

*N°. 172. ℞. Infus. rad. angelicae (ex ℥ β) ℥ vj,
refrigerat. adde:
Mixtur. camphor. ℥ j,
Subcarb. ammon. liquid. ʒ ij,

Syr. zingiberis ℥ j.
M. S. Omgesch. alle 2 uren 1 eetl. vol.

In torpide, paralitische koortsen geeft Jahn:

*N°. 173. ℞. Rad. angelicae,
Rad. valerian.,
Rad. serpentar. ãa ℥ β,
inf. c. aq. ferv. q. s. ut rem. col. ℥ vj refr. adde:
Liquor. anodyni ʒ j,
Syr. flor. aurantiorum ℥ β.
M. S. Alle 2 uren 1 eetl. vol.

*N°. 174. ℞. Rad. angelicae,
Rad. calam. aromat.,
Rad. artemis. vulg.,
Fol. aurantiorum ãa ℥ j,
Fol. sennae,
Sem. anisi ãa ℥ β.
M. C. C. div. in vj. part. aeq.
S. Dagelijks 1 gedeelte voor thee.

(Most, tegen hysterisch lijden, met blennorrhoea ventriculi, vaginae, flatulentie en aanhoudende obstruct. alvi).

Het *Extractum angelicae* p. D. van ℈ β—℈ j (ʒ ij en ℥ iv. aq. cinnamom. simpl., theelepelswijze) is, behoorlijk bereid, ook zeer werkzaam. De *Spiritus angelicae compositus* bestaat uit angelica ℔ j, scordium ℔ β, jeneverbessen, valeriaanwortel ãa ℥ iij, alkohol en water ãa ℔ vj, kamfer ℥ j β. Dit middel is als wassching voor den rug in erge zenuwkoortsen en als voorbehoedmiddel tegen decubitus zeer aan te bevelen. Voorts is de radix angelicae nog bevat in het electuar. theriacum, de acetum aromaticum, tinct. asac foetid, compos., mixtura pyrotartarica en in de solutio Fowleri.

*ANGELICAE RADIX, z. *Angelica archangelica*.

ANGELICA-BALSEM, z. t. z. p.

ANGELIERBLOEMEN EN SYROOP, z. *Dyanthus caryophyllus.*

ANGUSTURABAST, z. *Bonplandia trifoliata.*

ANGUSTURA SPURIA, z. t. z. p.

*ANISUM STELLATUM, z. *Illicium anisatum.*

*ANISUM VULGARE, z. *Sison anisum.*

ANTHEMIS NOBILIS Linn. *Chamomilla Romana* (Cl. XIX Ord. 2. Syngenesia Superflua, Ord. nat. *Synanthereae Trib.*, *Corymbiferae Juss.*), Roomsche kamillen. De *Flores chamomillaè romanae* zijn minder bitter, maar vlugtiger, dan de gemeene kamillen. Zij worden door geneeskundigen slechts zelden meer inwendig toegediend; het afkooksel evenwel is een volksmiddel tegen hydrops. (Door de *Pharm. Belgica* wordt een *Extractum chamaemeli* (l. c. p. 152) en *Aqua chamaemeli* (l. c. p. 186) opgegeven.) Uitwendig geef ik aan dezelve bij ophthalmia catarrhalis en rheumatica recens de voorkeur, en wel als de volgende species:

N°. 175. ℞. Herb. menth. crisp.,
Flor. chamomill. rom.,
Flor. sambuci āā ℥ j.
M. c. c. S. Voor kruidenkussentjes (Himly).

*ANTHEMIS PYRETHRUM Linn., *Anacyclus Pyrethrum Link* (Cl. XIX. Ord. 2. Syngenesia Polygamia superflua, Ord. natur. *Synanthereae Rich*, Subord. *Corymbiferae*), Bertramkruid, Kwijlwortel, Vuurkruid, Kwijlwekkende kamillen. In de geneeskunde is de wortel (*Radix pyrethri*) in gebruik. Het werkzaamste gedeelte van dezen brandend scherp smakenden wortel is het *Pyrethrinum*. Versch op de huid gelegd, maakt hij dezelve rood tot blaarvorming toe. Men prijst den droogen wortel, als nervinum acre, voornamelijk aan bij febris nervoso-torpida, putrida, angina gangraenosa, tegen intermittens inveterata (ʒ ij met ℥ j pulv. cortic. peruvian. en syr. aurant. s. q. ut fiat electuarium, alle 2 uren 1 theelepel vol, volgens Oxley) tegen halfzijdige verlammingen van torpide personen. Hier met tinct. capsici, tinct. colocynthidis,

oleum cajeputi, flor. arnicae; bij paralysis linguae et pharyngis ook als kaauwmiddel, tegen amblyopia amaurotica ten gevolge van rheumatismus. Hier, volgens KOPP, de tinct. pyrethri (ex ℥ j et spirit. vini ℥ v) alle 2 uren 40 droppels, terwijl de verlamde deelen gelijktijdig daarmede geborsteld worden. Eindelijk tegen lumbago, ischias rheumatica, odontalgia rheumatica.

Gift en vorm. Inwendig 3 maal daags ℈ β—ʒ β, het best in pillen, electuarium of infusum (ʒ ij op ℥ viij col., alle 2 uren 1 eetl. vol met haverslijm). Uitwendig in gorgeldranken, mondspoelingen enz.

*†ANTHRACOKALI. Is een door POLYA (z. zijne *Beobacht. über d. Flechte etc.* deutsch v. SIEGMUND 1837 en SCHMIDT's *Jahrbüch.* Bd. 20, S. 147) als geneesmiddel aanbevolen praeparaat, hetwelk door behandeling der steenkolen met bijtende potasch verkregen wordt. Hij onderscheidt *Anthracokali simplex* en *Anthracokali sulphuratum*, welker bereiding RIECKE (l. c. p. 37) aldus opgeeft:

Tot de bereiding van het *Anthracokali simplex* lost men 1 deel koolzure potasch in 10—12 deelen kokend water op; bij de opbruisende oplossing voegt men allengs zoo veel kalkhydraat, als tot onttrekking van het koolzuur van de potasch noodig is; zoodra dit bereikt is, bruist de vloeistof door bijgevoegd zuur niet meer op, en wordt door bijvoeging van kalkwater niet meer troebel. De zoo spoedig mogelijk doorgezegene en op het vuur gebragte vloeistof wordt zoo lang uitgedampt, totdat zij ophoudt te schuimen, en, even als olie, met eene gelijke oppervlakte afvloeit. Daarna mengt men ℥ vij aldus bereide bijtende potasch, onder gedurig omroeren, met ℥ v fijn verdeeld steenkolenpoeder; en nadat het vaatwerk van het vuur genomen is, wrijft men het praeparaat met een verwarmden stamper zoo lang, dat het geheel in een gelijkmatig zwart poeder veranderd is. Het verkregen poeder moet op eene droogе plaats bewaard worden.

Het *Anthracokali sulphuratum* verkrijgt men op de volgende wijze: men mengt ℥ v fijn verdeeld steenkolenpoeder met ℥ β flores sulphuris, wrijft beide tot een gelijkmatig poeder, en

voegt, terwijl men overigens even als bij het eenvoudige praeparaat te werk ga, bij hetzelve de bijtende potasch, wanneer het even als olie vloeit.

De werking, op een gezonden, die binnen 10 uren 10 grein Anthracokali genomen had, was: orgasmus met een gevoel van branding in de huid, sterk kleverig zweet, zwarte sedes. Bij verouderde herpetische lijders trad, na klimmende doses, eerst op 8, 14, ja op den 25—30sten dag koorts ten gevolge van het geneesmiddel in, welke POLYA voor noodzakelijk tot de genezing houdt. Het middel verbetert den eetlust en vermeerdert de galafscheiding.

Gift en vorm. 1—2 gr. 3—4 daags in oplossing, poeder, pillen. Bij eenvoudige herpes geeft POLYA:

N°. 176. ℞. Anthracokali simpl. gr. ij,
Pulv. rad. liquirit.
Carbon. magnes. āā gr. v.
M. f. pulv. disp. dos. tal. xij.
S. 3 Maal daags 1 poeder.

Bij herpes syphilitica:

N°. 177. ℞. Anthracokali sulphur. gr. ij,
Flor. sulphur. loti gr. v,
Carb. magnes.,
Rad. liquirit āā gr v.
M. f. pulv. disp. dos. tal. xij.
S. 3 Maal daags 1 poeder.

Bij herpes leprosa:

N°. 178. ℞. Anthracokali simpl. v. sulphurati gr. ij,
Sulphur. aurat. antimonii gr. β,
Carbonat. magnesiae,
Rad. liquirit āā gr. iij.
M. f. pulv. disp. dos. tal. xij.
S. 3 Maal daags 1 poeder.

Tegen eczema impetiginosum gaf CLARUS (z. LINCKE l. c. I. 151):

N°. 179. ℞. Ioduret. ferri ʒ β,
Anthracokali ʒ j,
Extr. stipit. dulcamar. ʒ j β,
Pulv. stipit. dulcam. ʒ j.
M. f. pil. pond. gr. ij. Dentur ad vitr. bene munit.
S. 's Morgens en 's avonds 6 pillen.

POLYA zegt zelf, dat het middel ten minste 6 maanden aanhoudend gebruikt moet worden, om herpes te genezen. RIECKE hecht niet veel waarde aan de Anthracokali; ook is nog het getal der lijders, aan welke POLYA het alléén toediende, te gering. Ik ben ook van deze meening, en heb gewoônlijk met aethiops antimonialis, sublimaatpillen, decoct. Zittmanni, in erge gevallen met liquor. Fowleri, chlorur. auri et sodii, mijn doel bereikt. Als een zeer werkzaam huismiddel tegen chronische aanhoudende diarrhoea heb ik de fijn verdeelde Engelsche steenkolen, 2—3 maal daags 1 theel. vol, leeren kennen.

*ANTIMONIUM, z. *Stibium.*

††ANTIMONIUM CAUSTICUM, z. *Murias stibii.*

††ANTIMONIUM CHLORATUM LIQUIDUM, z. t. z. p.

*ANTIMONIUM CRUDUM, z. *Sulphuretum stibii nigrum.*

*ANTIMONIUM DIAPHORETICUM, z. *Protoxydum stibii album.*

*ANTIMONIUM HYDROSULPHURATUM LUTEUM, z. *Sulphuretum stibii hydrogenatum.*

*ANTIMONIUM HYDROSULPHURATUM RUBRUM, z. *Hydrosulphuretum stibii.*

††ANTIMONIUM MURIATICUM, z. *Murias stibii.*

*ANTIMONIUM OXYDATUM ALBUM, z. *Protoxydum stibii album.*

*ANTIMONIUM SULPHURATUM NIGRUM, *Sulphuretum stibii nigrum.*

*ANTIMONIUM TARTARISATUM, z. *Tartras potassae stibiatum.*

ANTISEPTICA ACIDA, z. *Acida.*

*ANIJSZAAD, z. *Sison anisum.*

†APIUM PETROSELINUM, *Petroselinum vulgare* (Cl. V. Pentandria, Ord. nat. *Umbelleferae*), Peterselie eppe, Peterselie. Het kruid, het zaad en de wortel (*Herba*, *Semen et Radix petroselini*) worden alle in de geneeskunde gebruikt; het eerste tegenwoordig het minste, en wel uitwendig in stovingen of pappen. De wortel wordt ook op zichzelven niet veel gebezigd, maar maakt een bestanddeel uit van de vijf groote openende wortelen (*Quinque radices aperientes majores*). Van het zaad bereidt men door destillatie eene vlugge olie (*Oleum Petroselini*), welke gedeeltelijk in het water zinkt, gedeeltelijk drijft. Men stookt voorts van het zaad het peterseliewater (*Aqua petroselini*).

*†APPELZUUR, z. *Acidum malicum.*

*AQUA ACETATIS AMMONIAE, z. *Acetas ammoniae liquidum.*

†AQUA ACUSTICA, bestaat, volgens FEL. PLATER, uit radix valerianae, herb. majoran., herba rorismarini, salvia, flor. lavendul., sem. coriandri, castoreum, juniperus enz. (z. TRILLER l. c. p. 19).

*AQUA AëRATA, z. *Acidum carbonicum.*

†*AQUA ALEXIPHARMACA. Dit water bestond uit 26 ingrediënten, waarvan de werkzaamste zedocaria, kamfer, angelica, hertshoorn en succus citri zijn (z. TRILLER l. c. p. 20). Het is een goed diaphoreticum na dollehondsbeet.

AQUA ALUMINOSA BATEANA, z. *Supersulphas aluminae et potassae.*

*AQUA AMMONIAE, z. *Ammonia liquida.*

AQUA AMYGDALARUM AMARARUM, z. *Acidum hydrocyanicum vegetabile.*

AQUA ANTIMIASMATICA KöCHLINI, z. *Subacetas cupri.*

*AQUA ANTIMIASMATICA GOELISII, z. *Murias cupri ammoniacale.*

AQUA ANTISCORBUTICA SYDENHAMI, z. *Cochlearia officinalis.*

†AQUA APOPLECTICA SPIRITUOSA. Dit bestond uit ol.

convall., flor. lavendul., primul. veris, flor. tiliae, flor. beton., herb. rorismarini, herb. majoran., nux moschata, kruidnagelen, cubebae, zedoaria enz. met wijngeest getrokken.

AQUA AROMATICA, z. *Salvia officinalis.*

††AQUA ARSENICALIS PEARSONII, z. *Acidum arsenicosum.*

*AQUA ARTIFICIALIS THERMARUM CAROLINARUM KLAPROTHI, z. *Sulphas sodae.*

†AQUA s. TINCTURA ASAE FOETIDAE ANTIHYSTERICA. Dit is wegens het bevergeil een duur middel, en bestaat, volgens de *Pharm. Pragnensis*, uit asa foetida, myrrhe, rad. valerian., moederharst, castoreum menth. pip. enz. Tegenwoordig geeft men in deszelfs plaats de tinct. asae foetidae (z. *Gummi-resina asa foetida*) of het aqua asae foetidae.

AQUA ASAE FOETIDAE COMPOSITA bestaat uit asa foetida, calamus en angelica, en wordt door destillatie verkregen. Het wordt uitwendig tegen neuralgiën, krampen, kinkhoest, wormlijden aangewend.

†*AQUA ASTHMATICA wordt door voorafgaande digestie met alcohol en daarop volgend uittrekken met water van herb. tussilag., hyssopi, marub. albi, salviae; rad. enulae, liquirit. en irid. florent. verkregen. Het wordt bij kwellenden slijmhoest van oude lieden p. D. nuchteren van 1—2 oncen aangeprezen.

*AQUA AURANTIORUM, z. *Citrus aurantium.*

AQUA BALSAMICA ARTERIALIS BINELLI, z. *Creosotum.*

*AQUA BATANEA, z. *Sulphas zinci.*

†AQUA BENEDICTA RULANDI. Is een *vinum stibiatum* uit 6 drachm. crocus metallorum en 2 ℔ Malvoisirwijn.

AQUA BRYONIAE ALBAE COMPOSITA, z. *Bryonia alba.*

††AQUA CALCARIAE s. CALCIS, z. *Calx viva.*

†AQUA CAPONIS. Een aan stukken gesnedene magere paauw werd met aqua boragin., cinnamoni enz. overgoten en gedestilleerd. Het werd tegen uittering zeer aangeprezen (z. Triller l. c. p. 53).

*AQUA CARBONITA, z. *Acidum carbonicum.*

*AQUA CARBONATIS AMMONIAE, z. *Subcarbonas ammoniae.*

†AQUA CARBUNCULI SCHROEDERI. Bestaat uit verschillende wortelen en aromatische kruiden met spiritus getrokken, en werd oudtijds tegen anthraces en pestbubones aangewend, als opwekkend, versterkend middel, waar tegenwoordig aqua aromatica, acetum aromaticum gebruikt worden.

AQUA CARMELITA, z. *Melissa officinalis.*

†AQUAE CARMINATIVAE. Van deze bestaan, volgens ETTMÜLLER, MEIBON, DORNKRELL enz., verschillende voorschriften, welke evenwel weinig verschillen en gezamenlijk sem. carui, kalmus, venkel, anijs, kaneel, zedoaria, juniperus, mentha, chamomilla enz. bevatten (z. TRILLER l. c. pag. 33).

AQUA CARUI DESTILL., z. *Carum carui.*

*AQUA CEDRIAE, z. *Pix nigra liquida.*

AQUA CERASORUM AMYGDALATA, z. *Prunus cerasus.*

AQUA CERASORUM NIGRORUM, z. t. z. p.

†*AQUA CEREFOLII, z. *Chaerophyllum sativum.*

*AQUA CHAMAEMELI s. CHAMOMILLAE ROMANAE, z. *Anthemis nobilis.*

*AQUA CHAMAEMELI s. CHAMOMILLAE VULGARIS, z. *Matricaria chamomilla.*

*AQUA CHLORI, z. *Acidum muriaticum oxygenatum.*

*AQUA CINNAMOMI SIMPLEX ET VINOSA, z. *Laurus cinnamomum.*

*AQUA CITRI, z. *Citrus aurantium.*

AQUA COCHLEARIAE, z. *Cochlearia officinalis.*

††AQUA COERULEA, z. *Calx viva.*

AQUA COLONIENSIS, z. *Citrus medica.*

*AQUA CORTIC. AURANTIORUM, z. *Citrus aurantium.*

*AQUA CREOSOTI, z. *Creosotum.*

*AQUA CRYSTALLINA, z. *Acidum tartaricum.*

†AQUA EMBRYONUM SPIRITUOSA, z. *Balsamum embryonum.*

*AQUA FLORUM AURANTIORUM, z. *Citrus aurantium.*

*AQUA FLORUM CHAMOMILLAE ROMANAE, z. *Anthemis nobilis.*

*AQUA FLORUM CHAMOMILLAE VULG., z. *Matricaria chamomilla.*

AQUA FLORUM SAMBUCI, z. *Sambucus nigra.*

†*AQUA FLORUM TILIAE, z. *Tilia Europaea.*

*AQUA FOENICULI, z. *Meum foeniculum.*

AQUA FOETIDA ANTIHYSTERICA, z. *Aqua asae foetidae.*

*AQUA FOLIORUM AURANTIORUM, z. *Citrus aurantium.*

*AQUA FORTIS, z. *Acidum nitricum.*

†AQUA FUMARIAE, z. *Fumaria officinalis.*

*AQUA GOULARDI, z. *Acetas plumbi liquidum.*

AQUA HEPATICA, z. *Acidum hydrothionicum.*

AQUA HUMULI, z. *Humulus lupulus.*

AQUA HYDROSULPHURATA, z. *Acidum hydrothionicum.*

AQUA JAVELLENSIS, z. *Murias potassae.*

*AQUA JODATA LUGOL., z. *Iodium.*

*AQUA JUNIPERI, z. *Iuniperus communis.*

*AQUA LAUROCERASI, z. *Prunus laurocerasus.*

*AQUA LAXATIVA VIENNENSIS, z. *Cassia senna.*

*AQUA LITHARGYRI ACETATA, z. *Acetas plumbi liquidum.*

AQUA LITHONTRIPTICA FALCONERI ET COLBURNI, z. *Subcarbonas potassae.*

*AQUA LUCIAE, z. *Ammonia liquida.*

*AQUA MELISSAE, z. *Melissa officinalis.*

*AQUA MELISSAE MAGISTRALIS, z. t. z. p.

*AQUA MENTHAE CRISPAE, z. *Mentha crispa.*

*AQUA MENTHAE PIPERITAE, z. *Mentha piperita.*

*AQUA MENTHAE PIPERITAE VINOSA, z. t. z. p.

AQUA MERCURALIS NIGRA GRAEFII, z. *Murias protoxyd-hydrargyri.*

*AQUA MIASMATICA GOELISII, z. *Murias cupri ammoniacale.*

*AQUAE MINERALES, z. *Balneum minerale.*

*AQUA NAPHAE, z. *Citrus aurantium.*

††AQUA NATRI ARSENIATI PEARSONII, z. *Acidum arsenicosum.*

*AQUA NICOTIANAE, z. *Nicotiana tabacum.*

††AQUA NIGRA, z. *Calx viva.*

AQUA OPHTHALMICA COERULEA bestaat uit kopervijlsel 1 deel, salmiak 2 deelen, kalkwater 48 deelen en aqua de-

stillata 384 deelen, welke men moet laten macereren en filtreren. Het is tegen hardnekkige oogontstekingen als oogwater aanbevolen.

AQUA OPHTHALMICA GRAEFII, z. *Nitras argenti crystallisatum.*

*AQUA OPHTHALMICA MERCURIALIS GRAEFII, z. *Murias deutoxydi hydrargyri.*

AQUA OPHTHALMICA NIGRA GRAEFII, z. *Calx viva.*

*AQUA OPII, z. *Opium.*

*AQUA OXYMURIATICA, z. *Acidum muriaticum oxygenatum.*

†AQUA PERSICARUM, z. *Amygdalus Persica.*

†AQUA PETROSELINI, z. *Apium petroselinum.*

*AQUA PHAGADAENICA, z. *Murias deutoxydi hydrargyri.*

AQUA PHAGADAENICA NIGRA RUSTII, z. *Murias protoxydii hydrargyri.*

*AQUA PICEA, z. *Pix nigra liquida.*

AQUA PIMENTAE, z. *Myrtus pimenta.*

*AQUA PLUMBICA, z. *Acetum lithargyri.*

AQUA POTASSAE, z. *Potassa caustica.*

AQUA PRAGNENSIS, z. *Aqua asae foetidae antihysterica.*

†AQUA RABELII, z. *Acidum sulphuricum.*

*AQUA REGIA, z. *Acidum muriatico-nitricum.*

†AQUA REGINAE HUNGARICAE (uit rosmarijn, salie, gember en wijngeest) werd in- en uitwendig als analepticum gebezigd.

*AQUA REGIS, z. *Acidum muriatico-nitricum.*

AQUA ROSARUM, z. *Rosa centifolia et gallica.*

*AQUA RUBI IDAEI, z. *Rubus idaeus.*

*AQUA RUTAE, z. *Ruta graveolens.*

*AQUA SALVIAE, z. *Salvia officinalis.*

*AQUA SAMBUCI, z. *Sambucus nigra.*

*AQUA SATURNINA, z. *Acetas plumbi liquidum.*

*AQUA SULPHURATO-STIBIATA, z. *Sulphuretum calcis stibiatum.*

*AQUA THEDAE, z. *Pix nigra liquida.*

†*AQUA TILIAE, z. *Tilia Europaea.*

*AQUA VEGETO-MINERALIS GOULARDI, z. *Acetas plumbi liquidum.*

AQUA VULNERARIA, z. *Salvia officinalis.*

AQUA VULNERARIA RUSTII, z. *Nitras argenti crystallisatum.*

*AQUA VULNERARIA THEDENII, z. *Acidum sulphuricum.*

AQUA VULNERARIA VINOSA, z. *Salvia officinalis.*

ARAK, z. *Alcohol vini.*

*ARBUTUS UVA URSI LINN. (Cl. X. Ord. 1. Decandria Monogynia, Ord. natur. *Ericeae*), Beerendruif, gewone Zandbezie. De bladen (*Folia uvae ursi*) bevatten voornamelijk looistof, zijn daardoor adstringerend, werken evenwel, volgens de ondervinding, specifiek, versterkend op de verzwakte, in chronische slijmafscheiding zich bevindende mucosa vesicae urinariae, en verbeteren ook derzelver qualitatief en quantitatief abnorme afscheiding. Verettering van nieren en blaas, passive blennorrhoeae van nieren, blaas en pisbuis, atonische haemorrhoides van de blaas en haematuria, en daaruit voortkomende enuresis en incontinentia urinae, pollutiones nocturnae ex debilitate, lithiasis renalis en pisgruis, zijn de ziekten, bij welke ik de beerendruif bladen, maanden lang gebruikt, nuttig vond, en wel als decoct. (℥ j op ℔ j col.) dagelijks met kopjes gebruikt. Moeijelijk is het poeder in te nemen, waarvan de dosis ℈ j—ʒ β 3 maal daags is.

Clarus prijst bij blennorrhoea en paralysis vesicae:

N°. 180. ℞, Folior. uvae ursi,
Folior. diosm. crenatae ãã ℥ β,
infund. aq. ferv. ℥ viij, digere leni calore per hor. ½; col. adde:
Syr. senegae ℥ β.
M. S. Omgeschud alle 2 uren 2 eetl. vol.

Sobernheim tegen atonische blennorrhoeae van nieren, blaas en pisbuis:

N°. 181. ℞. Fol. uvae ursi ℥ j,

coq. c. aq. fontan. s. q. ad. col. ℥ vj, in qua solve:
Extr. cascarill. ʒ ij,
Syr. balsam. peruvian. ℥ j.
M. S. Omgesch. alle 2 uren 1 eetl. vol.

Cooper prijst tegen gonorrhoea secundaria aan:

N°. 182. ℞. Fol. uvae ursi ℥ β,
coq. c. aq. fontan. ℥ xvj ad. col. ℥ vij, refrig. adde:
Tinct. catechu,
Syr. zingiberis āā ℥ β.
M. S. Alle 2 uren 2 eetl. vol.

Barton heeft onlangs, bij waterzucht ten gevolge van algemeene cachexie en atonie, de uva ursi zeer nuttig bevonden. Men kan ze hier met diuretica verbinden, b. v.:

N°. 183. ℞. Decoct. folior. uvae ursi (ex ℥ j β) ℥ viij,
in quo solve:
Carbonatis potass. ʒ j,
Syr. spinae cervinae ℥ j.
M. S. Omgesch. alle 3 uren 2 eetl. vol. (Most.)

Bij chronischen catarrhus pulmonalis doet de uva ursi, volgens de ondervinding van Autenrieth (Vogt l. c. I. p. 716), dezelfde goede dienst, als bij catarrhus vesicae; ook prijst Neumann (l. c. pag. 219) haar aan tegen menigvuldige pollutiones nocturnae, waartoe alleen zij en de zoutzure zwaaraarde aangewezen is, slechts met dit onderscheid, dat gene het geslachtsvermogen versterkt, terwijl de zwaaraarde hetzelve verzwakt. Hij telt de uva ursi onder de specifica. In alle gevallen echter moeten de beerendruifbladen aanhoudend weken lang gebruikt worden, zoo als reeds de Haen te regt aanmerkt. Ik heb dezelve 8 maanden lang in een geval van blennorrhoea vesicae, waarbij dagelijks een halve waterpot vol geleiachtig, taai, ellen lang trekbaar, spoedig in ontbinding overgaand slijm afgescheiden werd, met het beste

gevolg (dagelijks een infuso-decoct. van ʒ vj—℥ j op ℥ viij col.) laten gebruiken.

ARCANUM ANTARTHRITICUM ARCHIDETI, z. *Sulphuretum calcis.*

ARCANUM ANTEPILEPTICUM HEIMII, z. *Nitras argenti crystallisatum.*

ARCANUM ANTEPILEPTICUM SLOET VAN OLDRUITENBORGH, z. *Dictamnus albus.*

*ARCANUM DUPLICATUM, z. *Sulphas potassae.*

*ARCTIUM LAPPA Linn. (Cl. XIX. Ord. 1. Syngenesia Polygamia aequalis. Ord. nat. *Cynarocephalae Juss.*, *Synanthereae Rich. Trib.*), *Bardana,* gemeene Klissen, Bergklitten. In de geneeskunde is alleen in gebruik de *Radix Bardanae*, een bestanddeel der *Species lignorum s. pro decocto lignorum* (bestaande uit: lign. guajaci ℔ ij, rad. bardanae, rad. saponariae āā ℔ j, rad. liquirit., rad. sassafr. āā ℥ vj). De oudere geneeskundigen hielden den radix bardanae voor bloedzuiverend, en dit is hij in allen opzigte, vermits hij een sterk diaphoreticum en diureticum is, vooral in verbinding met overeenkomstige middelen, zoo als b. v. in de species ad. dec. lignorum, waarvan men dagelijks ℥ j—℥ iij, met 4 ℔ water tot de helft ingekookt, gebruiken kan. Bij verouderd rheumatismus, chronische huiduitslagen, lithiasis, arthritis, syphilis secundaria kan ik deze species, welke ik dikwijls weken lang gebruiken liet, aanprijzen. Een decoctum radicis bardanae met Franschen brandewijn bevordert ook den haargroei. De versche bladen zouden, volgens Hufeland bij scrophuleuse zweren, alsmede bij aanbeijenknobbels, 2—3 maal daags opgelegd, nuttig zijn; ik geef hier aan de fol. recent. plantaginis ver de voorkeur.

*ARGENTUM, *Luna,* Zilver. Van dit edele metaal zijn verschillende praeparaten in geneeskundig gebruik. Het zuivere zilvermetaal (*Argentum cupellatum*) houdt Riecke voor onwerkzaam; geenszins daarentegen het met koper bezwangerde (z. *Limatura cupri*), waarvan het vijlsel, inwendig gebruikt, eens eenen zilverarbeider de tusschenpoozende koorts ontnam (Meijer in Hufelands *Journal* 1827. April). Tot het jaar 1835 waren slechts het nitras argenti crystallisatum, als inwendig middel,

het nitras argenti fusum, lapis infernalis als uitwendig middel in gebruik. Sedert dien tijd heeft SERRE het chloor-, blaauwstof- en jodiumzilver, alsmede de zilversalmiak, uit- en inwendig veelvuldig, voornamelijk tegen syphilis, aangewend. Doch de resultaten staan nog afzonderlijk daar, en de nieuwe praeparaten behoeven nog nadere beproeving.

††ARGENTUM AMMONIATO-MURIATICUM, z. *Chloruretum argenti ammoniatum.*

ARGENTUM CHLORATUM, z. *Chloruretum argenti.*

*ARGENTUM CUPELLATUM, z. *Argentum.*

††ARGENTUM CYANOGENATUM, z. *Cyanuretum argenti.*

ARGENTUM FOLIATUM, Bladzilver, wordt in de apotheken ter verzilvering van pillen gebezigd.

†† ARGENTUM HYDROCYANICUM, z. *Cyanuretum argenti.*

ARGENTUM JODATUM, z. *Joduretum argenti.*

ARGENTUM MURIATICUM, z. *Chloruretum argenti.*

††ARGENTUM MURIATICUM AMMONIATUM, z. *Chloruretum argenti ammoniatum.*

*ARGENTUM NITRICUM CRYSTALLISATUM, z. *Nitras argenti crystallisatum.*

*ARGENTUM NITRICUM FUSUM, z. *Nitras argenti fusum.*

ARGENTUM OXYDATUM HYDRIODICUM, z. *Joduretum argenti.*

ARGENTUM VIVUM, z. *Mercurius vivus.*

*ARGILLA, z. *Alumina pura.*

ARGILLA FERRUGINEA RUBRA, z. *Bolus armena.*

ARICINUM, z. *Cinchona.*

†ARISTOLOCHIA FABACEA, z. *Aristolochia rotunda.*

†ARISTOLOCHIA LONGA, z. t. z. p.

†ARISTOLOCHIA ROTUNDA LINN. (Class. XX. Ord. 3. Gynandria Hexandria, Ord. natur. *Aristolochicae*), Ronde Osterlucie. De ronde holwortel (*Radix aristolochiae*) werd vroeger tegen menstruatio suppressa en jichtpijnen voorgeschreven, even als de *Aristolochia longa* en *Aristolochia fabacea*, welke laatste (van *Fumosa bulbosa L.*) voornamelijk tot het dooden van ingewandswormen en » ad catamenia pellanda in infuso vinoso vel spirituoso adhibebatur (z. SPIELMANN l. c.

p. 55). De *Aristolochia rotunda L.* wordt in de *Pharm. Hassiaca* van 1827, *Pharm. Hamburgensis* van 1835, en in de *Pharm. Gallica* van 1837 aangevoerd. Volgens Riecke (l. c. p. 64) heeft mijn vriend, D[r]. Biermann, onder den verkeerden naam van *Aristolochiae rotundae vulgaris radix,* in het jaar 1834 den *Radix corydalidis* (van *Fumaria bulbosa L.*) als een krachtig middel tegen intermittens, dat even zeker werkte als de kina, aanbevolen. Sordes gastricae moeten vooraf verwijderd worden. Hij geeft slechts op de koortsdagen, eerst 3, daarna 2, eindelijk 1 uur vóór den koortsaanval, ℈ j—ʒ β—ʒ j van het poeder van den wortel. Klimmende giften worden in die gevallen, waarin het tijdperk van koude hevig is, tot eene grondige, voor recidiven vrijwarende genezing gevorderd. Alsdan zag Biermann geene koorts terugkomen. Het middel is in geheel Duitschland inheemsch en daarom veel goedkooper dan kina en chinine. Helaas! hebben, volgens Riecke, de door Huss in Stokholm en in twee hospitalen in Stettin en Neisse met dezen wortel in het werk gestelde proeven aan de verwachting niet beantwoord, misschien omdat hier, in plaats van den radix corydalidis, de aristolochia rotunda vulgaris gebezigd is. Verdere onderzoekingen en juistere bepaling der plant zijn wenschenswaardig. In het jaar 1826 vond Wackenroder in den *radix corydalidis bulbosa* en alcaloid, het *Corydalinum*, welks verbindingen met zuren zeer bitter zijn. Volgens Sachs (l. c. I. 409) is de radix corydalidis van geringe waarde (?); Sobernheim, Radius en Lincke (l. c. de 1840) hebben van denzelven in het geheel geene melding gemaakt.

*ARISTOLOCHIA SERPENTARIA L., *Serpentaria Virginiana* (Cl. XX, Ord. 3, Gynandria Hexandria, Ord. nat. *Aristolochiae*), Slangenaristolochie, Virginische Slangenwortel. De *radix serpentariae virginianae* is een voornaam specificum der Zuid-Amerikanen tegen slangenbeet (van daar de naam), heeft eene soortgelijke werking als de angelica en valeriana, is in alle typheuse koortsen nuttig, even als de laatsten (z. *Radix angelicae*), doch verdient de voorkeur daar, waar de levenskracht diep gezonken is, b. v. in de febris nervoso-torpida, stupida, paralytica, putrida, bij passive metrorrhagiae, septische

dysenteriën enz.; opwekkend, verhittend op het bloed werkende is hij in zoo verre, als hij de levenskracht aanzet, ook een antisepticum, dat de ontbinding van het bloed krachtig tegengaat (PRINGLE, WITRINGHAM). Hier voornamelijk met minerale zuren, arnica, kamfer, cortex peruvianus, — bij hooge graden van nerveuse asthenie met carbonas ammoniac, aether aceticus, moschus, bij angina putrida met aluin, bij hydrops torpidus met terpentijn, cremor tartari solubilis. (z. *Voorschrift* N. 184, 185.)

Gift en vorm. De beste vorm is het infusum (ʒ ij—℥ β op ℥ vj col. alle 1—2 uren 1 eetl. vol), met bijvoeging van tinct. valerian. aether., kamfer en syr. cinnamomi. (MOST, bij febr. nervosa torpida). Van de *Tinctura serpentariae* (z. *Pharm. Belgica* pag. 171) p. D. 30—60 droppels:

*N°. 184. ℞. Rad. serpentar. Virgin. ʒ vj,
Rad. calami arom. ʒ iij,
Baccar. juniperi ʒ ij,
inf. c. aq. ferv. q. s. ut. rem. col. ℥ x, adde:
Syr. rhamni cathartici,
Cremor. tartari solubilis āā ʒ vj,
Spir. salis dulcis ʒ ij.
M. S. Omgesch. alle 2 uren 1 eetl. vol.

(MOST, tegen hydrops torpidus.)

N°. 185. ℞. Rad. serpentariae Virg. ʒ vj,
Spir. frumenti ℥ v,
Aquae comm. s. q.
diger. per 3/4 hor. col. ℥ vj, fiat cum
Camphor. trit ʒ β,
Pulv. gumm. arabici ʒ ij,
emulsio cui adde:
Aeth. acetici ʒ j.
D. S. Omgesch. alle 1½ uur 1 eetl. vol.

(PHOEBUS, tegen febris nervosa stupida bij arme, aan prikkelende middelen gewone lieden.)

ARMENIA RUBRA, z. *Bolus armena.*

*ARMORACIA, z. *Cochlearia armoracia.*

*ARNICA MONTANA Linn. (Cl. XIX. Ord. 2. Syngenesia Polygamia superflua, Ord. nat. *Corymbiferae*), Valkruid, Wolverlei, St. Luciaans-woudkruid. De bloemen en wortel van deze onontbeerlijke plant (*Flores et Radix arnicae*) zijn voornamelijk in gebruik. De bloemen werken, wegens hare scherpe extractiefstof en aetherische olie, opwekkend en prikkelend op de zenuwen van den onderbuik, en op het bloedvatenstelsel; van daar dat groote doses congestie, angst, duizeligheid, braking, koorts ten gevolge hebben. De wortel is niet zoo prikkelend, doch heeft, daar zij veel looistof (*Tanninum*) bevat, meer tonische kracht en brengt eenigzins obstructio alvi te weeg. Men prijst de Arnica in alle ziekten met torpor, in verlammingen door eenen val te weeg gebragt, beroerte, commotio cerebri et pectoris, in nerveuse en rotkoortsen, tusschenpoozende en slijmkoorts, wanneer er onwerkzaamheid der eerste wegen en traagheid in vaat- en zenuwstelsel mede gepaard gaat, in hardnekkige, slijmige diarrhoea en dysenteria zonder ontsteking en pijn, bij passive haemorrhagiën met groote zwakte, en neiging van het bloed tot ontbinding, bij atonia systematis uropoëtici, menstruatio suppressa, paralysis van pisblaas en onderste ledematen, bij amaurosis, doofheid, verlamming der tong, bij passiven slijmvloed der ademhalingswerktuigen met ophoudende expectoratie, bij atonische hydrops en zoodanigen fluor albus. Uitwendig wordt de Arnica bij bloedextravasaten, contusie, koude gezwellen, typheuse keelontstekingen, bij versterving aangewend. Tegenaangewezen is zij bij alle synochale koortsen en ware ontstekingen, bij koortsen met schijnbare zwakte, bij status gastricus.

Gift en vorm. De bloemen geeft men p. D. van 5, 10—20 grein 3—4 maal daags in poeders, nog beter als infusum (ʒ j—ʒ ij op 6 ℥ col.); den wortel van ℈ β—ʒ β als aftreksel, decoct, poeder, electuarium of pillen; het *Extractum arnicae* van 5—10 grein in mixturen of pillen; de *Tinctura arnicae* van 20—50 droppels; de flor. arnicae ook als thee, b. v. in torpide zenuwzinkingkoorts met borstlijden:

*N°. 186. ℞. Flor. arnicae ℥ β,
Specier. pectoral. off. ℥ ij.
M. S. Thee voor 2 dagen.

J. Frank geeft tegen verlamming:

N°. 187. ℞. Flor. arnicae ʒ j,
Sem. coriandri vel Herb. majoran. ʒ ij,
inf. c. aq. ferv. ℥ x per ¼ hor. et dein cola.
S. Dagelijks in 3 gedeelten te gebruiken.

Horn prijst in typheuse koortsen aan:

N°. 188. ℞. Flor. arnicae ʒ ij,
inf. in aq. fervid s. q. ad. col. ℥ iv,
Flores resid. coq. ex aq. ℥ iv. ad. col. ℥ iij. Colaturis mixtis adde:
Camphor. mucil. gumm. arab. trit. gr. v,
Syr. cortic. aurant. ℥ j.
M. S. Alle uur 1—2 eetl. vol.

Berends geeft tegen atonische diarrhoea:

N°. 189. ℞. Rad. arnicae,
Rad. columbo āā ʒ ij,
Cort. cascarill. ʒ iij,
inf. aq. ferv. s. q. ad. col. ℥ vj, adde:
Syr. cort. aurantiorum ℥ j.
S. Alle 3 uren 1 eetlepel vol.

Friedrich Wendt prijst in het tweede tijdperk van longontsteking, nadat het opgeven van sputa cruenta heeft opgehouden, ook om de opslorping van het geëxtravaseerd bloed na eenen val, contusie enz. te bevorderen, aan:

N°. 190. ℞. Herb. et flor. arnicae ʒ ij,
inf. c. aq. comm. ℥ iv. Probe tecta stent per aliquot minut., dein cola et adde:

Ammoniae liquidae ʒ ij—℥ β,
Extr. opii aquos. gr. ij—IV,
Syr. diacodii ℥ β.
M. S. Alle 2 uren 1 eetl. vol.

Goelis schrijft in de latere tijdperken van hydrocephalus acutus een infus. flor. arnicae (ex ʒ β) ℥ iij met syr. cortic. aurantior. ℥ β en spiritus nitri dulcis gtt. vj voor, alle 2 uren 1 eetl. vol. Bij verlammingen van torpide, voor prikkels ongevoelige lieden is ook een infus. flor. arnicae (ex ℥ j) met water en wijn, van ieder ℥ vj, alle 2 uren ½ glas vol, aangeprezen.

Berends geeft als expectorans en emmenagogum een pulvis, waarin arnicabloemen komen (z. *Murias ammoniae*). Als emmenagogum (bij torpide, bleeke vrouwen) heeft de volgende thee mij goede diensten gedaan:

*N°. 191. ℞. Rad. valerianae,
Fol. sennae,
Fol. aurantiorum,
Flor. arnicae,
Rad. artemisiae vulg. āā ℥ j,
Sem. foeniculi,
Herb. chenopod. ambros. āā ℥ β.
M. c. c. Div. in xij part. aeq.
S. Dagelijks 1 gedeelte als thee te gebruiken.

Het *Extractum radicis arnicae* heeft meer het tonische beginsel van den wortel, het *Extr. flor. arnicae* meer het prikkelende van de bloemen. De volgende pillen geeft Rust tegen amaurosis:

N°. 192. ℞. Pulv. rad. valerian.,
Pulv. flor. arnicae,
Asae foetidae āā ʒ ij,
Extr. pulsatill. ʒ β,
Tart. emetici gr. xij.

M. f. pilul. gr. ij.
S. 3 Maal daags 15 pillen.

Ook prijst hij tegen arthritis anomala aan:

N°. 193. ℞. Gumm. guajaci,
Extr. flor. arnicae,
Extr. stipitum dulcamarae ãa ʒ ij,
Sulph. aurat. antimon. ʒ β,
Calomel. gr. xv.
M. f. pilul. gr. ij.
S. 3 Maal daags 5—8 pillen.

De goede werking der flor. arnicae tegen verlamming laat zich voor een gedeelte verklaren uit hare chemische zamenstelling, vermits zij volgens A. T. Thomson igasuurzure strychnine bevatten. Schneider prijst tegen verlamming der ledematen ten gevolge van apoplexie aan:

N°. 194. ℞. Olei flor. arnicae aether. gtt. iv,
solve in
Spiritus nitri dulcis ℥ β.
S. Alle 2—3 uren 20—40 droppels met wijn.

Daarbij inwrijvingen van oleum caryophyll. en alcohol, linimentum volatile. Richters fomentatio bij versterving is:

N°. 195. ℞. Infus. flor. arnicae (ex ℥ j) ℥ vj,
Gummi mimosae ℥ β,
Olei terebinth. ʒ iij,
Camphor. trit. ʒ ij.
M.

Graefe's fomentatio bij contusie en extravasaat van bloed in de oogkuilstreek bestaat uit:

N°. 196. ℞. Flor. arnicae ℥ ij,
Herb. rutae ℥ j,

inf. aq. ferv. ad. col. ℥ xij.
D.

Bij commotio cerebri et pectoris zonder plaatselijke ontsteking vond ik zeer nuttig:

*N°. 197. ℞. Infus. flor. arnicae (ex ʒ ij) ℥ viij,
Tart. tartarisat.,
Syr. communis āā ℥ β.
M. S. Alle uur 1 eetl. vol.

Ook de tinct. arnicae met tinct. pyrethri āā heb ik bij reeds eenigen tijd bestaan hebbende verlammingen van ledematen 3—4 maal daags van 20—40 droppels zeer werkzaam bevonden. Tegen oude winterbuilen prijst Radius (l. c. 111) aan:

N°. 198. ℞. Flor. arnicae,
Flor. sambuci,
Herb. conii maculati,
Herb. abrotani,
Herb. serpilli āā ℥ ij.
C. M. S. 2 Handen vol met 2—3 kannen kokend water te overgieten, en daarin 3—4 maal daags de handen of voeten te baden.

C. G. Neumann beveelt tegen oedema scroti, waar natte omslagen gepast zijn, aan:

N°. 199. ℞. Flor. arnicae ℥ β,
inf. acet. q. s. ad col. ℥ vj, adde:
Carbonat. ammoniae ʒ ij.
S. Warm als omslagen aan te wenden.

†*ARNICA SPURIA S. ARNICA SUEDENSIS. Aldus noemden de oudere artsen de persloopalant (van *Inula dysenterica* L. Cl. XIX. Ord. 2. Syngenesia Polygamia superflua, Ord. nat. *Corymbiferae*), welke tegen dysenterie aanbevolen is.

†*ARNICA SUEDENSIS, z. *Arnica spuria.*

†*ARONSWORTEL, z. *Arum maculatum.*

ARROWROOT, z. *Amylum.*

††ARSENIAS AMMONIAE, *Ammonium arsenicicum*, Arsenikzure ammonia. Hoewel noch SOBERNHEIM, noch SUNDELIN, VOIGT, SACHS of meer anderen van dit middel melding maken, zoo haal ik het evenwel daarom aan, vermits BIETT en RAYER (z. RIECKE l. c. p. 53.) het tegen chronische exanthemata, voornamelijk eczema chronicum aanbevolen hebben. De bereiding geschiedt, volgens GEIGER, door indroppeling van ammonia liquida in eene geconcentreerde oplossing van arsenikzuur, zoo lang dat er zich een nederslag vormt, hetwelk men door aanwending van warmte doet oplossen, waarna men de oplossing verkoelen laat. Men begint met $^1/_{24}$ grein, en stijgt voorzigtig tot $^1/_{16}$—$^1/_8$; lang voortgezet gebruik is slechts bij de kleine giften aangeprezen. BIETTS voorschrift uit het Hôpital St. Louis te Parijs (z. MILNE EDWARDS et VAVASSEUR l. c. Tom. 3. p. 129.) is:

N°. 200. ℞. Arseniatis ammoniae gr. viij,
Aq. destill. ℥ viij,
solutioni adde:
Spir. angelicae ℥ β.
M. S. Dagelijks 1—2 maal 20—30 droppels in een slijmigen drank.

††ARSENIAS FERRI, *Ferrum arsenicicum oxydulatum*, Arsenikzuur ijzerverzuursel. Dit ijzerpraeparaat is door CARMICHAEL en WERNECK (z. voorschrift N°. 201) uitwendig bij carcinoma, in plaats van het pulvis Cosmii (in verbinding met 4 deelen phosphorzuur ijzer), aanbevolen, daar het de scirrheuse massa krachtig verstoort. De bereidingwijze is volgens GLASER de volgende: Acht oncen halfverglaasd, wit arsenicum, worden onder besprenkeling met eene kleine hoeveelheid wijngeest tot een fijn poeder gewreven en met even zoo veel nitrum depurat. vermengd. Het mengsel wordt in eenen ongedekten Hessischen smeltkroes, welke slechts half daarmede

gevuld mag zijn, gebragt, en de kroes in een windoven geplaatst. Het vuur moet aanvankelijk niet te sterk zijn, de massa smelt terstond en stoot veel roode dampen uit, voor welker inademing men zich zorgvuldig wachten moet. Wanneer er geene roode dampen meer uitgestooten worden, neemt men den kroes van het vuur, laat denzelven eenigzins afkoelen, en overgiet den inhoud met kokend water; onder sterk koken moet alles worden opgelost; men voegt zoo veel heet water bij, dat de kroes gevuld is, en laat het geheel 24 uren stilstaan, waarna men eene aanmerkelijke hoeveelheid fraai gekristalliseerde zure arsenikzure potasch aan de wanden van den kroes aangeschoten vindt. De vloeistof, welke het genoemde zout opgelost bevat, filtrere men in een porseleinen vaatwerk, men verzamele de krijstallen, drooge dezelve zorgvuldig in het donker, en beware dezelve als *Arsenias potassae acid.* (*Kali arsenicicum acidum*). De afgegotene en gefiltreerde vloeistof verdunne men nu met gedestilleerd water, en giete eene oplossing van zuiver zwavelzuur ijzerverzuursel bij deze, zoo lang als er nog nederslag gevormd wordt. Het blaauwgroene, in water onoplosbare nederslag is arzenikzuur ijzerverzuursel, hetwelk men op een filtrum verzamelt en in de schaduw droogt. (z. RIECKE l. c. p. 321).

Volgens CAZENAVE wordt de Arsenias ferri in Engeland ook inwendig tegen carcinoma en lepra aangewend. BIETT gebruikt hem dikwijls bij verschillende huidziekten, namelijk bij chronisch eczema en lichen, bij lepra, psoriasis en lupus, doch wij weten niet met welk gevolg.

N°. 200. ℞. Arseniat. ferri ʒ β,
Phosphat. ferri ʒ ij,
Ung. cetacei ʒ vj.
M. exastissime.
S. Op pluksel gestreken aan te wenden. (CARMICHAEL).

Bij zeer uitgebreide zwerende oppervlakten wende men het middel niet in eens op de geheele oppervlakte aan.

N°. 202. ℞. Arseniat. ferri gr. iij,
Extr. humuli lupuli ʒ j,
Pulv. rad. althaeae ʒ β,
Syr. flor. aurantior. s. q.
ut fiant pilulae N. xlviij.
S. Dagelijks 1 pil ($^1/_{16}$ gr. arsen. ferri) te gebruiken (Biett).
(z. Riecke l. c. p. 322).

††ARSENIAS POTASSAE ACIDUM, *Kali arsenicicum acidum*, Zure arsenikzure potasch, is, volgens Glaser, in Engeland even eens tot therapeutische doeleinden gebezigd; doch er is niets naders over de met hetzelve genomene geneeskundige proeven bekend. Het kristalliseert in vierzijdige zuiltjes en naaldjes, heeft eenen matten glans, kleurt het lakmoespapier rood, is in water gemakkelijk oplosbaar, en verglaast in het vuur, zonder ontleed te worden (z. Riecke l. c. p. 322). De bereidingswijze is bij de *Arsenias ferri* opgegeven (z. op dit woord).

††ARSENICI OXYDUM, z. *Acidum arsenicosum.*

††ARSENICUM ALBUM SUBLIMATUM, z. t. z. p.

††ARSENICUM JODATUM, z. *Joduretum arsenici.*

††ARSENICUM SULPHURATUM FLAVUM, z. *Sulphuretum arsenici flavum.*

††ARSENIGZUUR, z. *Acidum arsenicosum.*

ARTEMISIA ABROTANUM (Cl. XIX. Ord. 2. Syngenesia Polygamia superflua Linn., Ord. nat. *Corymbiferae Juss.*). Averuitalsem, Averuit. Het kruid en de toppen (*Herba et summitates abrotani*) worden als thee of infusum van ʒ vj op ℥ vj colat. tegen maagzwakte, blennorrhoea en cardialgia aangeprezen; alsmede in clysmata en baden gebruikt (z. Radius l. c. p. 1). Een lavement van ℥ j herb. abrotani op 6 oncen colat., geinfundeerd met bijvoeging van ℥ j olie, wordt tegen ascarides aangewend.

ARTEMISIA ABSINTHIUM L., *Absinthium vulgare* (Cl. XIX. Ord. 2. Syngenesia Polygamia superflua, Ord. nat. *Compositae L. Synanthereae* Rich. *Corymbiferae* Juss.). Gemeene

alsem, Alsembijvoet, Alst. Het kruid en de knoppen (*Herba et summittates absinthii*) hebben een diuretisch en resolverend vermogen, versterken de spijsvertering en drijven wormen af.

Vorm en dosis. Het infuso-decoct van ℥ β op ℥ vj colat. alle 1—2 uren 1 eetl.; het extract p. D. tot 1 scrupel daags; van de tinctuur, 20—30 droppels, 3 maal daags. Voor een lavement is ℥ β herba, voor een bad ½—1 ℔ toereikende. De *Pharm. Belg.* heeft ook nog een *Conserva absinthii*, uit 1 deel summitat. absinth. en 2 deelen suiker bestaande (z. l. c. p. 146).

Hufeland prijst tegen taenia bij zwakke vrouwen aan:

N°. 203. ℞. Tinct. absinthii,
Tinct. asae foetid. āā ℥ j.
S. 3 Maal daags 60 droppels.

Augustin, bij atonie der maag:

N°. 204. ℞. Extr. absinthii ℥ β,
Aq. menth. piperit. ℥ iv,
Tinct. cortic. aurant. ʒ ij.
S. 2—3 Maal daags 1 eetl. vol.

(Sobernheim l. c. p. 127.)

J. A. Schmidt tegen ophthalmia arthritica:

N°. 205. ℞. Fol. absinthii,
Flor. arnicae,
Flor. sambuci,
Flor. chamomill. vulg. āā ℥ β.
M. C. C. S. Voor kruidenkussentjes, verwarmd op het oog te leggen (z. Lincke, l. c. Bd. I. p. 3).

Duncan tegen ascarides:

N°. 206. ℞. Herb. absinthii,
Herb. sabinae,

Herb. rutae āā ʒ ij,
coq. c. aq. fontan. ℥ xvj ad. col. ℥ x, adde:
Olei ricini ℥ β.
M. S. Voor 2 lavementen.

De oudere geneeskundigen gebruikten ook *Absinthium Alpinum* (*Artemisia ruprestis L.*) tegen intermittentes en admentes pellendos, alsmede *Absinthium ponticum* (*Artemisia pontica* L.) als infusum aquosum tegen wormen en gebreken der spijsvertering (z. Spielmann l. c. p. 34). Men heeft onlangs in de landarbeids-gestichten aan dronkaards een infusio absinthii te drinken gegeven, waarbij zij zich, zonder spirituosa te gebruiken, wel bevonden, en geen delirium tremens verkregen (Most). Weichard gaf baccae juniperi en herb. absinthii als thee tegen waterzucht met goed gevolg; P. Frank tegen dezelfde ziekte bij torpide voorwerpen:

N°. 207. ℞. Herb. absinthii,
Carbon. potass. āā ℥ j,
inf. cum vini Rhenani ℔ ij, digere per 20 horas et cola.
S. Dagelijks 4—6 oncen te gebruiken.

Het tegen maagzwakte beroemde *Elixerium de Stoughton* bestaat uit:

N°. 208. ℞. Summit. sicci absinth. vulg.,
Chamaedryos,
Rad. gentian. sicc.,
Cort. aurant. amar. āā ʒ vj,
Rhei elect.,
Aloes succ. āā ʒ ij,
Alcohol. 22° ℔ ij.
Het moet 15 dagen digereren en wordt 3 maal daags van 30—40 droppels met wijn gebruikt. (z. *Pharm. Paris.*)

Lincke (l. c. I. p. 5) geeft tegen atonia ventriculi nog het volgende voorschrift van pillen:

N°. 209. ℞. Ext. absinthii ʒ ij,
Pulv. folior. absinthii ʒ j,
Sapon. venet. ʒ β,
Syr. cort. aurant q. s.
ut fiant pil. gr. ij, consp. pulv. cal. arom.
S, 3 Maal daags 8—10 pillen.

*ARTEMISIA CONTRA Linn. et ARTEMISIA JUDAICA (Cl. XIX. Ord. 2. Syngenesia Polygamia superflua, Ord. nat. *Synanthereae* Rich. fam. *Corymbiferae*), Wormdrijvende alsem, Oostersche bijvoet. Het zaad van deze plant, zeverzaad, *semen santonici*, *cinae*, *zinae*, *sinae*, *lumbricorum*, *contra*, *zedoariae*, is een bekend, zeer werkzaam en als volksmiddel veelvuldig gebruikt anthelminthicum. Het beste wormzaad komt uit de Levant en van Aleppo. Het werkzaamste bestanddeel van hetzelve is de in 1830 door Köhler en Alvus ontdekte Santonine, welke ongekleurd is, geen reuk bezit, aan het licht blootgesteld eene gele kleur verkrijgt, in platgedrukte, zeszijdige zuiltjes kristalliseert, en in 4000—5000 deelen koud, 250 deelen warm water en 43 deelen wijngeest oplosbaar is. Volgens Meijer (*Dissertatio de Santonino* 1838) zijn 4—6 grein als poeder in verscheidene giften verdeeld, voldoende om spoelwormen te dooden en af te drijven. Het laat zich gemakkelijker dan semen santonic. innemen, en bezit ook niet de prikkelende werking op het zenuwstelsel, welke het laatste bezit. Jammer, dat het zoo kostbaar is! Groote doses sem. werken nadeelig op de oogen, brengen duizeligheid, mydriasis, mouches volantes enz. te weeg; men zoude daarom de sem. cinae tegen torpide amaurosis kunnen beproeven (Most).

Gift, vorm en verbinding. Inwendig geven wij sem. cinae p. D. ʒ β—ʒ j, 2—3 maal daags, het best in electuarium, morsuli, boli, of als infusum (ʒ ij—℥ β op ℥ vj Col.); het *Extr. cinae aquos.* is ook zeer werkzaam p. D. van 6—10 grein; nog werkzamer is het *Extractum oleoso- aethereum sem.*

cinae (ʒ ij met pulv. sem. cinae tot pillen van gr. ij, waarvan 's morgens 8—10 stuks genomen worden (z. Kröcher in de *Med. Vereinszeitung* 1837. N. 10).

*N°. 210. ℞. Pulv. sem. cinae ʒ ij,
Pulv. rad. valerian. ʒ j,
Pulv. rad. jalapae ʒ β,
Oxymell. scillit. s. q.
ut fiat electuarium.
M. S. Alle 3 uren 1 theelepel vol.

(Störks zeer werkzaam electuarium anthelminthicum. Ook het andere voorschrift van Störk met tartras potassae is zeer werkzaam. z. *Ipomoea jalapa.*)

Voor kinderen, die elk geneesmiddel weigeren, prijst Fleisch trochisci aan, bestaande uit: ʒ ij sem. cinae, ℈ β chocolat. pulv. et mucilagin. gummi tragacanthae q. s. ut f. trochisci N. xxx, waarvan alle 3 uren 3—4 stuks gaarne worden ingenomen. Ik laat voor zulke kinderen bij eenen koekebakker honigkoekjes bakken, waarin ℥ j sem. cinae gross. pulv. op ℔j deeg komt. Bij zeer verslijmde, atonische wormbuiken is het versterkende electuarium anthelminthicum van Selle bijzonder aanbevelenswaardig, bestaande uit:

*N°. 211. ℞. Pulv. semin. santonici ʒ vj,
Sulphat. ferri,
Extr. cort. peruv. fusci āā ʒ ij,
Syr. cinnamomi s. q.
ut fiat electuarium.
S. Omgeroerd 2—3 maal daags 1 theel. vol.

*N°. 212. ℞. Extr. oleoso-aetherei semin. cinae gr. xvj,
Pulv. semin. cinae q. s.
ut fiant pil. gr. ij. Consp. rad. calam.
D. S. Twee op elkander volgende dagen nuchteren 8 pillen te gebruiken.

(Schupmann, tegen spoelwormen bij volwassenen.)

*ARTEMISIA JUDAICA, z. *Artemisia contra.*

†ARTEMISIA PONTICA, z. *Artemisia absinthium.*

†ARTEMISIA RUPRESTIS, z. t. z. p.

*ARTEMISIA VULGARIS Linn. (Cl. XIX. Ord. 2. Syngenesia Polygamia superflua Linn., Ord. natur. *Compositae s. Synanthereae Juss.*), gemeene Bijvoet. Het kruid van deze plant werd vroeger bij ziekten der menstruatie als emmenagogum, alsmede als anthelminthicum gebezigd; sedert 1824 is ook de wortel op nieuw tegen vallende ziekte door Burdach aanbevolen en zoo aan de vergetelheid ontrukt. Het meeste nut doet dezelve in ligte gevallen van dezen aard en bij jonge lieden, bij welke dagelijks aanvallen komen; ook doet de radix artemisiae, volgens Biermann en mijne eigene ondervinding, in de eclampsia infantum goede diensten; verder bij hysterie, chorea, catalepsie, vermits zij opwekkend op het peripherische bloed- en zenuwstelsel en op den uterus werkt, en de huiduitwaseming en urinafscheiding bevordert.

Dosis en vorm. Men geeft in de vallende ziekte, kort vóór den aanval of terstond daarna, aan volwassenen ʒβ — ʒ j pulv. rad artemis. sicc. met zacht verwarmd bier. Daarbij moet de zieke het bed niet verlaten en het zweet afwachten, dat dikwijls zeer sterk en meestal onaangenaam riekend is. Zoo er geen zweet volgt, kan men flor. sambuci, chamomillae als thee of ook eenige droppels liq. corn. cervi succinatus laten gebruiken. Alle 1, 2 of meerdere dagen, als zich weder aanvallen vertoonen, wordt het middel, alsmede de zweetkuur, herhaald. In ingewortelde gevallen van vallende ziekte heeft hij mij weinig dienst gedaan; daarentegen meer bij eclampsie b. v.:

*N°. 213. ℞. Rad. artemisiae vulg. gr. j—ij,
Sacchari albi ℈ j.
M. f. pulv. disp. dos. tal. xij.
S. Alle uur een half tot een geheel poeder, en klimmende.

(Tegen eclampsia ex dentitione.)

Het *Extractum rad. artemis. vulg. alcoh.* heeft Kolreuter

bij eclampsia infantum, en diarrhoea van dezelve, bij cardialgie, chronische braking, prosopalgie, menstruatio suppressa, chlorosis zeer nuttig bevonden. De dosis is ʒ β—ʒ j alle 24 uren; kinderen eenige greinen. Voor de laatsten b. v. het volgende:

N°. 214. ℞. Extr. rad. artemis. vulgar. alcoh. gr. iv,
Gummi arabici ℈ j,
Sacchar. albi ʒ iij,
Syr. emulsivi ℥ iij.
S. Elk ½ uur 4 theel. vol.

Bij teruggehoudene of onderdrukte menses en gelijktijdige chlorosis zag ik het volgende *Infusum emmenagogum* zeer goede diensten doen:

*N°. 215. ℞. Herb. artemis. vulg.,
Herb. marrub. albi āā ℥ j β,
Rad. artemis. vulgar. tenuis ℥ β,
Flór. macidis ʒ ij.
concis. inf. per tres dies in
Vini albi gallici ℔ ij, col. expr.
D. S. 3 Maal daags ½—1 klein wijnglas vol.

Ook de volgende thee is zeer gepast tegen epilepsie met gelijktijdige suppressio mensium:

*N°. 216. ℞. Herb. artemisiae,
Fol. aurantior. āā ʒ vj,
Fol. sennae ʒ j.
M. D. S. Dagelijks de helft of het geheel als thee te gebruiken.

*†ARTISJOK, *z. Cynara scolymus.*

†*ARUM MACULATUM L. (Cl. XX. Ord. 4. Gynandria Polyandria, Ord. nat. *Aroïdeae*), Kalfsvoet, gevlakt Kalfsvoet, Aäronsbaard. De aronswortel (*Radix ari*) is een

goed expectorans bij chronischen slijm- en maaghoest, waartegen tegenwoordig meestal andere middelen toegediend worden. Hij maakt een bestanddeel uit van het *Pulv. stomachicus Birckmanni s. Quercetani*, hetwelk bestaat uit:

*N°. 217. ℞. Pulv. rad. ari recent. parat. ℥ ij,
Pulv. rad. calami aromat.,
Pulv. rad. pimpinellae āā ℥ j,
Pulv. cort. cinnam. ʒ j,
Carbonat. potass. ʒ ij.
M. f. pulvis.
S. 2—3 Maal daags 1 theel. vol.

*†ASA DULCIS, z. *Resina benzoë.*

*ASA FOETIDA, z. *Gummi-resina asafoetida.*

*ASA (STINKENDE), z. *Gummi-resina asafoetida.*

*†ASA (WELRIEKENDE), z. *Resina benzoë.*

†*ASARUM EUROPAEUM L. (Cl. XI. Ord. 1. Dodecandria Monogynia, Ord. nat. *Aristolochiae*), Europeesch Mans-oor, Hazelwortel. Deze kleine plant, en voornamelijk haar wortel, is ten onregte in onbruik geraakt. L. W. Sachs zegt wel is waar, dat reeds de Arabische artsen denzelven als emeticum, purgans, diureticum en niesmiddel gebruikt hebben, maar dat men haar kan ontberen; doch hier ben ik niet van zijne meening, daar deze wortel zonder twijfel een specifiek vermogen als emmenagogum bezit (ʒ β—ʒ j als infus. op 4—6 oncen colat, eetlepelswijze), en in Bohemen kent de gemeene man den hazelwortel ook als een zeker remedium abortivum. Het pulv. asari rec. parat., elk ¼ uur van 5—10 grein met suiker gebruikt, is een even zeker, doch niet zoo onaangenaam emeticum als de ipecacuanha. Het *Pulvis sternutatorius Ph. Paris.* bestaat uit radix asari en herb. majoran., het *Pulv. sternutatorius sancti Angeli* uit gelijke deelen pulv. rad. hellebori nigri en pulv. fol. asari. Het *Pulvis sternutatorius Pharm. Belgicae* bestaat uit folior. asari, fol. majoran. et flor. lavendul. āā partes aeq. De radix asari is ook zeer werkzaam tegen hydrops torpidus, waar zij in een geval, in plaats van caïnca toegediend, spoedige genezing daarstelde (Dr. Wiedow).

*†ASELLI, z. *Millipedes.*

*†ASPARAGUS OFFICINALIS L. (Cl. VI. Ord. 1. Hexandria Monogynia, Ord. nat. *Asparaginae*), Aspersie. De spruiten van deze plant, met water tot eene syroop gekookt (*Syrupus turionum asparagi*), p. D. 3—4 maal daags 1—2 lood, zijn onlangs door Fransche geneeskundigen tegen hartkloppingen en hypertrophia cordis, crusta lactea, hydrops pericardii en ziekten der piswegen zeer aangeprezen. (z. *Pharm. française* 1837. pag. 366. Dierbach l. c. 2. Ausg. Bd. I. S. 56, Heyfelder in *Med. Chir. Zeitung* 1837. Bd. IV. p. 36. Riecke l. c. p. 76). Zoowel in de aspersie als in den rad. althaeae heeft men eene kristalliseerbare stof, Asparagine s. Althaeine, welke tot nog toe niet tegen ziekten aangewend is, gevonden. Volgens Broussais, Serres, Fouquier, Andral en anderen, bezit de syrup. turion. asparag. (door Sachs met stilzwijgen voorbijgegaan), even als de digitalis, de eigenschap van den pols langzamer te maken; ook verzacht dit middel hoest en zenuwpijnen. Bij hypertrophia cordis en ascites vond Heyfelder hetzelve zeer nuttig. Vroeger werden de aspersiewortels als diureticum aangeprezen (een decoct van ℥ j met 1 ℔ water, met bijvoeging van acetas potassae). Onlangs heeft men een *Extr. rad. asparagi* bereid, dat slaapwekkend en bitter van smaak is, en van ʒ β—ʒ ij binnen 24 uren met pulv. rad. asparagi in pillen gegeven wordt.

ASPARAGINUM, z. *Asparagus officinalis.*

*†ASPERSIE, z. t. z. p.

ASPHALTUM, *Bitumen Judaicum*, Asphalt, Jodenpek (*Bitumen Asphaltum L.*). Dit product der Doode Zee, alsmede van eenige zeeën van Azie, en de gebergten van het eiland Trinidad enz., werd vroeger bij het balsemen van lijken in Egypte aangewend (van daar en wegens de metaalaardige verw de geneeskrachtige werkzaamheid der in oude apotheken nog bekende *Mumia mineralis*), wordt tegenwoordig veel, nog meer evenwel de kunstmatig bereide asphalt, tot het bepleisteren van straten gebezigd, en is wegens zijne door drooge overhaling verkregene empyreumatische olie, Asphaltolie (*Oleum asphalti*), gewigtig. Lentin, Theden, Bang en Richter prijzen deze olie zeer tegen longtering aan. Bang zegt: » Inter

omnia remedia antiphthisica permarium est." Volgens L. W. Sachs (l. c. I. p. 511) is zij in den nieuweren tijd ten onregte in vergetelheid geraakt, en hoogstens slechts in phthisis pituitosa door geneeskundigen toegediend. Dit is ook hare juiste plaats, alsmede bij phthisis, welke door oppervlakkige ettering en verzwering der mucosa bronchorum ontstaat. Daarentegen is zij wegens hare prikkelende eigenschap niet gepast bij de ware, in ettering successivelijk overgaande phthisis tuberculosa, waar periodiek een subinflammatoire toestand der longen plaats grijpt.

Dosis en vorm. Inwendig p. D. 2—3 maal daags 3—5—8 droppels op suiker, terwijl eene kleine hoeveelheid syrupus aurantiorum et aq. cinnamomi simplic. āā nagedronken wordt. Ook kan men dezelve met 1—2 droppels spirit. nitri dulcis laten innemen.

*ASPIDIUM FILIX MAS Swartz, *Polypodium filix mas L, Nephrodium filix mas Rich.* (System. sexuale: Cryptogamia, filices, Ord. natur. *Filices Juss*, *Polypodiaceae Rob. Brown.*) Mannetjes Boomvaren, stoppelig Boomvaren, Boschvaren. De wortel en de daaruit bereide olie of aetherisch-harsig extract (*Radix filicis maris et Extractum filicis maris aethereum s. resinosum*, verkeerdelijk *Oleum filicis maris* genaamd) zijn in de geneeskunde in gebruik. Beide hebben met regt eenen grooten roem tegen bandworm verworven. Nufferts arcanum tegen denzelven, waarvoor de weduwe in de vorige eeuw van Frankrijk 18,000 pond verkreeg, was slechts pulv. rad. filicis maris, even als de middelen van Odier, Herrenschwand, Beck en Mathieu. Het door Pechier het eerst tegen bandworm (taenia lata, zoowel als taenia solium) beproefde extract overtreft alle bekende anthelminthica, zelfs rad. filic. maris, in snelheid, zekerheid en zachtheid van werking. (Hufeland, Radius, Schöneman, Salzmann, Tott, Most.)

Gift en vorm. De wortel inwendig van ʒ j—ʒ ij, 2—3 maal daags, het best in electuarium met honig; het extract 3—4 maal daags van ℈ j—ʒ β in pillen. Schneider (Schmidt's *Jahrb.* 1835. Bd .5. S. 78) laat den verschen varenwortel in een bosch zoeken, eenigen tijd in de warmte droogen, en 3 poeders elk

van ʒ ij daaruit bereiden. Hiervan neemt de zieke 's morgens vroeg de eerste, na één uur de tweede, en een uur later de derde in. In het 4de, 5de en 6de uur worden ℥ iij oleum ricini gebruikt. Volgens MAJOR te Genève wordt de breede lintworm slechts door den rad. filicis mar. recens afgedreven. Hij en BOUDET geven tegen denzelven het volgende:

*No. 218. ℞. Pulv. recentiss. parat rad. filic. mar. ℥ β,
Aquae melissae ℥ iij,
Syr. gummosi ℥ j.
D. S. Omgesch. des avonds in eens te gebruiken en den volgenden morgen ℥ j β olei ricini.

*No. 219. ℞. Extr. filic. maris aether. ℈ j,
Rad. filic. mar. pulv. q. s.
ut fiant pilul. N. xx. Consp. pulv. calami.
S. 10 Pillen ½ uur vóór het naar bed gaan, en de overige 10 pillen ½ uur later in te nemen.

Dit is PESCHIER's kuur tegen taenia lata. De zieke moet de pillen des avonds zonder iets gegeten te hebben innemen. RADIUS geeft xv gr. van het extract met ℥ ij mell. rosar., 's avonds, en even zoo veel de anderen morgen vroeg nuchteren. Gaat dan de worm in 6—8 uren niet af, zoo dient men een purgans, b. v. infus. sennae met sulphas magnesiae, toe.

†ATHIO. Dit is bij de oudere geneeskundigen *Plumbum ustum*, hetwelk zij bij opdroogende, verkoelende zalven, bij het empl. saturni, en bij het unguent. diapomphil. voegden. Het gebrande lood wordt verkregen door het smelten van dunne loodplaten met zwavel, alsmede door oxydatie van het lood in een smeltkroes.

*ATROPA BELLADONNA L. (Cl. V. Ord. 1. Pentandria Monogynia, Ord. natural. *Solaneae*), Belladonna. Nachtschade, Schoone dame, Gemeen doodkruid, Dreigend doodkruid. Zoowel de bladen als de wortel (*Folia et radix belladonnae*) van deze zoo nuttige, verdoovende plant, worden therapeutisch aangewend, en behooren tot de onontbeerlijkste geneesmiddelen. De scheikundigen BRANDES (1819),

Geiger en Hesse hebben daarin eene olieachtige vloeistof, de draagster van het narcotische beginsel, Atropine, Pechier het Atropa zuur, Lübekind (1839) een alcaloid, de Belladonnine, ontdekt. De vergiftigingstoevallen na groote doses belladonna zijn: droogte in de keel, dorst, moeijelijk slikken, flikkeren voor de oogen, koude ledematen, verwijderde pupil, duizeligheid, bedwelming, onrust, sterk zweet, ijlen, razernij, tetanus, hydrophobische toevallen, aanmerkelijke aandrang van bloed van de peripherie naar het centrum, naar het hart, de hersenen, later sopor, stupor. Tegenmiddelen zijn: verwijdering van het vergift door een emeticum, de maagpomp; daarna koude stortbaden, veel water en azijn koud gedronken; bij sterke congestie van bloed en paars rood aangezigt is eene aderlating des te meer aangewezen, naarmate de lijder volsappiger is. Zij is hier indicatio vitalis, al mag ook de opvolgende vermindering van het bloed de opslorping van het vergift begunstigen. Is het vergift evenwel verwijderd, hetgeen het eerst geschieden moet, zoo is ook deze vrees overbodig. Lavementen met azijn zijn hier ook zeer dienstig.

Men gebruikt de Belladonna in manie, melancholie, epilepsie, st. Vitusdans en hydrophobie, tegen hardnekkige jicht, bij scirrhus en carcinoma mammarum, uteri, testiculi. De radix belladonnae met rheum (z. o.) bij verstoppingen in het poortaderstelsel, physconie der lever, en icterus, welke uit deze bron ontstaan is, bij scirrhus ventriculi. Ook heeft men haar als prophylacticum scarlatinae aangeprezen; nog werkzamer is zij als prophylacticum hydrophobiae.

Praeparaten zijn het *Extractum*, de *Tinctura* en het *Emplastrum Belladonnae*.

Dosis en aanwendingswijze. De *Folia* en *Herba Belladonnae* geeft men gewoonlijk p. D. van 1—3 gr., 1—2 maal daags in poeders, zeldzamer in pillen of aftreksel. De gift is, volgens Münch, tot voorkoming der watervrees grooter, en mag voor andere ziektegevallen niet als rigtsnoer strekken (z. o. de tabel). Beter is het, het middel, welks werking ongeveer 48 uren aanhoudt, slechts alle 2 dagen toe te dienen, en dan aan volwassenen p. D. 4—6 grein (Himly, Most). Van den *Ra-*

dix Belladonnae geeft men slechts de helft, vermits hij sterker werkt. Men vermijde denzelven ook in de kinderpraktijk. De oudere geneeskundigen gaven 3—4 maal daags ½—1 grein van het kruid of den wortel. Daardoor klom in de eerste 3 dagen steeds de narcotische werking, vermits altijd nog een gedeelte van het effect van de eerste dosis aanwezig was, welker werking dan bij de tweede gift kwam. Daarom gaven zij ook gewoonlijk den derden dag het middel niet, maar een purgans uit rheum bestaande, welke wijze van handelen zeer practisch was. Uitwendig dient de belladonna bij krampachtige stricturen, beklemde breuken, pijnlijke zwelling der borsten en ballen, bij carcinoma, tot verwijding der pupil bij staar-operatie, waar intusschen velen aan het extract. hyoscyami de voorkeur geven. Men gebruikt het kruid in stovingen, inspuitingen, lavementen, linimenta, zalven, pleisters enz. Men vermijde chloor- en looistofhoudende middelen en metaalzouten. Tegenaanwijzingen zijn: active ontsteking, febris inflammatoria, slagaderlijke bloedingen, plethora, congestie naar het hoofd, gastricismus, septische toestand van het bloed. Ook past het middel niet bij den kinkhoest van kinderen, zelfs niet in het stadium spasticum; hier heeft het veel nadeel gedaan, hoewel Hufeland, Neumann, Vogt, Phoebus, Goelis, Kopp en anderen het in deze ziekte aanprijzen; de hersenen toch lijden door haar zoo zeer, dat dikwijls gedurende het geheele leven bij talentvolle kinderen domheid nablijft (M.), ja Neumann (l. c. p. 136) spreekt zelfs van verlamming en dementie als gevolgen van kinkhoest, niet altijd als gevolg van de toediening der belladonna (?), welke hij daarentegen wel gebezigd hebben om deze ziekten te voorkomen. (!) — In deze ziekte van den kinderlijken leeftijd is de asa foetida meer gepast. Bij hardnekkige physconia hepatis, geelzucht en slechte spijsvertering, dagelijks braken van oude personen kan ik het volgende poeder nevens het inwendig gebruik van extractum taraxaci, extr. chelidonii en tart. tartarisatus zeer aanbevelen, zelfs wanneer het gebrek reeds acht of meer maanden aanhield:

*N°. 220. ℞. Rad. belladonnae gr. ij—vj,
Rad. rhei,
Sacch. albi aa ℈ β.
M. f. pulv. disp. dos. tal. xij.
S. 's Morgens en 's avonds 1 poeder.

Dit poeder moet weken lang gebruikt, doch iederen derden dag gestaakt worden. Tegen hardnekkige tusschenpoozende koortsen (quartanae) met gestadige recidiven prijzen OSIANDER en HUFELAND alle 4 uren een poeder uit ½ grein herb. belladonnae en cort. peruviani regii ℈ j, en STOSCH geeft in de apyrexie de volgende poeders:

N°. 221. ℞. Rad. belladonnae gr. j,
Sulphat. chinii gr. IV,
Flav. cort. aurant. ℈ j.
M. f. pulv. div. in IV part. aeq.
S. Alle uur 1 poeder.

Tegen prosopalgie prijst STEINRÜCK aan:

N°. 222. ℞. Rad. belladonnae,
Oxydi ferri fusci aa gr. iij,
Eleosacch. calami ℈ j.
M. f. pulv. disp. dos. xij, det. ad chart. cerata.
S. 's Morgens en 's avonds 1 poeder.

SCHNEIDER en HAUF bevelen tegen cardialgie en beginnenden scirrhus cardiae aan:

N°. 223. ℞. Pulv. rad. belladonnae gr. vj,
Magist. bismuthi gr. xxxvj,
Pulv. rad. rhei ʒ ij et gr. xviij,
Extr. liquirit,
Extr. taraxaci aa q. s.
ut fiant pilulae gr. ij. Consp. lycopod.
S. 3 Maal daags 3 pillen.

Als praeservatief tegen roodvonk hebben HAHNEMANN, BERNDT, GOELIS en anderen het volgende aangeprezen:

N°. 224. ℞. Extr. belladonnae gr. iij,
Aq. destill. s. cinnamom. ℥ j.
M. S. Dagelijks 2 maal zoo veel droppels als het kind jaren oud is.

Hiermede wordt zoo lang voortgegaan, als de besmetting mogelijk is. Er zijn evenwel even zoo vele gevallen, welke tegen, als die, welke voor de beveiligingskracht van dit middel pleiten; het behoeft nog verder onderzoek.

In manie en melancholia ex abdomine kan ik het volgende voorschrift van HUFELAND als zeer werkzaam aanprijzen:

*N°. 225. ℞. Extr. belladonnae ℈ β,
Extr. gratiolae ʒ ij,
Aq. lauro-cerasi ℥ j.
M. S. 3 Maal daags 40—60 droppels.

Tegen chronisch braken, cardialgie en maagverharding van dronkaards geven HUFELAND en SIEMERLING:

*N°. 226. ℞. Extr. belladonnae gr. viij,
Aquae lauro-cerasi ʒ ij.
M. S. 3—4 Maal daags 30—40 droppels.

A. L. RICHTER geeft tegen icterus pertinax hetzelfde middel, slechts eene kleinere dosis extr. belladonnae (gr. IV op ℥ β laurier-kerswater), 4 maal daags 16 droppels en iederen dag 1 droppel gestegen; daarbij verdeelende omslagen. Wanneer het mij waarschijnlijk voorkomt, dat in de manie, melancholie en epilepsia cerebralis de belladonna meer direct door aandoening van het sensorium commune werkzaam is, zoo meen ik hier, alsmede in de epilepsia gangliopathica (men kieze voorschrift N°. 222), waar de heerlijke werking zich zoo duidelijk op maag en lever kenbaar maakt, te moeten aannemen, dat deze wer-

king, door de nog niet genoeg verklaarde, doch door ieder geneesheer reeds lang erkende, gewigtige sympathie tusschen de hersenen en den onderbuik te weeg gebragt wordt. Overigens is het eene bewezene zaak, dat de Nachtschade niet alleen bij voorkeur op het sensorium, maar ook op de nervi ciliares en den nervus vagus (verwijderde pupil, moeijelijk slikken) werkt.

Bij prosopalgie, dat wezenlijke crux medicorum, moet ik volgens mijne ondervinding, de belladonna ook zeer hoogschatten. Ik kan hier alsmede bij bejaarde barenden met een hard, rigide ostium uteri, voornamelijk bij primiparae en bij hernia incarcerata de volgende zalf als middel om in te wrijven zeer aanbevelen:

*N°. 227. ℞. Extr. belladonnae ʒ ij,
Mell. communis ℥ j.
M. f. Unguentum.

Van deze zalf laat ik het lijdende gedeelte van het aangezigt alle 1—2 uren, doch de hernia of het ostium uteri elk 1/4 uur ℈ j—℈ ij inwrijven. (Met axungia en extr. belladonnae laat zich, zoo als reeds Nevermann aanmerkt, geene goede zalf vormen.) De bovengenoemde zalf laat zich bij colica renalis met goed gevolg in de regio renalis inwrijven; daarna legge men omslagen, onder N°. 234 voorgeschreven, op dezelve.

Schmidtmann dient bij prosopalgie inwendig toe:

*N°. 228. ℞. Extr. belladonnae ℈ β,
Tinct. chamomillae ij β,
Aq. amygdal. concentr. ℥ ij.
M. S. Alle 4 uren 30—40 droppels, afwisselend met een poeder uit:

N°. 229. ℞. Limatur. ferri ℈ β,
Sacch. lactis ℈ j.
M.

Bij asthma spasticum en angina pectoris zijn de folia bella-

donnae, als middel om te rooken (1 deel op 5—6 deelen ligte tabak, waarvan 3—4 kleine pijpen vol gerookt worden), door Richter, Lenhossék, Hoffbauer en anderen aanbevolen. Ik geef hier aan het herba daturae stramonii de voorkeur; hoewel ook het laatste, even als het eerste middel, slechts palliatief werkt, en dit zelfs nog niet, zoo zij niet tot beginnende ligte narcosis voortgezet gerookt worden. Men bereikt hetzelfde doel door het inwendig gebruik van belladonna; bij prosopalgie door pappen met herba belladonnae incisa laauw warm op het aangezigt gelegd.

Als praeservatief tegen watervrees is de belladonna beroemd geworden, voornamelijk door Munch, vader en zoon, later door Hufeland, Buchholz, Hanke (te weten, nevens eene zorgvuldige, weken lang voortgezette, plaatselijke behandeling der gebetene wonde met butyrum antimonii en unguentum digestivum irritans, en het inwrijven in den omtrek van unguent. mercurial. ciner.), zoodat de arts, welke haar hier niet toedient, zich nagenoeg eene gewetenszaak daarvan maken moet, hoewel wij ook hier nog niet juist weten, hoe zij daartegen werkt.

Volgens het voorschrift der beide Munch's moet de wond terstond na den beet met zout water, sterken azijn of urin uitgewasschen worden en goed uitbloeden, waarop zij met unguent. digestivum en bij neiging tot genezing met bijvoeging van mercur. praecipitat. rub. dagelijks verbonden moet worden. Plethorische, volsappige zieken moet men aderlaten, en, zoo er sordes en nausea aanwezig zijn, een braakmiddel toedienen. Zeer naauwkeurig en met omzigtigheid, gesteund op trouwe waarneming, hebben de beide Munch's, zoowel de dosis als de herhaling derzelve, naar ouderdom en tijd bepaald, zoo als de volgende tabel opgeeft:

Ouderdom.	1	2	3	4—5	6—7	8—9	10—11	12—13	14—16	17—50
I Dosis *grein :*	1	2	2	$2\frac{1}{2}$	4	$4\frac{1}{2}$	5	6	$6\frac{1}{2}$	10
II Dosis *grein :*	$1\frac{1}{2}$	2	$2\frac{1}{2}$	3	$4\frac{1}{2}$	5	$5\frac{1}{2}$	7	$7\frac{1}{2}$	12
III Dosis *grein :*	$1\frac{1}{2}$	2	3	$3\frac{1}{2}$	5	6	$6\frac{1}{2}$	8	$8\frac{1}{2}$	14

Het herba belladonnae wordt, tot een fijn poeder gebragt, met haverslijm ingenomen. Eerst na achtenveertig uren wordt de tweede en nog achtenveertig uur later de derde dosis toegediend, welke drie doses meestal voldoende zijn. Vertoonen zich evenwel na de laatste dosis nog pijnlijke trekking en zwelling op de gebetene plaats, zoo worden er nog vijf poeders alle 48 uren eens toegediend, en hoogstens met een half grein gestegen; zoo er diarrhoea intreedt, wordt de volgende gift uitgesteld. Daarbij is het wezenlijk noodig, dat de zieke tot aan het einde der kuur het bed houde en met warme kamillenthee het zweet bevordere.

Neumann (l. c. p. 136) verzekert, dat de belladonna, volgens Münch's voorschrift toegediend, volgens zijne ondervinding waarschijnlijk somtijds werkelijk de watervrees verhoedt. Bij manie en melancholie wil hij haar niet aanprijzen, nog minder bij epilepsie, bij welke men van narcotica zoo dikwerf misbruik gemaakt heeft. Ook ik kan haar in deze gevallen als geneesmiddel voor het grootste gedeelte niet aanprijzen, die evenwel uitgezonderd, waarvan de oorzaak in den onderbuik gelegen is, en gelijktijdig met leverlijden en icterische aangezigtskleur gepaard gaan, voornamelijk bij mannen, welke zich aan geestrijke dranken te buiten gaan. Bij borstlijden en krampachtig hoesten schat Neumann de belladonna het hoogst. Of zij ook in phthisis pulmonalis tuberculosa nuttig is, zoo als hij opgeeft, weet ik niet bij ondervinding.

Tegen zwelling en verharding der lever prijst Lincke (l. c. p. 279) aan:

N°. 230. ℞. Rad. belladonnae gr. xij,
Calomel. gr. vj,
Sacchar. lactis ʒ j.
M. f. pulv. div. in vj part. aeq.
S. 's Morgens en 's avonds 1 poeder.

Tegen verharding der ballen geeft Wyatt:

N°. 231. ℞. Extr. belladonnae ℈ β,
Extr. dulcamarae ℈ iv,

Carb. animal. pulv.,
Sulphur. aurat. antimon. aa ℈ j,
Asae foetidae ʒ j,
Resinae guajaci q. s.
ut fiant pilul. N. cxxx consp. cinnam. Det. ad vitr.
S. 2 Maal daags 6 pillen, en allengs gestegen.

Om in een later tijdperk van iritis sluiting van de pupil te voorkomen, geef ik, volgens Rust:

*N°. 232. ℞. Extr. belladonnae gr. j,
Aq. opii ʒ ij.
M. S. 2—3 Maal daags in te droppelen.

Tegen pijnlijke ophthalmie, lichtschuwheid en blepharospasmus kan ik een infusum herb. belladonnae (ex ʒ ij) ℥ viij, laauw warm met compressen over het oog gelegd, zeer aanbevelen. Graefe prijst hier het volgende aan:

*N°. 233. ℞. Extr. belladonnae,
Extr. hyoscyami,
Extr. opii puri aa ʒ j.
M. f. pulv. subtiliss.
S. Met speeksel in den omtrek van het oog in te wrijven.

Bij hevige pijnlijke blaaskramp, bij ileus, hernia incarcerata, bij spastische stricturen der pisbuis, tegen strangurie bij druiper, zijn lavementen van infus. herb. belladonnae zeer nuttig; doch er volgen ligt vergiftigingstoevallen, waarom de dosis slechts gering (6—10 grein op ℥ vj colat.) zijn moet (Schneider, Vogt, Sobernheim). Dezelfde zorg moet men bij inspuitingen in de vagina (tegen baarmoederkanker enz.) in acht nemen. Ook is het zeer goed, bij de lavementen, zoowel als bij de inspuitingen, eene kleine hoeveelheid olie te voegen.

Een heerlijk middel tegen pijnlijke zwelling der mamschij-

ven, vooral in het kraambed, is het voorschrift van Ranque:

*N°. 234. ℞. Extr. belladonnae ℈ j,
solve in
Aq. lauro-cerasi ℥ j,
Naphthae vitrioli ʒ j.
S. Omgesch. 2—3 maal daags de borst tot aan de okselholte in te wrijven.

Gelijktijdig laat ik dag en nacht de volgende pleister op de borst leggen:

*N°. 235. ℞. Empl. cicutae,
Empl. mercurial.,
Empl. diachyl. gummos. āā ʒ ij,
liquefact. admisce:
Pulv. rad. belladonnae ʒ j.
M. f. emplastrum.

Planché heeft hier het volgende voorschrift:

N°. 236. ℞. Resin. elemi ʒ ij,
Cerae albae ʒ j,
len. ign. liquef. admisce:
Extr. belladonnae spirit. ʒ ix.
M. f. emplastrum.

Otto prijst tegen strangurie bij druiper aan:

N°. 237. ℞. Herb. belladonnae ʒ j,
Herb. hyoscyami,
Cepar. assatar. āā ʒ ij,
Olei lini q. s.
M. f. cataplasma.
S. In eenen dunnen linnen lap op de blaasstreek te leggen.

Neumann heeft zich dikwijls met spoedig gevolg bij tandpijn

door carieuse tanden te weeg gebragt, van het volgende middel bedient:

*N°. 238. ℞. Extr. belladonnae aeth. gr. x,
Pulv. rad. pyrethri gr. viij,
Olei caryophyll. gtt. ij.
M. f. l. a. pil. gr. j.
D. S. Tandpillen.

Brera zag tegen nog niet verouderde, scirrheuse verharding der baarmoeder goed gevolg van het volgende mengsel:

N°. 239. ℞. Herb. belladonnae ʒ j,
ebull. semel c. aq. comm. s. q. ad colat. ℔ ij,
adde:
Aq. laurocerasi ℥ β.
D. S. 4 Maal daags inspuitingen daarmede in de vagina te doen.

Chevallier wendde het extr. belladonnae in zalf- en pleistervorm tegen chronische ontaarding der pisbuis ten gevolge van druiper, tegen zwellingen van klieren, ziekten van gewrichten en beenderen, huidzweren, verouderde herpes (alle ex causa scrophulosa) met goed gevolg aan.

Reeds Richter prijst de fol. belladonnae als middel om te rooken tegen longtering aan. Hij laat de drooge bladen in eene opiumoplossing leggen, gelijkmatig droogen, en daarvan dagelijks aanvankelijk 2, later 5—6 pijpen rooken. Men kan ook, zoo als dit reeds lang met de fol. datur. stramonii (tegen asthma spasticum chronicum) geschied is, doelmatig cigaren van zoodanige bladen laten vervaardigen. Omodei wil in een geval van phthisis pulmonalis incipiens van het bovengenoemde rookmiddel nut gezien hebben; ja Cruveillier zelfs in 8 gevallen van longtering, in het 2de en 3de tijdperk, onder verligting en afnemen der toevallen (z. *Nouvelle bibl. médicale.* 1828. Sept.). Waarschijnlijk waren het gevallen van phthisis pulmonalis pituitosa; want tegen de phthisis pulmonalis vera i. e. tuberculosa zal zij niet ligt veel kunnen doen. Ook heeft men later van Cruveillier

noch van anderen over dit rookmiddel als antipthisicum iets naders vernomen.

In drie gevallen van exanthema syphiliticum (2 aan den neus, en 1 met corona venerea) heeft mij het 4 weken achtereenvolgend gebruik van eene met extr. belladonnae dik bestreken pleister, alle 4—5 dagen eene nieuwe opgelegd, een goed resultaat geleverd; gelijktijdig werden inwendig resina guajaci en aethiops antimonialis gebruikt, en dec. spec. lignorum gedronken.

ATROPAZUUR, z. *Atropa belladonna.*

ATROPINUM, z. t. z. p.

AURA CAMPHORATA GOELISII, z. *Camphora.*

*AURANTIUM CURASSAVICUM S. HISPALENSE, z. *Citrus aurantium.*

††AURIPIGMENTUM, z. *Sulphuretum arsenici flavum.*

*†AURI NITRICO-MURIATICI LIQUOR, z. *Liquor auri nitrico-muriatici.*

††AURUM, *Sol*, *Rex metallorum*, Goud. Dit edele metaal en deszelfs praeparaten werden, als cardiacum tegen droefgeestigheid en levensverdriet, ten tijde van Paracelsus inwendig toegediend, geraakten vervolgens in vergetelheid, totdat in 1810 Chrestien het weder in de rij der geneesmiddelen plaatste. Sedert dezen tijd heeft men deszelfs verschillende praeparaten dikwijls tegen menig hardnekkig lijden met goed gevolg aangewend, voornamelijk in Frankrijk, veel te weinig evenwel in Duitschland, zoodat zelfs de zoo uitvoerige Sobernheim in de laatste uitgave zijner Praktische Geneesmiddelleer (1840) van het cyanuretum auri en joduretum auri geene melding gemaakt heeft. Het goud heeft, in zijne werking, deels met het kwikzilver, deels met de belladonna overeenkomst. Vandaar dat grootere doses koorts, angst, vermeerderde huiduitwaseming en urinafscheiding, bij aanhoudend gebruik salivatie, metrorrhagie te weeg brengen; nog grootere doses, namelijk der goudzouten, veroorzaken braking, convulsiones, bedwelming, dood. Volgens de waarnemingen van Wendt en anderen schijnt het goud, inwendig in de gewone doses toegediend, als aphrodisiacum te werken; ten minste, hij nam dit

bij oude mannen waar, die tegen anasarca, hydrocele enz. het chloruretum auri et sodii gebruikt hadden. Ook RISUEDO maakte dergelijke waarnemingen (z. RIECKE l. c. p. 84). Het werkzaamst zijn de goudpraeparaten tegen verouderde klierziekte met aanmerkelijke torpor, tegen verouderde syphilis, vooral daar, waar veel kwik gebruikt is (LEGRAND), tegen kropgezwel, cancer linguae, uteri, scirrhus testiculi, pylori, hydrops torpidus, amenorrhoea, lepra, sycosis. CHRESTIEN gaf het goud, bij hardnekkig lijden, maanden, ja zelfs een jaar lang. Tegenaanwijzingen zijn: koorts, ontstekingen, status gastricus, neiging tot aanhoudende diarrhoeae, de kinderlijke leeftijd, het tijdperk der menstruatie.

*AURUM CHLORATO-NATRONATUM, z. *Chloruretum auri et sodii.*

*†AURUM CYANOGENATUM, z. *Cyanuretum auri.*

AURUM DIVISUM s. PULVERATUM s. LIMATUM, *Limatura auri*, Fijn verdeeld goud, Goudvijlsel. Men houdt het voor het zachtste (doch ook wel het minst krachtig werkende) van alle goudpraeparaten; dat tegen klierziekte, syphilis, zelfs bij kinderen en zwakke personen aanwendbaar is. (CHRESTIEN).

Dosis en Vorm. Aanvankelijk $\frac{1}{4}$—$\frac{1}{2}$ grein, allengs gestegen tot 3—4 grein daags, met amylum, lycopodium of eene syroop, bij ulcera faucium ook in zuiveren toestand des morgens nuchteren op de tong gewreven en met speeksel nedergeslikt; tot het verbinden van venerische zweren dient eene zalf uit ℈ β pulv. auri en ʒ β axung. depurat.

AURUM FOLIATUM, Bladgoud. Wordt in de apotheken somtijds nog tot het vergulden der pillen gebezigd. Goedkooper bereikt men hetzelfde doel door folia argenti.

†AURUM FULMINANS, Goudzure ammonia, Knalgoud. Dit middel is te regt, daar het hoogst gevaarlijk is, in onbruik geraakt.

*†AURUM HYDROCYANICUM, z. *Cyanuretum auri.*

*†AURUM JODATUM, z. *Joduretum auri.*

AURUM LIMATUM, z. *Aurum divisum.*

AURUM MURIATICUM CHLORATUM, z. *Chloruretum auri.*

*AURUM MURIATICUM NATRONATUM, z. *Chloruretum auri et sodii.*

*†AURUM OXYDATUM, z. *Oxydum auri.*

AURUM PULVERATUM, z. *Aurum divisum.*

†AURUM STANNO PARATUM, *Purpura Cassii*, *Purpura mineralis.* CHRESTIEN, LEGRAND en anderen hebben dit praeparaat in dezelfde dosis en tegen dezelfde kwalen als het *oxydum auri* gegeven (z. op dit woord). Het moet evenwel lager dan dit laatste geschat worden, vermits het een minder gelijkmatig praeparaat is (z. RIECKE l. c. p. 107).

AVENA SATIVA L. (Class. III. Ord. 2. Triandria Dygynia, Ord. nat. *Gramineae*) Gewone haver. De havergrutten (*Avena excorticata*) werken als decoct, met water of melk bereid, inwikkelend, verzachtend en voedend; het is een bekend en goed huismiddel bij catarrhale ziekten, hoest, bij diarrhoeën, dysenterie, tegen scherpe vergiften, enz. Uitwendig wordt het veelvuldig als huismiddel voor pappen gebezigd ter stoving van abscessen, ter verdeeling van pijnlijke erysipelas, en als afkooksel voor gorgeldranken, verzachtende en openende lavementen (met murias sodae en olie) enz. aangewend (z. *Clysma aperiens*). Het Havermeel (*Farina avenae*) gebruikt men uitwendig als verdeelend middel tegen roos, en met gist en water vermengd tegen gangreen. Overigens is de haverslijm een goed voermiddel voor minerale zuren, elixir acidum Halleri en andere scherpe geneesmiddelen. In hevige koortsen met sterken dorst, bij kraamvrouwen, bij ontstekingaardig lijden der mamschijven, catarrhale aandoeningen enz., dient de volgende koortsdrank:

*N°. 240. ℞. Avenae excorticat ℥ ij,
coq. c. aq. fervidae ℔ iv ad colat. ℔ iij adde:
Sacch. albi ℥ iij,
Succi citri ℥ β.
M. S. Dorstdrank.

Als gorgeldrank geeft MONTMAHOU:

N°. 241. ℞. Dec. avenae excortic. ℥ vj,

Mell. rosarum ℥ j β,
Acid. sulphur. dilut. gtt. xviij.

AVENA EXCORTICATA, z. *Avena.*
AVERUIT, z. *Artemisia abrotanum.*
AXUNGIA OXYGENATA, z. *Acidum nitricum.*
AXUNGIA PORCI, z. *Adeps suilla.*
*AZIJN, z. *Acetum.*
*AZIJNETHER, z. *Aether.*
*AZIJNHONIG, z. *Acetum.*
*AZIJNNAPHTHA, z. *Aether.*
AZIJN (SPECERIJ-), z. *Acetum.*
AZIJNZUUR, z. *Acidum aceticum.*

B.

†BACCAE ALKEKENGI, z. *Physalis Alkekengi.*
†BACCAE BERBERIDUM, z. *Berberis vulgaris.*
††BACCAE COCCULI INDICI, z. *Menispermum cocculus.*
*BACCAE JUNIPERI, z. *Juniperus communis.*
BACCAE LAURI, z. *Laurus nobilis.*
BACCAE MORI NIGRAE, z. *Morus nigra.*
*BACCAE RIBIUM, z. *Ribes rubrum.*
†BACCAE RUBI FRUTICOSI, z. *Rubus fruticosus.*
*BACCAE RUBI IDAEI, z. *Rubus idaeus.*
*BACCAE SAMBUCI, z. *Sambucus nigra.*
*BACCAE SPINAE CERVINAE, z. *Rhamnus catharticus.*
BACILLI LIQUERITIAE ALBI, z. *Gummi arabicum.*
BACILLI LIQUIRITIAE CITRINI, z. *Liquiritia cocta citrina.*
BADEN (BLOED-), z. *Balneum sanguineum.*
BADEN (DAMP-), z. *Balneum sudatorium.*
BADEN (DROP-), z. *Balneum stillatitium.*
BADEN (GAS-), z. *Balneum sudatorium.*
BADEN (GENEESKUNDIGE), z. *Balneum compositum.*
BADEN (KRAMPSTILLENDE), z. t. z. p.

BADEN (LOOG-), z. *Balneum ex potassa caustica.*
BADEN (MIEREN-), z. *Acidum formicarum.*
BADEN (MINERALE), z. *Balneum minerale.*
BADEN (PRIKKELENDE), z. *Balneum compositum.*
BADEN (VERSTERKENDE), z. t. z. p.
BADEN (VERZACHTENDE), z. t. z. p.
BADEN (ZEE-), z. *Balneum marinum.*
BADEN (KUNSTMATIGE ZWAVEL-), *Balneum compositum.*
BADEN (ZWEET-), z. *Balneum sudatorium.*

*†BALLOTA LANATA, LINN., *Leonurus lanatus Sprengel*, (Cl. XIV. Ord. I. Didynamia Gymnospermia, Ord. nat. *Labiatae*) Wollige Wolfstrede. Alle deelen van deze plant (*Herba et flores*), met uitzondering van den wortel, zijn in de geneeskunde in gebruik. Zij bevatten eene hartsachtige zelfstandigheid, welke IORI (*Annales de Pharmacie* 1838, Bd. 20) *Picroballota* noemt, alsmede looistof en groen planten was, Chlorophyllum. In het jaar 1815 werd deze plant het eerst door REHMAN, welke haar door PALLAS (*Reise nach Siberien*) had leeren kennen, als middel tegen waterzucht aanbevolen. Sedert 1830 is zij ook reeds in Duitschland en Italië aangewend. Eene vervalsching met *Leonurus cardiaca*, *Ballota nigra* en *Marrubium vulgare* is ook reeds voorgekomen, doch is gemakkelijk te ontdekken (vergelijk daarover SCHMIDTS *Jahrb.* Bd. IV. S. 275—276).

De *Herba ballottae lanatae* is een diureticum acre, brengt bloedophoopingen, koortsachtige bewegingen, roodheid van aangezigt, snelle pols en sterke urinafscheiding te weeg. De urin riekt onaangenaam, is aanvankelijk wit, later roodachtig gekleurd, eindelijk bruin, zelfs zwart-bruin. Er volgt een gevoel van prikkeling in de huid en zweet (z. RIECKE l. c. p. 108). Hoewel SACHS en DULK (l. c. I) van de ballota lanata in het geheel geene melding maken, zoo verdient het middel toch alle opmerkzaamheid, voornamelijk als diureticum, hetwelk, volgens de waarnemingen van RUPPERT, MUHRBECK, HEYFELDER, LUZZATO, SCHILLING, MALIN, BRERA, FONTEBUONI, GHIDELLA, de urinafscheiding sterk aanzet, volgens REHMANN zelfs daar, waar organische gebreken de oorzaak van de hydrops zijn (z. SCHMIDTS

Jahrb. Bd. 5. S. 156, Bd. 10, S. 5. DIERBACH l. c. 1ste Aufl. S. 110. HUFELAND's *Journal* 1829. Dec. S. 123).

BRERA prijst het middel zoowel in acute als in chronische gevallen van jicht en rheumatismus aan, alsmede LUZZATO, GHIDELLA en FONTEBUONI. Volgens hen verdwijnen daarna de genoemde ziekten in korten tijd, en volgt er grondige genezing zonder recidieven.

Dosis en *Vorm.* Volgens BRERA een decoct van het kruid van ℥ β—℥ j op 8 oncen colatuur, in twee gedeelten dagelijks in te nemen. WEISSE gaf met goed gevolg tegen vetzucht:

N°. 242. ℞. Ballotae lanatae ʒ x,
infund. aq. ferv. ℥ viij. Diger. p. ½ hor. et dein coque resid. ex aq. ℔ j ad col. ℥ vj. colaturis mixtis adde:
Syr. althaeae ℥ j.
S. Dagelijks te gebruiken.

Het gevolg van de toediening was meer dunne stoelgang dan vermeerderde urinafscheiding; 4 ℔ was tot de genezing voldoende, (Z. *Verm. Abhandl. a. d. Gebiete d. Heilkunde pr. Aerzte, zu St. Petersburg,* Heft 4.)

REHMANN prijst tegen hydrops aan:

N°. 243. ℞. Herb. ballotae lanatae pulv. ℥ ij,
coq. c. aq. font. ℔ ij ut reman. ℔ j, col. adde:
Tinct. cortic. aurantiorum ℥ β,
Spir. nitri dulcis ʒ j.
M. S. Alle 2 uren 1 kopje vol.
(Z. LINCKE l. c. Bd. I. S. 254.)

BALNEUM COMPOSITUM, *medicinale*, het Geneeskundige bad. Het onderscheidt zich daardoor van andere baden, dat er een of ander geneesmiddel bijgevoegd wordt, en het is nu eens algemeen, dan weder een plaatselijk bad (halfbad, voetbad, armbad). De dosis der geneesmiddelen verschilt naarmate het een plaatselijk of algemeen, een bad voor kinderen

of voor volwassenen is. Nu eens worden er vloeistoffen, als zuren, spiritus, azijn, dan weder zouten, als keukenzout, salmiak, aluin, ijzervitriool, sublimaat, eindelijk ook plantaardige zelfstandigheden, naar de verschillende therapeutische doeleinden, bijgevoegd (z. SCHREGER's *Balneotechnik.*). De gewone temperatuur derzelve is 25° R.; er zijn evenwel gevallen, waar zij warmer of kouder moeten worden aangewend. Somtijds wenden wij dezelve ook in dampvorm aan. Wij maken hier van de volgende geneeskundige baden melding: 1. Een verzachtend bad. Dit bestaat uit zemelen, mout, fenegriekzaad, spec. emollientes, welke in water geweekt en bij het waterbad gevoegd worden. 2. Prikkelende baden. Hiervoor neemt men 1 ℔ groene zeep, 4 ℔ zout, ook wel potassa caustica, mostaard, loogen enz. Het tegen hevige krampachtige aandoeningen zéer werkzame loogbad bestaat uit 2 deelen sterke aschloog en 1 deel water (z. *Balneum ex potassa caustica*); voor een prikkelend mostaardvoetbad wordt 6—12 lood mostaard en een handvol zout gebezigd. 3. Een gewoon krampstillend bad bestaat uit flor. chamomill., rad. valerianae, herb. millefolii, herb. rorismarini āā ℥ j β, welke met kokend water geinfundeerd en met het badwater vermengd worden. Het is zeer werkzaam, vooral wanneer het volgende gelijktijdig in het bad op het ligchaam ingewreven wordt:

N°. 244. ℞. Sapon. albi ℥ ij,
Aq. destill. ℥ vj,
Olei spicae ℥ β,
Olei lavendulae ʒ j,
Olei anthos ʒ β.
M. (HIMLY.)

4. Versterkende baden. De geneesmiddelen, welke daartoe dienen, zijn gedeeltelijk aromatische, aetherische, adstringerende medicamenten, als, species aromaticae, resolventes, cortex quercus, salicis, hippocastani enz., deels ijzerpraeparaten, als globuli martiales. Men gaat van de aetherische allengs,

naar mate de krachten van den lijder toenemen, tot de adstringerende geneesmiddelen over. De volgende voorschriften zijn voor baden van volwassenen aanbevelenswaardig:

N°. 245. ℞. Rad. calami aromat.,
Flor. chamomill.,
Flor. sambuci aa ℥ j β.
M. S. Kruiden voor een bad.

N°. 246. ℞. Cort. quercus,
Cort. salicis aa ℔ ij.
C. S. Met 8 pinten water tot de helft in te laten koken en bij het waterbad te voegen.

N°. 247. ℞. Globul. tart. martial. ℥ iij—iv,
disp. dos. vj.
S. Voor elk bad één gedeelte.

N°. 248. ℞. Decoct. cort. quercus,
Decoct. cort. salicis,
Decoct. cort. hippocast. aa ℔ j,
Vini rubri ℔ iij.
M. S. Voor een bad.

Voor zeer zwakke zieken kan men ook van bouillon en wijn versterkende baden bereiden. Voor kinderen raadt Rush de volgende versterkende baden aan:

N°. 249. ℞. Specier. aromaticar. ℔ j,
Herb. rutae,
Rad. calami aromat. aa ℔ β,
C. M. Div. in vj part. aeq.
S. 's Morgens en 's avonds 1 gedeelte voor een bad.

Ook het volgende voorschrift is zeer werkzaam bij kinderen:

N°. 250. ℞. Herb. millefolii,
Herb. thymi,

Herb. melissae aa ℥ j—℥ j β.
M. c. c. Dispens. dos. tal. vj.
S. Een gedeelte in een gesloten vaatwerk met 4 maten water te koken, en goed doorgezegen bij het bad te voegen.

5. Kunstmatige zwavelbaden. Deze worden uit eene oplossing van zwavellever bereid, waarbij ook wel 1—2 ℔ azijn gevoegd wordt.

N°. 251. ℞. Hepat. sulph. calcar. ℥ j—℥ j β.
det. in vitr. disp. dos vj.
S. In ieder bad één gedeelte in ¼ ℔ water, tot oplossing gekookt, te gieten, en daarna de azijn bij te voegen.

6. Kunstmatige zoutbaden bereidt men door in het bad 6—10 ℔ keukenzout op te lossen. 7. Tegen klierverhardingen beveelt Schmidt het volgende ammonia-bad:

N°. 252. ℞. Sal ammoniaci,
Sal. tartari aa ℥ β.
M. S. In een met eene naauwe buis voorzien vaatwerk met heet water te overgieten, en den opstijgenden damp naar het aangedane deel te leiden.

8. Tegen leverziekten, plethora abdominalis, en daaruit voortkomende ziekten, zijn zure baden zeer aanbevelenswaardig (Scott, Bernhard, Most); b. v.:

N°. 253. ℞. Acidi nitrici,
Acidi muriatici aa ℥ j β—℥ ij.
M. det. in vitro, disp. dos. vj.
S. In ieder bad eene dosis te gieten.

Zoo men zuiver rivierwater voor het bad bezigt, kan een

zoodanig bad, daar het eenen langen tijd deszelfs kracht behoudt, twee- of driemaal verwarmd weder gebruikt worden. Men wendt het alle 48 uren slechts eenmaal aan. Zoo de zieken na de aanwending rood tandvleesch en een kopersmaak krijgen, moet voor ieder bad slechts de helft van de opgegevene dosis gebezigd worden, welke gift ook voor baden van kinderen voldoende is. 9. Tegen chronische jicht beveelt Kopp baden van salmiak, sabina, zelfs van sublimaat aan. 10. Om de resorptie van uitgestorte lymphe in spierscheeden, celweefsel, gewrichtsbanden enz. te bevorderen, beveelt von Graefe de volgende baden aan:

N°. 254. ℞. Herb. cicutae ℥ ij,
Farin. sem. lini ℥ j.
C. M. f. Species, dent. dos. tal. vj.
S. Voor ieder bad één gedeelte te gebruiken.

11. Onder de plaatselijke baden zijn voornamelijk de voetbaden uit verschillende geneesmiddelen bereid geworden. Zoo heeft men tegen syphilis voetbaden met sublimaat, tegen koorts voetbaden met azijn enz. aanbevolen, alsmede uit dec. querens, salicis enz. bij versterving der teenen. Ongetwijfeld kunnen zij de kuur ondersteunen, doch men mag zich niet alleen tot dezelve bepalen. 12. Zeer werkzaam is tegen chronische huiduitslagen, alsmede tegen cachexia mercurialis, het gas hydro-sulphuratum in den vorm van een dampbad (Molwitz), even als berookingen van zwaveldamp in een bijzonder daartoe ingerigt werktuig, waarbij men zorg moet dragen, dat de ademhalingswerktuigen door den zwaveldamp niet te zeer lijden. Tegen ancylosis heeft men ook plaatselijke, dierlijke baden, het baden in de ingewanden van pas geslagte dieren, met goed gevolg aangewend.

*BALNEUM EX POTASSA CAUSTICA, Bijtende-potaschbad. De dosis voor een zoodanig bad bedraagt ½—1½, in hevige gevallen van tetanus enz. ten hoogste 2—3 oncen bijtende potasch. Bij convulsiones van kleine kinderen zijn 2—3 drachma's voor een bad voldoende. Bij gebrek aan bijtende

potasch kan men ook geconcentreerde zeepzieders-loog (*Lixivium causticum*) bezigen, waarvan men zoo vele ponden neemt als men oncen potasch noodig heeft. Deze baden zijn met goed gevolg aangewend: 1. bij tetanus, volgens STUTZ, nevens het inwendig gebruik van opium met carbonas potassae; 2. bij eclampsia parturientium et infantum; 3. bij metastases van jicht naar de hersenen, de longen, de maag en bij soortgelijke metastases van rheumatismus en herpes; 4. bij stijfheid van gewrichten en contracturen; 5. bij verouderde scabies, volgens WILHELM. Bij de zoo gevaarlijke jicht-metastases heb ik met gelukkig gevolg voor een bad zelfs 6 oncen potassa caustica genomen, welke eene doordringende, snelle werking op het periperische zenuwstelsel had, de huid rood maakte, en spoedig alle gevaarlijke toevallen deed wijken.

BALNEUM FORMICARUM, z. *Acidum formicarum.*

BALNEUM LACONICUM, z. *Balneum sudatorium.*

BALNEUM MARINUM, Zeebad. De baden der Oost- en Noordzee te Doberan, Travemunde, Kiel, Cuxhaven, Puttbus, Nordernei, Wangerode, Warnemunde enz. zijn sedert 40 jaren zeer aangeprezen, voornamelijk door S. G. v. VOGEL. Het hoofdbestanddeel van het zeewater is, zoo als bekend is, keukenzout. Volgens naauwkeurig scheikundig onderzoek bevat 1 ℔ Oostzeewater: keukenzout 87 grein, zoutzure bitteraarde 33 grein, seleniet 4 grein. De werking van een koud zeebad is aan die van ieder koud bad gelijk, doch de indruk is krachtiger (z. MOST *med. chir. Encyclop.* Bd. I. p. 258.).

BALNEUM MEDICINALE, z. *Balneum compositum.*

BALNEUM MINERALE, het Minerale bad. De talrijke, nagenoeg over den geheelen aardbodem verspreide minerale wateren (*Aquae medicatae, soteriae*) worden niet alleen als drank, maar ook dikwijls als baden, tegen de meeste chronische ziekten met goed gevolg gebruikt. Wij beschouwen hier voornamelijk de minerale wateren van Duitschland, en voeren onder het groote aantal van geschriften over bronnen slechts de volgende ter nalezing aan: C. G. KÜHN, *System. Beschreibung der Gesundbrunnen und Bäder Deutschlands* 1789. — H. M. MARCARD, *Ueber die Natur u. den Gebrauch der Bäder*

1793. — J. Zückert, *Beschreibung aller Gesundbrunnen u. Bäder Deutschlands* 1782. — A. Hoffmann, *Taschenbuch f. Aertze, Physiker u. Brunnenfreunde* etc. 3 Aufl. 1815. — K. A. Zwierlein, *Allg. Brunnenschrift f. Brunnengäste u. Aertze* 1793. — C. W. Hufeland, *Uebersicht der vorzüglichsten Heilquellen Deutschl.* Berlin 1822. — Ammon's *Brunnendiätetik*, Dresden 1825. — Osann, *Darstell. d. bekannten Heilquellen etc.* 1829—1832. 3 Bde. — L. F. Bley, *Taschenbuch f. Aerzte* etc. 1831. — G. Rüsch, *Handbuch über Bade- u. Trinkkuren.* 1832. 3 Thle. — C. Stucke, *über Mineralquellen* etc. 1831. — Duitschland bezit meer dan 300 bekende minerale bronnen, welke wij naar hare temperatuur in heete en koude bronnen verdeelen. Tot de eerste behooren Wiesbaden, Aken, Karlsbad, Töplitz, Warmbrunn, Ems en eenige anderen. Ten opzigte der de bovenhand hebbende werkzame scheikundige bestanddeelen, verdeelen wij alle baden in 3 klassen:

1. Zouten bevattende baden. Hiervan zijn 4 familiën: *a.* Bitterwateren. Deze bevatten voornamelijk zwavelzure bitteraarde, zwavelzure kalkaarde en zwavelzure soda b. v.: het Saidschützer, Seidlitzer, Pülnaër water, het Steinwater en de bron in Pyrmont. *b.* Zoutzure zouten bevattende wateren, waarin het hoofdbestanddeel keukenzout is. Hiertoe behooren alle keukenzoutbronnen (soolebrunnen) van Duitschland: de keukenzoutbaden te Halle, Rudolstadt, Pyrmont, Rodenberg, Schönebeck, Erfurt, Lüneburg, Sülz in Mecklenburg, de verschillende zeebaden, z. *Balneum marinum.* *c.* Loogzouten bevattende wateren. Daartoe behooren de bronnen te Ems, Johannisberg, Wildbad, Heppingen. *d.* Loogaarden bevattende wateren, welke vele het zuur absorberende aarden en gips opgelost bevatten.

2. IJzer- of staalwateren. Van deze bronnen bestaat er een groot aantal in Duitschland. Zij bevatten het ijzer gedeeltelijk of geheel door koolzuurgas, loogzouten of onzijdige zouten, of ook in eenige weinige door zwavelzuur opgelost. Wij verdeelen dezelve in 5 familiën: *a.* Loogzouten bevattende staalbronnen. Hiertoe behooren Karlsbad, Brückenau, Eger,

Fachingen, Hofgeismar, Selters, Töplitz, Wildungen enz. *b.* Loogaardige, als Geilnau, Rheingau, de Schwalbacher staal- en wijnbronnen, Spa, Godesberg, Anhalt-Schaumburg. *c.* Zout bevattende staalbronnen; b. v. Augustusbad, Bibra, Blumistein, Driburg, Glismar, de Meinberger drinkbronnen, de Pyrmonter staalbronnen, Schwelm, Schwalheim, Wiesbaden, Helmstedt, Lauchstädt, Stadthagen enz. *d.* Aarden bevattende staalbronnen, als Freudenthal, Lamscheid. *e.* De staalbronnen, welke voornamelijk zoutzuur- en zwavelzuurijzerverzuursel bevatten, b. v. Alexisbad.

3. Zwavelbronnen. Zij bevatten voornamelijk gezwaveld waterstofgas (hepatisch gas, Tromsdorff's hydrothionzuur). Wij onderscheiden hier: *a.* zout bevattende zwavelwateren b. v. Erlsen, Nenndorf, baden bij Weenen, Langensalza, Limmer bij Hanover, Nordheim, Winzlar bij Rehburg, Enghien in Frankrijk. *b.* Loogzouten bevattende, als Aken, Burdscheid, Weilbach.

Over het zoowel in- als uitwendig gebruik dezer verschillende minerale wateren laat zich in het algemeen niets zeggen. Wij verwijzen daarom naar de boven aangevoerde geschriften. Veel blijft er aan de keuze van baden aan de scherpzinnigheid van den arts overgelaten; want er bestaat dikwijls een zeer fijn onderscheid tusschen het eene of andere bad, al behooren beide ook tot dezelfde klasse en familie. Wat de dieet bij het gebruik van bronnen en baden aangaat, zoo doet de huisarts het best, wanneer hij de bepaling derzelve aan den bronarts overlaat van de bron, naar welke hij zijnen zieke zendt. Sedert eenige jaren zijn voornamelijk door Dr. Struve de kunstmatig bereide minerale wateren in Duitschland, zoowel als in andere landen, zeer in zwang gekomen. Men vindt dergelijke inrigtingen in Doberan, Berlin, Dresden, Leipzig, Hamburg, enz. Het is niet te ontkennen, dat de aq. medicatae artificiales de natuurlijke minerale wateren dikwijls geheel en al ontbeerlijk maken (S. G. Vogel).

BALNEUM RUSSICUM, z. *Balneum sudatorium.*

†BALNEUM SANGUINEUM, het Bloedbad. Dit is eene

uit warm dieren- of menschenbloed bestaand bad, aan hetwelk men in vroegeren tijd groote geneeskrachten toeschreef. Niet alleen in den ouden tijd, maar ook in de middeleeuwen zocht men in het bloed van onschuldige kinderen en meisjes verschillende geneeskrachten tegen de Oostersche melaatscheid, waardoor tot talrijke gruweldaden aanleiding werd gegeven. In de middeleeuwen evenwel, toen de melaatschheid zich zoo zeer uitbreidde, werd deze waan voorloopig daardoor beperkt, dat slechts het bloed van zoodanige kinderen en meisjes als werkzaam aangenomen werd, welke zich uit eigene, vrijwillige beweging voor een geliefden zieke opofferden.

BALNEUM STILLATITIUM, *Irrigatio*, *Embregma*, *Instillatio*, het Dropbad. Dit bad is een sterk prikkelend, opwekkend, versterkend middel, hetwelk uitnemend werkt tegen commotiones, paralyses, na ontwrichtingen, aanmerkelijke contusie, wanneer er geene ontsteking of sarcomateuse ontaarding aanwezig is, en het lijdende deel weinig ontvangvatbaarheid bezit. Ook zoo er veel pijn aanwezig is, zijn de dropbaden tegenaangewezen. Men neemt een blikken of houten, van onderen met een kraan voorzien vaatwerk, hetwelk met de vloeibare zelfstandigheden, als koud water, wijn, wijnazijn en water, solutio aluminis enz. gevuld en op eene hoogte van 10—30 voet aangebragt wordt, waar men de kraan zoo plaatst, dat slechts afzonderlijke droppels op het daaronder gehoudene lijdende deel vallen, hetwelk men vroeger met linim. volat. camphoratum, met unguent. nervinum inwrijven of met spirit. vini camphoratus wasschen laat. Het dropbad kan dagelijks 2—3 maal, iederen keer ¼—½ uur lang, aangewend worden. In sommige gevallen is ook warm water, zelfs heet gemaakt zand, voor een dropbad dienstig (POUTEAU).

BALNEUM SUDATORIUM, *Balneum laconicum*, het Zweetbad, ook *Balneum Russicum* genaamd. Vóór eenige jaren wendde men in Duitschland de Russische zweetbaden tegen de verschillendste kwalen aan, ook daar, waar zij niet gepast waren. Dit heeft den roem van deze baden zoo veel nadeel gedaan, dat zij hier en daar reeds in vergetelheid geraakten. Tegenaangewezen is het Russische bad in vele ziekten, name-

lijk bij elken zuiver ontstekingachtigen toestand, bij congestie naar het hoofd, bloedophoopingen, bloedvloeijingen, voornamelijk bij haemoptysis, bij habitus apoplecticus, bij aneurisma internum, bij eenen hoogen graad van zwakte, bij alle echte dyscrasiën en cachexiën, bij ziekelijk verhoogde veneusiteit (atrabilis) en alle daaruit voortkomende ziekten, als dyspepsie, obstructio alvi, hepatis, lienis, infarcten, bij neuralgiae atrabilariae, verlammingen, zweren, oogziekten, bij melaena, diathesis haemorrhoidaria, in het algemeen bij abnormiteiten der bloedbereiding, waar de kritische pogingen der natuur ter herstelling nimmer door de huid, maar door vermeerderde afscheiding van gal en darmslijm, door diarrhoea, braking volgen, terwijl het Russische dampbad, de werkzaamheid der huid vermeerderende, deze pogingen juist zoude tegenwerken. Wij verdeelen de dampbaden in plaatselijke en algemeene. Het algemeene of Russische dampbad, hetwelk in bijzonder daartoe ingerigte badstoven genomen, en door ontwikkeling van damp, terwijl men water op zeer heete steenen giet, bereid wordt, is sedert eenige jaren in Duitschland zeer algemeen geworden, zoodat nagenoeg iedere stad een zoodanig bad bezit, zelfs Rostock en Güstrow niet uitgezonderd (vergelijk Sanchez, *Die russischen Dampfbäder;* aus d. Franz. v. C. Jochmus 1819. — Flittner's *Anweisung uber den Nutzen warmer und kalter Wasserbäder* enz. Berlin. 1822. — Pochhammer, *die russische Dampfbäder als Heilmittel, nebst einer Anweisung zu ihrem Gebrauch von* Schmidt, Berlin. 1824. — Hirsch, *Vortheile der Dampf- und Schwitzbäder.* Berlin. 1816); terwijl daarentegen vroeger deze baden slechts in Rusland, Zweden, Noorwegen en in andere deelen van Noord-Europa bekend waren. Men prijst het dampbad voornamelijk aan bij rheumatisch en jichtaardig lijden, bij acute en chronische catarrhale aandoeningen, bij contracturen, coxalgie, bij syphilis, voornamelijk bij de lues inveterata, bij cachexia mercurialis. De plaatselijke dampbaden, welke slechts uit zuiveren waterdamp, of ook uit kokend water, waarin verschillende geneesmiddelen, als species emollientes, aromaticae, antispasmodicae gemengd worden, bestaan, wenden wij, terwijl de damp door verschillende in-

rigtingen naar het lijdende deel geleid wordt, bij zoogenaamde koude gezwellen, verharde klieren, melkknobbels, bij verschillende zweren in de keel, den mond, den neus, de ooren, de scheede, bij otitis, ophthalmia catarrhalis, morbillosa, bij amenorrhoea, menostasie, onderdrukte lochia, bij krampachtige weeën en rigiditeit van de genitalia in de verlossing, bij pijnlijke haemorrhoïdes, asthma siccum, bij dysphagiae, ischurie, strangurie enz. met goed gevolg aan. De damptoestellen van Symond, Mudge, Dzondi en anderen, bij gebrek derzelve een met heet water gevuld vaatwerk, hetwelk met een blikken trechter gesloten is, waardoor de damp naar het lijdende deel gevoerd wordt, zijn bij het gebruik der plaatselijke dampbaden als doelmatig aan te bevelen. Bij de zwavelbronnen te Eilsen en Nenndorf zijn ook gasbaden ingerigt, welke voor teringlijders dikwijls zeer heilzaam zijn. Er zijn aldaar kamers, waarin het zwavelwater door kleine fonteinen geleid wordt, welke zich in een klein bekken bevinden en door een aangebragt met gaatjes voorzien blik in vele kleine stralen springen. Daardoor wordt de kamerlucht, waarin de zieken dagelijks eenige uren moeten verblijven, geheel met zwavelgas vermengd, hetwelk door de respiratie in het organismus wordt gebragt. (Z. Gebhard, *Ueber die Gas- und Schlammbäder in Eilsen.*)

BALSAMUM ADSTRINGENS RICHARDI. Deze balsem, welke uit 1 lood acid. sulphur. concentr. bestaat, waarin allengs 1 lood oleum terebinthinae gedroppeld en vervolgens 6 lood spiritus vini rectif. bijgevoegd wordt, is bij atonischen fluor albus en nadruiper, 3 maal daags van 25—30 droppels in haverslijm, aanbevelenswaardig.

BALSAMUM ANTIRHEUMATICUM RESINOSUM LIBOSCHüTZII, z. *Cantharides.*

*†BALSAMUM APOPLECTICUM PH.BATEAN. CORRECTUM. Bestaat uit oleum nucistae, ol. lavendulae, ol. caryophyllorum, bals. peruvian., ambra, moschus enz., en wordt, bij apoplexia nervosa, tot het wasschen van het hoofd, de slapen, de neusgaten enz. gebezigd. Dezen balsem moet men niet verachten. Vele zoodanige zieken zouden weder bijgekomen zijn, zoo de ge-

geeskundige, een philosophisch minister naturae, zich hier een korten tijd magister gemaakt had en krachtige excitantia nervina in klimmende doses uit- en inwendig had aangewend.

BALSAMUM ARCAEI, z. *Resina Elemi.*

*BALSAMUM CANADENSE, z. *Terebinthina.*

*BALSAMUM CARPATHICUM, z. t. z. p.

†*BALSAMUM COMMENDATORIS, z. *Resina benzoës.*

*BALSAMUM COPAIVAE (van *Copaifera officinalis L.* Cl. X. Ord. 1. Decandria Monogynia, Ord. nat. *Leguminosae*). De door het insnijden in de Braziliaansche, wit bloeijende plant verkregene Copaiva-balsem wordt somwijlen met ol. ricini vervalscht, hetwelk men door potasch kan ontdekken. In zijne werking nadert hij aan de oleum terebinthinae, werkt op alle slijmvliezen, geeft aan de urin eenen reuk naar viooltjes, brengt, inwendig in groote doses gebruikt, op de huid een met urticaria overeenkomend uitslag te weeg (Eck, Kopp, Behn), hetwelk niet zelden naar scarlatina gelijkt en met koorts verbonden is (Most). Het is een zeer werkzaam, exciterend middel bij atonische blennorrhoea en gonorrhoea, bij catarrhus renum et vesicae, phthisis pulmonum pituitosa, slijmhaemorrhoides, blennorrhoea ventriculi et intestinorum, bij atonische jicht en waterzucht. Tegenaangewezen is het middel, van hetwelk Sachs en Dulk (l. c. Bd. I) ten onregte geene melding hebben gemaakt, bij alle versche blennorrhoeae met ontstekingaardigen toestand, bij diarrhoea, bij zeer prikkelbare mucosae. Uitwendig dient hetzelve tot het verbinden van slappe, atonische zweren, gangraeneuse wonden, om de kracht van reproductie te vermeerderen.

Vorm en gift. Zuiver in pillen, pastae, boli, electuarium. Ook in verbinding met gelijke deelen tinctura amara heb ik in niet ontstekingaardige leucorrhoea en gonorrhoea denzelven, 3—4 maal daags 1 theel. vol, dikwijls met goed gevolg toegediend. Volgens Simon (Casper's *med. Wochenschr.* 1834. S. 609) verbindt zich den copaiva-balsem met was en plantenpoeders tot eene goede pillenmassa in de volgende verhoudingen:

Cerae albae ʒ j, Bals. copaivae ʒ j, M. F. pil.
» » ʒ j, » » ʒ j β, Pulv. cubeb. ʒ j β.
» » ʒ ij, » » ʒ ij » » ʒ iij.
b. v. bij chronischen druiper:

N°. 255. ℞. Cerae alb. ʒ j,
Leni calore liquefact. admisce:
Bals. copaivae ʒ iij,
Pulv. rad. rhei ʒ vj.
fiant pilul. gr. ij consp. cinnam.
S. Alle 2 uren 8 pillen.

Volgens Fricke is de beste vorm de *Pilulae balsami copaivae compos. Cod. med. Hamb.* de 1835. p. 272:

N°. 256. ℞. Cerae albae ʒ ij,
Leni igne liquef. misce agitando cum
Bals. copaivae ℥ β,
refrig. statim admisce
Pulv. cubebarum ℥ j.
Fiant pil. gr. ij.
S. 3—4 Maal daags 6—9 pillen.

Chopart (Ricord, *Ueber venerische Krankheiten. Deutsch von* H. Muller 1838. p. 408) geeft tegen druiper:

N°. 257. ℞. Aquae menthae pip.,
Spir. vini rectif.,
Bals. copaivae,
Aq. flor. aurantiorum āā ℥ ij,
Spir. nitri dulcis ʒ ij.
M. S. Dagelijks 2—6 eetl. vol.

Kraus (*Wissenschaftl. Uebersicht* etc. 1831. p. 622) prijst tegen chronischen catarrhus pulmonum aan:

*N°. 258. ℞. Bals. copaivae ʒ ij—ʒ vj,
Spir. sal. ammoniaci anisat. ʒ β—ʒ ij,

Syr. foeniculi ℥ iij.
S. Alle 2 uren 1 theel. vol.

Het *Elixir balsamicum Lallemandi* bestaat uit:

N°. 259. ℞. Bals. copaivae,
Olei terebinthinae rect.,
Olei succini rect. ãã ʒ iij.
M.

Hiervan geeft men aan torpide, oude, aan blennorrhoea ventriculi et pulmonum lijdende, aan dronkenschap overgegevene personen 3 maal daags 30—60 droppels op suiker, en laat een klein glas Maderawijn nadrinken. Ook tegen pollutiones en leucòrrhoea, welke uit laxiteit en zwakte voorkomen, prijst men dit middel aan.

Delpech geeft tegen chronischen slijmvloed der vagina en urethra:

N°. 260. ℞. Aq. menth. crispae,
Aq. flor. aurantior.,
Syr. citri ãã ℥ j β,
Bals. copaivae ℥ j,
Acid. sulphurici ʒ j.
M. S. 2—4 Maal daags vóór etenstijd 1 eetl. vol.

Zoo het middel dunnen stoelgang te weeg brengt, voegt men bij iedere dosis 5—6 droppels laud. liq. Sydenh., en geeft een eetl. vol 2 uren vóór het eten.

Hacker prijst bij gonorrhoea, waar nog een geringe graad van ontsteking bestaat, aan:

*N°. 261. ℞. Bals. copaivae ʒ j,
Mixt. sulphur. acid. ʒ β,
Syr. rub. idaei,
Aq. cerasor. nigror. ãã ℥ ij.
M. S. 4—6 Maal daags 1 eetl. vol. Bij iedere herhaling wordt de balsem met ʒ β—ʒ j vermeerderd.

Daar de copaiva-balsem eenen onaangenamen smaak bezit, zoo is de nieuwe wijze van Parijsche geneeskundigen (1837), om kleine hoeveelheden balsem in slijm- of suikerbekleedsel te brengen, welke even als boli kunnen worden doorgeslikt, zeer aanbevelenswaardig. De tegen chronischen catarrhus pulmonalis en blennorrhoea vesicae aangeprezene *Mixtura balsamica Fulleri* bestaat uit:

N°. 262. ℞. Bals. copaivae,
Syr. de Tolu āā ℥ ij,
Vitelli ovor. N. ij.
Vini albi ℥ iv—℥ vj.
M. S. 3 Maal daags 1 eetl. vol.

In het *Hôtel des Vénériens* te Parijs heeft men tegen chronische gonorrhoea het volgende voorschrift:

N°. 263. ℞. Bals. copaivae ʒ ij,
Gummi arabici ℥ j,
Pulv. liquirit s. q.
ut fiant boli N. xx.
S. 's Morgens en 's avonds 10 stuks in te nemen.

In het *Hôtel Dieu* geeft men tegen soortgelijken chronischen druiper en fluor albus de voorkeur aan:

N°. 264. ℞. Bals. copaivae ʒ ij,
Calomel. gr. xviij,
Sang. draconis ʒ j,
Conserv. rosar. rubr. ℥ j.
M. f. pil. pond. gr. vj.
S. 's Morgens en 's avonds 1—2—3 pillen.

Tegen waterzucht van kinderen liet Wendt ʒ ij bals. copaivae met ℥ j unguentum nervinum in de schaamstreek inwrijven. Uitwendig voor inspuitingen in fistuleuse, atonische zweren neemt men bals. copaiv., gummi arabici āā ʒ ij en

℥ vj water; voor een lavement dient ʒ ij—℥ β als emulsio. VELPEAU prijst zoodanige lavementen tegen torpiden druiper en fluor albus aan.

†BALSAMUM EMBRYONUM, *Aqua Embryonum spirituosa.* Is eene oude zamenstelling uit 18 aromatische zelfstandigheden, met verdunden wijngeest gedestilleerd, waarbij 8 verschillende aromatisch-aetherische gedestilleerde wateren gevoegd werden. Het werd uit- en inwendig bij zwangeren gebezigd, en wordt tegenwoordig door het aqua aromatica vervangen (z. SUNDELIN in RUST's *Handb.* Bd. 2. S. 711).

†BALSAMUM FIORAVANTI, *Spiritus poly-aromaticus.* Bestaat uit gember, kaneel, styrax, myrrhe, olibanum, muskaatnoot, zedoaria, galanga, barnsteen enz. in wijngeest 9 dagen getrokken. Het werd als antihystericum, carminativum, diureticum en alexipharmacum toegediend, en is ook niet te verwerpen (z. SPIELMANN l. c. Bd. 2. pag. 52). Volgens het *Dispensat. Argent.* bestaat het uit eiwit, terpentijn en pijnharst (z. TRILLER l. c. p. 103.).

Het voorschrift der *Pharm. Belgic.* pag. 192 is:

N°. 265. ℞. Caryophyll. aromat.,
Nucis moschatae,
Cort. cinnamomi,
Rad. zingiberis,
Myrrhae,
Galbani,
Styracis liquidae ana part. ij,
Baccar. lauri part. iij,
Terebinth. laricinae part. IV,
Spir. vini grad. 10,
Aquae communis ana part. ccxvj.
contusa, distella e retorta et elice part. cviij.

††BALSAMUM FUMANS BOYLEI, z. *Sulphuretum ammonii hydrogenatum.*

†BALSAMUM DE GILEAD, z. *Balsamum de Meccha.*

†BALSAMUM HISPANICUM. Is een wondbalsem, welken

FABRICIUS AB AQUAPENDENTE nagenoeg ter genezing van alle wonden gebruikte (z. TRILLER l. c. p. 104).

*BALSAMUM HUNGARICUM, z. *Terebinthina.*

*BALSAMUM INDICUM NIGRUM, z. *Balsamum peruvianum.*

*BALSAMUM JUDAICUM, *Opobalsamum.* Zoo noemden oudere schrijvers den zelden voorkomenden droogen balsamus peruvianus (z. op dit woord), alsmede den Mecca-balsem.

*BALSAMUM LIBANI, z. *Terebinthina.*

*†BALSAMUM LITHUANICUM, *Oleum betulinum s. Rusci*, Berkenolie, Lithuanische balsem, uit berken gedestilleerd, werd vroeger tegen wormen, moeijelijke urinlozing, slechte zweren aanbevolen (z. BURDACH l. c. II. 459).

†BALSAMUM LOCATELLI. Deze balsem bestaat uit:

N°. 266. ℞. Olei olivarum ℥ vj,
Cerae flavae ℥ iv,
Vini canariens. ℥ v,
Leni ign. ad consumptionem vini coctis, adde:
Terebinth. venetae ℥ vj,
Bals. peruvian. ʒ ij,
Lign. santali rub. ℥ β.
M.

Men gaf denzelven inwendig p. D. tot ℥ β tegen chronische blennorrhoea ventriculi en dergelijk lijden der piswerktuigen in eene soep, doch wendde denzelven nog meer uitwendig aan tegen contusie en commotio (z. TRILLER l. c. II. p. 105.).

†BALSAMUM MAGICUM PFORZHEIMENSE. Eene uit meer dan 30 stoffen (waaronder mumia, menschenvet, adianthus aureus) bestaand mengsel, om zich voor tooveraars en heksen te beveiligen.

†BALSAMUM DE MECCHA, s. DE GILEAD, s. OPOBALSAMUM. Deze balsem komt van *Amyris Gileadensis*, is geelachtig-rood van kleur, smaakt scherp, en riekt naar citroenen. Hij is meestal vervalscht en ontbeerlijk.

*BALSAMUM MERCURIALE, z. *Nitras hydrargyri liquidum.*

†BALSAMUM MERCURIALE PLENCKII. Komt nagenoeg

met onze grijze kwikzalf overeen, met bijvoeging van terpentijn en balsam. arcaei; hij werd gebezigd ad ulcera syphilitica consolidanda.

†BALSAMUM NERVINUM PARISIENSE. Bestaat uit balsamum peruvianum, oleum caryophyllorum, mentha, salie, lavendel, rosmarijn, met hersenmerg, menschen-, das- en addervet en kamfer. Men wendde het aan als middel om in te wrijven tegen zwakte der ledematen.

*BALSAMUM NUCISTAE, z. *Myristica moschata.*

BALSAMUM OPHTHALMICUM JANINI, z. *Murias protoxydi hydrargyri praecipitatus.*

BALSAMUM OPHTHALMICUM RUBRUM, z. *Deutoxydum hydrargyri nitratum.*

†BALSAMUM OPHTHALMICUM ST. YVES, bestaat uit balsami ophthalmici rubri ℥ ij, camphorae ℈ j, entutiae ʒ β, en werd tegen pterygium en maculae corneae aangewend, z. *Deutoxydum hydrargyri nitratum.*

BALSAMUM OPODELDOC, z. *Camphora.*

†BALSAMUM PECTORALE MEIBOMI, bestaat uit terpentijn, zoete amandelolie āā ʒ viij, olei hyperici ℥ ij, sperma ceti ℥ β, sanguinis draconis, extr. opii aquosi, bals. peruviani āā ʒ ij, butyri rec. opt. insalsi ℥ j β. Dit middel is tegen tering aangeprezen.

*BALSAMUM PERUVIANUM s. BALSAMUM INDICUM NIGRUM (van *Myroxylon peruiferum L.*, *Myrospermum peruiferum Jacquini* Cl. X. Ord. I. Decandria Monogynia, Ord. nat. *Leguminosae*). Dit is een veel gewigtiger middel dan de balsam. copaivae. Neumann (l. c. p. 153) prijst denzelven bijzonder aan tegen diabetes (eene oplossing in ether, in klimmende giften met amandelolie vermengd, toegediend), tegen impotentia virilis, wanneer van tabes dorsalis geene dyscrasie de oorzaak is, de koorts daarbij des morgens nog duidelijke remissie maakt, en de verlamming der onderste ledematen nog niet met sterk oedema verbonden is. Hier kan men — zegt hij — nagenoeg zekere genezing voorspellen door op de boven aangegevene wijze den perubalsem toe te dienen. Gelijktijdig heb ik denzelven, met aetherische olie vermengd,

op den rug laten inwrijven. Het is daarom des te gewigtiger hieraan te herinneren, dewijl de ongelukkige meening, om ontsteking van het ruggemerg te willen tegengaan, deze klasse van zieken tegenwoordig dikwijls in het graf helpt. En dit zegt hij te regt; want de ontstekingsleer dringt zich stout in alle ziekteprocessen in, en rust als een vloek op onze nieuwere pathologie.

Tegen phthisis pituitosa (Rush, Marcus), asthma mucosum (Fr. Hoffmann), tegen tetanus (in- en uitwendig, Kollack), nadruiper (Walch, Fricke), chronisch rheumatismus en krampachtige aandoeningen ten gevolge van verkoeling, alsmede tegen fluor albus chronicus, staat de perubalsem in hoog aanzien. Uitwendig wordt hij voornamelijk aangewend tegen caries, osteomalacie, atonische zweren met ichor, tegen traumatische beleedigingen van nerveuse, tendineuse, aponeurotische en bloedarme deelen, tegen verlammingen, amaurosis, winterbuilen, zieke borsttepels.

Bereidingen zijn: de *Syrupus balsamicus* (*Syr. bals. peruv.*), de *Mixtura oleoso-balsamica s. Balsamum vitae Hoffmanni* (bestaande uit olei lavendulae, ol. majoran., ol. caryophyll., ol. flor. macidis, ol. cinnamomi, ol. cedriae aa ϶ j, ol. rutae, ol. succini rectif. aa gtt. x, balsam. peruviani ʒ β, spirit. vini rectificat. ℥ x.). Ook bij de *Tinctura benzoës composita* komt balsam. peruvian.

Gift en Vorm. Inwendig zuiver op suiker, in emulsio, pillen, electuarium, boli p. D. 3—4 maal daags 20—60 droppels. De mixt. oleoso-balsam. p. D. 10—30 droppels op suiker of in wijn; de syroop van ℥ β—℥ j. Uitwendig dient de balsem in oogwaters, oordroppels, inwrijvingen, wasschingen enz. Een goed dergelijk mengsel tegen migraine, clavus hystericus is mijn *Spiritus antihystericus:*

*N°. 267. ℞. Bals. peruv. nigr. ϶ β,
Olei anthos,
Olei lavendulae,
Olei bergamott.,
Olei succini aa gtt. vj,

mixtis adde:
Alcohol. vini,
Spirit. lavendulae āā ℥ iij.
M S. Om de pijnlijke plaats mede in te wrijven.

Tegen zeer torpiden hardnekkigen nadruiper prijst Kopp aan bals. peruv., tinct. cantharidum āā ʒ ij, 4 maal daags 24 droppels in ½ glas wijn.

Fricke prijst tegen gonorrhoea secundaria aan:

N°. 268. ℞. Bals. peruviani ʒ vj,
Vitell. ovorum ʒ ij,
Olei olivarum ℥ iij,
terendo sensim misce cum
Aceti vini ℥ iij.
M. S. Omgeschud alle 2 uren 1 eetl. vol.

Werlhoff tegen catarrhus pulmonum:

N°. 269. ℞. Balsam. peruviani ʒ ij,
Vitelli ovorum N. ij,
dissolve et adde:
Extr. chinae ℥ β,
Mell. rosarum ℥ vj.
M. S. 3 Maal daags 1 eetl. vol.

Marcus tegen phthisis pulmon. pituit.:

N°. 270. ℞. Myrrhae ʒ iij,
Bals. peruvian. ʒ j β,
Extr. opii ʒ β.
M. f. pil. gr. ij,
S. Alle 2 uren 2—4 pillen.

De *Spiritus ophthalmicus Himly*, welke tegen amblyopische gezigtszwakte (zonder congestie of ontstekingaardigen prikkel) met goed gevolg in den omtrek van het oog gewreven en voor de oogen in de hand verdampt wordt, bestaat uit:

N°. 271. ℞. Bals. peruviani gtt. vj,
Olei caryophyll.,
Olei lavendulae,
Olei succini rectif. aa gtt. iv,
Spir. vini rectif. ℥ β.
Misce et post suffic. maceret. filtra.

Rust prijst als waschmiddel tegen winterbuilen van den eersten graad aan:

N°. 272. ℞. Bals. peruv. ℈ ij,
Bals. vitae Hoffmanni ʒ vj,
Aq. Coloniens. ℥ j.
M.

Dannemann, Voigtel, Neumann en anderen bevelen den Perubalsem ook tegen zieke borsttepels aan; de eerste in emulsie met amandelolie, de laatste doelmatiger in alcohol of etheroplossing. Hier verdampt de wijngeest of de ether, de pijn houdt op en de balsem vormt een overtreksel, waaronder de tepel geneest, zonder dat het middel den zuigeling nadeel aanbrengt. Bij alle ziekten, uit zwakte der vrouwelijke voorplantingswerktuigen voortkomende, bij neiging tot abortus, prijst Neumann den balsamum peruvianum bijzonder aan. Hier heb ik den spiritus, onder N°. 267 opgegeven, dikwijls met goed gevolg den zwangeren op den buik laten inwrijven. Als inspuiting tegen atonische otorrhoea beveelt Richard:

N°. 273. ℞. Bals. peruviani ʒ ij,
Tinct. moschi gtt. iv,
Oleum rosar. aeth. gt. j,
Infus. herb. hyperici (ex ʒ j) ℥ ij β.
M.

Het *Linimentum aphrodisiacum Pierquini* wordt, vóór het naar bed gaan, in het perinaeum en de regio pubis ingewreven, en bestaat uit:

N°. 274. ℞. Bals. peruv. ℥ β,
Olei lauri ℥ j,
Olei chamomillae ℥ ij,
Tinct. myrrhae,
Tinct. aloës,
Ambrae griseae āā s. q.
M.

De balsamum vitae Hoffmanni heb ik met goed gevolg in torpide zenuw- en rotkoortsen, bij groote prostratio virium, drooge, slappe huid, sopor, stupor en decubitus enz. alle 2 uren 25—40 droppels in ½ glas Maderawijn dagen lang laten gebruiken. Ook tegen colica flatulenta van hysterischen en hypochondristen, alsmede tegen nausea en ructus van zoodanige personen, kan ik den levensbalsem niet genoeg aanbevelen. Hier zijn 15—25 droppels, met tinct. aromatica en wijn gebruikt, reeds voldoende. Om furunculi spoedig in ettering te doen overgaan en de afstooting van het verstikte celweefsel op de etterende oppervlakte te bevorderen, prijst WALTHER eene pleister aan, uit ℥ β empl. diachyli comp. en ʒ j bals. peruvianus bestaande.

*BALSAMUM PULMONUM, z. *Sulphur depuratum.*

†BALSAMUM RACKASIRA. Is eene vaste harst uit Oost-Indië, welke eenen reuk als die van balsamum tolutanum bezit en tegen nadruiper werd aangeprezen.

BALSAMUM SAMARITARUM SCHROEDERI. Deze balsem bestaat uit gelijke deelen boomolie en goeden wijn. »Traumatico scopo usurpatur." (Z. SPIELMANN l. c. II. p. 58.)

†BALSAMUM SAPONACEUM, *Balsamum saponis.* Aldus noemde men vroeger verschillende verbindingen van zeep met oliën of spiritus, zoo als de in onbruik geraakte *Balsamum saponaceum Kämpfii* (bestaande uit sapo veneta, spirit. rorismarini en kamfer) en de *Sapo balsamicus de Bianchi*, welke uit potasch, aromatische kruiden, zeep en hertenvet bestaat. Eenigen noemen den spiritus saponatus ook balsamum saponis. De *Pharm. Hass.* heeft een Balsamum saponis, welke uit witte zeep, terpentijnolie āā ℥ vj, getrokken met 4 ℔ spiriti vini

rectificat. bestaat, en tegen oude kneuzingen en zwakte der ledematen wordt aangeprezen.

†BALSAMUM SAPONACEUM KäMPFII, z. *Balsamum saponaceum.*

†BALSAMUM SAPONIS, z. t. z. p.

*†BALSAMUM SULPHURIS ANTIMONIALE HOFFMANNI, bestaat uit oleum lini sulphuratum, waarbij nog hepar antimonii ex aqua oriund. gevoegd wordt.

††BALSAMUM SULPHURIS BEGUINI, z. *Sulphuretum ammonii hydrogenatum.*

BALSAMUM SULPHURIS SIMPLEX, z. *Oleum lini sulphuratum.*

BALSAMUM SULPHURIS TEREBINTHINATUM, z. *Terebinthina.*

BALSAMUM TOLUTANUM (van *Myroxylon Toluiferum Rich.* Cl. X. Ord. 8. Decandria Monogynia, Ord. nat. *Leguminosae*), Tolubalsem. Deze balsem werkt nagenoeg even als Perubalsem, en dient tegen al die chonische blennorrhcoae, waartegen de laatste aanbevolen is. Men geeft denzelven zuiver p. D. van 5—15 grein of in pillen, oplossing, (1 dl. op 6—8 deelen alcohol), doch wendt denzelven slechts zelden aan, daar hij dikwijls vervalscht voorkomt. Ook dient hij als schoonheidsmiddel in den vorm van wassching (ʒ ij met ¼ ℔ decoct. hordei vermengd). De *Pharm. Londin.* schrijft ook de bereiding voor van een *Syrupus tolutani* (℥ j balsem, 1 pint water en 2 ℔ suiker), de *Pharm. Gallica* van eene *Tinctura tolutani* (℥ β op ℔ j alcohol) inwendig p. D. van 15—50 droppels en uitwendig tot het verbinden van atonische zweren en als middel om in te wrijven tegen rheumatische pijnen der ledematen. (z. Rust, *Handbuch der Chirurgie*, Bd. II. S. 722.)

De *Syrupus tolutani Pharm. Belg.* (p. 158) bestaat uit:

N°. 275. ℞. Balsami tolutani part. j,
Gummi arabici part. β.
e simul tritis,
Aquae depur. parte j,
fiat emulsio, cui sensim admisce:

Syr. simplic. partes LXIV.
M.

*†BALSAMUM TRANQUILLANS. Werd uit tabak, nachtschade, doornappel, maankop, rosmarijn, salie, alsem, wijnruit, lavendel enz. in boomolie gekookt, bereid, en uitwendig bij jicht, rheumatismus en ischias ingewreven.

*†BALSAMUM VITAE CARDIACUM. Deze balsem bestaat uit:

N°. 276. ℞. Olei cinnamomi,
Olei caryophyll.,
Olei cort. citri,
Olei lavendulae,
Olei rorismarini,
Olei succini alb. āā gtt. x,
Bals. peruviani gtt. xx,
Spirit. vini ℥ ij.
M.

De dosis is inwendig 10—20 droppels in een eetlepel vol Spaanschen wijn. Het wordt door GAUBIUS (*de form. med.*) zeer aangeprezen » in languore, aut vertigine, quin et ad prophylaxin contra apoplexiam; mane et vespere tertio quovis die capiantur guttae decem.

*BALSAMUM VITAE EXTERNUM, z. *Terebinthina.*

*BALSAMUM VITAE INTERNUM HOFFMANNI, z. *Balsamum peruvianum.*

†*BALSAMUM VULNERARIUM. Is balsamum commendatoris (z. *Resina benzoës.*).

BALSEM (BRAZILIAANSCHE), z. *Resina Elemi.*

*†BALSEM-KRUID, z. *Ocymum basilicum.*

*BARBETTE'S ZEEPPLEISTER, z. *Sapo medicatus.*

*BARDANA, z. *Arctium lappa.*

BARNSTEEN, z. *Succinum.*

BARNSTEENOLIE, z. t. z. p.

†*BARNSTEENZUUR, z. *Acidum succinicum.*

*†BARYTA HYDRIODICA, z. *Ioduretum baryi.*

††BARYTA MURIATICA, z. *Murias barytae.*

††BARYUM CHLORATUM, z. t. z. p.

*†BARYUM JODATUM, z. *Joduretum baryi.*

*†BASILICI HERBA, z. *Ocymum basilicum.*

†BDELLIUM, z. *Gummi bdellium.*

†*BEDSTROO, z. *Gallium verum.*

*BEERENDRUIFBLADEN, z. *Arbutus uva ursi.*

†BEERENKLAAUW, z. *Branca ursina.*

*BELLADONNA, z. *Atropa belladonna.*

BELLADONNINUM, z. t. z. p.

*†BENZOë, z. *Resina benzoës.*

*BENZOëBLOEMEN, z. *Acidum benzoïcum.*

*BENZOëZUUR, z. t. z. p.

*†BERBERINUM, Berberine. Is het bittere beginsel uit den wortel van *Berberis vulgaris L.*, hetwelk in 1831 door Buchner en Herberger is ontdekt. De eerste vond het in deszelfs werking met de rhabarberine overeenkomstig, en beveelt het als een voortreffelijk stomachicum en tegen opstoppingen in de lever met icterische aangezigtskleur.

De bereidingswijze is volgens Buchner (z. Riecke l. c. p. 111) de volgende: Men overgiet den aan stukken gesnedenen wortelbast der Berberis vulgaris met kokend water, laat dit eenige uren digereren, giet het af, en herhaalt dit 2—3 maal. Het overblijvende wordt uitgeperst, de bijeengevoegde aftreksels doorgezegen en tot dunne extractdikte uitgedampt. Dit extract wordt nu met alcohol van 82°/₀ behandeld zoo lang als de afgetrokkene vloeistof nog bitter smaakt, de tincturen van het bruinroode waterige extract afgegoten, doorgezegen, de wijngeest voor het grootste gedeelte afgedestilleerd, en het overblijvende in eene vlakke schaal op eene koele plaats stil neêrgezet. Na 24 uren hebben zich fijne, gele, vederachtige kristallen gevormd, welke men, door drukken tusschen fijn linnen en wasschen met koud water, van de omgevende bruine massa bevrijdt. Om deze nog onzuivere Berberine van aanhangende extracttiefstof te bevrijden, lost men haar in heet water op; bij het verkoelen wordt de Berberine gepraecipiteerd en blijft de extractiefstof opgelost. Het nederslag behandelt men nog

eenige malen met kokenden alcohol, filtreert de oplossing warm, en verkrijgt bij het verkoelen der eenigzins geconcentreerde oplossing het geheel en al zuivere berberinum, hetwelk men verzamelt, met kouden wijngeest afwascht en bij eene zachte warmte droogt.

Dosis en Vorm. Buchner gaf van de (onzuivere) berberine 3 maal daags 5—10 grein met suiker, Malagawijn (z. Buchner in het *Pharm. Centralbl.* 1835. S. 459, in *medic. Wurtemberg. Corr.* Bl. Bd. 4. pag. 29). Koch (Schmidts *Jahrb.* Bd. II. S. 19 en Bd. 14. S. 284) bevestigde in 1836 Buchners waarnemingen, en geeft aan het nieuwe middel boven alle amara de voorkeur, prijst het zeer tegen cholera aan, waar het spoedig de onderdrukte galafscheiding bevordert, en het voordeel bezit, dat het de maag door zijn volumen niet bezwaart en spoedig en gemakkelijk geassimileerd wordt. Hij geeft:

N°. 277. ℞. Berberini puriss. pulv. gr. j,
Sacchar. albi ℈ β,
M. f. p. disp. dos. tal. xij.
S. Alle 3 uren 1 poeder.

Het middel verdient alle opmerkzaamheid der geneeskundigen, doch heeft bij Sobernheim (3[te] Aufl. 1840. l. c.) geene plaats gevonden, daar hij hetzelve als geneesmiddel in het geheel niet vermeldt; daarentegen voert Radius (l. c. p. 158) het voorschrift van Koch aan, doch heeft Linck, hoewel zijn *Recepttaschenbuch* nog eens zoo uitgebreid is, hetzelve mede vergeten aan te voeren.

†BERBERIS VULGARIS Linn. (Cl. VI. Ord. 1. Hexandria Monogynia, Ord. nat. *Berbericae.*) De vruchten van deze plant bevatten een zuurachtig sap, hetwelk men somtijds in plaats van succus citri gebruikt. In den wortel vonden Buchner en Herberger eene kristalliseerbare stof (z. *Berberinum*), welke zeer bitter smaakt. Vroeger was er ook eene *Syrupus berberidum* in gebruik, welke door de syr. rubi idaei ontbeerlijk wordt gemaakt.

*†BERKENOLIE, z. *Balsamum lithuanicum.*

BERG'S JICHTPAPIER, z. *Gummi-resina Euphorbium.*

BEROOKINGEN, z. *Fumigationes.*

†*BETULA ALNUS Linn., Elzenboom. De versche kleverige bladen van deze plant werden vroeger als een middel ter verdrijving der melk op de borst gelegd (z. Spielmann l. c. p. 22); hier, even als bij verstuiting van ledematen, doen zij, uitwendig aangewend, goede diensten (Most).

BEVERGEIL, z. *Castoreum.*

*BICARBONAS KALICUS CUM AQUA, z. *Carbonas potassae completum.*

*BICARBONAS NATRICUS CUM AQUA, z. *Carbonas sodae completum.*

*BICHLORURETUM FERRI, z. *Murias ferri oxydatum.*

*BICHLORURETUM HYDRARGYRI, z. *Murias deutoxydi hydrargyri.*

*†BICHROMAS POTASSAE, *Kali bichromicum*, Dubbel chromiumzure potasch. Dit praeparaat werkt zamentrekkend, corroderend, waarom Cumin uitwassen en wratten en Hauche syphilitische uitwassen met hetzelve verwijderde; zij vielen zonder verzwering of ettering af; ook bespoedigt het middel de likteekenvorming van syphilitische zweren. Overeenkomstige diensten doet de eenvoudige chromiumzure potasch (*Chromas potassae*, *Kali chromicum*), van welke Jacobson zich ter bereiding van moxa's bedient. De oplossing van het zout (1 deel in 10 deelen aq. destill.) prijst men uitwendig tegen tinea capitis, herpes, zomervlekken enz. aan. Inwendig toegediend vordert dit scherpe middel groote voorzigtigheid; het is nog weinig beproefd (vergelijk Riecke l. c. p. 454—456).

BIER, z. *Cerevisia.*

BIERGIST, z. t. z. p.

*BIGNONIA CATALPA Linn. (Cl. XIV. Ord. 2. Didynamia Angiospermia, Ord. nat. *Personatae*), Trompettenboom. De haauwen of vruchten van dezen schoonen, in den omtrek van Heidelberg groeijenden boom (*Siliquae Catalpae*) hebben Italiaansche geneeskundigen, Brera, Automarchi, Antonuzzi (z. Schmidts *Jahrb.* Bd. 2. p. 271. Frorieps *Notizen* Bd. 37. S. 64) en anderen, als decoct (℥ β op ℥ viij col. met bijvoeging

van ℥ β—℥ j oxym. scillit., alle 2 uren 2 eetl. vol) bij asthma nervosum en zwakte der longen nuttig bevonden. Hier geeft Brera het volgende mixtuur:

N°. 278. ℞. Siliquar. bignon. catalp. ℥ β,
coq. c. aq. font. s. q. ad col. ℥ viij, adde:
Lact. ammoniacal.,
Oxym. scillit. $\widehat{aa}$ ℥ j,
Spir. nitri dulcis gtt. xx.
M. S. Alle 1—2 uren 1—2 eetl. vol.

Sobernheim, Sachs, Radius, Sundelin, zelfs Dierbach, maken van deze vrucht geene melding; daarentegen wel Riecke (l. c. p. 114). Ook de bast van den wortel (*Cortex radic. bignoniae catalpae*) hebben Chisholm en Fischer als tinctuur (4—8 droppels, met 12 droppels aqua destillata vermengd, 3 maal daags in het oog gedroppeld) tegen blepharospasmus en ophthalmia scrophulosa aanbevolen (z. Riecke l. c. p. 115). Wildenow en Link (l. c. p. 314) vermelden den wortel als een vergift, waarmede slaven reeds dikwijls hunne heeren hebben vergeven.

BILIS BOVINA, z. *Fel bovinum*.

*BILSENKRUID (ZWART), z. *Hyoscyamus niger*.

†BINGELKRUID, z. *Mercurialis annua*.

††BINIJODIDUM HYDRARGYRI, z. *Deutojoduretum hydrargyri*.

*BISMUTH (ONDERSALPETERZUUR), z. *Subnitras bismuthi*.

*BISMUTHUM NITRICUM PRAECIPITATUM, z. t. z. p.

†BISTORTA, z. *Polygonum bistorta*.

*BISULPHAS KALICUS, z. *Sulphas potassae*.

†BISULPHURETUM HYDRARGYRI. Is kunstmatig bereide cinnaber, z. *Mercurius vivus*.

BITARTRAS KALICUS CUM AQUA. Is cremor tartari, z. *Acidum tartaricum*.

BITTERAARDE (GEBRANDE), z. *Subcarbonas magnesiae*.

*BITTERAARDE (ONDERKOOLSTOFZURE), z. t. z. p.

*BITTERAARDE (ZWAVELZURE), z. *Sulphas magnesiae*.

*BITTERHOUT, z. *Quassia amara.*

BITTERWATER, z. *Balneum minerale.*

*BITTERZOET, z. *Solanum dulcamara.*

BITUMEN ASPHALTUM, z. *Asphaltum.*

BITUMEN JUDAICUM, z. t. z. p.

*†BITUMEN LITHANTHRAX, z. *Lithanthrax.*

*BLAAUW (BERLIJNSCH), z. *Cyanuretum ferri.*

*BLAAUW (PARIJSCH), z. t. z. p.

BLAAUWSEL, z. *Oxydum cobalti cum terra silicea.*

*BLAAUWSTEEN, z. *Sulphas cupri.*

*†BLAAUWSTOF-ETHER, z. *Aether hydrocyanicus.*

*†BLAAUWSTOFGOUD, z. *Cyanuretum auri.*

*†BLAAUWSTOF-KWIKZILVER, z. *Prussias hydrargyri.*

*BLAAUWSTOFIJZER, z. *Cyanuretum ferri.*

††BLAAUWSTOFZILVER, z. *Cyanuretum argenti.*

†*BLAAUWSTOFZINK, z. *Acidum hydrocyanicum en Cyanuretum zinci.*

††BLAAUWZUUR (ZUIVER), z. *Acidum hydrocyanicum.*

BLAAUWZUUR (PLANTAARDIG), z. *Acidum hydrocyanicum vegetabile.*

BLADGOUD, z. *Aurum foliatum.*

BLADZILVER, z. *Argentum foliatum.*

*†BLANKENHEIMER THEE, z. *Galeopsis grandiflora.*

*BLEEKPOEDER (TENNANTS), z. *Chloruretum calcii.*

†BLOEDBAD, z. *Balneum sanguineum.*

†*BLOEDSTEEN, z. *Oxydum ferri rubrum.*

*†BLOEDWORTEL (CANADASCHE), z. *Sanguinaria Canadensis.*

†*BLOEDZWAM, z. *Boletus ignarius.*

†*BOLETUS ALBUS, z. t. z. p.

†*BOLETUS IGNARIUS, *Boletus laricis s. albus, Agaricus albus, Agaricum,* Lorkenzwam, Boomzwam, Bloedzwam. Dit middel werd door BROSSARD bij uitwendige bloedingen aanbevolen, en zoude zelfs de ligatuur ontbeerlijk maken. Het stilt evenwel slechts, behoorlijk als vuurzwam bereid, bloedingen uit kleine vaten, bloedzuigerssteken enz. De oudere geneeskundigen gaven het ook inwendig als slijmoplossend,

purgerend middel en om spoelwormen te dooden, zoowel als extract, als in kruidenwijn met gember en andere specerijen. Zij bezaten ook nog andere praeparaten, als: *Trochisci de Agarico*, *Pilulae de Agarico*, *Syrupus de Agarico, de Pilulae Hieras cum Agarico*, waarvan zij het hoofdbestanddeel uitmaakte. BARBUT en anderen gaven het poeder tegen het colliquatief zweet van teringlijders, en TOEL (HORN's *Archiv*, 1826. Mei en Junij p. 378) prijst het daartegen op nieuw aan. Het gaat de expectoratie niet tegen, zoo als zuren, kina, loodsuiker, en brengt ook geen angst of soortgelijke nadeelige werking te weeg. Ook kan men het met opium verbinden. TOEL gaf p. D. 4 grein met eene kleine hoeveelheid kaneel, des avonds vóór het naar bed gaan. SUNDELIN prijst bij chronische blennorrhoea intestinorum, atonie, buikwaterzucht, voornamelijk na het misbruik van sterke dranken, de volgende tinctuur aan:

N°. 279. ℞. Boleti larycis sicci ʒ j,
Semin. cardamom, ʒ jβ,
Rad. gentianae rubr. ʒ ij,
Vini Hispanici ℥ iv.
diger. per 4 dies, filtra.
S. 3 maal daags 20—30 droppels.

Tegen het nachtzweet van teringlijders schreef KOPP voor:

N°. 280. ℞. Boleti larycis sicci,
Sacchari lactis,
Eleosacchari cinnamom. aa gr. iij.
M. f. p. disp. dos. tal. ix.
S. 3 maal daags 1 poeder.

†*BOLETUS LARYCIS, z. *Boletus ignarius*.
BOLUS ALBA, z. *Bolus armena*.

BOLUS ARMENA, *Armenia rubra, Oxydum ferri aluminosum rubrum*, *Argilla ferruginea rubra*, Roode of Armenische bolus. Is de fijnste soort, terwijl daarentegen de witte bolus (*Bolus alba*), die, van zand gezuiverd en in

den vorm van schijven daargesteld, *Terra sigillata alba* heet, niet zoo fijn is. Men gaf vroeger den bolus armena, 5—10 grein, in poeders, pillen, mixturen en electuaria; ook inwendig als strooipoeder, in zalf enz. tegen passive bloed- en slijmvloeijingen der geslachtswerktuigen, tegen dysenterie, diarrhoea enz. Tegen chronischen fluor albus en nadruiper, als ook tegen gewone zachte metorrhagiën, prijst Rust (l. c. Bd. 3 p. 119) aan:

N°. 281. ℞. Boli armenae ʒ ij,
Rad. rhei ʒ j,
Subcarb. magnesiae,
Eleosacch. macidis, āā ʒ ij.
M. f. pulv. det. in vitro.
S. Dagelijks 2—3 maal 1 theel. vol.

Tegen vlekken op het hoornvlies, geeft Baldinger:

N°. 282. ℞. Boli armenae,
Tartari depurati
Sacchar. albi āā ʒ ij.
M. f. pulv. subtiliss.
S. Om in het oog te blazen.

Weller gebruikt tegen troebelheid der cornea, ten gevolge van ophthalmia neonatorum:

N°. 283. ℞. Merc. praecip. rubri gr. jβ—ij,
Boli armenae,
Flor. zinci, āā gr. iij,
Axungiae porci ʒ j.
M. S. Dagelijks 2 maal een speldenknop grootte tusschen de oogleden op de cornea te brengen.

Het *Unguentum ophthalmicum Janini* bestaat uit:

N°. 284. ℞. Merc. praecip. albi ʒ β,

Bol. armenae,
Tutiae ppt. āā ℨ j,
Axungiae porci ℨ ij.
S. als N°. 281.

Als strooipoeder bij prolapsus ani dient:

N°. 285. ℞. Boli armenae,
Flor. granator. siccat. āā (SAUNDERS).

Tegen neusbloeding geeft BRERA:

N°. 286. ℞. Pulv. boli armenae,
Pulv. rad. ratanh. āā ℨ j.
F. cum Acet. rosar. s. q. l. a. epithema.
S. Om op het voorhoofd te leggen.

FICINUS, ERDMANN, NEUMANN en anderen hebben in lateren tijd; in plaats van den bolus armena, zuivere aluinaarde inwendig bij diarhoea en maagzuur van kinderen aanbevolen (z. *Argilla pura*). Ja NEUMANN houdt het laatste voor een hoogst gewigtig middel bij genoemd lijden, wanneer alle andere middelen, zelfs opium, hunne hulp (in chronische diarrhoeae van kinderen) ontzeggen.

BONPLANDIA TRIFOLIATA Willd. (Cl. V. Ord. 1. Pentendria Monogynia, Ord. nat. *Rutaceae*). Deze plant levert de angusturabast (*Cortex Angusturae*). Zij groeit in Zuid-Amerika, aan de Orinoco-rivier, en moet wel van de zeer vergiftige, Brucine bevattende *Angustura spuria* (van *Brucea ferruginea l'Herit.* of *Brucea antidysenterica Mill.*) onderscheiden worden (z. WINCKLER in BUCHNER's *Repertorium*. 1839. Bd. 16. S. 33). Deze bast bevat meer bitterstof, maar minder aetherische olie dan de cortex cascarillae. Hij werkt daarom versterkend op de verzwakte, verslapte, laxe mucosa ventriculi et intestinorum, regelt, even als de kina, disharmoniën in het zenuwknoopstelsel van den onderbuik bij hypochondristen (L. W. SACHS) en hysterischen, welke aan versatile, eretische zwakte met verhoogde prikkelbaarheid lijden. Tegen dyspepsie,

diarrhoea habitualis, passive bloedvloeijingen, versterving, rotkoorts en intermittens heeft men dezen bast zeer aangeprezen; tegen intermittens evenwel staat hij zoo ver beneden kina en chinine, dat wel niemand hem tegenwoordig meer voorschrijft. Tegenaanwijzingen zijn: prikkelbare constitutie, erethismus vasorum, neiging tot congestie, obstructio alvi, status gastricus.

Gift en *Vorm.* Men geeft hem het best in infusio (℥ β op ℥ vj colat.), minder in poedervorm (p. D. ℈ β—℈ j, 3—4 maal daags) met eenige specerij, nog minder in pillen of electuaria. Het *Extractum angusturae spirituoso-aquosum*, p. D. van 5—10 grein, is, wanneer het goed bereid en niet oud is, ook zeer werkzaam.

K. G. Neumann, (l. c. p. 29.) houdt den angusturabast voor een verdacht middel (?), dat nu eens misselijkheid en braking opwekt, dan weder niets dan een gevoel van drukking in de maag doet ontstaan. »Men kan," zegt hij, »eenen hoogen prijs aanbieden, voor een van genoegzame bewijzen voorzien geval, in hetwelk deze bast (in Europa) eenen zieke meer nut gedaan heeft dan den apotheker, welke denzelven heeft verkocht." Ik heb nog weinig gebruik van de augustura gemaakt, daar ik met cort. cascarillae, calamus, columbo enz. meestal heb kunnen volstaan. Goede waarnemingen van andere artsen ontbreken, vermits men te veel zamenstelde, zoo als de volgende voorschriften getuigen:

N°. 287. ℞. Cortic. augusturae,
Cortic. aurantiorum aa ℥ β,
inf. per ¼ hor. cum. aq. fervid. ℥ viij. Col. adde:
Tinct. calami ʒ ij,
Syr. bals. peruviani ʒ vj.
M. S. Alle uren 1 eetl. vol.

(Vogel, bij atonie des darmkanaals.)

N°. 288. ℞. Cortic. angusturae,
Flor. arnicae aa ʒ ij,
inf. aq. fervid. ℥ vj, ebull. colat. ℥ iij adde:

Aceti vini,
Syr. aurantiorum āā ℥ j,
Gummi arabici,
Tinct. thebaic. āā ʒ j.
M. S. Alle uren 1 eetl. vol.

(Friedr. Jahn, tegen dysenteria putrida

N°. 289. ℞. Cortic. angusturae ℥ β,
inf. aq. bull. q. s. digere per ½ hor. col. ℥ vj,
rerig. adde:
Extr. cort. peruviani,
Liquor. anodyni āā ʒ ij,
Syr. cinnamomi ʒ vj.
M. S. Alle 3 uren 2 eetl. vol.

(Schubart, l. c. p. 289.)

*BOOMOLIE, z. *Oleum olivarum.*
*BOOMVAREN, z. *Aspidium filix mas.*
†*BOOMZWAM, z. *Boletus ignarius.*
BOONEN, z, *Phaseolus vulgaris.*
BOONENMEEL, z. t. z. p.
BOONEN (PAARDEN-), z. t. z. p.
*BORAS NATRICUS CUM AQUA, z. *Subboras sodae.*
†BORASSUS FLABELLIFORMIS, z. *Gummi bdellium.*
*BORAX SODAE ALCALINAE, z. *Subboras sodae.*
*BORAX VENETA, z. t. z. p.
*BORAXWIJNSTEEN, z. *Tartarus boraxatus.*
BORAXZUUR, z. *Acidum boracicum purum.*
*BORSTELIXER VAN DEN KONING VAN DENEMARKEN, z. *Spiritus salis ammoniaci vinosus.*
*†BORSTKRUIDEN (LIEBERSCHE), z. *Galeopsis grandiflora.*
BORSTLIQUOR VAN EDWARDS EN VAVASSEUR, z. *Acetas ammoniae liquidum.*
*BORSTWORTEL, z. *Angelica archangelica.*
*BOSCHVAREN, z. *Aspidium filix mas.*

*BOTRYX MEXICANA, z. *Chenopodium ambrosioides.*

BOULES BARÈGIENNES, z. *Sulphuretum calcii.*

*BRAAKNOOT, z. *Strychnos nux vomica.*

*†BRAAKSTOF, z. *Emetinum.*

*BRAAKWORTEL, z. *Cephaëlis ipecacuanha.*

*BRAAKWIJN, z. *Tartras potassae stibiatum.*

*BRAAKWIJNSTEEN, z. t. z. p.

†BRAAMBEZIëN, z. *Rubus fruticosus.*

†BRANCA URSINA, Beerenklaauw (van *Acanthus mollis Linn.* Cl. XIV. Ord. 2. Didynamia Angiospermia, Ord. nat. *Acanthinae*). Zoowel de bladen, welke de Ouden ter versiering om de Corinthische zuilen namaakten, als de wortel zijn rijk aan slijm; daarom gaven oudere artsen van denzelven een decoct tegen diarrhoea, dysenterie, haemoptysis, waar wij tegenwoordig een dec. rad. althaeae toedienen.

BRANDEWIJN, z. *Alcohol.*

†BRANDNETEL, z. *Lamium album.*

†BRASSICA OLERACEA (Cl. XV. Tetradynamia, Ord. nat. *Cruciferae*), Kool, Moeskool, werd oudtijds veelvuldig toegediend. Het uitgeperste sap alleen, of met suiker tot eene siroop bereid, was in verschillende borstziekten een hoog geacht geneesmiddel. Roode koolbladen, op wijn getrokken, werden ook in sommige gevallen aangeprezen, terwijl ook de bladen uitwendig werden aangewend.

*†BRAYERA ANTHELMINTHICA Kunt. (Cl. XII. Ord. 2. Icosandria, Digynia *Linn.*, Ord. nat. *Rosaceae*, *Sanguisorbeae De Candolle*). De bloemen van deze plant (*Flores brayerae anthelminthicae*) gebruikten de Abyssyniërs van beide sexen als een specificum tegen de bij hen zoo dikwijls voorkomende bandwormen. Voor kinderen eene halve en voor volwassenen eene geheele hand vol versche bloemen worden tusschen twee steenen gekneusd, met honig en water vermengd, en 's morgens vroeg gedronken. Het middel brengt in het geheel geene pijn te weeg; maar de worm, dikwijls 4—40 ellen lang, gaat binnen 4—24 uren af. Uit de proeven van D^r^. KURR met de gedroogde, nog zwak specerijachtig riekende bloemen (als decoct. ℥ j op ℥ viij colat.) blijkt de groote werkzaamheid van

dit middel tegen den bandworm. SOBERNHEIM heeft hetzelve niet vermeld. RIECKE evenwel zegt (l. c. p. 121): » Hoewel het getal der waarnemingen nog te gering is, om een zeker oordeel daarover te vellen, schijnt echter deze plant eene ware verrijking van onze reeks van geneesmiddelen ook dan te zijn, wanneer zij slechts palliatief werkt, vermits bij zwakke personen en kinderen een middel, dat de bewerktuiging niet, zoo als de meeste heroïsche bandwormmiddelen, aangrijpt, alle opmerkzaamheid verdient.”

BROMETUM FERRICUM, z. *Bromuretum ferri.*

††BROMETUM HYDRARGYRICUM, z. *Bromidum hydrargyri.*

BROMETUM HYDRARGYROSUM, z. *Bromuretum hydrargyri.*

*†BROMIDUM FERRI, *Ferrum bromatum, Ferrum perbromatum s. hydrobromicum oxydatum, Hydrobromas ferri, Brometum ferricum (in maximum),* Bromiumijzer, IJzerbromide. Is tot nog toe slechts door MAGENDIE en WERNECK als geneesmiddel tegen scrophulosis, hypertrophia ventriculor. cordis, uteri enz. toegediend. De pillenvorm is minder gepast; beter de waterige of spiritueuse oplossing. Dosis: MAGENDIE geeft p. D. 1 grein, WERNECK 1—2 grein 2 maal daags (z. RIECKE l. c. p. 323).

††BROMIDUM HYDRARGYRI, *Brometum hydrargyricum, Hydrargyrum perbromatum,* Bromiumkwikzilver, Kwikzilverbromide. Is wit en glanzend, smaakt onaangenaam scherp, metaalaardig, en heeft eene soortgelijke werking als het sublimaat. In het jaar 1828 werd het als voorbehoedend en geneesmiddel tegen syphilis door DESORGUES, eenen leek, voorgeslagen, waarop WERNECK het zoowel bij primaire als bij secundaire syphilis, bij syphilitische huiduitslagen, inwendig (in pillen en oplossing) en uitwendig met goed gevolg aanwendde, en wel in de volgende voorschriften:

N°. 290. ℞. Bromidi hydrargyri gr. vj,
Aq. destillat. ℥ j.
S. Dagelijks aanvankelijk 20 droppels, allengs klimmende tot 200 droppels.

N°. 291. ℞. Bromidi hydrargyri gr. j,
Aether. sulphurici ʒ j.
S. Dagelijks na het middageten 10, 15—20 droppels in eene kleine hoeveelheid water of haverslijm.

De syphilitische zweren worden met compressen, met solutio bromidi hydrargyri (gr. j en ℔ j aq. destill.) bevochtigd, verbonden.

In het algemeen vond WERNECK, dat het middel even als sublimaat werkte, doch niet zoo ligt als het laatste salivatie te weeg bragt, en de borstorganen niet zoo sterk aandeed. Ook v. GRAEFE prijst dit bromiumpraeparaat als een goed antisyphiliticum aan.

††BROMIDUM POTASSII, *Bromuretum kalii*, *Hydrobromas kalicus*, *Kalium bromatum*, *Kali hydrobromicum*, Bromium-waterstofzure potasch, Bromium-potassium, Potassium-bromure. Is wit, kristalliseert in regthoekige, vierzijdige plaatjes, heeft eenen zoutachtigen smaak, even als murias sodae, en is in wijngeest moeijelijk, doch in water ligt oplosbaar. Bij honden verwijderde zich de pupil na 4 grein in ʒ ij water opgelost en in eene ader ingespoten; ademhaling en hartslag hielden spoedig op; er volgden opisthotonos, convulsiones en dood. Bij de opening vond HÖRING het bloed zeer gecoaguleerd en in het linker hart van eene zeer roode kleur. Zeer langzaam en in kleine doses in de maag gebragt, toonde het bromium potassium zich zeer zacht, en werkte voornamelijk op de schildklier van jonge honden, welke klier dikwijls atrophisch werd. Groote doses brengen misselijkheid, diarrhoea, gastritis, enteritis, convulsiones, dood te weeg. Toen HÖRING zelf binnen 9 dagen 57 grein bromidum potassii ingenomen had, leed hij steeds meer aan hoofdpijn, misselijkheid, diarrhoea, gevoel van beklemming op de borst, kugchen, en pijnlijke heeschheid.

Dit praeparaat wendde POURCHÉ het eerst als geneesmiddel aan, en wel inwendig, met goed gevolg van 4—8 grein binnen 24 uren, uitwendig in den vorm van zalf (ʒ j op ℥ j *β*

axungia) tegen struma, zwelling der ballen, volgens PRIEGER bij dauwworm, kwaadaardige herpes (nevens het inwendig gebruik van bromium-kwikzilver). WILLIAMS beproefde het bromidum potassii 4—6 maanden lang dagelijks 4 grein tegen physconia lienis. Grootere giften verdragen de zieken niet, en ook bij deze dosis moest hij dikwijls tot het opium zijne toevlugt nemen. — Voor het overige meent RIECKE (l. c. 460), dat het nog twijfelachtig is, of de opname der bromiumpraeperaten onder de reeks der geneesmiddelen eene ware behoefte is, daar zij, volgens de tot nog toe bekende waarnemingen, met de jodium-praeparaten overeen komen, welke laatste zich ook nog door mindere duurte aanbevelen. MAGENDIE prijst tegen scrophulosis aan:

N°. 292. ℞. Bromidi potassii gr. xij,
Aq. lactuc. destill. ℥ iij,
Syr. althaeae ℥ j.
M. S. In 24 uren eetlepelswijze te gebruiken.

*†BROMINA, BROMINUM, z. *Bromium*.

*†BROMIUM, BROMUM, BROMINA, BROMINUM, MURIDES, MURINA. Deze eenvoudige stof is in 1826 door BALARD te Montpellier ontdekt, door FRANZ (1827), BARTHEZ (1828) en BUTZKE nader beproefd, en het eerst door POURCHÉ als geneesmiddel aangewend. Het staat in een scheikundig opzigt tusschen het chlorium en het jodium in het midden, en maakt een bestanddeel uit van het zeewater, van de asch van zeeplanten en zeedieren, b. v. van de spons, verder van de zink- en cadmiumertsen en van verschillende minerale wateren, Kreuznach, Heilbrunn, Homburg, Kissingen enz. Het wordt gewoonlijk uit de moederloog van het zeewater bereid (z. GEIGER *Pharmac. universalis* Pars II, pag. 140), is bij gewone temperatuur vloeibaar, van eene zwartachtig roode kleur in massa beschouwd, doch hyacinthrood, wanneer men het tusschen dunne platen tegen het licht houdt; het heeft eenen verstikkenden en onaangenamen reuk, nagenoeg als chloor, smaakt bijtend, en kleurt de huid en alle organische deelen geel.

Over de werking van het Bromium heeft Höring vele proeven op honden in het werk gesteld, welke de volgende resultaten hebben opgeleverd: 1. In zamengedrongen toestand werkt het bijtend, en verstoort de met hetzelve in aanraking komende organische weefsels. 2. In verdunden vorm ingenomen, of in gasvorm ingeademd, brengt het irritatie en ontsteking van mond, keel, maag en longen te weeg. 3. Het zet het vaatstelsel aan en doet het bloed coaguleren. 4. Het vermeerdert de contractie van het darmkanaal, als ook de afscheiding der mucosa. 5. Het doet zeer de speekselklieren aan, en werkt aanmerkelijk op de urin-afcheiding. 6. Het schijnt niet direct op het zenuwleven te werken. (Z. Riecke l. c. p. 125—127.)

Tot nog toe heeft men het Bromium nog weinig in de geneeskunde aangewend; het verdient evenwel nog nader beproefd te worden, daar deszelfs werking zich voornamelijk tot het klier- en watervaatstelsel, de organen der resorptie, de slijmvliezen en den uterus schijnt te bepalen.

Aanwending. Tot nog toe heeft men hetzelve het meest bij scrophulosis, indurationes, zwellingen, tuberculosis, struma, ziekelijken groei, hypertrophia cordis, menstruatio suppressa, rheumatismus en arthritis inveterata toegediend. Enkele Fransche geneeskundigen bevelen het Bromium aan als antidotum tegen strychnine- en brucinevergiftiging aan, hetgeen Höring evenwel zeer in twijfel trekt. Volgens mijn inzigt moest men het middel bij passive, met levensgevaar gepaard gaande metrorrhagiën als ultimum remedium beproeven.

Dosis en *vorm*. Inwendig p. D. van ½, 1—2 droppels, zeer verdund, 3—4 maal daags in oplossing; uitwendig in zalven, omslagen, inwrijvingen. Lavasseur geeft:

††N°. 293. ℞. Bromi ʒ β,
Aq. destillatae ℥ j β.
M. S. 4—5 droppels, en allengs klimmende, met een glas water of suikerwater.

Daar het bromium evenwel zeer vlugtig is, zoo wordt de waterige oplossing spoedig minder sterk; het praeparaat blijft

derhalve niet hetzelfde. De oplossingen in aether en alcohol worden ook zeer spoedig ontleed. Het zuivere Bromium is daarom tot geneeskundig gebruik minder geschikt; beter de verschillende bromiumpraeparaten. Riecke voert de volgende aan (z. l. c. p. 322, 368, 369 en 458):

†BROMIUM-KWIKZILVER, z. *Bromidum hydrargyri.*

††BROMIUM POTASSIUM, z. *Bromidum potassii.*

†BROMIUM-IJZER (EERSTE), z. *Bromuretum ferri.*

†BROMIUM-IJZER (TWEEDE), z. *Bromidum ferri.*

BROMURETUM FERRI, *Brometum ferricum*, Bromium-ijzer. Dit praeparaat is rood van kleur, gemakkelijk in water oplosbaar, en werkt styptisch. Magendie geeft p. D. 1 grein, 2 maal daags; Werneck 2—4 grein daags in water en wijngeest opgelost, tegen scrophulosis, hypertrophia cordis, amenorrhoea.

BROMURETUM HYDRARGYRI, *Brometum hydrargyrosum*, *Hydrargyrum bromatum*, Kwikzilverbromure. Dit is een zacht, mild praeparaat, hetwelk zich tot het bromidum hydrargyri nagenoeg even zoo verhoudt, als het calomel tot het sublimaat. Het is wit, even als calomel, en onoplosbaar in water en wijngeest, en in zijne werking zoo zacht, dat, volgens Werneck, bij gezonden 1—2 grein nagenoeg in het geheel niet werken, 4—5 grein p. D. matigen stoelgang te weeg brengen en de diuresis bevorderen. Het door praecipitatie verkregene praeparaat is intusschen krachtiger dan dat, hetwelk langs den droogen weg bereid is. Het bromuretum hydrargyri heeft daardoor boven het calomel de voorkeur, dat het minder de speekselklieren aandoet.

Cullerier geeft, bij primaire syphilis, van dit middel dagelijks 1 grein inwendig in pillenvorm; anderen laten dezelfde dosis als chloruretum auri et sodii in de tong inwrijven. Riecke gelooft, dat het slechts dan de voorkeur boven het calomel verdient, wanneer de zieken, ten gevolge van meerdere kwikkuren, zeer tot salivatie geneigd zijn.

††BROMURETUM KALII, z. *Bromidum potassii.*

††BRUCINA, z. *Brucinum.*

††BRUCINUM, *Brucium*, *Caniramium*, *Brucina*, *Pseudan-*

gusturinum, Brucine, Caniramine. Dit alcaloid is in het jaar 1819 door Pelletier en Caventou in de valsche angustura (van eene strychnos-soort; niet, zoo als men verkeerdelijk aannam, van *Brucea ferruginosa s. antidysenterica*) ontdekt, en later ook in de nux vomica, faba st. Ignatii en rad. strychnos colubrina gevonden. Het bezit eene witte kleur, met parelmoerachtigen glans, eenen zeer bitteren smaak, en is in alcohol ligt oplosbaar; volgens Duflos ook in koud water (1 deel in 320 deelen). Met zuren vormt het onzijdige zouten, welke zich van de strychninezouten onderscheiden. De werking, welke het op de dierlijke huishouding uitoefent, is zeer hevig, voornamelijk op het ruggemerg; van daar, dat grootere doses tetanische krampen en dood ten gevolge hebben. Andral en Magendie hebben het tegen verlammingen, voornamelijk tegen die, welke na loodvergiftiging ontstaan zijn, en tegen atrophie van enkele ledematen, met goed gevolg inwendig toegediend. Het werkt sterker dan de nux vomica, doch zwakker dan de strychnine. Tot deszelfs bereiding mag slechts de angustura virosa niet de nux vomica gebezigd worden, vermits het uit laatstgenoemd middel verkregen praeparaat onzeker in deszelfs werking is, en nog strychnine bevat.

Dosis en toediening. Inwendig 1/8, 1/4, 1 grein, en allengs tot 2—5 grein gestegen. Magendie geeft:

N°. 294. ℞. Brucini puri gr. ij,
Aq. destillata ℥ iv,
Sacchar. albi ʒ ij.
M. S. 's Morgens en 's avonds 1 eetl. vol.

N°. 295. ℞. Brucini puri gr. xviij,
Alcohol grad. 36. ℥ j.
M. S. 6—24 droppels in mixturen en dranken.

N°. 296. ℞. Brucini puri pulv. gr. xij,
Conserv. rosar. ʒ β.
fiant pill. l. a. N. xxiv. obduce argent. foliat.
S. 6 pillen daags.

De zoutzure, zwavelzure en salpeterzure brucine heeft men, voor zoo ver ik weet, nog niet in de geneeskunde aangewend.

††BRUCIUM, z. *Brucinum.*

BRUINSTEEN, z. *Peroxydum manganesii nigrum.*

*BRUISPOEDER, z. *Acidum carbonicum.*

BRYONIA ALBA Linn. en *Bryonia dioica Jacqu.* (Class. XXI. Ord. 8. Monoecia Monadelphia, Ord. natur. *Cucurbitaceae*), Witte Bryonie, Wilde wijngaard. Beide deze planten, de eene met zwarte, de andere met roode beziën, leveren den grooten, geelachtig graauwen, inwendig witten, dikwijls 4—9 ℔ zwaren, in de geneeskunde in gebruik zijnden wortel (*Radix bryoniae*), welke in verschen toestand hevig drastisch werkt, braking, purgeren en buikpijn veroorzaakt, en, uitwendig aangewend, de huid rood maakt. (Z. Rust, *Handbuch der Chirurgie* Bd. 5. S. 302.) Zijne werkzaamheid is hij verschuldigd aan eene scherpe, door Vauquelin gevondene, met de cathartine en colicynthine overeenkomende stof, het *Bryoninum*, hetwelk eenen bitteren, zeer brandenden smaak bezit. De wortel heeft in werking met de poma colocynthidis de grootste overeenkomst, doch is in geenen deele geschikt om als emeticum te dienen, en, zoo als oudere geneeskundigen wilden, de ipecacuanha te vervangen. Dikwijls eerst 4—8 uren na het innemen brengt hij stoelgang te weeg, terwijl hij zeer goed resolveert, de darmslijm verwijdert, een heerlijk afleidend middel van het hoofd en goed diureticum is. Men prijst hem aan bij zeer torpide personen tegen verstoppingen in den onderbuik, hypochondrie, melancholie, bij epilepsia ex abdomine, verouderde jicht, uitwendig tegen scrophuleuse zwellingen, fungus penis (Tissot).

Gift en Vorm. Inwendig het *succus recens expressus* 1 maal daags van ʒ iij—ʒ vj; het pulvis radicis 3—4 maal daags van ℈ β—℈ j; het waterige aftreksel van ℥ β op 6 oncen colat. 1 eetl. vol alle 2 uren.

In borstwaterzucht prijst Montgarni de *Oxymel bryoniae* aan. Hufeland geeft tegen hydrops:

N°. 297. ℞. Rad. bryoniae recent. ℥ j,
Vini albi s. cerevisiae ℔ j,

lenit. ebull. col.

S. ½ Kopje vol in eens in te nemen. Zoo dit binnen 4 uren niet op de urinafscheiding en stoelgang werkt, moet de gift verdubbeld worden.

Vogt prijst bij hydrops aan:

N°. 298. ℞. Herb. et rad. apii dulc.,
Herb. et rad. apii petroselini,
Herb. recent. boraginis, āā ℥ iij,
Rad. recent. bryoniae ʒ iij,
in pultem conturis admisce terendo:
Aquae juniperi ℥ ij,
dein exprime fortiter et cola per linteum; succo decantato adde:
Tartari boraxati ʒ ij.
D. S. Binnen een uur 's morgens op eene wandeling te gebruiken.

Bij zwelling en stijfheid der gewrichten dienen de beroemde *Fomentationes contra tumores albos Trampelii.* Zij bestaan uit:

*N°. 299. ℞. Rad. bryoniae ℥ j,
Aq. fontan. ℔ IV,
coq. et cola; adde:
Aceti boni ℔ IV,
Sal. communis quantum in aceto dissolvi potest.
D. S. Verwarmd linnen of flanel met hetzelve te bevochtigen en op het zieke deel te leggen.

Sydenham genas eene epilepsia ex abdomine met:

N°. 300. ℞. Rad. bryoniae ℥ β,
dig. c. Vini rhenan. generos. s. q. ut rem. col. ℥ v.
S. Dagelijks te gebruiken (en elken derden dag te herhalen), zoo dat 8—10 stoelgangen volgen.

Omslagen van versch uitgeperst Bryoniesap met broodkruim prijst Barthey ter verdeeling van scrophuleuse halsklieren aan.

Sachs (l. c. I. p. 628) erkent wel is waar, dat eene met voorzigtigheid geleide, zoogenaamde evacuerende (juister van het hoofd en de buikorganen deriverende) behandeling in manie, epilepsie, melancholie, obstructio en infarcten van den onderbuik enz. heilzaam kan zijn, ja dikwijls alleen hulp kan aanbrengen, maar zegt ook, dat het zeker is, dat wij, om purgeren te weeg te brengen, vele andere zekerder en zachter werkende middelen bezitten, en daarom de Bryonie wel ontberen kunnen." Deze laatste beschouwing is hoogst eenzijdig. Juist het drastische, hevig werkende is het heilzame, daar eene met pijn verbonden purgatie stellig meer doet dan eene zachte, wanneer het namelijk ten doel heeft, om het zenuwstelsel van den onderbuik uit deszelfs traagheid op te wekken, verstoppingen te verwijderen en krachtig van het hoofd af te leiden. Zeer nuttig is daarom de Bryonie bij torpide toestanden van melancholici en hypochondristen, van hydropici, even als gummi guttae, gratiola, helleborus en tinctur. resinae jalapae, en stellig veel meer dan calomel, senna of zelfs de verkoelende middenzouten. Wanneer daarom Sydenham eene manie ten gevolge van chronische intermittens genas, doordien hij den zieke dagelijks 8—10 maal door Bryonia purgeren liet, wanneer ik eene 2 jaren bestaan hebbende pulsatio abdominalis (gevolg en verschijnsel van infarcten in den onderbuik) in 8 dagen na het gebruik van coloquint verdwijnen zag, nadat er 6 weken lang sal glauberi, calomel en rheum vruchteloos waren toegediend, — zoo is bij eene zoodanige kuur het purgeren zelf wel het minste, en de practische arts zal, bij het voorschrijven der drastica en purgantia calida, wel aan geheel andere dingen dan aan ontruimen denken (z. *Purgantia*).

BRYONINUM, z. *Bryonia alba*.

*†BUCCUBLADEN, z. *Diosma crenata*.

BULBI ALLII CEPAE, z. *Allium cepa*.

††BULBI COLCHICI, z. *Colchicum autumnale*.

BUSKRUID, z. *Pulvis sclopetarius*.

††BUTYRUM ANTIMONII, z. *Murias stibii.*

BUTYRUM DE CACAO, z. *Theobroma cacao.*

BUTYRUM MAJORANAE s. UNGUENTUM MAJORANAE, Majolijnboter. Werd uit 1 ℔ herb. majoranae en 2 ℔ axungia (bij zachte warmte gesmolten en later uitgeperst) bereid. Het is een goed middel tegen verkoudheid van kinderen en volwassenen, bij wien men hetzelve met een veder in den neus strijkt en ook op het voorhoofd inwrijft. Inwrijvingen van butyrum majoranae en balsam. nucistae āā zijn zeer pijn verzachtend, krampstillend en windendrijvend, voornamelijk wanneer zij op de maagstreek worden aangewend, bij kolijk, cardialgie enz.

BUTYRUM VACCINUM RECENS INSALSUM is een goed constituens voor zalven tegen combustie, ophthalmie enz.; de butyrum de cacao is evenwel nog beter.

*†BUTYRUM ZINCI, z. *Murias zinci.*

*BIJVOET, z. *Artemisia vulgaris.*

C.

CACAO TABULATA, z. *Theobroma cacao.*

CACAOBOONEN (-BOTER, -OLIE), z. t. z. p.

*†CADMIUM SULPHURICUM, z. *Sulphas cadmii.*

*†CADMIUM (ZWAVELZUUR), z. t. z. p.

*CAJEPUTOLIE, z. *Oleum cajeputi.*

*CAÏNCA RACEMOSA LINN., *Chiococca anguifuga Marius, Chiococca dentifolia* (Cl. V. Ord. 1. Pentandria Monogynia, Ord. nat. *Rubiaceae*). De wortel van deze plant, Caïncawortel (*Radix caïncae, cachincae, caninanae s. radix serpentariae brasiliensis*), is wegens zijn scherp, harstachtig beginsel een drasticum acre, en is daardoor een goed diureticum en purgans tegen hydrops, voornamelijk bij den torpiden vorm van borst- en buikwaterzucht (SOARES, LANGSDORF, FRANCOIS, SPITTA, LOEWENSTEIN, WAGNER, JOUQUIER, ENGLER, BÉRAL, WENDT). Bij hydrops inflammatorius infantum, als naziekte

van scarlatina, alsmede bij iederen spoedig ontstaan zijnde hydrops spasticus erethicus, is hij tegenaangewezen, en brengt dikwijls erge toevallen, als angst, frequenten pols enz., te weeg (WOLFF, in *Vereinszeitung*. 1832. S. 27. *Bulletin de thérapeut*. 1837. T. 13. BERENDS *Repertor*. 1837. Bd. 4. N°. 7). In de Charité te Berlijn werden met het pulvis en het extractum rad. caïncae proeven in het werk gesteld, waaruit blijkt, dat het middel een drasticum, doch dat deszelfs diuretische werking slechts gering is. Op de Antilles prijst men den wortel ook tegen chronisch rheumatismus en syphilis aan; volgens LANGSDORF is hij ook een goed emmenagogum. Door praecipitatio van een decoct. aquosum concentr. rad. caïncae met loodazijn, het afwasschen van het praecipitaat met water, door vervolgens dit nederslag in alcohol op te lossen en het lood met zwavelzuur te praecipiteren, verkrijgt men het Caïncazuur (*Acidum caïncicum*), hetwelk in alcohol en azijnzuur gemakkelijk, doch in ether en water moeijelijk oplosbaar is, geenen reuk en eenen eenigzins bitteren smaak bezit, en in kleine, naaldvormige kristallen voorkomt.

Dosis en *vorm*. Het best geeft men den *Rad. caïncae* als decoct (ʒ j—ʒ ij op ℥ viij—℥ xij colat. dagelijks 2—4 maal 1 eetl. vol) of als electuarium. De poedervorm vereischt groote voorzigtigheid: men geve hoogstens 5—10 grein 3 maal daags; het *Extractum caïncae* van 20—30 grein 3 maal daags, het *Acidum caïncicum* pillenvorm van 3—6 grein, 3 maal daags. De caïncawortel is, volgens FRANÇOIS, een voortreffelijk diureticum zonder storende bijwerkingen.

N°. 301. ℞. Rad. caïncae ʒ iij,
coq. c. aq. commun. s. q. p. ½ hor. col. ℥ vj
refriger. adde:
Aeth. muriat. alcohol.,
Eleosacch. juniperi āā ʒ ij.
D. S. Alle 2 uren 1—1½ eetl. vol.
(WENDT, tegen hydrops.)

CAÏNCAZUUR, z. *Caïnca racemosa*.

*CALAMINA, z. *Oxydum zinci.*

*CALAMUS AROMATICUS. z. *Acorus calamus.*

††CALCARIA, z. *Calx viva.*

CALCARIA CARBONICA, z. *Subcarbonas calcis.*

*CALCARIA CHLORATA, z. *Chloruretum calcii.*

*CALCARIA CHLORINICA, z. t. z. p.

††CALCARIA HYDRATA, z. *Calx viva.*

††CALCARIA MURIATICA, z. *Murias calcis.*

*CALCARIA OXYMURIATICA, z. *Chloruretum calcii.*

CALCARIA SULPHURATA, z. *Sulphuretum calcis.*

CALCARIA SULPHURATO-STIBIATA, z. *Sulphuretum calcis stibiatum.*

††CALCARIA USTA, z. *Calx viva.*

††CALCIUM CHLORATUM, z. *Murias calcis.*

CALCIUM SULPHURATUM, z. *Sulphuretum calcis.*

††CALCIUMVERZUURSEL, z. *Calx viva.*

†*CALENDULA OFFICINALIS Linn. (Class. XIX. Ord. 4. Syngenesia Necessaria, Ord. nat. *Corymbiferae Juss.*, *Synanthereae Rich. Trib.*), Tamme Goudsbloem. Het werkzame gedeelte van deze plant is eene bittere extractiefstof, welke in het afkooksel van het versche kruid met de nog niet ontwikkelde bloemen (*Herba et flores calendulae*) bevat is. Wanneer dit afkooksel uitgedampt wordt, levert het een zwart groenkrachtig extract (*Extractum calendulae*) op (Dulk l. c. I. 675). Men heeft de goudsbloem als resolvens aangeprezen bij verstoppingen in het klier- en watervaatstelsel, tegen scrophulosis, verstoppingen in den onderbuik, infarcten, icterus, kankerlijden enz. »Maar zij heeft in alle opzigten," zegt Sachs, »haar vertrouwen verloren, en de proeven van v. Siebold met hetzelve tegen carcinoma hebben hare werkeloosheid geheel en al bewezen." De oude Pharmacopoeën roemen de vires cardiacas, uterinas et alexipharmacas calendulae; desniettegenstaande geraakte het middel in vergetelheid, totdat Westring hetzelve als volksmiddel tegen kanker in 1816 in Zweden leerde kennen (z. zijne *Schrift über Krebsgeschwüre etc.*, deutsch von K. Sprengel 1817). Zijne waarnemingen, alsmede de latere van Rudolph, Fehr, Stein en Schneider, spreken

voor de werkzaamheid van het middel bij induratio mammae, huidkanker, chronische braking (CARTER), scirrhus ventriculi, uteri (z. RIECKE l. c. p. 155). Ook hebben de nieuwere pharmacopoeën in Pruissen, Saksen, Hessen, Sleeswijk-Hollstein het middel opgenomen, hetwelk nog nader verdient te worden beproefd. Eerst de toekomst zal leeren, hoe groot of hoe gering de zoo geroemde werkzaamheid dezer plant zij.

Dosis en wijze van toediening. Het extract p. D. 4—8 grein 3—4 maal daags. PHOEBUS bepaalt de dosis op 16 grein, allengs tot ʒ β, 2—4 maal daags gestegen. FEHR laat in 24 uren ʒ ij—ʒ vj van het extract in pillen of mixturen gebruiken. Het drooge kruid is onwerkzaam; het versche (*Herba recens calendulae*) dient voornamelijk in den vorm van afkooksel, als uitwendig middel, voor omslagen op verharde klieren, voor inspuitingen bij carcinoma uteri. Een geliefkoosd middel van RUST bij kankerachtige zweren is:

N°. 302. ℞. Oxydi ferri fusci,
Pulv. herb. calendul,
Extr. calendulae āā ʒ j.
M. f. cum s. q. mucil. gummi arabici pilul. N. xc.
S. 3 Maal daags 5—8 pillen.

RUST prijst ook als resolvens bij alle chronische verhardingen aan:

N°. 303. ℞. Mercurii dulcis ℈ β,
Sulphur. aurat. antim. ʒ j,
Extr. calendulae,
Extr. conii maculati āā ℈ ij.
M. f. pil. gr. ij.
S. 3 Maal daags 5 pillen.

Bovendien tot het verbinden van kankerachtige zweren:

N°. 304. ℞. Extr. calendulae,
Extr. chamomill. vulg. ʒ ij,
Aq. laurocerasi ℥ ij,

Tinct. opii simpl. ℨ j.
D.

Schneider (z. Clarus *und* Radius *Wöchentliche Beiträge* Bd. 3. S. 263) heeft een *Liq. flor. calendulae* in aanwending gebragt, hetwelk hij ook als een wondbalsem aanprijst.

Evenwel hebben noch Schneider, noch Rust en andere waarnemers, tot nog toe zuivere resultaten kunnen leveren, vermits zij, behalve de calundula, nog andere werkzame geneesmiddelen voorschreven. Zij moet, zal er een juist resultaat volgen, slechts alleen, zonder het gelijktijdig gebruik van andere middelen, beproefd worden.

*CALOMELAS, z. *Murias protoxydi hydrargyri.*

††CALX, z. *Calx viva.*

CALX ANTIMONII CUM SULPHURE, z. *Sulphuretum calcis stibiatum.*

††CALX ARSENICI ALBA, z. *Acidum arsenicosum.*

*†CALX AURI, z. *Oxydum auri.*

CALX CARBONICA, z. *Subcarbonas calcis.*

††CALX SALITA, z. *Murias calcis.*

††CALX VIVA, *Calcaria, Calcaria usta, Calx, Oxydum calcicum,* Gebrande kalk, Calciumverzuursel. Dit middel is een bijtend vergift, hetwelk men niet inwendig voorschrijven mag, en dat ook slechts zelden uitwendig tot het wegbijten der haren, moedervlekken enz. gebruikt wordt. Veel meer bezigt men de gebluschte kalk, het kalkhydraat (*Calcaria hydrata*), voornamelijk als kalkwater (*Aqua calcis*), hetwelk uit 1 deel kalkhydraat en 30 deelen water bereid wordt. Hetzelve vormt met vette oliën linimenta, met kwikzilversublimaat het *Aqua phagadaenica*, met calomel het *Aqua nigra*, met kopervijlsel en salmiak het *Aqua coerulea.*

Het kalkwater is uitdroogend, adstringerend, vermindert etter- en slijmafscheidingen, maakt eenigzins obstructio alvi, doch zet de diuresis aan. Men heeft het inwendig zeer aangeprezen: tegen maagzuur, steenziekte en andere ziekten der pisbereidende werktuigen, waarmede blennorrhoea chronica en verettering dezer deelen gepaard gaan, bij phthisis puru-

lenta, voornamelijk intestinalis met diarrhoea (ABERCROMBIE), bij phthisis hepatica, lienalis, phthisis pulmonum pituitosa (OLLENROTH, MEIJER), bij tympanitis tot opslorping van het gas, waar evenwel ammonia liquida inwendig (z. *Ammonia liquida*) en lavementen van koud water meer doen; verder tegen verouderde jicht, klierziekten, spina ventosa (met asa foetida en kalmus), herpes, zelfs kanker (BLANC, VOGEL). Uitwendig dient het voor mondspoelingen, gorgeldranken, wasschingen, omslagen, inspuitingen, lavementen, en wel tegen gono- en leucorrhoeën, pruritus vaginae, tegen ascarides (een lavement van 1—2 oncen aqua calcis met decoct. avenae), tegen verbranding (met boom- of amandelolie).

Dosis. Inwendig dagelijks 2—3 maal 2—4 oncen aq. calcis. Te vermijden zijn verbindingen met zuren, zure sappen, kool-, zwavel-, phosphor-, borax- en wijnsteenzure zouten, metaalzouten, zeepen, wijngeest-, looistof- en alcaloïden bevattende middelen. Kalkwater en amandelolie ā̄ā is zeer geschikt tot het verbinden van vochtige herpes (HUFELAND), en tegen spruw van zuigelingen heb ik het volgende veel werkzamer dan borax en rozenhonig gevonden:

*N°. 305. ℞. Syr. sacchari,
Aquae calcis ā̄ā ℥ j.
S. Om te penseelen.

HORN prijst tegen verbranding aan 2 oncen kalkwater, 1 once boomolie en 1 scrupel tinct. opii simplex aan; VOGLER een liniment, uit 8 deelen kalkwater en 1 deel boomolie bestaande.

Bij verzweringen van den endeldarm, de blaas, de scheede en de pisbuis dient:

N°. 306. ℞. Balsam. copaivae ʒ ij,
Mucilag. gummi arabici ℥ β,
terendo sensim misce:
Aq. calcariae ℥ vj.
S. Om in te spuiten (ABERNETHY).

Bij sterke ophthalmo-blennorrhoea is, zoodra de hevige

pijnen geweken zijn, het *Aqua ophthalmica nigra Graefii* zeer goed; het bestaat uit:

*N°. 307. ℞. Mercur. dulcis ℈ j,
solv. in Aq. calcis ℥ vj, adde:
Extr. hyoscyami (in aq. rosar ℥ β solut.) ʒ β.
M. S. Omgeschud voor omslagen op het oog.

Eene goede *Pasta ad naevos* is sapo veneta en calx viva aa. Men legt dit middel, om de omliggende deelen te beveiligen, met eene gevensterde pleister op de moedervlek, laat het 24 uren liggen, verwijdert vervolgens de korst, en verbindt het deel daarna met eene eenvoudige zalf.

*CALX ZINCI, z. *Oxydum zinci.*

*CAMPHORA, CAFURA, Kamfer (van *Laurus camphora L.* Cl. IX. Ord. 1. Enneandria Monogynia, Ord. nat. *Laurineae*). Alle deelen van den Kamferlaurier geven door koking de bekende kamfer, dit zoo belangrijke, werkzame middel in de handen van den practischen geneesheer, hetgeen evenwel, in groote doses, onder duizeligheid, oorsuizen, verduistering van het gezigt, bloedingen uit de blaas, den uterus, groote adynamie, beven der ledematen, deliria, dyspnoea, convulsiones, apoplexie (W. ALEXANDER), den dood te weeg brengen kan.

Over de werking van de kamfer zijn de geneeskundigen niet van dezelfde meening; bij het grootste gedeelte derzelve evenwel en in het grootste gedeelte der met dezelve behandelde ziektegevallen zijn de volgende bepalingen geldende: De kamfer is een vlugtig prikkelend middel, dat zoowel de werkzaamheid van het vaat-, als die van het zenuwstelsel verhoogt, antispasmodisch werkt (bij spasmus ex inanitione), geheel bijzonder de uitdoovende levensvlam van het bloed (bloedgeest, *anima sanguinis*, *calor innatus* der Ouden? SOBERNHEIM) en deszelfs turgor vitalis aanzet en vermeerdert, de herstelling van onderdrukte en de eruptie van traag uitkomende critische exanthemen bevordert, en, vermits het den toevoer van bloed naar de peripherie vermeerdert, ook de

huiduitwaseming aanzet. Het verzwakt de verhoogde prikkelbaarheid der geslachtswerktuigen en verzacht den hevigen prikkel der cantharides op den pisweg. Bij gezonden en in kleine doses is het daarentegen een aphrodisiacum. Uitwendig wekt de kamfer de werkzaamheid der peripherische zenuwen en bloedvaten op, en bevordert zoo de opslorping. »Dat de kamfer verhit," zegt NEUMANN (t. a. p. S. 156), »namelijk den bloedomloop versnelt en den pols voller en harder maakt, wanneer zij aan gezonden zelfs in kleine giften gegeven wordt, is eene uitgemaakte zaak; evenwel zien wij bij koortslijders, wier pols 140 slagen en meer in de minuut telt, in het oog vallend den pols langzamer worden. Even zoo uitgemaakt is het, dat zij het zweet opwekt; en toch zien wij bij menschen, welke, aan acuut rheumatismus lijdende, in zweet, zonder verligting, wegvloeijen, dit zweet ophouden, zoodra zij kamfer nemen. Zij zoude specifiek op de vermindering der geslachtsdrift werken; en desniettegenstaande lezen wij bij waarnemers, welke haar op zichzelve beproefden, dat zij dezelve vermeerdert. Uitwendig gebruikt, verdrijft zij de na de genezing van wonden achterblijvende roodheid van het litteeken; eene zoodanige werking toont toenemende contractie der kleinere vaten aan. Is de kamfer zamentrekkend? Kliergezwellen verdwijnen somtijds onder haar gebruik; even zoo worden de vrouwenborsten week en slap ten gevolge van hare toediening; vermindert hij de vitaliteit?" Men kan het alzoo den geneeskundigen niet ten kwade duiden, wanneer zij zich bij hunne oordeelvellingen over dezen proteus tegenspreken. Intusschen is het toch te hopen, dat zij eenmaal tot een zeker resultaat geraken. Wij willen beproeven, de momenten aan te voeren, welke daartoe kunnen leiden. In de maag gebragt, prikkelt de kamfer het eerste de tong en het keelgat op eene zeer onaangename wijze. Haar prikkel zet evenwel de maag niet tot vermeerderde werkzaamheid aan, maar stoort daarentegen de normale beweging en afscheiding van dit ingewand. Daarom volgt er na haar gebruik somtijds braking, steeds moeijelijke spijsvertering, misselijkheid, gebrek aan eetlust. Doch is de maag reeds ziek,

zoo wordt het veel minder waargenomen; de huid wordt koeler, de pols klein, snel. Een korten tijd daarna komt hij weder op, en op de huid breekt zweet uit. Andere afscheidingen, welke het ook zijn mogen, blijven voortgaan; geene enkele wordt gestremd. Zoo er etterende wonden zijn, scheiden zij rijkelijker af. Op de huid ingewreven, bewerkt de kamfer op de ingewrevene plaats vermindering van de werking van het vaatstelsel, vertraging der stofverwisseling, afnemen der voeding; daarentegen hindert zij de watervaten in hunne werking niet, waarom zij met regt als verdeelend middel eenen grooten naam heeft. Op etterende oppervlakten gebragt, brengt zij verhoogde werkzaamheid der zenuwen en gelijktijdige verminderde werkzaamheid van het vaatstelsel te weeg. Zij vermindert alzoo de copieuse afscheiding en doet het voortgaan van versterving ophouden, wanneer deze daarvan en van uitputting van het zenuwleven in het aan dit gevaar blootgestelde deel het gevolg is. Hoe kariger en onbestendiger de voeding van een deel is, des te meer hindert de kamfer deszelfs voeding; daarom toont zij deze werking het sterkst aan de vrouwelijke borsten en de ballen der mannen, welke organen nu eens rijkelijker, dan weder kariger gevoed worden, en in welke het proces van stofverwisseling minder gelijkmatig voortgaat dan in andere organen. Zij werkt derhalve geheel anders dan narcotische zelfstandigheden. Deze verhoogen de voeding, de vegetatie der zenuwen, ten koste hunner polaire werking, terwijl de kamfer deze werking verhoogt en de voeding doet verminderen. Daaruit blijkt zeer duidelijk, hoe zij somtijds diaphoretisch werkt, somtijds niet: is namelijk sterke diaphoresis door verhoogde werkzaamheid van het vaatstelsel der huid bij verminderde zenuwwerkzaamheid aanwezig, zoo verhoogt zij deze en vermindert gene, waarop ook het zweet ophoudt. Is omgekeerd de werkzaamheid der huidvaten niet bijzonder opgewekt, zoo prikkelt de kamfer het eerst de zenuwknoopen in den onderbuik en brengt consensueel zweet te weeg, even als men van braken zweet; of, terwijl zij de zenuwwerkzaamheid verhoogt, vermindert zij de vaatoppervlakte, welke drooge hitte veroorzaakte, en brengt

vermeerderde uitwaseming te weeg. Op dezelfde wijze verklaart zich ook haar invloed op de beweging van het hart, welke zij natuurlijk versnelt; vermits zij den aandrang van het bloed naar het hart vermindert (hoe minder bloed er in het hart komt, des te sneller is de pols), maar verhoogt, wanneer de hartvlecht te onwerkzaam is, dewijl zij de werkzaamheid der zenuwen aanzet. Even eens laat zich met tamelijke zekerheid bepalen, in welke gevallen de kamfer uit- en inwendig waarlijk aangewezen en nuttig is." — Het is eene bewezene zaak voor alle geneesmiddelen, en derhalve ook voor de kamfer, dat hunne werking verschillend zijn moet, naarmate de ziektetoestanden verschillen van diegene, welke dezelve innemen moeten. De reactie van het zieke organismus kan niet dezelfde zijn, wanneer de kamfer hier een gezond en krachtig, ginds daarentegen een zwak, ziek, tot sepsis geneigd bloed aantreft. In het eerste geval brengt zij hitte, versnelden bloedsomloop, zweet, reflex der door haar opgewekte werkzaamheid van het bloed te weeg; in het laatste geval, b. v. in kwaadaardige rotkoortsen, waar het bloed de ontbinding nadert (bij welk proces zich, zoo als bekend is, steeds warmte ontwikkelt, van daar de calor mordax), moet de kamfer noodwendig den pols vertragen, en hier om dezelfde reden, vermits zij het bloed op nieuw leven geeft en antiseptisch werkt, verkoelen, derhalve de bij het chemische proces der verrotting voortkomende warmte verminderen of geheel en al verwijderen, daar zij dit proces zelf tegengaat. In torpide, nerveuse koortsen en rotkoorts, met bovenmatige zwakte van het vaatstelsel, met slappe, drooge, of koude, kleverig natte, onwerkzame huid, met calor mordax en ware adynamie, waar tong en mondholte door het ontbonden bloed bruin, zwart, gespleten, bevend, de pols klein, zwak is, en deliria blanda, meteorismus, colliquatieve bloedvloeijingen, diarrhoeën enz. plaats vinden (het meest derhalve in de latere tijdperken van de nervoso-putrida), bij den overgang van inwendige ontstekingen of neiging derzelve tot gangraenescentie, bij kwaadaardige exanthemata, in de kwaadaardige, putride dysenterie en bij typhus abdominalis (hier in clysmata), — wanneer de mazelen (somtijds ook

scarlatina) niet met een ligt ontstekingaardig, maar, ten gevolge van eene ongewone constitutio stationaria, met een typheus of zelfs putride karakter der koorts te voorschijn treden, en het exantheem ten gevolge van adynamie niet wil uitkomen of terugwijkt, — in alle deze gevallen is de kamfer een onontbeerlijk middel. Vele kinderen, welke, ten gevolge van morbilli retrogressi door deliriën, flaauwten en stuipen, het hoogste levensgevaar kenbaar maakten, liet ik naakt in met kamfer gewreven en verwarmd flanel wikkelen, en gaf hun inwendig kamfer, carbon. ammon. en moschus; het exantheem keerde weder, alle verontrustende toevallen verdwenen, het bewustzijn keerde terug, eene rustige slaap trad in, en hun leven was gered. In de angina maligna gangraenosa, bij variolae putridae, in febris nervosa versatilis, in rheumatismus fixus non febrile en rheumatismus vagus, bij verouderde catarrhale borstaandoeningen met torpor, bij priapismus, satyriasis en nymphomanie, bij epilepsie van jonge, zeer prikkelbare, bleeke, spastische meisjes ten tijde der puberteit, en bij dien vorm van epilepsie, welke bij in de afnemingsperiode zich bevindende vrouwen voorkomt, — in amaurosis ex causa rheumatica, metastatica, — bij epilepsia infantum ex vermibus intestinalibus, — bij paralysis pulmonum (hier met goudzwavel en moschus), — bij tetanus rheumaticus (met opium), — ook in gevallen van manie, melancholie, paralysis, doofheid, pollutiones nocturnae, alsmede bij pas ontstaan zijnde en verouderde ophthalmia catarrhalis en rheumatica (met calomel en sulphur auratum antimonii), — in de mania puerperalis, bij spasmus vesicae urinariae en stranguria spastica, is de kamfer mij een onontbeerlijk middel. Zeer waar zegt Neumann (l. c. S. 158): »In koortsige ziekten is de kamfer dikwijls het eenige redmiddel van het met gevaar bedreigde leven, voornamelijk bij plaatselijke keelontstekingen, die der parotides, der longen, zoodra zij spoedig in versterving dreigen over te gaan, — bij teruggewekene roos, wanneer de hersenvliezen aangetast zijn, bij mania puerperalis." — Uitwendig wendt men de kamfer nog aan: in alle ziekten met typheuse, septische aandoening, bij gangraeneuse, stinkende zweren, decubitus,

hospitaalversterving, bij koude gezwellen, verstuitingen, contusie der gewrichten (nadat omslagen met koud water eenige dagen te voren zijn aangewend), — bij vochtige versterving, speekselvloed, ulcera mercurialia, winterbuilen, ter verstoring van het typhus-contagium, — ter verdrijving van de roodheid der litteekens na de genezing van wonden en zweren. (NEUMANN.)

Dosis. De gewone gift der kamfer is 1, 2—5 grein, 2, 3, 4—6 maal daags; voor kinderen ¼—1 grein; sterkere giften tot ℈ β in subparalytische zenuwkoortsen, typhus putridus. Bij watervrees, bij groote verwardheid van geest, paralyses, zeer hardnekkig rheumatismus, heeft men ook wel ℈ j kamfer p. D. toegediend; voor een lavement zijn 10—20 grein voldoende. Doelmatig verbindt men de kamfer met nitrum, wanneer zij bij pas ontstaan zijnde gebreken, subinflammatoire toestanden en matige congestie, zuiver aangewend, te opwekkend zijn zoude; verder met hyoscyamus of opium bij erethismus nervorum, met pulvis Doveri ter ondersteuning der huidcrisis, met liq. anodynus om haar sterk te doen werken. De meest in gebruik zijnde vorm is die van poeder, waarbij pulvis gummosus het beste corrigens van den smaak is, of de emulsio-vorm, waarbij succus liquiritiae, welke haar het meest houdt opgehangen, het best gevoegd wordt.

Tegenaanwijzingen zijn: active congestie, en zoodanige bloedvloeijingen, erethismus vasorum, plethora, habitus apoplecticus, habitus phthisicus, status gastricus, graviditas, puerperium, groote prikkelbaarheid en zwakte der maag, obstructio alvi hystericarum, eigendommelijke idiosyncrasie tegen kamfer, waaraan vele vrouwen lijden, bij welke reeds haar reuk hevige hoofdpijn doet ontstaan.

De bereidingen der kamfer zijn:

1. *Mixtura camphorata* (*Julep e camphora*). Men bereidt dit praeparaat door ʒ j met alcohol tot poeder gebragte kamfer met ℥ β suiker af te wrijven en hierbij aq. destillatae calid. ℥ x te voegen. Het werkt zachter dan de kamfer in zelfstandigheid, en past daarom beter in de ligtere vormen van typheuse koortsen, bij catarrhaal-rheumatische aandoeningen.

2. *Spiritus camphoratus*, *Tinctura camphorae*, Kamferspiritus (1 deel kamfer met 12 deelen spiritus vini grad. 20 getrokken, z. *Pharm. Belg.* p. 171) uitwendig aan te wenden bij kneuzingen, verstuitingen en oedemateuse zwellingen.

3. *Spiritus camphorato-crocatus* (12 deelen spirit. camphoratus op 1 deel tinctura croci) kan van 30—40 droppels inwendig toegediend worden.

4. *Oleum camphoratum*, Kamferolie (1 deel kamfer en 8 deelen oleum papaveris). Deze olie wordt uitwendig tegen ulcera mercurialia, bij rheumatische tandpijn en gehoorlijden als middel om te penseelen aangewend. Inwendig kan men haar van 40—60 droppels toedienen.

5. *Linimentum saponato-camphoratum*, *Sapo aromaticus*, *s. Balsamum opodeldoch* (sapon. domest. sapon. hispanici āā ℥ j β, camphorae ʒ iij, solve leni calore in alcohol. ℥ xx, filtra, post refrigerat. adde: olei thymi ʒ β, olei rorismarini ʒ j, ammoniae liquidae ʒ iij) wordt tegen pijnlijk rheumatismus, acute verlammingen, contusie, koude gezwellen aangewend.

Het voorschrift der *Pharm. Belgic.* (p. 179) is:

N°. 308. ℞. Sapon albi ℥ ijβ,
Spirit. rorismarini ℔ j,
Ammoniae liquid.
Camphorae āā ʒ ij.
Balnei aquae calore liquentur.

6. *Linimentum ammoniato-camphoratum*, *Linimentum volatile camphoratum* (uit ol. olivar. s. papav. ℥ ij, olei camphorae, ammoniae liquid. āā ℥ j.) Dit liniment wordt tegen verouderd rheumatismus, paralyses, torpide zwellingen en verhardingen aangewend. Met oleum hyoscyami coctum vermengd, wordt het als middel om in te wrijven gebezigd tegen spastische buikpijnen, kolijk en cardialgie, en nagenoeg bij alle met het darmkanaal in verbinding staande kinderziekten.

7. *Acidum aceticum aromatico-camphoratum.* Is een zeer opwekkend riek- en waschmiddel, bestaande uit camphor. ʒ β, olei caryophyll. gtt. xx, olei citri gtt. x, acid. acetici ℥ iv.

Bovendien bevatten nog de volgende zamengestelde geneesmiddelen kamfer: *Species amarae usitatae*, *Elixir ad vitam longam* (z. Purgantia), *Spiritus angelicae compositus*, *Unguent. cerussae camphorat*, *Emplastrum fuscum s. nigrum saponatum*, *Emplastrum sulphuratum* en de *Pasta cosmetica*. Bij dit laatste middel moet men vooral in het oog houden, dat het slechts weinig kamfer bevatten mag, vermits anders de hals, de boezem en andere daarmede in aanraking gebragte deelen slap en week worden en hunnen turgor vitalis verliezen (Neumann).

Voorschriften. Sobernheim (l. c. p. 173) geeft er 30, Sundelin (l. c. edit. 3 1833) 5, Lincke (l. c. p. 339—357) zelfs 75 op. Wij vermelden hier slechts de voornaamste, vermits ook de beginnende genees- of heelkundige reeds moet kunnen componeren.

N°. 309. ℞. Emuls. amygdalar. dulc. rec. express. ℥ viij,
Camphorae tritae ℈ j,
Syr. capitum papaveris ℥ j.
M. S. Alle 2 uren 1 eetl. vol.

N°. 310. ℞. Camphorae tritae gr. xxiv,
Moschi optimi gr. viij,
Extr. opii aquos. gr. ij.
M. f. c. Syr. simplic. pil. N. vj.
S. Alle 3 uren 1—2 pillen.

(Dupuytren's pillen tegen hospitaalversterving.)

N°. 311. ℞. Pulv. resinae guajaci ʒ j,
Sapon. stibiat. ʒ β,
Extr. calami arom. q. s.
ut fiant pil. N. liv. consp. cinnam. dent. in vitro.
S. 3 Maal daags 6 pillen.

(Volgens Hockstädt, bij chronische jicht.)

Thaer (z. Casper's *Wochenschrift*, 1835, N. 7) prijst aan het einde van rheumatische pneumonie, na eene antiphlogistische behandeling door venae sectio, nitrum enz., het volgende bijzonder aan:

N°. 312. ℞. Camphorae tritae,
Sulph. aurat. antimonii aa gr. j β—ij,
Nitrat. potass. ʒ β—ʒ j,
Gummi mimosae,
Sacchar. albi aa ʒ j.
M. f. pulv. div. in vj part. aeq.
S. Alle 2 uren 1 poeder.

Bij status nervosus febr. exanthemat. cum torpore geeft Sobernheim:

N°. 313. ℞. Camphorae gr. iij,
Subcarb. ammon. pyro-animalis gr v,
Eleosacch. valerian. ℈ β.
M. f. pulv. dent. dos. tal. N. vj.
S. Alle 2 uren 1 poeder.

Wanneer in longontstekingen (voornamelijk bij zwakke kinren, dronkaards) het opgeven van sputa plotseling ophoudt, groote angst, moeijelijke ademhaling en kleine pols opgemerkt worden, en alle zoodanige teekenen paralysis pulmonum en den naderenden dood voorspellen, zoo kan men volgens Hoffmann's en mijne ondervinding dikwijls nog het leven redden door:

*N°. 314. ℞. Camphorae tritae gr. ij,
Acidi benzoici gr. vj,
Sulphur. aurati antim. gr. j,
Sacch. albi ℈ j.
M. f. pulv. disp. dos. tal. vj. dent in chart. cerat.
S. Alle ½—1½ uur 1 poeder.

Bardtley (*Gazette médicale de Paris*, 1831, Janv.—Mars)

wendde in de chorea St. Viti steeds met gelukkig gevolg aan:

N°. 315. ℞. Camphor. tritae,
Moschi tunquin. āā gr. IV,
Sacchari albi ℈ j.
M. f. pulv. dent. doses tal. vj.
S. Alle 3 uren 1 poeder.

Gelijktijdig kreeg de patient iederen avond een lavement uit asa foetida en laudanum.

De *Mixtura camphorata acida Pharm. Siles.*, een werkzaam middel in typheuse koortsen, bestaat uit:

N°. 316. ℞. Camphor. tritae ʒ ij,
tere cum:
Gummi arabic. pulv. ʒ ij,
Sacchari albi ʒ iij,
exacte mixtis paul. subcont. triturat. affundantur:
Aceti vini ℥ β,
Aq. destillatae ℥ v.
S. Alle 1—2 uren ½, 1—2 eetl. vol.

Sommervail (Schmidt's *Jahrb.* 1835, Bd. 6, S. 74) prijst tegen retentio urina paralytica aan:

N°. 317. ℞. Camphor. tritae gr. iij,
Mur. ammon. gr v,
Gummi mimosae,
Aq. petroselini āā q. s.
ut fiat emulsio; disp. dos. tal. vj.
S. Alle 2 uren 1 gedeelte te nemen.

Schäffer prijst tegen chronischen hoest, bij verslijmde, ongevoelige personen zonder koorts:

N°. 318. ℞. Camphor. tritae,
Sulph. aurat. antim. āā gr. j,
Sal. ammoniaci,

Rad. liquirit. $\overline{aa}$ ℈ β.
M. f. pulv. disp. dos. xij.
S. Alle 2 uren 1 poeder.

G. A. Richter prijst bij catarrhale typheuse koortsen aan:

N°. 319. ℞. Mixt. camphorat. ℥ β,
Aq. flor. sambuci ℥ iij,
Acetat. ammon. liq. ℥ j,
Spir. nitri dulcis,
Vini stibiati $\overline{aa}$ ʒ j,
Oxymell. squillit. ℥ β.
M. S. Omgeschud, alle 2 uren 1 eetl. vol.

Het *Liquor nervinus Bangii* is zamengesteld uit:

N°. 320. ℞. Camphorae ʒ ij,
Liq. anodyni ℥ β.
M.S. 20—30 droppels, met witten wijn in te nemen.

Dit Liquor is in Denemarken, waar, even als in Zweden, vele krampachtige aandoeningen, cardialgie en rheumatismus eene en dezelfde bron (refrigeratio) hebben, zeer werkzaam, en daarom ook beroemd. Het is een heerlijk sudorificum.

De *Aura camphorata Goelisii* bestaat uit:

N°. 321. ℞. Decoct. rad. althaeae ℥ ij,
Camphor. tritac. gr. β,
Laud. liquid. Sydenhami gtt. ij.
S. Alle 1—2 uren 1 theel. vol.
(Voor kleine kinderen met langdurige, catarrhale diarrhoea.)

Het *Pulvis pectoralis Sellii* tegen catarrhus en pneumonia notha is zamengesteld uit:

N°. 322. ℞. Flor. arnicae,
Nitri antimoniati $\overline{aa}$ ʒβ,
Camphorae gr. v,

Opii puri gr. ij.
M. f. pulvis.
S. 3—4 Maal daags 1 theel. vol.

Het *Pulvis diaphoreticus Hufelandi* bestaat uit:

N°. 323. ℞. Sulphur. depurati ℨ ij,
Sulphur. aurati antimon.,
Camphorae āā gr. viij,
Sacch. albi ℨ ij.
M. f. pulvis.
S. 2—4 maal daags 10 gr. van hetzelve te gebruiken.

Bij volbloedige personen is aan het *Pulvis diaphoreticus Graefii* de voorkeur te geven:

N°. 324. ℞. Opii puri gr. β,
Camphorae gr. ij,
Nitri depurati gr. v,
Sacch. albi ℨ ij.
M. f. pulvis.
S. Vóór het naar bed gaan met thee te gebruiken.

Wanneer met gonorrhoeën pijnlijke erectiones en aandoening van den hals der blaas gepaard gaan, geeft Ricord:

N°. 325. ℞. Camphorae ℈ ij,
Extr. opii gummos. gr. viij,
Mucilag. q. s.
ut fiant pilul. N. vj.
S. 's Avonds 2—3 pillen in te nemen.

Neumann raadt tegen variolae op de oogen, zoodra deze laatste bij het opkomen van het exantheem pijnlijk zijn, of er zich reeds roode stipjes op de conjunctiva of donkere op de cornea vertoonen, aan:

N°. 326. ℞. Camphorae tritae ℈ j,

solve in:
Aether. sulphurici ʒ j,
Olei caryophyll. gtt. vj.
S. Met hetzelve bevochtigd linnen op het oog te leggen.

Nog beter is hier het emplastrum mercuriale simplex, op linnen gestreken en dagelijks versch over het geheele gezigt en de oogleden gelegd. Gelijktijdig voorkomt men hierdoor iedere misvorming door pokkenlikteekens (Most).

Tegen cophosis nervosa laat Rust ʒ β kamfer, in ʒ ij aether sulphuricus opgelost, in den oorlap en het tepelvormig uitsteeksel inwrijven, en 2—3 droppels van het volgende middel in het oor droppelen:

N°. 327. ℞. Camphorae gr. j,
Olei amygdal. dulc. ℥ j,
Spir. sal. ammoniac. anis. gtt. v.
M.

Op woekerende oppervlakten van slijmvliezen, beenvliezen enz., bij osteosarcosis, dient, volgens v. Ammon:

N°. 328. ℞. Camphor. tritae ʒ j,
Herb. sabinae ʒ ij,
Sal. ammon. dep. ʒ v.
M. f. pulv. det. in vitro.
S. Om in te strooijen.

Het *Pulvis ophthalmicus antirheumaticus Mostii* bestaat uit:

*N°. 329. ℞. Calomel gr. β,
Sulph. aurat. antimon. gr. ¼,
Camphor. tritae gr. ij,
Liquirit. coctae ℈ j.
M. f. pulv. disp. dos. xij.
S. 3 Maal daags 1 poeder. (Nevens het uitwen-

dig gebruik van kruidenkussentjes, waarin flor. chamomillae, sambuci en herb. menthae crisp. bevat zijn.)

Bij oude contusiones met extravasaat van bloed, zwakte der ledematen, door commotio, eenen val enz., heb ik, slechts dan, wanneer de toestand atonisch en er geene irritatie of inflammatie aanwezig was, het volgende zeer werkzaam bevonden:

*N°. 330. ℞. Spiritus vini,
Spirit. camphorati,
Spirit. saponis āā ℥ j,
Ammoniae liquidae ℥ β.
M. S. Om in te wrijven.

Tegen peesknoopen prijst Vogt het inwrijven van ʒ j kamfer en ℥ β terpentijnolie aan. Toirac geeft tegen tandpijn en gelijktijdige caries:

N°. 331. ℞. Alcohol. camphorat. saturat. ℥ ij,
Bals. commendat. gtt. x,
Tinct. opii gtt. xxx,
Olei menthae crispae gtt. x.
M. S. Met een watje eene kleine hoeveelheid in den tand te brengen, waarna de pijn terstond wijkt.

Bij vochtige versterving dient, volgens Rust:

N°. 332. ℞. Camphorae,
Myrrhae āā ʒ ij,
Cortic. peruv. fusc.,
Flor. chamomill. vulgar. āā ℥ β,
Pulv. carbonum ℥ j.
M. fiat pulvis.
S. Om in te strooijen.

Tegen winterbuilen is zeer werkzaam:

*N°. 333. ℞. Camphorae ʒ β,
Olei petrae rubr. ℥ β,
Ammon. liquid.,
Tinct. opii composit āā ʒ j.
M. S. Om in te wrijven.

De zalf van Lockstädt is in overeenkomstige gevallen van niet suppurerende winterbuilen ook zeer werkzaam. Zij bestaat uit camphor. en bals. peruviani āā ʒ j et ung. rosati ℥ j β.

Tegen darmzweren in het 2de tijdperk van typhus abdominalis prijst Berendt aan:

N°. 334. ℞. Camphor. trit. ʒ β,
Olei terebinth.,
Ammoniae liquid. āā ℥ β.
M. S. Om op den onderbuik in te wrijven.

G. A. Richter prijst bij pijnlijk rheumatismus aan:

N°. 335. ℞. Resinae pini burgund. ℥ β,
liquef. admisc.
Camphorae tritae ʒ j,
Opii pulv. ʒ β antea trit. cum
Petrolei s. q.
ut fiat emplastrum.
S. Op leder gestreken op te leggen.

*†CANELLA ALBA Murray (Class. IX. Ord. 1. Dodecandria Monogynia, Ord. nat. *Meliaceae Juss.*, *Guttiferae De Cand. pr.*) Witte kaneel. De bast van dezen boom, ook *Costus corticosus*, *Costus dulcis*, *Costus amarus*, *Cortex winteranus spurius* genoemd, was vroeger in de Geneeskunde in gebruik. Hoewel Sachs (l. c. Bd. I. p. 706) van dezen specerijachtigen bast, welke eene zoo krachtige, aetherische olie en bittere extractiefstof bevat, zegt, dat hij nog niet als geneesmiddel beproefd is, zoo is dit slechts voor onzen tijd waar; want het middel is ten onregte in vergetelheid geraakt. Ik toch herin-

ner mij nog zeer goed, dat mijn vader, vóór 30 en meer jaren, aan arme, aan intermittens lijdende personen het pulvis canellae albae p. D. van 12—15 grein, alle 2 uren in de apyrexie gaf, en de koorts gewoonlijk daarna wegbleef. Ook tegen maagzwakte, flatulentie, kolijk en diarrhoeën, alsmede als bijvoegsel bij de kina, wanneer deze, alleen toegediend, de maag te zeer bezwaart, heeft men hetzelve aangeprezen; b. v. in den volgenden vorm:

*N°. 336. ℞. Canellae albae ℥ β,
Aq. fervidae ℥ xij,
infund. ut remaneat col. ℥ viij, adde:
Extr. cardui benedicti ʒ ij,
Liquor anodyni ʒ j.
M. S. 3—4 maal daags 1 eetl. vol.

Vogt raadt de volgende maagversterkende species aan:

N°. 337. ℞. Flaved. cortic. aurant. ℥ ij,
Ligni quassiae ℥ j,
Canell. albae ʒ ij,
M. c. c. S. Thee voor 6 dagen. Dagelijks 1/6 met 3 kopjes kokend water geinfundeerd te gebruiken.

††CANIRAMIUM, z. *Brucinum*.

†*CANNABIS SATIVA Linn. (Class. XXII. Ord. 5. Dioecia Pentandria, Ord. natur. *Urticeae*), Tamme hennip. Vroeger werd uit de zaden en het kruid een extract bereid, hetwelk men in plaats van opium gaf. De Oostersche volken bereiden uit hetzelve met opium, nieswortel enz. de zoogenaamde vrolijkheids-pillen, een dronkenmakend middel. Sachs (l. c. Bd. I. S. 708) meent, dat de hennip ontbeerlijk en slechts een zwak surrogaat van opium is (?). Intusschen heeft het extractum cannabis als anodynum toch in Hufeland eenen aanprijzer gevonden, namelijk in kinkhoest, bij ontsteking van den pisweg, strangurie, gonorrhoea. Het bezit niet de nadeelige

werking van het opium, en is daarbij een onschadelijk aphrodisiacum.

Dosis en Vorm. Inwendig als emulsio (sem. cannabis ʒ β op ℥ xij met gummi arabicum en suiker; alle 2 uren ½ kopje vol) — het *Extractum cannabis* p. D. van 2, 4—6 grein.

Bij ontstekingaardigen druiper dient, volgens Vogt en Hufeland:

N°. 338. ℞. Radic. althaeae,
Sem. cannabis āā ℥ ij,
Sem. foeniculi,
Rad. liquirit. āā ℥ β,
M. c. c. f. Species.
S. 2—4 goede eetl. vol met 4 kopjes water te koken.

CANTHARIDES, Spaansche vliegen (*Cantharis vesicatoria, officinalis Geoff.*, *Meloë vesicatorius Linn.*, *Lytta vesicatoria Fabric.*). De Spaansche vliegen zijn een der hevigst prikkelende middelen, een diureticum acre, welks werkzaam beginsel de in 1810 door Gmelin ontdekte *Cantharidinum* (blarentrekkende stof) is, welke in vette oliën eene verhoogde werkzaamheid verkrijgt, van daar dat, bij vergiftiging met cantharides, oleosa den toestand verslimmeren. Inwendig gebruikt vermeerderen de Spaansche vliegen de werkzaamheid der nieren in eenen hoogen graad, vermeerderen daardoor de afscheiding van urin, de geslachtsdrift, ja kunnen in groote giften strangurie, priapismus, cystitis, nephritis, bloedvloeijing uit de pisbuis of den uterus, abortus, gastritis, enteritis te weeg brengen. (Het beste tegengift in den aanvang is kamfer.) De dood volgt dikwijls reeds vroeg onder convulsiones, tetanische en hydrophobische toevallen. — Het inwendig gebruik van Spaansche vliegen vordert groote voorzigtigheid, en past slechts bij torpide toestanden, verlamming der pisbereidende en geslachts-organen, bij paralytische ischurie, bij impotentia van torpide, magere, onverschillige mannen, bij menostasie uit atonie voorkomende, bij verouderde blennorrhoea, leucor-

rhoea, nadruiper, bij asthma pituitosum senum, bij torpide waterzucht, zoodanige verlammingen enz. Het inwendige (sub conditione ook het uitwendige) gebruik der cantharides is tegenaangewezen bij alle sensibile personen en kinderen, daarom ook in kinkhoest, bij de zeldzame gevallen, waarin volwassenen dezen krijgen, bij elken synochaal-ontstekingaardigen toestand, congestie, voornamelijk der blaas en haemorrhoidaalvaten, en bij active bloedvloeijingen. Uitwendig dienen de Spaansche vliegen als rubefaciens en vesicans tegen rheumatismus, jicht, verlammingen, als derivans bij pijnlijke neuroses, voornamelijk migraine, bij groote collapsus in adynamische koortsen, en gelijktijdige verlamming van blaas en endeldarm.

Dosis en Vorm. Aanvankelijk geeft men inwendig p. D. $^1/_{10}$—$^1/_6$—$^1/_2$ grein in substantie, en voorzigtig gestegen, totdat er een ligt gevoel van branding bij en menigvuldiger aandrang tot urinlozing ontstaat. Hoe fijner het poeder gestooten is, des te sterker werkt het. Lymphatische, ongevoelige, torpide personen, met verlamming der onderste ledematen, verdragen zelfs doses tot 1 grein. Als voorbehoedend en geneesmiddel der watervrees geeft men dezelve in de grootste giften. In deze ziekte zag Rust (p. D. 1 grein met lapid. cancrorum en suiker, 3 maal daags 1 poeder) gedurende 18 jaren steeds de heilzame gevolgen van de toediening van dit middel; het zelfde nam Dr. Axter gedurende 27 jaren in het ziekenhuis te Weenen waar; men moet evenwel de uitwendige behandeling der gebetene wonde niet verzuimen. (Rust's *Magaz.* Bd. I. S. 144.) Van de *Tinctura cantharidum* (1 deel cantharides op 8 deelen Spirit. vini grad. 20, gedurende 6 dagen getrokken, z. *Pharm. Belg.* pag. 171) geeft men 3—4 maal daags 2, 3—5 droppels in een kopje haverslijm, of men voegt bij een mixtuur of emulsio van ℥ viij de dosis van tinct. cantharid. ℈ j—3 β, waarvan alle 2 uren een eetlepel vol toegediend wordt. Uitwendig wendt men het middel in zalven, pleisters, strooipoeders, in linimenta enz. aan. Hierbij is het volgende op te merken:

1. De plaatselijke aanwending van Spaansche vliegen brengt niet alleen plaatselijke ontsteking met de bekende blaarvorming voort, maar verbreidt zich veel meer, dan vele artsen gelooven,

over het geheele organismus uit, voornamelijk bij zwakke personen, kinderen, vrouwen, vermits de cantharides, nadat de blaarvorming is voorafgegaan en door het breken der blaar het deel van epidermis is beroofd, opgeslorpt worden. Deze algemeene werking is dikwijls zelfs zoo sterk, dat de bovengenoemde pathologische verschijnselen zich aan de pisbereidende en geslachtsorganen vertoonen.

2. Daaruit volgt, dat het verkeerd is steeds aan te nemen, dat het vesicatorium in zamengestelde ziektegevallen slechts als plaatselijk derivans weldadig gewerkt en door den huidprikkel het bestaande rheumatische lijden verwijderd heeft. Zeer dikwijls toch geschiedt in zoodanige gevallen de afleiding ten gevolge van de opslorping van het middel in het bloed en van daar als specificum locale naar de nieren (als de zuiveringstoestellen van het eerste), verder door deszelfs prikkelende op de ruggemergszenuwen. Zoo verklaart zich ook de heerlijke werking van de voortgezette aanwending eens vesicatoriums op het heiligbeen, in de streek der cauda equina, bij verlamming der onderste ledematen.

3. Om de resorptie der plaatselijk aangewende cantharides te verhoeden, laat men *a.* het vesicatorium slechts 2—6 uren liggen, wanneer gewoonlijk de huid reeds sterk rood gekleurd is; men legt vervolgens een cataplasma seminum lini daarover, en de blaarvorming begint terstond, welke wijze van handelen bijzonder Bosquillon (z. Hecker *Mat. Chirurg.* 1838. S. 235) aanprijst. Bovendien verhoedt men door bijvoeging van eene kleine hoeveelheid kamfer gemakkelijk alle erge toevallen; waarom de oudere geneeskundigen hierop steeds bedacht waren. *b.* Men lette wel op, dat bij het afnemen van de pleisters geene stukjes van dezelve op het deel blijven zitten. Tot dit einde leg ik eerst floers over het deel, en daarover de Spaanschevliegpleister. *c.* Men zorge vooral, dat bij de opening van de blaar, en nog meer later bij het afnemen van het verband, de epidermis niet verwijderd worde. Dit brengt niet alleen onnoodige pijn te weeg, maar vermeerdert ook de resorptie. Het is (enkele gevallen, waarin men bij torpide voorwerpen, verlammingen enz., hevige irritatie te weeg bren-

gen wil, uitgezonderd) eene slechte wijze van handelen van oude heelkundigen, de zieken zoo regt *lege artis* met schaar en pincet te pijnigen, en door het verwijderen der opperhuid onnoodige hevige pijn aan te doen.

4. Onder alle blaartrekkende middelen, waaronder ook de cortex mezerei en het kokende water behooren, bekleeden de cantharides de eerste plaats. De gevallen, waarin wij eene Spaanschevliegpleister leggen, zijn zeer talrijk. Als omstemmend en prikkelend middel, weken lang gebruikt, dienen zij bij verlammingen der pisblaas, onderste ledematen (op het heiligbeen), bij incontinentia urinae paralytica (op de regio hypogastrica), bij verlamming van de pharynx (op het strottenhoofd), bij amaurosis en andere dergelijke paralyses, bij diabetes (op het heiligbeen). Hier werken de cantharidis niet alleen als prikkelend middel, mag ook daardoor, dat hare werking dieper indringt, en eene eigenaardige (seroso-lymphatische) afscheiding te weeg brengt en deze lang onderhoudt. Slechts door deze laatste eigenschap zijn zij zoo onontbeerlijk en heilzaam, ja redden in alle die gevallen, waar het er op aankomt, door eenen tot exsudative ontsteking geklommen zijnde, periperischen prikkel langs een directen of indirecten (antagonistischen) weg, uit- of inwendige, dynamische of met verandering der bewerktuigde stof gepaard gaande kwalen zoo mogelijk te genezen, dikwijls alleen het leven. (Sobernheim l. c. 91.)

De groote waarde der Spaanschevliegpleister, als deriverend, revulsief geneesmiddel, als kramp- en pijnstillend middel in verschillende neuroses (ischias nervosa, prosopalgie, migraine enz.), in rheumatismus, bij alle ontstekingen met neiging tot exsudatie, nadat de hevigheid der ontsteking is verminderd, b. v. bij arachnoïtis infantum, pleuritis, peritoneïtis, angina membranacea, kent iedereen. Hier zoude ik zonder dit middel geen arts kunnen zijn. Bij hydrops pericardii kon in 2 gevallen geen middel het verschrikkelijke gevoel van angst en stikking zoo spoedig verminderen als een vesicatorium op het borstbeen. Daar deze plaats spoedig genas, moest er dikwijls eene nieuwe Spaansche vlieg opgelegd worden. Hier zette hetzelve bepaaldelijk de resorptie in het hartezakje aan, en deed zoo het exsudaat verminderen.

Bij alle chronische ontstekingen der gewrichten en hunne seroso-fibreuse bekleedselen ex causa venerea, arthritica, scrophulosa, als arthrocace, tumor albus, phlegmasia alba dolens (hier bandvormig rondom het been, boven de knie), bij alle metastases van roos, jicht, rheumatismus, om voor het verdwenen ziekteproces eene overeenkomstig voort te brengen, verder bij ophoudende expectoratie en verstikkingsgevaar van asthma-lijders, in een later tijdperk van pneumonie, bij hydrocephalus acutus (volgens I. Frank rondom het kaal geschoren hoofd; vergelijk ook Sachse in Hufeland's *Journal* 1821, Julij, pag. 12, en Balieu, *Sur le traitement de l'inflammation du cerveau* etc. 1825), bij hardnekkige herpes, lepra (Biett, Thompson), vergiftigde wonden, atonische voetzweren, ter verbetering van de metamorphosis der huid en daaronder liggende delen, ter vernieling van huidgezwellen, wratten, condylomata, tot vorming van kunstmatige zweren, wendt men vesicatoria dikwijls met goed gevolg aan.

Reeds vóór 6 jaren werden Ricord's (z. zijne *prakt. Abhandl. über venerische Krankheiten* etc., *deutsch* v. H. Muller, Leipz. 1838, ook in het Nederduitsch bewerkt door D^r^. Focke, Amst. 1839) en Berends *ausl. med. chir. Journalistiek*, 1834, Junij p. 184) voortreffelijke waarnemingen, in het *Hôpital des Vénériens* te Parijs gedaan, bekend, waaronder ook zijne heerlijke methode om ontstekingaardige, pijnlijke bubones met eene Spaanschevliegpleister te bedekken en later met eene sublimaat-oplossing te fomenteren. Mijne eigene ondervinding over deze behandeling is zoodanig, dat ik dezelve (van welke noch de anders zoo uitvoerige Sobernheim in de 5de deel zijner *prakt. Arzneimittellehre* van 1840, noch ook Lincke of Radius (l. c.) melding maken) niet genoeg aanbevelen kan. Vóór 2 jaren kreeg ik eenen 50jarigen overigens gezonden man met eene venerische bubo, welke 6 dagen bestaan had en op eene chancre gevolgd was, onder behandeling. De pijn was hevig, de zwelling sterk en hard, de huid rood; er bestond onvermogen om te gaan of te staan en slapeloosheid. Species emollientes met herb. hyoscyami hielpen weinig; de nacht werd slapeloos doorgebragt. Nu werd er des avonds van den tweeden dag

eene groote Spaanschevliegpleister over de bubo gelegd, zoodat zij zich nog ½ duim in den omtrek uitbreidde. Den volgenden morgen gevoelde de zieke, welke niet wist, waaruit de pleister bestond, zich buitengemeen wel; hij had den geheelen nacht goed geslapen, en alle pijn was verdwenen. Ik verwijderde de pleister, en vond tot mijne verwondering de bubo zamengevallen, week, in plaats van de vroegere, donkerroode eene natuurlijke huidkleur, maar — merkwaardig! — geene blaarvorming op de gansche oppervlakte der bubo. Dat de pleister niet oud en onwerkzaam geweest is, bewezen de in den omtrek der bubo, waar de pleister zich verder had uitgestrekt, zich bevindende blaren ter groote eener erwt. Ik opende deze, fomenteerde nog 4 dagen lang met sublimaatoplossing volgens het voorschrift van Ricord, en de bubo was volkomen verdeeld, zoodat de man weder kon uitgaan. Zoude hier het Spaansche-vliegen-vergift een tegengift voor de syphilitische smetstof zijn, zoodat het ter verstoring van het laatste alle werkzame deelen gebruiken moest, en daardoor geene werking op de huid, geene blaarvorming kon te weeg brengen? Wenschelijk is het, dat ook andere geneeskundigen hunne waarnemingen over deze nog nader beproefde methode bekend maken.

Fricke (*Zeitschr. fur d. gesammte Medicin*, 1836, Bd. 2, Heft. 3) beveelt bij tumor albus, coxarthrocace, omarthrocace en spondylarthrocace de wandelende vesicantia aan. Sanson (*Pathologie medico-chirurgicale*, VI, p. 382) en Dupuytren (*Leçons orales*. Tom. 2. p. 233) leggen een vesicatorium, de eerste om, de tweede op de door erysipelas aangedane huid, ter bepaling van de ziekte op deze plaats; Dewees prijst deze behandeling ook bij erysipelas neonatorum aan. Malenfant (Heckers *lit. Annalen*, 1828. p. 138) beveelt bij chronische gonorrhoea een Spaanschevliegpleister in den bilnaad. Ook bij langdurigen fluor albus is dit middel te beproeven. Sobernheim prijst tegen hardnekkigen, voor geen enkel middel staanden nadruiper:

N°. 339. ℞. Bals. copaivae,
Res. guajaci nativ. āā ℥ ij,

Vitell. ovor. N. ij,
terendo sensim misce cum
Aq. menth. pip ℥ vj,
ut fiat emulsio cui adde:
Tinct. cantharid. ʒ β,
Syr. amygdalar. ℥ j.
M. S. Omgesch. alle 3 uren 1 eetl. vol.

Tegen enuresis paralytica van oude lieden, alsmede van kraamvrouwen, prijzen v. Siebold Senr., Krause en Meissner aan:

N°. 340. ℞. Pulv. cantharid. subtiliss. pulv. ℈ j,
Ferri pulverati ℈ ij,
Succi liquiritae ʒ j.
M. f. pil. gr. j. consp. lycopod.
S. 4 Maal daags 3—4 pillen, en allengs gestegen.

Daarbij kan men ook in den bilnaad, de blaasstreek of op het heiligbeen den volgenden spiritus laten inwrijven:

N°. 341. ℞. Tinct. cantharid. ʒ j,
Spir. rorismarini,
Spir. serpilli āā ℥ iij.
M.

Als middel om in te wrijven in onwerkzame fistuleuse gangen bezigt men ʒ ij—ʒ vj tinct. cantharid. op ℥ vj—℥ viij water; voor torpide winterbuilen ʒ j tinctuur op ℥ β—℥ j unguent. cereum. In het *Hôpital de la Charité* geeft men tegen paralysis vesicae urinar. atonica:

N°. 342. ℞. Sem. lini ʒ ij,
Rad. liquirit. ʒ j,
Aquae bullientis ℔ ij,
inf. per x minut., cola et adde:
Tinct. cantharid. gtt. x—xx—lx.
D. S. Dagelijks te gebruiken.

In het tweede tijdperk van kinkhoest geeft Wendt:

N°. 343. ℞. Cantharid. gross. pulv. gr. j,
Sacch. albi,
Gummi mimos. pulv. āā ℥ ij,
conter. et sensim. admisce:
Emuls. amygd. ℥ v.
M. S. 2—3 maal daags ½—1 eetl. vol.

Vogt dient bij verlammingen van torpide voorwerpen toe:

N°. 344. ℞. Tinct. nucis vomicae,
Tinct. cantharid. āā ʒ ij,
Aether. phosphor. ℈ ij.
M. S. Dagelijks 3—4 maal 30 droppels met infusio arnicae.

Rust geeft als voorbehoedmiddel tegen watervrees:

N°. 345. ℞. Cantharid. gr. xij,
Lapid. cancror.,
Sacch. albi āā ʒ j β.
M. f. Pulv. subtiliss. divide in vj part. aeq.
D. S. Dagelijks 2—3 poeders in haverslijm.

Eene zeer werkzame, door mij dikwijls beproefde *Tinctura antiodontalgica* is:

*N°. 346. ℞. Tinct. cantharid.,
Tinct. guajaci vol.,
Laud. liq. Sydenh. āā ʒ j.
M. S. Met een watje in den hollen tand te brengen.

Een prikkelend collyrium tegen amaurosis, blepharoplegie en blepharoptosis van A. G. Richter is:

N°. 347. ℞. Tinct. cantharid.,

Aquae regin. Hungar. aa ℥ β.
M. S. Op de buitenste vlakte der oogleden en in de wenkbraauwen in te wrijven.

Het *Emplastrum cantharidum s. vesicatorium ordinarium*, hetwelk het doelmatigst aangewend wordt in al die gevallen, waar eene spoedige werking als rubefaciens en derivans volgen moet, bestaat uit 12 oncen cera flava, 3 oncen terpentijn, 3 oncen boomolie en 6 oncen tot poeder gestampte Spaansche vliegen. Wegens de boomolie laat zich evenwel de gewone Spaanschevliegpleister niet goed smeren, en brokkelt en schimmelt zeer ligt. Daarom is aan het voorschrift van MARTIUS de voorkeur te geven, hetwelk op de volgende wijze zamengesteld is:

N°. 348. ℞. Pulv. cantharidum ʒ vj,
Cerae flavae ʒ IX,
Resinae albae,
Terebinth. commun. aa ʒ IV β.
M. exactiss. fiat emplastrum.

(Z. *Pharm. Centralblatt* 1834. S. 362.) Het *Emplastrum cantharidum s. vesicatorium perpetuum Janini* bestaat uit:

N°. 349. ℞. Cerae flavae ℥ j,
Picis Burgundic. ʒ iij,
Adip. bovini,
Terebinth. comm. aa ʒ ij,
Pulv. cantharidum. ʒ j.
M. f. emplastrum.

Het bezit meer consistensie, kleeft vaster, en dient in chronische gevallen, doch werkt langzamer dan het empl. vesicat. ordinar., vermits het de Spaansche vliegen in eene verhouding als 1 : 15, het gewone emplastrum daarentegen als 1 : 3 bevat. Het voorschrift van de *Pharm. Belgica* is zamengesteld uit:

N°. 350. ℞. Cerae flavae ℥ viij,
Resinae flavae,
Picis solidae āā ℥ iv,
Axung. depur. ℥ iij,
liquatis et fere refrigeratis admisce:
Cantharidum pulv. ℥ viij.
f. emplastrum.

Het *Emplastrum vesicatorium vel sericum Druoti Ph. Saxon.* bestaande uit pulv. cantharid. ℥ j β, aether. acetici ℥ ij, welke gedurende 8 dagen, en uit cortic. meserei conc. ℥ β, aeth. acetic. ℥ ij, welke eveneens gedurende 8 dagen moeten getrokken, vervolgens uitgeperst en daarbij sandarac. ʒ ij gevoegd worden, waarna alles, even als Engelsche pleister, op een stuk taf van 480 duim gestreken wordt, dient in zoodanige gevallen, waar men wegens chronisch lijden van het oog, chronisch rheumatismus enz. een exutorium verschaffen, en in het algemeen voor langeren tijd omstemmen en afleiden wil.

N°. 351. ℞. Ung. simplicis ℥ vj,
Cantharid. pulv. ℥ j.
Leni igne liquef. ung. admisc. cantharides.

(Het *Unguentum cantharidum Pharm. Belg.*)

De *Tinctura cantharidum aetherea Brugnatelli* (cantharid. ʒ vj, aeth. acet. ℥ ij) is een goed roodmakend middel bij chronisch rheumatismus; spoediger werkend en blaartrekkend is Young's *Tinctura cantharidum acetico-alcoholica* (cantharid. ℥ iv, alcohol rectific. ℥ iij, acidi acetici concentr. ℥ ix, dig. 3 dies). Smith laat tegen verouderd rheumatismus en paralysis inwrijven:

*N°. 352. ℞. Tinct. cantharid. ℥ j,
Olei camphorat.,
Terebinthin. rectif. āā ℥ β.
S. Omgesch. 2—3 maal daags in te wrijven.

Kopp's *Linimentum diureticum* tegen hydrops abdom. bestaat uit:

*N°. 353. ℞. Tinctur. cantharid.,
Ammon. liquid. āā ℥ β,
Olei juniperi ℥ j β.
M. S. Op den onderbuik in te wrijven.

In Schneider's pommade ter bevordering van den haargroei, in van Mons *Liquor exutorius*, in Millar's *Ung. cantharidum excitans* bij asthma van kinderen, in het *Unguent. epispasticum Anglicum* vormen de Spaansche vliegen het hoofdbestanddeel. Bij chronische kwalen van kinderen is het *Unguentum irritans Hufelandi* zeer nuttig:

N°. 354. ℞. Pulv. cantharid. ʒ β,
Axung. porci ℥ β.
M. f. unguentum.
S. Dagelijks eene erwt grootte in te wrijven.

Het *Unguentum causticum Rustii* bestaat uit:

*N°. 355. ℞. Pulv. cantharid. ℈ ij,
Adep. suill. ℈ iv,
Merc. sublim. corrosiv.,
Tart. emetic. āā ʒ β.
M. f. unguentum.

Men wendt deze zeer werkzame zalf tegen hydrocephalus, manie, epilepsia cerebralis, hydrops pectoris, pericardii enz. ter grootte van ¼ gulden tot die van een daalder aan. Binnen weinige uren vormt zij eene zweer. Het tegen dergelijke gebreken ook nuttig bevondene *Unguentum acre Dürrii* bestaat uit:

*N°. 356. ℞. Ung. cantharid. ʒ iij,
Merc. sublim. corrosiv.,
Butyri antimon. āā gr. xv.
Tart. emetici ʒ β.
M. f. unguentum.

Dronat te Nancy heeft eene blaartrekkende taf en een

blaartrekkend papier uit garoubast, azijnether en cantharides, waarin colophonium opgelost wordt, bereid. Men strijkt deze massa over met gom overtogen taf of op sterk gelijmd papier. (DIERBACH l. c. § 30.)

Het *Taffetas epispasticum Guilberti* bestaat uit een decoct. cort. mezerei, waarbij pulv. cantharid., myrrhe en euphorbium komen.

Een goed voorschrift voor *Pisa pro fonticulis,* voor vreesachtige, het mes schuwende personen, heeft GRAY opgegeven. Het is zamengesteld uit:

N°. 357. ℞. Cerae flavae ʒ vj,
Aerug. aeris,
Rad. hellebor. nigr. āā ʒ ij,
Cantharid. ʒ j,
Pulv. rad. iridis florent. ʒ j β,
Terebinth. venet. q. s.
ut fiat pisa.

Het *Charta derivans Pirwitzii* bestaat uit:

N°. 358. ℞. Cantharid. pulv. ℥ β,
Res. guajaci ℥ iij,
Galbani ʒ vj,
Alcohol. ℥ vj,
diger. l. a, tunc cola addeque:
Colophonii ℥ iij,
Terebinth. laricin. ʒ j.
solve l. a. ut fiat vernix.

Dit in een waterbad verwarmd vernis wordt met een penseel 2—3 maal op fijn schrijfpapier gestreken, waarbij men zorg moet dragen, dat de eerste laag geheel en al droog zij, voor dat men de volgende er op legt.

De *Balsamum antirheumaticum resinosum Liboschützii* wordt bereid uit:

N°. 359. ℞. Spirit. vini rectificatiss. ℥ x,

Picis Burgundic. q. s.
ut fiat len. calor. solutio saturatiss. syrupi consistentia, cui adde:
Mixtur. oleoso-balsamicae,
Terebinthin. venet. āā ʒ vj,
Camphorae ℥ β,
Tinct. cantharid. ʒ ij.
D. S. Op taf 2—3 maal even als N°. 358 te strijken en op het lijdende deel te leggen.

CANTHARIDINUM, z. *Cantharides*.

CAPITA PAPAVERIS, z. *Papaver somniferum*.

CAPSICINUM, z. *Capsicum annuum*.

CAPSICUM ANNUUM Linn. (Cl. v. Ord. 1. Pentandria Monogynia, Ord. nat. *Solaneae*), Jarige peperblaas. De vrucht van deze 2 voet hooge plant (*Fructus capsici annui*, *Piper Hispanicum*, *Piper Indicum*, *Piper Turcicum*, Spaansche, Indische, Turksche Peper is eene scherpe specerij (*Aroma acre*), welke eene scherpe, weeke harst (*Capsicinum*), was, bittere extractiefstof, gom en planten-eiwit bevat. Het poeder van de Spaansche peper is zoo scherp, dat het de huid rood maakt en, doorgeslikt, een gevoel van branding in de maag, buikpijn en diarrhoea veroorzaakt. De zoogenaamde Cayennepeper bestaat uit de tot poeder gebragte zaden en vruchten van *Capsicum baccatum*, tarwemeel en zuurdeeg. Te regt zegt Sachs (l. c. I. 747), dat hij de Spaansche peper, welke slechts tafelschuimers ter opwekking van hunne verzwakte maag gebruiken, tot diaetetisch gebruik afschaffen wil. »Maar in een geneeskundig opzigt," zegt hij, »is zij niet zonder waarde. De scherp brandende, spoedig en zeer sterk prikkelende, in dezelve bevatte stof, maakt dit middel daar zeer bruikbaar, waar men bij gegevene zeer torpide atonie, namelijk plaatselijke, eenen krachtigen prikkel spoedig aanbrengen of waar men bij gezonken terugwerkings-vermogen dit weder opwekken wil; in één woord, waar men eene active, aan ontsteking ten minste naderenden toestand voort-

brengen wil. Zoo heeft men dan ook inderdaad met goed gevolg bij de zoogenaamde angina maligna, zoo wel als bij kwaadaardig roodvonk en in rotkoortsen, bij dysphagia paralytica enz., dit middel aangewend. Wij zelfs hebben in een geval van angina putrida gelegenheid gehad, deszelfs bij uitstek heilzame werking waar te nemen; in korten tijd bragt het eene goede ettering voort, en deed het spoedig volkomene genezing volgen. Eveneens heeft men zich van hetzelve bediend bij zeer torpiden, atonischen toestand der maag, der darmen, bij algemeene verslijming, bij de febris putrida paralytica. Eenmaal gelukte mij de genezing van eene algemeene, uit verwaarloosde intermittens ontstaan zijnde waterzucht, in zeer korten tijd door de verbinding van een decoct. cort. peruvian. met tinctura capsici annui, terwijl vroeger de kina met spiritualia en digitalis purp. te vergeefs waren toegediend. Het behoeft nagenoeg geene vermelding, dat men ook dit middel tegen tusschenpoozende koortsen beproefd en goede uitkomsten daarvan medegedeeld heeft." — Ten tijde der cholera-epidemie (1832) heb ik de tinctuur der Spaansche peper eenige malen beproefd, en wel elk half uur van 20—40 droppels. Het middel scheen wel eenigzins op te wekken, doch was mij in deze ziekte niet voldoende, en ik moest weldra weder tot de ammonia liquida mijne toevlugt nemen (z. op dit woord).

Vorm en gift. Inwendig het poeder p. d. van 2—4 grein, ook in boli, pilulae, infusum (ʒ β — ʒ j op ℥ viij col.), de *Tinctura capsici annui* van 15—30 droppels in suikerwater of haverslijm, het *Extractum capsici annui* 3—4 maal daags van 3—6 grein. Uitwendig gebruikt men de Spaansche peper in gorgeldranken, oogdroppels, tandmiddelen, enz.

Horn geeft bij verlammingen van eenen torpiden aard:

N°. 360. ℞. Tinct. capsici annui,
Tinct. colocynthidis āā ʒ j,
Tinct. arnicae ʒ ij,
Ol. sabinae ʒ β.
M. S. 4 maal daags 10—15 droppels in een slijmig voermiddel.

SUNDELIN geeft in dezelfde ziekten:

N°. 361. ℞. Tinct. capsici annui ʒ ij,
Spirit. camphorat. ʒ vj,
Spir. salis ammoniaci anisat. ʒ j.
M. S. 3 Maal daags 15—60 droppels.

Tegen intermittens prijst v. HILDENBRAND aan:

N°. 362. ℞. Extr. capsici annui,
Extr. absinthii āā ʒ j,
Aq. menthae crispae ℥ vj,
Tinct. rhei aquos. ℥ j.
M. S. Alle 2 uren 2 eetl. vol.

LIND geeft tegen tympanites:

N°. 363. ℞. Extr. opii aquos. gr. ij,
Extr. capsici annui gr. XXIV,
Olei foenicul. aeth. gtt. xvj,
Succi liquiritiae ʒ β.
M. f. pilulae N. XL.
S. 3 Maal daags 3--5 pillen.

FOSBROCKE prijst tegen catarrhale doofheid aan:

N°. 364. ℞. Sulphat. cupri gr. vj,
Tinct. capsici annui ℥ β,
Aq. rosarum ℥ v β.
M. S. Gorgeldrank.

Bij gangraeneuse keelontsteking beveelt STEFFEN als zeer werkzaam aan:

N°. 365. ℞. Piper. cajennens. pulv. ℥ j—℥ ij,
Sal. culinar. pulv. ℥ β,
inf. c. aq. ferv. ℔ j, post refrigerat. cola addeque:

Aceti vini optim ℥ vj.
M. S. Elk half uur 1 eetl. vol in te nemen.

(Z. MOST's *Med. Chirurg. Encykl.* 2te Aufl. Bd. I. S. 131.)

CAPSICUM BACCATUM, z. *Capsicum annuum.*

*†CARBO ANIMALIS, z. *Carbo carnis.*

*†CARBO CARNIS, *Caro vitulina tosta* (minder juist *Carbo animalis* genoemd, vermits hiertoe ook het gebrande elpenbeen behoort. RIECKE), Vleeschkool. In het jaar 1829 raadde WEISSE haar tegen scrophulosis, scirrhus en carcinoma aan, nadat hij sedert 1819 gunstige werking daarvan gezien had. Men heeft haar ook tegen struma, hypertrophie der ovaria, baarmoederpolypen, phthisis trachealis en prosopalgie aanbevolen. (ROTHAMEL, PITSCHAFFT, GUMPERT, HESSELBACH, SIEBENHAAR, MICHAELSEN.) Ook ter opslorping van eene verdeelde staar vond RADIUS haar nuttig, nadat WEISSE toevallig waargenomen had, dat na haar gebruik (tegen prosopalgie) eene gelijktijdig voorhandene graauwe staar volkomen verdween. Zij heeft daarom ook in de nieuwe *Pharmacopoea Hamburg.*, *Saxon.* en *Schlesvig-Holstan.* eene plaats gevonden. Het middel verdient, als het vegetative leven krachtig omstemmende, alle opmerkzaamheid, waarbij men vooral daarop letten moet, dat het praeparaat werkzaam is en juist volgens het voorschrift van WEISSE bereid wordt. Versch kalfsvleesch met de ribben, waarvan al het vet afgescheiden is, wordt in matig kleine stukken gesneden en over kolen zoo lang in een koffijbrander gebrand, dat het in eene zwartbruine kool veranderd, is, waarbij men met het branden ophoudt, zoodra men merkt, dat het om den trommel flikkerende blaauwe vlammetje verdwijnen wil. (Verg. WEISSE, *über Zürückbildung d. Skirrhen* etc. 1829, *Ph. Saxon.* 1837, p. 85. KOPP's *Denkwürd.* I. 349. DIERBACH, l. c. edit. 2. Bd. I. 337. RIECKE l. c. p. 138.) Dit middel herinnert ons aan de, in de nog in gebruik zijnde *Pharm. Virtemb.* van 1798 voorkomende middelen, als: *Talpae combustae*, *Lepus combustus*, *Hirudines combustae*, *Erinaceus combustus*, *Reguli usti* enz., welke met regt in onbruik zijn geraakt. Behalve de onlangs aanbevolene vleesch-

kool was tot nog toe slechts de dierlijke kool uit de zee, de *Spongia marina usta* in de geneeskunde in gebruik, en voornamelijk tegen struma beroemd. SACHS brengt de werkzaamheid der gebrande spons (p. d. 3 maal daags 6, 10—15 grein in poedervorm met suiker) op haar jodiumgehalte terug. (?) Niet aan het zoo geringe gedeelte jodium evenwel, maar meer aan de bestanddeelen der dierlijke kool zelve, meen ik hier de goede werking te moeten toeschrijven (z. ook RIECKE l. c. p. 158).

Volgens ROTHAMEL en G. A. RICHTER brengt de vleeschkool ligt dyspepsie en gastricismus voort, werkt volgens WEISSE ook op den uterus, vereischt daarom bij zwangeren voorzigtigheid, en brengt ook waterige stoelgangen te weeg.

Gift en *Vorm*. Inwendig geeft men de carbo carnis p. D. van ½—3—5—10 grein 2—4 maal daags in poeders, electuaria, pillen; uitwendig in den vorm van zalf.

N°. 366. ℞. Carbon. carnis gr. vj,
Spong. marin. ustae gr. xij,
Pulv. rad. althaeae ʒ β.
M. f. Pulv. div. in vj part. aeq.
S. 's Morgens en 's avonds 1 poeder.

(WEISSE, tegen struma scirrhosa met goed gevolg.)

N°. 367. ℞. Carbon. animal. ℈ j,
Subcarbonat. ferri,
Sacchar. albi āā ℈ ij.
M. f. Pulv. divid. in x part. aeq.
S. 3—4 Maal daags 1 poeder en allengs klimmende.

(CLARUS, tegen hypertrophia ovar. et uteri met goed gevolg.)

Eene aan carcinoma uteri lijdende 38jarige vrouw gebruikt tegenwoordig (Febr. 1841) sedert 3 maanden het volgende poeder:

*N°. 368. ℞. Oculor. cancror.

Herb. conii macul. aa ʒ j β,
Pulv. aromat. ℈ β,
Carb. carnis,
Subcarbonat. ferri aa ʒ iij,
Rad. liquiritiae,
Sacch. albi aa ℥ β.
M. f. pulvis.
S. 3 Maal daags ½—1½ theel. vol.

Zij neemt nog voortdurend dit poeder, hetwelk tot nog toe heeft te weeg gebragt, dat het algemeene lijden verdwenen is, alsmede de periodische bloed- en aanhoudende ettervloeijing, terwijl ook de steenharde zwelling tot de helft in omvang is verminderd.

Radius en Schindler bevelen tegen rachitis, herpes, scrophulosis, ophthalmia scrophulosa aan:

N°. 369. ℞. Carbon. animal.,
Rad. liquirit. (seu sacch. albi) aa ʒ vj.
M. f. pulvis.
S. 2—3 Maal daags ½—1 theel. vol (z. Radius l. c. p. 202).

Dezelfde geneeskundige geeft tegen verzwering van klieren:

N°. 370. ℞. Carbon. carni pulv. ℥ β,
Ung. althaeae vel digitalis ʒ vj.
M. f. unguentum.
S. Om mede te verbinden.

Magendie beveelt bij zwelling en verharding der prostata en der mucosa urethrae:

N°. 371. ℞. Carb. carn. pulv. gr. iij,
Sal. ammon. dep. pulv. ℈ j,
Extr. conii macul. gr. ij,
Extr. liquirit q. s.

ut fiat bolus. Disp. dos tal. xij.
S. 3 Maal daags één in te nemen.

*CARBO LIGNI LEVIORIS, *Carbo ligni tiliae, Carbo vegetabilis*, Plantaardige kool, Lindenhoutskool. De werking der kool als inwendig geneesmiddel is nog niet naauwkeurig onderzocht. Dat zij antiseptisch werkt, de lucht en het bedorvene water, alsmede bedorven vleesch verbetert en onaangenaam riekende gassoorten absorbeert, eene op scheikundige wetten berustende eigenschap, hieraan wordt niet getwijfeld; want zij werkt, zoo als NEUMANN (t. a. p. s. 201) te regt aanmerkt, op dood vleesch even zoo, als op levende etterende of gangraeneuse oppervlakten. Het is eene bewezene zaak, dat zij de neiging der vochten tot ontbinding tegengaat, en, even als limaturi cupri (z. *Cuprum*), de ettering en andere profuse se- en excretiones verbetert en vermindert. Daarom is zij bij sordes primarum viarum, bij bedorvene, zure ructus, in febris putrida, in diarrhoea en dysenteria putrida, in dephthisis purulenta enz. aangeprezen. — Uitwendig werkt zij eveneens bederfwerend, verstoort of juister absorbeert (niet alleen wegens hare scheikundige zamenstelling, maar ook en wel het meest wegens hare zwarte kleur. Z. FR. STARK in *Philos. Transactions* 1833. VOGEL, *über d. Einfluss. d. Farben* enz. Rostock 1833) den slechten reuk, welke, zich ontwikkelende, de lucht verontreinigt, en vermindert en verbetert, als strooipoeder aangewend, de ettering. Zij is daarom bijzonder dienstig bij ichoreuse, stinkende etterafscheiding, bij gangraeneuse, vochtige, chronische exanthemata, caries dentium (van daar, dat zij een bestanddeel van nagenoeg alle tandpoeders uitmaakt), stinkend voetzweet, ter verbetering der lucht, verstoring van contagia enz.

Gift en vorm. Men geeft 3—6 maal daags, 5, 10—15 grein in poeders, electuaria, morsuli, trochisci, pillen. Uitwendig dient zij in mondspoelingen, strooipoeders, tand-opiaten, cataplasmata, linimenta, zalven.

N°. 372. ℞. Carbon. praep. ʒ vj,
Ligni quassiae,
Subcarb. magnesiae āā ℥ j.
M. fiat pulvis.
S. 2—3 Maal daags 1 theel. vol.
(Heim, tegen pyrosis.)

Tegen phthisis florida prijst Woide aan:

N°. 373. ℞. Carbon. ligni praep. ℈ β,
Herb. digital. gr. j.
M. f. pulv. dispens. dos. tal. xij.
S. 3 Maal daags 1 poeder, allengs tot ℈ iv carbo klimmende.

De *Pharm. Castr. Ruthen.* deelt tegen walgelijk riekende diarrhoea van soldaten het volgende voorschrift mede:

N°. 374. ℞. Carbon. ligni ℈ j,
Acidi citrici conc. gr. v.
M. f. pulv. tenerrimus, disp. dos. tal. xij.
S. 3 Maal daags 1 poeder.

Schubarth geeft tegen onaangename ructus en maagzuur:

N°. 375. ℞. Pulv. carbon. tiliae ℥ j,
Syr. cortic. aurant. ℥ iij.
M. f. electuarium.
S. Alle 2 uren 1—2 theel. vol.

Aan een zoodanigen electuarium-vorm is, vermits het poeder zich moeijelijk met water aanmengen laat, de voorkeur te geven, wanneer ten minste de kool door de verbinding met syroop niet aan absorberende kracht verliest, hetgeen nog nader te onderzoeken is.

Kopp prijst tegen diarrhoeën, in het acme van typhus abdominalis alle 2 uren 1 poeder aan, uit kool en melksuiker āā

gr. IV bestaande, hetwelk een zacht, hier veel minder schadelijk middel daarstelt, dan het opium of LESSER's groote doses calomel.

In het stadium colliquativum van longtering geeft SCHÖNLEIN:

N°. 376. ℞. Semin. cacao tost. ℥ iij,
in mortario ferr. calido in massam redige subtiliss., adde:
Sacchari albi pulv. ℥ j β,
Carbonis praep. ℥ β,
Bals. peruviani ℈ β.
M. f. morsuli pond. ʒ ij.
D. S. Eenige malen daags één in te nemen.

CHEVALLIER's *Trochisci* tegen onaangenaam riekenden adem bestaan uit:

*N°. 377. ℞. Pastae cacao ℥ iij,
Carbon. vegetabilis ℥ j,
Vanillae ʒ j,
Muc. gummi tragacanth. q. s.
ut fiant trochisci pond. gr. xviij.
S. Dagelijks 6—8 stuks in te nemen.

Men kan ook, in plaats van ʒ j vanille, slechts ʒ β nemen, en daarvoor ʒ β chloorkalk bijvoegen.

Bij phthisis pituitosa pulmonum, met expectoratie van bedorvene, stinkende, etterige sputa, met eenen leuco-phlegmatischen habitus en torpor, geeft GARNET:

N°. 378. ℞. Sulphuretum potassae ʒ j,
Carbon. vegetabilis,
Extr. cardui benedicti āā ʒ ij.
M. f. pilulae gr. ij.
D. S. 4 Maal daags 15—20 pillen.

Een goed tandpoeder heeft SCHUBARTH zamengesteld uit:

N°. 379. ℞. Pulv. carbon. tiliae,
Pulv. ligni santali rubr.,
Pulv. cortic. aurantior.
Pulv. cortic. peruvian.
Tartari depurati āā ʒ j,
Olei bergamottae gtt. xx.
M. f. pulv. subtiliss.
S. Tandpoeder.

De *Pharm. Silesiens.* geeft het volgende voorschrift:

*N°. 380. ℞. Carbon. praep. ℥ j,
Cortic. peruv. fusci ℥ β,
Myrrhae ʒ ij.
M. f. pulv. subtiliss.
S. Tandpoeder.

L. W. Sachs (l. c. I. 761) beveelt zeer bijzonder het volgende tandopiaat aan, hetwelk hij door eigene ondervinding goed bevonden heeft:

*N°. 381. ℞. Pulv. cort. peruv. fusc.,
Pulv. rad. irid. florent.,
Pulv. carbon. lignor. subtiliss. āā ℈ j,
Tinct. myrrhae spirituos. ʒ β,
Mell. despumati q. s.
ut fiat electuarium.

Om het voortgaan van caries dentium te beletten, kan ik het volgende electuarium aanbevelen:

*N°. 382. ℞. Pulv. lapid. haemat.,
Pulv. myrrhae āā ʒ β,
Pulv. cort. peruv. ʒ ij,
Pulv. carb. ligni ʒ j,
Mell. despumati ℥ iij,
Olei caryophyllorum gtt. vj.
M. f. electuarium.

Rust heeft de groote verdienste van opmerkzaam te hebben gemaakt op het groote nut der houtskool bij stinkende voetzweren en zoodanige vochtige tinea capitis, welke dikwijls eenen waarlijk zwerenden vorm aanneemt. Hij geeft hier ad ulcera pedum sordida sananda:

*N°. 383. ℞. Unguent. styrac.,
Carbon. tiliae alcohol. aa ℥ j,
Camphorae,
Myrrhae aa ʒ j—ʒ ij,
Olei terebinth. q. s.
ut fiat unguentum.

Bij stinkend, vochtig hoofdzeer heb ik de crustae eerst met zeepwater laten verwijderen, vervolgens 3 dagen lang zuiver koolpoeder laten opstrooijen, en daarna alles weder met zeepwater laten reinigen, waarna, weken lang voortgezet, de genezing dikwijls zonder inwendige kuur volgde.

Dat Sobernheim (l. c. p. 330) plantaardige en dierlijke kool onder ééne rubriek afhandelt, is niet goed te keuren, vermits beide in hare werking zeer verschillen, hetgeen ook Sundelin (l. c. 3 edit. 1833 Th. I. p. 502 en II. p. 290) bewogen heeft om carbo carnis onder de oplossende, carbo purus daarentegen onder de versterkende (?) middelen te rangschikken. Dat men de laatste zonder nadeel van ʒ β—ʒ ij, ja nog in grootere doses gebruiken kan, terwijl daarentegen de eerste dikwijls reeds in doses van 3—10 grein misselijkheid, dyspepsie, diarrhoea, brandig riekende excrementen, furunculi, wier etter overeenkomstig riekt (Riecke l. c. 160) te weeg brengt, moet ons reeds overtuigen, dat het twee in hunne werking geheel en al verschillende geneesmiddelen zijn.

*CARBO LIGNI TILIAE, z. *Carbo ligni levioris.*

CARBO MINERALIS, z. *Carburetum ferri.*

CARBO SPONGIAE, z. *Spongia usta.*

*CARBO VEGETABILIS, z. *Carbo ligni levioris.*

*CARBONAS AMMONIAE, z. *Subcarbonas ammoniae.*

*CARBONAS AMMONIAE LIQUIDUM, z. t. z. p.

CARBONAS AMMONIAE PYRO-ANIMALE, z. *Subcarbonas ammoniae pyro-animale.*

CARBONAS AMMONIAE PYRO-ANIMALE LIQUIDUM, z. t. z. p.

CARBONAS CALCIS, z. *Subcarbonas calcis.*

*CARBONAS FERRI PRAECIPITATUS, z. *Subcarbonas ferri.*

*CARBONAS MAGNESIAE, z. *Subcarbonas magnesiae.*

CARBONAS PLUMBICUS, z. *Subcarbonas plumbi.*

*CARBONAS POTASSAE, z. *Subcarbonas potassae* en *Carbonas potassae completum.*

*CARBONAS POTASSAE ALCALINUM, z. *Subcarbonas potassae.*

*CARBONAS POTASSAE COMPLETUM, *Carbonas potassae, Potassa aërata, Kali carbonicum acidulum, Kali bicarbonicum, Bicarbonas Kalicus cum aqua*, Zure koolzure Potasch. Dit praeparaat werd het eerst in 1685 door Bohn daargesteld, is zachter en minder loogachtig dan subcarbonas potassae, komt reeds digter bij de middenzouten, en werkt daardoor zacht purgerend en diuretisch, voornamelijk evenwel antispasmodisch, bij krampachtige aandoeningen van het zenuwknoopstelsel, als cardialgie, soda acida et rancida, vomitus et colica hypochondriacorum, icterus spasticus; nephritis spastica, strangurie; verder tegen piszure steenvorming (hier, volgens Blane, met opium), maculae corneae (Himly, Frank, Burdach, z. *Voorschrift* N°. 387), waterzucht (Huss), tegen prurigo genitalium (z. *Voorschrift* N°. 388).

Gift en Vorm. Inwendig p. d. ℈ β—℈ j in poedervorm (want het wordt niet vochtig in de lucht) 3—4 maal daags. Het meest wordt het met zuren als *Pulvis aërophorus* toegediend, waartoe op ℈j 15 grein wijnsteen- of citroenzuur ter saturatie noodig zijn (z. *Acidum carbonicum*). Ook in oplossing (ʒ j — ʒ ij op ℥ vj — ℥ viij) en ter bereiding van kunstmatig mineraalwater wordt dit middel gebezigd.

N°. 384. ℞. Carbonat. potass. compl. gr. xv,
Flaved. cortic. aurantior. gr. v.

M. f. pulv. disp. dos. tal. xij.
S. 3 Maal daags 1 poeder met suikerwater.
(G. A. RICHTER, tegen dyspepsie, pyrosis.)

DULK en SOBERNHEIM (l. c. p. 362) zijn van meening, dat men tegen spastisch braken, bruispoeder toedienende, om het verlies van koolzuur tijdens het aanmengen te verhoeden, de carbonas potassae compl. (gr. xv met gr. vj eleosacch. citri) afzonderlijk in charta cerata alba en acid. tartar., sacch. albi āā gr. vij in charta cerata coerulea geven moet, waarvan dan eerst een poeder uit het witte en terstond daarna een poeder uit het blaauwe omslag ingenomen wordt. Deze omslagtigheid is geheel en al overbodig, wanneer men het pulvis aërophorus droog in den mond neemt, en water nadrinkt. Voor het onbeduidende verlies van koolzuur kan men bij de bereiding van het bruispoeder ½ theel. meer innemen.

*N°. 385. ℞. Carbonat. potass. complet.,
Eleosacchar. citri āā ʒ ij,
Aq. flor. aurantior. ℥ IV.
M. S. Omgesch. alle ½—2 uren 1 eetl. vol, en daarop 3—4 theel. vol met eene kleine hoeveelheid water en suiker vermengd citroensap na te drinken.
(PHOEBUS, tegen braking.)

De *Pastilli digestivi d'Arceti* bestaan uit:

N°. 386. ℞. Carbonat. potassae complet. ℥ β,
Sacchari pulverisati,
Mucilag. gummi arabici (c. aq. rosar. par.) āā ℥ viij.
M. f. pastilli pondr. gr. xviij.
S. Van tijd tot tijd één in te nemen.

N°. 387. ℞. Carbon. potass. compl. gr. iij,
solve in:
Aq. destillat. ℥ j.
S. Om in het oog te droppelen.

N°. 388. ℞. Carbon. potass. compl. ʒ j,
Sulphureti potassae ʒ ij,
Aq. destillat. ℔ j.
S. Om mede te wasschen.
(Blasius, tegen prurigo.)

*CARBONAS SODAE, z. *Subcarbonas sodae* en *Carbonas sodae completum.*

*CARBONAS SODAE ALCALINUM, z. *Subcarbonas sodae.*

*CARBONAS SODAE COMPLETUM, *Carbonas sodae, Soda aërata, Natrum carbonicum acidulum, Natrum carbonicum perfecte saturatum, Natrum bicarbonicum, Bicarbonas natricus cum aqua,* Zure koolzure soda, Verzadigde koolzure soda. Dit, door Val. Rose ontdekte praeparaat bevat meer koolzuur dan de subcarbonas sodae, werkt meer bedarend op de zenuwen van maag en darmkanaal, is een heerlijk antispasmodicum, lithontripticum en antemeticum. Men prijst het te regt aan tegen braking, lienterie, cholera, anomale jicht, galsteenen, scrophulosis, lithiasis urica, tegen verouderde verhardingen in lever, milt, ovaria, prostata, pancreas, de vrouwelijke borsten, de uterus (z. Fischer in Casper's *Wochenschrift* 1833, N°. 31—33), eindelijk tegen een brandend gevoel in de pisbuis bij de urinlozing (hier met extr. hyoscyami).

Praeparaten, *Gift* en *Vorm.* Inwendig van 5—20 grein (tegen struma en steenziekte in grootere doses, tot ʒ ij daags) in poeder, voornamelijk als pulvis aërophorus e carbonate sodae compl. Ph. Boruss. novae, hetgeen, zoo als Sobernheim (l. c. p. 361) te regt aanmerkt, meer soda bevat dan door het zuur kan verzadigd worden, en in zooverre niet geheel en al doelmatig is (z. ook pag. 87), of ook in oplossing (ʒ ij op ℥ vj water). Zoo men door saturatie het koolzuur niet wil ontwikkelen, vermijde men alle zuren, zure zouten, zoodanige plantensappen, en de meeste aard- en metaalzouten.

Beter als het bruispoeder der Pharm. Boruss. wordt door zwakke spijsverteringswerktuigen het voorschrift van Phoebus verdragen. Het is het volgende:

*N°. 389. ℞. Carbonat. sodae compl. gr. xv,
Eleosacchari citri ℈ β.
M. f. pulv. disp. dos. tal. IV.
S. Elk uur 1 poeder met ½ eetl. vol citroenzuur tijdens het opbruisen in te nemen.

*N°. 390. ℞. Carbonat. sodae compl.,
Sapon. medicat. pulv.,
Rad. zingiberis pulv. aa ʒ ij.
M. f. c. aq. destill. q. s. pil. gr. ij, consp. cinnam.
S. 3 Maal daags 10—15 pillen.
(NEUMANN, tegen pyrosis.)

Een verfrisschende, verkoelende en maagversterkende drank voor den zomer levert THOMSON's Gemberbierpoeder op. Het bestaat uit: *a*) ℞. Carbonat. sodae compl. ʒ β, Rad. zingiberis ʒ j, Sacchari ℥ IV β. M. f. pulv. divide in xij part. aequal. D. ad chartam coeruleam. *b*) ℞. Acid. tartarici pulv. ℥ vj β. Divid. in xij part. aeq. D. ad. chart. alb. Men lost een poeder in wit papier in een bierglas water op, schudt er een uit het blaauwe papier bij, en drinkt het onder het opbruisen uit.

Een kunstmatig koolzuurhoudend mineraalwater wordt bereid uit:

N°. 391. ℞. Carbonat. sodae compl. ʒ iij,
solve in:
Aq. fontanae ℔ iij,
in lagina affunde:
Acid. tartarici in aq. font. s. q. soluti ʒ j β,
Lagenam statim rite obtura et loco frigid. serva.

De tegen dyspepsie, pyrosis enz. beroemde pastilli van ARCET en VICHY bestaan uit:

*N°. 392. ℞. Carbonat. sodae compl. pulv. ℥ j,
Sacchari albi pulv. ℥ ij,
Olei menthae pip. gtt. vj,

Mucilag. gummi tragacanth. s. q.
ut fiant trochisci N. xcvj, consp. cinnam.
D. S. Elk ¼ uur één.

*†CARBONIUM JODATUM, z. *Joduretum carbonii.*

CARBONIUM SULPHURATUM, z. *Sulphuretum carbonii.*

CARBURETUM FERRI, *Ferrum carbonatum*, *Carbo mineralis*, *Graphites*, *Plumbago*, *Plumbum nigrum*, *Cerussa nigra*, Graphit, Potlood, Delfstoffelijke kool. De gezuiverde graphit (*Graphites depuratus*) is in- en uitwendig het eerst door Weinhold (beroemd door zijnen voorgestelden maatregel tegen overbevolking) tegen herpes, wanneer deze zeer verouderd en met jicht, syphilis, psora (in de laatste gevallen met sarsaparille, spiesglans, zwavel, kwik, aconitum, guajacum) verbonden is, aanbevolen. Ook Heim, Horn, Eisenmann, L. W. Sachs, Brera en anderen hebben van dit middel tegen herpes, lichen leprosa, crusta lactea, tinea enz. goed gevolg gezien; doch het ontbreekt nog aan zuivere waarnemingen, vermits bij het graphit ook nog andere werkzame middelen gebruikt werden.

Gift en *Vorm.* Inwendig van ℈ β—℈ j, 2—4 maal daags in pillen, morsuli, electuarium.

N°. 393. ℞. Graphitis depurati ℥ β,
Mellis despumati ℥ ij.
M. f. electuarium.
S. 's Morgens en 's avonds 1 theel. vol.

(Weinhold, tegen herpes simplex; uitwendig wordt de pleister of de zalf, onder voorschrift N°. 398 en 397 vermeld, gebezigd. Zoo de herpes evenwel met jicht of syphilis gecompliceerd is, prijst Weinhold voorschrift N°. 394 aan.)

N°. 394. ℞. Graphit. depurat.,
Sulphur. depurat.,
Antimonii crudi āā ℥ β,
Aethiop. mercurii per se ℈ j,

Extr. pulsatill. nigricant.,
Extr. dulcamarae,
Pulv. herb. viol. tricol. aa ʒ ij,
Camphor. tritae ʒ j,
Syr. fumariae s. q.
ut fiat electuarium spissius.
S. Theelepelswijze binnen 8 dagen met thee van species lignorum te gebruiken.

EISENMANN prijst in gelijke gevallen aan:

N°. 395. ℞. Graphit. depur. ʒ β,
Antimon. crudi gr. xv,
Sacchar. albi ℈ j.
M. f. pulvis, disp. dos. tal. xij.
S. 's Morgens en 's avonds 1 poeder.

Terwijl de zieke dit poeder weken lang voortgezet gebruikt, laat hij gedurende 28 dagen van de volgende thee dagelijks 1 gedeelte drinken:

N°. 396. ℞. Rad. sarsaparill. ℥ β,
Rad. bardanae,
Rad. liquiritiae,
Ligni guajaci aa ℥ j,
Sem. anisi ʒ j.
C. M. Dent. dos. tal. xij.
S. Één gedeelte met 6 ℔ water, tot op 4 ℔ ingekookt, warm van 's morgens 7—11 uren te gebruiken, terwijl men in het bed ligt of zich in een badstoof van 18° R. bevindt. Ten half twaalf ure verwisselt men van linnengoed, en 's middags geniet men ligte vleeschspijzen en een glas ouden wijn.

N°. 397. ℞. Graphit. puri ʒ ij,
Axung. porci ʒ vj.

M. f. unguentum.
S. 2—3 Maal daags 1 theel. vol in te wrijven.

N°. 398. ℞. Graphit. depur. pulv. ʒ ij,
Empl. saponati ℥ j.
M. f. emplastrum.
S. Om mede te verbinden.

Meijer voegt bij de graphitzalf nog ʒ β flor. zinci.

Brera prijst tegen kwaadaardige herpes aan:

N°. 399. ℞. Graphitis,
Flor. sulphuris ʒ ij,
Axungiae porci s. q.
ut fiat unguentum.
D. S. Om in te wrijven.

CARBURETUM SULPHURIS, z. *Sulphuretum carbonii.*

CARDAMOMUM MINUS, z. *Alpinia cardamomum.*

*CARDUUS BENEDICTUS, z. *Centaurea benedicta.*

†CARDUUS MARIAE, werd vroeger even als carduus benedictus gebruikt, doch is minder werkzaam.

†*CARDUUS TOMENTOSUS, z. *Onopordum Acanthium.*

*CAREX ARENARIA, Linn. (Class. XXI. Ord. 3. Monoecia Triandria, Ord. nat. *Cyperaceae*), Zandige cyperbies, Helmdraad. Men wendt den wortel, welke een zacht resolverend en versterkend, een diaphoretisch en diuretisch middel is, (van daar ook zijne bloedzuiverende kracht) aan tegen verstoppingen in den onderbuik, jicht, steenziekte, hydrops, chronische huiduitslagen, geheel bijzonder evenwel als bijmiddel in de syphilis secundaria, vooral de exanthematica. Het is daarom ook een bestanddeel van de *Roob antisyphiliticum de Laffecteur.* Deze bestaat uit:

N°. 400. ℞. Rad. graminis ℔ jβ,
Rad. caricis arenar. ℔ j,
macera, tum coque c. aquae fontan. s. q. ad consistentiam roob; cui adde:

Sem. foeniculi,
Fol. sennae āā ℥ ij,
Fol. rosar. rubr. ℥ j,
Mell. despumat.,
Sacchar. albi āā ℔ j.
M. blando calore et cola.

Hoewel de radix sarsaparillae tegen secundaire syphilis krachtdadiger dan de carex arenaria werkt, heeft evenwel eigene ondervinding mij geleerd, dat het laatste middel, zoo het in tweemaal sterkere dosis dan die van sarsaparille, b. v. dagelijks in een decoct ʒ vj—℥ j toegediend, het eerste geheel en al vervangen kan, en voor zieken, welke de dure sarsaparille niet betalen kunnen, eene groote weldaad is.

Bij secundaire en tertiaire syphilis, waar de verschillende vormen van huiduitslag voorkomen, of wanneer na toevallige contusie en wonden, even als op de plaats van genezene papulae, eene vuile graauwbruine huidkleur gedurende eenen langen tijd nablijft, alsmede bij corona veneris, kan ik het volgende middel, nevens goed voedsel, als zeer werkzaam aanbevelen:

*N°. 401. ℞. Aethiop. antimonial. gr. v—viij,
Resinae guajaci nativ.,
Lapid. cancrorum,
Sacchari albi āā gr. viij—xij.
M. f. pulvis, disp. dos. tal. xij.
S. 2—3 maal daags 1 poeder.

Daarbij:

*N°. 402. ℞. Rad. caricis arenariae ℥ iij,
Ligni guajaci,
Ligni sassafras,
Rad. bardanae,
Baccar. juniperi,
Stipitum dulcamarae āā ℥ j.

M. C. C. S. species voor thee in 8 dagen te gebruiken.

Een achtste gedeelte van deze species wordt des avonds met 6 ℔ koud water in een aarden vaatwerk overgoten, en blijft daarin macereren tot den volgenden morgen. Het geheel wordt alsdan tot op de helft ingekookt. Alles wordt kokend heet doorgezegen, nadat gedurende ¼ uur fol. sennae en sem. foeniculi āā ʒ j er in geïnfundeerd zijn. De zieke neemt er ad libitum 3—4 kopjes vol warm in het bed van, waarop het zweet behoorlijk wordt afgewacht. Het overige drinkt hij gedurende den dag koud.

CARICAE, z. *Ficus carica.*

*†CARO VITULINA TOSTA, z. *Carbo carnis.*

CARRAGHEEN, z. *Fucus crispus.*

CARUM CARUI, Linn. (Class. V. Ord. 2. Pentandria Digynia. Ord. nat. *Umbelliferae*), Gemeene karwei, Hofkomijn. In de geneeskunde is in gebruik het ook diaetetisch veelvuldig gebruikt wordende zaad (*Semen carui*), hetwelk, even als het *Aqua carui destill.* en de *Oleum carui aethereum*, zeer krachtig de winden verdrijft, en daarom tegen maagzwakte en colica flatulenta zeer dienstig is. Men geeft het *Semen carui* p. D. inwendig van ℈ β—ʒ β in aftreksel of poeder, het *Aqua carui* tot 1 eetl. vol, de *Oleum carui* van 2—4 droppels, zuiver of in alcohol of ether opgelost, eenige malen daags (de *Pharm. Belg.* geeft ook eenen *Spiritus carui* (1 deel op 16 deelen spir vini grad. 10) waarvan p. D. 10, 20—60 droppels worden toegediend). Een nog warm, versch gebakken komijnbrood in het midden doorgesneden, en bij rheumatische oorpijn op het lijdende oor gelegd, heeft men zeer sterk aangeprezen. C. J. Meyer prijst als maagversterkend, windendrijvend middel:

N°. 403. ℞. Extr. gentianae ʒ β,
Aquae carui ℥ iv,
Spiritus carui ʒ ij,
Syr. cort. aurant. ℥ β.
S. Alle 3 uren 2 eetl. vol.

Het *Pulvis infantum Rosensteini* bestaat uit:

*N°. 404. ℞. Croci gr. xv,
Rad. irid. florent. ʒ j,
Sem. carui ʒ jβ,
Subcarb. magnes. ʒ ij.
M. f. pulvis.
S. 5—6 maal daags een halven theelepel vol (ongeveer 5—8 grein) met venkelthee.

Zeer werkzaam is het *pulvis laxans et carminativum Mostii* voor hypochondristen, welke aan aanhoudende obstructio alvi en flatulentie, en dien ten gevolge aan angst, gevoel van stikking in de borst enz. lijden:

*N°. 405. ℞. Folior. sennae,
Semin. carui,
Semin. foeniculi,
Rad. zingiberis,
Rad. calami aromat.,
Rad. rhei āā ʒ ij,
Sacchar albi ℥ j.
M. fiat pulvis.
S. Alle 1—2 uren 1 theel. vol, tot dat er stoelgang volgt.

Sobernheim (l. c. p. 182) prijst bij kwellende flatulentie van zoodanige zieken en kleine kinderen aan: ol. carui ℈ j in ʒ j spirit. nitri dulcis opgelost, met bijvoeging van ʒ β spirit. sal. ammoniaci anisat., waarvan 3—4 maal daags 10—15 droppels op suiker gebruikt worden.

Hencke prijst bij diarrhoea en flatulentie, alsmede bij zwakke spijsvertering van kinderen aan:

N°. 406. ℞. Olei olivar. ℥ j,
Olei menth. piperit. aeth.,
Olei carui aeth. āā ℈ j,

Tinct. opii crocat. ℥ β.
M. S. Verwarmd op den onderbuik in te wrijven.

Een zeer goed carminativum bij hysterischen zijn de volgende species:

N°. 407. ℞. Sem. carui,
Sem. foeniculi āā ℥ iij,
Herb. melissae,
Herb. menth. pip.,
Flor. chamomill. āā ℥ j.
M. C. C. S. In 4 gedeelten als thee te gebruiken.

*CARYOPHYLLATAE RADIX, z. *Geum urbanum*.
*CARYOPHYLLI AROMATICI, z. *Eugenia caryophyllata*.
*CASCARILLAE CORTEX, z. *Croton eluteria*.
†CASSIABAST, z. *Cassia lignea*.
CASSIA CINNAMOMEA, z. *Laurus cassia*.

CASSIA FISTULA, Linn. (Class. x. Decandria, Ord. natur. *Leguminosae*) Pijpkassie. De donkerbruine, nagenoeg zwarte, harde, gladde, rolronde, somtijds eenigermate gekromde peulvruchten van dezen boom worden in de geneeskunde aangewend. Zij bezitten eene lengte van 6—18 duimen en eene middellijn van 1 duim, en zijn inwendig door harde, dwarse, gele middelschotten in een groot aantal hokjes verdeeld, welke, behalve het zaad, ook een zoet, week en zwart merg bevatten. Het is voornamelijk dit merg (*Pulpa cassiae*), waarvan men zich in de geneeskunde bedient, dat eenen zoetachtigen, slijmigen, verfrisschenden smaak, en zachtpurgerende en verkoelende eigenschappen bezit, waarom het ook, als in dat opzigt met de tamarinde overeenkomende, in dezelfde gevallen kan gebruikt worden (z. *Tamarindus Indica*).

Dosis en Vorm. Men geeft inwendig 1—2 oncen daags in mixtuur of electuarium; en om buikpijnen en winderigheid, die het veroorzaakt, te voorkomen, verbindt men het met een of ander specerijachtig middel of middenzout. Voorts maakt de

pulpa cassiae ook een bestanddeel van het *Electuarium lenitivum s. sennae cum pulpis* uit (z. *Cassia senna*).

†CASSIA LIGNEA, *Xylocassia*, Cassiabast. Slechts in de *Pharm. Austr.* is deze veel slechtere en onaangenamere bast dan cassia cinnamomea opgenomen. Hij wordt hier verkeerdelijk *Cinnamomum occidentale* genoemd (z. Phoebus l. c. II. p. 115).

*CASSIA SENNA Linn. et Jacquin., *Cassia lanceolata Forsköl.* et *Nectoux*, *Cassia obtusata Heine* (Cl. X. Ord. 1. Decandria Monogynia, Ord. natur. *Leguminosae, Trib. Cassiae*), Sennekassia, Senne. Onder de 6 verschillende, in den handel voorkomende soorten van Sennebladen (Arghel senna, Tripolitaansche, Aleppische, Indische, Amerikaansche of Marylandsche en Alexandrijnsche senne) is de beste soort de weinig stengels en bladsteelen bevattende Alexandrijnsche. Zij wordt somtijds met de bladen van colutea arborescens (deze zijn omgekeerd hartvormig, hunne uiteinden zijn uitgerand en met een doorn voorzien) of met de folia coriariae myrtifoliae, waardoor doodelijke vergiftiging ontstaan kan, vervalscht. De echte Alexandrijnsche sennebladen zijn langwerpig ovaal, ½ duim breed, en nimmer meer dan 1 duim lang, eindigen van voren in een scherp uiteinde, zijn in het midden geribt, vast, zacht op het aanvoelen, geelachtig groen van kleur, van eenen eigenaardigen onaangenamen reuk, en walgelijk bitteren, eenigzins scherpen smaak. De bladen der coriaria myrtifolia daarentegen zijn langwerpig eirond, en in het midden veel breeder dan die der senna. Het werkzame bestanddeel der senne is eene drastische purgeerstof: *Cathartinum*, eene donkerroodachtig gele, niet kristalliseerbare stof. Doch de senne is iets meer dan een eenvoudig purgans, waarvoor jonge artsen haar misschien houden, vermits zij de werking der senne niet kennen. Wegens de in haar bevatte aetherische olie werkt zij ook prikkelend op de vaten en zenuwen van den onderbuik, zet de werkzaamheid der slijmvliezen en klieren aan, en verwijdert ophoopingen van taaije slijm, zonder de slijmvliezen te overprikkelen en maag en darmkanaal te verzwakken, zoo als de purgerende zouten. Zij is mij daarom een onschatbaar middel, welks

gansche waarde ik vóór 25 jaren eerst door mijnen voortreffelijken raadgever en leidsman, bij mijne intrede in het practische leven, door den overledenen Stieglitz in Hanover in haren geheelen omvang leerde kennen. Bij voorkeur wendde ik haar als exciterend en deriverend middel aan, vooral bij congestie naar het hoofd; ook is zij een krachtig antispasmodicum en antihystericum, waarmede ik (in verbinding met herb. melissae, angelica, valeriana, fol. aurantiorum enz., z. onder *Voorschrift* N°. 411) hysterie, ligte epilepsie en chorea (z. op deze woorden in Most's *Med. Chir. Encykl.* Bd. I) genezen heb. Onder alle purgantia is zij het zekerste middel, hetwelk spoedig en krachtig werkt, geene buikpijn veroorzaakt (de folia sennae moeten steeds slechts geinfundeerd, niet gekookt worden), en voornamelijk als *Infusum sennae compositum s. Aqua laxativa Viennensis* (fol. sennae ʒ β infund. aq. fervid. ℥ iv, adde: tartrat. potass. et sodae ℥ β, mannae ʒ vj, eleosacchari citri ʒ j) of als *Electuarium lenitivum*, *Electuarium e senna* (pulv. fol. sennae ℥ iv β, steranijs ℥ β, tamarindenmoes en vijgen āā ℥ viij, met 4 ℔ water tot op de helft ingekookt, (beter geinfundeerd, vermits anders buikpijn volgt) waarbij 1½ ℔ suiker gevoegd worden) bij gevoelige personen, kinderen en zwakke vrouwen zeer dienstig is. Tegenaangewezen is de senne bij diathesis inflammatoria, plethora abdominalis, pijnlijke haemorrhoides, in het tijdperk der zwangerschap en der menstruatie.

Het *Electuarium sennae cum pulpis Ph. Belgicae* bestaat uit:

N°. 408. ℞. Fol. sennae ℥ viij,
Sem. coriand. sativ. ℥ iv,
Rad. liquirit. ℥ iij,
Fruct. caricar. ℔ j,
Pulpae tamarind.,
Pulpae cassiae,
Pulpae prunorum āā ℔ β,
Sacchari albi ℔ ij β.

Sennam cum sem. coriandri tere et per cribrum separa pulveris mixti ℥ x. Residuum cum caricis et rad. liquirit in

aq. ℔ IV decoque ad dimidium, dein exprime et cola. Liquorem colatum per evaporationem absume ad ℔ j β. Postea adde saccharum, ut fiat syrupus. Hunc syrupum adde gradatim pulpis et postremo immisce pulverem.

Gift en *Vorm*. Men geeft de senne als laxans ʒ β—ʒ j β, als excitans, antispasmodicum p. D. van 5—10 grein, het best in den vorm van infusio; pillen, boli, electuaria, alsmede het poeder, zijn minder geschikt, vermits zij buikpijn veroorzaken; het *Infus. laxativ. Viennens.* dient men aan kinderen, als laxans van ℥ β—℥ j in ℥ ij aq. foeniculi of aq. chamomillae toe, aan volwassenen van ℥ ij—℥ iij in een soortgelijk voermiddel, ook wel met bijvoeging van ℥ β phosphas sodae en ℥ j syr. mannae (z. *Voorschrift* N°. 409), hetwelk een zeer aangenaam laxans daarstelt. De *Tinctura sennae* (fol. sennae ℥ iij, sem. carui, sem. cardam. āā ʒ j, rozijnen ℔ IV met 3 ℔ spiritus getrokken) prikkelt eenigzins meer, werkt ook diuretisch, is daarom bij hydrops torpidus en bij torpide hypochondristen met traagheid van het darmkanaal en habituele obstructie aangewezen. De gift is als excitans ʒ β—ʒ β, als laxans ʒ ij—ʒ iij in mixturen. In laatstgenoemde gevallen heb ik dezelve dikwijls in verbinding met aloë en rheum gegeven (z. *Voorschrift* N°. 410). De *Pharm. Belg.* geeft ook eenen *Syrupus sennae* op, uit 8 oncen sennebladen, 3 ℔ suiker en 4 ℔ water bestaande. Bovendien vormt de senne nog een niet ongewigtig bestanddeel van het *Decoctum Zittmanni* (z. op dit woord), hetwelk dikwijls door bijvoeging van eene grootere hoeveelheid senne werkzamer geworden is; voorts van het tegen taaije slijm der longen bij chronischen catarrhus pulmonalis zoo werkzame *Pulvis liquiritiae compositus s. Pulvis pectoralis* (uit pulv. liquirit. fol. sennae āā ℥ ij, sem. foeniculi. sulphur. depur. āā ℥ j, sacchari albi ℥ vj), hetwelk ook bij aanbeijenlijders en hypochondristen, 1 theel. vol 1—2 maal daags, goede diensten doet.

*N°. 409. ℞. Infus. laxat. Vienn.,
Aquae foeniculi,

Aq. chamomillae āā ℥ ij,
Phosphat. sodae ℥ β,
Tinctur. rhei aq. ʒ ij,
Syr. mannae ℥ j,
Tinct. aromat. ʒ j.
M. S. Alle ½ uren 2 eetl. vol. (Most.)

*N°. 410. ℞. Tinct. sennae,
Tinct. rhei vinos.
Tinct. aloës simpl. āā ℥ β.
M. S. 3 Maal daags 1 theel. vol. (Most.)

*N°. 411. ℞. Fol. sennae ℈ ij,
Fol. aurantior.,
Rad. angelicae.
Herb. melissae āā ʒ ij,
Rad. artemisiae vulg.,
Sem. anisi āā ʒ β.
M. c. c. Dent. dos. tal. xij.
S. Dagelijks een gedeelte met 4 kopjes kokend water te trekken en koud te drinken.
(Most, tegen habituele obstructio alvi van hysterischen.)

Heim geeft aan sensibile vrouwen het volgende laxans:

N°. 412. ℞. Electuar. e senna ℥ j,
Acidi tartarici ℈ ij,
solve Aq. flor. aurantior. ℥ ij, adde:
Aether. acetic. ℈ β,
Sacchari albi ℥ j.
M. S. Alle 2 uren 1 eetl. vol.

Het wijnsteenzuur is het beste corrigens van den onaangenamen smaak van dit electuarium.

CASTOREUM, Bevergeil (van Castor Fiber Linn.). De beste soort is het *Castoreum Siberinum s. Russicum s. Moscoviticum* (in 3—3½ duim lange in 3—5 oncen zware buidels);

de geringere soort daarentegen, namelijk het *Castoreum Anglicum s. canadense*, is lichter van kleur, en komt in kleinere zakjes voor. Het pond Castoreum siberinum kost 500 gulden; het Canadasche daarentegen slechts 30 gulden. Het bevergeil is een uitmuntend nervinum, antispasmodicum en antihystericum, dat voornamelijk op het zenuwknoopstelsel van den onderbuik en de vrouwelijke geslachtswerktuigen sterk werkt. Cardialgie, kolijk, asthma, migraine, nerveuse duizeligheid, vomitus spasticus gravidarum, valsche weeën en naweeën, St. Vitusdans, zekere vormen van epilepsie, risus sardonicus, menstruatio suppressa van bleekzuchtige, spastische meisjes, deze zijn voornamelijk de ziekten, welke het castoreum vermag op te heffen.

Gift en *Vorm*. Inwendig in zelfstandigheid p. D. van 2—10 greinen, ook in mixturen, pillen, electuaria, nog beter de *Tinctura castorei* van 15—30 droppels. Uitwendig wenden slechts verkwistende artsen pleisters, zalven, clysmata, waarin dit zoo dure middel bevat is, aan. Stahl, Alexander, en onlangs ook Jörg, willen het castoreum uit de handboeken der materies medica en uit de apotheken verwijderd hebben, terwijl Sachs meent, dat eene zoodanige handelwijze alle hysterischen in oproer zoude brengen. Er is echter voor alsnog geen bezwaar bij; want zoowel in de handboeken van zoo even gemelde heeren, als in de apotheken, vindt men het castoreum nog steeds aanwezig. Tegenaanwijzingen bestaan er bij de proteusaardige toevallen der hysterie niet.

J. Frank beveelt het volgende werkzame zamengestelde middel tegen krampen van hysterischen aan:

N°. 413. ℞. Tinct. valerian.,
Tinct. cort. aurant., aa ℥ β,
Tinct. castorei opt. ʒ ij,
Naphthae vitrioli ʒ β.
M. S. Gedurende den aanval een theel. te nemen.

Berends geeft tegen active congestie naar de baarmoeder, spasmus uteri en dreigenden abortus, welke uit eene zoodanige oorzaak voorkomt:

N°. 414. ℞. Castorei optim. gr. xviij,
Nitri depurati ʒ β,
Sacchar albi ʒ j β.
M. f. Pulv. div. in vj part. aeq.
S. Alle 3 uren 1 poeder.

De *Pilulae antihystericae Sydenhami* bestaan uit:

N°. 415. ℞. Asae foetidae ʒ j,
Galbani,
Myrrhae, āā ʒ β,
Castorei Siberin. gr. xv,
Tinct. valerian. aeth. s. q.
ut fiat massa pilul., ex qua form. pil. N. LXXIJ.
Dent. in vitro.
S. 3 Maal daags 3, 5—8 pillen.

*CATALPA, z. *Bignonia catalpa.*

CATAPLASMA ACRE KERNDLII, z. *Allium cepa.*

CATAPLASMA AMMONIACALE VOGLERI, z. *Murias ammoniae.*

CATAPLASMA CEPHALICUM VOGLERI, z. t. z, p.

CATCHOU, z. *Catechu.*

CATECHU, *Terra japonica*, *Succus japonicus*, *Extractum catechu*, *Gutta Gambin* (van *Mimosa catechu Linn.*, *Acacia catechu Wild.* Cl. XXIII. Ord. 1. Polygamia Monoecia, Ord. nat. *Leguminosae*, Trib. *Mimoseae*), Catchou. Het *succus catechu* is adstringerend en beperkt de bovenmatig sterke afscheiding van slijm en bloed; om deze reden is het aangewezen bij passive bloedvloeijingen, profuse metrorrhagiën, torpide, chronische diarrhoeën, in febris putrida met colliquative diarrhoeae (GRASHIUS, HENSCHEL), fluor albus, chronische nadruiper. Uitwendig wordt het in mondspoelingen en gorgeldranken bij salivatie en in tandopiaten aangewend.

Gift en *Vorm.* Van het poeder p. D. 10—15—20 greinen, of als aftreksel (ʒ ij op ℥ vj col.) om de twee uren lepelswijze toegediend; de *Tinctura catechu* (1 deel op 6 deelen spiritus

vini) p. D. van 20—40 droppels alle drie uren.

N°. 416. ℞. Catechu pulv.,
Gummi arabici āā ʒ β,
Alum. crudi ʒ j,
solve in Aq. menth. pip. ℥ iv,
Vini generosi ℥ ij.
M. S. Alle 2 uren 1 eetl. vol.

Het *Electuarium catechu s. Confectio Japonica Pharm. Belg.* bestaat uit:

N°. 417. ℞. Extr. catechu ℥ iv,
Kino ℥ iij,
Cort. cinnamomi,
Nucis moschatae āā ℥ j,
Opii (in s. q. vini albi diffusi) ʒ j β,
Syr. rosarum ℔ ij 1/4.
M. f. electuarium.

De *Trochisci catechu Pharm. Belgic.* zijn zamengesteld uit:

N°. 418. ℞. Extr. catechu ℥ ij,
Gummi arabici ℥ iij,
Sacchari albi ℥ xij,
exactissime mixt. cum:
Aq. rosarum s. q.
ut fiant trochisci.

Vogel geeft tegen chronische diarrhoeae:

N°. 419. ℞. Opii puri gr. vj,
Catechu ʒ j β,
Eleosacchari caryophyll. ℥ β.
M. f. pulv. divid. in xij part. det. in chart. cerat.
S. 3 Maal daags 1 poeder.

De *Codex Franc.* heeft tegen onaangenaam riekenden adem en als stomachicum het volgende voorgeschreven:

N°. 420. ℞. Pulv. catechu ʒ vj,
Pulv. magnes. pur. ℥ iv,
Pulv. cinnam. ʒ iij,
Sacchari albi ℥ vj,
Pulv. tragacanth. gr. xij,
Aq. cinnamomi s. q.
ut fiant trochisci gr. xij.
S. Dagelijks 3—10 stuks.

De zeer werkzame *Pilulae adstringentes Hufelandi* tegen fluor albus en andere chronische bloed- en slijmvloeijingen (z. Hufelands *Armenpharmak.* p. 50) bestaan uit:

*N°. 421. ℞. Catechu,
Alum. crudi āā ʒ j β,
Extr. gentian. s. q.
ut fiant pil. gr. ij, consp. cinnam.
S. Alle 3 uren 4 pillen.

De *Pilulae antidysentericae Willisii* zijn:

N°. 422. ℞. Cerae flav. ʒ β,
Sperm. ceti ʒ j,
leni igne liquefact. immisce:
Pulv. catechu ʒ j,
Olei cinnam. gtt. xij.
f. pil. gr. vj, consp. cinnam.
S. 3—4 Pillen daags.

Bij ulcera mercurialia prijst Himly het volgende werkzame mengsel aan:

N°. 423. ℞. Tinct. catechu,
Tinct. myrrhae,
Tinct. kino āā ℥ β.

M. S. 40—60 droppels in een glas water als gorgeldrank.

De *Pasta styptica A. Cooper*, welke in het St. Thomashospitaal te Londen steeds in voorraad aanwezig is, bestaat uit:

N°. 424. ℞. Pulv. catechu,
Boli armen. āā ʒ ij,
Alum. usti ℥ j,
Tinct. opii s. q.
ut fiat pasta.

Capuron prijst aan het einde van gonorrhoea aan:

N°. 425. ℞. Catechu ʒ j,
Alumin. ʒ ij,
Opii puri gr. x.
Syr. simpl. q. s.
ut fiant pilul. N°. xx.
S. Dagelijks 1—2 pillen.

*CATHARTICA, z. *Purgantia.*

CATHARTINUM, z. *Cassia senna* en *Rhamnus catharticus.*

*CAULES AMARAE DULCIS, z. *Solanum dulcamara.*

*CAULES DULCAMARAE, z. t. z. p.

*CAULES SOLANI LIGNOSI S. SCANDENTIS, z. t. z. p.

CAUSTICUM AMMONIACALE GONDRETI, z. *Ammonia liquida.*

CAUSTICUM ANGLICANUM, z. *Deutoxydum hydrargyri nitratum.*

††CAUSTICUM ANTIMONIALE, z. *Murias stibii.*

*CAUSTICUM LUNARE, z. *Nitras argenti fusum.*

CAUSTICUM VIENNENSE, z. *Potassa fusa.*

CAUTERIUM POTENTIALE, z. t. z. p.

*CEDRIA, z. *Pix nigra liquida.*

*CENTAUREA BENEDICTA Linn., *Cnicus benedictus Sprengel, Carduus benedictus* (Cl. XIX. Ord. 3. Syngenesia

22*

Frustanea, Ord. nat. *Synanthereae* Rich.), Cardebenedikt, Gezegende distel, Bittere centaurie. Het kruid van deze eenjarige, gele bloemen bezittende, in Spanje, Frankrijk en Griekenland in het wild groeijende, bij ons aangekweekte plant is, even als de gentiana rubra, trifolium enz., een zuiver amarum, hetwelk resolverend en maagversterkend werkt. Het bevat, volgens Soltmann, veel azijnzure potasch en bittere extractiefstof, volgens Moria zelfs eene bittere, eigenaardige zelfstandigheid. Tegen atonie der maag, blennorrhoea ventriculi, pulmonum, voornamelijk na het misbruik van geestrijke dranken, is het *Extractum cardui benedicti*, hetwelk even als het extr. trifolii fibrini ook ligte dronkenschap tegengaat, een heerlijk middel. In atonische onderbuiksverstoppingen, chronisch leverlijden (L. W. Sachs, l. c. I. 767), nerveuse slijm- en tusschenpoozende koortsen (in koortsen, welke met saburra gastrica gepaard gaan, in verbinding met salmiak en potio Riverii), in borstaandoeningen van kinderen en volwassenen, voorts ten tijde der epidemische griep, tegen asthma pituitosum, aan het einde van pneumonie, is de carduus benedictus evenzeer een uitstekend geneesmiddel, hetwelk evenwel in chronisch lijden weken lang gebruikt moet worden, en wel in eene dosis van 1—2 drachm. extract daags. Zoo genas Sachs oude leverkwalen, welke jaren lang hadden bestaan, en waarmede apepsie, ja zelfs oedema pedum gepaard ging; doch den zieke werd het extract maanden lang toegediend.

*N°. 426. ℞. Extr. cardui benedicti ʒ j—ʒ ij,
Extr. hyoscyami gr. viij—xij,
Aquae foeniculi,
Syr. liquiritiae āā ℥ jβ,
Spir. salis ammoniaci anis. ʒ j.
M. S. Alle 2 uren 1 theelepel vol.

(Tegen chronischen catarrhus met krampachtigen hoest.)

*N°. 427. ℞. Extr. cardui benedicti ℥ β,
Extr. taraxaci,

Extr. chelidonii liq. āā ʒ ij,
Tartr. potassae ʒ iij,
Aq. menth. crisp.,
Aq. melissae āā ℥ iv,
Aq. laurocerasi ʒ jβ,
Liq. anodyni ʒ j.
M. S. Omgeschud, 3—4 maal daags 1 eetl. vol.

(Tegen chronisch leverlijden met anormale galafscheiding en torpide verstoppingen van het poortaderstelsel.)

Ook in het *Elixir anticatarrhale* Hufelandi is het extr. card. bened. een hoofdbestanddeel (z. *Acidum hydrocyanicum*), even als het pulv. herb. cardui benedict. in het *Pulvis pectoralis Vogleri*, hetwelk bestaat uit:

N°. 428. ℞. Herb. card. benedict.,
Flor. sulphuris āā ℥ β,
Rad. ari ʒ ij,
Sem. foeniculi,
Sem. anisi āā ʒ j.
M. f. pulvis.
S. Theelepelswijze te gebruiken.

CENTAURIUM MINUS, z. *Erythraea centaurium*.

*CEPHAëLIS IPECACUANHA Wild. (Cl. V. Ord. 1. Pentandria Monogynia, Ord. nat. *Rubiaceae*). Deze kleine, kruipende plant groeit in vochtige, schaduwrijke bosschen van Brazilië. Haar wortel, Braakwortel, Persloopwortel (*Radix ipecacuanhae*) genaamd, is rolvormig, knoestig, dun, gebogen, met talrijke, ongelijkmatig uitstekende wratten bezet. Hij bestaat uit eene zwartachtige opperhuid, uit eenen witachtigen, glanzigen, brozen, bitter en scherp walgelijk smakenden bast, en uit een inwendig, houtachtig, geelachtig gekleurd (onwerkzaam) gedeelte, dat bij de bereiding van het poeder weggeworpen wordt.

Sobernheim (l. c. p. 96) rekent de ipecacuanha onder de

acria emetica. Het zoude evenwel te betreuren zijn, zoo de practische arts niets meer van dit onontbeerlijk middel wist, dan dat het een braakwekkend, scherp geneesmiddel is. Dergelijke acria zijn er meer, welke ons, evenzeer als de ipecacuanha, de werkzame braakstof leveren (z. *Emeticum*). L. W. SACHS (l. c. Bd. 2^b. p. 484) heeft daarom volkomen gelijk, wanneer hij zegt: »Het geringste gedeelte van de geneeskundige waarde der ipecacuanha bestaat zeker daarin, dat zij braking veroorzaakt." In kleine doses toegediend, schat ik dit middel zeer hoóg, als heerlijk, niet verhittend, specifiek op vaatstelsel en huid werkend antispasmodicum, alterans en diaphoreticum. Bij kramp- en kinkhoest, asthma spasticum nocturnum, cardialgie, hardklopping, kolijk, bij alle spastische aandoeningen der pisbereidende en geslachtswerktuigen, als haemorrhagia uteri erethica et atonica, haemorrhagia pulmonum spastica, dysurie, strangurie, ischurie, voorts bij alle periodieke ziekten, wanneer zij des nachts komen, als intermittens larvata et non larvata nocturna, epilepsia nocturna, diarrhoea nocturna, en bij vele andere ziektevormen, is de ipecacuanha (p. D. van $^1/_8$—$^1/_4$—$^1/_2$— gr.) een onschatbaar middel.

Als emeticum wenden wij haar in al die gevallen aan, waar wij 1°. galachtige, gastrische en slijmige stoffen (als ook verschillende vergiften) uit maag- en darmkanaal verwijderen, of 2°. het zenuwstelsel omstemmen, weldadig schokken en revulsief werken willen; b. v. bij den aanvang van catarrhaalrheumatische, exanthematische, contagieuse koortsen, in croup, kinkhoest, bij intermittens kort vóór den aanval. 3°. Bij verstikkingsgevaar door ophoudende expectoratie, catarrhus pulmonum, bronchitis chronica, phthisis pituitosa en exulcerata, vomica rupta, catarrhus suffocativus, apoplexia pulmonum. Hier redt het braakmiddel dikwijls alleen het levensgevaar, hetgeen ook in hopelooze metrorrhagiën het geval is (RICHTER, HUFELAND, WENZEL, SACHS, MAPPES, MOST, ZANGERLE, z. SCHMIDTS *Jahrb.* 1835, Bd. 8). Wegens zijne zachte, niet purgerende werking, past de zuivere braakwortel voornamelijk als emeticum in de kinder- en vrouwenpraktijk, bij sensibele, zwakke personen, in de zwangerschap en het kraambed. Tegen-

aanwijzingen zijn, even als bij alle andere emetica: active ontstekingen en bloedvloeijingen, congestie, echte plethora.

Als antispasmodicum (in dosi refracta) prijst Kopp, zoowel in de ontwikkeling als in het stadium spasticum van kinkhoest, alle 2 uren $^1/_{16}$—$^1/_8$ grein ipecacuanha aan; Heim dezelfde dosis tegen asthma mucosum et spasticum (met digitalis en extr. helenii). Bij catarrhus pulmonum en chronische bronchitis geven wij hem met extract. hyoscyami en sulphur auratum antimonii, bij typheuse pneumonie, waarmede groote angst en verstikkingstoevallen gepaard gaan, met kamfer, goudzwavel, ook met benzoëbloemen; bij de eenvoudige (catarrhaal-rheumatische) dysenterie en in icterus spasticus met opium als pulvis Doveri (z. *Opium*); in diarrhoea chronica, habitualis infantum met magnesia en zeer kleine doses rheum; bij vomitus spasticus gravidarum zuiver tot $^1/_8$ grein alle $\frac{1}{2}$ uren (of met lap. cancrorum met suiker); in haemoptoë en metrorrhagia spastica met castoreum en kaneel; in cardialgie met flores zinci en valeriaan (z. o. de voorschriften); bij hernia incarcerata, krampachtige weeën alle $\frac{1}{2}$ uren $^1/_4$ grein; als voorbehoedmiddel tegen den epileptischen aanval, volgens Ferrara, kort vóór denzelven tot 5 grein, ook, volgens Richter met tart. emeticus.

Gift, *Vorm* en *Bereidingen*. Als emeticum is de dosis gr. v—x—xv—℈ j—ʒ β het best in verdeelde gift in mixtuur of poeders (z. *Voorschrift* N°. 429 en 430), ook in verbinding met tartarus emeticus; wanneer men diarrhoea vermijden wil, moet deze, als ook de syr. rhamni cathart., weggelaten worden. Als antispasmodicum en antihæmorrhagicum p. D. $^1/_8$—$^1/_4$ grein, in korte tijdruimten gebruikt.

*N°. 429. ℞. Pulv. rad. ipecacuanh. ℈ j,
Tart. emetici gr. ij,
Aq. destill. simpl. ℥ iij,
Syr. rhamni cathartici ℥ j.
D. S. Omgeschud alle 5—10 minuten 1 eetl. vol, totdat er braking volgt.

*N°. 430. ℞. Rad. ipecacuanh. pulv. ℈ j,

Aq. destillat. simpl. ℥ ij β,
Syr. sacchari ℥ β.
D. S. Als N°. 429 te gebruiken.

*N°. 431. ℞. Pulv. rad. ipecacuanh. gr. ij—vj,
Sacchari albi ℈ j.
M. f. pulv. disp. dos. tal. iij.
S. Alle $^1/_4$ uren 1 poeder, totdat er braking volgt.
(Voor kinderen van 4—10 jaren; jongeren de helft of $^1/_3$ dezer gift.)

Bij sensibele, spastische personen volgt ligter braking, wanneer men gelijktijdig eene kleine hoeveelheid liq. anodynus, waarin 1—2 droppels oleum menthae piperit. opgelost worden, innemen of den hartkuil met eau de cologne wrijven laat. Zeer verkeerd is de raad van SOBERNHEIM (l. c. p. 97), om na het braakmiddel eenige kopjes kamillenthee of laauw water ter bevordering der braking na te drinken. Hierdoor wordt het emeticum juist verdund, en er volgt in het geheel geene braking; het middel slaat daarentegen door. Eerst nadat er éénmaal braking gevolgd is, niet vroeger, mag er gedronken worden, waardoor dan de maag, eene vloeistof bevattende, gemakkelijker hare antiperistaltische beweging volbrengt. Psychische zieken, welke zeer moeijelijk braken, geve men sulphas zinci, of men legge een mostaardpap op den hartkuil, voordat men de gewone braakmiddelen toedient. Zoo men de ipecacuanha als antispasmodicum wil toedienen, is de poedervorm het best; een goede vorm is ook het infusum aquosum (℈ j op ℥ vj colatuur, alle 2 uren 1 eetl. vol); het infusum vinosum of spirituosum (*Tinct. rad. ipecacuanhae*) houdt SACHS (l. c. Bd. 2b. p. 486) te regt voor een ongepasten, door de eigene werkzaamheid van dit middel volstrekt tegenaangewezen vorm, en de bruine *Syrupus ipecacuanhae* (℥ j rad. ipecacuanh. wordt gedurende 8 dagen met 4 ℥ en 6 ʒ spirit. vini getrokken, bij de doorgezegene vloeistof nog eens de opgegevene hoeveelheid spirit. vini gevoegd, en 5 drachm. van deze tinct. met ℔ j syr. simplex vermengd, z. *Pharm. Belg.* pag. 160) is even

zeer te ontberen, als de *Trochisci ipecacuanhae*, welke ieder 1/20 grein poeder bevatten (ʒ ij cort. rad. ipec. geinfundeerd op ℥ ij col. wordt, met ℥ xvj suiker vermengd, en met eene toereikende hoeveelheid gummi tragacanthae tot trochisci van gr. iv. bereid.) Het voorschrift der *Pharm. Belgica* is:

N°. 432. ℞. Pulv. cort. rad. ipecacuanhae gr. xxiv,
Sacchari albi ℥ iij,
Mucilaginis gummi tragacanth. q. s.
ut fiant trochisci, singuli granor. x., leni calore siccandi.

Ook vindt men in vele apotheken nog een *Vinum ipecacuanhae* (℥ β Malagawijn met ʒ j ipecacuanh.), welke p. D. van 5—10 droppels bij verslijmde kleine kinderen een ligt, spoedig werkend braakmiddel, en van 2—5 droppels bij zuigelingen een goed antispasmodicum en sopiens is. (z. Schubarth, l. c. p. 478.)

N°. 433. ℞. Rad. ipecacuanh. ʒ j,
Cort. aurantior. ʒ ij,
inf. aq. fontan. col. ℥ iij, solve:
Tartr. potassae ʒ j,
Syr. chamomill. ℥ j.
M. S. Alle 2 uren 1 eetl. vol.
(Baldinger, tegen icterus spasticus.)

N°. 434. ℞. Rad. ipecacuanh. gr. j,
Magist. bismuthi gr. viij,
Subcarb. magnes. ℈ j,
Eleosacch. anisi ʒ β.
M. f. Pulv. div. in vj part. aeq.
S. 4 Maal daags 1 poeder.
(Kopp, tegen dyspepsie ten gevolge van ziekelijke zenuwwerking der maag.)

N°. 435. ℞. Rad. ipecacuanh. gr. j,
Opii puri gr. iv,

Camphorae trit. gr. viij,
Sacch. albi ℈ viij.
M. f. pulv. div. in viij part. aeq.
S. Alle 2 uren 1 poeder.

(SELLE, tegen dysenterie.)

*N°. 436. ℞. Rad. ipecacuanh. gr. ij,
Castorei optimi gr. viij,
Cort. cinnamomi gr. xvj,
Sacchar. albi ℈ viij.
M. f. pulv. div. in xvj part. aeq.
S. Alle ½ uren 1 poeder.

(MOST, tegen spastisch-erethische metrorrhagie en zoodanige haemoptoë.)

*N°. 437. ℞. Rad. ipecacuanh. gr. ¼,
Sulphur. aurati antim.,
Camphor. tritae āā gr. β,
Extr. hyoscyami gr. j,
Sacch. albi ℈ j.
M. f. pulv. disp. dos. tal. viij.
S. Alle 20—30 minuten 1 poeder.

(MOST, tegen orthopnoea bij catarrhus pulmon. chron., bronchitis chronica.)

CERA, Was. Het geel en wit was wordt het meest tot zalven en pleisters gebezigd. Als internum (in emulsio, pillen, electuaria) is het verzachtend en eenigzins stoppend. Men heeft het bij darmontsteking en dysenterie aanbevolen. Hier geef ik evenwel aan de mixturae oleosae, emulsio amygdal., emuls. sem. papaveris albi de voorkeur. Van de door VOGEL, WEDEKIND en anderen tegen dysenterie aanbevolene wasmixturen zag ik vóór nagenoeg 20 jaren in eene dysenterie-epidemie weinig goed gevolg. Als constituens voor pillen van sommige geneesmiddelen blijft het was nog onontbeerlijk (z. *Balsamum copaivae*).

De *Cera ad dentes cariosos Clarus* bestaat uit cerae albae ʒ ij,

mastich. ʒ j, olei amygdal. ʒ iij, opii gr. ij, olei caryophyllor. gtt. xij, coccionell. gr. viij. M. form. in bacill., waarmede de holle tand opgevuld wordt; dit middel is zeer doelmatig.

Het *Unguent. cereum simplex. s. Ung. simplex* (ʒ ij cera en ℥ v oleum olivarum) is een zacht verbandmiddel, en dient ook tot vorming van zalven met opium, morphium, chininum enz.

Het *Ceratum Galeni Pharm. Belg.* (p. 214) bestaat uit:

N°. 438. ℞. Cerae albae ℥ j, aestate autem vigente ʒ ix, liqua in
Olei amygd. ℥ iv,
Subfrigerat. in mortar. lapid. admisce sensim et subcontin. agitat.
Aquae depurat. ℥ ij.
D.

CERA AD DENTES CARIOSOS CLARUS, z. *Cera.*

CERAMIUM HELMINTHOCHORTOS, *Helmintho-, Lemitho-, Melithochorton, Muscus corallinus s. marinus s. corsicanus, Coralina corsicana* (Cl. XXIV. Cryptogamia, Ord nat. *Algae*), Wormmos, Corsikaansch mos. Dit mos riekt walgelijk scherp, smaakt onaangenaam, zoutachtig, en groeit in de Middellandsche zee, waar het van verschillende kleine zeeplanten, voornamelijk evenwel van Ceramium en Hutchinsia komt, welke door de golven van de rotsen losgemaakt en aan het strand van Corsika enz. aangespoeld worden. Het bestaat voornamelijk uit joduretum sodii en veel gelei. Men prijst het tegen alle soorten van wormen aan, zelfs tegen lintworm (z. *Voorschrift* N°. 440), tegen verhardingen van klieren, scrophulosis, scirrhus mammae (Farre).

Gift en *Vorm.* Het poeder geeft men in zelfstandigheid aan kinderen p. D. ℈ β—℈ j, aan volwassenen ʒ β—ʒ ij; ook in electuarium, nog beter als infusum (℥ β—ʒ vj op ℥ vij col.).

N°. 439. ℞. Helminthochorti ℥ j,

Vini rhenani ℥ vij,
dig. len. calor. p. 8 hor. col. refriger. adde:
Tinct. sennae ℥ j,
Syr. cort. aurant. ℥ β.
S. Driemaal daags 1/3 gedeelte te gebruiken.
(Baldinger tegen wormen.)

N°. 440. ℞. Helminthochorti ℥ β,
Herb. gratiolae ʒ j,
Aq. commun. ℥ vj,
coq. ut reman. col. ℥ v, adde:
Sulphat. ferri ʒ β,
Mell. despumati ℥ β.
D. S. Volwassenen des voormiddags alle 2 uren 1 eetlepel vol.

Het zal, volgens Fr. Wendt, alle soorten van wormen dooden en afdrijven, zelfs bij voortgezet gebruik den lintworm, en zoodoende alle andere hevig en nadeelig werkende genees-middelen (gutti, scammonium, enz.) ontbeerlijk maken. Zoo het na de eerste of tweede gift dunnen stoelgang doet ontstaan, stelt men het 1 dag uit.

Het *Pulvis vermifugus Ph. Paris.* bestaat uit:

N°. 441. ℞. Helminthochorti,
Artem. judaic.,
Summitat. artemis.,
Summitat. tanaceti,
Fol. scordii,
Fol. sennae,
Rad. rhei electae aa ℥ j.
M. f. pulvis. De dosis is ʒ β—ʒ j.

De *Gelatina helminthochorti Pharm. Paris.* is:

N°. 442. ℞. Helminthochorti ℥ iv,

coq. c. aq. font. ℔ IV adde:
Vini generosi albi ℔ j,
Sacchari albi ℔ jβ.
Ichthyocollae prius in aq. solut. ℥ ij,
Liquorem eliqua, cola et evapora, donec in gelatinam concrescat.
D. S. Theelepelswijze toe te dienen.

Phoebus en Sundelin hebben ook soortgelijke voorschriften van gelei geven.

C. J. Meyer's werkzaam *Electuarium anthelminthicum* bestaat uit:

N°. 443. ℞. Pulv. helminthochorti ʒ ij,
Pulv. rad. jalapae ʒ β,
Sem. santonici ʒ j,
Syr. cichor. c. rheo q. s.
ut fiat electuarium.
S. 2—3 maal daags ½ theel. vol.

Fleisch prijst tegen ascarides een infusum helminthochorti et rad. valerian. āā ʒ ij op ℥ v colat. voor 2 lavementen aan (z. Fraenkel l. c. p. 151).

CERASA ACIDA NIGRA, z. *Prunus cerasus.*

CERATUM CETACEI ALBUM ET RUBRUM, z. *Sperma ceti.*

CERATUM GALENI, z. *Cera.*

CERATUM LABIALE ALBUM ET RUBRUM, z. *Sperma ceti.*

CERATUM RESINAE PINI BURGUNDICAE, z. *Althaea officinalis.*

CERATUM SATURNI, z. *Subcarbonas plumbi.*

CEREVISIA, Bier, wordt tot afkooksels van voedende en diuretische middelen gebezigd. In Zweden kookt men voor kraamvrouwen, welke gebrek aan zog hebben, gelijke deelen bier en melk. De biergist beveelt Neumann inwendig lepelswijze tegen scorbut aan; in sommige streken van Duitschland is zij een volksmiddel om abortus te bevorderen. Als een goed, koolzuurgas ontwikkelend antisepticum tot het verbinden

van bedorvene, onzuivere, gangraeneuse en carcinomateuse zweren prijst Radius aan:

N°. 444. ℞. Fermenti cerevisiae,
Mellis crudi āā ℥ iv,
Farinae secalis q. s.
ut fiat cataplasma.
D.

CEREVISIA ANTISCORBUTICA SYDENHAMI, z. *Cochlearia officinalis.*

CEREVISIA ARMORACIAE PHARM. PAUPERUM, z. *Cochlearia armoracia.*

CEREVISIA COCHLEARIAE ANTISCORBUTICA PLECNKII, z. *Cochlearia officinalis.*

CERUSSA, z. *Subcarbonas plumbi.*

CERUSSA ALBA, z. t. z. p.

CERUSSA NIGRA, z. *Carburetum ferri.*

CETACEUM, z, *Sperma ceti.*

CETRARIA ISLANDICA, *Lichen Islandicus* (Class. XXIV. Cryptogamia, Algae, Ord. nat. *Lichenes*), IJslandsch Mos, IJslandsch Schurftmos. Dit mos bevat veel bitterstof en veel met amylum overeenkomstig slijm, wordt in Ierland als voedingsmiddel gebezigd, ook bij ons als nutriens en roborans in teringziekten; voornamelijk evenwel bij chronischen catarrhus pulmonum et bronchorum, catarrhus vesicae, diarrhoea chronica, aan het einde van kinkhoest, tegen het na de mazelen achterblijvende borstlijden, ter versterking van door profluviën van allerlei aard verzwakte personen. In de echte phthisis pulmonalis doet het weinig nut, ja in de phthisis florida doet het zelfs schade.

Gift, Vorm en Verbindingen. Inwendig van ℥ β—℥ j daags, het best als decoct (℥ j met ℥ x vj water gekookt tot x ij ℥ colat.). Hoe langer men het inkookt, des te dikker wordt het, zelfs tot geleivorm toe, des te meer gaat de bittere smaak verloren, en des te meer voedt het. Het van bittere stof geheel en al bevrijde mos (*Lichen Islandicus ab amaritie*

liberatus) verkrijgt men door ℥ j lichen island. en ʒ β subcarbonas potassae te zamen met heet water gedurende 4—6 uren te laten digereren, en dan het mos van de vloeistof te verwijderen en te droogen.

Bereidingen zijn: de Mos-chocolade, z. *Theobroma cacao*, 2. *de Gelatina lichenis Islandici*, z. voorschrift N°. 445 en 446. 3. *Trochisci lichenis Islandici*.

*N°. 445. ℞. Lichen. Island. ℥ j,
digere ⅓ hor. c. aq. ferv. ℥ vj, tum aquam ut inutilem abjice, lichenis residuo adde:
Cornu cervi rasp. et abluti ℥ β,
coq. c. aq. fontan. ℥ xiv ad. col. ℥ vj, eliqua alb. ovi s. q., denuo cola, evapor. ad rem. ℥ iv, tandem solve:
Eleosacchari cinnamomi ℥ j.
Repone in loco frigido, ut in gelatinam abeat.
D. S. Dagelijks te gebruiken.
(Mosgelei, volgens Phoebus.)

N°. 446. ℞. Lichen Islandici ℥ jβ,
Aquae dep. ℔ ij,
coq. leni igne vase tecto ad col. ℥ vj, adde:
Sacchari albi ℥ iv,
coque in syrupum, qui despumatus et colat. refrigerando in gelatinam congelatur.
(*Gelatina lich. Islandici Pharm. Belg.*)

*N°. 447. ℞. Lich. Islandici,
Rad. polyg. amar. aa ℥ iij,
Rad. liquirit.,
Stipit. dulcamarae aa ℥ j,
Fol. sennae,
Sem. foeniculi aa ℥ β,
M. C. C. divide in viij part. aeq.
S. Dagelijks een gedeelte met 1 pint water te koken, heet door te zijgen en laauw te gebruiken.

(MOST, bij phthisis pulmonum pituitosa.)

N°. 448. ℞. Lichen. Islandici ℥ j,
coq. c. aq. fontan. ℔ ij, ut rem. ℔ j, sub fine coct. adde:
Sem. phellandrii aquat. ℥ β, col. refrigerat. adde:
Aq. flor. aurant.,
Syr. papav. rhoead. āā ℥ j.
M. S. Omgesch. alle 2—3 uren 2 eetl. vol.

(SOBERNHEIM, in longtering.)

†CHAEROPHYLLUM SATIVUM (Cl. V. Ord. 2. Pentandria Digynia LINN., Ord., nat. *Umbelliferae*), Tuinkervel, Moeskervel. Het versche kruid en uitgeperste sap werd vroeger tot de voorjaarskuren gebezigd. Het maakte een bestanddeel van het *Aqua generalis* uit. De *Pharm. Belgica* geeft nog de bereiding op van het *Aqua cerefolii*, hetwelk thans zelden wordt toegediend (z. l. c. p. 186).

†*CHAEROPHYLLUM SYLVESTRIS (Cl. V. Ord. 2. Pentandria Digynia LINN., Ord. nat. *Umbelliferae*), Wilde Kervel. Men heeft het *Succus recens expressum*, alsmede het *Extractum chaerophylli sylvestris* tegen syphilis inveterata, carcinoma bevolen (het extract p. D. gr. vj. des avonds en des morgens). De ervaringen van OSBECK en WESTRING staan evenwel nog op zichzelve; het ontbreekt nog aan bepaalde proefnemingen, die zuivere resultaten geven.

CHALYBS TARTARISATUS, z. *Tartras potassae ferruginosus.*

CHAMOMILLA ROMANA, z, *Anthemis nobilis.*

CHAMOMILLA VULGARIS, z. *Matricaria chamomilla.*

CHARTA ANTIRHEUMATICA BERGII, z. *Gummi-resina Euphorbium.*

*CHARTA ANTIRHEUMATICA CERUTTI, z. *Resina pini.*

CHARTA DERIVANS PIRWITZII, z. *Cantharides.*

*CHELIDONIUM MAJUS LINN., (Cl. XIII. Ord. 1. Polyandria Monogynia, Ord. nat. *Papaveraceae*), Gemeen Schelkruid.

Zwaluwenkruid, Stinkende gouwe, Grootogenklaar. Dit is een zeer krachtig resolvens, hetwelk spoedig traagheid en verstoppingen in lever, milt en poortader, in mesenterium enz. opheft, en daarom zeer aangeprezen wordt tegen uit bovengenoemde oorzaken voorkomenden icterus, hydrops, intermittens, melaena, lijden van menstruatie en aanbeijen, arthritis anomala, chronische exanthemen.

Uitwendig wendt men de versche bladen tot het verbinden van onzuivere zweren, en het gele sap verdund tegen torpide maculae corneae aan. Tot het wegbijten van wratten heeft men het mede aanbevolen; doch daartoe bezit het te weinig bijtend vermogen. Bij bovengenoemd chronisch onderbuikslijden heb ik met uitstekend gevolg 4—8 weken lang sappen van versche kruiden laten drinken, b. v. van taraxacum, nasturtium aquaticum, waarbij ik ʒ β succus chelidonii majoris mengen, en het geheel 's morgens vroeg in een kopje heete kalfsbouillon innemen liet. Even werkzaam, doch minder omslagtig, is, in plaats der kruidenkuur, het gebruik van het extract van deze kruiden, b. v. het volgende voorschrift:

*N°. 449. ℞. Extr. chelidon. maj. ʒ ij,
Extr. taraxaci,
Extr. graminis ā͞a ʒ vj,
Aq. menth. crisp. ℔ j,
Liquor. anodyni ʒ j.
M. S. 3 maal daags 1—2 eetl. vol.

Tegen chronische leveraandoeningen met icterus prijst SOBERNHEIM aan:

N°. 450. ℞. Extr. chelidonii ʒ iij,
Extr. taraxaci ʒ ij,
Tartr. potassae ʒ β,
Aq. melissae ℥ vj,
Extr. graminis liq. ℥ j,
Syr. rhei ʒ vj.
M. S. Alle 2 uren 2 eetl. vol.

Tegen leverphysconie prijst SCHUBARTH aan:

*N°. 451. ℞. Extr. chelidonii,
Gummi ammoniaci āā ℥ jβ,
Sapon. medicat. ℥ j.
M. f. pilul. gr. ij, consp. lycopod.
M. S. Dagelijks 3 maal 8—12 pillen.

FLEMMING, tegen hardnekkige leververharding:

*N°. 452. ℞. Extr. chelidonii,
Gummi ammoniaci,
Sapon. medicat. āā ℥ ij,
Extr. conii maculati ℈ j,
Sulphur. aurat. antim.,
Calomel. āā ℈ β,
Pulv. rad. rhei q. s.
ut fiant pilul. gr ij. Consp. pulv. rad. rhei.
M. S. 's Morgens en 's avonds 10 pillen.

G. A. RICHTER's pillen, tegen met verstoppingen in het poortaderstelsel gepaard gaande jicht, bestaan uit:

N°. 453. ℞. Extr. chelidon.,
Sapon. venetae,
Gummi asae foetidae (vel ammoniaci) āā ℥ ij.
M. f. pil. gr. ij. Consperg. liquirit.
S. 's Morgens en 's avonds 15 pillen.

CHELSEAE PENSIONER ELECTUAR., z. *Guajacum officinale*.

*CHENOPODIUM AMBROSIOIDES LINN., *Botrys Mexicana* (Cl. V. Ord. 2. Pentandria Digynia, Ord. nat. *Chenopodeae*), Druivenkruid, Ganzenvoet. Is een zeer zacht, aangenaam, opwekkend, zenuwversterkend, zacht prikkelend, oplossend, niet verhittend middel, dat bij hysterischen, bij zoogenaamde zenuwzwakte, ligte verlammingen der tong, der

ledematen (LENTIN, PLENCK, ELLER, HUFELAND), tegen vomitus matutinus potatorum, in St. Vitusdans, alsmede tegen asthma nuttig is.

Gift en *Vorm*. Inwendig van ϶ jβ—ʒ jβ, 2—3 maal daags in een aftreksel met water, en koud gedronken of in poeder, thee, electuarium. De *Tinctura chenopodii* bereidt SACHS met ether (℥ j op ℥ vj?), en geeft haar met goed gevolg van 20—30 droppels, 3—6 maal daags. De zeer werkzame *Species antihystericae Mostii*, bestaan uit:

*N°. 454. ℞. Fol. aurantior.
Herb. chenopod. ambrosioid.,
Herb. melissae,
Flor. sambuci āā ℥ j,
Herb. menth. pip.,
Foeni graeci,
Rad. liquiritiae,
Fol. sennae āā ℥ β,
Rad. artemisiae vulg.,
Herb. mari veri āā ʒ iij,
Nucis moschatae ʒ β,
M. c. c. S. Thee voor 8 dagen; ⅛ wordt dagelijks koud gedronken, nadat het met 2 tot 3 ℔ kokend water is geinfundeerd.

Tegen St. Vitusdans vond J. C. MEYER het volgende poeder zeer werkzaam:

N°. 455. ℞. Herb. chenopodii ambrosioid. ʒ ij,
Flor. zinci gr. vj,
Sacch. albi ʒ j,
Olei valerian. dest. gtt. vj.
M. f. pulv. divid. in vj part. aeq.
S. 2—3 maal daags 1 poeder.

*†CHIMOPHILA UMBELLATA LINN., *Pyrola umbellata Pursch.* (Cl. X. Ord. 1. Decandria Monogynia, Ord. nat.

Eryceae), Wintergroen, Piskruid (in Canada *Herbe à pisser* genoemd). Noch SACHS of SOBERNHEIM, noch VOGT of SUNDELIN, hebben in de nieuwste uitgave hunner handboeken over geneesmiddelleer van dit krachtig, reeds zoo lang bij Noord-Amerikaansche volken met roem bekend middel melding gemaakt, hoewel reeds BARTON (1810) over de diuretische, slijmoplossende en versterkende kracht van dit middel veel goeds bekend gemaakt, RADIUS de herba chimophilae umbellatae tegen waterzucht, jicht en tegen qualitatief en quantitatief abnorme pisafscheiding zeer werkzaam bevonden heeft (t. a. p. p. 230), en ook RIECKE (l. c. p. 173), CERUTTI en SOMMERVILLE met roem van hetzelve gewag maken. Volgens de genoemde schrijvers dient dit middel voornamelijk tegen arthritis vaga et anomala, impetigines, atonische blennorrhoeën van pisblaas en longen; — bij chronischen catarrhus pulmonalis is het, volgens RADIUS; een uitstekend middel; verder tegen intermittens en scrophulosis. Tegenaanwijzingen zijn: sordes primarum viarum, welke te voren evacuantia noodzakelijk maken.

Dosis en wijze van toediening. Het best als decoct van ʒ vj herba op ℥ vj col. en wanneer de stoelgang traag blijft, met bijvoeging van ʒ ij fol. sennae (RADIUS). Tegen waterzucht voegt WINDISCH (SCHMIDT's *Jahrb.* Bd. 3. S. 309) er nog salmiak, squilla enz. bij, alsmede spiritus nitri dulcis.

RADIUS prijst tegen jicht:

N°. 456. ℞. Gummi guajaci nativ.
Extr. chimoph. umbell. spirit. āā ʒ jβ,
Sulphur. aurat. antim. gr. xij.
f. pilulae gr. ij. consp. lycopod.
S. 2 maal daags 5 pillen.

*CHINA, z. *Cinchona.*

CHINACHOCOLADE, z. *Theobroma cacao.*

*†CHINAS CHINII, *Chinium chinicum, Chininum chinicum,* Kinazure chinine, wordt door saturatie van eene oplossing van kinazuur in water verkregen. Het stelt die verbinding der

zuivere chinine daar, welke in den kinabast bevat is. (z. RIECKE l. c. 197).

*CHININE (AZIJNZURE), z. *Acetas chinii.*

*†CHININE (CITROENZURE), z. *Citras chinii.*

*†CHININE (KINAZURE), z. *Chinas chinii.*

*†CHININE (LOOISTOFZURE), z. *Tannas chinii.*

*†CHININE (ZOUTZURE), z. *Murias chinii.*

*†CHININE (ZUIVERE), z. *Chininum purum.*

*†CHININE (ZWAVELZURE), z. *Sulphas chinii.*

*†CHININUM ACETICUM, z. *Acetas chinii.*

*†CHININUM CHINICUM, z. *Chinas chinii.*

*†CHININUM CITRICUM, z. *Citras chinii.*

*CHININUM HYDROCHLORICUM, z. *Murias chinii.*

CHININUM HYDROCYANICUM, z. *Sulphas chinii.*

*CHININUM MURIATICUM, z. *Murias chinii.*

CHININUM PHOSPHORICUM, z. *Sulphas chinii.*

*†CHININUM PURUM, *Chinium purum*, Zuivere chinine. Dit praeparaat wordt uit de sulphas chinii door oplossing in kokend water en praecipitatie met bijtende sodaloog verkregen (conf. *Pharm. Boruss. nov.* en *Ph. Saxon.*). Het is, volgens RADIUS, door PHOEBUS tegen zenuwzwakte, van ½—10 grein, 1—4 maal daags aanbevolen. De sulphas of murias chinii kunnen hetzelve evenwel zeer goed vervangen, en zijn goedkooper.

CHININUM RESINOSO-SULPHURICUM, z. *Cinchona.*

*CHININUM SULPHURICUM, z. *Sulphas chinii.*

*†CHININUM TANNICUM, z. *Tannas chinii.*

*†CHINIUM, z. *Chininum purum.*

*†CHINIUM ACETICUM enz., z. *Chininum aceticum* enz.

*CHINOÏDINUM, z. *Cinchona.*

CHINOVAZUUR, z. *Cinchona.*

*CHIOCOCCA ANQUIFUGA MARIUS, z. *Caïnca racemosa.*

*CHIOCOCCA DENTIFOLIA, z. t. z. p,

*CHLOORBEROOKINGEN, z. *Fumigationes oxymuriaticae.*

CHLOORGOUD, z. *Chloruretum auri.*

*CHLOORKALK, z. *Chloruretum calcis.*

CHLOORPOTASCH, z. *Chloras potassae.*

*†CHLOORSODA, z. *Chloruretum sodae.*

*CHLOORSODIUM, *Murias sodae.*

*CHLOORWATERSTOFZUUR, *Acidum muriaticum.*

*CHLOORIJZER, z. *Chloruretum ferri.*

CHLOORZILVER, z. *Chloruretum argenti.*

*†CHLOORZINK, z. *Murias zinci.*

*†CHLORAS KALICUS, z. *Chloras potassae.*

*†CHLORAS NATRICUS, z. *Chloras sodae.*

CHLORAS POTASSAE, *Chloras kalicus, Kali chloricum, Kali oxymuriaticum*, Chloorzure potasch. Dit in 1786 het eerst door BERTHOLET goed erkende, vroeger door HIGGIUS verkeerdelijk voor salpeter gehoudene zout, wordt veelvuldig tot technische doeleinden, ter bereiding der lucifers enz. gebezigd. Reeds vóór 40 jaren heeft men getracht het in de geneeskunde in te voeren, doch zelfs nog heden wordt het weinig door artsen gebruikt; ook zijn de proeven, welke met hetzelve zijn in het werk gesteld, te twijfelachtig, daar velen de chloras potassae voor hetzelfde als de chloorpotasch (*Chloruretum potassae*) gehouden hebben, welk laatste praeparaat in vloeibaren toestand slechts tot technische doeleinden, als *Aqua javalensis* (Eau de Javelle) tot bleeken gebezigd wordt, hoewel vroeger PERCY het tegen hospitaalsversterving beproefde, en de waschvrouwen in Parijs het drinken, om zich het leven te benemen.

CHAUSSIER prijst de *Chloras potassae* (℥ β op ℥ xij aq. destillat., dagelijks 6—4 eetl. vol) tegen febris traumatica, ook na voorafgaande toediening van een emeticum tegen croup. ALBERS houdt het bij angina tonsillaris voor een specificum, om deze ziekte in hare opkomst tegen te gaan. Jos. FRANK, CHISHOLM, HERBER, MEYER, SCHÄFFER en SACHS prijzen het middel tegen prosopalgie (z. *Voorschrift* N°. 457), KN. VON HELMENSTREIT tegen hardnekkig rheumatismus nervosus, CRUIKSHANCK en SWEDIAUR tegen syphilis (?), REMER en ODIER tegen verstoppingen in den onderbuik en daaruit voorkomenden icterus pertinax, zelfs bij icterus organicus, als palliatief middel aan. In de *Charité* te Berlijn beproefde men het tegen tering, doch zonder gevolg. Reeds in doses van ʒ β

tot ʒ j bezwaart het de maag, veroorzaakt buikpijn en diarrhoea, vermeerdert evenwel de diuresis, doch brengt ook bij vele borstlijders hoest en dyspnoea te weeg. Van 25 phthisislijders te Berlijn stierven er 19, en 4 verlieten het gesticht ongenezen, nadat alle de chloras potassae gedurende eenen langen tijd gebruikt hadden. In 2 gevallen scheen het genezing te weeg gebragt te hebben.

Gift, vorm en *wijze van toediening.* Men geeft 3—4 maal daags gr. v—x, het best in oplossing. (Poedervorm is niet geschikt, dewijl bij de bereiding en wrijving met drooge zelfstandigheden ontploffing ontstaat.)

N°. 457. ℞. Chlorat. potassae ʒ jβ,
solve in aq: destill. ʒ IV.
D. S. Alle 2 uren ½—1 eetl. vol.
(Tegen prosopalgie en ischias.)

N°. 458. ℞. Chlorat. potassae ʒ β,
solve in aq. destill. ℥ IV.
S. 3 maal daags 1 eetl. vol.
(Eyr, tegen zweren in den mond, na salivatio mercurialis.)

*†CHLORAS SODAE, *Chloras natricus*, *Natrum oxymuriaticum*, *Natrum muriatico-oxygenatum*, *Natrum chloricum*, *Natrum muriaticum hyperoxygenatum* (Ph. Slesö-Holstan.), Chloorzure soda. Reicke (l. c. p. ed. 2. 1840) zegt: »Wij vermelden dit praeparaat slechts om die reden, dat het in eenige nieuwe pharmacopoeën is opgenomen; of het werkelijk als geneesmiddel gebruikt wordt, is niet met zekerheid bekend. Het komt overigens in werking met de chloras potassae overeen." Daarentegen heeft Sobernheim (l. c. p. 247. ed. 1840) eene geheele foliozijde over hetzelve geschreven. Hoe dit met elkander is overeen te brengen, laat zich eerst dan begrijpen, wanneer men weet, dat Sobernheim den onjuisten, onlangs door Riecke (p. 507) nog aangevoerden naam natrum chloricum gebruikt, waarmede hij chloruretum sodae liquidum bedoelt (z. op dit woord).

CHLORETUM *enz.*, z. *Chloruretum* enz.

*†CHLORHYDRAS STANNI, z. *Murias stanni.*

††CHLORIDUM CALCII, z. *Murias calcis.*

*CHLORIDUM HYDRARGYRI, z. *Murias deutoxydi hydrargyri.*

*CHLORINUM, z. *Acidum muriaticum oxygenatum.*

*CHLORIS CALCICUS, z. *Chloruretum calcis.*

*CHLORUM CALCARIAE, z. t. z. p.

*CHLORURETUM AMMONII, z. *Murias ammoniae.*

CHLORURETUM AMMONII C. OXYDO HYDRARGYRICO, z. *Murias protoxydi hydrargyri praecipitatum.*

CHLORURETUM ARGENTI, *Argentum chloratum*, *Argentum muriaticum*, Zoutzuur zilver, Chloorzilver, Hoornzilver. Daar het salpeterzure zilver eveneens werkt en reeds bij de aanraking met speeksel in hoornzilver verandert, kan men dit praeparaat ontberen. Werneck gaf 1/2—1/8 grein 3 maal daags met radix gentianae, in poedervorm, tegen epilepsie van kinderen; Serre liet dagelijks tegen syphilis 1/8 grein met pulv. iridis florent. in de tong inwrijven.

CHLORURETUM AURI, *Aurum muriaticum chloratum*, Zoutzuur goud, Chloorgoud. Dit is van alle goudpraeparaten het meest gebruikt, en wel tegen alle boven opgegevene, hardnekkige kwalen (z. *Aurum*).

Dosis en *Vorm.* Inwendig p. D. van 1/16 allengs tot 1/4 grein, het best in oplossing, of als poeder op de tong, de binnenste vlakte der wangen, bij carcinoma uteri op de binnenvlakte der groote schaamlippen, op de baarmoedermond ingewreven. Uitwendig in zalven, 4—6 grein op 1 once vet. — Fielitz prijst tegen torpide waterzucht:

N°. 459. ℞. Chlorur. auri gr. j,
solve in aq. destill. ℥ j.
det ad vitrum, charta nigra obduct.
S. 4 Maal daags aanvankelijk 10, later 12, 15 tot 25 droppels met thee van onon. spinosa, bacc. juniperi.

Spiritus prijst tegen ingewortelde jicht, hevig rheumatismus en paralysis aan:

N°. 460. ℞. Chlorur. auri gr. j,
Aq. melissae ℥ j,
Syr. chamomillae ʒ iij.
M. S. Alle 2 uren 1 theel. vol.

Jahn en Fischer fomenteren, bij chronische ophthalmiae scrophulosae, blepharitis scroph. chronica en maculae corneae, de oogen met eene oplossing van 2 grein chloorgoud in ℥ vj water. Wendt prijst tegen klierverhardingen, verharding der tong, der bijballen, bij varicocele, eene zalf aan, uit 4 grein chloorgoud en ℥ j ung. pomatum bestaande.

*CHLORURETUM AURI ET SODII, *Aurum muriaticum natronatum, Aurum chlorato-natronatum*, Zoutzuur goud en soda, Chloorgoud en sodium, Goudzout (verkeerdelijk in de *Pharm. Borass. Aurum muriaticum* genoemd). Dit praeparaat is wegens deszelfs zachte werking bij voorkeur tot geneeskundig gebruik geschikt, en wordt door Duitsche artsen daar, waar het goud geindiceerd is, het meest voorgeschreven. Hierbij zij men evenwel opmerkzaam op het verschillende gehalte aan chloorgoud, daar de praeparaten der verschillende Pharmacopoeën niet even sterk zijn, b. v. het door de Franschen bij voorkeur gebruikte *Sal auri Figueri* (z. Geiger's *Pharmac. univers.* T. II. p. 104) en het door de Duitschers meer gezochte *Sal auri Gozzi*, hetwelk gelijke deelen chloorsodium en chloorgoud bevat. Het voorschrift ter bereiding van het chloruretum auri et sodii is in de Ph. Bor., Sax., Hannov., Hamb. et Schlesw. Holst. hetzelfde (6 deelen chloorgoud en 10 deelen chloorsodium); veel meer chloorsodium en minder chloorgoud bevat het voorschrift der Pharm. Hass. et Austriac.

Aanwending. In alle ingewortelde, bovengenoemde ziekten (z. *Aurum*).

De *dosis* verschilt naar de verschillende zamenstelling van het praeparaat. Legrand bepaalt voor het sal auri Figueri, als middel om op de tong in te wrijven, dagelijks $^1/_{30}$—$^1/_3$ grein;

van het praeparaat der Ph. Hass. kan men dagelijks $^1/_8$—2 grein inwrijven; van dat der Pharm. Boruss. dagelijks $^1/_{16}$—2 grein. GRÖTZNER gaf tegen hydrops:

N°. 461. ℞. Chlorur. auri et sodii (Ph. Boruss.) gr. ij,
Aq. destillatae ℥ j.
S. Alle 2—3 uren 10 droppels.

CHRESTIEN schreef bij elephantiasis graecorum de volgende pastilli voor, waarvan elk $^1/_{12}$ grein bevat:

N°. 462. ℞. Chlor. auri et sodii (Figueri) gr. v,
Pulv. sacchar albi ℥ j,
Mucilag. gummi arab. q. s.
ut fiant. pastilli N. LX.
S. 1—2 Maal daags 1, 2 en allengs meerdere in te nemen.

Bij verhardingen, exostoses, scirrhus ex causa syphilitica laat GRÖTZNER eene zalf uit 3—4 grein chlor. auri et sodii op ℥ β vet inwrijven. — KOPP prijst tegen verouderde syphilis aan:

N°. 463. ℞. Chlor. auri et sodii gr. IV—vj,
solv. spir. vini rectif. q. s. adde:
Extr. conii maculati ʒ j β—ʒ ij,
Pulv. rad. althaeae q. s.
ut fiant pilulae N. 72.
S. Alle 2 uren 2 pillen.

De pillen vervloeijen evenwel zeer spoedig, waarom aan den vloeibaren vorm de voorkeur is te geven.

††CHLORURETUM BARYI, z. *Murias barytae.*

*CHLORURETUM CALCARIAE, z. *Chloruretum calcis.*

*CHLORURETUM CALCIS, *Calcaria chlorinica s. chlorata, Calcaria oxymuriatica, Chlorum calcariae, Chloruretum calcariae, Chloris calcicus,* Chloorkalk, Chloorcalciumverzuursel, Tennants bleekpoeder. Dit praeparaat is onder

de laatste benaming voor 40 jaren in Engeland tot technische doeleinden bereid (want het is door Tennant in 1798 ontdekt), en later in Frankrijk als middel om besmetting te verwijderen gebezigd en door Döbereiner als middel om den brandewijn van foeselolie te bevrijden aanbevolen. In 1825 beproefde Cima (z. Frorieps *Notizen*, Bd. II. S. 334) het eerst de chloorkalk therapeutisch aan te wenden. Tegenwoordig is deszelfs gebruik zeer uitgebreid, en vindt dit middel in alle nieuwere Pharmacopoeën eene plaats. Het wordt verkregen, door chloorgas (uit bruinsteen en keukenzout bereid) over versch gebluschte kalk te leiden (z. Geiger, *Pharm. univers.* T. II. p. 145).

Daar in den chloorkalk het chloor en de kalkaarde slechts los verbonden zijn, vinden wij de werking der beide laatsten in hem weder. Hij werkt even als aq. calcis uitdroogend, de afscheidingen beperkend, tonisch, en gelijktijdig, even als het chloor, de vegetatie krachtig opwekkend, (bij putride toestanden) desinficerend en antimiasmatisch. Men heeft hem inwendig tegen chronischen catarrhus vesicae, verstoppingen in den onderbuik, scrophulosis, ja zelfs tegen tuberculosis pulmonum (℈ j—ʒ j chlorur. calcis in ℔ j aq. destill. opgelost, geclarificeerd, gefiltreerd en ℥ ij syrupus bijgevoegd, 4 maal daags 1, 2—3 eetl. vol) aanbevolen (Casenave, Cohen, Ozanam, Schmidt). Als internum is hij evenwel minder toegediend, en te regt even min als calx usta; ik heb hem nimmer inwendig toegediend, doch schat het middel als externum zeer hoog. Ook Riecke spreekt voornamelijk van deszelfs uitwendige aanwending (l. c. p. 143—152). Hij merkt aan, dat Casenave, die het in 3 gevallen van syphilis inwendig toegediend heeft, weldra hiervan teruggekomen is, dat v. Graefe het inwendig tegen druiper, Chomel in typheuse koortsen, Reid in clysmata tegen dysenterie, Schmidt met goed gevolg tegen putride caverna der longen inwendig toegediend hebben. Bij stinkenden adem, alsmede bij stinkende expectoratie in chronisch longlijden, zoude ik den chloorkalk nog het eerst inwendig voorschrijven; doch ook slechts dan, wanneer er geen ontstekingachtige toestand aanwezig was, en de bovengenoemde oplossing goed gefiltreerd en dagelijks versch bereid, voor het

licht beveiligd en alzoo ad vitr. charta nigra obductum toegediend werd.

Cima geeft:

N°. 464. ℞. Chlorureti calcis ℈ j—ʒ j,
Aq. destillatae ℥ vj—℥ xij.
M. filtra.
S. Alle 2—3 uren 1—2 eetl. vol.

Bij gonorrhoea prijst v. Graefe dagelijks ʒ β aan, en Schlesier klom hier successivelijk tot ʒ ij chloruretum calcis. Uitwendig is de chloorkalk een zeer werkzaam middel tegen eenen stinkenden adem. Hier laat ik met de volgende mondspoeling gorgelen, en 3 maal daags 1 eetl. daarvan innemen:

N°. 465. ℞. Chlorureti calcis ʒ ij,
Aq. cinnam. simpl.,
Aq. menth. pip. āā ℥ iij,
col. det in vitro charta nigra obvolut.
S. Mondspoeling.

Dechamp prijst hier het volgende aan:

N°. 466. ℞. Chlorureti calcis ʒ β,
Pulv. sacch. albi ℥ ij,
Amyli ʒ ij,
Gummi tragacanth. gr. xv,
Coccionell. gr. ij.
M. f. pastilli gr. iij.
S. 3—6 Maal daags 2—3 stuks te nemen.

De aan stinkenden halitus oris lijdende persoon moet ieder stuk langzaam in den mond laten smelten en het speeksel doorslikken. Freiberg en Kluge raden aan, 3—4 maal daags den mond te spoelen en te gorgelen met het volgende:

N°. 467. ℞. Chloruret calcis ʒ ,
solve liniter terendo in aq. destill. ℥ vj, adde:

Alcoh. puriss. pond. spec. 80% (Richter) ℥ viij, stent in loco frigido p. 24 horas tunc filtra et reserva in lagena bene obturata.

Even zoo werkzaam is de chloorkalk tegen onzuivere, putride, phagadaenische zweren en gangraeneuse aandoeningen, voornamelijk tegen de hospitaalversterving, niet alleen ter vernietiging van den ondragelijken stank, maar ook ter beperking van den voortgang dezer ziekte. Voorts heeft de chloorkalk zich ook zeer nuttig getoond bij zweren in den mond, verzweringen der amandelen, ophthalmo-blennorrhoeën, purulente uitvloeijingen uit neus en ooren, herpes exedens, alle etterende en niet etterende winterbuilen, verbrandingen enz.

Onschatbaar is 1 deel chloorkalk met 24 deelen water, om putride stoffen, als lijken, riolen, sekreten, waterpotten enz., spoedig allen stank te benemen. In lijkenkamers besprenkelt men den vloer daarmede; men bevochtigt groote doeken met de oplossing van chloorkalk, en hangt deze in de kamer ter uitdrooging en uitdamping op. Ook is er een tijd geweest, waarop men alle smetstoffen in ziekenkamers, kleedingstukken, katoen en linnen, waarin men meende dat de smetstof der pest, cholera, kinderpokken enz. stellig bevat was, zeker met chloorkalk waande te verdrijven. Intusschen zijn hier vele dwalingen uit ontstaan, daar men nu eens bij eene ziekte besmettelijkheid veronderstelde, welke er niet was, dan weder aan den chloorkalk krachten toeschreef, welke hij niet bezit, maar aan het chlorium alleen (als *Fumigatio chlori Guyton-Morveau*) toe te schrijven zijn (z. *Fumigationes oxymuriaticae*). Daarom zegt ook Riecke (l. c. p. 151): » Grimod wil in 2 pokken-epidemiën wasschingen met eene zwakke solut. chlor. calcis als voorbehoedmiddel tegen besmetting beproefd hebben. Die, welke op deze wijze behandeld werden, bleven van de epidemie bevrijd. Wasschingen der geslachtsdeelen met eene chloorkalk-oplossing en inspuitingen in dezelve (bij het vrouwelijk geslacht) heeft men ter voorkoming der syphilitische besmetting na eenen verdachten coitus aanbevolen. Ozanam verzekert, dat in een bordeel in Lyon de meisjes, nadat zij

op zijnen raad zich na den coïtus met eene oplossing van chloorkalk geinjicieerd hebben, na dien tijd nimmer door besmetting zijn aangetast geweest; van verdere ervaring omtrent dit punt is niets bekend."

Chevalier wiesch bij een student, die door eenen alle teekenen der hondsdolheid aanbiedenden hond gebeten was, de wond met eene oplossing van chloorkalk uit, en de lijder bleef hierop van alle gevolgen verschoond. Dit bewijst evenwel niets, daar van de 10 menschen, welke door eenen inderdaad dollen hond gebeten zijn, volgens de ondervinding 5 vrij blijven, wanneer er ook in het geheel geen preservatief gebruikt wordt.

De beste vorm, waarin de chloorkalk uitwendig aangewend wordt, is de oplossing; ook het poeder (in tandpoeders), als zalf en penseelwatertjes, nu eens zwak (bij mondspoelingen tegen salivatio ʒ j op ℔ j—ij), dan weder sterker (tegen gangreen ʒ iij op 1 ℔ water), bij verbrandingen 1 deel op 24 deelen, als oogwater 1 deel op 40 deelen, bij scabies ʒ j op ℥ j axungia. Men vermijde zuren, zure zouten en metaalzouten, vermits deze den chloorkalk ontleden.

Werneck prijst het 4—6 weken voortgezet gebruik van het volgende tegen scrophula fugax aan:

N°. 468. ℞. Chlor. calcis ʒ β,
Aq. destillat. ℥ iij.
M. S. Niet omgesch. alle 2 uren 1 theel. vol.

Bij venerische en phagadaenische zweren, alsmede tegen fluor albus foetidus sine carcinomate uteri, laat hij eene chloorkalkoplossing (ʒ j op ℥ vj water) aanwenden, als verband- en waschmiddel (z. Clarus en Radius, *Wöchentliche Beiträge*, Bd. III. p. 131). Tegen spina ventosa raadt dezelfde in ieder bad ℥ β chloorkalk in ℔ ij water opgelost aan.

Het *Liquor antiscrophulosus Niemanni* bestaat uit:

N°. 469. ℞. Chloruret. calcis ʒ j,
Tinct. calami aromat. ℥ j.
S. 2 Maal daags 30—40 droppels.

CHAUSSADE's *Pilulae contra gonorrhoeam* zijn:

N°. 470. ℞. Chloruret. calcis ʒ j,
Extr. opii aquos. gr. IX,
Muc. gummi arabici q. s.
ut fiant pilulae N. LIV d. ad vitr. bene claus.
S. Alle 2 uren aanvankelijk 2, later 4—6 pillen.

Bij chronische ophthalmo-blennorrhoea, alsmede tegen hardnekkige granulatie op de conjunctiva oculi, bij ophthalmia aegyptiaca geeft JÜNGKEN om in te droppelen:

N°. 471. ℞. Chlor. calcis gr. ¼— β,
solve in aq. destillat. ℥ β—℥ j.
D. S. Laauw 2 maal daags in te droppelen; waarbij hij spoedig met de dosis chloorkalk klimt.

Tegen gangreen der oogleden beveelt ANDREAE aan:

N°. 472. ℞. Flor. arnicae ʒ ij,
Flor. chamomill. ℥ β,
inf. aq. ferv. s. q. ut remaneat col. ℥ v, solve:
Chlor. calcis ℈ j.
det in vitro nigro.
S. Voor omslagen op het oog.

Tegen hospitaalversterving prijzen RUST en KLUGE eene oplossing van ʒ ij—ʒ iij chloorkalk in 1 ℔ water aan, met hetwelk, goed omgeschud, het pluksel bevochtigd wordt (z. RUST's *Magazin* Bd. 28. S. 218). Tot het wit maken van door tabaksrook geel gewordene tanden dient MAGENDIE's tandpoeder, hetwelk bestaat uit:

*N°. 473. ℞. Chlor. calcis ℈ IV,
Corall. rubrae alcohol ʒ vj.
M. f. pulvis.
D. S. Om met eene nieuwe, vochtige tandborstel de tanden te poetsen.

HEIBERG (z. GERSON *und* JUNIUS *Magaz.* 1828) gebruikt de volgende pleister tegen fungus van het voetgewricht:

N°. 474. ℞. Chlorur. calcis,
Emplast. diachyl. gummos. āā ℥ j.
S. Pleister.

Dezelfde prijst tegen ulcera mercurialia aan:

N°. 475. ℞. Chlorur. calcis ʒ β,
Aq. fontan.
Mell. despumat. āā ʒ vj.
M. S. Mondspoeling.

Tegen niet suppurerende winterbuilen kan ik TRUSENS zalf aanprijzen:

N°. 476. ℞. Borac. venet.,
Chlor. calcis āā ʒ j,
Axung. porci ℥ j.
M. S. Zalf.

Dezelfde geneeskundige prijst ook tegen tinea capitis aan:

N°. 477. ℞. Chlor. calcis ʒ j,
solve l. a. in aq. rosar. ℥ j, et post limpid. clarificat. admisce:
Olei amygdal. dulc. ℥ j.
M. S. Om met een penseel aan te strijken.

De Engelschen gebruiken als preservatief tegen venerische besmetting ante et post coitum het beroemde Cnoxpoeder (*Pulvis Cnoxii*), hetwelk bestaat uit:

N°. 478. ℞. Sal commun. pulv. ℥ viij,
Chlorureti calcis ℥ iij.
M. f. pulvis, det. ad vitrum.
S. 2—4 lood daarvan in een groot glas water op te lossen en als waschmiddel te gebruiken.

Tegen herpes dient volgens NEUMANN:

N°. 479. ℞. Chlorureti calcis ℈ j,
Carbon. praepar. ℥ β,
Aq. comm. s. q.
ut fiat linimentum.
S. Omgeschud dagelijks eenige malen in te wrijven.

Dit liniment is ook zeer dienstig tegen tinea capitis, alsmede tegen psora inveterata. Hier prijst SCHOENLEIN nog het volgende aan:

N°. 480. ℞. Chlorur. calcis,
Sapon. domestici āā ℥ j,
Aquae commun. s. q.
ut fiat linimentum.
S. 's Morgens en 's avonds daarmede in te wrijven.

*CHLORURETUM FERRI, *Ferrum chloratum*, *Ferrum muriaticum oxydulatum*, *Ferrum muriaticum viride*, IJzerchlorure, Zoutzuur ijzeroxydule, Groen zoutzuur ijzer.

Werking, *aanwending*, *gift* en *vorm* als murias ferri (z. op dit woord). Bereidingen zijn: *Liquor ferri muriatici oxydulati s. Chlorureti ferri* en de *Tinctura ferri muriatici oxydulati s. Tinctura chlorureti ferri.*

N°. 481. ℞. Chlorureti ferri ʒ ij,
solve in aquae destill. ℥ iij.
M. S. Omgesch. 3—4 maal daags ½—1 eetl. vol (met een aromatisch water).

(LESSER, tegen diarrhoea met darmzweren in typheuse koortsen.)

Tegen chlorosis, spierzwakte en gebrek aan energie van het bloed beveelt RADIUS aan:

N°. 482. ℞. Chlorureti ferri ℈ ij—ʒ j,
Aq. destillatae ℥ j.
M. S. 3 maal daags 20 droppels in haverslijm.

*CHLORURETUM HYDRARGYRI, z. *Murias protoxydi hydrargyri.*

*CHLORURETUM NATRII, z. *Murias sodae.*

CHLORURETUM POTASSAE, z. *Chloras potassae.*

*†CHLORURETUM SODAE LIQUIDUM, *Natrum chloratum liquidum*, *Liquor natri chlorati s. sodae chlorinatae* (Ph. Lond.), *sodae oxymuriaticae* (Ph. Hass.), *Liquor Labarraquii s. chloreti natri s. sodae*, Chloorsoda. De chloorsoda werkt overeenkomstig met den chloorkalk, doch men heeft dit middel geneeskundig nog niet genoegzaam beproefd; ja SOBERNHEIM heeft het niet eens vermeld. RIECKE (l. c. p. 507—512) raadt bij het inwendig gebruik voorzigtigheid aan, daar tijdens het nederslikken zich chloordampen ontwikkelen, welke een kind bijna door asphyxie gedood hadden, zoo er door SIMONSON niet gelijktijdig alcohol als mondspoeling en waschmiddel was aangewend. Overigens heeft men van de chloorsoda, in al die gevallen, waarin men den chloorkalk aanprijst, een nuttig gebruik gemaakt (z. *Chloruretum calcis*). *Dosis en vorm.* Inwendig ℈ j—ʒ j in aq. destillat. ℥ viij, alle 3 uren 1 eetl. vol.

*CHLORURETUM SODII, z. *Murias sodae.*

*†CHLORURETUM ZINCI, z. *Murias zinci.*

CHOCOLATA ALBA PIERQUINI, z. *Theobroma cacao.*

CHOCOLATA CUM JODURETO FERRI PIERQUINI, z. *Joduretum ferri.*

CHOCOLATA EX ARROWROOT, z. *Theobroma cacao.*

CHOCOLATA EX CORTIC. PERUVIAN. REG. z. t. z. p.

CHOCOLATA MEDIA z. t. z. p.

CHOCOLATA QUERNEA MEYERHOFII, z. t. z. p.

CHONDRUS CRISPUS, z. *Fucus crispus.*

†*CHRISTOFFELKRUID, z. *Actaea racemosa.*

*†CHROMAS POTASSAE, z. *Bichromas potassae.*

*†CICHOREI, z. *Cichoreum intybus.*

*†CICHOREUM INTYBUS LINN., (Class. XIX. Ord. 1. Syngenesia Polygamia aequalis, Ord. nat. *Cichoriaceae Juss.*), Wilde Suikerei, Cichorei. De zeer bittere, doch reukloze wortel wordt door de Ouden als resolvens met de taraxacum, gramen, fumaria, sal polychrest. enz. op ééne rij

gesteld, en tegen verstoppingen in den onderbuik, geelzucht, chlorosis, hypochondrie, melancholie, infarctus enz. aangeprezen. Ten onregte houden eenige nieuwere artsen denzelven voor in onbruik geraakt, hoewel het in geenen deele een indifferent middel is, want deszelfs aanhoudend gebruik brengt congestie en zoo doende gezigtzwakte, visus reticularis te weeg, ja van het misbruik der cichorei-koffij zag men volkomene blindheid, graauwe staar ontstaan (z. Sachs en Dulk l. c. II. s. 180). Het middel is daarom slechts dan bij bovengenoemd lijden geïndiceerd, wanneer het een atonisch karakter bezit en met torpor gepaard gaat; alsdan is het in verbinding met rheum zeer werkzaam. Ongaarne mist Sachs in de nieuwe *Pharm. Boruss.* den veelvuldig gebruikten *Syrupus de cichoreo cum rheo.* (In het wild groeijende cichoreiwortels, ℥ ijβ gekookt met ℥ xviij water ad. colat. ℥ xij. In deze colatuur worden gedurende 24 uren geïnfundeerd: rad. rhei consc. ℥ β, sal. tartari ℈ j, en daarna ℥ xxij suiker bijgevoegd. z. Spielmann l. c. II. 320.)

Gift en *Vorm.* Inwendig de wortel in afgietsel of afkooksel (℥ j op ℥ vj—viij colat.); het extract van ℈ β—ʒ β, de *Syrupus de cichorio cum rheo* theelepelswijze.

Als een goed resolvens tegen verstoppingen in den onderbuik van hypochondristen, prijst Vogel aan:

N°. 483. ℞. Rad. cichorei concis. ℥ jβ,
coq. c. aq. commun. ℥ xv ad col. ℥ viij adde:
Extr. taraxaci ʒ iij,
Cremor. tartari ʒ vj,
Mell. despumati ℥ ij.
S. 4 maal daags ½ kopje vol.

N°. 484. ℞. Extr. cichorei ʒ ij,
Aquae foeniculi ℥ iij,
Liquor. acetat. potassae,
Tinct. rhei aquos.,
Syr. de cichoreo c. rheo āā ℥ β.
M. S. Alle 3 uren 1 eetl. vol.

(Lincke. l. c. I. 468.)

De bloedzuiverende species van VOGEL en SELLE, de *Looch laxativum infantum* van EDWARDS en VAVASSEUR, en het *Electuarium laxativum Brerae*, bevatten alle syrupus of extractum cichorei.

De werkzame species van SELLE tegen jicht, infarctus, lithiasis, icterus enz. moeten bij eene goede dieet in het voorjaar 4—8 weken lang gebruikt worden. Zij bestaan uit:

N°. 485. ℞. Ligni juniperi,
Rad. taraxaci,
Rad. graminis,
Rad. cichorei āā ℥ ij,
Rad. senegae,
Sem. foeniculi,
Sem. petroselini,
Baccaer. juniperi āā ʒ ij.
M. c. c. S. 2—3 eetl. vol met 1½ pint water tot 1 pint in te koken.

††CICUTA, z. *Conium maculatum*.

*CINCHONA (Cl. V. Ord. 1. Pentandria Monogynia, Ord. nat. *Rubiaceae*). Van dit geslacht, hetwelk de *Cortex chinae s. peruvianus* levert, vermelden DE CANDOLLE 16, GOUBOURT 37 en BRERA 53 soorten; en terwijl VAN BERGEN (*Monographie d. china*, Hamburg 1826) 9 soorten aanvoert, onderscheidt de *Pharm. Boruss. nov.* voor therapeutisch doel slechts 3 kinasoorten, welke zoowel in hun gehalte aan werkzame bestanddeelen als in prijs zeer van elkander verschillen.

1. *Cortex peruvianus s. chinae fuscus s. officinalis* (van *Cinchona condaminea Alex. Humboldt, Cinchona officinal. Linn.*) Deze bevat in 100 ℔ 19½ ℔ cinchonine, doch geen chinine.

2. *Cortex peruvianus s. chinae regius s. flavus* (van *Cinchona angustifolia Ruiz.* is het rijkste aan alcaloïden, en daardoor zeer werkzaam tegen intermittentes, waarom zij tegen deze ziekten het meest verdiend aangewend te worden. Zij bevat, volgens PFAFF, in 130 ℔ 33½ ℔ sulphas chinii en 0,417 cinchonine.

3. *Cortex peruvianus s. chinae ruber* (ook van *Cinchona angustifolia Ruiz.*) is van allen de duurste, en bevat op 100 ℔ 38⅓ ℔ cinchonine en 1,875 zwavelzure chinine. Men heeft haar om hare looistof voornamelijk uitwendig aanbevolen. Dit is evenwel verkwistend; want cortex quercus, salicis, hippocastani, doen bij grootere goedkoopte hier hetzelfde nut, waarover ik met Neumann geheel en al van hetzelfde gevoelen ben.

Deze drie kinasoorten komen in den handel onder de volgende namen voor: 1. *China Huanuco*, graauwe kina, van Cinchona cordifolia of glandulifolia. 2. *China Huamalais*, bruine kina. 3. *China Loxa*, kroon-kina, van Cinchona condaminea Humboldt. 4. *China Jaen*, bleeke Tenchina, van Cinchona pubescens Val. 6. *China pseudoloxa*, donkere Tenchina, van Cinchona lancifolia Mutis. 5. *China regia s. calisaya*, konings-kina, van Cinchona lancifolia Mutis of angustifolia Ruiz. (?). 7. *China flava, dura*, harde, gele kina, van Cinchona cordifolia Mutis (?). 8. *China flava, fibrosa*, vezelige, gele kina. 9. *China rubra*, roode kina, van Cinchona oblongifolia Mutis.

Over de werking van den kinabast (vroeger Gravinnenpoeder, *Pulvis Comtissae del chinchon*, kardinaals- of Jezuitenpoeder, *Pulvis jesuiticus*, *pulv. patrum*, *pulv. cardinalis*, of ook alleen *cortex* genaamd) zouden wij zeer weinig naders weten, wanneer wij hem, even als Sobernheim (l. c. p. 408), slechts onder de adstringentia tellen. Hij adstringeert allezins even als cort. quercus, salicis, maar nog niet eens zoo sterk als de laatstgenoemden; welke arts zal evenwel beide als een surrogaat der kina beschouwen? Dit zijn zij, zoo als Neumann (l. c. p. 53) juist aanmerkt, voor lijders aan tusschenpoozende koorts ongeveer in denzelfden zin, als voor een vermoeiden een steenen trap in plaats van een zacht, warm bed is. Reeds de verscheidenheid der chemische bestanddeelen van dit onontbeerlijk middel, in vergelijking van den cort. salicis, quercus, hippocastani, lichen parietinus, alcornoco en andere zoogenaamde kinasurrogaten, liet dit vermoeden, zoo de dagelijksche ondervinding het niet bevestigde. Er is

nagenoeg geen geneesmiddel, dat veelvuldiger en naauwkeuriger ontleed is dan de kina. Hare bestanddeelen zijn (het verschil der onderscheidene soorten daargelaten) volgens PELLETIER en CAVENTOU: 1. Chinine (*Chininum*, *Quininum*), een door beide laatstgenoemden in 1820 ontdekt alcaloid (z. *Chininum*). 2. Cinchonine (*Cinchoninum*), een tweede alcaloïd, hetwelk in 1803 door DUNCAN werd vermoed en in 1810 door GOMEZ afzonderlijk daargesteld. 3. Kinazuur (*Acidum chinicum*). 4. Kinalooistofzuur (*Acidum cincho-tannicum*). 5. Kinarood. 6. Eene geelkleurende stof. 7. Eene vette groene stof. 8. Hars. 9. Zetmeel, gom, kinazure kalk en houtvezel. Bovendien zijn onlangs in verschillende kinabasten nog de volgende bestanddeelen ontdekt, namelijk: 1. Aricine of Cusconine, derde kina-alcaloïd, door PELLETIER en CORRIOL. 2. Pitayne, vierde alcaloïd, door PERETTI in de China pitoya sive bicolor. 3. Chinovazuur door PELLETIER en CAVENTOU in de China nova ontdekt. 4. Chinovabitter, door WINCKLER in dezelfde kina gevonden.

Wat de werking der kina in het algemeen aangaat, zoo vereenigt deze bast in zich prikkelende, versterkende, tonische, de energie van het zenuwstelsel opwekkende, de abnorme gesteldheid van hetzelve, voornamelijk van den plexus van den sympathicus (zoo als bij intermittens, waar duidelijk het ganglion semulinare met zijnen plexus hepaticus en lienalis lijdt, en andere neuroses) bedarende krachten. Zij is derhalve niet alleen een adstringens, tonicum, roborans, aromaticum en antisepticum, maar ook een nervinum; de eerste eigenschappen bezit zij door hare looistof, de laatste door hare alcaloïden. Zij versterkt den geheelen mensch, bloed en zenuwen, de eigenlijke zelfstandigheid; niet uitsluitend een enkel systeem of orgaan. Zij is (het ijzer haar ter zijde gesteld) summum tonico-roborans en, zoo als J. P. FRANK zegt, een remedium divinum. Wanneer de kina goed aangewend wordt, d. i. wanneer de maag haar verteren kan, bevordert en versterkt zij de digestie, assimilatie, sanguificatie en nutritie. Zij maakt den pols voller, sterker, de spierbeweging krachtiger, beperkt de met zwakte gepaard gaande, ziekelijk verhoogde

prikkelbaarheid der zenuwen, gaat de bovenmatig sterke se- en excretiones tegen, verbetert hunne abnorme qualiteit, en wederstaat in hooge mate het bederf. Tegen tusschenpoozende koortsen is zij bovendien door hare tot de amaro-narcotica naderende alcaloïden een specificum, als ook tegen verschillende andere periodieke aanvallen vormende (onlangs ongepast *Typen* genoemde) neuroses, namelijk tegen neuralgiën en spasmi: tetanus intermittens, chorea St. Viti (met een vomitivum alle 8 dagen), epilepsia ganglionitica, catalepsis, cardialgie, prosopalgie, cephalalgia periodica. (Hier dikwijls in verbinding met opium, ipecacuanha, artemisia, tartarus emeticus in refracta dosi.)

De kina is daarom in al die gevallen aangewezen, waar zwakte van het ligchaam of van eene verrigting van hetzelve oorzaak of gevolg van ziekte is. Tegenaanwijzingen zijn febris inflammatoria, zware ontstekingen en zoodanige plethora, active congestie en bloedvloeijing (vooral bij zwakke, jonge lieden met erethisch-ontstekingaardige haemoptöe), bij erethismus vasorum et nervorum, phthisis florida, phthisis pulmonum suppurativa, status gastricus en biliosus, aanmerkelijke zwakte der digestie, zich kenbaarmakende door apepsie, dyspepsie, afwisselende obstructio alvi en diarrhoea, voorts ziekelijk verhoogde venositeit, bloedophoopingen en stases, physconie in lever, milt of pancreas, infarctus van het poortaderstelsel, dispositie tot obstructio alvi habitualis, vitia organica cordis, aortae, habitus apoplecticus.

De practische geneesheer moet bij het voorschrijven der kina zeer fijn onderscheiden, deze tegenaanwijzingen wel in acht nemen, ook de verschillendheid in werking der kina, naarmate van den verschillenden vorm (in zelfstandigheid, als infusum, decoct, extract, tinctuur of als alcaloïd) wel in het oog houden, wil hij er roem en eer mede inleggen en genezing der ziekte voortbrengen. Zoo de kina een gevoel van drukking in de maag doet ontstaan, of misselijkheid, buikpijn, braking, diarrhoea, constipatie, hoofdpijn, duizeligheid, orgasmus vasorum, angst, hartklopping enz. te weeg brengt, is zij niet aangewezen en had zij niet moeten worden toegediend.

Eenen regtmatigen roem heeft de kina verkregen tegen alle soorten van tusschenpoozende koortsen, tegen uitterende ziekten, atonische slijm- en bloedvloeijingen, ziekelijke zaadvloeijingen, dysenterie, scorbut, gangreen (doch niet bij gangraena sicca, maar bij sphacelus, bij angina maligna, gangraenosa, met kamfer, myrrhe, houtskool, kamillebloemen); voorts tegen aanmerkelijke ettering der onderbuiks-, pisbereidende en geslachts-organen; bij zweren met eene bedorvene, ichoreuse afscheiding; bij alle reconvalescenten, welke zware ziekten doorgestaan hebben; bij febris nervosa en putrida in het 2de tijdperk, wanneer er aanmerkelijke prostratio virium, colliquatief zweet en zoodanige bloedingen, stinkende urinlozing en stoelgang en een roetachtig, bruinzwart beslag op tong, tanden en lippen aanwezig is. (Hier aanvankelijk met kamfer en arnica, later met minerale zuren, en steeds in den vorm van decoct, geene alcoloïden of extracten.) Ook tegen phthisis pituitosa vond Tourtual de kina (met lichen Islandicus en spiritus salis ammoniaci anisatus) zeer nuttig, en ik moet erkennen, dat ik geen middel ken, hetwelk zoo krachtig het verweekingsproces van longtuberkels tegengaat, als kina, ter juister tijd aangewend, vooral het met acidum muriaticum bereide decoct weken lang gebruikt (z. o. *Voorschrift* N°. 488), of een mixtuur uit digitalis, tinctura cort. peruv. en elix. acid. Halleri (z. *Voorschrift* N°. 489), zoo er geen orgasmus vasorum door wordt te weeg gebragt. Het zoude hier eenzijdig zijn aan de kina eene tuberkels oplossende kracht toe te schrijven. Zij gaat de cachexia tuberculosa op dezelfde wijze tegen, als de icterische, chlorotische, jicht-, syphilitische, scrophuleuse en scorbutische cachexie, zoodra atonie en ware adynamie en uittering van het ligchaam gelijktijdig aanwezig zijn; ja zelfs in de hydropische cachexie, ten gevolge van langdurige verzwakkende profluviën, lang aanhoudende, dikwijls recidiverende intermittentes, verdient de kina boven alle andere middelen de voorkeur (P. Frank, Sobernheim l. c. 411). Daar de kina in intermittentes voornamelijk wegens hare alcaloïden werkzaam is, zoo bezigt men in de meeste gevallen deze, b. v. sulphas chinii of murias chinii, in plaats van gene; wij

kunnen evenwel desniettegenstaande zonder kina geene recidieven voorkomen of genezen (Schönlein, Most); want in de chinine zijn niet alle werkzame bestanddeelen der kina bevat (z. Sachs l. c. Bd. II. p. 54). De kina moet derhalve, nadat de koorts ten gevolge van de toediening der chinine geweken is, nog eenigen tijd voortgebruikt worden; zoo hierna evenwel nog recidieven voorkomen, verbinde men de kina met belladonna (Osiander, Hufeland, Stoch, Franke), of vooral bij quartanae met rad. hellebori nigri (Berndt, Most). Bij de intermittens perniciosa, maligna en larvata, bezige men voornamelijk de china regia, en wel met groote doses sulphas chinii verbonden, waarbij ook de cortex peruvianus ruber gebezigd wordt, om de volgende aanvallen, waarvan de eene gewoonlijk doodelijk is, te verhoeden. Hetgeen bij de amara, roborantia in het algemeen moet worden in het oog gehouden, moet ook bij de kina worden opgemerkt. Bij groote zwakte des ligchaams en der spijsvertering geven wij een infuso-decoct, in verbinding met valeriana, arnica, angelica, calamus b. v. in adynamische en putride koortsen, bij kwaadaardige, primair met een typheus karakter te voorschijn komende pokken (Morton), mazelen, miliaria, roodvonk, voornamelijk evenwel tegen petechiën (z. N°. 490); voorts met calamus, geum urbanum bij zwakke spijsvertering, in alle teringziekten en bij reconvalescenten (hier ook het gemakkelijk te verteren infuso-decoct. met minerale zuren, welke de alcaloïden oplosbaar maken); de kina in zelfstandigheid daarentegen kan slechts bij nog goede spijsvertering, en ook dan nog niet ligt zonder pulv. aromaticus of caryophyll. aromat., worden toegediend. Zoo zij evenwel desniettegenstaande een gevoel van drukking in de maag doet ontstaan, laat ik bij iedere dosis, nadat zij met water of wijn aangemengd is, 10—15—20 droppels aether sulphur. voegen. De zoogenaamde kinawortel (*Radix chinae*) komt niet van eene cinchona-soort, maar van *Smilax china* Linn. (Cl. XXII. Ord. 4. Dioecia Hexandria, Ord. nat, *Smilaceae*). Men heeft hem als antarthriticum en antevenereum aangeprezen; doch hij is met regt in onbruik geraakt, en de rad. sarsaparillae, lign. guajac. en rad. caricis arenar. zijn verre

boven hem te verkiezen (z. SACHS en DULK l. c. Bd. 2ª. p. 176).

Praeparaten en *doses* der kina.

1. *Sulphas* en *Murias Chinii* (z. op deze woorden).

2. *Sulphas cinchonini, Cinchoninum sulphuricum.* Is moeijelijker te verteren, maar goedkooper dan de sulphas en murias chinii. De dosis van 2—10 grein wordt door MAGENDIE zeer aangeprezen; hij heeft er eene tinctuur, eenen wijn en eene syroop van laten bereiden. De tinctuur wordt van ʒ ij—ʒ iv in ℥ viij vloeistof toegediend; de wijn bestaat uit gr. xxiv sulph. cinchonini en 1 ℔ Maderawijn, en wordt eetlepelswijze alle 2 uren toegediend.

3. *Chinoïdinum*, volgens SERTÜRNER (volgens BUCHNER evenwel geene bijzondere stof, maar *Chininum resinoso-sulphuricum*). Deze stof wordt als zeer werkzaam p. D. van 2—4 grein tegen intermittentes aangeprezen (A. L. RICHTER in de *Vereinszeitung* van 1836, N°. 42. PIETSCH, ELWERT, FLAME *Dissertatio de Chinoïdino*, Berlin 1832). Het is wegens zijne goedkoopte boven de zwavelzure chinine, voor welke het in goede werking niet onder doet, vooral in de militaire en armenpraktijk, te verkiezen, is daarenboven gemakkelijker oplosbaar (15 greinen behoeven slechts ʒ ij alcohol) en niet zoo moeijelijk te verteren. Van deze oplossing is de dosis in de apyrexie alle 1—2 uren 10—15 droppels (z. *Voorschrift* N°. 601 en 602).

4. *Extr. corticis peruviani aquosum* is, p. D. ℈ j—ʒ β, 3—4 maal daags, gemakkelijk te verteren, en wordt het best met aromatische wateren toegediend. De *Pharm. Belgica* schrijft de bereiding van een *Extractum corticis peruviani fusci* en een *Extractum corticis peruviani rubri* voor; van beide zijn twee vormen voorgeschreven: een extractum molle, geschikt tot het bereiden van pillen; e een extractum durum, dat tot poeder kan gewreven worden.

5. *Extractum corticis peruviani spirituosum* is p. D. gr. v, x—xx (1 dl. kina op 5 deelen spir. vini rectificat.) ook zeer werkzaam.

6. *Extractum corticis peruviani frigide paratum.* De dosis

is ℈ β—ʒ β, 3 maal daags; het is zeer werkzaam, gemakkelijk te verteren, maar duurder, en zeer geschikt in de kinderpraktijk en bij zwakke personen.

7. *Tinctura corticis peruviani fusci simplex* (℥ v kina met ℔ ij spir. vini; volgens de *Pharm. Belgica* daarentegen 1 deel op 8 deelen spirit. vini grad. 20, gedurende 6 dagen getrokken, is, p. D. van 30—40 droppels, bij maagzwakte, waar de tinctura composita orgasmus vasorum te weeg brengt, zeer aanbevelingswaardig. De *Pharm. Belgica* heeft ook eene *Tinctura corticis peruviani rubri* opgegeven, welke op dezelfde wijze wordt bereid.

8. *Tinctura composita s. Elixir roborans Whytii* (chinae fuscae ℥ iij, rad. gentianae, cortic. aurantior. āā ℥ j, spiritus vini ℥ xviij, aquae cinnam. simpl. ℥ vj wordt p. D. van 30—60 droppels met wijn, tegen atonie der maag, toegediend bij personen, welke voor prikkels niet zeer gevoelig zijn en niet aan congestie lijden. Het voorschrift der *Pharm. Belgica* is als volgt:

N°. 486. ℞. Corticis peruviani fusci,
Cortic. aurantior.,
Rad. gentianae āā ℥ IV,
Spir. vini grad. 10 ℔ IV.
c. c. quatriduum maceratis, subinde agitatis, fiat colatura, cui adde:
Spirit. lavendulae ℥ viij.
M.

De *Tinctura composita s. alexipharmaca Huxhami* bestaat volgens de *Ph. Belg.* uit:

N°. 487. ℞. Cortic. peruv. fusci ℥ ij,
Flaved. cort. aurant. ℥ j β,
Rad. serpentariae ʒ iij,
Croci ℈ IV,
Spir. vini grad. 10 ℥ xx.
Digere vase clauso dies quatuor, cola.

9. *Tinctura chinoïdini.* Is met uitzondering der *Pharm. Hamb.* niet in de pharmacopoeën opgenomen. Van het boven opgegevene voorschrift (1 deel op 8 deelen alcohol) geeft men p. D. 10—20 droppels in een eetlep. vol water.

10. *Tannas chinii*, *Chininum tannicum.* Wordt tegen geinvetereerde intermittens, in verbinding met specerijen en extr. absinthii door RONANDER (HECKERS *Annalen* 1834. Dec.) zeer aangeprezen.

De *Pharm. Belgica* geeft nog de volgende kina-praeparaten op:

11. *Syrupus corticis peruviani fusci* (2 oncen kina worden met 28 oncen water tot eene colat. van 18 oncen gekookt, en daarbij 6 oncen suiker gevoegd; de gift is ééne once.

12. *Resina corticis peruviani fusci* en *rubri* (z. l. c. p. 193).

Wat de kina in zelfstandigheid aangaat, geeft men in chronische ziekten p. D. ℈ β—℈ j, tegen intermittens evenwel tijdens de apyrexie bij quotidiana en tertiana alle 1—1½ uren ʒ β—ʒ j, zoodat gedurende eene apyrexie ten minste ℥ j, en in de quartana ℥ ij gebruikt worden. Bij intermittens perniciosa, waar ook de sulphas chinii (in 24 uren ten minste tot ʒ j β, of het hier ook zeer werkzame sulphas cinchonini binnen 24 uren van ℈ j—ʒ β) volstrekt niet ontbreken mag, klimt men met de gift immer meer, tot kort vóór den verwachten paroxysmus.

Voorschriften:

*N°. 488. ℞. Pulver. cortic. peruvian. regii ℥ j,
Aquae fontanae ℥ xvj,
Acid. muriatici diluti ʒ ij,
digere p. viij hor., tunc leni calor. coq. ut reman. col. ℥ x, adde:
Syr. cort. aurant. ℥ j.
M. S. Alle 2—3 uren 1 eetl. vol.
(MOST, tegen phthisis tuberculosa en atonie der maag.)

*N°. 489. ℞. Tinct. digital. simplic. ʒ j,
Tinct. cort. peruv. simpl, ℥ j,

Elix. acid. Halleri ℈ ij,
Aeth. acetici ℈ j,
M. S. 2—3 maal daags 20—30 droppels.

(Bij jonge lieden met habitus phthisicus, welke zonder expectoratie hoesten, door aanhoudend staan en gaan ligt bezweet raken, en waar de stethoscoop tubercula cruda ontdekt. Most.)

Bij typhus nosocomialis, petechialis putridus (1811—1813) vond ik zeer werkzaam:

*N°. 490. ℞. Cortic. peruv. regii ʒ vj,
Cort. peruv. rubri ʒ iij,
Aquae fontanae ℔ ij,
inf. et ebull. leni igne p. ¼ hor., tum adde:
Rad. valerian. sylv.,
Flor. arnicae āā ʒ iij,
inf. per x minut. colat. fervid. express. adde:
Camphorae tritae ℈ j,
Syr. cortic. aurantior. ℥ j,
Aether. muriat. alcoh. ʒ ij,
Extract. cort. peruv. spirituos. ʒ j.
M. S. Omgesch. alle 1—2 uren 1 eetl. vol.

Tegen zeer hardnekkige quartanae en tertianae doet het volgende, door Baglivius en Selle aanbevolene poeder een uitstekende werking:

*N°. 491. ℞. Cort. peruv. regii ℈ j,
Muriat. ferri ammoniac. gr. ij,
Cortic. cinnamom. acuti gr. iij.
M. f. pulv., dent. dos. tal. xij.
S. Alle 2—3 uren 1 poeder.

In dezelfde hardnekkige gevallen kan ik uit eigene ondervinding het volgende voorschrift van Berndt als zeer werkzaam aanbevelen:

*N°. 492. ℞. Infuso-decoct. cort. peruv. regii (℥j—℥ x col.),

Extr. hellebori nigri ℈ j,
Sal. ammoniae dep. ʒ ij,
Syr. cort. aurant. ℥ j,
M. S. Alle 2 uren 1 eetl. vol.

Jahn (*Auswahl d. wirks. Arzneimittel.* 1. S. 550) geeft tegen rebellerende intermittens:

N°. 493. ℞. Cortic. peruvian. ℥ j *β*,
Rad. ari,
Rad. hellebori,
Rad. gentian. rubr. ãã ʒ ij,
M. f. pulvis.
S. Alle 2 uren ½—1 drachma.

Wanneer er eene gastrische constitutio praedomineert, geef ik tegen intermittentes, na een voorafgegaan braakmiddel, het volgende:

*N°. 494. ℞. Cortic. peruv. regii ℥ j,
Aq. fontan. ℥ xvj,
inf. et coq. ut remaneat col. ℥ x, adde:
Sal. ammoniaci depur. ʒ iij,
Syr. cortic. aurantior. ℥ j,
Aeth. acetici ʒ j,
M. S. Alle 1—2 uren 2 eetl. vol.

Vogt raadt tegen tusschenpoozende koorts aan:

N°. 495. ℞. Cortic. peruv. fusci alcohol. ℥ j,
Vini rubri gallici ℥ x,
Syr. cinnamomi ℥ j,
Aeth. acetici ʒ j,
M. S. Omgesch. alle 3 uren 2 eetl. vol.

Neumann prijst tegen de kwaadaardige intermittens, welke terstond onderdrukt moet worden, aan:

N°. 496. ℞. Pulv. cortic. peruv. regii ℥ j,
Pulv. rad. zingiber. ℈ j,
Vini gallici rubr. ℥ viij,
Sacchari albi ℥ j,
M. S. Omgesch. binnen 8 uren te gebruiken.

Men begint dan, wanneer het zweet afneemt, en laat 1 uur vóór den volgenden aanval 1 grein opium innemen. Bij iedere intermittens verbind ik de sulphas chinii met opium (z. *Sulphas chinii*). Is het evenwel eene kwaadaardige tusschenpoozende koorts, zoo als ik in de jaren 1827—1831 waargenomen heb, waar nu eens wegens dreigende apoplexie eene aderlating en koude hoofd-omslagen, dan weder wegens hevige buikpijnen met krampachtig braken aromatische omslagen op den buik en inwendig laudanum tijdens den aanval noodig waren (bij flaauwten aether aceticus), onderdrukte het volgende middel zeker den volgenden gevaar aanbrengenden aanval:

*N°. 497. ℞. Cortic. peruv. fusci,
Cortic. peruv. regii,
Cortic. peruv. rubri āā ℥ β,
Aq. fervidae ℔ ij,
inf. et coq. ut remaneat β j β, col. adde:
Vini rhenani generosi β v.
M. S. Alle 2 uren 2—3 eetl. vol.

In de apyrexie kreeg de patient:

*N°. 498. ℞. Sulphat. chinii gr. ij—vj,
Opii puri gr. ¼—½,
Magnesiae gr. vj,
Cortic. aurantior.,
Sacchari albi āā ℈ β.
M. f. pulv., disp. dos. tal. xij.
S. Alle 2 uren 1 poeder met kamillen-thee.

Daarbij werd de kuur ondersteund door een lavement van

decoct. cortic. peruv. met 3 grein Sulphas chinii, voorts 3 maal daags 1 voetbad van warm water met aqua regia. Zoo zich desniettegenstaande de voorboden van eenen tweeden aanval vertoonen, diene men aan volwassenen in eens 20—40 droppels laudanum liq. Sydenh. en 40 droppels ether toe, men legge mostaardpappen aan de kuiten, applicere het verwarmde ijzer als spoedig rubefaciens aan de voetzolen, aan den rug, en legge gedurende ½ uur om de bovenste ledematen een kringsgewijs verband aan (z. MOST, *Med. chir. Encyklop.* Bd. I, p. 719).

Bij intermittens met hydrops prijst P. FRANK aan:

N°. 499. ℞. Cortic. peruv. regii gross. pulv. ℥ j,
coq. c. aq. font. s. q. ad col. ℥ viij, admisce:
Cortic. peruv. regii alcohol. ℥ iij,
Tartari depurat. ʒ ij—ʒ iij, refrigerat adde:
Aeth. muriat. alcohol. ʒ ij.
M. S. Omgeschud alle 2 uren (in de apyrexie) 1 eetl. vol.

Als roborans voor reconvalescenten heeft SOBERNHEIM (l. c. p. 414) het volgende aanbevolen:

*N°. 500. ℞. Cortic. peruv. fusc. gross. pulv. ℥ ij,
Flaved. cortic. aurantior. curassav. ℥ ij β,
Vini gallici albi ℔ j β,
digere per. hor. vj. col,
S. 3 maal daags 1 wijnglas vol.

*N°. 501. ℞. Chinoïdini ʒ j,
solve in spir. vini ℥ j.
M. S. 3—4 maal daags 1 theel. vol op suiker of met rooden wijn.
(ELWERS en RADIUS, tegen hardnekkige intermittens.)

NATROP (CASPER'S *Wochenschrift* 1836. N°. 52) geeft, als een nog doelmatiger vorm, het volgende op:

*N°. 502. ℞. Tinctur. chinoïdini (ex ʒ j op ℥ j alcohol),
Aq. menthae pip. aa ℥ j,
Mixt. sulphur. acid. ʒ j.
M. S. Bij quotidiana dadelijk na het opkomen van het zweet alle 2 uren, bij tertiana alle 3, bij quartana alle 4 uren 1 theel. vol.

Als nakuur dient nog gedurende eenige dagen 's morgens en 's avonds eene dosis. Voor kinderen is het middel zeer geschikt; men neme evenwel hier, in plaats van het pepermentwater, eenig zoet sap of syroop.

Bij zeer zwakke kinderen genas STIEBEL koude koorts door baden, waarbij een afkooksel van ℥ IV—℥ vj cort. peruv. fusc. werd gevoegd.

STARK prijst tegen nadruiper aan:

N°. 503. ℞. Tinct. cort. peruv.,
Tinct. catechu aa ʒ jβ,
Tinct. opii arom. ʒ β.
M. S. Alle 2—3 uren 20—30 droppels.

WENDT laat tegen angina gangraenosa infantum inspuitingen doen met:

N°. 504. ℞. Dec. cortic. peruv. fusci (ex ℥ β) ℥ IV,
colat. refriger. adde:
Tinct. myrrhae ʒ j,
Spir. cochleariae ʒ ij,
Syr. mororum ʒ vj.
S. Omgesch. in te spuiten.

OTTO's werkzame lotio tegen caries bestaat uit:

N°. 505. ℞. Cortic. peruv. fusci ℥ β,
Cortic. mezerei ʒ iij,
coq. c. aq. fontan. ℥ xvj, ut reman col. ℥ x,
adde:
Extr. conii maculat. ℈ j,

Potassae caust. gr. iij.
M. S. Omgesch. met kleine compressen dikwijls aan te wenden.

Berends en Schmidt bevelen tegen vochtige versterving het volgende aan:

N°. 506. ℞. Cort. peruv. rubr.
Carb. tiliae praep. aa ʒ vj,
Cort. salicis,
Rad. calami aromat. aa ʒ ij.
M. f. pulvis.
S. Met warmen rooden wijn tot eene brij gemaakt aan te wenden.

Het zeer goede tandpoeder van Hufeland bestaat uit:

*N°. 507. ℞. Cortic. peruv. fusci ʒ vj,
Ligni santali rubr. ʒ ij,
Olei caryophyllorum,
Olei bergamottae aa gtt. iij.
M. f. pulv. subtiliss. det. in scat.
S. Tandpoeder.

Schneider's haarpommade tegen calvities is zamengesteld uit:

N°. 508. ℞. Extr. cort. peruv. frigide parat. ʒ ij,
Succi citri ʒ j,
Medullae bovis ℥ ij,
Tinct. cantharid. ʒ j,
Olei citri ℈ j,
Olei bergamottae gtt. x.
M. S. Haarpommade.

CINCHONINUM, z. *Cinchona.*
CINCHONINUM SULPHURICUM, z. t. z. p.
*CINERES CLAVELLATI, z. *Subcarbonas potassae.*

CINNABARIS FACTITIA, z. *Mercurius vivus.*

CINNAMOMUM AROMATICUM NEES, z. *Laurus cassia.*

*CINNAMOMUM CEYLONNENSE, z. *Laurus cinnamomum.*

*†CITRAS CHINII, *Chininum citricum*, *Quina citrica*, Citroenzure chinine. Wordt, volgens de Fransche Pharmacopoea van 1837, p. 160, even als acetas chinii bereid, slechts wordt hier, in plaats van acidum aceticum, acidum citricum gebezigd. Dit middel is in Sicilië zeer in gebruik; ook MAGENDIE prijst het aan, vooral daar, waar men tonisch en antiseptisch werken wil. De *dosis* is als die van sulphas chinii.

CITROEN, z. *Citrus medica.*

CITROENKRUID, z. *Artemisia abrotanum.*

*CITROEN-MELISSE, z. *Melissa officinalis.*

CITROENSAP, z. *Acidum citricum.*

CITROENZUUR, z. t. z. p.

*CITRUS AURANTIUM LINN. (Cl. XVII. Ord. 12. Polyadelphia Icosandria, Ord. natur. *Aurantiaceae*, *Hesperideae De Cand.*), Oranje-citroenboom, Oranjeboom. De deelen, van deze plant in gebruik, zijn de bast, de vruchten, bloemen en bladen (*Cortex pomorum*, *Fructus* (*Poma immatura*), *Flores* et *Folia aurantii*).

Werkingswijze. Van den *Cortex* en de *Poma immatura* bezit de eerste meer zachte aetherische olie, de laatste meer zuivere bitterstof. De bloemen en bladen zijn een goed nervinum en antispasmodicum. De *Flavedo corticum aurantiorum* dient bij zwakte der eerste wegen, dyspepsie en cardialgie van hypochondristen (hier met rheum), bij maagzuur en flatulentie, bij atonische slijm- en bloedvloeijingen; de *Folia aurantiorum* kan ik bij hysterie, cardialgie en cephalalgie bijzonder aanbevelen, de *Flores aurantiorum* tegen neuroses ganglio-spinales.

Praeparaten. 1. *Extractum corticum aurantiorum*, waarvan de dosis ʒ j—ʒ ij is, in verbinding met andere bittere extracten, als extr. card. benedicti, extr. trifolii enz. in ℥ vj aq. melissae, cinnam. simpl. eetlepelswijze toegediend (z. *Voorschrift* N°. 512). De cortex aurantiorum vormt een bestanddeel der *Tinctura rhei vinosa* en *aromatica*, *Tinctur. chinae composita*

(z. Cinchona), der *Tinct. calami composita* (z. Acorus calamus), der *Tinctura amara* en van het *Elixir aurantiorum compositum;* het *Elixir amarum* bevat extractum corticum aurantiorum. 2. *Spiritus corticum aurantiorum* (2 ℔ cort. aurantior. worden met spir. vini grad. 10 ℔ IV, na eene trekking van 2 dagen, gedestilleerd totdat de spiritus weder 10 graden houdt, z. *Pharm. Belgica* pag. 188). De dosis is ʒ ij—ʒ iij. 3. *Tinctura corticum aurantiorum* (1 deel oranjeschillen wordt met 6 deelen spir. vini grad. 15 gedurende 6 dagen getrokken) werkt vlugtig prikkelend; de dosis is 30—40 droppels. 4. *Elixir aurantiorum compos. s. Elixir viscerale s. Elixir balsam. temperatum Hoffmanni s. Vinum amarum* bestaat uit flavedo cort. aurantior., Chinesche kaneel, onrijpe oranjeappelen, subcarbonas potassae, Malagawijn, bij de colatuur waarvan nog extr. absinth., cascarillae, gentianae, trifolii fibrini, eene kleine hoeveelheid ol. cedr. en liq. anodynus gevoegd worden. De bereidingswijze is, volgens de *Pharm. Borussica*, van de Hanoversche daarin verschillende, dat in de eerste het liquor anodynus en de aetherische olie ontbreekt. Dit elixir is voornamelijk bij torpide atonie der spijsverteringswerktuigen p. D. 3 maal daags 30—40 droppels (bij hypochondristen met tinct. valerianae aeth. en ammoniata) aangewezen. Het voorschrift der *Pharm. Belg.* (p. 167) is:

N°. 509. ℞. Cortic. aurantior. ℥ β,
Extr. cardui bened.,
Extr. cascarill.,
Extr. centaurei minor.,
Extr. gentianae,
Extr. myrrhae āā ʒ ij,
Vini Hispanici ℔ ij.
digere cort. c. vino biduum et deinde adde extracta.

Het *Vinum amarum alcalisatum s. Elixir stomachicum Viennense* bestaat uit:

N°. 510. ℞. Flav. cort. aurantior. ℥ IV,

digere frigid. 4. dies cum
Vini Hispanici ℔ iv, col. adde:
Subcarbonat. potass.,
Extr. gentianae,
Extr. centaurei minor.,
Extr. absinthii,
Extr. cardui benedicti aa ℥ j,
digere per plures dies et cola.

5. Het *Elixir amarum* bestaat uit extr. cortic. aurant., extr. trifol. fibrin. aa ℥ β, aq. menth. pip., spir. vini rectificat. aa ℥ iv, liq. anodyni ʒ ij; het is een heerlijk middel als bijvoegsel bij maagversterkende mixturen, bij versatile en torpide zwakte van maag, lever en milt. De dosis is ʒ j—ʒ ij in ℥ iv—℥ vj aromatisch water. 6. *Oleum corticum aurantiorum* p. d. ½—1 droppel, als *Eleosaccharum aurantiorum*, (ʒ ij—ʒ iij op een mixtuur van ℥ vj). 7. *Syrupus corticum aurantiorum* (z. *Ph. Belg.* pag. 159) als bijvoegsel bij versterkende aftreksels van calamus enz. (℥ j op ℥ vj). 8. *Tinctura pomorum aurantiorum immaturorum* is zuiver bitter, dient bij torpiden toestand der spijsverteringswerktuigen, doch is tevens een middel, dat bij volsappige, plethorische personen, aanhoudend gebruikt, beroerte te weeg brengen kan, daar het, even als de narcotica en alle amara, de passive congestie van bloed naar het hoofd bevordert. Oude potatores sterven daarom door het onmatig gebruik van op brandewijn getrokken oranjeschillen dikwijls zeer vroeg aan beroerte. 9. *Oleum florum aurantii s. oleum neroli* is zeer vlugtig en aangenaam aromatisch, verkwikkend en opwekkend (gtt. x in ℥ β liq. anodyn.). 10. *Syrupus florum aurantii* is meer vlugtig prikkelend dan N°. 7. 11. *Aqua florum aurantii s. Aqua naphae* is een goed voermiddel voor zenuwversterkende en bittere middelen, even als ook 12. het door de *Pharm. Belg.* opgegevene *Aqua corticum aurantiorum.*

Voorschriften.

Het *Solamen hypochondriacum Kleinii* bestaat uit:

N°. 511. ℞. Flaved. cortic. aurant. curass.,
Rad. rhei,
Tartrat. potassae ãã ℥ β.
M. f. pulvis.
S. 3 Maal daags 1 theel. vol.
(Tegen maagzuur, pyrosis, flatulentie en dyspepsie.)

Tegen chronische neuroses prijst HUFELAND aan:

N°. 512. ℞. Fol. aurantior. virid.,
Rad. valerianae min.,
Rad. caryophyllatae,
Summitat. millefol. ãã ℥ β.
M. c. c. S. 2—3 eetl. vol met ℔ j aq. destill. te overgieten, des nachts te laten trekken, 's morgens vroeg door te zijgen en des daags in 3 gedeelten te gebruiken.

Als een maagversterkend middel in de reconvalescentie na zware ziekten, bij chronische maagzwakte, hysterische cardialgiën enz. kan ik het volgende aanbevelen:

*N°. 513. ℞. Extr. cardui benedict.,
Extr. cascarill. ãã ʒ ij,
Extr. cortic. aurant. ʒ j β,
Aq. melissae,
Aq. cinnam. simpl.,
Aq. florum naphae ãã ℥ ij,
Tinct. aromaticae ʒ ij.
M. S. 3 Maal daags 1 eetl. vol.

Tegen ligte vormen van epilepsie dient, volgens LOCHER:

N°. 514. ℞. Fol. aurant. virid. ʒ vj,
Rad. valerianae ʒ ij,
inf. aq. fervid. s. q. ad col. ℥ vj, adde:
Syr. aurantiorum ℥ j.
M. S. 4 Maal daags 1—3 eetl. vol.

Het werkzame *Elixir viscerale Kleinii* bestaat uit: cort. aurant. rec. ℥ j β, extr. card. bened., extr. centaur. min., extr. gentianae, extr. cascarillae, extr. myrrhae aquos. āā ʒ ij, acetat. potassae ℥ β, en 2 ℔ Spaanschen wijn. De dosis is 60—80 droppels. De *Essentia carminativa Trillèri* bestaat uit:

N°. 515. ℞. Cortic. aurantiorum ℥ iij,
Cardam. minor. ℥ ij,
Sem. foeniculi ℥ j,
Sem. carui,
Sem. cumini,
Flor. chamomillae vulgar.
Flor. chamomill. roman.
Herb. millefolii,
Herb. menthae,
Herb. melissae,
Herb. rorismarini,
Herb. salviae āā ℥ β,
inf. c. aquae vitae ℔ IV, cola.
De dosis is 30—40 droppels.

CITRUS MEDICA Linn. (Cl. XVIII, Ord. 3. Polyadelphia Icosandria, Ord. natur. *Aurantiaceae*), Gewone citroenboom. Van dezen boom worden in de geneeskunde gebruikt: de schillen der vruchten (*cortex citri*), derzelver sap (*succus citri*), de olie (*oleum citri s. de cedro*), ook wel de zaden (*semina citri*). De cortices citri zijn als een zacht amaro-aromaticum bij ligte graden van dyspepsie zonder sordes, bij zoodanige flatulentie en hypochondrisch lijden enz. als de oranjeschillen te gebruiken; zij zijn wel minder werkzaam, doch bezitten de goede eigenschap van niet zoo sterk het opgeven van winden te begunstigen. Zoo als bekend is, bevorderen semina foeniculi de winden; oranjeschillen daarentegen ructus, en drijven, hetgeen onaangenamer is, de winden naar boven. Over het gebruik en de aanwendingswijze van het citroensap is reeds boven gesproken (z. *Acidum citricum*). Onlangs heeft men tegen hydrops pectoris het citroensap in groote doses, en

aanhoudend (van 100—200 stuks citroenen) met suikerwater gebruikt, aanbevolen. De olie wordt wegens haren aangenamen reuk dikwijls in pommaden gebezigd, welke den haargroei zullen bevorderen. Ook dient het als *Eleosaccharum citri* ter verbetering van den smaak en reuk van geneesmiddelen, voornamelijk van die, welke in poedervorm worden toegediend.

Dosis en wijze van toediening. Inwendig geeft men den *Cortex citri* p. D. van ℈ β—℈ j, het *Succus* met water vermengd thee- of eetlepelswijze, of in saturationes als *Potio Riverii cum succo citri parata*, in bruismixturen, wei, dranken, uitwendig in mondspoelingen en gorgeldranken, wasschingen, inwrijvingen, omslagen enz., de *Oleum citri* p. d. van 2—4 droppels, eenige malen daags, en in pommaden. De *Spiritus citri*, welke op dezelfde wijze als de spirit., cort. aurant. wordt bereid (z. *Pharm. Belg.* pag. 188), wordt p. D. van ʒ ij—ʒ iij toegediend; de *Syrupus e succo citri* (*Pharm. Belg.* p. 162) is eene aangename verfrisschende syroop, welke tot ℥ j bij verkoelende mixturen kan gevoegd worden.

Als gewonen drank in de koortshitte beveelt RICHTER aan:

N°. 516. ℞. Aquae fontanae ℔ IV,
Succ. citri recent. ℥ iij,
Syr. rubi ideaei ℥ ij.
M.

MACBRIDGE en BERENDS geven tegen scorbut:

N°. 517. ℞. Malth. hordei ℥ iij,
coq. c. aq. fontan. ℔ iij ad col. ℔ ij, adde:
Succi citri recent. ℥ β,
Vini rhenani ℥ IV,
Sacchar. albi q. s. ad gratum saporem.
S. Bij kopjes te gebruiken.

De *Spiritus aromaticus ammoniacalis Pharm. Belgicae* bestaat uit:

N°. 518. ℞. Cortic. citri ℥ β,

Cortic. cinnamom.,
Nucis moschatae,
Caryophyllorum arom. āā ʒ ij,
Muriat. ammon. ℥ j,
Spirit. vini grad. 10 ℔ ij.
post macerat. per biduum ex retorta vitrea destillatione eliciantur ℥ xiv.

Augustin prijst bij beklemde breuken aan:

N°. 519. ℞. Succi citri recent.,
Olei amygdal. recent. express. āā ℥ iij,
Extr. opii gr. iv.
S. Alle 2 uren 1 eetl. vol.

Richter bij hardnekkige obstructio alvi na eene hernia incarcerata:

*N°. 520. ℞. Olei lini recent. ℥ ij,
Gummi arabici s. q.
Aquae chamomill. ℥ v,
Sulphat. magnes. ℥ j,
Succi citri ʒ vj,
Syr. rhoeados ℥ j.
M. S. Omgesch. alle ¼ uren 1 eetl. vol totdat er werking op volgt.

Het *Decoctum citri Mynsichti* is bij ligten geprikkelden toestand der spijsverteringswerktuigen nuttig, en bestaat uit:

N°. 521. ℞. Fruct. citri in taleos concis. N. ij,
Aq. fontan. ℥ lxxii,
coq. ad. partem tertiam, cole addeque:
Sacchari albi ℥ iv,
S. Bij kopjes te gebruiken.

Brera's middel tegen stinkende mondzweren bestaat uit:

N°. 522. ℞. Vini rubri ℔ j,
Succi citri,
Sacch. albi āā ℥ j.
S. Mondspoeling.

De *Spiritus suaveolens pro suffitu Ph. Saxon* is:

N°. 523. ℞. Olei citri expr.,
Olei essential. bergamott.,
Olei lavendul. āā ʒ β,
Aeth. acetici ʒ ij.
M.

De echte Eau de Cologne (*Aqua Coloniensis*) bestaat volgens Tromsdorf uit:

N°. 524. ℞. Olei essent. neroli,
Olei essent. citri,
Olei essent. bergamott.,
Olei essent. aurant.,
Olei essent. rorismarini āā gtt. xij,
Cardamomi minor. ʒ j,
Alcohol. octarium unum.
Destill. in balneo aquae semisextarii tr es

†*CLEMATIS ERECTA Linn., *Flammula Jovis* (Cl. XIII. Ord. 6. Polyandria Polygynia, Ord. nat. *Ranunculaceae*), Opstaande Clematis. Het kruid en de bloemen werden het eerst door Stark tegen dolores osteocopi nocturni syphilitici en onzuivere zweren aangewend, en wel als infusum (ʒ j op ℥ jv col.) of in poedervorm; uitwendig p. d. van gr. ij—iv als strooipoeder. Het is geenszins, zoo als Sachs (l. c. Bd. 2ª p. 232) meent, een nutteloos, te regt in onbruik geraakt middel, maar veeleer een nog nader te beproeven, zeer krachtig drastisch purgans, welke eigenschap het aan deszelfs scherp beginsel verschuldigd is. In torpiden hydrops, waar gummi guttae aangewezen is, dient het daarom te worden beproefd. De ver-

sche bladen maken, op de huid gelegd, deze rood, en trekken zelfs blaren. SOBERNHEIM is dit werkzame middel met stilzwijgen voorbijgegaan. Ook de *Folia vitalbae* (van Clematis vitalba L.) heeft men als infusum (ʒ β—ʒ j op ℥ viij col., 3 maal daags 1 eetl. vol) tegen verouderde jicht en syphilitische exostoses aangeprezen. VOGT (l. c. II. 322) merkt zeer juist aan, dat men aan dezelve niet alle geneeskracht kan ontzeggen.

CLEMATIS VITALBA, z. *Clematis erecta.*

CLYSMA, *Clyster*, *Clysterium*, *Enema*, het Lavement. Door een lavement verstaat men een vloeibaar geneesmiddel, hetwelk tot verschillende doeleinden en tegen verschillende ziekten met eene lavementspuit in den endeldarm wordt gespoten. De quantiteit van een lavement rekent men voor eenen volwassenen op 8, voor een kind op 4—5, voor een pas geborene op 2—3 oncen. De temperatuur beproeft men het best, door de gevulde spuit tegen het geslotene oog te houden: zoo men hier de warmte goed kan verdragen, is zij ook voor den endeldarm het meest geschikt. Wij bedienen ons het veelvuldigst van lavementen ter bevordering van den stoelgang bij obstructio alvi, waar zij in vele gevallen, voornamelijk bij kinderen en zwakke personen, de voorkeur verdienen boven inwendige op den stoelgang werkende middelen. Maar ook als prikkelend, congestie afleidend, pijnstillend, bedarend, voedend en adstringerend middel is een lavement, naar mate het uit verschillende, werkzame geneesmiddelen is zamengesteld, een hoogst gewigtig middel tegen velerlei ziektetoestanden, een middel, dat niet alleen palliatief, maar dikwijls ook radicaal geneest, en door geen echt practisch geneesheer wordt voorbijgezien. Ter bereiding der verschillende lavementen bedienen wij ons van oplossingen, mixturen, infusiones, decocta, bereid uit wortelen, kruiden, basten, houtsoorten, zouten, extracten, balsems, oliën, harsen, zeep, honig enz. In dit opzigt onderscheiden wij de volgende soorten:

CLYSMA ACRE, IRRITANS, het prikkelende lavement, hetwelk bij verschillende soorten van schijndood, bij vele vergiftigingen, bij apoplexia sanguinea enz. wordt aangewend. Men kan daartoe middenzouten, water, zeep, tartarus emeticus,

azijn en water en andere prikkelende zelfstandigheden bezigen, b. v.:

N°. 525. ℞. Aquae fontanae ℥ iij,
Aceti vini optimi ℥ ij,
Sal. culinar. ℥ β.
M. S. Voor een lavement, laauw of koud aan te wenden.

of:

N°. 526. ℞. Decoct. herb. althaeae ℥ vj,
Sal. mirab. Glauberi ℥ β,
Sapon. venetae ʒ j,
Olei lini ʒ ij.
M. s. Lavement.

of ook:

N°. 527. ℞. Fol. siccor. nicot. ʒ β,
coq. c. aq. fontan. ℥ xij, col. ℥ viij adde:
Tart. emetici gr. j.
S. Lavement.

N°. 528. ℞. Decoct. avenae excort. ℥ vj,
Aceti vini ℥ ij.
S. Lavement.

CLYSMA ADSTRINGENS, hetwelk bij prolapsus ani, slapheid van den endeldarm enz. wordt gebezigd, als:

N°. 529. ℞. Aquae calcis ℥ ij,
Terrae Japonic. ʒ ij.
M.

of:

N°. 530. ℞. Dec. cort. quercus ℥ vj,
Vini rubri ℥ j.
M.

Zulk een lavement is hier zeer doelmatig, even als ook een lavement van koud water.

CLYSMA ANTISPASMODICUM, het krampstillende lavement. Dit schrijft men tegen alle soorten van kramp, alsmede tegen obstructio alvi, wanneer kramp oorzaak van dezelve is, voor. Gewoonlijk neemt men eene infusio flor. chamomill. met haverslijm, van elk 3 oncen, lost daarin ʒ j—ʒ ij asa foetida op, en voegt er 1 once lijnolie bij. Ook het volgende voorschrift is zeer gepast:

N°. 531. ℞. Rad. valerianae ℥ ij,
Fol. aurantior.,
Herb. millefolii,
Flor. chamomill. āā ℥ j,
inf. aq. fervid. ℔ ij, col. ℥ xvj adde:
Gummi asae foetid. ʒ iij,
Olei lini ℥ ij.
M. S. Voor 3 lavementen.

Tegen loodkolijk is in de *Charité* te Parijs het volgende *Clysma anodynum* voorgeschreven:

N°. 532. ℞. Olei nuc. jugland. ℔ β,
Vini rubri ℔ j.
M. (Richard.)

De volgende voorschriften en opmerkingen mogen hier nog eene plaats vinden: 1. Specifiek tegen epidemische diarrhoea werkt een lavement uit:

N°. 533. ℞. Vitell. ovor. N. j,
tere cum
Aq. chamomill. ℥ iv.
M. S. Lavement (von Hildebrandt).

2. Bij krampachtig, pijnlijk, haemorrhoidaallijden in den endeldarm, bij verdikking van denzelven, en tegen ascarides, prijst Dr. Kopp in Hanau aan:

N°. 534. ℞. Merc. dulcis gr. j—iv,

Gummi arabici ℥ β,
Aq. valerianae ℥ j β.
M. exactissime.
S. Voor 1 lavement, hetwelk in warm water wordt verwarmd.

3. Tegen hevige chronische dysenterie prijst Dr. Kopp het volgende lavement aan:

N°. 535. ℞. Merc. subl. corros. gr. 1/6—1/3,
Aq. destillat. ℥ j,
Mucil. gummi arab. ℥ j β,
Opii puri gr. j.
M. D. ad vitrum.
S. Een glas vol verwarmd als lavement aan te wenden.

4. Tegen ascarides van kinderen van 6—8 jaren prijst dezelfde geneeskundige aan:

N°. 536. ℞. Pulv. sem. santon. ʒ ij,
inf. aq. ferv. q. s., col. refriger. ℥ j β adde:
Merc. sublim. corros. gr. 1/6—1/4,
Mucil. gummi arabici ʒ ij.
M.

5. Tegen colliquatieve diarrhoeae prijst van Swieten aan:

N°. 537. ℞. Terebinth. puriss. vitell. intim. subact. ʒ β,
Electuar. theriac. ℥ β,
Lact. vaccin. rec. ℥ iv,
M. S. Lavement laauw aan te wenden.

Hier is ook zeer dienstig:

N°. 538. ℞. Rad. salep ruditer tusae ℈ j,
coq. in s. q. aquae p. 1/4 hor. col. ℥ vj adde:
Mucil. gummi arabici ℥ β,

Vitell. ovi N. j,
Tinct. opii ℈ j.
M. S. Voor 3 lavementen.

6. De lavementen van azijn, tabak, koud water behoeven geenszins, zullen zij hunne prikkelende werking doen, bijvoeging van olie. De koude lavementen bereidt men eenvoudig uit koud water (6 oncen) en geeft ze gewoonlijk terstond na de ontlasting. Bij paralytische toestanden des darmkanaals, (apoplexie, schijndood) doen zij, alle 2 uren herhaald, dikwijls heerlijke diensten.

7. In de *Charité* te Parijs is het volgende *Clysma purgans pictonum* tegen loodkolijk een gebruikelijk voorschrift:

N°. 539. ℞. Fol. sennae ℥ β,
coq. c. aquae comm. ℔ j, col. adde:
Sal. Glauberi ℥ β,
Vini emetici ʒ IV,
M.

(Richard's *Formular- und Recepttaschenbuch*. 1828. S. 373.)

8. De lavementen van tabaksrook worden bij eenige soorten van schijndood dikwijls met goed gevolg aangewend. Tot het inblazen van den rook in den endeldarm bedient men zich van de door Heister, Gaubius, Lammersdorf, Hagen, Keilflug en anderen uitgedachte en verbeterde werktuigen. Bij gebrek kan men zich ook van twee korte aarden pijpen bedienen, of men brengt den tubus eener lavementspuit in den anus, en blaast den rook door een pijpenroer in. Een lavement van een afkooksel van tabak (ʒ j op ℥ viij col.) maakt dikwijls de tabaksrooklavementen ontbeerlijk.

CLYSMA APERIENS, ECCOPROTICUM, LAXANS, het purgerende lavement, wordt gewoonlijk uit haverslijm, zout en olie bereid:

N°. 540. ℞. Decoct. avenae excort. ℥ vj,
Ol lini ℥ ij,

Sal. culinar. ℥ β.
M.

of:

N°. 541. ℞. Ser. lactis tamarind. ℥ vj,
Sal. polychrest. ℥ j β,
Olei lini ℥ j.
M.

Bij hardnekkige verstopping is het goed, eerst een verzachtend en ½ uur later een purgerend lavement aan te wenden.

Voor kleine kinderen dient:

N°. 542. ℞. Sacchari albi ʒ iij,
Vitell. ovor. N. j,
Aq. chamomill. ℥ iij.
M. S. Verwarmd aan te wenden.

Bij volwassenen bewerkt een lavement uit 2 lepels vol keukenzout en 2 kopjes koud water spoedige en goede ontlasting. Tegen den opvolgenden, pijnlijken tenesmus kan men naderhand eene kleine hoeveelheid laauwe olie inspuiten.

CLYSMA EMOLLIENS, het verzachtende lavement, wordt uit versche koemelk ℥ vj en lijnolie ℥ ij bereid, of ook uit het volgende:

N°. 543. ℞. Herb. malvae conc.,
Flor. chamomill.,
Sem. lini contus. āā ℥ ij,
coq. lact. vaccin. ℥ xvj, col. ℥ xij, adde:
Olei lini ℥ iv.
M. S. Voor 2 lavementen.

CLYSMA LENIENS, het bedarende lavement, om de pijnen bij tenesmus, haemorrhoides, buikpijn, kolijken enz. te matigen:

N°. 544. ℞. Amyli ʒ j β,

pauca aqua seorsim infundantur et agitentur,
ut amylum conglobatum dissolvatur, quod
dein admisce
Aq. fontan. pur. ℥ xiij.

Ook kan men er nog opium, extr. hyoscyami enz. (van het eerste 1—2, van het laatste 2—4 grein) bijvoegen. Deze hoeveelheid is voor 2—3 lavementen toereikende.

CLYSMA NUTRIENS, het voedende lavement. De quantiteit mag niet meer dan 3 oncen bedragen, anders wordt het weder te spoedig ontlast. Daartoe worden voedende en versterkende zelfstandigheden gebezigd, b. v.:

N°. 545. ℞. Decoct. cort. peruv. ℥ viij,
Tinct. anodyni compos. ℈ j,
Gummi arabici ℥ j.
M. S. Voor 4 lavementen.

N°. 546. ℞. Vitell. ovor. N. ij,
Jusc. carn. vitul. ℔ j,
Vini gallici ℥ j.
M. S. Voor 5 lavementen.

N°. 547. ℞. Lact. recent.,
Jusc. carnis vitul. āā ℥ ij,
Gelatina cornu cervi ℥ j.
M. S. Voor 2 lavementen.

Door de aanmerkelijke opslorpende kracht der aderen van den endeldarm laat het zich verklaren, hoe werkzame geneesmiddelen, in den endeldarm met de mucosa in aanraking gebragt, zoo spoedig in het bloed overgaan, en zich daardoor dikwijls spoediger door lavementen algemeene werkingen vertoonen, dan wanneer de geneesmiddelen door den mond zijn ingenomen. Asa foetida, kamfer, opium, hyoscyamus, blaauwzuur, belladonna en andere narcotica behooren hiertoe; zij worden evenwel, naardien in het onderste gedeelte van den

darm slechts de aderlijke opslorping, niet de resorberende werkzaamheid der chijl- en watervaten de bovenhand heeft, veel minder geassimileerd. De oude stelling, dat men het vijfvoudige van de gewone dosis in het rectum kan inspuiten, is derhalve valsch. Men heeft op zoodanige giften, voornamelijk van narcotica, dikwijls vergiftiging zien volgen. Ook de kwikpraeparaten werken even sterk op het rectum, als op de maag. Het zij daarom een regel, aan volwassenen niet meer dan het dubbel, aan kinderen slechts de gewone gift als lavement te geven.

*CLYSMA RESOLVENS S. VISCERALE KAEMPFII. Dit bekende lavement, uit fumaria enz. (z. *Erythraea centaurium*) bestaande, heeft men in onzen tijd ten onregte vergeten. Bij morbus atrabilarius, febris atrabilaria, infarctus en verstoppingen in lever, milt, pancreas, bij anomale jicht, melaena, hypochondria et melancholia materialis, is het, weken lang aangewend, zeer nuttig; want het bevordert de kritische afscheidingen, de verwijdering van donker, geronnen, dikwijls met teer overeenkomstig bloed, van taaije, plastische lymphe, taai, glazig slijm, van polypaardige, vezelige massa's in den vorm van takken, van massa's bedorven bloed, eene kleur bezittende als koffijdik, van met kaas en spek overeenkomstige stof (z. Sundelin, in Rust's *Handb. d. Chirurgie*, Bd. 5. p. 69—79).

*COCCIONELLA, Cochenille (van Coccus cacti L.) wordt tot het kleuren van tandpoeder gebezigd, waar lign. santal. rubr. hetzelfde doet.

COCCIONELLA SEPTEM PUNCTATA Linn., Onzen-lieven-Heers-haantje, Zevenvlek, Zonnekever. Van dezen kever, welke een scherp, vlugtig beginsel, even als de cantharides, bevat, heeft men de *Tinctura coccionellae septem punctatae* (60—80 stuks in ℥ j alcohol, 8 dagen lang getrokken) p. D. van 30—40 droppels, 4 maal daags, tegen prosopalgie, rheumatische tandpijn, voornamelijk evenwel tegen hydrops torpidus aangeprezen. Zij is door de tinct. cantharidum geheelenal ontbeerlijk.

††COCCULI INDICI, z. *Menispermum cocculus*.

††COCCULINUM, z. t. z. p. [illegible]

†COCHENILLE, z. *Coccionella*.

*COCHLEARIA ARMORACIA Linn., *Raphanus rusticanus* (Cl. XV. Ord. 1. Tetradynamia Siliculosa, Ord. nat. *Cruciferae*), (Meerradijs, Lepelkruid, Boerenradijs, Mierik. De mierikwortel (*Radix armoraciae*) is als rubefaciens en derivans, geraspt op de huid gelegd, wegens zijne scherpe aetherische olie (*Oleum armoraciae aethereum*) in alle die gevallen boven den meer aromatischen mostaard te verkiezen, waar men spoedig en intensief de huid rood wil maken (tegen maagkramp, hoofdpijn, tandpijn, acuut rheumatismus). Men late een brij van mierik raspen, en wende deze 5—10 minuten aan. Voorts dient de mierik ook als kaauwmiddel bij verlamming der tong, als ook in gorgeldranken bij septische stomacace en angina. Inwendig heeft hij met regt roem verworven als diaetetisch middel tegen maagzwakte, flatulentie, verslijming, lucht- en zuurvorming. In een geneeskundig opzigt prijst men den mierikwortel voornamelijk tegen scorbut aan (z. *Cochlearia officinalis*), vermits hij, even als alle cruciferae, specifiek stimulerend op het bloed werkt en deszelfs crasis verbetert (z. boven pag. 25). Ook tegen hydrops torpidus, vooral tegen de Brightsche nierziekte, is hij door Huss (z. Sachs, *Jahrb. f. d. ges. Medic.* 1839, Bd. 2, p. 72) aanbevolen. De zieke moet ℥ j rad. armoraciae met 1 ℔ kokend water, gedurende 1 uur getrokken en doorgezegen, waarbij ℥ j β syr. simpl. gevoegd wordt, dagelijks gebruiken; daarbij gebruike hij nog veel mierik in zijne spijzen, en bij obstructio alvi pillen met ol. crotonis. De kuur wordt begonnen met het appliceren van cucurbitae cruentae in de nierstreek van beide zijden, waarna er kleine blaartrekkende pleisters gelegd worden, welke gedurende eenige weken worden open gehouden. Zoo de pillen buikpijn en de mierik jeuking in den hals veroorzaken, neemt de zieke 1—2 theel. vol subcarb. magnesiae. — De *Cerevisia armoraciae Ph. Pauperum* (℥ v mierik op ℔ ij bier, 24 uren heet getrokken) is een goedkoop, ongemeen krachtig, urin-drijvend middel bij dysurie, ischurie, hydrops torpidus, catarrhus vesicae, asthma pituitosum, stomacace, kwikscorbut (Radius). Augustin beveelt tegen chlorosis en scorbut aan:

*N°. 348. ℞. Rad. armoraciae ras. ℥ iij,
Rad. zingiberis inc. ʒ ij,
Ferri pulverati ℥ j,
Vini gallici albi ℔ ij,
macera per nychthemerum, cola et filtra.
S. 3 maal daags ½—1 kopje vol.

COCHLEARIA OFFICINALIS Linn. (Class. XV. Ord. 1. Tetradynamia Siliculosa, Ord. nat. *Cruciferae*), Gemeen lepelkruid, Lepelblad. Niet wegens deszelfs slechts zwak scherp beginsel, maar wegens deszelfs vlugtige, scherp en brandend smakende, doordringend riekende, niezen en tranenvloed voortbrengende aetherische olie, houdt Sachs (l. c. IIa. p. 239) dit kruid zoo werkzaam tegen scorbut, vooral zeescorbut. Het bevordert de urin- en slijm-afscheiding, en is daarom ook tegen infarctus, ophoopingen in lever en milt, tegen herpes, rheumatismus, jicht en lithiasis aanbevolen.

Bereidingen zijn: de *Spiritus cochleariae* (herb. cochleariae ℔ iv, rad. armoraciae ℔ j, spir. vini grad. 15. ℔ v, gedestilleerd, tot dat de spiritus 10 grad. houdt), *Tinctura*, *Aqua*, *Oleum*, *Conserva* (1 dl. fol. cochlear. met 3 deelen suiker), *Cerevisia*, *Serum lactis cochleariae*. Zeer werkzaam is het versche kruid, dagelijks van ℥ ij—℥ iij op brood of salade gebruikt. Ook kan men een infusum (℥ iij op ℔ j β col.) of de tinctuur p. d. van 40—60 droppels toedienen, of als bijvoegsel bij gorgeldranken bezigen.

Sundelin's voorschrift tegen scorbut is zamengesteld uit:

*N°. 349. ℞. Herb. cochleariae floresc. rec. ℥ ij,
Sem. sinap. contus. ℥ β,
Vini gallici albi ℥ xxiv,
macera p. triduum, col. adde:
Aether. muriat. alcohol. ʒ ij.
S. 3 maal daags ½ wijnglas vol.

Plenck's *Cerevisia cochleariae antiscorbutica* bestaat uit versch lepelblad ℥ j β, versch gesnedene mierik ℥ ij, turion.

pini ℥ j, welke in eene flesch met 4 ℔ bier koud overgegoten en gedurende 48 uren geinfundeerd worden. Hiervan wordt 3—4 maal daags 1 glas vol gedronken.

De *Spiritus cochleariae compositus s. Aqua s. Cerevisia antiscorbutica Sydenhami*, bestaat, volgens de *Pharm. Belg.*, p. 191, uit:

N°. 550. ℞. Herb. flor. rec. cochlear. ℥ XL,
Herb. salviae,
Herb. menthae crisp. āā ℥ iij,
Cortic. aurantiorum ℔ β,
Nucis moschatae ℥ β,
Spir. frumenti ℔ iij,
Aq. comm. ℔ IX.
scissa et contusa macera triduum, dein destillata ℔ vj.
De gift is 3—4 maal daags 1—2 eetl. vol.

De *Syrupus cochleariae compositus Pharm. Belg.* bestaat uit:

N°. 551. ℞. Herb. cochleariae recent. ℔ viij,
Herb. nasturtii hortens.,
Herb. nasturtii aquat. ℔ v,
Rad. armoraciae ℔ x,
Cort. cinnamom. ℥ vj,
Fruct. aurantiorum matur. ℔ j,
Spir. vini grad. 20 ℔ ij,
Aq. depuratae ℔ viij.

Bij eene zachte warmte worden hiervan ℔ v afgedestilleerd, welke met ℔ x suiker in een waterbad tot eene syroop bereid worden. De overgeblevene massa wordt doorgezegen en uitgeperst, daarbij even eens 10 ℔ suiker gevoegd, en, na geclarificeerd te zijn, tot eene syroop gekookt. Daarna worden de beide syropen bij elkander gevoegd. De gift is 1—2 oncen daags.

Vogt's mondspoeling tegen gezwollen, bloedend tandvleesch, een werkzaam middel, bestaat uit:

*N°. 552. ℞. Rad. ratanhiae,
Fol. salviae ãã ℥ β,
f. infuso-decoct. col. ℥ vj, adde:
Spir. cochleariae,
Mell. rosarum ãã ℥ j.
M. S. Mondspoeling.

Rust prijst tegen hetzelfde gebrek aan:

*N°. 553. ℞. Tinct. myrrhae,
Tinct. cinnamom. ãã ʒ j,
Tinct. guajaci ʒ ij,
Spir. cochleariae ℥ j.
M. S. 1 Theel. met 2 eetl. vol water als gorgeldrank.

Ook de tinctuur van Fr. Wendt is hier zeer werkzaam:

*N°. 554. ℞. Tinct. myrrhae ℥ β,
Tinct. cort. peruv. ℥ ij,
Tinct. kino ʒ ij,
Spir. cochleariae ℥ j.
S. Om het tandvleesch mede aan te strijken, en watjes in de holte van waggelende of ook bloedende tanden te brengen.

†*CODEÏNUM, Codeïne. Dit middel werd in 1832 in het opium ontdekt (als bij-product bij de bereiding van murias morphii, volgens Gregory's methode verkregen (z. Geiger, *Pharm. univers.* T. II. p. 185), en diende Kunkel, Magendie, Barbier, Gregory, Martin-Solon en anderen tot physiologische en therapeutische proeven, die intusschen tot nog toe tot geene bevredigende resultaten geleid hebben (z. Riecke l. c. p. 224—228). Het codeïnum is even als het morphium een alcaloïd, komt in zeer zachte, naaldvormige kristallen voor, bezit noch kleur, noch reuk, maar eenen zwak bitteren, naderhand walgelijk scherpen smaak, is in alcohol en aether gemakkelijk

oplosbaar, welke oplossingen alcalisch reageren. Met zuren vormt hetzelve gemakkelijk oplosbare, gedeeltelijk kristalliseerbare zouten, die, even als ook het zuivere codeïnum, noch door salpeterzuur rood, noch door zoutzuur-ijzer blaauw gekleurd worden (als onderscheid van de morphine). Volgens Kunkel werkt het codeïnum prikkelender dan het morphium, brengt geene verlamming te weeg, zoo als het laatste bij honden de achterste ledematen doet, veroorzaakt convulsive bewegingen in den hals, doet de urinafscheiding ophouden, doet de met hetzelve onmiddelijk in aanraking gebragte deelen in ontsteking overgaan, en veroorzaakt den dood door aandoening van de kleine hersenen en der medulla oblongata. Barbier te Amiens gaf het zuivere codeïnum p. D. van 1—2 grein in eene syroop. Het werkte voornamelijk op het zenuwknoopstelsel, en bedaarde bij eene vrouw, welke alle 2 uren 1—2 grein tegen pijn in de bovenbuikstreek en in den rug, angst, overspanning, steunen, bleek aangezigt, hartklopping enz. nam, terstond al deze klagten. Het brengt slaap te weeg, welke evenwel niet met zwaarte in het hoofd gepaard gaat. Bij meer andere aan onderbuiksneuroses lijdende vrouwen deed het codeïnum even eens uitstekende diensten, hoewel zij laud. liq. Sydenh. reeds vruchteloos gebruikt hadden. Magendie (*Formulaire pour la préparation* etc. 1836) gaf velen zieken in het *Hôtel Dieu* 1—2 maal daags 1 grein codeïnum. Het bewerkte bij de meesten eenen rustigen slaap, zonder dat het hoofd er door aangetast werd, zoo als dit op morphium pleegt te volgen; de *Murias codeïni*, *Codeinum muriatum* (2 grein wekten misselijkheid, zelfs braking op) werkte sterker dan het zuivere. Hij wil door deze dosis neuralgiae faciales en ischias spoedig, even als dooreen tooverslag, verwijderd hebben.

†*CODEÏNUM MURIATICUM, z. t. z. p.

COERULEUM BEROLINENSE, z. *Cyanuretum ferri.*

COERULEUM PARISIENSE, z. t. z. p.

COFFEA ARABICA Linn. (Class. V. Ord 1. Pentandria Monogynia, Ord. natur. *Rubiaceae*), Gemeene koffijboom. Sachs en Dulk (l. c. II^a. 241—251) hebben in hun *Handwörterbuch der practischen Arzneimittellehre*, 10 volle pagina's, Pfaff (l. c.

Bd. 3. S. 9—23) nog eene pagina meer, aan de koffij gewijd. Daarentegen hebben SUNDELIN, SOBERNHEIM, RADIUS, LINCKE, BISCHOFF en anderen, welke evenwel den wijn onder de geneesmiddelen rekenen, geene melding van haar gemaakt. Dit is zeer ten onregte; want beide zijn uitmuntende geneesmiddelen, zoo zij daar, waar zij zijn aangewezen, goed worden aangewend. Zij zouden evenwel nog grooter nut aanbrengen, zoo niet het grootste gedeelte der beschaafde volken zich door diaetetisch gebruik aan dezelve gewend en zich daardoor voor hunne opwekkende werking minder gevoelig gemaakt had.

Koffij en wijn bezitten eene aan elkander tegenovergestelde werking. Het eerste middel gaat in groote doses den slaap tegen; het laatste daarentegen bevordert denzelven. Zoo de wijn meer op het gemoed en de driften werkt, werkt de koffij meer op den geest, op den intellectus, maakt den mensch rustig, voorzigtig, ingetogen, calculerend. Daarom is de koffij de lievelings-drank van mathematici, astronomici, natuurkundigen, artsen, diplomaten en kooplieden. De wijn daarentegen wordt meer door dichters, toonkunstenaars, schilders, tooneelspelers en krijgslieden aangebeden. Over het gebruik der ongebrande koffijboonen, van welke een geconcentreerd infusum, of het poeder, ook wel het extract (p. d. van 4—20 grein), tegen intermittens, arthritis, dyspepsie, migraine enz. vóór 16 jaren werd aangewend, spreek ik niet, daar men reeds voor lang ingezien heeft, dat zij hier van weinig nut is (z. ook SACHS l. c. II^a p. 244). Slechts het aftreksel van licht-bruin gebrande koffij en het afkooksel komen hier in aanmerking. Een sterk, door eene filtreer-koffijkan verkregen koffij-aftreksel (2—3 lood gemalen koffijboonen op 4 matig groote kopjes water) is, binnen ½ uur warm gedronken, een heerlijk huismiddel:

1. Tegen nerveuse hoofd- en maagpijn, kolijk, maagkramp van hysterischen, tegen dolor nephriticus ten gevolge van vroegere overtredingen.

2. Onschatbaar is het tegen alle vergiftigingen door venena narcotica, zoodra het vergift verwijderd is, en flaauwte, bedwelming, duizeligheid, verlies van bewustzijn, koude ledematen, apoplexia nervosa, tetanus en trismus, sopor en stupor aan-

wezig zijn, of dreigen. Zoo, b. v., bij vergiftiging door acidum hydrocyanicum (nadat vooraf ammonia liquida is toegediend), door belladonna, opium, hyoscyamus, stramonium, cicuta, zoodra het vergift door een emeticum of door de maagpomp uit het ligchaam verwijderd is. Ook kan men hier alle ¼ uren met koffij afwisselend nog 30—40 droppels ol. terebinthinae en suikerwater geven.

3. Tot spoedige verdrijving van ligte dronkenschap is sterke, zwarte koffij het beste middel.

4. Zeer werkzaam is zij bij asthma nocturnum senum, bij asthma spasticum van smeden, asthma Millari, hier even wel zeer sterk, d. i. 1 lood op slechts 1 kopje water geinfundeerd en zwart gedronken. Oude torpide asthmalijders heb ik met goed gevolg, wanneer zij tabak met belladonna of stramonium niet konden verdragen (duizeligheid veroorzaakte), 3—6 grof gestampte koffijboonen in eene pijp tabak laten rooken. Het smaakt niet onaangenaam, werkt antispasmodisch en bevordert de ophoudende expectoratie.

5. Kookt men het residuum van een koffij-aftreksel, b. v. ℥ ij op ℥ viij colat., zoo verkrijgt men het decoct. coffeae, hetwelk ik als een bij uitstek goed, tonisch, adstringerend, maagversterkend middel, even als eikelkoffij, door scrophuleuse en rachitische kinderen, alsmede door volwassenen tegen dyspepsie drinken laat. — Volsappigen, plethorischen personen, welke de gefiltreerde koffij niet verdragen kunnen, bekomt een zoodanig afkooksel zeer goed.

6. In eenen tijd, dat de kina zeer duur was, verdreven vele arme lieden de koude koorts met een infusio van 1—2 lood goed gebrande koffij op 2—3 kopjes kokend water, waarbij zij op ieder kopje 1 theel. vol succus citri mengden, het geheel kort vóór den aanval innamen, en het zweet afwachtten. Bij zeer vele zieken bleef de koortsaanval daarna weg. (Verg. ook Audon in het *Journal de Médecine*, vol. 24. p. 243, Pfaff l. c. T. 3. p. 21, Sachs l. c. Bd. 2. p. 248.)

††COLCHICUM AUTUMNALE Linn. (Cl. VI. Ord. 3. Hexandria Trigynia, Ord. nat. *Colchiaceae de Cand.*, *Melanthaceae R. Br.*), Herfsttijloos, Tijdeloos, Wilde Saffraan. Dit

is een scherp, prikkelend middel, dat op de tong en de lippen, in mond, keel en maag een gevoel van branding doet ontstaan, braking, diarrhoea, ischurie, strangurie, niezen, hoofdpijn, duizeligheid, bedwelming te weeg brengt, en in groote dosis zelfs den dood kan veroorzaken. Tegenmiddelen zijn: een emeticum, tinct. gallarum, dec. gallarum, mucilaginosa, oleosa, tegen de zenuwtoevallen inwendig sterke koffij, uitwendig sinapismen aan de kuiten. In kleine doses is dit middel een laxans, diureticum en diaphoreticum. Het wordt zeer aangeprezen in torpide waterzucht, blennorrhoea pulmonum et vesicae urinariae, rheumatismus et arthritis chronica, taenia, dolores venerei nocturni osteocopi, tegen rheumatische zwelling der knie, chronischen catarrhus pulmonum enz.

Men wendt de bollen (*Bulbi s. radices colchici*) en de zaden (*Semina colchici*) aan. Overigens geeft men den radix colchici, wijl hij onzeker werkt, tegenwoordig niet meer in zelfstandigheid, maar men bedient zich van deszelfs bereidingen. Deze zijn: 1. *Tinctura sem. colchici* p. d. 3 maal daags 10—25 droppels; 2. *Vinum colchici* p. d. 3 maal daags 20—30 droppels. 3. *Acetum colchici* p. d. van ℈ β—℈ j β; 4. *Oxymel colchici* van ʒ ij—ʒ iv; en 5. *Extractum colchici*, 2—3 maal daags 1—2 grein. Den radix gaf men, even als het semen, vroeger 2—3 maal daags van 2—6 grein, in infusum, poeder of pillen.

Voorschriften.

*N°. 555. ℞. Aquae juniperi ℥ v,
Potion. Riverii c. succ. citr. par. ℥ j β,
Oxymell. colchici ℥ β,
Aeth. muriat. alcoh. ʒ j.
(Most, tegen waterzucht.)

Bij paroxysmen van jicht geeft Scudamore:

N°. 556. ℞. Sulphat. magnes. ℥ j—℥ ij,
Aq. menth. crisp. ℥ x,
Aceti colchici ℥ j—℥ j β,
Syr. croci ℥ j,

Magnos. ust. ℈ viij.
M. S. Eenige malen daags 3 eetl. vol, zoodat binnen 24 uren 4—6 stoelgangen volgen.

Tegen chronisch rheumatismus prijst BLASIUS aan:

N°. 557. ℞. Tinct. sem. colchici Pharm. boruss.,
Tinct. guajaci simpl. āā ℥ iij.
S. 3 Maal daags 30—40 droppels in suikerwater.

Tegen borstwaterzucht prijst VON HILDENBRANDT (z. JABLONSKI l. c. p. 67) aan:

N°. 558. ℞. Tinct. sem. colchici,
Tinct. digital. purp. āā ℥ ij,
Spir. nitri dulcis ℈ j.
S. 's Morgens en 's avonds 20 droppels op suiker.

HALFORD geeft tegen plaatselijke jicht eerst eenige dagen 's avonds en 's morgens 35—45 droppels vinum colchici, en vervolgens:

N°. 559. ℞. Extr. colchici acet. gr. iij,
Pulv. Doveri,
Extr. colocynth. comp. āā gr. j— ij.
M. f. pil. N°. j, dent. dos. XXIV.
S. 2—3 Maal daags 1 pil. (Aan het einde der kuur volgt nog een zacht laxans.)

RITTON (SCHMIDTS *Jahrb.* V. 155) beveelt tegen jicht en fluor albus aan:

N°. 560. ℞. Pulv. bulb. colchici ℥ β—gr. L,
Sapon. medicatae s. q.
ut fiant pilulae N. x. consp. cassia.
S. 3 Maal daags 1 pil.

†*COLCOTHAR VITRIOLI, z. *Oxydum ferri rubrum.*

COLLA PISCIUM, z. *Ichthyocolla.*

COLLUTORIUM ANTIODONTALGICUM FEUILLET, z. *Creosotum.*

COLLYRIUM CONTRA MACULAS CORNEAE RICHTERI, z. *Acetas ammoniae liquidum.*

*COLLYRIUM LANFRANCISI, z. *Sulphuretum arsenici flavum.*

*COLLYRIUM NARCOTICO-MERCURIALE GRAEFII, z. *Murias protoxydi hydrargyri.*

*COLOCYNTHIS, z. *Cucumis colocynthis.*

COLOPHONIUM, z. *Terebinthina.*

*COLUMBO, z. *Menispermum palmatum.*

CONCHAE PRAEPARATAE, z. *Subcarbonas calcis.*

CONDITUM ZINGIBERIS, z. *Zingiber officinalis.*

CONFECTIO JAPONICA, z. *Catechu.*

CONI HUMULI, z. *Humulus lupulus.*

†† CONIUM MACULATUM Linn., *Cicuta major Lamark*, *Cicuta terrestris* (Cl. V. ord. 2. Pentandria Digynia, Ord. nat. *Umbelliferae*), Gevlekt scheerling, Dolle kervel-scheerling. Van deze plant wendt men voornamelijk het kruid (*Herba cicutae s. conii maculati*), zelden de zaden (*Semina s. fructus conii maculati*) aan. Deze narcotische, vergiftige plant brengt in groote giften een gevoel van droogte in de keel, dorst, misselijkheid, braking, purgeren, duizeligheid, hoofdpijn, bedwelming, flikkering voor de oogen, angst, regtstijvigheid, verlamming te weeg. Tegenmiddelen zijn: een emeticum, daarna in- en uitwendig azijn, sterke koffij. In kleine giften werkt de cicuta bedarend en pijnstillend, wekt de werkzaamheid van het klier- en watervaatstelsel op, lost daarom verstoppingen en aanzwellingen in hetzelve op, en bevordert de secretie en resorptie. Asthma spasticum, scrophulosis, tussis convulsiva, physconie van lever, milt en pancreas, van het mesenterium, scirrhus en carcinoma, dolores venerei nocturni osteocopi, phthisis laryngea et pulmonalis tuberculosa ex causa scrophulosa, ook sommige neuroses, voornamelijk prosopalgie, zijn de ziekten, waartegen de cicuta bij voorkeur wordt aangeprezen. Uitwendig dient zij, vooral als *Emplastrum*

cicutae s. conii maculati (uit cerae flav., herb. conii aa ℥ j, colophon., olei olivar. aa ℥ β; volgens de *Pharm. Belg.* uit emplastri plumbi, cerae flavae aa ℔ j, olei olivar. ℥ vj, pulv. herb. cicutae ℥ viij), als ook de versche bladen en het extract, ter verdeeling van zwellingen van klieren, verhardingen, melkknobbels, scirrheuse zwellingen, scrophuleuse hoornvlies-vlekken, pijnlijke ophthalmiën. Tuberculosis en scrophulosis exquisita grenzen zeer na aan elkander. De cicuta matigt den erethismus en beperkt den voortgang der tubercula bij phthis. pulm. vera; daarentegen past bij torpide scrophulosis meer de zoutzure zwaaraarde (z. SACHS l. c. Bd. 2a p. 288).

Gift en *vorm.* Inwendig het *Herb. cicutae* 3 maal daags van 3—10—20 grein in poeder of infusum (HIMLY gaf scrophuleuse kinderen, 3 maal daags, zoo veel greinen als zij jaren oud waren, en gewoonlijk in verbinding met calomel en goudzwavel). Van het *Extractum cicutae* geeft men 3 maal daags 1—3 grein, spoedig klimmende, in mixturen, poeders, pillen, boli. Uitwendig dient het laatste in penseelvochten, oogwaters, oogzalven, pleisters enz., het kruid tot pappen, mondspoelingen, gorgeldranken, wasschingen, baden (℥ ij—℥ iv herb. cicutae op een bad, z. *Balneum compositum* N°. 234), inspuitingen, lavementen.

Voorschriften:

*N°. 561. ℞. Merc. dulcis gr. β,
Sulphur. aurat. antim. gr. ¼,
Herb. cicutae gr. v,
Liquirit coctae ℈ β,
M. f. pulv. disp. dos. tal. xiv.
S. 3 maal daags 1 poeder.

(HIMLY, tegen ophthalmia scrophulosa chronica bij een vijfjarig kind; daarbij uitwendig ung. praec. rubr. Richteri Ph. Hannov.)

G. A. RICHTER gaf tegen kinkhoest:

N°. 562. ℞. Extr. cicutae ℈ ij,

Aquae foeniculi ℥ ij,
Tinct. opii benz. ℥ β.
M. S. Omgesch. 3—4 maal daags ½—1 theel. vol.

C. J. Meyer tegen scrophulosis:

N°. 563. ℞. Extr. cicutae ʒ j,
Muriat. barytae gr. xv,
Aq. cinnam. spirit.,
Aq. laurocerasi āā ʒ ij.
M. S. Dagelijks 2—3 maal aan kinderen 5—10, aan volwassenen 15—20 droppels en meer.

Hecker prijst tegen atrophia scrophulosa:

N°. 564. ℞. Extr. conii maculati gr. vj,
Aquae melissae ℥ ij,
Tinct. rhei aquos. ℥ j.
M. S. 3 Maal daags 1—2 theel. vol.

Bij ingewands-tering van kinderen met magere ledematen en dikke buiken, waarin de harde knobbels, op het aanvallen, zich als kleine aardappelen voordoen, laat Feiler met goed gevolg linimentum volatile camphor. ℥ j β en ung. hydrargyri ciner. ʒ ij op den buik inwrijven, en geeft inwendig:

*N°. 565. ℞. Extr. conii maculati ʒ j—ʒ j β,
Aquae cinnamom. comm.,
Syr. cortic. aurantiorum āā ℥ β.
M. S. 2 Maal daags ½—1 theel. vol.

Bij oude dronkaards, met vomitus matutinus en vermoeden van scirrhus ventriculi, geef ik met goed gevolg:

*N°. 566. ℞. Extr. cicutae ʒ j,
Extr. columbo ʒ ij,
Aq. flor. naphae,
Aq. lauro-cerasi āā ℥ j β.
M. S. 's Morgens en 's avonds 1—2 theel. vol.

Parrish en Ebers (z. Casper's *Wochenschr.* 1837. p. 142) prijzen tegen longtering ex causa tuberculosa aan:

N°. 567. ℞. Inf. flor. papav. rhoead. (e. a ℥ j) ℨ v,
Extr. hyoscyami,
Extr. conii maculati aa gr. x—xx,
Acetat. ammon. liquid. ℥ j,
Sacch. albi ℨ vj.
M. S. 4 maal daags 1 eetl. vol.

Het *Decoctum antiphthisicum Wunteri* bestaat uit:

N°. 568. ℞. Decoct. lichen. Islandici (ex ℥ j β) ℥ xxiv,
sub fine coctionis adde:
Herb. botryos manip. j.
cola, dicantha et iterum adde:
Extr. cicutae ℈ j,
Syr. papav. rhoeados ℥ iij.
D. S. 4 maal daags een kopje vol, en alle 2 dagen met de cicuta te klimmen tot op ℥ ij—℥ iij.

Kopp prijst tegen scrophuleuse lichtschuwheid aan:

*N°. 569. ℞. Extr. conii maculati ℨ j,
Aq. cinnam. vinos ℥ β,
D. S. Kinderen van 2—4 jaren 3 maal daags 4 droppels, en dagelijks met 1 droppel tot 30—35 te klimmen.

Bij kinderen van 6—10 jaren ving ik met 10—12 droppels 3 maal daags aan. Daarbij legt Kopp eene vesicans achter de ooren, en op de oogen (hetgeen zeer tot de genezing medewerkt) een compres, bevochtigd met tinct. opii simplex.

Een zeer goed middel tegen de na mazelen achterblijvenden kramphoest, vooral wanneer deze hardnekkig is en phthisis pulmonalis dreigt op te wekken, is het volgende poeder van G. A. Richter:

N°. 570. ℞. Extr. conii maculati,
Sulphur. depurati āā gr. vj,
Extr. hyoscyami gr ij,
Sacchar. albi gr. xij,
M. f. pulv. dent. tal. dos. vj.
S. 3 maal daags 1 poeder (voor kinderen boven de 10 jaren; aan jongere mag slechts de helft of een derde gedeelte worden toegediend. Most).

Tegen struma scrophulosa prijst Schubart aan:

N°. 571. ℞. Subcarbonat. sodae delaps. gr. iv,
Herb. conii maculati gr. ij,
Aethiop. antimonial.,
Carbon. spongiae āā gr. vj,
Sacchari albi ℈ β.
M. f. pulv. dent. dos. tal. xij.
S. 3 maal daags 1 poeder.

Jahn wil tegen dolor faciei Fothergilli en scirrhus het volgende werkzaam gevonden hebben:

N°. 572. ℞. Extr. conii maculati,
Resin. guajaci nativ. pulv.,
Asae foetidae āā ʒ j,
Extr. aconiti ʒ β,
Calomel. optim. gr. xv.
M. f. pilul. gr. ij. Consp. cinnam.
S. 3 maal daags 5—10 pillen.

In het *Maison de Santé* geeft men bij onderbuiks-verstoppingen en organisch onderbuikslijden in lever, milt, maag, pancreas enz.:

N°. 573. ℞. Extr. cicutae ℥ β,
Extr. opii gr. viij,
Calomel. ʒ β,
Syr. althaeae q. s.

ut fiant pilulae N. CXIV.
D. S. 8 Pillen daags, en, wanneer er pijn aanwezig is, allengs te klimmen.

RUST prijst tegen chronische leververharding aan:

N°. 574. ℞. Murc. dulcis gr. vj,
Extr. hyoscyami ℈ j,
Extr. conii macul. ℈ β,
Pulv. rad. rhe ʒ β.
M. f. pilul. gr. ij.
S. Alle 3 uren ééne pil in te nemen.

Tegen scirrhus pylori prijst PEZOLD (AMMONS *Repertorium*, 1829, p. 105) aan:

N°. 575. ℞. Sapon. venetae ℥ β,
Extr. conii maculat. ʒ ij,
Aethiop. antimon. ʒ j,
Galbani,
Fell. tauri inspiss. aa ʒ β.
M. f. pilulae gr. ij, consp. lycopod.
D. S. 3—4 Maal daags 8—10 pillen.

W. WALTHER prijst, als waschmiddel tegen zomervlekken, het volgende aan:

N°. 576. ℞. Infusi herb. conii maculat. ex ℥ β parat. ℥ vj,
Liquor. subcarbonat. potassae ℥ ij.
D.
(Dit middel is ook tegen ephelides werkzaam.)

Tegen verharding der oogleden en hordeolum geeft VON GRAEFE:

N°. 577. ℞. Herb. conii maculati,
Herb. hyoscyami,
Farinae sem. lini aa ℥ j,

coq. ad consistentiam cataplasmatis.
S. Laauw aan te wenden.

Ook prijst hij tegen gerstenkorrel en opgeworpen oogleden aan:

N°. 578. ℞. Empl. conii maculati ℥ j,
Empl. belladonnae ℈ j,
Empl. plumbi ℈ IV.
S. Pleister om op het oog te leggen.

BERNSTEIN genas eenen ex causa mechanica ontstaan zijnden scirrhus mammae in 6 weken door:

N°. 579. ℞. Extr. cicutae,
Gummi ammoniaci aa ℥ j,
Sapon. venetae ℥ ij,
Sulphur. aurat. antimon. ℥ β,
Tinct. rhei q. s.
ut fiant pilul. gr. iij.
D. S. 's Morgens en 's avonds 8 pillen in te nemen.

In 8 dagen werd er tot 20 pillen geklommen; binnen 14 dagen was de pijn verdwenen en werd het gezwollen deel beweegelijk. Daarop werd de kuur voleindigd met de volgende pillen:

N°. 580. ℞. Extr. cicutae,
Pulv. herb. cicutae,
Gummi guajaci,
Gummi ammoniaci aa ℥ ij,
Resinae jalapae ℥ β,
Sulphur. aurat. antim. ℥ j,
Mucil. gummi arab. s. q.
ut fiant pilul. gr. ij.
D. S. Dagelijks 3 maal 8, 10, 12—15 pillen.
(z. LINCKE, l. c. I. pag. 513.)

A, G. RICHTER prijst tegen carcinoma apertum aan:

N°. 581. ℞. Extr. conii maculat. ℥ j,
Extr. hyosyami ℥ β,
Pulv. herb. belladonnae ʒ j,
Acetat. ammon. liquid. s. q.
ut fiat cataplasma tenuiss.
S. De helft op leder gestreken op te leggen.

Als pijn- en krampstillend middel prijst Berends aan:

N°. 582. ℞. Herb. conii macul.,
Herb. hyoscyami aa ℥ iv,
inf. aquae fervid. s. q. ad colat. ℔ ij, solve:
Sapon. domestici ℥ ij.
S. Flanel daarmede te bevochtigen en warm aan te wenden.

Radius prijst tegen vernaauwing en scirrheuse verharding van den endeldarm aan:

N°. 583. ℞. Herb. conii macul.,
Herb. millefolii,
Herb. tussilagin. aa ℥ ij,
Flor. chamomill. vulgar. ℥ j β.
M. c. S. Eene halve handvol voor een lavement te trekken, met bijvoeging van lijnolie.

CONSERVA ABSINTHII, z. *Artemisia absinthium.*
CONSERVA COCHLEARIAE, z. *Cochlearia officinalis.*
CONSERVA MENTHAE PIPERITAE, z. *Mentha piperita.*
CONSERVA NASTURTII AQUATICI, z. *Nasturtium officinale.*
CONSERVA RORISMARINI, z. *Rosmarinus officinalis.*
CONSERVA ROSARUM, z. *Rosa centifolia et Gallica.*
†CONSOLIDA MAJOR, z. *Symphytum officinale.*
*†CONTRAJERVAE RADIX, z. *Drostenia contrajerva.*
†CONVALLARIA MAJALIS Linn. (Class. VI. Ord. 1. Hexandria Monogynia, Ord. nat. *Asparagineae*), Lely-convallie, Lelie van den dale, Dalkruid, Meibloemen, Zegeltjes.

De witte, aromatisch riekende bloemen werden als infusum, spiritus enz. vroeger tegen flaauwte, verlamming, apoplexie en epilepsie aangeprezen. De gedroogde bloemen bezitten een scherp beginsel, brengen niezen te weeg, en zijn nog heden in het *Pulvis sternutatorius Ph. Boruss.* aanwezig; dit poeder bestaat uit:

N°. 584. ℞. Pulv. herb. majoran. ℥ iij,
Pulv. rad. irid. florent.,
Pulv. herb. mari veri,
Pulv. flor. convallar. majalis āā ℥ j.
M. f. pulv. subtilissimus.
S. Niespoeder.

De wortel van *Convallaria polygonatum* heeft eenen met anijszaad overeenkomstigen reuk, en was vroeger in de apotheken onder den naam van Salomonszegel (*Sigillum Salomonis*) voorhanden.

†CONVALLARIA POLYGONATUM, z. *Convallaria majalis.*

*COPAIVA-BALSEM, z. *Balsamum copaivae.*

CORALLINA CORSICANA, z. *Ceramium helminthochortos.*

*CORIANDRUM SATIVUM Linn. (Class. V. Ord. 2. Pentandria Digynia, Ord. natur. *Umbelliferae*), Tamme koriander, Koliander. De zaden (*Semen coriandri*) werden vroeger als een maagversterkend, windendrijvend middel, en als slijmoplossend tegen blennorrhoea pulmonum aanbevolen. Bovendien bezitten zij een pijnstillend en volgens mijne ondervinding narcotisch beginsel; waarom ik mij met de meening van Sachs, dat het anijszaad en de venkel dit middel ontbeerlijk zouden maken, niet kan vereenigen. *Gift* en *Vorm.* p. D. 2—4 maal daags gr. x—xx in poedervorm of aftreksel.

*N°. 585. ℞. Specier. pectoral. off.,
Herb. melissae āā ℥ j β,
Sem. coriandri ʒ j β,
Rad. liquiritiae,
Rad. calami aromat. āā ℥ β.
M. c. c. S. Thee voor 6 aftreksels.

(Most, tegen catarrhus pulmonalis en maaghoest.)

CORNU CERVI (van *Cervus Elaphus Linn.*), Hertshoorn. De hertshoorngelei (*Gelatina cornu cervi*) (1—1½ oncen met 3 ℔ water op 2—2½ ingekookt, met bijvoeging van succus citri en suiker) is een goed voedingsmiddel voor hectische lijders, bij atrophiën en colliquatie. De bereiding is volgens de *Pharm. Belg.*:

N°. 586. ℞. Cornu rasi cervi elaphi ℥ iv,
Aquae dep. ℔ iij,
Sacchari albi ℥ j,
Vini rhenani,
Succi citri āā ℥ β.
f. l. a. gelatina.

Tegen bovengenoemd lijden prijst Choulant aan:

N°. 587. ℞. Cornu cervi rasp. ℥ ij β,
Cort. cascarillae ℥ β.
M. f. species.
S. Dagelijks ⅓ gedeelte met 1 ½ ℔ water tot op ℔ j in te koken.

Het *Decoctum album Sydenhami*, beroemd tegen diarrhoeae, dysenterie, tabes, subinflammatoire en inflammatoire toestanden der spijsverteringswerktuigen, bestaat, volgens Klein, uit:

*N°. 588. ℞. Cornu cervi rasp.,
Micae panis alb. āā ℥ iij,
coq. ex aq. fontan. ℔ v ad colat. ℔ iij, adde:
Syr. succi citri q. s. ad gratum saporem.
M. S. Drank.

Het voorschrift der *Pharm. Belg.* bezit geen syr. succi citri, en slechts ℥ ij sacchar. alb.

De stinkende dierlijke of hertshoorn-olie (*Oleum*

animale foetidum, *Oleum cornu cervi foetidum*, *Oleum pyro-animale s. empyreumaticum animale*, wordt door drooge overhaling uit hertshoorn, beenderen enz. verkregen. Zij wordt inwendig als anthelminthicum aangeprezen, en vormt, 1 deel met 3 deelen oleum terebinthinae, theelepelswijze met mucilago ingenomen, de *Oleum contra taeniam Chaberti*. Dit middel is zeer moeijelijk in te nemen. Tegen chronisch rheumatismus der gewrichten prijst HORN ʒ β oleum animale foetidum, in ʒ ij liq. anodymus opgelost, alle 3 uren 20—30 droppels, als een uitstekend middel aan.

CORPUS PRO BALSAMO SULPHURIS, z. *Oleum lini sulphuratum*.

CORRECTOR OPII, z. *Sapo Starkeyanus*.

*†CORTEX ADSTRINGENS BRASILIENSIS, Zamentrekkende Braziliaansche bast. In het jaar 1818 leerde SCHIMMELMANN dezen bast in Brazilië als volksmiddel kennen, waarop MERREM (*Med. chir. Zeitung* 1828, p. 225) zijne geneeskracht naauwkeuriger beproefde. Hij is reeds in de *Pharm. Lisbon.* van 1832 en in den *Codex med. Hamb.* 1835, p. 10, opgenomen. MERREM prijst dezen, volgens MARTIUS, van *Acacia cochliacarpa* afstammenden bast (welke geene verhittende werking bezit, maar gemakkelijk te verteren is en sterk adstringeert) voornamelijk in al die gevallen aan, waarin de radix ratanhiae nuttig is: bij chronische bloedvloeijingen, metrorrhagie, atonische blennorrhoea, fluor albus, gonorrhoea.

Gift en *Vorm*. Het poeder inwendig 3 maal daags van ℈ j—ʒ β, het afkooksel (℥ j met ℥ xvj water gekookt tot een col. van 8 oncen en bijvoeging van ℥ j syroop) één eetl. vol alle 1—2 uren. Tegen hardnekkigen druiper en fluor albus prijst MERREM aan:

N°. 589. ℞. Decoct. cort. adstring. Brasil. ℥ vij,
Bals. copaivae vitell. ovor. exact.,
Tinct. ferri pomat. āā ʒ ij,
Syr. balsamici ℥ j.
M. S. Alle 2 uren 1 eetl. vol.

†CORTEX ALCORNOCO, z. *Alchornea latifolia.*
CORTEX AUGUSTURAE, z. *Bonplandia trifoliata.*
*CORTEX AURANTIORUM, z. *Citrus aurantium.*
*†CORTEX CANELLAE ALBAE, z. *Canella alba.*
*CORTEX CASCARILLAE, z. *Croton eluteria.*
CORTEX CASSIAE CINNAMOMI, z. *Laurus cassia.*
*CORTEX CATALPAE, z. *Bignonia catalpa.*
*CORTEX CHINAE CALISAYAE, z. *Cinchona.*
*CORTEX CHINAE FLAVAE DURAE ET FIBROSAE, z. t. z. p.
*CORTEX CHINAE FUSCUS, z. t. z. p.
*CORTEX CHINAE HUAMALAIS, z. t. z. p.
*CORTEX CHINAE HUANUCO, z. t. z. p.
*CORTEX CHINAE JAEN, z. t. z. p.
*CORTEX CHINAE LOXAE, z. t. z. p.
*CORTEX CHINAE PSEUDOLOXAE, z. t. z. p.
*CORTEX CHINAE RUBER, z. t. z. p.
*CORTEX CINNAMOMI CEYLONENSIS, z. *Laurus cinnamomum.*
CORTEX CITRI, z. *Citrus medica.*
CORTEX CULILAWAN, z. *Laurus culilawan.*
*†CORTEX GEOFFROYAE SURINAMENSIS, z. *Geoffroya Surinamensis.*
*CORTEX GRANATORUM, z. *Punica granatum.*
CORTEX HIPPOCASTANI, z. *Aesculus hippocastanum.*
CORTEX INTERIOR SAMBUCI, z. *Sambucus nigra.*
*CORTEX LIGNI GUAJACI, z. *Guajacum officinale.*
*CORTEX MEZEREI, z. *Daphne mezereum.*
CORTEX NUCIS JUGLANDIS, z. *Juglans regia.*
*CORTEX PERUVIANUS FLAVUS, z. *Cinchona.*
*CORTEX PERUVIANUS FUSCUS, z. t. z. p.
*CORTEX PERUVIANUS OFFICINALIS, z. t. z. p.
*CORTEX PERUVIANUS REGIUS, z. t. z. p.
*CORTEX PERUVIANUS RUBER, z. t. z. p.
*CORTEX POMORUM AURANTII, z. *Citrus aurantium.*
*CORTEX PRUNI PADI, z. *Prunus padus.*
*CORTEX QUASSIAE, z. *Quassia amara.*
*CORTEX QUERCUS, z. *Quercus robur.*

*CORTEX RADICIS BIGNONIAE CATALPAE, z. *Bignonia catalpa.*

*CORTEX RADICIS GRANATI, z. *Punica granatum.*

*CORTEX RADICIS IPECACUANHAE, z. *Cephaëlis ipecacuanha.*

*CORTEX RADICIS RATANHIAE, z. *Krameria triandra.*

CORTEX RADICIS SAMBUCI INTERIORIS, z. *Sambucus nigra.*

CORTEX RADICIS SASSAFRAS, z. *Laurus sassafras.*

CORTEX RADICIS SIMARUBAE, z. *Quassia simaruba.*

CORTEX SALICIS, z. *Salix alba et pentandra.*

CORTEX SAMBUCI, z. *Sambucus nigra.*

CORTEX SIMARUBAE, *Quassia simaruba.*

CORTEX ULMI INTERIORIS, z. *Ulmus campestris.*

CORTEX WINTERANUS, z. *Wintera aromatica.*

*†CORTEX WINTERANUS SPURIUS, z. *Canella alba.*

CORYDALINUM, z. *Aristolochia rotunda.*

†CORYLUS AVELLANA Linn. (Cl. XXI. Monoecia, Ord. nat. *Amentaceae*), Hazelaar, Hazelnotenboom.

(Hetgeen de Schrijver omtrent deze plant heeft aangevoerd, zoowel de kuur, welke Prof. Negrier tegen verschillende vormen van scrophulosis heeft in het werk gesteld, als de werkzaamheid, welke Richard in den *Dictionnaire de Médecine* aan de fol. jugland. regiae toekent, zal bij de beschrijving der laatstgenoemde, als daartoe behoorende, gevoegd worden. Hoe Most eene dergelijke vergissing heeft kunnen begaan, is mij onverklaarbaar, daar hij de resultaten, tot welke Negrier gekomen is, schijnt gelezen te hebben, en zelfs de pagina van de *Archives générales de Médecine* aanvoert, terwijl Negrier zich omtrent de plant geenszins dubbelzinnig heeft uitgedrukt. Oudtijds was evenwel ook de Corylus avellana in geneeskundig gebruik. Behalve de zoete olie (*Oleum nucum*), welke uit de pitten der noten door uitpersing verkregen en even als amandelolie gebezigd werd, bereidde men door droogе destillatie uit het hout eene stinkende, empyreumatische olie (*Oleum corylinum*, *heraclinum*), welke even als het stuifmeel (*Pollen julorum coryli*) tegen epilepsie werd aangeprezen.

De Vertaler.)

*†COSTUS AMARUS, CORTICOSUS, DULCIS, z. *Canella alba.*

CREMOR PECTORALIS TRONCHINI, z. *Theobroma cacao.*

*CREMOR TARTARI, z. *Acidum tartaricum.*

*CREMOR TARTARI SOLUBILIS, z. *Tartarus boraxatus.*

*CREOSOTUM, Kreosoot. Deze empyreumatische, het vleesch voor bederf bewarende olie (van daar de naam, van κρεας en σωζω) werd in 1832 door Reichenbach als bestanddeel van houtazijn, teer enz. ontdekt, en terstond daarop in Duitschland, Engeland, Frankrijk en Italië veelvuldig door artsen in- en uitwendig beproefd. Hoewel het niet aan menschen ontbreekt, welke het middel misprijzen, vormen evenwel de aanprijzers van het kreosoot de meerderheid; zoodat Riecke (l. c. p. 240—289) haar eene aanmerkelijke plaats in zijn werk *Ueber neue Arzneimittel* heeft ingeruimd. Het kreosoot bezit de merkwaardige eigenschap van het eiwit in het bloed te doen coaguleren en het laatste daardoor min of meer te verdikken, terwijl het ook het bloedrood doet stremmen, en daardoor een uitnemend stypticum is. Gelijktijdig werkt het prikkelend, wekt ligt ontsteking der slijmvliezen op, brengt in grootere giften ligt dyspepsie, braking, haemoptoë voort, vermindert de urinafscheiding, en werkt prikkelend op het organisch zenuwstelsel. Tegenaanwijzingen zijn derhalve: verhoogde werkzaamheid van het vaat- en zenuwstelsel, ware ontsteking, congestie en plethora, active haemorrhagiën, neiging tot haemoptoë en diarrhoea, phthisis pulmonum florida, gastricismus.

Volgens de talrijke in de laatste 10 jaren gemaakte ervaringen is het middel aangewezen:

1. In dien vorm van longtering, waar reeds door verweeking der tubercula eene werkelijke vernietiging van longweefsel plaats heeft en de stethoscoop excavationes, pectoriloquie ontdekt;

2. In phthisis pulmonis pituitosa met copieuse, stinkende expectoratie; hier mag evenwel, even als in eerstgenoemde ziekte, noch plaatselijke pijn in de borst, noch erethismus vasorum of haemoptoë, welke tegenaanwijzingen voor het kreosoot zijn, plaats vinden.

3. Bij empyema pulmonis. De la Harpe te Lausanne zag daar-

na in 2 gevallen radicale genezing (z. *Schweiz. Zeitschrift*, 1838, Bd. 3, Heft 3). Dat onze voorouders hier reeds het kreosoot als heilzaam kenden, blijkt uit de geneeskracht, welke zij aan het teerwater (waarin ook kreosoot voorhanden is) in genoemd longlijden toeschreven.

4. Tegen passive, paralytische bloedvloeijingen ex ore, ano et utero (bij de laatste als inspuitingen), vooral wanneer deze het gevolg van putride ziekten of slechte bloedcrasis zijn.

5. Tegen ingewortelde jicht en rheumatismus, met stijfheid en verlamming der ledematen en reeds te voorschijn tredende dyscrasie, om de slechte vochtmenging te verbeteren. Voor zoodanige gevallen kenden de Ouden de zeer werkzame, kreosoot bevattende *Tinctura Fuliginis* (Reich in Hufeland's *Journal*. 1834. Februarij).

6. Tegen diabetes mellitus en morbus Brigthii. In de eerstgenoemde ziekte is door Berndt (Hufeland's *Journal*, 1834, Febr.) eene uitstekende werking van het kreosoot waargenomen. Hij gaf dagelijks 8, 10—15 en allengs tot 24 droppels in een slijmig voermiddel; in de laatstgenoemde ziekte desgelijks door Gadolin en Bech (z. Berends *Repertorium* 1837. Bd. 3. N. 17).

7. Tegen lintworm, in verbinding met oleum ricini (Kraus).

8. De uitwendige aanwending van het kreosoot is zeer uitgestrekt. Hier is het middel onschatbaar, en wel het *Aqua creosoti*, als bloedstelpend middel, bij neusbloedingen (inspuitingen en met hetzelve bevochtigde tampons), bij holle kiezen, ter spoedige genezing van verbrandingen in den eersten en tweeden graad. Alle pijn verdwijnt hier oogenblikkelijk na fomentationes met aqua creosoti. (Een zwak kindje brandde het geheele voorhoofd, terwijl deszelfs nachtmuts door het kaarslicht vlam vatte. Ik legde over het voorhoofd een met kreosootwater goed bevochtigden zakdoek, en daarover een windsel. Terstond hield het kind op met schreijen, werd moede, en sliep den ganschen nacht rustig. Het verband was den volgenden morgen los geraakt, maar de verbranding was verdwenen en had geen spoor nagelaten.) Voorts is het kreosoot bij stomacace, putrescentia uteri, decubitus, ulcera sordida,

phagadaenica, syphilitica, impetigo, psora, herpes exedens, blepharopthalmia inveterata, maculae corneae, condylomata venerea acuminata, odontalgia ex causa dentis cariosi, clavi pedum, met het beste gevolg aangewend.

Gift en *Vorm.* Inwendig het doelmatigst in pillenvorm van ½, 1, 2—3 droppels (150 droppels vormen ʒ j). Emulsiones smaken zeer onaangenaam; beter zijn oplossingen in alcohol, aether, aetherische en vette oliën. Uitwendig wordt het aqua creosoti) het best het aqua genuina, anders circa 20 droppels kreosoot op ℥ j water) of ook de oplossing in wijngeest aangewend (Reich, tegen kwaadaardige zwarte pokken, fungeuse uitgroeisels, ulcus carcinomatosum, maculae et papulae syphiliticae, carcinoma uteri, leucorrhoea, waar hij met het beste gevolg het aqua creosoti als fomentatie en inspuiting aanwendde). Ook in mondspoelingen en gorgeldranken, penseelvochten, tanddroppels, tandpillen, linimenta, zalven wordt kreosoot gevoegd (z. o.).

Voorschriften:

N°. 590. ℞. Creosoti,
Succi liquirit. dep. āā ʒ j,
Rad. althaeae pulv. ʒ ij.
M. f. Pilulae N. cxx, consp. lycopod., dent. in vitro.
S. 's Morgens en 's avonds 5 pillen.

(Reich, bij atonische longtering.)

Buchner prijst tegen door caries dentium voortgebragten stinkenden adem aan:

N°. 591. ℞. Creosoti ʒ j,
Alcohol. vini ℥ ij.
M. S. 40—50 droppels, in een kopje koud water, tot het borstelen der tanden en als mondspoeling te bezigen.

N°. 592. ℞. Creosoti ʒ β,

Aq. depurat. ℥ v.
M. S. Wassching.
(Wolf, met goed gevolg tegen impetigo sparsa.)

N°. 593. ℞. Creosoti ℈ j,
Spir. vini rectif. ℥ ij,
Tinct. menth. pip. ℥ j,
Tinct. pimpinellae ℥ β.
M.

Dit is het zoo spoedig tandpijn stillende *Collutorium antiodontalgicum Feuillet.* Men laat daarmede een stukje zwam doortrekken, en brengt dit in den mond, in den hollen tand of tegen het tandvleesch aan (z. Caspers *Wochenschrift*, 1834, N. 1).

Radius middel tegen tandpijn, door carieuse tanden te weeg gebragt, bestaat uit gelijke deelen kreosoot en alcohol, waarvan 1 droppel in den hollen tand gebragt wordt. Dit is ook zeer werkzaam.

Corneliani prijst tegen herpes chronicus aan:

N°. 594. ℞. Creosoti gr. v—xx,
Olei olivarum ℥ β.
M. f. Linimentum det. in olla.
S. 2—3 Maal daags de lijdende plaatsen in te wrijven.

Ook vindt men in FroriePs *Notizen*, 1834, N. 915, tegen herpes eene zalf aanbevolen, uit ℥ j axungia en ʒ j aq. creosoti bestaande. Frémanger prijst tegen caries scorphulosa aan:

N°. 595. ℞. Creosoti gtt. xxx,
Olei amygdalar. dulc.,
Cerati simplic. aa ℥ j.
M. f. Unguent. det. in olla.
S. Zalf, om mede te verbinden.

Tegen taenia kan ik het volgende aanbevelen:

N°. 596. ℞. Creosoti gtt. x,
Olei crotonis gtt. IV,
Olei amygd. dulc. ℥ ij.
S. 's Morgens nuchteren alle ½ uren 1 theel. vol, totdat er purgeren volgt (2—3 doses). Vooraf wordt gedurende 3 dagen een infus. rad. filicis maris (ex ʒ β) ℥ vj en sulph. magnesiae ℥ j, 3 maal daags 2 eetl. vol toegediend.

Het als een geheim middel in Italië duur verkochte bloedstelpend water van Binelli (*Aqua balsamica arterialis Binelli*) doet, volgens Simon, Hartwig, Dieffenbach, John Davy, bij bloedvloeijingen niets meer als koud water. Het bevat weinig kreosoot, en is slechts half zoo sterk als het gewone aqua creosoti (Berzelius, v. Reichenbach, Schweigger-Seidel, z. Riecke l. c. p. 289).

CRETA ALBA, PRAEPARATA, z. *Subcarbonas calcis.*

*CROCUS ANTIMONII, z. *Protoxydum stibii sulphuratum fuscum.*

*†CROCUS AURI, z. *Oxydum auri.*

*CROCUS MARTIS, z. *Subcarbonas ferri.*

†*CROCUS MARTIS ADSTRINGENS, z. *Oxydum ferri rubrum.*

*CROCUS MARTIS APERITIVUS STAHLII, z. *Subcarbonas ferri.*

†*CROCUS MARTIS VITRIOLATUS, z. *Oxydum ferri rubrum.*

*CROCUS METALLORUM, z. *Protoxydum stibii sulphuratum fuscum.*

*CROCUS SATIVUS Linn. (Class. III. Ord. 1. Triandria Monogynia, Ord. natural. *Irideae*), Saffraan. De hoofdbestanddeelen van den saffraan, welke somtijds met de bloempjes van Carthamus tinctorius, Calendula officinalis enz. vervalscht wordt, zijn: eene vlugtige, op het water drijvende, witte en eene vloeibare gele, in het water op den bodem zinkende olie, saffraanolie en saffraanstof (*Polychroidum*). In zijne werking komt hij het opium zeer nabij, vermits kleine doses

prikkelend, opwekkend werken, volgens Boerhaave lagchen voortbrengen, grootere doses daarentegen narcotisch, slaapwekkend zijn en sopor doen ontstaan. Bovendien werkt hij specifiek op de vrouwelijke geslachtsorganen, vermeerdert den toevoer van bloed naar deze, en heeft met regt als emmenagogum eenen grooten naam. Den saffraan diene men toe 1. in de kinderpraktijk, en in al die gevallen van erethische koortsen, waarmede slapeloosheid en groote onrust gepaard gaan, en men de sterk verhittende en stoppende werking van het opium vermijden wil. 2. Tegen krampachtige aandoeningen van kinderen, met lijden van borstorganen of maag, bij erethismus nervosus. Hier sticht de crocus, volgens Hufeland, Jahn en anderen, het grootste nut. 3. Bij menstruatio suppressa et retenta met gelijktijdige krampachtige aandoeningen, bleekzucht en torpiden habitus, in verbinding met myrrhe, zwavel, borax, aloë enz. Tegenaangewezen is de saffraan wegens zijne verhittende werking, voornamelijk bij volbloedigheid, ware ontstekingen, ontstekingskoortsen. Uitwendig dient hij als verweekend, pijnstillend, suppuratie bevorderend middel in cataplasmata, fomentationes met broodkruim, melk, wijn enz. bij mastitis, panaritium, otitis, orchitis, blepharospasmus, hordeolum, ophthalmia catarrhalis, tylosis enz.

Bereidingen, *gift*, *vorm* en *verbinding*. Van het *Pulvis croci* geeft men inwendig 3—6 maal daags, van 5, 10—15 grein, in poeders, pillen, morsuli, in acute gevallen het best in aftreksel (ʒ j—ʒ j β op ℥ vj col.); van de *Tinctura croci* (1 deel op 8 deelen spir. vini grad. 15 gedurende 6 dagen getrokken), als zeer werkzaam emmenagogum, 50—60 droppels; van den *Syrupus croci*, welke voornamelijk voor kinderen een goed antispasmodicum en analepticum is, 2—4 maal daags 1 theel. vol (bij zuur der eerste wegen met magnesia, lapid. cancrorum). Ook maakt de saffraan een bestanddeel uit van de tinct. opii crocata, elixir proprietat. Paracelsi, elixir ad vitam longam, elixir pectorale Wedelii, elixir aperitivum Clauderi, de emplast. de galbano crocatum en oxycroceum (z. op deze woorden).

*N°. 597. ℞. Croci gr. viij,
Semin. anisi vulg. ℥ β,
Rad. irid. florent. ʒ j β,
Rad. liquirit. ʒ ij.
M. f. pulv. det. in vitro.
S. Eenige malen daags 1 theel. vol.
(Hufeland, bij onderbuikskrampen van kinderen.)

N°. 598. ℞. Croci gr. xv,
Rad. irid. florent. ʒ j,
Sem. carui ʒ j β,
Subcarbonat. magnes. ʒ ij.
M. f. pulvis.
S. 5—6 Maal daags eenige greinen in venkelthee.
(Rosensteins kinderpoeder.)

N°. 599. ℞. Croci ʒ β,
Rad. valerian. minor. ʒ iij,
inf. aq. ferv. s. q. ad col. ℥ v, adde:
Aeth. acetici ʒ β,
Syr. flor. aurantior. ℥ j.
D. S. Alle 2 uren 1 eetl. vol.
(Berends en Sundelin, in febris nervosa versatilis.)

*CROTON ELUTERIA Schwartz. (Cl. XXI. Ord. 8. Monoecia Monadelphia, Ord. nat. *Euphorbiaceae*), Kaskarille-kroton, Kaskarille. De bast van deze plant (*Cortex cascarillae*, graauwe koortsbast) is een uitstekend geneesmiddel, zoo als reeds zijne bestanddeelen (eene sterk riekende aetherische olie, bittere extractiefstof, harst enz.) aanduiden; men moet denzelven evenwel niet, zegt Sachs (l. c. Bd. I. p. 787), met de kina vergelijken, of met haar willen gelijk stellen. In alle ziekten is hij aangewezen, waar primaire of secundaire atonie der digestie-organen aanwezig is. Hij bezit daarbij de goede eigenschap van, even als de radix calami aromatici, de se- en excretiones noch direct te vermeerderen, noch te beperken, maar beide slechts indirect te doen, door het

vaat- en zenuwstelsel, alsmede de digestie, krachtig aan te zetten. Zeer heilzaam is hij daardoor tegen zwakke spijsvertering, daaruit voortkomende of daarmede verbondene diarrhoea en dysenterie, in nerveuse en zelfs in putride koortsen, tegen ligte intermittens, passive bloedvloeijingen, asthma humidum, phthisis pituitosa, fluor albus en nadruiper.

Dosis en Vorm. Inwendig 15—20 grein, 3—4 maal daags in poeder; aangenamer is het infuso-decoct (ʒ iij—ʒ vj op ℥ viij col.), het *Extractum cascarillae* van 10—20 grein p. D. in pillen, mixturen, de *Tinctura cascarillae* (1 deel met 8 deelen spir. vini grad. 20, gedurende 6 dagen getrokken) p. D. van 20—30 droppels. Tegen diarrhoea en dysenterie prijst Jahn (l. c. *Auswahl* enz. Bd. 1. 519) aan:

N°. 600. ℞. Cort. cascarillae ʒ ij,
coq. c. aq. font. s. q. ad col. ℥ iv, adde:
Spiritus nitri dulcis ℥ iv,
Syr. aurantiorum ℥ β.
M. S. Alle 2 uren 1 eetl. vol.

Brera's *Pulvis adstringens* tegen hardnekkige, colliquatieve diarrhoea bestaat uit:

N°. 601. ℞. Cort. cascarillae gr. x,
Opii puri,
Rad. ipecacuanhae āā gr. β—j.
M. f. pulv. disp. dos tal. vj.
S. Alle 5 uren 1 poeder.

Vogel (z. Schubart l. c. p. 313 geeft tegen algemeene verzwakking, atonie van het bloedleven, chlorosis, slijmvloed enz.:

*N°. 602. ℞. Extr. cascarillae,
Oxyd. ferri nigr. āā ʒ ij,
Syr. cinnamom. s. q.
ut fiant pilul. gr. ij. consp. lycopod.
S. 's Morgens en 's avonds 3 pillen in te nemen.

BERENDS tegen atonische diarrhoea:

N°. 603. ℞. Cort. cascarillae ʒ iij,
Rad. columbo,
Rad. arnicae āā ʒ ij,
inf. c. aq. ferv. s. q. ad col. ℥ viij,
Syr. cort. aurant. ℥ j.
S. Alle 3 uren 1 eetl. vol.

C. J. MEYER tegen fluor albus benignus:

*N°. 604. ℞. Pulv. cort. cascarillae ʒ ij,
Pulv. rad. rhei,
Pulv. myrrhae āā ʒ j,
Extr. taraxaci liq. s. q.
ut fiant pilulae gr. ij. consp. cinnam.
S. 2—3 Maal daags 5—8 pillen.

*CROTON TIGLIUM, z. *Oleum crotonis*.
CROTONINUM, CROTONOLIE, CROTONZUUR, z. t. z. p.
*CRYSTALLI LUNAE, z. *Nitras argenti crystallisatum*.
*CRYSTALLI SODAE, z. *Subcarbonas sodae*.
*CRYSTALLI TARTARI, z. *Acidum tartaricum*.
*CUBEBAE FRUCTUS, z. *Piper cubeba*.
*CUBEBINUM, z. t. z. p.

*CUCUMIS COLOCYNTHIS LINN. (Cl. XXI. Ord. 8. Monoecia Monadelphia. Ord. nat. *Cucurbitaceae*), Kolokwint-komkommer. De vrucht (*Fructus, Poma colocynthidis*) is een drastisch, sterk purgans, brengt in groote doses hevige buikpijnen, maag- en darmontsteking te weeg, en heeft, volgens mijne ondervinding, een zoodanig specifiek vermogen als derivans van het hoofd bij manie en melancholie, tegen chronische zenuwziekten, als catalepsie, coma, vertigo, paralysis na apoplexia, tegen infarctus na voorafgegane resolverende middelen, bij chronische pulsationes in den onderbuik, tegen torpide verlammingen en bandworm, dat ik geenszins met SACHS (l. c. II 266) kan wenschen, dat zij in onbruik gerake. Ons ont-

breekt slechts de juiste kennis van de aanwending der purgeermiddelen, welke onze voorouders bezaten, die in gepaste gevallen met de kolokwint wonderen deden (z. *Purgantia*). Het middel is evenwel niet alleen een drasticum, maar wegens deszelfs eigendommelijk narcotisch werkende bitterstof (*Colocynthinum*) een altererend, omstemmend middel, dat reeds door de Arabische artsen als *Trochisci Alhandal s. Colocynthis praeparata* (pulpa colocynth. 5 deelen, pulv. gummi arab. 1 deel, aq. comm. q. s.) p. d. tot 1 grein werd toegediend. Bang en Sydenham prijzen het zeer aan in torpide waterzucht met atonie van het watervaatstelsel en slijmophoopingen in den onderbuik, zelfs in wanhopige gevallen, hetgeen Hufeland, Wendt, Sundelin, Hiller en anderen bevestigen. Schmuhr (Hufelands *Journal*, Bd. 68. St. 5) gaf tinct. colocynthidis (eerst p. D. 15 droppels, allengs tot 80 droppels geklommen, en vervolgens weder verminderende) met uitstekend gevolg bij paralysis vesicae, recti et extremitatum inferiorum. Hufeland laat ʒ ij kolokwint met 2 ℔ bier tot de helft inkoken, en daarvan tegen den torpiden vorm van waterzucht 3 maal daags 1 eetl. vol met suiker nemen. Uitwendig heeft men haar ter ondersteuning van diuretische en anthelminthische middelen en tegen herpes aangewend.

Bereidingen en *dosis*. De *Fructus colocynthidis* geeft men inwendig als eenvoudig prikkelend middel, om deriverend en stimulerend op het zenuwknoopstelsel van den onderbuik te werken (tegen epilepsia, cerebralis torpida, melancholie enz.) van gr. j—gr. iij, 2—3 maal daags; als purgans van 8—12 grein het best als decoct; het *Extractum colocynthidis* van gr. ¼—j als prikkelend middel, van 6—10 gr. als purgans; de *Tinctura colocynthidis* (pulp. colocynth. ℥ j, capsular. semin. anisi stellat. ʒ j, spir. vini grad. 10 ℥ xiv, digere triduum, cola) van 10—25 droppels; uitwendig met axungia, als middel om in te wrijven. Tegen sopor, stupor, apoplexia serosa, melancholie en hersenaandoeningen, ten gevolge van plaatselijke beleedigingen, prijzen Abernethy en Sundelin een lavement aan, uit extr. colocynth. ℈ j, muriat. sodae ʒ iij, inf. flor. chamomill. vulg. ℥ v, mellag. graminis ℥ β.

SYDENHAM prijst tegen hydrothorax aan:

N°. 605. ℞. Pulp. colocynth. ʒ ij,
ebull. per brev. temp. spat. e. aq. ferv. s. q.
col. refrig. ℥ vj adde:
Aether. sulphur. alcoh. ʒ j,
Syr. cort. aurantior. ℥ j.
M. S. 3. Maal daags 1 eetl. vol.

HEIM geeft tegen chronische obstructio alvi van eenen spastischen aard:

N°. 606. ℞. Tinct. colocynthid. ʒ j,
Tinct. asae foetidae ʒ ij.
M. S. 's Morgens en 's avonds 30 droppels.

VOGT prijst tegen verlamming der onderste ledematen aan:

*N°. 607. ℞. Tinct. colocynth.,
Tinct. nucis vomicae ãã ʒ ij,
Tinct. pyrethri ℥ β.
M. S. 3 Maal daags 30 droppels met arnicathee.

SOBERNHEIM tegen mania en melancholia ex abdomine, ten gevolge van torpide verstoppingen, slijmophoopingen, anormale galafscheiding en obstructio:

N°. 608. ℞. Extr. gratiolae ʒ j,
Tinct. colocynth. ʒ ij,
Aq. laurocerasi ʒ iij,
Vini stibiati ʒ j,
Syr. flor. aurantior. ℥ β.
M. S. Omgesch. 3 maal daags 20—40 droppels. Daarbij gelijktijdig uitwendig inwrijvingen van colocynthidis in den onderbuik.

De *Pilulae catharticae Ph. Suec. et Dan.* bestaan uit extr.

colocynthid. ʒ ij β, merc. dulc. ʒ j, res. jalap. ℈ j, caryoph. arom. ℈ j, syr. sacchari s. q. f. pilul. N. cxxxv, waarvan als purgans 3—7 pillen worden toegediend. De beroemde *Pilulae aperientes Stahlii* bestaan ook uit extr. colocynth., aloë enz. (z. *Aloë*). Tegen verhardingen, aanzwellingen van klieren en ter aanzetting van den stoelgang bezigde Heim:

*N°. 609. ℞. Tinct. colocynth. ℥ β,
Olei ricini ℥ j β,
M. S. 's Morgens en 's avonds 1 theel. vol op den onderbuik in te wrijven.

Het *Unguentum purgans* van Chretien, hetwelk in al die gevallen nuttig is, waar wegens misselijkheid, kramp en verhoogde gevoeligheid der maag, als ook wegens hernia incarcerata, geene geneesmiddelen inwendig kunnen worden toegediend, bestaat uit ʒ j pulv. colocynthidis op ℥ j axung., waarvan telkens ʒ ij op den buik worden ingewreven.

Tot een stoelgang-bevorderend *Suppositorium* dienen, volgens Lincke (l. c. I. p. 503):

N°. 610. ℞. Pulv. colocynth. ʒ j,
Sal. culinar. ʒ j,
Mell. despumat. ℥ j.
M. f. Suppositorium.

†CUCUMIS MELO Linn. (Class. XXI. Ord. 8. Monoecia Monadelphia, Ord. nat. *Cucurbitaceae*), Meloen-komkommer. De zaden (*Semina melonum*) van de aangenaam verkoelende vrucht dezer plant werden vroeger in de geneeskunde aangewend, en maakten een bestanddeel uit van de vier groote verkoelende zaden (*Semina quatuor frigida majora*), welke tegenwoordig in onbruik zijn geraakt.

CUCUMIS SATIVUS Linn. (Class. XXI. Ord. 8. Monoecia Monadelphia, Ord. nat. *Cucurbitaceae*), Gewone komkommer. Het versche sap des gewonen komkommers (*Succus recens expressus fruct. cucum. sativi*) is een zeer verkwikkende, verkoelende drank voor hectische lijders, en bijzonder aange-

prezen tegen phthisis pulmonalis; de met specerijen, azijn en zout toebereide agurken (onrijpe vruchten eener varieteit van den gewonen komkommer) zijn een opwekkend, verwarmend middel voor reizigers in de winterkoude.

CULILAWANBAST, z. *Laurus culilawan*.

CUMINUM CYMINUM Linn. (Class. V. Ord. 2. Pentandria Digynia, Ord. nat. *Umbelliferae*), Gewone komijn. De onaangenaam aromatisch riekende, geelachtig graauwe, bitter smakende vruchten bevatten eene goudgele, zeer vloeibare, aetherische olie (*Oleum cumini*) van eenen scherpen smaak, welke, p. D. van 1—3 droppels, in 8 deelen aeth. sulphur. opgelost, bij hysterische personen goede diensten doet (Voigtel), alsook bij colica flatulenta, soortgelijk als de semina carui, coriandri, anethi (z. op deze woorden).

*†CUPRUM, *Cuprum limatum*, *Limatura cupri*, Koper, Kopervijlsel. Het koper is, volgens de verzekering van eenen geloofwaardigen koperslager, die eenen geruimen tijd in Rusland geweest is, aldaar een volksmiddel, hetwelk dikwijls p. D. tot een theel. vol 1—2—3 maal in 8 dagen met brandewijn ingenomen wordt, en wel ter verbetering der vochten, ter genezing van onzuivere, veronachtzaamde wonden en zweren. Hierbij is het evenwel opmerkenswaardig, dat men het weldra in de wonde of de zweer in eenen geoxydeerden toestand terug vindt, waardoor de oppervlakte blaauwachtig groen gekleurd wordt, en waarna de genezing schielijk plaats grijpt; een bewijs, dat dit middel in de vochten wordt opgenomen. Hoewel eigene ondervinding hieromtrent mij ontbreekt, zoo meen ik nogtans het kopervijlsel wel, als een nader geneeskundig onderzoek waardig, te mogen aanbevelen, te meer, daar het zilvervijlsel reeds ter genezing van intermittens diende, welks werking ik het meest aan deszelfs kopergehalte toeschrijf (z. *Argentum*).

CUPRUM ALUMINATUM, *Lapis divinus*, Koper-aluin. Dit middel bestaat uit subacetas cupri, nitrum en alumen āā ℥ ij, bij welke, gezamenlijk gesmolten zijnde, ʒ j kamfer gevoegd wordt. Tegen torpide ophthalmiën, maculae et ulcera corneae, slappe woekerende zweren, heeft men het aangewend.

Gift en *Vorm.* Uitwendig als collyrium, om in het oog te droppelen, gr. j—IV op ℥ j aq. rosar., als wassching en fomentatio gr. v—x op ℥ IV water, als gorgeldrank tegen oude overblijfsels van anginae ʒ j op ℥ vj decoct. althaeae en ℥ j mel. rosarum. BENEDICT prijst in een later stadium van ophthalmia gonorrhoica, tegen chronische opthalmie en opthalmo-blennorrhoea aan:

N°. 611. ℞. Cupri aluminati gr. viij—xij,
Aq. destillatae ℥ IV β,
Aceti lythargyri gtt. xij—xx,
Tinct. opii crocat. ℈ j—ʒ j.
M. S. Oogwater, met bevochtigde lapjes aan te wenden.

Ook de *Lapis divinus Pideriti* is hier zeer werkzaam (z. *Sulphas cupri*).

CUPRUM AMMONIACALE, z. *Sulphas cupro-ammoniacale.*

*CUPRUM AMMONIATO-MURIATICUM LIQUIDUM, z. *Murias cupro-ammoniacale liquidum.*

CUPRUM AMMONIATO-SULPHURICUM, z. *Sulphas cupro-ammoniacale.*

*†CUPRUM LIMATUM, z. *Cuprum.*

CUPRUM SULPHURICO-AMMONIATUM, z. *Sulphas cupro-ammoniacale.*

*CUPRUM SULPHURICUM, z. *Sulphas cupri.*

†CURCUMA LONGA, *Amomum curcuma* (Class. I. Ord. 1. Monandria Monogynia, Ord. nat. *Scitamineae*), Lange Kurkuma, Kurkuma. Vroeger werd het aftreksel van den wortel (*Radix curcumae*), of ook wel het poeder, in de geneeskunde aangewend; tegenwoordig maakt hij echter geen bestanddeel van eenige bereiding uit; van meer belang is hij nogtans wegens zijne geel kleurende stof voor de verwerijen.

CURCUMA ZEDOARIA ROSCOE (Cl. I. Ord. I. Monandria Monogynia, Ord. nat. *Scitamineae*), Zedoarkurkuma, Ronde kaempferie, Zedoargember. De wortel van deze plant (*Radix zedoariae*) wordt tegen zwakke spijsvertering met fla-

tulentie, vorming van slijm en wormen, bij hysterischen en in al die gevallen aangeprezen, waarin de galanga-wortel wordt toegediend (z. *Alpinia galanga*). *Dosis* en *Vorm.* Het best als poeder, p. D. ℈ β—℈ j, 3 maal daags. De tinct. aromatica, amara, calami composita, carminativa, het aqua foetida antihysterica en de spec. amarae usitatae Rostoch. bevatten alle radix zedoariae.

*†CYAANGOUD, z. *Cyanuretum auri.*

*†CYAANKWIK, z. *Prussias hydrargyri.*

*†CYAANWATERSTOFETHER, z. *Aether hydrocyanicus.*

*CYAANIJZER, z. *Cyanuretum ferri.*

††CYAANZILVER, z. *Cyanuretum argenti.*

†*CYAANZINK, z. *Cyanuretum zinci.*

†*CYAANZINK EN IJZER, z. *Cyanuretum zinci et ferri.*

††CYANURETUM ARGENTI, *Argentum hydrocyanicum*, *Argentum cyanogenatum*, Blaauwzuur zilver, Cyaanzilver. Dit praeparaat werd door SERRE tot 12 grein op 1 once axungia tot het verbinden van zweren gebezigd.

*†CYANURETUM AURI, *Aurum hydrocyanicum*, *Aurum cyanogenatum*, Blaauwzuurgoudverzuursel, Cyaangoud, Blaauwstofgoud. Dit praeparaat wordt door Fransche geneeskundigen tegen syphilis, torpide scrophulosis, phthisis pulmonis tuberculosa, amenorrhoea en verharding van den baarmoedermond aangewend, en wel p. D. $1/45$ allengs tot $1/2$ grein, het best in oplossing of als poeder op de tong ingewreven.

Als emmenagogum en ter verdeeling van gezwollen klieren prijzen CARRON DU VILLARDS en FURNARI aan:

N°. 612. ℞. Cyanureti auri gr. iij,
solve in aq. destill. ℥ viij.
D. S. 's Morgens en 's avonds 1 eetl. vol.

POURCHÉ geeft 1 grein cyaangoud in 1 ℔ syr. communis opgelost tot ℥ j daags, en stijgt allengs, zoodat later bij 1 grein slechts 11, 10, 8 of minder oncen syroop gevoegd worden.

CHRETIEN laat dagelijks één gedeelte van het volgende poeder, 3—4 minuten lang, met den bevochtigden wijsvinger in de tong inwrijven:

N°. 613. ℞. Cyanureti auri gr. j,
Pulv. rad. irid. florent. gr. ij,
M. exactiss. Divid. in partes XV, serius XIV, xiij—xij—vj part. aequal.

Andere artsen bezigen de binnenvlakte der wangen of het tandvleesch als plaats van aanwending. Ook heeft men dit praeparaat in den vorm van trochisci en pilulae voorgeschreven.

*CYANURETUM FERRI, *Ferrum hydrocyanicum, zoöticum, cyanogenatum*, Blaauwzuur ijzerverzuursel, Blaauwstofijzer, Cyaanijzer. Dit praeparaat, zegt LINCKE (I. 607), onderscheidt zich door deszelfs gemakkelijke assimileerbaarheid, zachte en voornamelijk op de onderbuiksorganen en zenuwen gunstige werking. Het is voornamelijk tegen onderbuikziekten, waar in het algemeen ijzerpraeparaten aangewezen zijn en erethismus nervosus aanwezig is, aangewend, namelijk tegen apepsie, vergrooting van lever en milt, diarrhoea, tusschenpoozende koorts (ZOLLIKOFFER, HAASE), scrophulosis (LESSER), chorea, epilepsie, cardialgie, kopervergiftiging, bij verouderde, met cachexia mercurialis verbondene syphilis (MOST). Uitwendig dient het tegen phagadaenische, kankerachtige zweren (STOSCH).

Gift en *Vorm*. Men geeft hetzelve het best in poedervorm, p. D. van 1—3—6 grein, ook in oplossing en pillen; uitwendig in zalven. Het gewone Berlijnsch blaauw (*Coeruleum Berolinense*) is met eene zoo groote hoeveelheid aluinaarde verbonden onzuiver blaauwzuur ijzer, dat men het, zoo als BLEIFUSS met gevolg tegen syphilis gedaan heeft, p. D. tot 1 theel. vol, 2—3 maal daags, toedienen kan (z. SCHMIDT's *Jahrb.* 1840. Bd. 25, Heft 1, S. 11). Veel zuiverder is het *Coeruleum Parisiense*, hetwelk HASSE dikwijls van 1—4 grein p. D. bezigde (z. *Voorschrift* N. 614).

N°. 614. ℞. Coruli Parisiensis gr. xij—℈ j,
Pulv. aromatici (vel. sem. pip. alb. v. sem. sinap.) ℥ β.
M. f. pulv. div. in xij part. aeq.
D.

Tegen leucorrhoea prijzen Burleigh en Stuart aan:

N°. 615. ℞. Cyanureti ferri ʒ ij,
Aq. communis ℥ j.
M. S. 3—4 Maal daags 30—60 droppels.

N°. 616. ℞. Cyanureti ferri gr. ij,
Sulphat. chinii gr. iij,
Rad. rhei gr. v,
Eleosacchari calami ℈ β.
M. f. Pulv. disp. dos. tal. viij, det. ad chart. cerat.
S. 3—4 Maal daags 1 poeder.
(Stosch, tegen intermittens.)

N°. 617. ℞. Cyanureti ferri gr. iij—xxxvj,
Sacchari albi ʒ ij.
M. f. Pulv. div. in vj part. aeq.
S. 2—3 Maal daags 1 poeder.
(Kirchhoff, tegen epilepsie.)

L. W. Sachs en Radius (l. c. p. 318) prijzen tegen gestoorde werking van het zenuwknoopstelsel en daardoor veroorzaakt gastricismus aan:

N°. 618. ℞. Cyanureti ferri gr. xxiv—xxxvj,
Pulv. rad. rhei,
Gummi ammon. dep.,
Extr. taraxaci ãã ʒ j.
M. f. Pilulae N. xc. consp. canell. alb. dent. in vitro.
S. 2—3 Maal daags 4—6 pillen.

Onzuivere zweren behandelen Engelsche artsen met eene zalf uit cyanureti ferri ʒ j op ℥ j ung. cetaceum. Het *Unguent. ophthalmicum Wutzeri,* tegen verouderde lippitudo en chronische, ontstekingaardige veranderingen der conjunctiva, bestaat uit 10—12 grein blaauwzuurijzer op ʒ ij butyr. rec. insuls. waarvan eene erwt-grootte in het oog gebragt wordt.

†*CYANURETUM FERRI ET ZINCI, z. *Cyanuretum zinci et ferri.*

*†CYANURETUM HYDRARGYRI, z. *Prussias hydrargyri.*

†*CYANURETUM ZINCI, *Zincum cyanogenatum, s. borussicum, s. zoöticum, s. hydrocyanicum, Cyanetum zinci, Hydrocyanas zinci,* Zinkcyanure, Blaauwstofzink, Blaauwzuur zinkverzuursel. Dit praeparaat is tot nog toe weinig geneeskundig beproefd, en is dikwijls verkeerdelijk met het cyanuretum ferri et zinci gelijk gesteld. Het blaauwstof-zink is wit, smakeloos, onoplosbaar in water, wijngeest en plantenzuren. Ook KOPP (*Denkwürdigkeiten,* Bd. 3, S. 376) vond dit middel, hetwelk hij echter verkeerdelijk zincum cyanicum noemt, tegen cardialgie, neuralgiën, cephalalgia nervosa, zenuwzwakte enz. werkzamer dan het cyanuretum zinci et ferri; evenwel brengt het, in doses van ¼—½ grein, reeds aanmerkelijken aandrang van bloed naar het hoofd te weeg. Men vange daarom met 1/16—1/12—1/8 grein, 3—6 maal daags, in poeder of pillen aan, en klimme allengs tot ½—1 grein.

†*CYANURETUM ZINCI ET FERRI, *Zincum ferro-hydrocyanicum, s. ferro-borussicum, s. ferro-cyanicum* (Ph. Harm.), *Hydrocyanas zinci ferruginosus,* Cyaanijzer en zink, blaauwzuur ijzer en zink, zinkijzer-cyanure. Dit praeparaat werd het eerst in 1820 door HUFELAND onder den tot vele misvattingen aanleiding gevenden naam Zincum cyanicum aanbevolen (z. zijn *Journal,* 1820, Maart, S. 106, KLIKOW, t. z. p. 1828. Septemb. MUHRBECK t. z. p. 1830. Julij, GÜNTHER t. z. p. 1835 Decemb. p. 109), en wel voornamelijk tegen hysterie, borstkramp, chorea, nerveuse hoofdpijn, cardialgie, tegen asthma thymicum (hier, volgens CASPARI, een waar specificum). *Dosis* en *Vorm.* Men geeft ⅛—¼—½ grein alle 2—3 uren, en allengs geklommen tot 1—2 grein, het best in poeder met melksuiker of eleosacch. macidis.

*CYDONIA VULGARIS Personii, *Pyrus cydonia Linn.* (Class. XII. Ord. 5. Icosandria Pentagynia, Ord. natur. *Rosaceae*), Gemeene kweeboom. Uit de zaden van deze plant (*Semina cydoniorum*) wordt het kweepittenslijm (*Mucilago*

semin. cydoniorum), ʒ ij op ℥ viij aq. commun. (z. *Pharm. Belg.* p. 176), verkregen, hetwelk men tegen heeschheid, catarrhalen hoest (mucil. semin. cydon. ℥ ij, syr. althaeae ℥ j, theelepelswijze) aanprijst; gummi arabicum doet hier evenwel hetzelfde. Het veelvuldigst voegt men het bij collyria (z. *Voorschrift* N. 619).

De *Fructus cydoniorum* zijn thans in onbruik geraakt. Vroeger gaf men deze als een goed nutriens en zacht adstringens tegen atonische profluviën, of ook in gorgeldranken, ℥ j op ℥ viij col., met bijvoeg. van acid. sulphur. purum gtt. xx—xxx en ℥ j syr. mororum. De *Syrupus s. Miva cydoniorum Pharm. Belgicae* bestaat uit succi fructuum cydoniorum ℥ xvj, sacchari albi ℔ ij β, bij eene zachte warmte tot eene syroop gekookt; de gift is 1—2 oncen daags.

N°. 619. ℞. Tinct. croci,
Muc. sem. cydonior. āā ʒ j,
Aq. rosarum ℥ iij,
S. Oogwater (Benedict).

*†CYNARA SCOLYMUS Linn. (Cl. XIX. Ord. 1. Syngenesia Polygamia aequalis, Ord. nat. *Compositae*), Artisjok. De bladen van deze plant geven veel sap, hetwelk de ouden tegen waterzucht, rheumatismus en intermittens aanprijzen. De uitstekende werking derzelve tegen rheumatismus wordt door de proeven van Copemann (1833) bewezen, welke zoowel met het versche sap, als met het uit de stipites verkregen extract (*Extractum cynarae scolymi*) zijn in het werk gesteld; beide werkten diuretisch en diaphoretisch. De proeven van Bally tegen intermittens gaven minder bevredigende resultaten (z. *Lond. med. Gazette*, Maart 1833). Copemann, die aan dit middel ver boven het colchicum de voorkeur geeft, dient het succus rec. expressus cynarae scolymi van ℥ j—℥ j β, 2 maal daags met Xereswijn, of het extract tot ʒ ij p. D. 2 maal daags toe. Dietrich (v. Graefe en v. Walthers *Journal* 1839, Bd. 28, Heft 3) noemt het middel uitstekend tegen rheumatismus. Hij geeft:

N°. 620. ℞. Succi cynari scolym. ex caul. et fol. recens express. ℥ IV,
Syr. naphae ℥ ij.
M. S. Alle 2 uren ½ eetl. vol.

Daarbij strenge dieet en als drank limonade, terwijl men zorgvuldig het bed moest houden. De rheumatische pijnen en koorts verminderden spoedig. Zoo men bij het versche sap wijngeest voegt, blijft het lang voor bederf beveiligd. Van het volgens het voorschrift van BUCHNER het best bereide extract (z. BUCHNER'S *Repertorium*, N. Reihe, Bd. 8, S. 137) geeft men p. d. 2—5 grein.

†CYNOCOPRUM, z. *Album canis*.

†CONOGLOSSUM OFFICINALE (Class. V. Pentandria, Ord. nat. *Boragineae*), Winkelhondstong, Hondstong. Van deze plant was vroeger het kruid en de wortel in geneeskundig gebruik en werden als antispasmodicum aangewend. De wortel maakt nog een bestanddeel uit van de Pilulae opii compositae (z. *Pharm. Belg.* p. 205).

*CYPERBIES (ZANDIGE), z. *Carex arenaria*.

D.

†DALKRUID, z. *Convallaria majalis*.

DAMPBAD, z. *Balneum sudatorium*.

*DAPHNE MEZEREUM LINN. (Cl. VII. Ord. 1. Heptandria Monogynia, Ord. nat. *Thymeleae*), Peperboompje, Gemeene blaarschors. De in de Pharmacopoeën voorkomende bast, garoubast (*Cortex mezerei*), van deze in de tuinen veel voorkomende, reeds vroeg karmozijnroode bloemen dragende plant, is zeer scherp en een zuiver acre, bevat eene scherpe harst en dergelijke olie (*Daphninum*), en brengt daarom, op de huid gelegd, roodheid, ontsteking en blaren te weeg. Men gebruikt denzelven om eene deriverende, omstemmende, vicariërende werkzaamheid op te wekken, en in de heelkunde wordt hij

daarom veelvuldig aangewend. Het best in de versche bast, waarvan men de binnenste oppervlakte ter grootte van 1½ □ duim oplegt. Ook de gedroogde bast is werkzaam, wanneer hij eenige uren vroeger in laauw water (niet in azijn, zoo als oude chirurgijns dit pleegden te doen) is geweekt. Zoo de garoubast als zoodanig exutorium werkzaam zijn zal, dient de etterende oppervlakte weken, ja maanden lang, door het dagelijks aanwenden van versche stukjes bast, onderhouden te worden. Met regt prijst men hem als externum in phthisis pituitosa et exulcerata, in organische hartziekten (als palliatief), bij alle chronische inwendige ontstekingen, chronische huidziekten ex causa dyscrasiae universalis, bij paralysis arthritico-rheumatica, amaurosis materialis, ophthalmia scrophulosa met groote lichtschuwheid, eindelijk bij chronische uitvloeijing uit de ooren (in beide gevallen op de binnenzijde van den bovenarm, onder de inplanting van de deltaspier), tegen erfelijken aanleg tot hydrocephalus (hier, volgens Hufeland, Sachse en eigene ondervinding, in den nek); ook in strooipoeders, omslagen, inspuitingen, om onderdrukte gonorrhoea en leucorrhoea weder op te wekken (z. onder de voorschriften).

Inwendig is de cortex mezerei ook een zeer gewigtig geneesmiddel, en wel voornamelijk tegen verouderde, met plastische depositie in de gewrichten, op algemeene dyscrasie berustende jicht, en tegen verouderde syphilis, wanneer deze zich op de vezeldradige vliezen en beenderen geplaatst heeft, en er derhalve hevige dolores osteocopi nocturni, periostitis en exostosis syphilitica aanwezig zijn.

Gift en *Vorm.* Als internum is het afkooksel (ʒ j—ʒ ij op ℥ vj col. met bijvoeging van tinct. aromat. en syroop, 2—3 maal daags 2 eetl. vol) de doelmatigste vorm. Uitwendig kan men tot omslagen ℥ β op ℥ vj col. nemen.

Weikards *Species* tegen hardnekkige, syphilitische gebreken bestaan uit:

N°. 621. ℞. Cort. mezerei,
Stipit. dulcamarae āā ʒ j β,
Rad. sarsaparillae,

Rad. bardanae,
Rad. saponariae,
Ligni quassiae aa ʒ iij,
M. c. f. Species.
S. Met 3—4 ℔ water langzaam te koken, en bij kopjes (in 3—4 dagen) te gebruiken.

Walch prijst tegen dolores osteocopi nocturni, syphilitische exostoses en als ondersteuningsmiddel bij het gebruik van kwik aan:

*N°. 622. ℞. Cort. mezerei ʒ ij,
Rad. rubiae tinct.,
Stipit. dulcamarae aa ℥ β,
Rad. liquiritiae,
Sem. anisi aa ʒ ij.
M. c. c. S. Met 3 ℔ water tot op 2 ℔ in te koken, en bij kopjes te gebruiken.

Men handelt het doelmatigst, wanneer men het anijszaad en de liquiritia afzonderlijk voorschrijft, en deze eerst aan het einde der koking laat bijvoegen. Hufelands species tegen dolores osteocopi nocturni, welke Brodie als tegen periostitis syphilitica specifiek werkzaam aanprijst, bestaan uit mezerei en rad. althaeae aa ʒ ij, welke met 1 kan water 2 vingerbreed ingekookt en dagelijks gebruikt worden.

Het beroemde Mollwit's decoct tegen caries bestaat uit:

N°. 623. ℞. Cort. mezerei,
Rad. liquiritiae aa ʒ ij,
Rad. sarsaparillae,
Stipit. dulcamarae aa ʒ iij.
M. c. c. S. Species, waarvan 4 goede eetl. vol, met 2 ℔ water, tot 1 ℔ ingekookt en dagelijks gebruikt worden.

Hufeland's zalf (alsmede de overeenkomstige zalf van Lugol

en Guibourt) tot het open houden van kunstmatige zweren voor die gevallen, waarin Spaansche vliegen de organa uropoëtica te zeer aandoen, bestaat uit:

N°. 624. ℞. Extr. spirituos. cort. mezerei ʒ j,
solv. in alcoh. vini ℥ j, adde:
Adip. suillae ℥ ix,
Cerae albae ℥ j.
Leni calore et continuo agitando misce usque ad perfectam alcohol. evaporationem, tunc cola et serva.

Het *Unguentum daphnes mezerei s. epipasticum Ph. Belgicae* wordt op de volgende wijze bereid:

N°. 625. ℞. Cort. daph. mezerei ℥ ij β,
scinde et contunde in mort. lapid., affusa parv. quant. aq. Adde:
Aquae dep. ℥ iij,
len. ign. calore per hor. macera; de novo contunde cort. et liquori hunc iterum committe, adde tum
Axungiae porci dep. ℥ v,
ignem augendo ebull. massa per bihor. saep. agitando. Quando maxima pars aq. avolaverit, prelo committe et fortiter comprimendo omnem adipem per pannum trajice. Adde demum cuique unciae hujus adipis liquati.
Cerae albae ʒ j β.

Autenrieth zag erge toevallen na het aanwenden van loodpraeparaten bij ontvellingen van kinderen ontstaan. Deze toevallen verminderden, wanneer hij de ziekte met. pulv. cort. mezerei of door met tinct. cantharid. bevochtigd pluksel weder kunstmatig had voortgebragt. Schoenlein wekte onderdrukten druiper en fluor albus door inspuitingen van een decoctum mezerei ℥ vj met ʒ j—ʒ ij ammonia liquida in de urethra of vagina op nieuw weder op.

DAPHNINUM, z. *Daphne mezereum.*

††DATURA STRAMONIUM Linn. (Class. V. Ord. 1. Pentandria Monogynia, Ord. natur. *Solaneae*), Gemeene doornappel, Dolappel, Wonderboom. Het kruid en de zaden (*Herba et Semina stramonii*) worden in de geneeskunde gebezigd. Het werkzame bestanddeel van deze zuiver narcotische, vergiftige plant is een alcaloïd, hetwelk Brandes in 1818 ontdekte en *Daturinum s. Stramoninum* noemde, door het bezit van welk alcaloïd de doornappel nog heviger dan de belladonna op de hersenen werkt, vooral de zaden, welke reeds van 2—3 grein duizeligheid, bedwelming, moeijelijkheid in het slikken, kramp, verwijderde pupillen, angst, een gevoel van branding in de keel, satyriasis, nymphomanie, blindheid enz. doen ontstaan. Hulpmiddelen zijn dezelfde als bij belladonna-vergiftiging (z. pag. 216). Daar het stramonium, zoo als de ondervinding geleerd heeft, bijzonder op het sensorium en op de geslachtsorganen werkt (niet alleen op de vrouwelijke, zoo als Sobernheim, l. c. p. 10 meent), zoo wenden wij het met goed gevolg in de volgende ziektevormen aan: 1. In acute krankzinnigheid, na eene voorafgegane aderlating. Gelijktijdig wordt een unguentum pustulas faciens op het kaalgeschoren hoofd aangewend (Störk, Tott, Günther, Amelung, Most). Ook in de mania et melancholia ex abdomine, van welke onderdrukte menses, haemorrhoides dikwijls de oorzaak zijn, schat ik met Wendt en anderen dit middel zeer hoog. 2. Neuralgiae en spasmi ex causa rheumatica, nimiae veneris, onaniae; bij magere, niet volbloedige, sensibile, zeer verliefde vrouwen, vooral blonde; voorts zoodanige epilepsie, noctambulismus, chorea, prosopalgie, hysteria libidinosa. Tegen asthma spasticum is evenwel het rooken der bladen slechts palliatief, terwijl dit rooken, bij habitus apoplecticus, congestie naar het hoofd, met groote voorzigtigheid moet geschieden (Meyer in Hufeland's *Journal* Bd. 64. St. 4). 3. Tegen chronisch rheumatismus en zwelling der gewrichten met veel pijn en zuiver nerveus karakter heeft men omslagen van herba stramonii, inwrijvingen met het extract, de tinctuur aanbevolen. Hier doet evenwel elk ander verdoovend middel, herba

hyoscyami, belladonnae enz., het zelfde. 4. Ook wendt men het kruid en de tinctuur uitwendig tegen paralyses, spastische hernia incarcerata, strictura urethrae spastica, tegen ophthalmia dolorifica met groote lichtschuwheid en vernaauwde pupil, en tegen rheumatische tandpijn, dikwerf met goed gevolg aan.

Gift, Vorm en *Bereidingen.* Het *Pulvis herb. stramonii* gaf men vroeger p. D. van gr. β—iij, 1—2 maal daags in poeders; tegenwoordig bezigt men liever het *Extractum stramonii herbae recentis*, hetwelk men doelmatig in aqua lauro-cerasi (℈ β—℈ j op ℥ β, 3 maal daags 5—10—15 droppels en in 8 dagen voorzigtig tot 25 droppels geklommen) laat oplossen, omdat het minder verhit en geene congestie veroorzaakt. De *Tinctura seminum stramonii* bevat de grootste hoeveelheid stramoninum, en moet daarom met groote voorzigtigheid toegediend worden, aanvankelijk 2—3 maal daags van 5—10—15 droppels, en allengs (bij torpide epilepsielijders) tot 30 droppels geklommen (Amelung, Most). Tegen asthma spasticum van mannen laat ik 1 deel fol. daturae stramonii met 4 deelen ligte tabak mengen, en dagelijks 2—3 pijpen daarvan rooken. Zoo er duizeligheid door ontstaat, houdt men eenige uren met rooken op. Ook heeft men sedert eenige jaren doornappelcigaren, waarvan het binnenste uit gedroogde stramoniumbladen bestaat, terwijl het omhulsel een tabaksblad is. — De specifieke kuur van Wendelstädt tegen prosopalgie (Hufeland's *Journal*, St. 2) is de volgende: hij geeft den zieke eerst 1 poeder, uit ½ grein extr. daturae stramonii met ℈ β suiker bestaande, na een half uur eene tweede dosis; na twee uren eene derde; den volgenden morgen, als de pijn niet geheel geweken is, eene vierde en vijfde dosis, zelfs wanneer er teekenen van narcosis aanwezig zijn. Zoo bij chronische kwalen de pijn intermitteert, geeft men p. D. ²/₃ grein, nog 2—3 maal eenige dagen daarop volgende. Als nakuur bezigt hij subcarbonas ferri. Tegen vernaauwing der pupil prijst Arnemann ℈ β extr. stramonii in ʒ j aq. destill. aan, om in het oog te droppelen. Tegen zeer pijnlijke prosopalgie heb ik dagelijks 3—6 maal de tinct. sem. stramonii op het lijdende deel zacht laten inwrijven, en inwendig gelijktijdig het extractum stramonii, 2 maal daags

p. D. van ¼, ½, zelfs tot 1 grein, zoo lang toegediend, dat zich ligte narcosis en daarmede beterschap openbaarden.

††DATURINUM, z. *Datura stramonium*.

DAUCUS CAROTA LINN. (Class. V. Ord. 2. Pentandria Digynia, Ord. nat. *Umbelliferae*), Gemeene peen, Wilde peen, Vogelnest, Kroontjeskruid. De versche geel-roode peen, dit bekende voedsel, dient ook tegen scherpe galafscheiding, en verwijdert, des morgens nuchteren raauw gegeten, de wormen van kinderen; voorts is zij een goed middel tegen pyrosis en maagzuur, waartegen men 1—2 gele peenwortelen, tot een brij bereid, bezigt (MOST). Het verdikte sap (*Succus dauci inspissatus s. Extractum dauci z. Ph. Belg.* p. 152) bevordert de expectoratie van slijm uit de longen, en dient in wormdrijvende electuaria. Uitwendig is de peenbrij van versch geschrapte peen zeer aanbevelenswaardig bij carcinomateuse, zeer pijnlijke, onzuivere zweren, verbranding, dikwijls versch opgelegd; het extract in penseelvochten, gorgeldranken enz. bij kankerachtige, syphilitische mond- en keelzweren.

Tegen wormen is zeer werkzaam:

*N°. 626. ℞. Pulv. sem. santonici,
Rad. valerianae āā ʒ ij,
Aethiop. martialis ℈ β,
Succi dauci inspiss.,
Mell. despumati āā ℥ j.
M. S. 2—4 Maal daags 1 theel. vol (MOST).

N°. 627. ℞. Boracis ʒ j,
Succi dauci inspiss. ℥ j.
S. Om te penseelen.
(BERENDS, tegen goedaardige aphthae.)

N°. 628. ℞. Rad. dauci caroti rasp. ℥ j,
Decoct. malthae s. q.
ut fiat cataplasma.
D. S. Op onzuivere, scheurbuikige, kankerachtige zweren aan te wenden.

N°. 629. ℞. Rob dauci ℥ j,
Cerati simplicis ℥ j β,
Pulv. herb. belladonnae ℈ ij.
M. S. Om carcinoma mede te verbinden.

DECOCTUM ALBUM SYDENHAMI, z. *Cornu cervi.*

†DECOCTUM AMARUM PARISIENSIUM bestond uit rad. gentianae, centaureum, carduus benedictus, scordium en flavedo cort. citri (z. SPIELMANN l. c. II. 97).

DECOCTUM ANTEPILEPTICUM GEOFFROY. Dit decoct bestaat uit:

N°. 630. ℞. Visci contusi ℥ ij,
Rad. paeoniae rubr. ℥ j,
Aq. communis ℔ iij,
coq. ut remaneat col. ℔ ij, sub. fin. coct. adde:
Rad. valerianae,
Flor. tiliae,
Herb. galei lutei aa ℥ β, col, expr. admisce,
Syr. paeoniae ℥ iij.
M. S. 3—4 glazen dagelijks laauw te drinken.

DECOCTUM ANTIPHTHISICUM WUNTERI, z. *Conium maculatum.*

†*DECOCTUM ANTIPSORICUM SUECORUM:

N°. 631. ℞. Rasurae ligni guajaci ℥ j β,
Ras. ligni juniperi ℥ j,
Rad. chinae concis. ℥ β,
Aq. fontanae ℔ vj, addantur,
Argenti vivi,
Antimonii contusi aa ℥ vj, sacculo linteo concl.
coq. ad dimid. sub fin. adde:
Rad. liquirit. ℥ β,
cum semel adhuc embulliverint, cola.

Dit werkzame decoct wordt op dezelfde wijze en in over-

eenkomstige gevallen als het decoctum Zittmanni toegediend (z. op dit woord).

†*DECOCTUM ANTISYPHILITICUM CAMBIERI bestaat uit:

N°. 632. ℞. Rad. sarsaparillae ℥ iij,
Rad. bardanae ℥ ij,
Ras. ligni guajaci ℥ j,
Cort. peruv. rud. trit. ℥ j β,
Putam. nucum ℥ ij,
Antimonii crudi in pet. ligat ℥ ij,
coq. c. aq. comm. ℔ vj ad. col. ℔ iv.
S. 's Morgens en 's avonds 1 ℔ daarvan te drinken, en bij iedere dosis 4—6 droppels ammonia te voegen.

Het fijngewreven residuum wordt op de syphilische zweren gelegd (z. *Med. chir. Zeitung* 1821, IV, p. 196).

DECOCTUM ANTISYPHILITICUM D^r. St. MARIE. Dit bestaat uit ℥ iv sarsaparille, met ℔ xij water tot ℔ viij verkookt en ℥ β liquirit. bijgevoegd. Deze groote hoeveelheid moet de zieke op éénen morgen laauw, alle ¼ uren 1 glas vol drinken (z. Hufelands *Journal*, 1821, Mei, p. 306).

DECOCTUM ANTISYPHILITICUM DE VIGAROUX is met dat van Cambier overeenkomstig, doch bevat bovendien nog senne, aristolochia, iris florentina, jalapa en polypodium vulgare (z. Dierbach l. c. 1828. p. 306).

DECOCTUM ANTIVENEREUM FELSII, z. *Smilax syphilitica.*

†DECOCTUM ANTIVENEREUM LAXANS PARISIENSIUM, komt met het volgende overeen, doch bevat nog folia sennae, rheum en eene kleine hoeveelheid sal tartari (z. Spielmann II. 99).

DECOCTUM ANTIVENEREUM ULISSIPONENSE. De hoofdbestanddeelen zijn: lign. santali, rhodii, guajaci, sassafras, sarsaparille, antimonium en cort. mezerei. Spielmann (l. c. II. s. 98) prijst het voornamelijk tegen verouderde syphilis en uit kwikmisbruik voortkomend lijden aan.

DECOCTUM AVENACEUM LOWERI. Avenae excorticat. ℥ iij,

lign. santali rubr. ʒ ij worden met 12 ℔ water tot op 8 ℔ verkookt, doorgezegen, en daarbij ʒ ij nitrum en ℥ β suiker gevoegd.

*DECOCTUM CITRI MYNSICHTI, z. *Citrus medica.*

*DECOCTUM CORNU CERVI COMPOSITUM, z. *Cornu cervi.*

DECOCTUM DIGITALIS LENTINI, z. *Digitalis purpurea.*

DECOCTUM FELSII, z. *Smilax syphilitica.*

DECOCTUM LIGNI GUAJACI COMPOSITUM PURGANS PH. PARIS., z. *Guajacum officinale.*

DECOCTUM LUSITANUM. Bestaat uit sarsaparille, kinawortel āā ℥ j, nuc. jugland. cort. siccat. N. xx, antimonii crudi ℥ ij, lapid. pumicis pulv. ℥ β, aquae destill. ℔ x (z. Dierbach l. c. p. 297).

DECOCTUM POLLINI is, volgens Richter (*spec. Therapie* Th. V. p. 316), zamengesteld uit:

N°. 633. ℞. Rad. sarsaparillae ℥ j,
Ligni guajaci rasi ʒ vj,
Cort. virid. nuc. jugland. ʒ ij,
Antimonii crudi ℈ ij,
coq. c. aq. fontan. ℔ iij ad col. ℔ ij, adde:
Aq. cinnam. simplic.,
Syr. cortic. aurantior. āā ℥ β.
M. Over dag te gebruiken.

Rust (*Helkologie* II. 116) geeft van dit decoct, hetwelk in al die gevallen, waarin het decoctum Zittmanni nuttig is, kan aangewend worden, het volgende voorschrift:

N°. 634. ℞. Cort. nuc. jugland. ligneor. rud. tus. ℥ x,
macerent. nocte in aq. bulliente, dein mane adde:
Rad. sarsaparillae,
Rad. chinae nodosae āā ℥ β,
Antimonii crudi,
Lapid. pumic. petia ligator. āā ℥ β,
coq. c. ℔ x aq. in olla bene clausa per aliquot horas, dein abjice petiam et coq. residuum ad ℔ ij usque. Decantatum non filtratum decoctum exhibe.

Daarvan moet de zieke 's morgens en 's avonds 1 ℔ drinken. Ook RUST voegt, even als bij het decoctum Lusitanum, er puimsteen bij, om het antimonium te verdeelen. (?)

DECOCTUM SUDORIFERUM RICHARDI, tegen syphilis inveterata en chronische huidziekten, bestaat uit:

N°. 635. ℞. Ligni guajaci ℥ ij,
Rad. sarsaparillae,
Rad. chinae āā ℥ β,
Antimonii crudi ℥ ij,
incis. et contus. macerent. der nychthemerum in aq. calid. ℔ xij bulliant in vase recto hor. unius spatio, tunc adde:
Rad. caryophyllatae incis. ℥ β,
Baccar. juniperi ʒ ij,
bulliant paul. tunc cola.
S. Dagelijks 1—2 pint te gebruiken.

*DECOCTUM ZITTMANNI. Dit oude, beroemde decoct, dat sedert eenige jaren weder dikwijls tegen verouderde en ontaarde syphilis in alle hare vormen, tegen ingewortelde jicht, chronische huidziekten, als lepra, herpes enz., met goed gevolg is aangewend, en van hetwelk men een sterk en een zwak afkooksel onderscheidt, is het volgende:

N°. 636. ℞. Rad. sarsaparillae ℥ xij,
conc. affunde aq. comm. mensur. 24, digere per hor. 24 dein infuso immittatur sacculus, qui includit:
Sacchari aluminis ℥ j β,
Muriat. protoxydi hydrargyri ℥ β,
Cinnabar. factitiae ʒ j,
coq. ut remaneat mens. 8, sub fin. coctionis adde:
Sem. anisi,
Sem. foeniculi āā ℥ β,
Fol. sennae ℥ iij,

Rad. liquiritiae ℥ j β.
Colat.
S. *Decoctum Zittmanni fortius.*

Speciebus residuis denuo addantur,
Rad. sarsaparillae conc. ℥ vj,
soq. c. aq. comm. mens. 24 ad. col. mens. 8,
sub fin. coct. adde:
Cort. citri,
Cassiae cinnam.,
Rad. liquiritiae āā ℥ iij.
Colat.
S. *Decoctum Zittmanni mitius.*

Op den eersten dag der kuur wordt er een laxans, uit calomel en jalappe bestaande, toegediend, welk laxans, zoo de patient niet reeds van het decoct zelf sterk purgeert, om de 5 dagen herhaald wordt. Den volgenden dag neemt de zieke eene halve maat verwarmd sterk decoct des morgens in, en wacht in het bed het zweet af; daarna des middags eene maat zwak decoct, en des avonds weder eene ½ maat sterk decoct, beide laatsten niet verwarmd. Daarbij moet het fijne roodachtige bezinksel, hetwelk door de sarsaparille wordt daargesteld, zorgvuldig mede ingenomen worden. Op deze wijze, die men zorgvuldig moet opvolgen, wordt met het gebruik van het decoct 8 dagen voortgegaan, wanneer de geheele hoeveelheid ingenomen is; alsdan geniet de zieke 6—8 dagen rust, en begint, zoo de genezing nog niet volkomen is, dezelfde kuur voor de tweede, zelfs voor de derde maal. Bij deze kuur dient strenge dieet in het oog te worden gehouden; niet dan dunne soep, eene kleine hoeveelheid gebraden mager vleesch, brood met weinig en versche boter, mag er worden toegediend. In den zomer blijft het decoct niet lang goed, waarom men dan ook slechts voor 4, niet voor 8 dagen voorschrijft. Het mag in geen koperen, tinnen of ijzeren, maar slechts in aarden of porseleinen vaatwerk gekookt worden. Het calomelgehalte in hetzelve is onbeduidend, doch dit zal door de aluin katalytisch in sublimaat en kwikzilvermetaal veranderd

en als gas geabsorbeerd worden. (z. WIGGERS in HOLSCHERS *Hannov. Annalen*, 1839, Bd. 4, Hft. 2.)

††DELPHININUM, z. *Delphinium staphisagria.*

DELPHINIUM STAPHISAGRIA LINN. (Cl. XIII, Ord. 3, Polyandria Trigynia, Ord. nat. *Ranunculaceae*), Scherpe ridderspoor, Luiskruid. Tot geneeskundig gebruik dienen de kleine, eene erwt grootte bezittende, onregelmatig drievlakkige, bruine, zeer bittere zaden (*Semina staphidisagriae s. staphisagriae*), gewoonlijk luiszaad genaamd, welke als drasticum hevig purgeren en braken te weeg brengen. Vroeger gaf men ze als anthelminthicum; tegenwoordig bezigt men ze nog uitwendig tegen ongedierte en verouderd schurft (℥ j met ℥ iij axungia, gedurende eenige uren in een zandbad verwarmd, uitgeperst en doorgezegen). RANQUE laat de lijdende deelen met een afkooksel van ℥ j op ℥ viij col. wasschen en fomenteren. Het werkzame gedeelte van dit zaad is een alcaloïd, delphinine genaamd, en in 1819 gelijktijdig door BRANDES, LASSAIGNE en FENEULLE ontdekt, hetwelk TURNBULL als geneesmiddel aanwendde, doch overigens door andere geneeskundigen nog niet is beproefd. De bereidingswijze, volgens COURBE, vindt men in GEIGERS *Pharm. univers.*, T. II, p. 251. Het is eenigzins geel, doch gewreven wit van kleur, zonder reuk en van eenen zeer bitteren smaak. Volgens ORFILA, bragten 6 grein, in ℥ ij water opgelost, bij eenen hond, duizeligheid, purgeren, stuipen en binnen 2 uren den dood te weeg. Uitwendig met vet of alcohol ingewreven, brengt het hitte en en een gevoel van prikkeling in de huid te weeg.

SWEDIAUR prijst tegen hardnekkige, chronische huidziekten aan:

N°. 637. ℞. Sem. staphisagriae ℥ β,
Aq. ebull. ℔ j,
post ½ hor. infus. col. adde:
Alcohol. ℥ vj.
S. Als waschmiddel te gebruiken.

Het alcaloïd, de delphinine, heeft men tot nog toe voor-

namelijk slechts uitwendig tegen neuroses, prosopalgie, paralysis linguae, nervi infraorbitalis, in oplossing van ℈ j op ℥ ij alcohol, of ook met reuzel vermengd (5—10 grein op ℥ j axungia), als middel om in te wrijven aangewend. Tegen genoemd lijden gaf Turnbull het ook inwendig, doch niet het zuivere praeparaat, waarvan $^1/_8$—$^1/_4$ grein p. d. toereikend is.

N°. 638. ℞. Delphinini gr. j,
Extr. hyoscyami,
Pulv. liquiritiae āā gr. xij.
f. Pilulae N. xij.
S. Alle 3 uren 1 pil.

*DEUTO-CHLORURETUM FERRI, z. *Murias ferri.*

*DEUTO-CHLORURETUM HYDRARGYRI, z. *Murias deutoxydi hydrargyri.*

DEUTO-JODURETUM HYDRARGYRI, *Jodetum s. Joduretum hydrargyricum*, *Hydrargyrum perjodatum rubrum*, *Hydrargyri binijodidum* (Pharm. Lond.), *Hydrargyrum bijodatum* (Pharm. Hamb.), Dubbel- of rood Iodiumkwikzilver, Kwikzilverjodide. Dit praeparaat is scharlakenrood, in water moeijelijk, doch in zuren en loogen gemakkelijk oplosbaar; het verhoudt zich tot het protojoduretum hydrargyri even als het sublimaat tot het calomel. Het is een bijtmiddel en wordt slechts uitwendig tegen oude syphilitische en scrophuleuse zweren gebruikt (Biett, Kopp); voornamelijk evenwel is het door Blasius tegen lupus en door von Graefe tegen zeer torpide maculae corneae aanbevolen. Wallace en Riecke prijzen het tegen peesknoopen, Scott tegen neuralgiën uitwendig ingewreven aan; voorts Biot tegen tuberculeuse syphilides, en Kopp tegen leververharding.

Blasius bezigt 15 grein op ℥ β axung. tegen lupus en Kopp slechts 8 grein op ééne once tot het verbinden van scrophuleuse en syphilitische zweren. Bij chronische ontsteking van de gland. Meibomianae der oogleden prijst hij aan:

N°. 639. ℞. Deutojodureti hydrargyri subtiliss. pulverisat. gr. β—j, (!)

Axungiae porci rec. ℈ viij,
Cerae albae gr. viij.
S. 's Avonds vóór het naar bed gaan op de geslotene oogspleet eene kleine hoeveelheid te strijken.

Tot inwendig gebruik tegen genoemd lijden is het protojoduretum hydrargyri beter geschikt (z. *Protojoduretum hydrargyri*).

DEUTO-SULPHURETUM HYDRARGYRI RUBRUM, z. *Mercurius vivus.*

DEUTOXYDUM HYDRARGYRI NITRATUM, *Oxydum hydrargyri nitratum*, *Hydrargyri nitrico-oxydum*, *Hydrargyrum oxydatum rubrum*, *Oxydum hydrargyri rubrum per acidum nitricum*, *Peroxydum hydrargyri*, *Mercurius corrosivus ruber*, *Mercurius praecipitatus ruber*, Salpeterzuurhoudend tweede kwikverzuursel, Roode gepraecipiteerde kwik. Even als de mercurius sublimatus bezit dit praeparaat eene bijtende eigenschap, en het ontbreekt ook niet aan artsen, die het inwendig, vooral tegen verouderde lues, aanprijzen. Als internum kan het evenwel, volgens mijne overtuiging, door decoctum Zittmanni of joduretum potassii vervangen worden; want of het, zoo als Blasius, Berg, Pittschaft en anderen meenen, in die gevallen, waar met syphilis zwakte der borstorganen gepaard gaat, boven het sublimaat de voorkeur verdient, is nog niet uitgemaakt; het best wordt het (als *Bergsche* kuur) door phlegmatische, dikke, torpide personen verdragen. Als externum daarentegen is het mij, vooral in de oogheelkunde, volstrekt onontbeerlijk. Ook als causticum, bij hardnekkige, met calleuse randen voorzien zijnde, ongevoelige, phagadaenische zweren, bij caries syphilitica, ter verstoring van het vergift in door dolle of getergde dieren gebetene wonden, is de roode praecipitaat, ook in verbinding met alumen ustum, als *Causticum Anglicanum* (1 deel praecipitaat en 2 deelen aluin) onschatbaar.

Richter en Rust prijzen de roode kwikzalf, *Unguentum hydrargyri rubrum s. Balsamum ophthalmicum rubrum s.*

Ung. deutoxydi hydrargyri nitrati (d. i. ℈ β roode praecipitaat op ℥ j ung. simplex, volgens de *Pharm. Belg.* ʒ β op ℥ ij axungia) nagenoeg bij alle ophthalmiën in het 2de tijdperk aan, vooral tegen catarrhale en scrophuleuse ophthalmie, blepharophthalmo-blennorrhoeae, exulcerationes conjunctivae palpebrarum, lippitudo enz. Dikwijls is evenwel, vooral tegen verouderde torpide vormen, deze zalf te zwak; daarom is het beter, naar de individualiteit van het geval te handelen, zoo als ook Rust en anderen gewoonlijk doen. Dikwijls heb ik bij scrophuleuse, catarrhale en arthritische chronische ophthalmiën, bij pannus en maculae corneae, het *Unguentum praecipitat. rubr. Richteri*, hetwelk in de *Pharm. Hannov.* opgenomen is, met goed gevolg aangewend. Het bestaat uit oleum cacao en axungia porci āā ʒ j, waarbij, na smelting en verkoeling der massa, gr. xx tot een fijn poeder gewreven rood kwikpraecipitaat gevoegd worden. Men wrijft daarvan $\frac{1}{2}$—1 erwt grootte, 2 maal daags, om de orbita en op de oogleden in. Het voorschrift van Rust is ook sterker dan de gewone roode praecipitaatzalf (z. onder *Voorschrift* N°. 644).

Gift en Vorm. Van het *Deutoxydum hydrargyri nitratum* geeft men inwendig $^1/_{16}$—$^1/_{12}$—$^1/_8$ grein, en voorzigtig klimmende, (z. *Voorschrift* N°. 640) in pillen of poeders. Uitwendig in strooipoeders (op calleuse zweren, condylomata lata, in door dolle honden gebetene wonden), zalven (℈ j—ʒ j op ℥ j axungia), in oogzalven 12, 24—40 grein op ℥ j ung. simplex.

De Bergsche antisyphilitische kuur is voornamelijk daar aan te bevelen, waar verouderde syphilis met scrophulosis gecompliceerd is, de ziekte zich op de huid, de pezen of beenderen geplaatst heeft, en reeds andere kwikpraeparaten vruchteloos zijn toegediend. Kluge genas daarmede eene reeds beginnende ozoena nasalis, Trüstedt het syphilitisch uitslag bij een kind; ik genas eene ischias nervosa rheumatica bij een 40jarig man binnen 3 weken. Berg's voorschrift is het volgende:

*N°. 640. ℞. Deutoxydi hydrargyri nitrati gr. ij,
Sulphur. stibii nigrum ℈ viij,
Sacchar. albi ℈ ij.

M. f. Pulv. divid. exact. in xvj part. aeq.
S. 's Morgens en 's avonds 1 poeder.

Bij elke herhaling dezer poeders klimt men met 2 grein, totdat eindelijk ℈ β op 16 poeders bevat is, waarop men weder in dezelfde verhouding, als waarin men geklommen is, afdaalt. Daarbij dagelijks een afkooksel van carex arenaria, dulcamara en mezereum. Zoo er diarrhoea ontstaat, moet er eene kleine dosis opium worden toegediend; de dieet moet sterk voedend zijn; er volgt geene salivatie. WENDT en HILDENBRAND nemen, in plaats van het zwavelspiesglans, de aethiops antimonialis, en vonden dit middel zeer werkzaam tegen syphilitische caries. — In de *Charité* te Berlijn geeft men aan alle aan geinvetereerde syphilis lijdende personen, waar zwakte der borstorganen het gebruik van sublimaat niet veroorlooft, de volgende pillen:

N°. 641. ℞. Deutoxydi hydrargyri nitrati ℈ j,
Succi liquiritiae ℈ viij,
Aq. destillatae s. q.
ut fiant pil. N. CLX consp. lycop. dent. in vitro.

Men begint met éene pil daags (¼ uur na het middagmaal) in te nemen, en klimt om de drie dagen met éene pil op, zoodat na den derden dag 2 pillen, den 9, 10 en 11 dag 3 pillen vervolgens 4 enz. gebruikt worden; op deze wijze klimt men tot hoogstens 8—12 pillen (1—1½ grein deutox. hydrarg. nitrat.) daags, terwijl men, na de bedaring der ziekte, in dezelfde orde weder afklimt. Zoo de mond of maag aangedaan worden, stelt men het gebruik eenige dagen uit, en begint men daarop weder met kleinere doses.

N°. 642. ℞. Deutoxydi hydrargyri nitrati gr. IV,
Sulphuret. stibii nigri ℥ β,
Extr. chaerophylli sylvestris ʒ iij,
Sacchari albi,
Aquae comm. āā q. s.

ut fiant pilul. N. cxxx consp. lycop. dent. in vitro.
S. 's Morgens 6 pillen en 2 maal daags met 1 pil tot op 9 te klimmen.

(Deze pillen worden door Ritter en Eisenmann bij algemeene, vooral exanthematische lues, in verbinding met de zweetkuur aanbevolen.)

*N°. 643. ℞. Deutoxydi hydrarg. nitrati gr. iij—v,
Acetat. morphii gr. j,
Pulv. rad. althaeae s. q.
f. pilul. N. xx.
S. Één uur na het ontbijt en vóór het naar bed gaan ééne pil in te nemen.

(Pittschaft's werkzame pillen tegen dolores osteocopi nocturni.)

*N°. 644. ℞. Deutoxydi hydrargyri nitrati gr. vj,
Butyr. recent. insuls. ℥ ij,
Tinct. opii crocat.,
Aceti lithargyri āā ℈ β.
M. Exactissime donec omnis humiditas disparuerit, ut fiat unguent. ophthalmicum det. in olla alba.
S. 1—2 Maal daags vóór het naar bed gaan eene erwt grootte op de geslotene oogspleet zacht in te wrijven of in het oog te brengen; zoo daarop een gevoel van branding en roodheid der oogen volgt, stelt men de aanwending een dag uit.

(Rust's *Unguentum praecipitatum rubrum.*)

Bij ver gevorderde blennorrhoea oculi catarrhalis en bij blepharophthalmia glandulosa scrophulosa laat Jüngken de volgende zalf, ter grootte van eene erwt, op de binnenste vlakte

van het ooglid, met eene kleine penseel, 1—2 maal daags, op de reeds organisch veranderde plaats strijken:

N°. 645. ℞. Deutoxydi hydrargyri nitrati gr. vj—viij,
Opii pulverati gr. iv—vj.
Ung. rosati ʒ ij.
M. Exactissime.
S. Oo zalf.

Beer's oogzalf, tegen met vermeerderde afscheiding gepaard gaande ophthalmiën, traanfistel en trachoma carunculosum, bestaat uit gr. xij roode kwikpraecipitaat, gr. ij zwavelzure zink, in 6 droppels aq. destillat. opgelost, en ℥ β ongezouten boter. Fischer prijst tegen verharding en kleine knobbeltjes der oogleden, ten gevolge van scrophuleuse ophthalmiën, eene zalf aan, uit gr. j praecipitaat en ʒ j ongezoute boter bestaande. Het beroemde *Unguentum ophthalmicum St. Ives s. Balsamum ophthalmicum St. Ives* (tegen psorophthalmie) bestaat uit:

N°. 646. ℞. Cerae albae gr. xv,
Adip. suillae ʒ jβ,
liquefact. et refriger. adde:
Deutoxyd. hydrargyri nitrat. gr. vijβ,
Oxydi zinci gr. iv,
Camphorae tritae gr. iij,
Olei ovorum gtt. ij.
M. f. l. a. Unguent. det. in olla alba.
S. Oogzalf.

Soortgelijk is Beers oogzalf tegen erysipelas palpebrarum, ophthalmia morbillosa en ulcera corneae, welke uit ℥ β ongezouten versche boter, gr. x roode praecepitaat, gr. ij sulphas cupri, gr. viij oxydum zinci en gr. j kamfer bestaat. In 6 gevallen genas mijn vriend Dr. Tott in Ribnitz hardnekkige verouderde zweren, welke alle gewone middelen trotseerden, in het oog loopend spoedig met eene zalf, uit deutoxyd. hydrarg. nitrat. ʒ j—ʒ ij, ung. terebinth. ℥ j, pulv. herb. sabinae ℈ j be-

staande, waarmede tweemaal daags de zweer verbonden werd.

DEUTOXYDUM PLUMBI RUBRUM, z. *Subcarbonas plumbi.*

DIACHYLONPLEISTER, z. *Emplastrum diachylon.*

DIAGRYDION, z. *Gummi resina scammonium.*

†DIANTHUS CARYOPHYLLUS (Class. X. Decandria, Ord. nat. *Caryophylleae*), Tuinanjelier, Nagelbloem. Oudtijds bereidde men van de bloemen dezer plant een gedestilleerd water, eene syroop en conserf, welke thans geheelenal in onbruik zijn geraakt.

DIASCORDIUM FRACASTORIUM, z. *Catechu.*

*DICTAMNUS ALBUS Linn. (Class. X. Ord. 1. Decandria Monogynia, Ord. nat. *Rutaceae*), Europisch Esschenkruid, Wit Esschenkruid, Diptam. Even als het extr. rutae een specifiek op den uterus werkend, krachtig antispasmodicum, en daardoor een belangrijk antihystericum is (z. Dierbach, in *Heidelb. med. Annalen*, 1840, Bd. 6, Heft 3, J. 347), is ook de specerijachtige, eenigzins bitter smakende, zeer werkzame wortel dezer plant, welke ten onregte in vergetelheid is geraakt (noch Sachs en Dulk, noch Sobernheim, Lincke of Riecke maken van denzelven gewag) hiertoe zeer dienstig, vermits hij tegen menstruatio suppressa, epilepsia ex causa menstruationis anomalae en tegen helminthiasis een zeer werkzaam middel is. Reeds de sterke reuk der bloemen en bladen doen dit vermoeden, terwijl de wortel ook een bestanddeel uitmaakt van vele oude zamengestelde voorschriften tegen epilepsie, b.v. van het *Pulvis epilepticus ad Guttetam Ph. W.* (volg. Spillmann l. c. II 272), van het *Pulvis epilepticus niger Struvii*, en meer andere. Het laatste poeder bestaat uit:

N°. 647. ℞. Rad. dictam. albi,
Rad. paeoniae,
Visci querni ãã ʒ ij β,
Ligni aloës,
Lapid. cancror. ãã ʒ j,
Succini albi ʒ β,
Carbon. pur. ʒ ij,
M. f. pulv. subtiliss.

D. S. Kleine kinderen, 5—10 grein, volwassenen 15—25 grein 3 maal daags toe te dienen.

Het *Arcanum antepilepticum* van den baron SLOET VAN OLDRUITENBORGH bestaat uit:

N°. 648. ℞. Cort. rad. dictamni albi ℈ j,
Rad. zedoariae ʒ j β.
M. f. pulvis.
S. 2 scrupels in eens in lindebloesemthee in te nemen.
(Z. LINCKE, l. c. I. 559.)

De *Tinctura dictamni albi Pharm. Edinb.* heb ik zelf tegen epilepsie nuttig bevonden (z. HORN's *Archiv*, 1825, Mei en Junij, p. 430.)

*DIERLIJKE OLIE (DIPPELSCHE), z. *Oleum pyro-animale depuratum.*

DIERLIJKE OLIE (STINKENDE), z. *Cornu cervi.*

DIGITALINUM, z. *Digitalis purpurea.*

DIGITALIS PURPUREA LINN. (Class. XIV. Ord. 2. Didynamia Angiospermia, Ord. nat. *Scrophularineae*), Paars vingerhoedskruid. De bladen van deze plant (*Herba s. Folia digitalis purpureae*) brengen, zoo als de meeste narcotico-acria, in groote giften misselijkheid, braking, diarrhoea, flikkering voor de oogen, duizeligheid, bedwelming, hevige hoofdpijn en congestie naar het hoofd, in zeldzame gevallen verwijderde pupil te weeg. Later wordt de pols langzaam, traag, daalt tot 30, zelfs tot 25 slagen in de minuut; er vertoonen zich sopor en stupor, welke dikwijls eerst na den 3den dag in doodelijke apoplexie overgaan. (De groote doses digitalis, p. D. 6, 10—20 grein, der contrastimulisten, hebben gelukkig bij ons geene navolging gevonden.) De bestanddeelen der digitalis zijn: 1. *Digitalinum*, eerst in 1833 door LANCELOT zuiver daargesteld, haar werkzaam bestanddeel; 2. *Picrinum;* 3. *Scaptinum;* 4. *Chlorophyllum.* In matige gift is de digitalis een diureticum en resolvens, vermindert de zenuw-werkzaam-

heid, doet evenwel de spijsverterings-werktuigen aan, en wekt steeds een gevoel van moede en spierzwakte op. Overigens zijn de meeningen omtrent de werkingswijze der digitalis zeer verschillend, zelfs elkander tegenover gesteld. Zoo b. v. vermeerdert zij, volgens KREYSIG, L. W. SACHS, L. A. KRAUS, A. L. J. BAYLE en anderen, primair de energie van het hart en de slagaders; volgens J. A. SCHMIDT, HARLESS en STEIMMIG daarentegen bewerkt zij het tegenovergestelde. Dat zij intusschen door haar scherp beginsel de werkzaamheid der opslorpende vaten, vooral van de slijmvliezen en het watervaatstelsel, aanzet (vandaar dat groote doses somtijds zelfs salivatio te weeg brengen) en de urin-afscheiding vermeerdert, daaraan twijfelt wel geen een practische arts. Desniettegenstaande zegt NEUMANN (l. c. p. 140), dat hij sedert 45 jaren het middel wel dikwijls voorgeschreven, maar nog nooit de urindrijvende werking er van gezien heeft. Ik heb de digitalis in waterzucht gewoonlijk met cremor tartari, squilla, juniperus, nooit zuiver toegediend, en kan daarom hieromtrent niet met zekerheid oordeelen.

» De grootste gebreken," zegt te regt NEUMANN, » welke de meeste geneeskundigen bij het voorschrijven der digitalis aan haar wijten, ontstaan, doordien men haar te dikwijls en in te kleine doses toedient. Een tweede oorzaak daarvan is, dat men te veel verschillende geneesmiddelen met elkander vereenigt. Door beide wordt zij verhinderd hare eigendommelijke ware werking te uiten. Deze maakt zij niet spoedig kenbaar. Zoo men dagelijks ℈ j digitalis als infusum op ℥ iv colat. of nog beter het poeder der bladen dagelijks 2 maal tot 1½ grein geeft, ontwikkelt zich op den tweeden, meestal eerst op den derden, ja zelfs op den vierden dag, de volle werking van het middel. De pols wordt week, groot, langzaam en uitgezet; de ademhaling langzaam; de (hectische) zieke voelt zich wel is waar moede, maar vrijer; de eetlust wordt gering; de dorst neemt niet aanmerkelijk toe, de huid wordt koeler. Zoo de lijder hoest, wordt zijn hoest veel ligter, zeldzamer, en de zeer gemakkelijk opgegeven wordende sputa nemen spoedig af. Zoo men nu in het geheel niet

meer geeft, duurt deze toestand tot den 8sten dag voort; met den 9den dag vermindert de werking. Dient men evenwel eene nieuwe gift toe, wanneer de werking zich pas ontwikkelt, zoo wordt deze ontwikkeling gestoord, of houdt geheel en al op." Deze woorden komen geheel en al met mijne ondervinding overeen; merkwaardig is het, dat vele personen uit idiosyncrasie geene digitalis verdragen, maar zelfs na kleine doses duizeligheid en braking bekomen. Hier wordt de pols spastisch, kleiner en sneller. Zoo ik, nadat gedurende 12, 24—36 uren 2 of 3 doses digitalis (volwassenen p. D. gr. j—ij) toegediend zijn, eenen zoodanigen pols vind, is mij dit een teeken, dat het middel, het minst genomen, niet helpen zal. Dit nam ik bij enkele gevallen van hydro-thorax, phthisis pulmonalis vera s. tuberculosa, hydrops cellulosus acutus, spasticus waar, waar zij anders (met spir. Mindereri) gewoonlijk nog iets doet. Als tegenaanwijzingen der digitalis noemt Sobernheim phlegmoneuse ontstekingen, ontstekingskoorts, active bloedvloeijingen, plethorischen habitus, gastricismus.

Wegens hare werking op den plexus cardiacus prijst men de digitalis tegen verschillende neuroses aan, vooral wanneer deze met erethismus vasorum et nervorum verbonden zijn, zoo als in sommige vormen van epilepsie, angina pectoris; voorts bij organische hartziekten, bij dreigenden abortus, waarvan angst, schrik en bloedaandrang naar den uterus oorzaak zijn; verder in de phthisis pulmonum tuberculosa nondum exulcerata. Hier kan dikwijls jaren lang door digitalis, conium maculatum en loodsuiker de dood uitgesteld worden. Tegen scrophulosis wil Neumann haar intusschen evenmin als tegen hydrops aanprijzen. Desniettegenstaande blijft de digitalis in de zoogenaamde scrophulosis florida, even als in de aan deze ziekte zeer verwante tuberculosis pulmonum florida, een onschatbaar middel (Quarin, Hufeland, Rust, Wendt, Thilenius, Kortum, Richter, Guersent (verg. Sobernheim l. c. p. 42).

» Bij alle haemorrhagiën, welke niet het gevolg van verwonding of van verlamming der vaten zijn, en derhalve bij dezulke, welke men active noemt," zegt Neumann, » is de digitalis zeer nuttig; want steeds is bij deze het geheele vaatstelsel

geprikkeld, en niets, het minst de aderlating (?), kan dezen opgewekten toestand bedaren dan digitalis." (Voornamelijk in verbinding met tartar. vitriolat. of cremor tartari M.) Bij exsudaat, ten gevolge van ontsteking van het strottenhoofd, der longen, bij hydrocephalus acutus met dreigend gevaar van uitzweeting, kan ik de digitalis en calomel niet ontberen. Overigens zegt Sachs (l. c. Bd. II, S. 577) te regt: » De digitalis purpurea behoort ongetwijfeld tot de gewigtigste der geneesmiddelen. In de ondragelijkste ziekten, welke den mensch kunnen te beurt vallen, is zij het alleen, welke menigmaal nog eenige, al is het dan ook niet aanhoudende verligting aanbrengen kan; van de zwaarste ziekten kan zij den mensch somtijds redden en eene goede gezondheid terugschenken; verschillend gevaar kan zij in het beloop van vele hevige ziekten gelukkig afwenden; kwalen, die reeds lang heimelijk en sluipend de grondslagen der bewerktuiging aangetast en allengs afgeknaagd hebben, treft zij, zelfs ook bij reeds bestaande groote verwarring der inwendige dierlijke huishouding, door hare zekere en krachtige werkzaamheid, en brengt ze somtijds tot eenen gunstigen keer. Dit en nog meer hebben de bekwaamste artsen van haar waargenomen en uit erkentelijkheid met lof bekend gemaakt. Zieken en artsen zijn haar alzoo ongetwijfeld veel verpligt." Bij krankzinnigheid, vooral bij mania furibunda, prijzen Coxe, Sander en anderen de digitalis zeer aan.

Inderdaad verdient de digitalis, zoowel bij organische hartziekten als bij nerveuse hartklopping, cardiospasmus, bij gebreken der klapvliezen, hartpolypen enz. (in het laatste geval met calomel) den lof, welke haar door Hodshon, Burns, Hope, Kreyssig, Vogt is toegezwaaid. Er zijn evenwel gevallen waarin, en personen waardoor, de digitalis door onbekende oorzaken niet verdragen wordt. Hier dient mij de indicatio ex juvantibus et nocentibus tot diagnosis. Heeft de zieke 3—4 doses ('s morgens en 's avonds gr. j—jβ) gebruikt, zonder dat de pols langzamer geworden is of de zieke zich meer verligt gevoelt, de pols daarentegen sneller, de angst grooter, de hartklopping sterker geworden is, zoo past zij in dit geval niet.

Gift en *Vorm*. Inwendig kan, zoo als reeds aangemerkt is, de digitalis hoogstens 2 maal daags in poedervorm van gr. j—iij, in infusum (℈ j—ʒ j op ℥ iv—℥ vj col.) 3 maal daags worden toegediend; het *Extractum aquosum* p. D. van ½—1½ grein, het *Extractum spirituosum* van ¼—β grein, de *Tinctura digitalis simplex* (1 deel met 4 deelen spir. vini grad. 15 gedurende 2 dagen getrokken) en *aetherea*, 2—3 maal daags van 5—10—20 droppels. Zoo dan de eigene boven beschrevene narcotische werking te voorschijn treedt, laat men het middel gedurende 3—4 dagen vervangen door spir. nitri dulcis of liquor anodynus of ether enz. in aromatische wateren, welke volgens Lombert (*Gazette méd. de Paris*, 1835, N. 41 en 43) de beste tegenmiddelen tegen de narcotische werking der digitalis zijn; hiermede gaat men voort, totdat derzelver sedatieve en diuretische werking duidelijk is, en men begint later wederom met gelijke, zelfs grootere, maar gelijktijdig ook minder menigvuldige doses. Uitwendig dient het tot een grof poeder gestampte of geinfundeerde kruid in middelen om in te wrijven en als strooipoeder; de versch gekneusde bladeren en het sap in wasschingen, pappen en inwrijvingen.

N°. 649. ℞. Herb. digital. purp. gr. j,
Sem. phellandrii aquat.,
Sacchari lactis āā ℈ β.
M. f. pulv. dispens. dos. tal. xij.
S. 's Morgens en 's avonds 1 poeder.

(Tegen phthisis sicca tuberculosa. Most.)

N°. 650. ℞. Herb. digital. gr. ij,
Calomel. gr. iv—viij,
Sacchari lactis ℈ iv.
M. f. Pulv. divid. in viij part. aeq.
D. S. Alle 2 uren 1 poeder.

(Tegen hydrocephalus acutus infantum. Goelis.)

Brera's *Pulvis diureticus*, bij hydrops met congestie, plethora en ontstekingaardige toevallen, bestaat uit:

N°. 651. ℞. Herb. digitalis gr. ij,
Nitri depurati,
Sacchari albi aa gr. viij.
M. f. pulv. disp. dos. vj.
S. Alle 3—4 uren 1 poeder.

(z. Choulant, *der Arzt am Krankenbette*, 1823, p. 150.)

Clarus prijst tegen bloedspuwing aan:

N°. 652. ℞. Herb. digital. ʒ β,
inf. aq. fervid. ad. col. ℥ iv, adde:
Extr. ratanhiae ʒ β—ʒ j.
M. S. Omgesch. alle 3 uren 1 eetl. vol.

Cless (Schmidt's *Jahrbücher*, 1835, Bd. 5, S. 134) zag in 12 gevallen van delirium tremens spoedige werking van eene infus. digital. ex ʒ β col. ℥ iv, alle 2 uren 1 eetl. vol, totdat er narcotische toevallen volgden.

Choulant (*Receptirkunst* 2te Aufl. S. 41) geeft tegen krampachtig lijden van den nerv. vagus:

N°. 653. ℞. Fol. digital. conc. ʒ β,
Rad. ipecacuanh. conc. gr. xv,
inf. aq. fontan. ferv. s. q. ad col. ℥ iv, adde:
Syr. althaeae ʒ vj,
Spir. sal. ammoniaci anis. ℈ ij.
S. Alle 2 uren 1 eetl. vol.

Tegen longontstekingen in het 2de tijdperk (?) prijst v. Hildenbrand (*Schol. Clin. Vindob.* conf. Jablonsky l. c. p. 79) aan:

N°. 654. ℞. Fol. digital. purpureae gr. vj,
Calomel.,
Sulphur. aurati antimon. aa gr. iij,
Sacchari albi aa ʒ j.

M. f. Pulv. div. in vj. part. aeq.
S. Alle 3 uren 1 poeder.

Tegen hydrops torpidus prijst PEARSON (z. SUNDELIN, *Arzneiformeln* 1832, S. 6) aan:

N°. 655. ℞. Pulv. fol. digital. purp.,
Pulv. rad. squillae āā ʒ β,
Extr. gentianae ℈ j,
Olei juniperi gtt. viij.
M. f. c. Syr. simpl. s. q. pil. xij.
S. 3 Maal daags 1 pil.

Het *Decoctum digitalis Lentini* bestaat uit:

N°. 656. ℞. Herb. digital. purp. ʒ ij β,
Aquae fontan. ℥ xij,
coq. ut remaneat col. ℥ vj, adde:
Tinct. cinnamomi ℥ j.
D.

STIEGLITZ en ik hebben tegen torpide buikwaterzucht dit decoct in verbinding met andere diuretica met goed gevolg toegediend (z. *Tartarus boraxatus*).

Het door MARTIUS aangeprezen *Oxysaccharum digitalis* (z. PFAFF, *Mat. med.* V. 103) is niet ondoelmatig. ℥ j goed gedroogde bladen worden met ℥ viij acet. destillat. bij eene zachte warmte eenige dagen getrokken en uitgeperst. De verkregene vloeistof (ongeveer ℥ vj β) wordt met ℥ x suiker tot koking gebragt en afgeschuimd. Men geeft daarvan aan volwassenen 2—3 maal daags 1—2 theel. vol met een aftreksel van jeneverbessen.

Mijne *species diureticae* tegen hydrops torpidus van oude lieden bestaan uit:

N°. 657. ℞. Herb. digitalis purp. ʒ β,
Herb. melissae,
Herb. menth. pip. āā ʒ j,

Baccar. juniperi ʒ iij,
Fol. sennae,
Sem. carui āā ʒ β—℈ ij.
M. c. c. Disp. dos. tal. vj.
S. Dagelijks een gedeelte als thee.

Daarbij geef ik:

N°. 658. ℞. Oxymell. squillit.,
Syr. rhamni cathartici āā ℥ j,
Aq. juniperi,
Aq. petroselini āā ℥ ij β,
Aeth. muriat. alcohol.,
Spirit. cornu cervi succinat. āā ʒ j β.
M. S. Alle 2 uren 1 eetl. vol.

Zeer doelmatig wordt de digitalis verbonden met calomel bij exsudative ontstekingen van de weivliezen, die de organen der 3 holten van het ligchaam bekleeden, met nitras sodae, aq. laurocerasi bij spastisch hartlijden, wanneer dit met erethismus, bloedophoopingen enz. verbonden is. Hier kan ik het volgende aanprijzen:

N°. 659. ℞. Tinct. digital. simpl. ʒ ij,
Elixir acid. Halleri ʒ j,
Aq. laurocerasi ʒ v.
M. S. 3 Maal daags 25—30 droppels in een kopje water.

De digitalis wordt in verbinding met lactuca virosa, kleine doses opium door G. A. Richter en Wolff bij asthma spasticum, met ipecacuanha refracta dosi bij spastische bloedvloeijingen, aangeprezen. Tinct. digitalis met tinct. cort. peruv. composita beveelt Berends bij oude, zwakke, aan oedema pedum lijdende personen aan. De verbinding der digitalis met calomel vond ik voorts ook nuttig bij floride scrophelzucht en hydrocephalus acutus (gr. ¼—½ digital. en gr. β calomel, 3—4 zulke poe-

ders daags). Zoo de digitalis, in zuiveren toestand inwendig toegediend, in groote doses door de maag niet verdragen wordt, voegt men er 2—3 grein pulv. aromaticus bij, of men wendt haar in den vorm van zalf aan. Het *Ung. digitale Pharm. Hass.* bestaat uit:

N°. 660. ℞. Herb. digital. incis ʒ j β,
coq. leni ign. c.
Axung. porci ℥ j,
Aq. comm. q. s.
donec omnes partes aquos. consumptae sint.

Het door KORZEK en KOPP aanbevolen, boven dat van AUTENRIETH de voorkeur verdienend, door mij steeds werkzamer bevonden *Ung. pustulas faciens* bestaat uit:

N°. 661. ℞. Mercur. praecipitati albi ʒ j—℈ IV,
Ung. digitalis Ph. Hass. ℥ j.
M. S. Om kunstmatig zweren voort te brengen.

In het kliniek van BOUILLAUD te Parijs wendde men onlangs in eenige gevallen van hypertrophia cordis 10—15 grein pulv. herb. digital. endermatisch, op de door een vesicatorium van opperhuid beroofde huid, met goed gevolg aan; en ook RACIBORSKI vond deze methode in 4 gevallen van hartziekten zeer nuttig. Hij begon met 8—10 grein, en klom allengs; de daarop achterblijvende vlekken verdwijnen na eenige baden (z. *Journal hebdomadaire*, 1835. N. 17).

DILLEKRUID, -ZAAD, z. *Pastinaca anethum*.

*†DIOSMA CRENATA LINN. (Class. V. Ord. 1. Pentandria Monogynia, Ord. nat. *Rutaceae*), Bukku. De bladen van deze, aan de Kaap in het wild groeijende, in Europa aangekweekte struik (*Folia diosmae crenatae s. Bucco*) zijn een zuiver acre en een geliefd volksmiddel der Hottentotten. Zij werden in Europa het eerst in 1823 en 24 door RICHARD REECE (*Practical Treatise of the effects of the Diosma etc.* London. 1824) aangeprezen, en in 1825 algemeen in Europa aangewend

(Jobst, in Buchners *Repertorium*, 1825). De Buccubladen bevatten aetherische olie, harst, chlorophyllum, extractiefstof en eene eigendommelijke, aan de bryonine en colocynthine scheikundig verwante, scherp en bitter smakende stof, het *Diosminum*.

Werking en *Aanwending*. De folia diosmae crenatae werken vooreerst prikkelend op de maag (van daar, volgens de proeven van Bardili, de vermeerderde eetlust, het gevoel van warmte) en vervolgens voornamelijk prikkelend op het vaatstelsel, en daardoor diuretisch en diaphoretisch. Men prijst ze voornamelijk tegen ziekten der pisbereidende en geslachtsorganen, bij verouderden catarrhus renum, vesicae et uteri (Johnson, Reece, Dowall, Vrolik, Clarus, Ziegler, Autenrieth), gono- en leucorrhoeae, bij retentio urinae met atonie ten gevolge van paralysis, tegen induratio prostatae chronica, slijmige verettering der blaas, passive haematurie en metrorrhagie, waterzucht, jicht, rheumatismus (Jackson) aan. Ook prijzen sommige artsen ze tegen cholera orientalis.

Gift en *Vorm*. Het best is het aftreksel (℥ β—℥ j op ℥ viij col.). Daarna laat men het overblijfsel nog met eenige oncen water koken en het doorgezegen decoct bij het aftreksel voegen, door welke behandeling men zoowel de vlugtige aetherische olie als het vastere diosminum verkrijgt. Brandes raadt zijne *Tinct. diosmae* en *Vinum diosmae* (1 deel bladen en 10 deelen wijn) aan.

N°. 662. ℞. Fol. diosmae crenatae ℥ β,
Aquae ebull. semioctarium,
macera p. hor. 4 in vase leviter clauso et cola.
D. S. 3 Maal daags 2—4 eetl. vol.
(Bij catarrhus vesicae en pisgruis. *Pharm. Lond.*)

In Engelsche hospitalen is eene *Tinctura de Buccu* (1 deel folia diosmae op 4 deelen spir. vini rectificat.) in gebruik, waarvan aan waterzuchtigen 2—3 maal daags ʒ j—ʒ ij in eenen diuretischen drank worden toegediend.

Clarus prijst tegen blennorrhoea, atonie en paralysis der blaas aan:

N°. 663. ℞. Fol. diosmae crenatae,
Fol. uvae ursi āā ℥ β,
Aq. fervid. ℥ viij,
dig. l. c. vas. claus. p. ¼ hor. col. adde:
Syr. senegae ℥ β.
M. S. Alle 2 uren 1—2 eetl. vol.

Koch prijst de folia Buccu, weken lang als thee dagelijks gedronken (ʒ j—℥ β op ℥ vj col.), zeer aan tegen chronische huiduitslagen en jicht; daarentegen deden zij in de *Charité* te Berlijn tegen rheumatismus niets, en werkten daar ook slechts diuretisch, niet diaphoretisch. De Tinct. diosmae genas eenen zieke, welke aan hydrops anasarca na intermittens en rheumatismus der onderste ledematen leed. De hydrops verdween zeer spoedig onder rijkelijke urinlozing, de eetlust keerde terug, doch het rheumatisme bleef. Als diureticum verdienen de Buccubladen welligt de voorkeur boven squilla, digitalis en gummi guttae, vermits zij niet, zoo als de laatsten, de spijsvertering verzwakken, maar integendeel versterken (z. Riecke l. c. p. 307—310).

DIOSMINUM, z. *Diosma crenata.*

*DIPTAM, z. *Dictammus albus.*

*DISTEL (GEZEGENDE), z. *Centaurea benedicta.*

††DOL-APPEL, z. *Datura stramonium.*

††DOORNAPPELKRUID, -CIGAREN, -ZAAD, z. t. z. p.

*†DORSTENIA CONTRAJERVA Linn., *Dorstenia Brasiliensis Lam.* (Class. XXI. Ord. 2. Monoecia Diandria, Ord. nat. *Urticeae Juss.*), Tegengiftige Dorstenie, Tegengiftwortel, Contrajerva. De wortel (*Radix contrajervae*) van deze plant wordt in Peru tegen slangenbeet aanbevolen, is een nervinum en diaphoreticum, waarom hij bij ons tegen chronische diarrhoeae, als excitans in typheuse koortsen, als gorgeldrank (het infusum met acetum vini) tegen angina gangraenosa (Hartmann, Fothergill) aangewend wordt. Andere artsen vonden den wortel geheelenal onwerkzaam; dit is het gevolg der verwisseling van dezen wortel met dien van andere,

veel zwakker werkende (uit Mexico en West-Indië) in den handel voorkomende Dorstenia-soorten (SPIX, v. MARTIUS, SACHS l. c. IIa. 295).

Gift en *Vorm*. Wij geven den wortel in poedervorm, zeldzamer in morsuli, electuaria, van 10—20 grein, 3—4 maal daags, ook het infus. (ʒ ij op ℥ vj col.) 4—6 maal daags 1 eetl. vol (z. VOGT, *Receptirkunst*, S. 235).

F. X. HARTMANN prijst in typheuse en zoodanige exanthematische koortsen aan:

N°. 664. ℞. Rad. contrajervae contus. ℥ β.
Aceti vini ℥ j,
Aquae fontan. ℔ j,
stent in digest. vase clauso in balneo mariae p. horam.
S. 2—3 Maal daags 1 kopje vol.

Als gorgeldrank tegen gangraeneuse keelontsteking prijst FOTHERGILL aan:

N°. 665. ℞. Decoct. avenae excort. ℔ j,
sub fine coction. adde:
Rad. contrajervae ℥ β, colatur. admisce:
Aceti destill.,
Tinct. myrrhae āā ℥ j,
Mell. crudi ʒ vj.
M. S. Gorgeldrank.

*DRASTICA, z. *Purgantia*.

*DRIEBLAD, z. *Menyanthes trifoliata*.

*DROP, z. *Glycyrrhiza glabra*.

DROPBAD, z. *Balneum stillatitium*.

*DUIVELSDREK, z. *Gummi resina asafoetida*.

*DUIZENDBLADKRUID, -BLOEMEN, -EXTRACT, z. *Achillea millefolium*.

DUIZENDGULDENKRUID (KLEIN), z. *Erythraea centaurium*.

*†DUIZENDPOOTEN, z. *Millipedes.*
*DULCAMARA, z. *Solanum dulcamara.*

E.

*EAU D'ARQUEBUSADE, z. *Salvia officinalis.*
EAU DE COLOGNE, z. *Citrus medica.*
EAU DE JAVELLE, z. *Chloras potassae.*
EAU DE LAVENDE, z. *Lavendula spica.*
EAU DE LUCE, z. *Ammonia liquida* en *Succinum.*
††ECBALLIUM ELATERIUM, z. *Elaterium.*
*ECCOPROTICA, z. *Purgantia.*
ECLEGMA GUMMOSO-ELEOSUM, z. *Amygdalus communis.*
*EIKELS, EIKELKOFFIJ, EIKENBAST, z. *Quercus robur.*
†EIJERENOLIE, z. *Oleum ovorum.*
EIWIT, z. *Albumen ovi.*
*ELAÏNAS POTASSAE, z. *Sapo domesticus viridis.*
*ELAÏNAS MARGARICAS SODAE, z. *Sapo medicatus.*

††ELATERIUM, *Extractum elaterii*, *Succus inspissatus elaterii.* Dit praeparaat wordt uit de vroeger ook wel als geneesmiddel gebruikte, zeer drastisch-purgerend werkende vruchten (*Fructus s. Poma s. Pepones elaterii*) van *Momordica elaterium Linn.*, *Ecballium elaterium Rich.* (Class. XXI. Ord. 8. Monoecia Monadelphia, Ord. nat. *Cucurbitaceae*) verkregen. Deszelfs werkzaam gedeelte is het door MORRIES daargestelde *Elaterinum*, waarvan reeds $^1/_8$ zelfs $^1/_{16}$ grein hevig braken en purgeren te weeg brengt. Te regt zegt L. W. SACHS, dat het elaterium, hetwelk reeds DIOSCORIDES, BOERHAAVE, SYDENHAM (conf. Ejus *opera omnia* Tom. I. p. 337) en SOEMMERING (*comment. de morbor. historia et curat.* 1804. p. 167) zeer hooggeschat hebben, voornamelijk in torpide waterzucht, geen onbelangrijk geneesmiddel is. Doch ook F. HOFFMANN, STAHL, STOLL, G. A. RICHTER en J. P. FRANK achtten het middel zeer hoog, en gaven het met het uitstekendst gevolg, ja zij verrigtten ware wonderkuren daarmede, voornamelijk bij hydrops

(SYDENHAM, BERGIUS). FERRIAR heeft 20 gevallen vermeld, waarin het, voornamelijk in hydrops pectoris, de grootste diensten deed, en hier het best de hevige dipsnoea, welke door geene narcotica verwijderd kan worden, vermindert. BRANDE houdt het nog daar voor werkzaam, waar andere diuretische en drastische middelen te vergeefs zijn beproefd, en A. G. RICHTER heeft, door het gewigt van het onderwerp getroffen, tot het in het werk stellen van verdere voorzigtige proeven aangemaand, terwijl reeds ook in lateren tijd CHRISHOLM, KINGLAKE en andere artsen de geneeskracht van het middel (de gummi guttae ingesloten) zelfs in hopelooze gevallen van waterzucht behoorlijk erkenden. Het is klaarblijkelijk, dat het elaterium niet alleen door de in het oog vallende excretie van waterige vloeistoffen, maar voornamelijk, zoowel bij waterzucht, als bij andere ziekten met eenen stoffelijken grondslag, wanneer deze hunne zitplaats in de organen van den onderbuik hebben, daardoor werkt, dat hetzelve het geheele organische leven, vooral in het poortaderstelsel, in de klieren en slijmafscheidende werktuigen van den onderbuik, omstemt, krachtig altereert, ziekelijke vormsels oplost, teruggehoudene afscheidingen voortbrengt, hardnekkige verstoppingen tegengaat, en bovendien de, hier te gelijk kritische, werkzaamheid van het darmkanaal op eene aanhoudende krachtige wijze aanzet (waarvan ons de bron te Karlsbad een treffend voorbeeld geeft, en daarom ook ten allen tijde en onder alle heerschende theoriën hare wonderbare geneeskracht bewaard heeft. Verg. SOBERNHEIM l. c. p. 116 en het artikel *Purgantia*). Bij zeer hardnekkige jicht ex abdomine, met gelijktijdige, ziekelijk verhoogde, chronische veneusiteit, physconie van lever en verstoppingen in het poortaderstelsel schrijven de Engelsche artsen, meer dan de Duitsche, het elaterium met goed gevolg voor.

Gift en *Vorm*. Men geeft van het *Elaterium* 1—2 maal daags ¼—½ grein, en, zoo het waterige stoelgangen te weeg moet brengen, 1 maal daags of alle 48 uren 2, 3—4—6 grein p. D. in mixturen, poeders, morsuli, pillen. Het *Elaterinum* vordert groote voorzigtigheid; men beginne met 1/30—1/20 grein

in denzelfden vorm. Een *Oleum momordicae*, door koking met olijfolie bereid, prijzen Arabische artsen tegen rheumatismus, oorsuizen, hardhoorigheid, en uitwendig tegen vlekken op de cornea en cataract aan (z. EBN BAITÂR l. c. p. 456).

Tegen hardnekkige verstopping en torpide waterzucht, taai slijm in het darmkanaal, prijst SYDENHAM aan:

N°. 666. ℞. Elaterii gr. xv,
Extr. panchymagog. Crollii ℈ j,
Olei cinnamomi gtt. ij.
M. f. Pilulae pond. gr. ij.
S. In eens in te nemen. (Beter is het eerst de helft te beproeven.)

De *Mixtura hydragoga Hufelandi* bestaat uit:

N°. 667. ℞. Elaterii gr. j,
Aq. petroselini ℥ vj,
Spir. nitri dulcis ʒ ij,
Tinct. aromat.
Syrup. spinae cervinae āā ℥ j.
M. S. Alle 2—3 uren 1 eetl. vol, gewijzigd naar de menigvuldigheid der stoelgangen.
(z. HUFELAND, *Pharm. paup.* p. 49.)

FERRIAR heeft tegen hydrothorax het volgende aanbevolen:

N°. 668. ℞. Elaterii gr. ij,
solve in spir. nitri dulcis ℥ ij, adde:
Tinct. scillae,
Oxymell. colchici āā ℥ β.
M. S. 3—4 Maal daags 1 theel. vol.

N°. 669. ℞. Elaterii gr. j,
Eleosacchari calami ʒ j.
M. f. Pulv. div. in vij part. aeq. det. ad chart. cerata.

S. Alle ¹/₄ uren 1 poeder, tot dat er purgeren volgt (BRANDE).

DUNCAN (*Heidelb. med. Annalen.* 1835. Bd. 2. S. 170) geeft als drasticum:

N°. 670. ℞. Elaterini gr j (!)
solve in alcoh. vini ℥ j, adde:
Acidi nitrici gtt. IV.
D. S. 36—40 droppels met ¹/₂ once kaneelwater toe te dienen.

††ELATERINUM, z. *Elaterium.*

ELECTRUM, z, *Succinum.*

ELECTUARIUM ANTHELMINTHICUM BREMSERI, z. *Ipomoea Jalapa.*

*ELECTUARIUM ANTHELMINTHICUM HUFELANDI, z. t. z. p.

*ELECTUARIUM ANTHELMINTHICUM MEYERI, z. *Ceramium helminthochortos.*

*ELECTUARIUM ANTHELMINTHICUM STöRKII, z. *Artemisia contra en Ipomoea Jalapa.*

ELECTUARIUM ANTILYSSUM BORUSSICUM, z. *Meloë majalis.*

ELECTUARIUM CATECHU, z. *Catechu.*

ELECTUARIUM CHALYBEATUM BORIES, z. *Subcarbonas ferri.*

*ELECTUARIUM E SENNA, z. *Cassia senna.*

†*ELECTUARIUM HYDRAGOGUM AUSTR. bestaat uit rob ebuli, rob juniperi āā ℥ ij, syrup. de spina cerv. ℥ j, pulv. res. jalapae, pulv. pineis trit āā ʒ jβ, tartari vitriolati ʒ vj. De dosis is ½—1 eetl. vol, 3 maal daags; het bevat zeer werkzame middelen.

ELECTUARIUM LAXATIVUM BRERAE, z. *Cichoreum intybus.*

*ELECTUARIUM LENITIVUM, z. *Cassia senna.*

ELECTUARIUM MITHRIDATICUM. z. *Opium.*

*ELECTUARIUM MUNDIFICANS WERLHOFII, z. *Smilax syphilitica.*

ELECTUARIUM OPIATUM, z. *Opium.*

†ELECTUARIUM PHILONIUM ROMANUM AVICENNAE bevat opium, castoreum, crocus en prikkelende specerijen.

*ELECTUARIUM SENNAE CUM PULPIS, z. *Cassia senna.*

ELECTUARIUM THEBAICUM, z. *Opium.*

ELECTUARIUM THERIACUM, z. t. z. p.

ELEMIHARST, -ZALF, z. *Gummi resina elemi.*

ELEOSACCHARUM, Olie-suiker. Alle aetherische oliën worden in grootere verhouding met water duurzaam vermengd, wanneer zij als olie-suiker worden toegediend, derhalve met tot poeder gebragte suiker afgewreven. Volgens het voorschrift der *Pharm. Borus.* is een droppel op een scrupel suiker voldoende. Zoo de olie-suikers in poedervorm worden toegediend, moet men dezelve in charta cerata voorschrijven. De voornaamste olie-suikers zijn:

*ELEOSACCHARUM ANISI, z. *Sison anisum.*

*ELEOSACCHARUM AURANTIORUM, z. *Citrus aurantium.*

*ELEOSACCHARUM CARYOPHYLLORUM, z. *Eugenia caryophyllata.*

ELEOSACCHARUM CHAMOMILLAE, z. *Matricaria chamomilla.*

ELEOSACCHARUM CINNAMOMI, z, *Laurus cinnamomum.*

ELEOSACCHARUM CITRI, z, *Citrus medica.*

*ELEOSACCHARUM FOENICULI, z. *Meum foeniculum.*

*ELEOSACCHARUM HYSSOPI, z. *Hyssopus officinalis.*

ELEOSACCHARUM MAJORANAE, z. *Origanum majorana.*

*ELEOSACCHARUM MELISSAE, z. *Melissa officinalis.*

ELEOSACCHARUM MENTHAE CRISPAE, z. *Mentha crispa.*

*ELEOSACCHARUM MENTHAE PIPERITAE, z. *Mentha piperita.*

ELEOSACCHARUM RORISMARINI, z. *Rosmarinus officinalis.*

*ELEOSACCHARUM SABINAE, z. *Juniperus sabina.*

ELEOSACCHARUM SALVIAE, z. *Salvia officinalis.*

*ELEOSACCHARUM VALERIANAE, z. *Valeriana officinalis.*

*ELIXIR ACIDUM AROMATICUM, z. *Acidum sulphuricum.*

†ELIXIR ACIDUM DIPPELII, z. t. z. p.

*ELIXIR ACIDUM HALLERI, z. t. z. p.

ELIXIR AD VITAM LONGAM, z. *Purgantia.*

ELIXIR ALOëS SAPONACEUM, z. t. z. p.

*ELIXIR AMARUM, z. *Citrus aurantium.*

ELIXIR ANTARTHRITICUM CARYBAEUM, bestaat uit ℥ ij resina guajaci in 90 oncen gewone rum, 8 dagen lang bij eene zachte warmte getrokken. Het wordt tegen ingewortelde jicht zeer aangeprezen; de dosis is 3 maal daags een klein glaasje vol.

ELIXIR ANTICATARRHALE HUFELANDI, z. *Acidum hydrocyanicum.*

†ELIXIR ANTIPODRAGICUM GüLDENKLEE bestaat uit rad. artemisiae, rad. rapontici, herb. chamaedryos, centaurii, hyperici, sem. petroselini en spirit. vini tartarisati (z. SPIELMANN l. c. II. p. 129).

ELIXIR APERITIVUM CLAUDERI, z. *Citrus aurantium.*

†ELIXIR APERITIVUM Ph. BELG., z. *Elixir proprietatis album Helmontii.*

ELIXIR AURANTIORUM COMPOSITUM, z. *Citrus aurantium.*

ELIXIR AURIFICUM ROTROU is tinctura antimonii tartarisata (z. *Stibium*).

ELIXIR BALSAMICUM HOFFMANNI. Dit bestaat uit zedoaria, aloë, crocus, succinum, nux moschata, spir. vini, spir. salis ammoniaci en oleum cardamomi. HOFFMANN prijst het zeer » ad laevitatem intestinorum" aan.

ELIXIR BALSAMICUM LALLEMANDI, z. *Balsamum copaivae.*

*ELIXIR BALSAMICUM TEMPERATUM s. VISCERALE HOFFMANNI. Dit elixir werd door de erfgenamen van HOFFMANN voor een groot arcanum gehouden en zeer aangeprezen » ad restituendas vires primarum viarum," welke aanbeveling het ook te regt verdient (z. *Citrus aurantium*).

ELIXIR E SUCCO LIQUIRITIAE is met het elixir pectorale regis Daniae overeenkomstig. Het bestaat uit succi liquiritiae, spir. sal. ammoniaci anis. āā ℥ j, aq. foeniculi ℥ iij; de dosis is alle 1—2—3 uren 1 theel. vol.

*ELIXIR PAREGORICUM is tinct. opii benzoïca (z. *Opium*).

ELIXIR PECTORALE, z. *Glycyrrhiza glabra.*

*ELIXIR PECTORALE REGIS DANIAE s. RINGELMANNI, z. *Spiritus salis ammoniaci vinosus.*

†*ELIXIR PECTORALE WEDELII. Dit tegen oude, taaije, torpide borst- en maagverslijming zeer aangeprezen elixir bestaat uit:

N°. 671. ℞. Rad. helenii,
Rad. althaeae,
Rad. irid. florent.,
Rad. squillae āā ℥ j,
Rad. liquiritiae ℥ β,
Ligni santali rubri ℥ j,
Herb. roris solis ℥ j β,
Benzoës ʒ vj,
Myrrhae,
Semin. anisi āā ℥ β,
Gummi ammoniaci ʒ ij,
Croci ʒ iij,
incisa, contusa digerent cum:
Spir. vini ℥ xxiv.
filtra.

†ELIXIR PROPRIETATIS ALBUM HELMONTII bestaat uit:

N°. 672. ℞. Aloës socotrin.,
Myrrhae electae.
Croci orientalis āā ℥ j,
incisis, contusis affundantur
Aq. cinnamomi ℥ xij.
digere calor. fortiore per aliquot dies omnisque dein liquor destillatione eliciatur.

De door de *Pharm. Belg.* opgegevene *Tinct. aloës compos. s. Elixir aperitivum s. Tinctura aloës cum myrrha* bestaat uit tinct. aloës, tinct. myrrhae en tinctura croci āā part. aeq. (z. l. c. p. 175).

*ELIXIR PROPRIETATIS CUM RHEO bestaat uit:

N°. 673. ℞. Aloës,
Myrrhae āā ℥ j,
Rhei electae ℥ j β,
Croci orient.,
Sal. tartari āā ʒ ij,
Vini malvatici ℥ xij.

De gift is 1—2 maal daags 1 eetl. vol. Het is zeer dienstig bij leververstoppingen en diathesis haemorrhoidaria, alsmede bij chronische, atonische blennorrhoea van oude lieden; » nam ventriculum roborat, digestionem juvat, vermes necat, menses et haemorrhoïdes movit." BOERHAAVE.

ELIXIR PROPRIETATIS DULCIS s. SINE ACIDO. Komt met het elixir proprietatis Paracelsi overeen; doch in plaats van het zwavelzuur wordt liquor subcarbonatis potassae gebezigd.

ELIXIR PROPRIETATIS PARACELSI s. ELIXIR ALOëTICUM SUECORUM. Dit bestaat uit aloës, myrrhae āā ℥ ij, croci ℥ j, spir. vini ℔ j, acid. sulphurici ℥ ij. In alle chronische gevallen, waarin de aloë wordt toegediend (z. *Aloë*), kan dit elixir, 2—3 maal daags 1 theel. vol, met gerstenslijm worden gebezigd.

ELIXIR ROBORANS WHYTTII is de tinct. chinae composita (z. *Cinchona*).

†ELIXIR STOMACHICUM ROSENSTEINI bestaat uit versche oranjeschillen, Spaanschen wijn, extr. gentianae enz. (z. *Gentiana lutea*).

ELIXIR STOMACHICUM PHARM. BELGICAE, z. *Gentiana lutea.*

†ELIXIR STOMACHICUM STOUGTHONI bestaat uit gentiana, rheum, absinthium, chaemaedrys, aloë en spir. vini (z. *Artemisia absinthium*).

ELIXIR STOMACHICUM VIENNENSE, z. *Citrus aurantium.*

†ELIXIR UTERINUM CROLLII CORRECTUM. Dit elixir bestaat uit castorei ℥ iij, croci ℥ j, herb. artemisiae ℥ vj, terrae foliat. tartari ℥ β, spir. vini ℥ xxx. Na eene digestie van 4

dagen worden er ol. destill. angelicae, ol. anisi, olei succini āā ʒ j bijgevoegd. Dit dure middel gaf men p. D. tot 30 droppels tegen hysterie, fluor albus, menstruatio suppressa et retenta.

*ELIXIR VISCERALE HOFFMANNI, z. *Citrus aurantium.*

ELIXIR VISCERALE KLEINII, z. t. z. p.

*ELIXIR VITRIOLI ACIDUM, z. *Acidum sulphuricum.*

†*ELIXIR VITRIOLI DULCE EDINBURGENSIUM. Dit bestaat uit cinnam. ʒ vj, sem. cardam. min. ℥ β, angelic. ʒ iij, piper. long. ʒ ij, met 2 ℔ liquor anodynus mineralis Hoffmanni, 8 dagen lang getrokken en doorgezegen. Men dient het p. D. van 25—30 droppels als een krachtig middel tegen flatulentie van hysterische en hypochondrische personen toe.

*ELIXIR VITRIOLI MYNSICHTI, z. *Acidum sulphuricum.*

†*ELZENBOOMBLADEN, z. *Betula alnus.*

EMBREGMA, z. *Balneum stillatitium.*

*†EMETINUM, *Emetina,* Braakstof, Emetine. Deze stof werd het eerst door Pelletier en Caventou in het jaar 1820 zuiver daargesteld. Behalve Magendie, Merat, de Lens, Lerminier en Prollius hebben deze uit de cephaëlis ipecacuanha, richardsonia scabra en psycothria emetica verkregene braakstof nog weinige geneeskundigen aangewend (z. Riecke l. c. p. 312). Daarom maken Sobernheim en Radius (l. c.) geene melding van haar, daarentegen wel Phoebus (l. c. II. 165) en Lincke (l. c. I. 578). Magendie prijst de emetine in de plaats der ipecacuanha aan, niet alleen als braakmiddel, maar ook tegen chronischen catarrhus, en overigens daar, waar de ipecacuanha nuttig is. Als braakmiddel is zij zeer werkzaam; maar zij bezit de overige, namelijk de antispasmodische en bloedstelpende krachten der ipecacuanha niet, en kan derhalve deze niet vervangen.

N°. 674. ℞. Emetini puri gr. j,
solve in acid. acetici q. s. adde:
Infus. til. ℥ iij,
Syr. althaeae ℥ j.
M. S. Alle 1/4 uren 1 eetl. vol, totdat er braking volgt (Magendie).

†EMPLASTRUM AD BUBONES VENEREOS BOERHAAVII. Deze pleister bestaat uit flor. sulph. ℥ ij, merc. vivi ʒ ij, sacchari saturni ʒ iij, empl. meliloti, cumini, galbani, ammoniaci et sagapeni āā ℥ β.

*EMPLASTRUM AD CLAVOS PAJOTI ET LAFORESTII, z. *Ammonia liquida.*

*EMPLASTRUM ADHAESIVUM, Hechtpleister. Deze bestaat uit 2 deelen empl. litharg. simplex en 1 deel dikke terpentijn. Bij personen met eene zeer gevoelige huid brengt deze pleister ontsteking der huid te weeg. Hier is bij kleine wonden aan het empl. adhaesivum anglicum, bij grootere aan het empl. adhaesivum cum oleo lini de voorkeur te geven.

*EMPLASTRUM ADHAESIVUM ANGLICUM s. WOODSTOCKII, *Emplastrum anglicanum s. glutinosum*, Engelsche hechtpleister. Is zwarte of roode taf, welke op de eene zijde met eene oplossing van vischlijm, op de andere met tinct. benzoës bestreken wordt.

*EMPLASTRUM ADHAESIVUM CUM OLEO LINI Ph. SILES. bestaat uit subcarbonat. plumbi pulv. ℔ j, hetwelk onder bijvoeging van eene kleine hoeveelheid water met ℔ ij lijnolie tot pleister-consistentie gekookt wordt.

*EMPLASTRUM ADHAESIVUM Ph. BELG., z. *Emplastrum resinosum.*

*EMPLASTRUM ALBUM COCTUM CELSI, s. *Emplastrum cerussae.* Subcarbonat. plumbi ℥ XL worden met ℥ xxx boomolie gekookt. Het *Emplastrum cerussae s. alb. coct. Ph. Boruss.* bestaat uit 7 deelen cerussa, 1 deel lithargyr. en $4\frac{1}{2}$ deelen boomolie.

*EMPLASTRUM AMMONIACI is, behalve uit gummi-ammoniacum, ook nog uit galbanum, terpentijn en resina pini Burgund. zamengesteld.

*EMPLASTRUM AMMONIACI Ph. BELG., z. *Emplastrum plumbi gummosum.*

†*EMPLASTRUM ANODYNUM IN CANCRO DECKERI. Deze bestaat uit empl. diapompholigos (z. op dit woord) ℥ j, fuligin. splendent. ℈ IV, opii pulv. ʒ j, sal. volat. ammoniaci

℈ ij met eene toereikende hoeveelheid oleum solanum vermengd. Deze pleister verdient op nieuw beproefd te worden (verg. *Carbo animalis*).

*EMPLASTRUM ANTARTHRITICUM HELGOLANDICUM, z. *Acidum hydrothionicum* en *Sulphuretum calcis*.

*EMPLASTRUM ANTICATHOLICUM bestaat uit empl. de galbano-crocati ℥ iv, asae foetidae, terebinth. aa ℥ j, olei empyreumatici cornu cervi, olei menthae pip. aa ʒ j, hetwelk op leder gestreken en tegen kolijk, cardialgie op den hartkuil gelegd wordt; het is een werkzaam uitwendig geneesmiddel.

EMPLASTRUM ANTIHYSTERICUM, z. *Gummi-resina asafoetida*.

EMPLASTRUM AROMATICUM PHARM. BELGICAE bestaat uit:

N°. 675. ℞. Cerae flavae ℥ viij,
Sevi ovilli ℥ vj,
Terebinth. laricinae ℥ j,
liquatis et non plane refrigeratis admisce:
Pulv. resinae olibani ℥ iv,
Pulv. caryophyll. arom. ℥ ij,
Olei nucis moschatae ℥ j β,
Olei menth. pip. ʒ ij.

EMPLASTRUM AROMATICUM Ph. BORUSS. bevat wierook, muskaatnootolie, pepermentolie enz. (z. *Resina benzoë*) en wordt in alle gevallen, waarin vroeger empl. stomachicum de labdano, en empl. de tacamahaca gebruikt werden, bij colica et cardialgia spastica, diarrhoca enz., aangewend (z. *Myristica moschata*).

EMPLASTRUM ASAE FOETIDAE, z. *Gummi-resina asa foetida*.

*EMPLASTRUM BELLADONNAE, z. *Atropa belladonna*.

*EMPLASTRUM CALCARIAE PICEUM is hetzelfde als emplastrum antarthriticum Helgolandicum (z. *Acidum hydrothionicum* en *sulphuretum calcis*).

†EMPLASTRUM CAMPHORATUM MYNSICHTI. Men geeft

daarvoor met regt tegenwoordig het *Emplastrum saponatum Barbetti* (z. op dit woord).

†EMPLASTRUM CAMPHORATUM STAHLII. Bestaat uit deutoxydi plumbi rubr. ℥ ij, ol. oliv. ℥ xij, welke tot pleisterconsistensie l. a. gekookt en waarbij ℥ ij kamfer gevoegd worden.

*EMPLASTRUM CANTHARIDUM ORDINARIUM, z. *Cantharides.*

*EMPLASTRUM CANTHARIDUM s. PERPETUUM JANINI, z. t. z. p.

EMPLASTRUM CAPUCINORUM, z. *Gummi resina euphorbium.*

EMPLASTRUM CEPHALICUM, z. *Opium.*

*EMPLASTRUM CERUSSAE, z. *Emplastrum album coctum Celsi.*

*EMPLASTRUM CICUTAE, z. *Conium maculatum.*

*EMPLASTRUM CITRINUM, z. *Resina pini.*

*EMPLASTRUM COERULEUM, z. *Emplastrum hydrargyri.*

EMPLASTRUM COMMUNE, z. *Emplastrum plumbi.*

*EMPLASTRUM CONII, z. *Conium maculatum.*

EMPLASTRUM CONSOLIDANS, z. *Subcarbonas plumbi.*

EMPLASTRUM DEFENSIVUM Ph. HANNOV. Is aan de volgende pleister nagenoeg gelijk; er komt evenwel ook deutoxydum plumbi en kamfer bij, doch geen olibanum en oxydum ferri rubrum.

†EMPLASTRUM DEFENSIVUM RUBRUM DANORUM bestaat uit loodwit, boomolie, was, terpentijn, olibanum en oxydum ferri rubrum.

*EMPLASTRUM DE GALBANO CROCATUM bestaat uit galbanum, terpentijn, crocus, empl. meliloti, empl. ceruss. simpl. RUST prijst deze pleister (ʒ β emplast., waarbij camphor. et opii āā gr. XLV gevoegd worden) tegen winterbuilen in den 2^den^ graad aan; RADEMACHER het volgende tegen rheumatische amaurosis:

N°. 676. ℞. Empl. de galbano crocati ℥ β,
leni calor. emoll. adde:

Carbonat. ammon. pulv.,
Camphorae tritae,
Petrolei aa ℥ β.
M. f. Emplastrum.

EMPLASTRUM DE LABDANO, z. *Resina benzoë.*

EMPLASTRUM DE MELILOTO, z. *Emplastrum meliloti.*

*EMPLASTRUM DE RANIS CUM MERCURIO, z. *Emplastrum hydrargyri.*

*EMPLASTRUM DE SAPONE, z. *Sapo medicatus.*

EMPLASTRUM DIABOTANUM, z. *Ajuja chamaepitys.*

*EMPLASTRUM DIACHYLON CUM GUMMI, z. *Emplastrum plumbi gummosum.*

EMPLASTRUM DIACHYLON SIMPLEX werd vroeger uit mucilago rad. althaeae, sem. lini, ol. olivarum en lithargyrum bereid. Thans vermijdt men te regt alle plantenslijm.

*EMPLASTRUM DIAPALMAE, z. *Emplastrum plumbi.*

†EMPLASTRUM DIAPALMAE GALENI s. DIAPHOENICUM GALENI uit palmolie, boomolie, jonge eikenbladen, lithargyrum en sulphas zinci bereid, wordt ter genezing en als opdroogend middel van wonden en zweren aangeprezen, en wel in die gevallen, waar ons empl. diachyl. simplex toereikende is.

†EMPLASTRUM DIAPOMPHOLIGOS NICOLAI, uit cerussa, plumbum ustum, pulv. phompholigos en olibanum bestaande, is door onze loodpleister ontbeerlijk gemaakt.

*EMPLASTRUM E CONIO, z. *Conium maculatum.*

EMPLASTRUM EMOLLIENS MUEHLENBRUCHII bestaat uit cerae flavae, empl. citrini aa ℔ j, ung. althaeae ℔ j β. Het is zeer werkzaam tot het rijp maken van abscessen, waar cataplasmata aangewezen zijn, maar hunne aanwending te lastig is. Ook dient het tegen pijnlijke eksteroogen (Hannmann).

EMPLASTRUM FOETIDUM s. RESOLVENS bestaat uit gummi ammoniaci ℥ vj, asae foetidae ℥ ij, sapon. Hispanici ℥ ij, ol. olivar. ℥ j.

EMPLASTRUM FOETIDUM SCHMUCKERI, z. *Gummi-resina asafoetida.*

†EMPLASTRUM FRIGIDUM RIDLINI, uit myrrhe, galba-

num, mastix, was, terpentijn, aetherische en vaste oliën enz. bestaande, werd vroeger als resolvens zeer hoog geschat (z. SPIELMANN l. c. II. 158).

EMPLASTRUM FULIGINOSUM BERNHARDI, z. *Fuligo splendens.*

EMPLASTRUM FUSCUM s. NIGRUM s. NORICUM s. MATRIS is deutoxyd. plumbi in boomolie gekookt, met bijvoeging van was en eene kleine hoeveelheid kamfer.

*EMPLASTRUM GLUTINOSUM, z. *Emplastrum adhaesivum anglicum.*

*EMPLASTRUM GUMMOSUM, z. *Emplastrum plumbi gummosum.*

*EMPLASTRUM GUMMOSUM SUECORUM, z. t. z. p.

*EMPLASTRUM HYDRARGYRI s. MERCURIALE bevat nagenoeg 1/5 zuiver kwikzilver, 1/10 terpentijn; het overige is emplast. lithargyrii simplex en cera flava. Zeer werkzaam ter verdeeling van koude zwellingen, voornamelijk aan de gewrichten en ex causa scrophulosa arthritica, syphilitica, is de volgende verbinding:

N°. 677. ℞. Empl. mercurialis,
Empl. cicutae āā ℥ β,
Empl. ammoniaci ℥ j.
D. S. Op leder gestreken aan te wenden.

Het voorschrift van het *Emplastrum hydrargyri s. mercuriale s. coeruleum* (loco *Emplastri de ranis cum mercurio*) der *Pharm. Belgica* is:

N°. 678. ℞. Hydrargyri ℥ IV,
Ung. hydrargyri,
Terebinthinae āā ℥ j,
simul diligenter terendo hydrargyrum extingue, dein liquefiat. Sume tunc:
Empl. plumbi ℔ j,
Cerae flavae ℥ j.
f. Emplastrum.

*EMPLASTRUM HYOSCYAMI. Deze uit herb. hyoscyam., cerae aa ℥ j, colophonii, olei olivar. aa ℥ β, bestaande pleister werkt pijnstillend. Tegen slapeloosheid van nerveuse zieken (doch slechts bij chronisch neuroses?) raadt PHOEBUS (l. c. I. p. 171) een pleister op de beide slapen aan, uit ℈ j extr. opii en ℥ β empl. hyoscyami bereid.

EMPLASTRUM ISCHIADICUM DISP. LIPPIAC., z. *Gummi resina Euphorbium.*

*EMPLASTRUM LITHARGYRII COMPOSITUM, z. *Emplastrum resinosum.*

*EMPLASTRUM LITHARGYRII CUM RESINA, z. t. z. p.

*EMPLASTRUM LITHARGYRII SIMPLEX, z. *Emplastrum plumbi.*

EMPLASTRUM MATRIS, z. *Emplastrum fuscum.*

EMPLASTRUM MELILOTI s. DE MELILOTO wordt, volgens de *Pharm. Belg.*, even als het emplastrum conii maculati, bereid uit de bladen en bloemen van Trifolium officinale (z. l. c. pag. 217). Het is eene zachte, pijnstillende, niet prikkelende, doch slecht klevende pleister.

*EMPLASTRUM MERCURIALE, z. *Emplastrum hydrargyri.*

EMPLASTRUM MINII ADUSTUM is hetzelfde als empl. fuscum (z. op dit woord).

*EMPLASTRUM MIRACULOSUM, z. *Sapo medicatus.*

EMPLASTRUM NIGRUM, z. *Emplastrum fuscum.*

†EMPLASTRUM NIGRUM BECHHOLZII. Deze pleister bestond uit potasch, salmiak, terpentijn, zwavel, was, myrrhe, ammoniak-gom, kamfer enz., en werd door de Ouden als antiputredinosum aangeprezen, welke eigenschap haar ook niet geheelenal ontbreekt.

EMPLASTRUM NORICUM, z. *Emplastrum fuscum.*

*EMPLASTRUM OPIATUM, z. *Opium.*

*EMPLASTRUM OXYCROCEUM bestaat uit terpentijn, gummi ammoniacum, galbanum, crocus, mastix, myrrhe, wierook, colophonium enz., en wordt als volksmiddel tegen pijn in den rug (na verkoeling, verdraaijing, wind-kolijk enz.) dikwijls op de stuit aangewend, waarbij het goede hulp aanbrengt.

*EMPLASTRUM OXYDI PLUMBI SEMIVITREI, z. *Emplastrum plumbi.*

*EMPLASTRUM PICIS ALBAE, z. *Pix alba.*

*EMPLASTRUM PLUMBI s. OXYDI PLUMBI SEMIVITREI s. COMMUNE s. DIAPALMAE s. LITHARGYRI SIMPLEX wordt uit 5 ℔ oxyd. plumbi semivitrei en 9 ℔ (volg. *Pharm. Belg.* p. 219. uit 10 ℔) oleum olivarum, door koking onder gestadig omroeren en indroppelen van warm water, bereid. Het is zeer werkzaam tegen winterbuilen, verbranding, eksteroogen enz.

*EMPLASTRUM PLUMBI GUMMOSUM, *Emplastrum gummosum, s. diachylon cum gummi s. ammoniaci s. gummosum Suecorum* bestaat uit emplast. diachyl. simpl. met was, terpentijn, gummi ammoniaci, galbanum, sagapenum, opoponax en crocus. Het voorschrift van de *Pharm. Belgica* bestaat uit:

N°. 679. ℞. Emplastri plumbi ℔ ij,
Cerae flavae,
Gummi ammoniaci,
Gummi galbani,
Terebinthinae laric. āā ℥ iij.
D.

*EMPLASTRUM RESINOSUM, *Emplastrum lithargyri cum resina s. compositum, Emplastrum adhaesivum s. commune adhaesivum* bestaat volgens de *Pharm. Belg.* p. 219 uit:

N°. 680. ℞. Empl. plumbi ℔ iij,
Resinae flavae ℥ vj.
f. emplastrum.

*EMPLASTRUM RESOLVENS SCHMUCKERI, z. *Gummi resina asafoetida.*

*EMPLASTRUM SAPONACEUM, z. *Sapo medicatus.*

*EMPLASTRUM SAPONATUM BARBETTI, z. t. z. p.

*EMPLASTRUM SATURNINUM GOULARDI. Deze pleister bestaat uit cerae flavae ʒ ix, ol. olivar. ʒ viij, waarbij, nadat deze gesmolten zijn, extr. saturni ℥ β, camphorae gr. x gevoegd worden. Zij wordt te regt tegen rheumatische pijnen der ledematen aangeprezen.

*EMPLASTRUM SERICUM DRUOTI, z. *Cantharides.*

EMPLASTRUM SPERMATIS CETI, z. *Sperma ceti.*

EMPLASTRUM STOMACHICUM, z. *Resina benzoë.*

EMPLASTRUM SULPHURATUM NIGRUM bestaat uit 18 deelen colophonium, myrrhe, asphalt, gummi ammoniacum, galbanum, sagapenum āā 4 deelen, terpentijn 6 deelen, oleum lini sulphuratum, oleum terebinthinae āā 8 deelen, kamfer in eene kleine hoeveelheid boomolie opgelost 1½ deelen, en wordt als empl. saponatum Barbetti (z. *Sapo medicatus*) aangewend.

EMPLASTRUM DE TACAMAHACA, z. *Resina benzoë.*

*EMPLASTRUM VESICATORIUM DRUOTI PH. SAXON, z. *Cantharides.*

*EMPLASTRUM VESICATORIUM ORDINARIUM, z. t. z. p.

*EMPLASTRUM NESICATORIUM PERPETUUM JANINI, z. t. z. p.

*†EMULSINUM, z. *Amygdalinum.*

EMULSIO AMYGDALARUM s. AMYGDALINA, z. *Amygdalus communis.*

*EMULSIO ANTIPHLOGISTICA MOSTII, is eene emulsio semin. papav. albi ℥ j β, nitri depurati ʒ j, tart. vitriolati ʒ iij, syr. sacchari ℥ j, waarvan alle 1—2 uren 1 eetl. vol (kinderen ½ eetl.) toegediend wordt. Het is een heerlijk middel bij pas ontstane koorts met brandende, drooge hitte, dorst, hoest, pijn in de borst, zonder bepaald plaatselijk lijden.

EMULSIO ARABICA FULLERI, uit amygdal. dulc. ℥ j, amygdal. amar. ʒ j, pulv. gummi arabici ℥ β, aq. fontan. ℥ xxiv bestaande, welke tot eene emulsie bereid en waarbij ℥ iij syr. althaeae gevoegd wordt. Het is een goed middel tegen pijnlijke urinlozing.

†*EMULSIO BALSAMICA FULLERI bestaat uit balsami tolutani ʒ iij, bals. de meccha gtt. viij, terant. c. amygdal. dulc. excort. ℥ β, probe subactis adjiciantur: decoct. hordei ℥ xviij, sacchari albi ℥ vj. Deze emulsio prijst Triller bepaald bij phthisici aan, waar zij zelfs de tubercula zoude verdeelen.

†EMULSIO CAMPHORATA RICHARDI is emulsio simplex met bijvoeging van kamfer, gr. ij op ℥ vj.

EMULSIO COMMUNIS bestaat uit ℥ j zoete amandelen op

℥ viij col. Als constituens voor mixturen, waarin nitrum en andere zouten aanwezig zijn, is deze zeer aan te bevelen.

*EMULSIO CONTRA RAUCEDINUM FRICKE, z. *Amygdalus communis.*

EMULSIO GUAJCINA PH. SL. is gummi arab., resin. guajaci āā ℥ β, aq. menthae pip. ℥ ix, sacch. albi ℥ j β.

EMULSIO GUMMOSA P. FRANK, z. *Gummi arabicum.*

EMULSIO HORDEATA AMYGDALINA, z. *Amygdalus communis.*

EMULSIO NITRATA RICHARDI is 8 oncen emulsio simplex met 8 grein nitrum, en is, even als mijne emulsio antiphlogistica, bij erethische koortsen van kleine kinderen zeer geschikt.

EMULSIO SEMINUM LINI, z. *Linum usitatissimum.*

*EMULSIO SEMINUM PAP. ALBI PH. SL. (℥ j op 8 oncen colat en ℥ β suiker). Deze is goedkooper dan emulsio amygdalarum dulcium, en werkt nog meer bedarend.

†EMULSIO SIMPLEX RICHARDI bestaat uit 16 stuks zoete amandelen, ½ once der vier groote verkoelende zaden, 18 oncen water en 1 once suiker.

†EMULSIO VIOLATA MYNSICHTI uit amygdal. dulc. ℥ j, sem. violar. ʒ ij, sem. papav. albi ʒ j, aq. violarum ℥ vj, aq. nympheae, aq. lactucae āā ℥ iij f. emuls. col. adde julepi violati ℥ j, werd als refrigerans en sopians toegediend.

ENEMA, z. *Clysma.*

†*ENGELSCH ROOD, z. *Oxydum ferri rubrum.*

*ENGELWORTEL, z. *Angelica archangelica.*

ENGELZOET, z. *Polypodium vulgare.*

ENS MATIS, z. *Murias ferri ammoniacale.*

ENULAE RADIX, z. *Inula helenium.*

†*EQUISETUM ARVENSE ET HYEMALE LINN. (Class. XXIV. Cryptogamia, Ord. nat. *Filices*), Paardenstaart, Heermoes, Unjer. Het Kruid (*Herba equiseti*) van deze overal in het wild groeijende plant is een adstringerend en zoo krachtig diuretisch middel, dat het in groote doses zelfs bloedpissen te weeg brengt. Vroeger gaf men het tegen lithiasis renalis (de urin bevat na dezelfs gebruik steeds meer

pisstof), tegen atonische blennorrhoea vesicae, tegen hydrops (Linnaeus, F. Hoffmann). Daarna geraakte het in vergetelheid, tot dat von Hildenbrand, Lenhossek, en onlangs Radius (l. c. p. 304) en Lincke (l. c. I. p. 584), onze aandacht er weder op vestigden en het tegen bovengenoemd lijden aanprezen. Daarentegen hebben Sobernheim, Sachs, Dulk, Phoebus (l. c.), zelfs Riecke (ed. de 1840), van hetzelve geene melding gemaakt.

Gift en vorm. Het best als decoct. b. v.

N°. 681. ℞. Equiseti arvensis ʒ iij,
Aq. fluvial. ℔ j,
Coq. p. ¼ hor. col.
S. Alle 2 uren ½—1 kopje vol; kinderen 1—2 eetl. vol.

(Lenhossek in *Med. Chirurg. Zeitung* 1827, 1. 46) of:

N°. 682. ℞. Equiseti arvens.,
Rad. graminis āā ℥ j,
coq. aq. font. s. q. per ½ hor. ad col. ℔ j, adde:
Nitri depurati ʒ β,
Tart. depurati ℥ β.
S. Alle 2 uren 1 kopje vol.

(v. Hildenbrand, tegen hydrops. Confr. Jablonsky l. c. p. 36.)

N°. 683. ℞. Equiseti arvensis ℥ β—℥ j,
coq. c. aq. fontan. s. q. per ½ hor. col. ℥ viij adde:
Spir. nitri dulcis ʒ β,
Rob. juniperi,
Oximell. squillit. āā ℥ β.
M. S. Alle 2 uren 1—2 eetl. vol met een aftreksel van jeneverbessen.

(Lincke, tegen waterzucht.) Volgens Radius werkt equisetum hyemale nog sterker dan equis. arvense.

†ERINACEUS COMBUSTUS, z. *Carbo camis.*

†ERUCA, z. *Sinapis alba.*

†ERYSIMUM OFFICINALE (Class. XV. Tetradynamia, Ord. nat. *Cruciferae*), Gemeen Steenraket. Het kruid en het zaad van deze plant (*Herba et semen erysimi officinalis*) werden vroeger tegen heeschheid aangewend. Men bereidt van hetzelve een syroop (*Syrupus de erysimo*), z. *Pharm. Belgica* p. 160.

ERYTHRAEA CENTAURIUM RICHARD, *Gentiana centaurium* LINN., *Chironia centaurium Wild.* (Class. V. Ord 1. Tencandria Monogynia, Ord. nat. *Gentianeae*), Centaurie Gentiaan, Kleine santorie, Klein duizendguldenkruid. Het kruid van deze plant wordt, even als het herba cardui benedicti, maagversterkend en oplossend bij chronisch lijden der spijsverterings-werktuigen, infarctus, geelzucht, tegen intermittens (HUFELAND) enz. Men geeft het kruid en de bloemen in een infusum aquosum ant vinosum (℥ β op ℥ vj col.), van het extract ʒ j daags.

Het *Clysma viscerale Kaempfii* bestaat uit:

N°. 684. ℞. Herb. centaur. min.,
Rad. saponariae,
Rad. graminis aa ℥ β.
M. c. c. S. Voor een lavement 2 eetl. vol met 1 ℔ water tot op een half ℔ in te koken.

Volgens een ander voorschrift komt hierbij nog herb. fumariae, marrubii albi, card. benedicti, anagall., rad. arnicae, rad. valerianae, millifolium enz.

ESSCHENKRUID, z. *Dictamnus albus.*

†ESSENTIA ALEXIPHAMICA STAHLII, uit angelica, imperatoria, helenium, carlin., vincetoxicum, pimpinella alba en spiritus bestaande, werd vroeger p. D. 40 droppels tegen chronischen catarrhus en tot het naar buiten drijven van acute exanthemen dikwijls met nadeel gebezigd.

ESSENTIA AMARA, z. *Artemisia absinthium.*

†*ESSENTIA BALSAMICA GMELINI bestaat uit spir. sal.

ammoniaci vinosi ℥ xij, olei destill. cinnam., olei nucis moschatae āā ℈ j, olei caryophyllorum ℈ β, quintae essent. cor. aurant. et citri āā ʒ ij. Het wordt p. D. van 20—30 droppels tegen gebreken der spijsvertering, obstructiones viscerum chylopoëticorum aangewend (z. Spielmann l. c. II. p. 175).

ESSENTIA BENZOëS SIMPLEX, COMPOSITA ET PHARM. VIRTEMB., z. *Resina Benzoë.*

ESSENTIA CARMINATIVA TRILLERI, z. *Citrus aurantium.*

ESSENTIA CASTOREI, z. *Castoreum.*

*ESSENTIA CORT. PERUV,, z. *Cinchona.*

ESSENTIA GALBANI BERNHARDI, z. *Gummi resina galbanum.* (Deze en nagenoeg alle overige essentiae worden tegenwoordig tincturen genoemd, z. daarom ook *Tincturae.*)

*EUGENIA CARYOPHYLLATA Thum., *Caryophyllus aromaticus Linn.* (Cl. XII. Ord. 1. Icosandria Monogynia, Ord. nat. *Myrtaceae*), Kruidnagelboom. De kruidnagelen werken wegens de groote hoeveelheid aetherische olie, welke zij bevatten, opwekkend en prikkelend op het zenuw- en bloedvatenstelsel. Behalve deze olie bevatten zij *Caryophyllinum*, *Eugeninum*, een eigen zuur kruidnagelzuur en geleizuur. Men heeft ze inwendig tegen torpide maagzwakte, dyspepsie, slijmvorming, flatulentie, cardialgie aangewend. Maar er zijn ook andere ziektetoestanden, waar het gezonken zenuw- en bloedvatenleven krachtige opwekking behoeft. In de cholera orientalis heb ik de *Tinctura caryophyllorum*, alle ½ uren 25—50 droppels met wijn, warme kamillen- en vlierthee dikwijls toegediend, meermalen ook in verbinding met tinct. macidis, vanillae, en bij vele zieken, welke nog niet aan den asphyctischen vorm leden, waren geene andere middelen tot de genezing noodig (zie N°. 686). Uitwendig dienen de kruidnagelen als kaauwmiddel bij verlamming der tong, de olie tegen tandpijn, welke door caries wordt teweeggebragt.

Gift en Vorm. Inwendig geeft men ʒ j op een infusum van ℥ iv—℥ vj, of in poeder p. D. 6—10 grein, de *Oleum caryophyllorum* van 1—2 droppels op suiker, de *Tinctura caryophyllorum* p. D. 15—20 droppels. Tegenaanwijzingen van de kruidnagelen zijn plethora, congestieve en ontstekingaardige

toestanden. Zij maken voorts een bestanddeel uit van de tinct. aromatica, tinct. opii crocata, tinct. aromatico-acida, van het electuarium theriacum en de species aromaticae; ook bevatten de mixtura oleoso-balsamica en het emplastrum aromaticum ol. caryophyllorum. De kruidnagelen zijn het beste corrigens der kina, en doen dit middel het best verdragen.

Tegen recidieve van intermittens, welke voor de kina niet wijken wil, geeft Horn met de laatste 3 doses van den bast:

N°. 685. ℞. Olei caryophyllorum ℈ j,
Tinct. opii simplicis ʒ β,
Liquor. anodyni ʒ j.
M. S. 20—30 droppels daags.

C. J. Meyer tegen zwakke spijsvertering:

N°. 686. ℞. Caryophyll. aromat. ʒ ij,
Flaved. cort. aurant.,
Subcarb. magnesiae aa ʒ j,
Rad. rhei ʒ β,
Sacchari albi ℥ β.
M. fiat pulvis.
S. 2—3 Maal daags 1 kleine theel. vol.

*N°. 687. ℞. Tinct. caryophyll. arom. ℥ j,
Tinct. macidis,
Tinct. vanillae,
Liquor. anodyni aa ʒ ij.
M. S. Alle 10—15—20 minuten 20—30—50 droppels met warme kamillenthee, totdat er algemeene terugwerking, warmte en zweet volgt.

(Most, in de cholera orientalis.)

Reil prijst tegen ptosis palpebrarum aan:

N°. 688. ℞. Olei caryophyllor. ℈ β,
Olei lauri aether. ℥ β,

Bals. indici nigri ʒ j.
M. S. In de slapen en oogleden in te wrijven.

Rust's *Guttae antiodontalgicae*, welke met watjes in den hollen tand gebragt worden, bestaan uit:

N°. 689. ℞. Olei caryophyllor. ℈ j,
Tinct. opii,
Aeth. sulphurici āā ʒ β.
S. Tanddroppels.

Volgens C. J. Meyer (Conf. Lincke l. c. I. p. 595) helpt bij hevige tandpijn, door carieuse tanden te weeg gebragt, dikwijls oogenblikkelijk het volgende:

N°. 690. ℞. Camphor. gr. v,
solve in
Olei caryophyll.,
Olei terebinth.,
Olei cajeputi āā gtt. x.
D. S. 1—2 droppels in den hollen tand te brengen.

Ook voegt men bij de meeste tandpoeders en tandopiaten eenige droppels oleum caryophyllorum (z. *Carbo ligni levioris*). Zij maken een wezenlijk bestanddeel uit van de tinct. aromatico-acida Ph. Boruss. (z. *Acidum sulphuricum*) en van de tinctura aromatica Ph. Bor. Deze laatste bestaat uit cass. cinnam. ʒ ij, cardam. min., caryophyllor. arom., rad. galangae, zingiberis āā ʒ β, spir. vini rectif. ℔ ij, welke te zamen moeten trekken en doorgezegen worden. Ook deze tinctuur heb ik in ligtere graden van cholera asiatica veeltijds met goed gevolg aangewend (z. Most, *med. chir. Encyclop.* Bd. I, art. *Cholera asiatica*).

†EUPHORBIA LATHYRIS, z. *Oleum cataputiae minoris.*

††EUPHORBIUM, z. *Gummi-resina euphorbium.*

EXTRACTUM ABSINTHII, z. *Artemisia absinthium.*

*EXTRACTUM ACONITI, z. *Aconitum.*

*EXTRACTUM ANGELICAE, z. *Angelica archangelica.*

EXTRACTUM ANGUSTURAE, z. *Bonplandia trifoliata.*

*EXTRACTUM ARNICAE, z. *Arnica montana.*

*EXTRACTUM ARTEMISIAE VULGARIS, z. *Artemisia vulgaris.*

*†EXTRACTUM ASPARAGI, z. *Asparagus officinalis.*

*EXTRACTUM AURANTIORUM, z. *Citrus aurantium.*

*EXTRACTUM BARDANAE, z. *Arctium lappa.*

*EXTRACTUM BELLADONNAE, z. *Atropa belladonna.*

*EXTRACTUM CAÏNCAE, z. *Caïnca racemosa.*

*EXTRACTUM CALAMI AROMATICI, z. *Acorus calamus.*

†*EXTRACTUM CALENDULAE, z. *Calendula officinalis.*

†*EXTRACTUM CANNABIS, z. *Cannabis sativa.*

EXTRACTUM CAPSICI ANNUI, z. *Capsicum annuum.*

*EXTRACTUM CARDUI BENEDICTI, z. *Centaurea benedicta.*

*EXTRACTUM CASCARILLAE, z. *Croton eluteria.*

EXTRACTUM CATECHU, z. *Catechu.*

†EXTRACTUM CATHOLICUM PARACELSI s. RUDII bestaat uit helleborus, aloë, scammonium, agaricus en spiritus, doch wordt door het extractum rhei compositum zeer goed vervangen (z. *Rheum palmatum*).

EXTRACTUM CENTAURII MINORIS, z. *Erythraea centaurium.*

†*EXTRACTUM CHAEROPHYLLI SYLVESTRIS, z. *Chaerophyllum sylvestre.*

EXTRACTUM CHAMAEMELI s. CHAMOMILLAE ROMAN., z. *Anthemis nobilis.*

EXTRACTUM CHAMAEMELI s. CHAMOMILLAE VULGARIS, z. *Matricaria chamomilla.*

*EXTRACTUM CHELIDONII MAJORIS, z. *Chelidonium majus.*

*EXTRACTUM CHINAE AQUOSUM, FRIGIDE PARATUM ET SPIRITUOSUM, z. *Cinchona.*

*†EXTRACTUM CICHOREI, z. *Cichoreum intybus.*

††EXTRACTUM CICUTAE, z. *Conium maculatum.*

*EXTRACTUM CINAE AQUOSUM ET OLEOSO-AETHEREUM, z. *Artemisia contra.*

††EXTRACTUM COLCHICI, z. *Colchicum autumnale.*

*EXTRACTUM COLOCYNTHIDIS, z. *Cucumis colocynthis.*

*EXTRACTUM COLUMBO, z. *Menispermum palmatum.*

††EXTRACTUM CONII, z. *Conium maculatum.*

*EXTRACTUM CORT. AURANTIORUM, z. *Citrus aurantium.*

*EXTRACTUM CORTIC. GRANATORUM, z. *Punica granatum.*

*EXTRACTUM CORTIC. PERUVIANI FUSCI ET RUBRI (MOLLE ET DURUM), z. *Cinchona.*

*EXTRACTUM CORTIC. RAD. GRANATORUM, z. *Punica granatum.*

*†EXTRACTUM CYNARAE SCOLYMI, z. *Cynara scolymus.*

††EXTRACTUM DATURAE STRAMONII, z. *Datura stramonium.*

EXTRACTUM DAUCI, z. *Daucus carota.*

EXTRACTUM DIGITALIS AQUOS. ET SPIRITUOS., z. *Digitalis purpurea.*

EXTRACTUM DULCAMARAE, z. *Solanum dulcamara.*

††EXTRACTUM ELATERII, z. *Elaterium.*

EXTRACTUM ENULAE, z. *Inula helenium.*

EXTRACTUM FELLIS BOVINI, z. *Fel bovinum.*

*EXTRACTUM FERRI CYDONIATI, z. *Tinctura ferri cydoniata.*

EXTRACTUM FERRI POMATI, z. *Tinctura ferri pomata.*

*EXTRACTUM FILICIS MARIS, z. *Aspidium filix mas.*

*EXTRACTUM FILICIS MARIS AETHEREUM s. RESINOSUM, z. t. z. p.

*EXTRACTUM FLORUM ARNICAE, z. *Arnica montana.*

*EXTRACTUM FUMARIAE, z. *Fumaria officinalis.*

*EXTRACTUM GENTIANAE, z. *Gentiana lutea.*

*†EXTRACTUM GEOFFROYA SURINAMENSIS, z. *Geoffroya surinamensis.*

*EXTRACTUM GLYCIRRHIZAE, z. *Glycirrhiza glabra.*

EXTRACTUM GRAMINIS, z. *Agropyrum repens.*

*EXTRACTUM GRATIOLAE, z. *Gratiola officinalis.*

*EXTRACTUM GUAJACI, z. *Guajacum officinale.*

EXTACTUM HELENII, z. *Inula helenium.*

*EXTRACTUM HELLEBORI NIGRI, z. *Helleborus niger.*

EXTRACTUM HIPPOCASTANI, z. *Aesculus hippocastanum.*

EXTRACTUM HUMULI LUPULI, z. *Humulus lupulus.*

*EXTRACTUM HYOSCYAMI AQUOS. ET SPIRITUOS., z. *Hyoscyamus niger.*

EXTRACTUM INULAE, z. *Inula helenium.*

EXTRACTUM LACTUCAE VIROSAE, z. *Lactuca virosa.*

*EXTRACTUM LEVISTICI, z. *Legusticum levisticum.*

EXTRACTUM LIGNI CAMPECHIANI, z. *Haematoxylon campechianum.*

*EXTRACTUM LIGNI GUAJACI, z. *Guajacum officinale.*

*EXTRACTUM LIGNI QUASSIAE, z. *Quassia amara.*

*EXTRACTUM LIQUIRITIAE, z. *Glycirrhiza glabra.*

EXTRACTUM LUPULI, z. *Humulus lupulus.*

EXTRACTUM MARRUBII, z. *Marrubium vulgare.*

*EXTRACTUM MELAMPODII, z. *Helleborus niger.*

*EXTRACTUM MILLEFOLII, z. *Archillea millefolium.*

*EXTRACTUM MYRRHAE, z. *Gummi-resina myrrha.*

*EXTRACTUM NICOTIANAE, z. *Nicotiana tabacum.*

*EXTRACTUM NUCIS VOMICAE s. ET SPIRITUOS., z. *Strychnos nux vomica.*

EXTRACTUM NUCIS JUGLANDIS, z. *Juglans regia.*

EXTRACTUM ONONIDIS SPINOSAE, z. *Ononis spinosa.*

*EXTRACTUM OPII AQUOSUM ET GUMMOSUM, z. *Opium.*

†*EXTRACTUM PANCHYMAGOGUM CROLII s. AUGUSTANORUM. Dit zamengestelde, in onbruik geraakte middel bestond uit scamonium, kolokwint, agaricus, turpethum album, semina ebuli, rheum, helleborus, fol. sennae, aloë, wijngeest en water (z. Spielmann l. c. II. p. 154). Het werkt prikkelend en drastisch; de gift is 10—15 grein. Tegenwoordig bezigt men in deszelfs plaats gewoonlijk het extr.rhei compos. Pharm. Boruss. z. *Rheum palmatum.* Zeer nuttig is het bij torpor van het darmkanaal, hydrops torpidus, chronische obstructio en taai slijm.

*EXTRACTUM PIMPINELLAE, z. *Pimpinella saxifraga.*

EXTRACTUM PIPERIS OLEOSO-RESINOSUM, z. *Piper nigrum.*

††EXTRACTUM PULSATILLAE NIGRICANTIS, z. *Anemone pratensis.*

*EXTRACTUM QUASSIAE, z. *Quassia amara.*

*EXTRACTUM QUERCUS, z. *Quercus robur.*

*EXTRACTUM RADICIS ARNICAE, z. *Arnica montana.*

*EXTRACTUM RADICIS ARTEMISIAE VULG., z. *Artemisia vulgaris.*

*†EXTRACTUM RADICIS ASPARAGI, z. *Asparagus officinalis.*

*EXTRACTUM RATANHAE, z. *Krameria triandra.*

*EXTRACTUM RHEI AQUOSUM ET COMPOSITUM, z. *Rheum palmatum.*

*EXTRACTUM RHOIS TOXICODENDRI, z. *Rhus toxicodendron.*

*EXTRACTUM RUTAE, z. *Ruta graveolens.*

EXTRACTUM SALICIS, z. *Salix alba et pentandra.*

EXTRACTUM SAPONARIAE, z. *Saponaria officinalis.*

*EXTRACTUM SATURNI, z. *Acetas plumbi liquidum.*

*EXTRACTUM SCILLAE, z. *Scilla maritima.*

*EXTRACTUM SENEGAE, z. *Polygala senega.*

*EXTRACTUM SQUILLAE, z. *Scilla maritima.*

††EXTRACTUM STRAMONII, z. *Datura stramonium.*

EXTRACTUM TANACETI, z. *Tanacetum vulgare.*

*EXTRACTUM TARAXACI, z. *Leontodon taraxacum.*

†*EXTRACTUM TAXI BACCATAE, z. *Taxus baccata.*

†EXTRACTUM TORMENTILLAE, z. *Tormentilla erecta.*

*EXTRACTUM TOXICODENDRI, z. *Rhus toxicodendron.*

*EXTRACTUM TRIFOLII FIBRINI s. AQUATICI, z. *Menyanthes trifoliata.*

*EXTRACTUM UVAE URSI, z. *Arbutus uva ursi.*

*EXTRACTUM VALERIANAE, z. *Valeriana officinalis.*

EXTRACTUM VITIS PAMPINORUM, Wijnrankenextract. Dit wordt uit het sap der versche, groene wijnranken bereid. Uitwendig prijst men het tegen ephelides als waschmiddel, inwendig tegen epilepsie aan. De gift is in dit geval ʒ ij op ℥ vj aq. rubi idaei, alle 2 uren 1 eetl. vol (KLOSE). RUST gaf het tegen arthrocace met veelvuldige zenuwtoevallen en

daar, waar geene bepaalde indicatio causalis (℥ β—ʒ ix met ℥ β suiker in ℥ vj water opgelost, alle 2 uren 1 eetl. vol) aanwezig was (z. PHOEBUS l. c. II. p. 205). De bladen der zwarte muscadeldruif (*Folia vitis viniferae malvaticae*) bevatten wijnsteenzuur en looistof. Onlangs zijn zij tegen metrorrhagie (het pulv. fol. siccat. p. D. ʒ j) aanbevolen (z. VOGT l. c. I. p. 727).